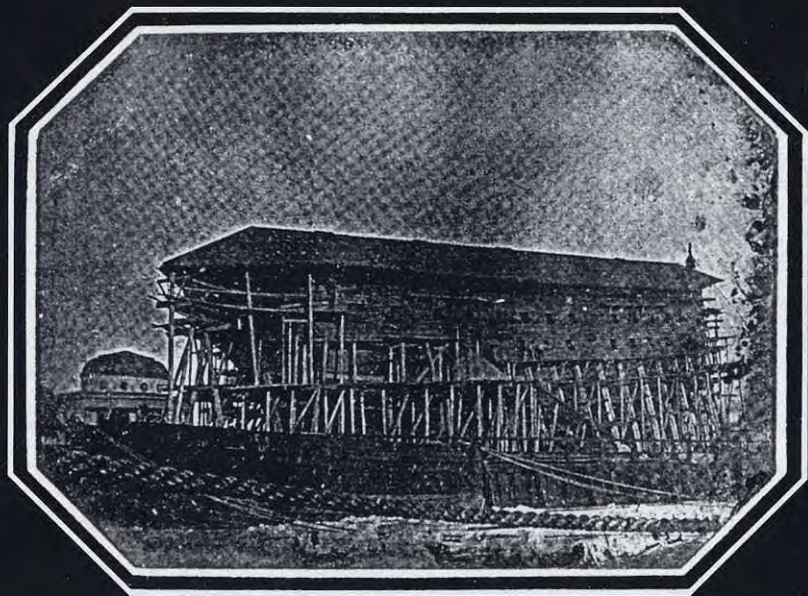

Tidsskrift for Søværnen

Nr. 1 · 2008 · 179. årgang

UDGIVET AF SØ-LIEUTENANT-SELSKABET

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

2008/1 * 179. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Meddelelser fra redaktionen	1
Artikler	
Sikkerhed på tværs af Atlanten. Den europæiske og amerikanske sikkerhedskonstruktion <i>Af Ole Frandsen</i>	2
Bog anmeldelser	
Roger Knight: <i>The Pursuit of Victory</i> (<i>S.S.v.F.Kieler</i>)	41
John B. Lundstrom: <i>Black Shoe Carrier Admiral</i> (<i>S.S.v.F.Kieler</i>)	44
Mike Rossiter: <i>Sink the Belgrano</i> (<i>S.S.v.F.Kieler</i>)	46
Yoichi Nagashima: <i>Dødens købmand. Baltharsar Münter</i> (<i>Hans Christian Bjerg</i>)	48
Søren Nørby og Jakob Seerup: <i>Den danske flåde 1850-1943</i> (<i>Hans Christian Bjerg</i>)	50
Tom Wismann: <i>Korvetterne af Triton-klassen</i> (<i>Hans Christian Bjerg</i>)	53
Marinens Bibliotek	
Erhvervelser januar/februar 2008	54
Annoncer	73

Redaktionen sluttet 1. marts 2008

Forside: Daguerreotypi af linieskibet DANNEBROG på bedding
ca. 1843 (Københavns Bymuseum).

Ældste kendte fotografi af et dansk krigsskib

MEDELELSE FRA REDAKTIONEN 2008/1

Læserne bydes hermed velkommen til Tidsskrift for Søværnets 179. årgang. I dette nummer publiceres atter en af de opgaver, som er blevet udarbejdet under den videregående officersuddannelse i Søværnet. Opgaven, der er udarbejdet af kaptajnløjtnant Ole Frandsen, har modtaget Søe-Lieutenant-Selskabets H.C.Sneedorff-pris. Emnet er det meget væsentlige problem for de vestlige kulturer, at USA og dets europæiske allierede har meget forskellige opfattelser af, hvad sikkerhed er. Under den kolde krig sagde man, at Vesteuropa var parat til "at forsvare sig til sidste amerikaner". I dag kan man spørge om Europa fortsat er indstillet på i sidste ende at lade konflikter ude omkring i verden løses af amerikanerne. I Danmark har man som bekendt i denne sag politisk meldt klart ud.

I dette nummer har redaktionen søgt at rydde lidt op i den mængde af bøger, som modtages til anmeldelse. Det er intentionen, at der i løbet af året kan blive gjort rent bord, eller at redaktionen kommer på højde med antallet af tilsendte bøger. Der skal erindres om, at Anker-systemet er indført for at konkretisere bedømmelsen af den enkelte bog. **Tre ankre** betyder, at bogen specielt kan anbefales af anmelderen. **To ankre** betyder, at der er tale om en i øvrigt udmærket bog, som umiddelbart opfylder de forventninger, man må stille. **Et anker** betyder, at bogen ikke kan anbefales af anmelderen.

Tidsskriftet fortsætter med at gengive uddrag af Marinens Biblioteks accessionsliste, der indeholder ofte fyldige omtaler af de enkelte tilgængelige bøger. For enkelte bøgernes vedkommende, især bøger udkomne på dansk, vil det selvfølgelig være tilfælde, at man både kan opleve en større anmeldelse af den pågældende bog i Tidsskriftet samtidig med, at den har været genstand for omtale i Marinens Biblioteks accessionsliste. Ja, man kan måske opleve at vurderingen kan være forskellig de to steder. Dette skulle dog kun give yderligere mulighed for at vurdere den pågældende bog.

Hans Christian Bjerg

SIKKERHED PÅ TVÆRS AF ATLANTEN

**Den europæiske og amerikanske sikkerhedskonstruktion:
udgangspunkt for en transatlantisk strid eller behov for
rekonceptualisering af sikkerhedsbegrebet?**

af kaptajnløjtnant Ole Frandsen

Denne artikel er afleveret af kaptajnløjtnant Ole Frandsen i forbindelse med hans uddannelse på den videregående officersuddannelse, VUT/I 2006-07, og blev af Søe-Lieutenant-Selskabet belønnet med H.C. Sneedorff-prisen. Forfatteren gør tjeneste på støtteskibet ESBERN SNARE som taktikofficer TAO-U.

Forfatteren konstaterer i artiklen, at USA og Europa arbejder med hver deres sikkerhedsbegreb. Dette indebærer, at de arbejder ud fra hver deres sikkerhedsdagsordener. USA fokuserer således globalt og militært på sikkerhedsproblemer, hvorimod Europa fokuserer regionalt med en kombination af militære og civile midler. Det er opfattelsen i artiklen, at forskellen bl.a. skal søges i, at sikkerhedsbegrebet er en konstruktion af historisk og kulturel identitet og derfor må forstås i sin kontekst.

Indledning

Europæere forstår sig ikke på sikkerhed, eller hvis de forstår det, er de blot særdeles kyniske ved at køre på frihjul i skyggen af USA's sikkerhedsparaply og er urimeligt længe om at kaste sig helhjertet ind i kampen; sådan opfatter mange amerikanere Europa. Omvendt ser mange europæere USA som en arrogant hypermagt, der optræder for militaristisk og for idealistisk, og som ignorerer europæiske synspunkter og påtvinger europæere de amerikanske imperialistiske ambitioner. Disse to synspunkter repræsenterer yderpunkterne i debatten om hvorvidt, der er krise i det transatlantiske forhold; altså om Europa og USA har forskellige opfattelser og målsætninger for deres internationale samarbejde.

Debatten er ikke ny, men har eksisteret lige siden USA's tilblivelse med alle dets liberale impulser, som europæerne dengang betragtede med en vis skepsis, da det blev opfattet som en trussel mod Europas politiske systemer. Da den amerikanske præsident John Quincy Adams i sin tidligere karriere var diplomat i Europa omkring år 1800, kunne han således rapportere, at europæerne opfattede amerikanerne som krigsgale uromagere¹.

Men den nye verdensorden efter Den Kolde Krig, og i særdeleshed efter 11. september 2001, har ændret det internationale politiske forum, hvor førende beslutningstagere og politologer nu åbent diskuterer forholdet mellem Europa og USA. Debatten i USA drejer sig for det meste om, at Europa ikke er sit sikkerhedspolitiske ansvar bevist og ikke bærer sin del af byrden i det transatlantiske samarbejde; hvori- mod debatten i Europa for det meste handler om, at USA er blevet for unilateral, dvs. at USA fravælger det internationale samarbejde til fordel for at gå sine egne veje.

Denne debat på tværs af Atlanterhavet har givet rum til, at det nu er legiti- timt at spørge om Europa og USA arbejder ud fra vidt forskellige opfat- telser på helt substantielle politiske områder såsom økonomi, miljøpoli- tik, retspolitik, menneskerettigheder og som nævnt ovenfor sikker- hedspolitik. Den transatlantiske debat har mange facetter: eksempelvis Krigen mod Irak 2003, krigen mod terror og herunder Guantanamo-lej- ren, Den internationale Straffedomstol (ICC) og Mellemøstpolitikken m.m. Men det er også vigtig at holde fast i, at Europa og USA har mere til fælles, end de hver især har med det øvrige internationale samfund. Europa og USA er stadig indbegrebet af "Vesten", men det gør blot debatten endnu mere relevant, idet debatten foregår inden for "famili- en"; et negativt udfald i debatten kan blive katastrofalt for det videre transatlantiske forhold.

Det er vigtigt at erkende, at debatten om forholdet mellem Europa og USA ikke er forbeholdt den politiske elite, men er en debat der berører os alle. Globaliseringen har vist, at verdenspolitik er blevet hverdagspoli- tik; grænserne mellem udenrigs- og indenrigspolitik er blevet udvisket som konsekvens af globaliseringen². Verdenspolitik vedrører os alle, og den skabes af menneskelig interaktion og er dermed i høj grad subjektiv. Derfor er debatten om det transatlantiske forhold en debat om vores hverdag og vores politik, og hvis der er krise i det transatlantiske for- holdet, er det en krise, der berører os alle.

Problemformulering

I det efterfølgende vil tilgangen til forholdet mellem Europa og USA være rent sikkerhedspolitisk, og der vil blive sat fokus på, hvordan Euro- pa og USA opfatter og håndterer sikkerhedsproblemer. Når man taler om Europa og USA i denne sammenhæng, kommer man ikke uden om Robert Kagans toneangivende bog "Paradiset og Magten"³, der beskri- ver amerikanerne som værende fra Mars og europæere som værende fra Venus⁴. Kagan mener, at Europa har glemt, at brugen af magt kan være nødvendig, mens USA som den eneste supermagt er klar til at bruge

magt, når det er nødvendigt. Kagans "moderate neokonservative" fortolkning er, at Europas foragt for USA's magtpolitik kun er mulig, fordi europæere lever i deres egen fredsboble, der paradoksalt nok kun oprettholdes af USA's magtpolitik.

Resultatet af Kagans analyse beskriver elegant og præcist modsætningsforholdet i anvendelsen af magt i europæisk og amerikansk sikkerhedspolitik og er med rette ofte blevet citeret i den transatlantiske debat. Men analysetilgangen er hovedsageligt magtpolitisk, og det leder mig til en kritik af Kagans analyse (denne kritik vil jeg uddybe til sidst i konklusionen), idet jeg mener, at man er nødt til at medinddrage andre forklaringsfaktorer.

Når sikkerhedspolitik beskrives ud fra de rationalistiske teorier såsom realisme og liberalisme, tages der afsæt i, at stater er de centrale aktører, og at staternes interesser er fundamentale. På den måde gør de rationalistiske teorier krav på at levere sandheden om en stats sikkerhedspolitik, idet de forklarer, hvorfor sikkerhedspolitikken er udformet som den er. Men hvis der tillægges en mere reflektiv tilgang til en stats sikkerhedspolitik i form af konstruktivismen, kommer der andre forklaringsfaktorer ind i billedet. Konstruktivismen gør ikke krav på at levere sandheden om en stats sikkerhedspolitik, men kan bruges til at forstå og fortolke en stats sikkerhedspolitik.

Derfor er det teoretiske udgangspunkt i denne opgave, at virkeligheden er noget vi mennesker (individer, grupper og samfund) bygger op. Virkeligheden er socialt konstrueret og er en konstruktion, der bl.a. er baseret på historisk og kulturel identitet. Konstruktivisme forsøger derfor ikke at forklare staters interesser og handlinger ud fra hvordan den internationale struktur er udformet, men ud fra aktørernes (personers) opfattelse af situationen og den virkelighed, de lever i.

På denne baggrund vil det derfor være interessant at analysere, hvordan Europa og USA ser sig selv og deres omverden, og hvordan de opfatter og håndterer sikkerhedsproblemer.

Problemformuleringen lyder derfor:

Hvordan opfattes sikkerhed, og hvordan håndteres sikkerhedsspørgsmål i Europa og i USA ud fra konstruktivismens reflektive tilgang?

Teori

Konstruktivismen peger på, at staters interesser og handlinger ikke er givet, men skabes gennem praksis og ved udveksling af synspunkter

gennem sproget, forventninger og fælles viden. Det er centrale aktørers (personers) opfattelse af situationen, der er i fokus. Som en social teori er konstruktivismen ikke kun interesseret i normer og regler i staten, men også i hvordan aktøren og den internationale struktur gensidigt påvirker hinanden. Kernen i konstruktivismen er, at virkeligheden er en social konstruktion, der er betinget af historisk og kulturel identitet. Alexander Wendt har på den baggrund opstillet tre former for kultur der beskriver, hvordan man kan opfatte den tilstand, der hersker i det internationale system. Wendt bygger nemlig videre på Kenneth N. Waltzs neo-realistiske teori om, at der hersker en tilstand af anarki mellem stater i det internationale system. Ifølge Waltz er stater derfor nødt til at bruge magt for at begå sig i det internationale system. De tre former for kultur, som Wendt har opstillet, tager alle udgangspunkt i filosoffer, der har forsøgt at forklare forholdet mellem mennesker og magt. Wendt benævner de tre kulturer som henholdsvis hobbesiansk, lockeansk og kantiansk kultur.⁵ De tre kultur former er idealtyper, og tilsammen udgør de en historisk evolution af statssystemet, idet Wendt mener, at anarkiet har bevæget sig fra det hobbesianske mod til kantianske.⁶

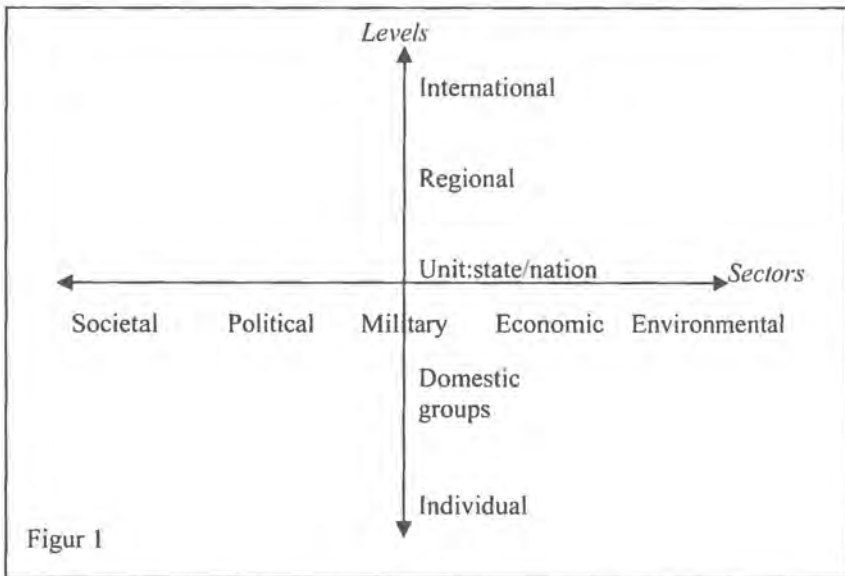
Ole Wæver har i samarbejde med andre forskere (Buzan og de Wilde) forsøgt at forklare, hvad sikkerhedspolitik er ud fra en konstruktivistisk tilgang kaldet Københavnerskolen. To helt centrale begreber i Københavnerskolen er sikkerhedsliggørelse og sikkerhedskomplekser.

Sikkerhedsliggørelse er den politiske proces, der munder ud i, at et givent emne opfattes som et sikkerhedsproblem. Det betyder, at en politisk aktør har udråbt et emne som en eksistentiel trussel mod et givent objekt (reference objekt) – f.eks. en stat eller en national identitet. Hermed har aktøren påkaldt sig en ret til at håndtere det med ekstraordinære midler og til at overskride de normale politiske spilleregler (såsom hemmeligholdelse, værnepligt, krig, brud på internationale aftaler, krænkelse af individers retstilstand osv.). "Sikkerhed" er derfor en *selvreferentiel* proces, fordi det ikke er et spørgsmål om at vurdere truslers alvor og fastslå, hvornår de "virkelige" er farlige for referenceobjektet, men derimod fordi de er politisk udråbt som eksistentielle trusler igennem en *talehandling* – det er ytringen i sig selv, der er handlingen. Hvorvidt sikkerhedsliggørelsen lykkes afhænger af om den har vundet bred opbakning i de kredse, der skal sanktionere sikkerhedspolitikken, hvilket ofte vil sige befolkningen.⁷

Et sikkerhedskompleks er en regional konstellation af statslige og ikke-statslige aktører, hvis væsentligste sikkerhedsliggørelse er forbundet således, at ingen sikkerhedsproblemer kan analyseres eller løses uden

hensyntagen til de andres. Teorien om sikkerhedskomplekser ligger vægt på det regionale niveau, fordi verdens sikkerhed ikke er et globalt sammenhængende hele, men bliver i høj grad skabt i regionerne. Ud fra dette perspektiv kan sikkerheden i én region være uafhængig af sikkerheden i én anden region – der er ikke nødvendigvis en global sammenhæng.⁸

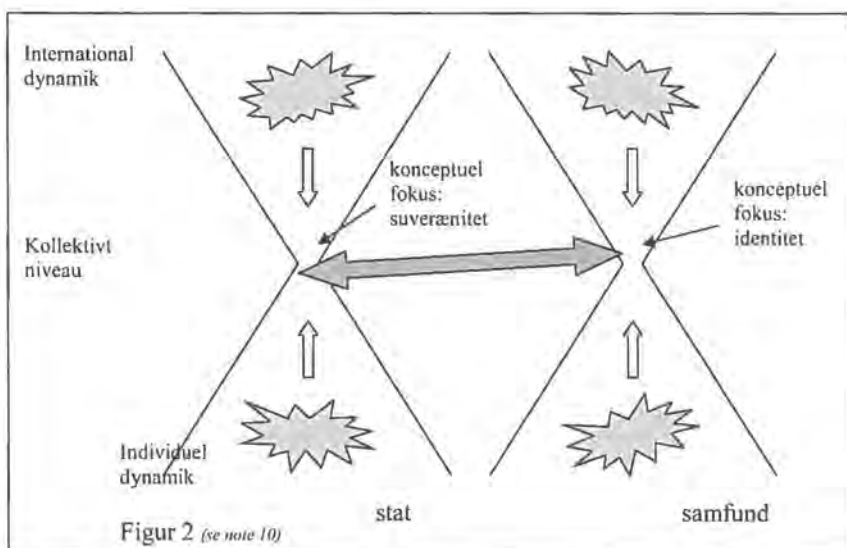
Københavnerskolen har udbygget den traditionelle sikkerhedsteori (illustreret i figur 1) med teorien om sikkerhedsliggørelse som den ”tredje dimension”. Den første dimension (Levels) omhandler sikkerhedens referenceobjekt: ”sikkerhed for hvem?”. Den anden dimension (Sectors) omhandler de forskellige sektorer som sikkerhed kan opdeles i. Den tredje dimension muliggør, at man kan betragte de øvrige to dimensioner med en åbenhed og fleksibilitet, der kan rumme aktørernes sikkerhedsliggørelse.⁹ Den traditionelle måde at betragte sikkerhed på er ved at fokusere omkring centrum i figur 1, dvs. et perspektiv, hvor stat og militær er de dominerende faktorer. Men københavnerskolens sikkerhedsteori er ikke begrænset på samme måde, og sikkerhed kan derfor være en kombination af alle elementerne i figur 1.

Metode og struktur

Denne opgave tager udgangspunkt i Københavnerskolen, og at der er behov for at rekonceptualisere sikkerhedsbegrebet. I stedet for at tale om

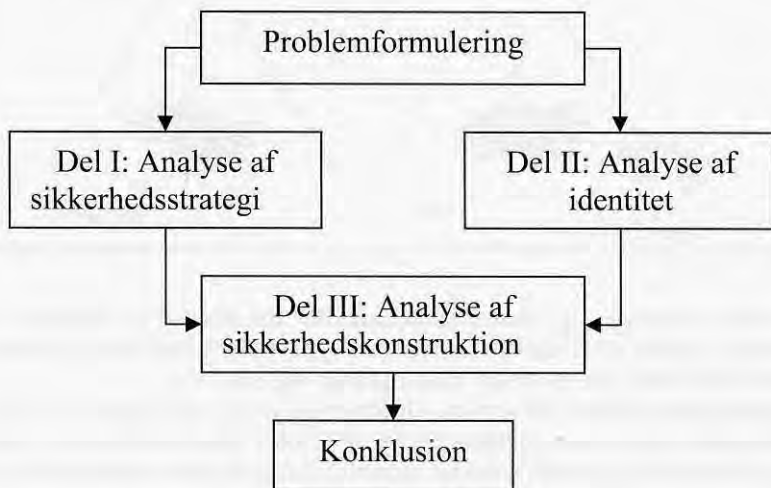
sikkerhed i traditionel forstand (omkring centrum i figur 1) skal sikkerhed snarere ses som en dualitet af statssikkerhed og samfundsmæssigsikkerhed (se figur 2).¹⁰ Sikkerhed betyder overlevelse, men overlevelse betyder ikke det samme for forskellige enheder. Overlevelse for en stat betyder suverænitæt – hvis ikke staten er suveræn, er den ikke længere et subjekt i det internationale system. Overlevelse for et samfund betyder identitet – hvis samfundet ikke længere er sig selv, har det ikke overlevet. I denne opgave betragtes både staten og samfundet derfor som referenceobjekt. Analysen vil derfor fokusere på statens suverænitæt og samfundets identitet.

En stats udenrigs- og sikkerhedspolitik har det formål at beskytte og varetage statens suverænitæt samt at beskytte statens befolkning. Identitet handler både om, hvordan man opfatter sig selv, og hvordan man opfatter omverden. Opgaven vil derfor på baggrund af sikkerhedsdualiteten sammenligne EU's og USA's sikkerhedsstrategi samt den europæiske og amerikanske identitet for at forstå fundamentet for det "alternative" sikkerhedsbegreb. Ud fra denne sammenligning undersøges det, hvordan Europa og USA opfatter sikkerhedsaspekter, og hvordan de håndterer sikkerhedsproblemer ud fra teorierne om sikkerhedsliggørelse og sikkerhedskomplekser.

Opgaven er derfor opdelt i tre dele:

- Del I: Her vil jeg ud fra en empirisk analyse sammenligne den Europæiske Sikkerheds Strategi¹¹ (ESS) og USA's National Security Strategy¹² (NSS) med henblik på at identificere forskelle og ligheder i sikkerhedsdiskursen. Analysen vil fokusere på følgende områder: truslerne, de strategiske mål og strategierne til opfyldelse af de strategiske mål.
- Del II: På baggrund af en analyse af den europæiske og amerikanske identitet vil jeg forsøge at beskrive, hvordan Europa og USA betragter sig selv og deres omverden ved hjælp af Alexander Wendts tre former for kultur. Afsnittet starter med, at jeg giver en kort præsentation af identitetsbegrebet, hvorefter der følger en analyse af den europæiske og amerikanske identitet, der munder ud i en beskrivelse af europæisk og amerikansk kultur.
- Del III: Her vil jeg analysere, hvordan Europa og USA opfatter sikkerhed ud fra københavnerskolens begreber om sikkerhedsliggørelse og sikkerhedskomplekser.

Afgrænsninger m.m.

I denne opgave vil Europa og USA blive betragtet ud fra samme perspektiv, og der vil således ikke blive taget højde for, at USA er en stat og, at Europa ikke er en stat. Ydermere vil Europas og EU's identitet og

politiske holdninger blive betragtet som sammenfaldende, når de sammenlignes med USA's ditto.

Den anvendte litteratur er af anerkendte journalister, politologer og politikere, men indgangsvinklen har været at finde frem til litteratur, der identificerer og beskriver de europæiske og amerikanske forskelle og ligheder.

Del I: Analyse af EU's og USA's sikkerhedsstrategi

Denne del vil analysere og sammenligne den europæiske og amerikanske sikkerhedsstrategi for at kortlægge de bagvedliggende sikkerhedsdiskurser og sikkerhedsliggørelser – dvs. den statslige sikkerhedsliggørelse. Men først en kort præsentation af strategierne.

EU's sikkerhedsstrategi – ”Et sikkert Europa i en bedre verden”

På baggrund af EU-topmødet i Thessaloniki, juni 2003, fik den højsttående repræsentant for den fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik, Javier Solana, til opgave at udarbejde en fælles europæisk sikkerhedsstrategi. Solana præsenterede sikkerhedsstrategien for EU's stats- og regeringsledere, og sikkerhedsstrategien blev vedtaget på EU-topmødet i Bruxelles, december 2003. Det er derfor nærliggende at betragte den europæiske sikkerhedsstrategi (ESS) som et kompromis mellem EU's medlemslande, og derfor må indholdet af strategien nødvendigvis være det som medlemslandene har til fælles.

Selvom ESS er vedtaget af EU's stats- og regeringsledere mangler der et organ i EU i form af et udenrigsministerium el.lign., der kan fremføre ESS som en fælles europæisk sikkerhedsstrategi. Det var bl.a. det som forfatningstraktaten lagde op til, men så længe forfatningstraktatens skæbne er uvis, er rollen for ESS også uvis. Men ikke desto mindre er ESS et klart og tydeligt udtryk for en fælles europæisk tilgang til sikkerhed, der bygger på grundlæggende fælles opfattelser og holdninger i Europa.

USA's ”National Security Strategy”

”The National security strategy” (NSS) er skrevet af præsident George W. Bush og hans administration, og er den overordnede amerikanske strategi (Grand Strategy). Den efterfølges i hierarkisk forstand af en række af andre strategier, som bygger videre på linjen i NSS, men som går mere i dybden med et konkret emne som f.eks. ”The National Defence Strategy” eller ”The National Military Strategy”.

Den nuværende strategi (NSS 2006) har afløst strategien fra 2002 (NSS 2002), hvilket tilsyneladende har betydet en opblødning i retorikken. Det var bl.a. med NSS 2002, at Bush tillod sig retten til foerbyggende angreb – *"pre-emptive strikes"* – for at beskytte USA mod terrorisme og masseødelæggelsesvåben. Det er en udbredt opfattelse, at med NSS 2006 har Bush lagt afstand til *"a distinctly American internationalism"*¹³ fra NSS 2002 og vendt tilbage i retning af den mere moderate Clinton-doktrin, der i højere grad byggede på internationalt samarbejde. Men analysen i denne del (del I) vil vise, at NSS stadig rummer et stærkt "amerikansk" element, og analysen i del II vil vise, at den amerikanske sikkerhedspolitik på en lang række afgørende områder er uafhængig af hvilken præsident der besidder embedet.

Sammenligning af ESS og NSS

I det efter følgende vil jeg forsøge at forklare, hvordan sikkerhedstruslerne opfattes og præsenteres. Jeg vil med andre ord forsøge at kortlægge de sikkerhedsdiskurser, der ligger til grund for, at de nedennævnte emner er blevet til sikkerhedsspørgsmål – dvs. truslernes sikkerhedsliggørelse.

På overfladen synes der at være enighed mellem ESS og NSS, idet begge strategier stort set identificerer de samme trusler: terrorisme, spredning af masseødelæggelsesvåben, regionale konflikter, svage stater og stater med dårlig regeringsførelse samt organiseret kriminalitet¹⁴. Der er også enighed om, at truslerne ofte er globale og derfor ikke nødvendigvis rettet mod en enkelt stat alene. Derimod er der forskel på, hvordan ESS og NSS argumenterer for truslerne, og hvordan truslerne prioriteres.

Terrorisme

I NSS betegnes terrorisme som den altoverskyggende største trussel, og der drages en direkte parallel til Den Kolde Krig, hvor USA også stod overfor en totalitær ideologi¹⁵. "The War on Terror" er således en kamp om idealer, og denne kamp er det gennemgående tema i NSS, der, i modsætning til ESS, fokuserer overvejende på terrorisme som den grundlæggende eksistentielle trussel mod USA. Selvom ESS betegner terrorisme som en strategisk trussel, er der ikke den samme ydre fokus på denne trussel¹⁶.

I ESS bliver terrorisme betragtet som et nationalt anliggende, da Europa både er et mål og en base for terrornetværk samtidig med, at den seneste terrorbølge har globale aspekter¹⁷. Dette skyldes til dels, at Europa er vant til leve med terrortruslen (IRA, ETA, RAF m.m.) og til dels, at terrorisme sammenkobles med migration og international kriminalitet. Det

betyder, at Europa anser årsagerne til terrorisme som komplekse, og at de bl.a. skal findes i moderniseringspresset i den muslimske verden, kulturelle, sociale og politiske kriser, samt i fremmedgørelse af unge, der lever i fremmede samfund¹⁸.

Efter terrorangrebet 11. september har EU's anti-terroriltag ved første øjekast været ganske imponerende. Men virkeligheden er, at EU-samarbejdet om terrorismebekæmpelse er lammet eller i bedste fald begrænset af, at de enkelte medlemslande anser sikkerhed og efterretningsarbejde som noget, der vedrører nationalstaten¹⁹. Det betyder, at de mange EU-initiativer, der er enighed om, oftest drukner i samarbejdsproblemer, når de skal udføres i praksis. Men 11. september har dog medført, at EU's anti-terror-samarbejde er fremkommet med nogle klare overordnede tiltag, der danner grundlaget for et fælles fodslag. Det er bl.a. den fælles terrordefinition, terrorlisten og trusselsanalyser. Dermed skelnede man i EU mellem den gamle form for terrorisme (IRA osv.) og den nye form for terrorisme (al-Qaeda m.m.) og anerkendte dermed den globale dimension i terroren. Men selvom 11. september "overbeviste" europæerne om, at (den nye) terrorisme var et globalt problem og ikke et amerikansk problem alene, ændrede det paradoksalt nok ikke ved trusselsvurderingen af terror. Dette paradoks skal ses i lyset af, at Europa stort set har overtaget den amerikanske strategi i kampen mod terror samt NATO's nye rolle i terrorismebekæmpelse²⁰.

I NSS bliver terrorisme betragtet som et globalt anliggende med direkte konsekvenser for den nationale sikkerhed²¹. Dette er naturligvis en afledt konsekvens af terrorangrebet den 11. september, men det hører også med til ovennævnte betragtning, at USA anser årsagerne til terrorisme for at være nogle andre, end man gør i Europa. Ifølge NSS er årsagerne: mangel på politisk opinion i en række lande – dvs. mangel på politisk medbestemmelse – det at føle sig forurettet af omverdenen (læs: Vesten), kultur af konspirationsteorier og misinformation samt en ideologi, der på bekostning af Islam retfærdiggør drab på uskyldige²². Logikken i disse betragtninger er, at større eller mindre grupper af lokale muslimer, der deler ovennævnte opfattelser, finder sammen i ekstremistiske miljøer, der danner basis for dannelsen af terrornetværk. Disse terrornetværk er enheder, der opererer mellem det regionale og globale, idet de forbinder individer der deler ideologi, og som har interesse i at planlægge og udføre terroraktioner²³. Terrornetværkernes natur betyder, at de ofte danner selvstyrende områder i svage stater, der ikke har kontrol over deres eget territorium og/eller i stater, hvor der er konflikter i samfundet, som staten ikke kontrollerer. Det betyder, at et terrornetværk kan være beskyttet af den suverænitet som værtsstaten har via FN-syste-

met. Derfor er der i NSS en direkte kobling mellem terrorisme og svage stater.

Men den transatlantiske debat om hvad terrorisme er, har også en anden front: Irak-krigen. I NSS betegnes Irak (og Afghanistan) som frontlinje i kampen mod terrorisme, og denne sammenkobling af Saddam Husseins regime og den globale terrorisme har ikke den samme accept i de europæiske lande. Koblingen var, at Irak var en "roge state", der ydede støtte til al-Qaeda terrornetværket, og på den måde bidrog Irak indirekte til den globale terrorisme. NSS opererer således med to typer af stater, der bidrager til den globale terrorisme: svage stater som nævnt ovenfor og slyngelstater, såsom Saddams Irak, Syrien og Iran²⁴. Terrorismen kan derfor ifølge NSS i langt de fleste tilfælde føres tilbage til værtslande, hvad enten der er tale om svage stater eller slyngelstater; på den måde kan kampen med terrorisme udkæmpes på et andet lands territorium, og dermed flyttes kampen mod terrorisme væk fra det amerikanske territorium.

Masseødelæggelsesvåben

I både ESS og NSS er der enighed om, at masseødelæggelsesvåben samt kombinationen med terrorisme er de største trusler. ESS betegner masseødelæggelsesvåben som den potentielt største trussel og identificerer to fokusområder: et kapløb om masseødelæggelsesvåben – især i Mellempøsten – og terrorgrupper der kommer i besiddelse af masseødelæggelsesvåben. Argumentationen i ESS er, at et våbenkapløb vil føre til ustabilitet, og dermed udgøre en fare for Europa, og at kombinationen af terrorisme og masseødelæggelsesvåben vil gøre en lille gruppe i stand til at påføre skade i stor målestok²⁵. I forbindelse med det første fokusområde ligger der i ESS den erkendelse, at regional ustabilitet og usikkerhed i høj grad bidrager til, at stater stræber efter masseødelæggelsesvåben; stater, der føler sig sikre, er derfor mindre tilbøjelige til at stræbe efter disse våben. Der er således i ESS en klar kobling mellem truslen fra masseødelæggelsesvåben og regional ustabilitet. Det faktum, at to af EU's medlemslande er atommagter, afspejles ikke i ESS, og problematikken om truslen fra masseødelæggelsesvåben er alene baseret på frygten for ustabilitet som kan true Europa. Problematikken handler ikke om frygten for en ny atommagts opståen.

På overfladen er der enighed mellem NSS og ESS om, at truslen fra masseødelæggelsesvåben er tosidet som nævnt ovenfor. Men i NSS er udgangspunktet, at det strategiske sikkerhedsmiljø er baseret på afskrækkelse og forsvar – "*proactive counterproliferation and improved protection*"²⁶. Elementet om afskrækkelsen kan forklares med, at USA

vil opretholde sin militære overlegenhed for at være i stand til at håndtere de trusler og udfordringer man står overfor²⁷. Atomvåben er en del af det militære arsenal og indgår i den militære afskrækkelse, der er opbygget omkring princippet "New Triad" som har tre dimensioner: *"non-nuclear and nuclear strike forces, active and passive defenses, and a infrastructure to build and maintain the force"*²⁸. Hvis en nuværende eller potentiel modstander kommer i besiddelse af masseødelæggelsesvåben, kan det således betyde, at USA's militære overlegenhed kommer under pres eller måske endda bliver svækket. Ud fra dette perspektiv er masseødelæggelsesvåben en trussel mod USA's magtposition i det internationale system.

Regionale konflikter

Regionale konflikter er ifølge ESS og NSS med til at bidrage til de øvrige trusler, idet de skaber ustabilitet, der bl.a. kan føre til terrorisme, staters sammenbrud og humanitære kriser. Begge strategier nævner eksempler som Den Koreanske Halvø, Central Afrika, Kashmir og Melle-møsten²⁹. De to strategier påpeger begge vigtigheden af, at regionale konflikter løses, selvom man ikke har direkte interesser i alle konflikterne. Men ESS og NSS opfatter konteksten af de regionale konflikter forskelligt.

NSS forsøger i høj grad at kæde regionale konflikter sammen med behovet for demokrati. Mange af årsagerne til regionale konflikter kan på den måde elimineres ved at fremme demokrati. NSS opererer med tre grader af engagement: Konfliktforebyggende, konflikt intervention samt post-konflikt stabilisering og genopbygning³⁰. Regionale konflikter ses ikke som isolerede konflikter. Det gælder både deres årsag og natur, der begge ses i en større global sammenhæng. På den måde er løsningen på regionale konflikter en del af USA's globale bestræbelser på at fremme demokrati ude i verden og dermed også en del af USA's projektion af amerikanske værdier og idealer. Der skelnes derfor ikke så meget mellem det regionale og det globale niveau, og på den måde bliver regionale konflikter paradoksalt nok til et spørgsmål om global sikkerhed.

ESS er som sådan ikke uenig i at spredning af demokrati vil forbygge regionale konflikter, men ESS fokuserer mere på baggrunden for konflikterne³¹. Regionale konflikter skal derfor forstås i deres rette regionale kontekst og løses ved at klare de problemer, der er årsagen til konflikterne; problemer som ofte kan være af ældre dato. Det betyder ikke, at EU ikke vil sprede demokrati, tværtimod, men det skal gøres på en måde, der tager hensyn til de regionale aktører og dagsordner. Man kan på baggrund af dette sige, at NSS har et mere globalt udsyn end ESS,

eller sagt på en anden måde: NSS betragter regionale konflikter som en del af den globale sikkerhed, hvorimod ESS i højere grad betragter regionale konflikter som enkeltstående konflikter.

Svage stater og stater med dårlig regeringsførelse

Der er ikke så meget fokus i ESS på dette emne, men det konkluderes dog, at dårlig regeringsførelse, korruption, magtmisbrug, svage institutioner, mangel på klare ansvarsforhold og civile konflikter er med til at undergrave stater indefra. Staters sammenbrud forbindes med trusler som terrorisme og organiseret kriminalitet og betragtes som et alarmende fænomen, der undergraver ”*global governance*” og øger den regionale ustabilitet³². Truslerne kædes sammen med behovet for regionale organisationer og en regelbaseret international orden³³.

Tilgangen til dette emne er noget anderledes i NSS. Her er truslen fra svage stater og stater med dårlig regeringsførelse todelt. For det første kommer truslen fra stater, der bygger på despotiske systemer³⁴ og som eksempler nævnes stater som Nordkorea, Iran, Syrien, Cuba, Hviderusland, Burma og Zimbabwe. Disse stater er en direkte trussel, idet de bidrager til global ustabilitet, og derudover stræber nogle af staterne efter masseødelæggelsesvåben og nogle støtter terrorisme. For det andet opstår der i kølvandet på despotiske regimers fald og svage staters sammenbrud, et vakuum som nødvendigvis skal udfyldes af effektive demokratier for at undgå konflikter, fattigdom og uretfærdighed³⁵. Som vi har set i det foregående afsnit, er fokus også her på den globale sikkerhed og på en global dagsorden om at sprede demokrati uden i verden.

Organiseret kriminalitet

Dette emne har ifølge ESS direkte indflydelse på den europæiske sikkerhed, idet Europa er et af hovedmålene for organiseret kriminalitet. Men selvom organiseret kriminalitet bliver betegnet som en intern trussel, har den en vigtig ekstern dimension, der går på grænseoverskridende handel med narkotika, kvinder og våben samt menneskesmugling og forbindelser til terrorisme³⁶. Organiseret kriminalitet har på den måde en klar kobling til svage stater og sammenbrudsstater, idet organiseret kriminalitet både bidrager til og udnytter den negative udvikling af sådanne stater.

Selvom NSS ikke betragter organiseret kriminalitet som en del af de traditionelle sikkerhedstrusler, der angår militære eller ideologiske aspekter, så vedkender NSS, at organiseret kriminalitet kan true den nationale

sikkerhed, hvis den ikke bekæmpes. Organiseret kriminalitet betragtes som en del af de udfordringer, som globaliseringen indeholder. Også her er den amerikanske tilgang, at løsningen er at udbrede demokrati, fordi demokratiske stater er bedre til at bekæmpe de globale trusler³⁷.

De strategiske mål

For at sætte de strategiske mål i det rette perspektiv, må vi først se på baggrunden for strategierne. De to strategier giver hver deres bud på i hvilken sammenhæng de skal læses:

*"Europa har aldrig været så velstående, så sikkert og så frit som nu (...). Som en Union med 25 stater med over 450 mio. indbyggere og en produktion, der svarer til en fjerdedel af verdens bruttonationalindkomst, er Den Europæiske Union nødvendigvis en aktør på verdensplan. (...) den bør være rede til at påtage sig en del af ansvaret for sikkerheden i verden og være med til at skabe en bedre verden"*³⁸ (ESS.)

*"America now faces a choice between the path of fear and the path of confidence (...). This administration has chosen the path of confidence. We choose leadership over isolationism (...). We choose to deal with challenges now rather than leaving them for future generations. We fight our enemies abroad instead of waiting for them to arrive in our country. We seek to shape the world, not merely be shaped by it; to influence events for the better instead of being at their mercy"*³⁹ (NSS.)

Den europæiske strategi tager udgangspunkt i oprettelsen af EU og den velstand, fred og stabilitet, der i dag er i Europa. EU har i kraft af sin størrelse og økonomi potentiale til at yde et vigtigt bidrag for at skabe en sikker og bedre verden. Men deri ligger også den erkendelse, at EU bør være mere aktiv med den fornødne kapacitet, før EU kan opnå global gennemslagskraft. ESS er nærmest ydmyg i forhold til NSS når, den taler om, at EU bør være rede til at påtage sig ansvar; hvorimod NSS nærmest taler om en amerikansk forpligtigelse til at forme verden. Når NSS taler om amerikansk lederskab i denne sammenhæng, kædes det sammen den tradition, der har formet amerikansk udenrigspolitik, og der drages direkte paralleller til Harry Truman og Ronald Reagan.

De strategiske mål i ESS har til formål at forsvare den europæiske sikkerhed og fremme de europæiske værdier. Grundtanken er, at man skal tænke globalt og handle lokalt. På den baggrund er der opsat tre strategiske mål: 1) Imødegåelse af truslerne, 2) opbygning af sikkerhed i EU's

naboområder og 3) en international orden baseret på effektiv multilateralisme⁴⁰.

1. For at imødegå truslerne skal der gøres en aktiv indsats. For det første skal der fortsat udarbejdes forsvarsmekanismer og foranstaltninger til bekæmpelse af terrorisme, heriblandt en aftale om gensidig retshjælp med USA. For det andet skal der fortsat føres en ikke-spredningspolitik, og der skal arbejdes for en universel tilslutning til multilaterale traktat-systemer. Derudover skal disse traktater og deres kontrolbestemmelser styrkes. For det tredje skal der gribes ind for at løse regionale konflikter og for at få sammenbrudsstater på ret køl igen. Det betyder, at den første forsvarslinje ofte vil være i udlandet; og det betyder igen, at konfliktforebyggelse og trusselsforebyggelse ikke kan påbegyndes for tidligt. Men ingen af truslerne kan klares med militære midler alene, og derfor kræver de en kombination af militære og civile instrumenter⁴¹.

2. Sikkerhed i EU's naboområde er afhængig af nabolande med god regeringsførelse, og målet er en ring af lande med god regeringsførelse øst for EU og ved Middelhavet. Midlerne er internationalt samarbejde og integration.

3. Den internationale orden skal bygge på velfungerende internationale organisationer og på en regelbaseret international orden. Det betyder, at internationale organisationer (som f.eks. FN og WTO), arrangementer og traktater skal styrkes; også regionale organisationer som f.eks. OSCE skal styrkes. Et andet centralt element er de transatlantiske forbindelser, herunder NATO samt en regelbaseret international orden, som bygger på eksisterende internationale love, (f.eks. Folkeretten) men også på nye institutioner som Den Internationale Straffedomstol (ICC)⁴².

Hovedprioriteterne i NSS er kampen mod terrorisme og udbredelsen af frihed og demokrati. På den baggrund er der opstillet ni strategiske mål⁴³ som kan opdeles i to søjler. Det understreges, at målene er idealistiske, men midlerne realistiske⁴⁴. Den første søjle omhandler udbredelse af frihed, retfærdighed, velstand og demokrati. Grundtanken er, at frie og demokratiske stater ikke undertrykker sine befolkninger og ikke angriber andre frie stater. Frie og demokratiske stater er på den måde fundamentet for fred og international stabilitet. Den anden søjle omhandler imødegåelse af truslerne. Dette skal ske i samarbejde med en sammenlutning af demokratiske stater, idet truslernes karakter gør, at et effektivt multinationalt samarbejde er den eneste måde, hvorpå disse problemer kan løses. Men USA skal indtage en ledende rolle i denne sammenlutning af frie stater. Det er ud fra den betragting, at kun når USA gør

sin part, vil andre stater gøre deres part – "America must continue to lead"⁴⁵.

Strategierne til opfyldelse af de strategiske mål

Når man sammenligner trusler og mål i de to strategier, er der på overfladen mange lighedspunkter, men når man går mere i dybden med strategierne, fremkommer der flere uenigheder/forskelle.

For det første er der, som vi har set, forskel på, hvordan man betragter truslernes natur. Dette er specielt tydeligt i forbindelse med terrorisme, hvor den amerikanske tilgang klart fokuserer på militære midler, hvori- mod den europæiske tilgang i højere grad fokuserer på en kombination af militære og civile instrumenter samt internationalt samarbejde. I ESS er der en indirekte kritik af USA's magtpolitik, idet det erkendes, at USA er en dominerende militær aktør, men samtidig erkendes det, at "*intet land er i stand til at løse nutidens kompliceret problemer på egen hånd*"⁴⁶. Et andet element er det europæiske paradoks, hvor man på den ene side bliver ved med at binde terrortruslen sammen med migration og organiseret kriminalitet, mens man på den anden side mere eller mindre har overtaget det abstrakte amerikanske begreb "global terrorisme" og den tilhørende strategi.

For det andet er der spørgsmålet om, hvornår noget er en sikkerheds- trussel, og hvordan sikkerhedstrusler prioriteres. I NSS bliver trusler først til rigtige sikkerhedstrusler, når de kan kædes sammen med en mili- tært dagsorden. På den måde er sikkerhed i NSS et spørgsmål om et mili- tært forsvar, og truslerne prioriteres efter graden af deres militære islæt. I ESS bliver trusler derimod underkastet en politisk-økonomisk fortolk- ning, der går på integration, (økonomisk-)udvikling og regionalisme. Trusler kan både være militære og ikke-militære, men de prioriteres ud fra, hvorvidt de truer integrationen, og dermed bidrager til en regional fragmentering.

For det tredje er der forskel på i hvilken kontekst man betragter forskel- lige sikkerhedstrusler. Der er ingen tvivl om, at USA har global række- vidde og er i en position til at påvirke udviklingen i enhver region. Der- for ser USA sig selv som en del af de regioner, hvor der er amerikanske interesser og forsøger at fastholde sin indflydelse i regionerne ved at modarbejde snæver regionalisme, der ikke inkluderer USA. NSS er på den måde præget af globale dagsordener, der for det første giver USA en global rolle som modvirker de regionale dagsordener, og for det andet giver USA muligheden for selv at vælge, om man vil engagere sig eller ej i en given region. Den europæiske tilgang er, som vi har set, noget

anderledes. Her er fokus først og fremmest på det regionale og dernæst på det globale. I ESS opstår sikkerhedstruslerne i regionerne og skal passe ind i det globale, som de nu bedst kan under hensynstagen til truslerne og regionernes natur.

For det fjerde er der forskel på, hvordan det internationale samarbejde skal foregå. Selvom NSS lægger op til multinationalt samarbejde under et klart amerikansk lederskab, står det i kontrast til ESS, hvor samarbejdet er baseret på internationale organisationer og en regelbaseret international orden. NSS erkender vigtigheden af multinationalt samarbejde, men forbeholder sig samtidig retten til at handle alene og handle ud fra princippet om forebyggende angreb; en klar reminiscens fra NSS 2002: *"The place of preemption in our national security remains the same"*⁴⁷.

Del II: Analyse af europæisk og amerikansk identitet

Denne del vil forsøge at kortlægge det sociale aspekt af sikkerhedsliggørelsen ved at finde frem til den europæiske og amerikanske identitet. Men først en kort introduktion til identitetsbegrebet og den tilhørende analyseramme.

Identitet – et filosofisk udgangspunkt

Hvis man slår ordet identitet op i ordbogen, ser man, at det er knyttet til det latinske ord *"idem"*, der betyder *"samme"*. Identitet kan derfor betyde bevidstheden om at tilhøre et folk med samme kultur. Men det kan også betyde jeg-bevithed, dvs. *"hvem man er"*⁴⁸. Man kan således, som den franske filosof Paul Ricoeur (1913-2005), sammenkæde identitet med det latinske ord *"ipse"*, der betyder *"selv"*. Det betyder, at identitet går ud på at finde ud af, hvem man selv er, dvs. en proces, hvor man går ind i sin egen fortid og reviderer sit livs historie. På den måde er identitet en fortælling om én selv, der både rummer selvbekræftelse og selvransagelse. Paul Ricoeur mener, at dette identitetsbegreb både gælder for individer og kollektive størrelser som for nationer og kulturer⁴⁹. I det efterfølgende vil jeg ud fra disse betragtninger søge efter den europæiske og amerikanske fortælling om dem selv.

Europæisk identitet – et offer for sig selv

"I 1914, og senere fra 1938 til 1945 så jeg, at vort menneskesyn, vore friheder, var true af en magtånd, der har sine rødder i de ældste tider, og ved disse lejligheder så jeg også, at de ældste karakterer, de modigste anstrengelser, gik til spilde i uenighed. Aggressionen splitter ikke kun folkene i to lejre, den splitter også indsatsen i hver lejr, fordi angst avler egoisme (...). Vi samler ikke

stater i koalitioner, vi forener mennesker."⁵⁰ (Jean Monnet, 1987, fransk økonom og medgrundlægger af EF.)

Den europæiske fortælling tager sit udgangspunkt i tiden efter Anden Verdenskrig, hvor det europæiske kontinent i løbet af 30 år var blevet smadret både fysisk og psykisk af to verdenskrige. Men vi skal helt tilbage til 1648 og Den Westfalske Fred for at finde frem til det, som ligger til grund for Europas historie. Den Westfalske Fred kom efter Trediveårskrigen (1618-1648) religiøse kampe og markerede territorialstatens fremkomst. Før dette bestod Europa af fyrstedømmer, der konstant bekrigede hinanden, men territorialstaten definerede et nyt centrum for politisk magt og skabte derved stabilitet. Dermed blev territorialstaten den centrale aktør på verdensplan. Og det er netop territorialstater og deres nationale modsætninger, der i den grad har præget den europæiske historie og identitet. For europæerne var Anden Verdenskrig derfor en påmindelse om territorialstaters rivalisering med tilhørende hypernationalisme, krige og ødelæggelser.

Efter Den Anden Verdenskrigs afslutning, var Europa forandret for altid. Der var sket umenneskelige forfølgelser og overgreb, og ubeskrivelig udryddelse af millioner af mennesker. Lande var ødelagt, byer jævnet med jorden og landegrænser var flyttet. Millioner af mennesker var døde og såret. Den europæiske infrastrukturen var ødelagt, og enorme masser af mennesker var endt som flygtninge. Krigen havde været udmærkende for hele Europa, og de gamle stormagter var svækket og ikke i stand til at genvinde fortidens storhed. I efteråret 1956 blev de europæiske kolonimagter, Storbritannien og Frankrig, således sat på plads af USA og Sovjetunionen og tvunget til at opgive deres militære indgriben mod Egypten og præsident Nassers nationalisering af Suez-kanalen. Og ikke nok med det, en ny konflikt var ved at dele Europa, og der var frygt for, at endnu en krig ville rulle hen over Europa; en konflikt hvor USA og Sovjetunionen havde overtaget verdensscenen, og hvor Europa blot kunne se til⁵¹.

Det er svært at forestille sig den fortvivlelse og desperation, der må have været i Europa. Der må også have været en naturlig frygt for, at historien skulle gentage sig, og man må have spurgt sig selv, hvordan det kunne ske, at civiliserede stater havde forkastet al fornuft i et vanvid af vold og ødelæggelse.

Den europæiske identitet er således præget af fortidens "synder", og i forsøget på at råde bod på fortidens misgerninger udfordres det westfal-

ske statssystem og den nationale suverænitet. På den måde fjernes incitamentet til krig gennem en stadig tættere integration af de europæiske lande – en integration, der startede med dannelsen af Den Europæiske Kul- og Stålnunion i 1950⁵². Den europæiske integrationsdynamik udspringer ud fra dette perspektiv derfor ikke, som det ofte påstås, af en positiv europæisk vision, men derimod af en negativ fortælling om Europas fortid. Det betyder, at hele EU er gennemsyret af denne negative identitetsdefinition. Det forklarer blandt andet, hvorfor EU's politiske motiver ofte kan fremstå som passive; dvs. der er en grundlæggende tvivl om udenrigspolitisk aktivisme og militær magtanvendelse og fokus på tilbageholdenhed og international regelbaseret orden.

Hvor den negative fortælling om Europas fortid i høj grad er knyttet til det europæiske kontinent (og Tyskland), er der derimod også en positiv fortælling i de fleste europæiske nationalstater. Det er en fortælling om national historie og stolthed, der på trods af kontinentets negative fortælling er konstruktiv, idet den giver et nationalt selvværd og tro på statens fortsatte eksistens. Fortidens "synder" er ikke en del af denne fortælling (med undtagelse af Tyskland). For de gamle europæiske stormagter, især Frankrig, er denne fortælling i høj grad knyttet til ønsket om et stærk og integreret Europa, der kan genvinde de gamle stormagtsdrømme og igen gøre Europa til et centralt magtcenter. I dette perspektiv var dannelsen af Den Europæiske Kul- og Stålnunion og den efterfølgende Rom-traktat i 1957 et forsøg på at skabe et fælles Europa, der kunne matche USA og Sovjetunionen⁵³. Men som vi skal se i det efterfølgende, bliver denne positive fortælling gang på gang indfanget af den negative fortælling.

I den europæiske identitet er der således et mærkværdigt modsætningsforhold: Et brødefuldt kontinentalt Europa bestående af stormagtsdrømmende nationalstater. Spørgsmålet er imidlertid, hvad udfaldet er af dette modsætningsforhold er?. Kigger man EU's udenrigspolitik efter i sømmene, er der tydelige spor af Europas negative fortælling. Ph.d.-studerende Alan Klæbel peger i den forbindelse på to vigtige forhold: 1) EU's udvidelses- og integrationsproces foregår uden interne begrænsninger og mål, samt 2) en europæisk alibi-orienteret udenrigspolitik, som er karakteriseret ved vage politiske mål og et procesorienteret politisk fokus⁵⁴.

Den negative fortælling kan på den måde spores i integrationsdynamikens mangel på klare mål, og det tyrkiske udvidelsesspørgsmål er et klart eksempel på EU's manglende målsætning og ikke, som ofte fremført, et spørgsmål om geografi eller religion⁵⁵. Integrationen styres derfor ikke af en politisk vision for Europa, men af Europas indre dæmoner.

For det andet kan den negative fortælling spores i udenrigspolitikken, hvor alle politiske spørgsmål er underkastet et ubetinget krav om alibi i form af korrekte beslutningsformalia. Det betyder, at man skal handle igennem de rette kanaler og på den rigtige måde; det vil normalt sige i overensstemmelse med FN samt det at snakke om tingene ved hjælp af "kritisk dialog". EU's udenrigspolitik er derfor bundet op på FN, og på den måde er Sikkerhedsrådet EU's alibi i udenrigspolitikken. Derudover er der det paradoksale forhold, at to EU-lande, Storbritannien og Frankrig, begge er permanente medlemmer af Sikkerhedsrådet, og man må med rette gå ud fra, at disse lande modvilligt vil opgave deres status i Sikkerhedsrådet til fordel for EU. Dette taler ikke lige frem for EU's indre troværdighed som udenrigspolitisk aktør. Forklaringen skal sandsynligvis findes i det forhold, at EU ikke er i stand til at indfange medlemsstaternes politiske ambitioner og agendaer – dette er et slående eksempel på modsætningsforholdet i den europæiske identitet.

Hvor de ovennævnte forhold i overvejende grad er internt funderet, findes der derimod også en klar ekstern afledt konsekvens af Europas negative fortælling: Forholdet til USA er næsten på forhånd dømt til at blive et selvvalgt hovedproblem for EU's alibi-orienteret udenrigspolitik. Ud fra det europæiske paradigme er USA's aktiviske og militariserede udenrigspolitik på kant med stort set alt, hvad der implicit ligger i den negative identitetsdefinition, herunder specielt EU's passivitet. USA's udenrigspolitik er på den måde inkarnationen af den europæiske fortid og indrammer på slående vis det europæiske stigma.

Men uanset at den europæiske identitet er præget af en negativ fortælling, som kan gøre det vanskeligt for EU at blive en del af det traditionelle sikkerhedspolitiske miljø, er der derimod gode udsigter til, at EU kan gøre sig som alternativ sikkerhedspolitisk aktør. Den negative fortælling har nemlig også et positivt aspekt: Den europæiske fortid indeholder ikke kun misgerninger, men står også for en af de mest innovative udviklinger af det internationale samfund. Den europæiske udvikling (afvikling) af det westfalske statssystemet kan blive et springbræt for EU som sikkerhedspolitisk aktør.

Med afsæt i den nye verdensorden kan EU blive hovedarkitekten for en reformation af det internationale samfund – et europæisk projekt, hvor suverænitetsbegrebet udfordres, og den internationale orden styrkes. I de sidste årtier har en sådan reformation netop fundet sted, hvor stater suverænitet er blevet reduceret af supranationale organisationer, og det internationale samfunds voksende intolerance over for krænkelse af menneskerettighederne⁵⁶. Men efter den humanitære intervention i

Kosovo i 1999, hvor statssuveræniteten blev tilsidesat af humanitære årsager, er der igen kommet fokus på det traditionelle statssystem. Den USA-ledet globale kamp mod terrorismen bygger i høj grad på en koalition af stater, hvor det eneste "medlemskrav" er evnen til at bekæmpe terrorisme. På den måde helliger målet midlerne, og der er derfor ikke samme fokus på internationale regler og organisationer som før 11. september. Det europæiske projekt har det derfor for tiden svært, men det bliver heller ikke bedre af, at EU har scoret selvmål ved at tilslutte sig den amerikanske strategi i kampen mod terrorisme samtidig med, at man fastholder sin egen definition af terrorisme (et europæisk paradoks, se del I).

Hvis vi afslutningsvis skal sammenfatte den europæiske identitet i en sætning, må det være: Europa, et offer for sig selv. Denne sætning indeholder de to pointer, jeg har forsøgt at illustrere, nemlig at EU har vanskeligt ved at indfange medlemsstaternes politiske ambitioner og dagsordener samt, at EU's egne politiske ambitioner og dagsordener ofte drukner i passivitet og selvskabte begrænsninger. Disse pointer er fundet i en negativ og en positiv fortælling om Europa, der giver følgende modsætningsfyldte billede: Et brødefuldt kontinentalt Europa bestående af stormagtsdrømmende nationalstater. Men det er den negative fortælling, der er den mest dominerende, hvilket resulterer i en negativ selvopfattelse, der bedst kan karakteriseres som en flugt fra fortiden.

Amerikansk identitet – de udvalgte

*"(...) the great struggle of the Epoch between liberty and despotism"*⁵⁷ (James Madison, 1823, om krigen mod Storbritannien i 1812-1815.)

*"If we have to use force, it is because we are America. We are the indispensable nation"*⁵⁸ (Madeleine Albright, 1998, om situationen i Kosovo.)

*"We must take the battle to the enemy, disrupt his plans and confront the worst threats before they emerge. In the world we have entered, the only path to safety is the path of action. And this nation will act"*⁵⁹ (George W. Bush, 2002, om kampen mod terrorisme.)

Den amerikanske fortælling tager sit udgangspunkt i de første bosættere på det Nordamerikanske kontinent (omkring 1630'erne) og deres pionérånd. Det var ud fra puritanismen⁶⁰, at nybyggerne skabte de idéstrømninger, der i dag stadig præger den amerikanske selvopfattelse: exceptionalismen og individualismen⁶¹. Ifølge exceptionalismen bygger

USA på en evig og naturlig ret⁶², der giver landet en exceptionel karakter – i sit ekstreme nærmest en guddommelig karakter. Exceptionalismen legitimerer på den måde de amerikanske værdier og moralske principper som universelle, men den forpligter også ved et moralsk ansvar for indgriben, når disse værdier og principper er på spil. I den amerikanske valgkamp har den demokratiske senator Barack Obama netop fremhævet USA's exceptionalisme, og ifølge Obama skal USA selv sætte sit præg på historien og ikke overlade det til andre⁶³. Kritikere vil kalde det for arrogance, mens tilhængere vil kalde det for moralsk ansvar.

Individualismen bygger på en sekulær idé om at "staten" er retfærdighedens fjende frem for forsvarer, og dermed er der en naturlig modvilje mod autoritet eller rettere, en modvilje mod en særlig form for autoritet. For ifølge exceptionalismen findes der jo netop nogle moralske absolutter, der nødvendigvis må kræve en eller anden form for underkastelse over for nogle autoritative principper. Derfor er der i individualismen en modvilje mod dennesidige og intervererende autoritet, dvs. en modvilje mod ikke-amerikanske institutioner, der hævder at de håndhæver moralens absolutter. Modstanden mod den internationale straffedomstol (ICC) er således selvsagt⁶⁴. Ud fra disse to idéstrømninger tegnes der ofte et billede af USA som "*a city upon a hill*"⁶⁵ – en ledestjerne for resten af verden, der ved eksemplets magt og på sikker afstand kan ændre verden.

En anden vigtig fortælling er de liberale strømninger i Uafhængighedserklæringen (1776) og princippet om, at alle mennesker er lige – et menneskesyn der stammer fra den britiske filosof John Locke (1632-1704)⁶⁶. Udgangspunktet i Uafhængighedserklæringen var, at menneskets frihed og lighed er ufravigelig – et udgangspunkt, der via exceptionalismen, har universel gyldighed. Disse liberale strømninger hævdede individets ret over alt andet, og det var statens vigtigste opgave at sikre disse retigheder. Man kan på den måde se tydelige spor af exceptionalismen og individualismen i Uafhængighedserklæringen. Men den amerikanske identitet er ikke blot en fortælling om ét folk og ét territorium, men i høj grad en fortælling om en ideologisk retfærdiggørelse af USA som den moderne civilisations fødested – og hvad der i denne sammenhæng er mindst lige så vigtig, en antagelse om at USA med sin kontakt til omverdenen tilfører verden frihed.

Med til billedet af USA som "*a city upon a hill*" hører der en udpræget opfattelse af, at USA er en tøvende supermagt, der ikke blander sig i andres affærer, med mindre det er truet af en farlig revolutionær kraft f.eks. i form af tysk nazisme, japansk imperialisme, sovjetisk kommu-

nisme eller radikal islamisme⁶⁷. En modvillig supermagt der helst vil være passiv og isoleret – en tøvende hegemon⁶⁸. George Washingtons afskedstale til nationen (1796), hvori han advarede mod faste alliancer med europæere⁶⁹ og Monroe-doktrinen (1823), der indeholdt et amerikansk løfte om ikke at blande sig i europæiske anliggender så længe, at USA ikke blev genstand for yderlige europæisk kolonisation⁷⁰, kan på den måde tolkes som amerikansk isolationisme. I nutidens kontekst og med forestillingen om at USA under præsident Bushs ledelse er på afveje, er der således et slående brud med USA's tradition som tøvende hegemon.

Et andet aspekt af USA som den modvillige hegemon finder man i forestillingen om, at USA's magtposition ikke er tilstræbt, men derimod noget der er tilfaldet nationen: *"Some nations achieve greatness, the United States had greatness thrust upon it"*.⁷¹ På den måde er det ikke et spørgsmål om intentioner, men derimod om en iboende status når USA's magtposition beskrives. USA handler således ikke ud fra en forudbestemt dagsorden, der skal styrke dets magtposition, men handler blot ud fra virkelighedens omstændigheder. Derfor er det en yndet amerikansk opfattelse, at det er utilsigtede handlinger, der har skabt den amerikanske dominans enten i form af selvforsvar eller på vegne af andres sikkerhed.

Men forestillingen om USA som *"a city upon a hill"* og tøvende hegemon er svært forenelig med USA's globale magt og indflydelse; USA er den globale aktør *par excellence*⁷², og dets økonomiske, kulturelle og militære rækkevidder er globale. Flere politologer betegner det derfor som en udbredt myte, at USA er en tøvende hegemon, og mener at USA har klare imperialistiske træk. Andrew J. Bacevich⁷³ betegner forestillingen om den tøvende hegemon som den rene uskyld og ser et klart amerikansk projekt, der ved en lang og bevidst ekspansion forsøger at udvide USA's globale magt. USA vil således skabe et imperium, der bygger på åbenhed, men hvor USA har politisk, økonomisk og kulturel hegemoni. Bacevich ser desuden en klar kontinuitet i USA's historie og de imperiale ambitioner. Specielt påpeger han flere paralleller mellem Clinton- og Bush-regeringens udenrigspolitik, der ifølge Bacevich begge bygger på en udpræget anvendelse af militære midler.⁷⁴ Bush og andre ledende amerikanske embedsmænd benægter naturligvis, at USA er et imperium selvom USA har haft chancen, men har afvist den. Men det er netop Bacevichs pointe: USA er et imperium og ved at benægte det, hæmmer man USA's handlerum – *"Like it or not, America today is Rome (...) The question is what sort of empire they [policymakers] intend theirs to be."*⁷⁵

Også Robert Kagan⁷⁶ tager afstand fra myten om den tøvende hegemon. Han ser en lige linje fra USA's grundlæggere til Bushs verdenssyn. USA har fra første færd været aggressiv og ekspansionistisk – "*a dangerous nation*".⁷⁷ Det var de liberale impulser i Uafhængighedserklæringen, der for alvor satte gang i de territoriale ekspansioner i det 18. og 19. århundrede, og det er også i Uafhængighedserklæringen, at man skal finde baggrunden for Bushs retorik om intervention og moralisme. Den politiske linje i amerikansk udenrigspolitik er således, ifølge Kagan, i høj grad præget af den amerikanske historie med dens liberale strømninger og ikke, som man skulle tro, af hvilken præsident der har embedet. Den latente drivkraft, der ligger i den amerikanske selvbevidsthed, forsøger derfor konstant at ekspandere de amerikanske idealer, og denne ekspansion er langt hen ad vejen lykket, og det har i dag gjort USA til en global magt. Kun ved at kende den amerikanske historie kan man derved forstå landets udenrigspolitik: "*Even as the United States has risen to a position of global hegemony (...), Americans still believe their nation's natural tendencies are toward passivity, indifference, and insularity*".⁷⁸

Både Bacevich og Kagan er således enige om, at USA ikke er en tøvende hegemon, og tiden efter Den Kolde Krig viser da også en række af interventioner, der strider imod myten om en modvillig supermagt: Panama i 1989, Somalia i '92, Haiti i '94, Bosnien 1994-96, Kosovo i '99, Afghanistan i '01 og Irak i både '91, '98 og '03. Mange af USA's allierede såvel som modstandere vil sikkert også betvivle, at USA er en modvillig supermagt; og nogle vil ligefrem fastholde, at USA er et imperium, der med magt sikrer sine egne interesser, mens andre vil se USA som et imperium, der garanterer deres sikkerhed – *empire by invitation*.

Som vi har set det i Del I, tager man i den amerikanske sikkerhedsstrategi (NSS) direkte afstand til isolationisme til fordel for en aktivistisk udenrigspolitik – "*the path of confidence*"⁷⁹ – og USA's globale rolle er dermed en selvfølge: "*America must continue to lead*".⁸⁰ I NSS er der således klare paralleller til exceptionalismen og til individualismen, og til at USA skal være en ledestjerne for resten af verden. Hvad angår myten om den tøvende hegemon, er den delvis at spore i opfattelsen af, at USA står over for "*(...) an aggressive ideology of hatred and murder, fully revealed to the American people on September 11, 2001*".⁸¹ Analogien til den tøvende supermagt, der handler i selvforsvar, er iøjnefaldende. Men dette er ikke helt foreneligt med den globale rolle: "*We seek to shape the world, nor merely be shaped by it*" ved at være "*idealistic about our national goals, and realistic about our means to achieve them*".⁸² Denne rolle må betyde, at USA konstant vil være globalt engageret med realistiske midler, hvilket nødvendigvis også må indebære

anvendelsen af militære midler. Her er der ingen analogi til den tøvende supermagt.

Der ser således ud til at være et modsætningsforhold i den amerikanske identitet. På den ene side fastholder man de idealer, der har skabt nationen, og på den anden side havner man i en situation, hvor man handler i modstrid med de selvsamme idealer. Den puritanske forestilling om USA som *"a city upon a hill"*, hvor tiltalende den end måtte være, holder ikke. USA befinder sig ikke på toppen af bjerget, men befinder sig nede i dalen sammen med alle os andre i vores globale landsby, for nu at blive i den samme allegori. Vi lever i den samme verden med de samme problemer. Det problematiske er bare, at den amerikanske identitet har svært ved at rumme den kendsgerning. Den amerikanske exceptionalisme er derfor svær at forene med et globalt tilhørsforhold, for hvordan forklarer man sine naboer, at man er exceptionel – at man er udvalgt? Og hvis USA er exceptionel, hvad er de andre så? USA er den globale aktør *par excellence*, men så længe man forsøger at forene exceptionalismen med en global dagsorden, vil man møde problemer.

Mødet med omverdenen

I den europæiske og amerikanske identitet er der, som vi har set, nogle klare indbyrdes modsætninger. Men ledende europæere og amerikanere vil hurtigt kunne blive enige om, hvad det langsigtede udenrigspolitiske mål må være: frihed for alle i verden. Det skal ske ved en udbredelse af fælles "vestlige" værdier såsom liberale menneskerettigheder, demokrati, fri økonomi, et styrket civilsamfund, frie medier osv. Hvis der er en uenighed med udgangspunkt i den europæiske og amerikanske identitet, så er den ikke større end at man kan blive enige om de udenrigspolitiske hovedlinjer. Men uenigheden opstår først rigtigt, når man forsøger at forstå og håndtere omverdenen.

Anarkiets kulturer

Tilstanden mellem stater kan beskrives som anarki, men konstruktivismen skelner mellem forskellige former for anarki. Eller rettere, en stat kan forstå anarkiet på én bestemt måde, dvs. ud fra én bestemt kultur, som dermed kan forklare en stats ageren i det internationale system. Kultur bliver dermed en fælles referenceramme for anarkiet. Hvis man prøver at overføre denne fortolkning på den europæiske og amerikanske identitet, vil man se, at der er forskel på, hvordan Europa og USA forstå og håndterer omverdenen.

Den amerikanske fortolkning lægger sig tæt op ad den hobbesianske kultur, hvor internationale love og regler anses for at være upålidelige, og

hvor sikkerhed og forsvar afhænger af tilstedeværelsen og brugen af militær magt. Men der er dog også elementer af den lockeanske kultur, specielt i NSS 2006 der i modsætning til NSS 2002 taler om multinationalt samarbejde, og at USA i kampen mod nutidens udfordringer skal lede "*a growing community of democracies*".⁸³ Amerikanerne ønsker at stå ved deres liberale værdier og menneskesyn, og med udgangspunkt i Uafhængighedserklæringen er der nærmest en forpligtigelse til at sprede John Lockes liberale menneskesyn. Men det er som om, at USA bliver fanget af sin egen historie i en anarkisk hobbesiansk verden, hvor myten om "*a city upon a hill*" nærmest giver bagslag. USA's intentioner om at sprede de liberale værdier er oprigtige, men den amerikanske tilgang til omverdenen gør, at man ofte havner i en situation med omverdenen, der enten er præget af gensidig mistillid eller grundlæggende uenighed om konkrete udenrigspolitiske dagsordener. Dette resulterer ofte i amerikansk enegang i internationale spørgsmål og en militær tilgang til alt, hvad der har med sikkerhed at gøre. Den overvejende amerikanske måde at anskue verden på er således ud fra en opfattelse, hvor USA er centrum for al politisk handlen – dette gælder også globaliseringen, som vi skal se i det i næste afsnit.

I Europa er fortolkningen præget af den posthistoriske sikkerhed og velstand, der har afløst fortidens voldsomme ustabilitet, og til trods for den negative europæiske fortælling har Europa oplevet en integrations-succes uden historisk sidestykke. Den europæiske fortolkning af omverdenen har udviklet sig fra den hobbesianske via den lockeanske til den kantianske kultur. Tiden op til afslutningen af Den 2. Verdenskrig var præget af et hobbesiansk Europa præget af mistro og konflikter. Men det europæiske integrationsprojekt tog udgangspunkt i den lockeanske kultur og erkendelsen af behovet for fælles normer og værdier netop for at undgå fortidens hobbesianske anarki. Projektet var drevet af ønsket om et internationalt samfund og en international retsorden, der kunne forhindre krige og konflikter. Men integrationssuccesen har betydet, at den lockeanske kultur på mange områder er afløst af den kantianske kultur. Europæere ynder at se Immanuel Kants ideal om evig fred som en naturlig forlængelse af den europæiske integration ved at inddrage hele verdenssamfundet i et fællesskab af normer, værdier og institutioner. Ud fra et europæisk perspektiv er globaliseringen en oplagt mulighed for at inddrage omverdenen i sådan et fællesskab. Problemet er imidlertid bare, at forestillingen om et Europa der lever i en kantiansk fred ofte står i skærende kontrast til omverdenens konflikter – hvad der jo netop er Kagans synspunkt.

Forskellige perspektiver på globaliseringen – et eksempel

Det europæiske og amerikanske perspektiv på globaliseringen tager sit udgangspunkt i nationalismen eller rettere i Den 2. Verdenskrig. For amerikanerne var Den 2. Verdenskrig en sejr for nationalismen – den amerikanske nationalisme vel at mærke – men for europæerne var Den 2. Verdenskrig inkarnationen af den onde nationalisme.⁸⁴ På den måde kom nationalismen til at spille en afgørende rolle i den globale dagsorden på begge sider af Atlanten.

Globaliseringen er derfor i amerikansk optik et nationalt projekt, hvor man forsøger at fastholde sin nationale status og sine exceptionelle værdier. Dette gøres bl.a. ved at styrke idéen om nationalstaten ved at modsætte sig internationalt samarbejde, der fratager eller svækker suveræniteten som f.eks. Den internationale Straffedomstol og Kyoto-aftalen. Men det gøres også ved at indtage en naturlig global lederrolle og ved at ekspandere sine egne værdier som universelle. I dette perspektiv er der således klare spor af både exceptionalismen og individualismen.

I den europæiske optik er globaliseringen en videreførelse af den integrationsproces, der har transformeret Europa, og som reelt har udfordret den nationale suverænitæt til fordel for et supranationalt samarbejde. Den europæiske tilgang til globaliseringen kan derfor betegnes som denationalisering, hvor man forsøger at tæmme nationalismen ved at udspille statens centrale rolle i en konstruktion af internationalt samarbejde, der bygger på økonomiske, kulturelle og politiske processer.

Det amerikanske perspektiv er således præget af en verdensorden, hvor nationalstaterne er lukkede systemer, der kæmper om at sætte sin egen globale dagsorden; hvorimod det europæiske perspektiv betragter verden som et netværk af statslige og ikke-statslige aktører, og hvor begreber som suverænitæt og autoritet ikke er entydige, men er i konstant forandring. Men hvor den amerikanske globalisering forsøger at opretholde en verdensorden med amerikansk lederskab, som Den 2. Verdenskrig og Den Kolde Krig var med til at institutionalisere, så forsøger den europæiske globalisering at skabe en verdensorden, der er styret af internationale organisationer og international ret. Dermed er globaliseringen et spørgsmål om politisk orden og retfærdighed – og dermed også et spørgsmål om hvordan omverdenen skal forstås, og hvordan den skal håndteres.

Del III: Analyse af den europæiske og amerikanske sikkerhedskonstruktion

Vi har tidligere set, hvad de europæiske og amerikanske sikkerhedstrusler er, og ud fra teorien om sikkerhedsliggørelse er de blevet til et sikkerhedsspørgsmål, fordi de politisk er iscenesat som en sikkerhedstrussel ud fra en sikkerhedsdiskurs. I del I har jeg forsøgt at analysere denne sikkerhedsdiskurs, og i del II har jeg forsøgt at sætte sikkerhedsdiskursen ind i den rette sociale kontekst. I denne del vil jeg på baggrund af del I og II forsøge at beskrive den europæiske og amerikanske sikkerhedskonstruktion

Europæisk sikkerhedsliggørelse

Den europæiske sikkerhedsliggørelse er en meget kompliceret konstellation, men der er to sikkerhedsfortællinger der er dominerende, og de bunder i den negative og positive identitetsfortælling (se Del II, Europæisk identitet). For det første er sikkerhedsliggørelse direkte forbundet til den europæiske fortid (den negative fortælling), og det betyder paradoksalt nok, at den største trussel mod Europa er truslen om, at Europas fortid bliver Europas fremtid. Alt hvad der kan forbindes med den europæiske fortid, bliver dermed sikkerhedsliggjort og gjort til et spørgsmål om integration. Resultatet er et konstrueret sikkerhedsfællesskab, hvor deltagerne ikke længere kan forestille sig at gå i krig mod hinanden. Men dette integrationsprojekt skaber en modsatrettet sikkerhedsliggørelse.

Og det betyder for det andet, at sikkerhedsliggørelse også er knyttet til den europæiske nationalfølelse (den positive fortælling), hvor den europæiske integration ses som en trussel mod den samfundsmæssige sikkerhed – dvs. den nationale identitet. Men som vi har set i Del II, er det den negative fortælling, der er den mest dominerende, og det betyder, at de traditionelle mellemstatslige bekymringer kun findes latent i den europæiske sikkerhedskonstellation. Men dermed er det ikke sagt, at de er irrelevante, for de bryder frem når den nationale identitet bliver sikkerhedsliggjort på bekostning af truslen om den europæiske fortid. Eksempelvis kan der nævnes modstanden mod Irak-krigen, den franske og hollandske afvisning af forfatningstraktaten samt debatten om Tyrkiets mulige optagelse i EU, der alle kan tolkes som en sikkerhedsliggørelse af den nationale identitet.

Den europæiske sikkerhedskonstellation er kompliceret og indeholder mange sikkerhedsfortællinger. Barry Buzan og Ole Wæver⁸⁵ peger på ti sikkerhedsfortællinger i Europa, hvor to af disse er dominerende, hvori- mod de resterende otte i høj grad er struktureret af de to dominerende. De to dominerende sikkerhedsfortællinger kan, som ovenfor, henføres til

den negative og positive fortælling om Europa, og de sidste otte er i det store hele identiske med sikkerhedstruslerne i ESS. Jeg vil derfor ikke gå mere i dybden med de otte fortællinger, men blot fremhæve følgende:

Det er bemærkelsesværdigt, hvordan europæerne er tilbøjelige til at karakterisere sikkerhedsproblemer, der ikke befinder sig i det europæiske nærområde – hvad enten det er global terrorisme, regionale konflikter m.m. – på afgørende og forskellig vis i forhold til den amerikanske tankegang. For europæerne er det enten et spørgsmål om ressourceproblemer og mangel på udvikling, eller også er det et spørgsmål om at forstå sikkerhedsproblemerne i deres rette regionale kontekst.⁸⁶ Ikke desto mindre er det paradoksalt, at europæerne har overtaget den amerikanske strategi i kampen med terrorisme, når den europæiske tilgang til siger noget andet (se Del I). Man kan mistænke den positive fortælling om Europa – dvs. national identitet og interesser – for at have sikkerhedsliggjort den amerikanske tilgang til terrorisme.

Amerikansk sikkerhedsliggørelse

Den amerikanske tilgang til sikkerhedsliggørelse er, sammenlignet med den europæiske, noget mere simpel og konkret. For at et emne kan sikkerhedsliggøres, skal det kunne gøres til genstand for en militær dagsorden, og det skal kunne imødegås eller bekæmpes med en militær strategi.⁸⁷ Det kan forklares ud fra det forhold, at USA ikke står overfor en specifik trussel, som f.eks. en anden supermagt, men at USA derimod skal forsøge at imødegå og bekæmpe irregulære og ukendte trusler. Den eneste måde USA kan gøre dette, samtidig med at fastholde sin globale magtposition er ved at udvikle militære kapabiliteter, der kan bekæmpe og imødegå alle tænkelige trusler.

Den amerikanske magtposition bygger på idéen om, at USA er unipolært, og at USA er så dominerende, at ingen vil være i stand til at udfordre det på traditionel vis. Det vil sige, at USA er *den* globale magt, og den eneste måde man kan sikre denne position, er ved at forebygge og forhindre, at andre magte kan udfordre den amerikanske position. Derfor er den bedste sikkerhedsstrategi at maksimere sin militære magt og undgå at binde sig for meget til internationale aftaler og traktater. På den måde er USA bedst muligt forberedt på at forsvare sin globale position. Denne militære tilgang til USA's magtposition i verden betinger således, at alle sikkerhedsspørgsmål skal have et militært islæt for at blive til "rigtige" sikkerhedstrusler. En gennemgang af sikkerhedstruslerne i NSS viser da også en klart militær tilgang til sikkerhedsliggørelsen (se del I). Terrorangrebet den 11. september har forstærket denne militære tilgang

til sikkerhedsliggørelse ved, at verden er blevet et mere farligt og usikker sted. Terrorismens natur gør i amerikansk optik, at USA er tvunget til at handle mere aktivt, mere militært og mere unilateralt.

Sikkerhedskomplekser

Ifølge Barry Buzan og Ole Wæver er verdens sikkerhed ikke kun et spørgsmål om globalt udsyn, men i høj grad et spørgsmål om regional fokus, hvor sikkerheden i én region kan være uafhængig af sikkerheden i én anden region – verdens sikkerhed falder således i "klumper". Buzan og Wæver har kortlagt disse regionale sikkerhedskomplekser.⁸⁸

Den europæiske og amerikanske tilgang til sikkerhed er på dette område meget forskellig, idet europæerne netop betragter verden som bestående af regioner, der har deres helt egen sikkerhedslogik; hvorimod amerikanerne betragter verdens regioner ud fra et globalt perspektiv, hvor sikkerhedsbegreber og sikkerhedsdiskurser er universelle. Det betyder, at amerikansk udenrigspolitik går ud på at sætte globale dagsordener. Europæisk udenrigspolitik derimod går ud på først at sætte regionale dagsordener, dernæst interregionale dagsordener og til sidst globale dagsordener. Dette gøres bl.a. gennem internationale og regionale organisationer. Forskellen mellem den europæiske og amerikanske tilgang er, at europæerne først prioriterer interne europæiske anliggender (regionalt), dernæst interregionale anliggender og til sidst globale anliggender, hvorimod amerikanerne definerer sig som medlem af de regioner, hvor de har interesse, og er på den måde i stand til at overføre sin globale dagsorden til regionalt niveau – dette kaldes også for hyperregionalisme.⁸⁹

Men selvom teorien om sikkerhedskomplekser ligger vægt på det regionale niveau, er forståelsen for det globale niveau også vigtig. Den globale struktur betegnes ofte som unipolær eller multipolær, men ingen af delene kan helt beskrive den nye verdensorden. Der er nemlig et skisma i det globale "sikkerhedskompleks": USA opfatter verden som unipolær og handler derefter, hvorimod andre stormagter opfatter verden som multipolær og handler derefter. Denne situation kaldes for uni-multipolaritet⁹⁰, og det giver selvsagt grobund for konflikt. Ved at betragte verden ud fra dette perspektiv, opstår der et "sikkerhedskompleks" udtrykt ved "1+4":⁹¹ Dvs. der er én supermagt, USA, og fire stormagter som er Kina, Rusland, Japan og EU. USA og Europa er på den måde fanget i et strukturelt skisma, der reelt betyder, at den europæiske og amerikanske sikkerhedskonstruktion er bygget op omkring to helt forskellige strukturer.

Konklusion

På trods af at man på begge sider af Atlanten hurtigt kan blive enige om, hvad den sikkerhedspolitiske agenda bør være, har denne opgave vist, at der ligger et latent modsætningsforhold i den europæiske og amerikanske tilgang til sikkerhed. Hvad der ofte bliver opfattet som amerikansk arrogance eller europæisk naivitet, er i stedet for udtryk for grundlæggende forskelle i selvopfattelse og verdensopfattelse.

Analysen af den europæiske og amerikanske sikkerhedsstrategi har vist, at man stort set er enige om, hvilken trusler man står overfor, men uenigheden melder sig, når man forsøger at definere truslerne, sætte dem i de rette sammenhæng og prioritere dem. Den amerikanske strategi lægger mere vægt på militære løsninger, og det betyder helt grundlæggende, at strategien stort set kun beskæftiger sig med trusler, der kan imødegås eller bekæmpes med militære midler. Den europæiske strategi anvender en kombination af militære og civile midler, idet den erkender truslernes kompleksitet.

Analysen af den europæiske og amerikanske identitet har vist nogle klare modsætningsforhold. Den europæiske identitet bærer præg af skyldfølelse for fortidens krigsrædsler, der resulterer i et selvpålagt krav om integration, hvorimod den amerikanske identitet bygger på nationens stolthed og exceptionelle karakter, der viser sig som en selvudråbt rolle som verdensleder. Men begge identiteter rummer også nogle indre modsætninger, der skaber indre spændinger og selvmodsigelse. Verdenssynet er også forskelligt, idet det amerikanske bygger på mistillid og magtkampe, hvorimod det europæiske bygger på tillid og samarbejde. Hvorvidt det amerikanske udsyn er præget af mistro, og det europæiske udsyn er præget af naivitet kan diskuteres, men parallelterne til Thomas Hobbes' anarkiske verden og Immanuel Kants paradisiske verden er nærliggende.

Det betyder, at sikkerhedskonstruktionen i Europa og USA er grundlæggende forskellig. Forestillingen om, at USA er blevet en hypermagt, der er for aktivistisk og for militaristisk, skal således sættes i den rigtige kontekst. Den amerikanske sikkerhedskonstruktion beskriver netop verden som et sted, hvor USA er nødt til at være udfarende og konsekvent; derfor handler USA som det gør. Omvendt må forestillingen om, at Europa er naivt og ikke forstår sig på sikkerhed eller blot er særdeles kynisk ved at dukke sig når man skal tage kampen op, også sættes i den rette kontekst. Europas sikkerhedskonstruktion er fuld af sikkerhedsspørgsmål, men de bliver ikke drevet ud fra et spil om suverænitet og

magt men derimod ud fra et eksistentielt ønske om integration; derfor handler Europa som det gør.

Er der tale om en transatlantisk strid? Det afhænger af, hvordan man betragter sikkerhed: Er sikkerhed et spørgsmål om stringente definitioner af rigtigt og forkert – så er svaret ja. Hvis sikkerhed derimod er en social konstruktion af historisk og kulturel identitet – så er svaret nej. Konklusionen er næste selvsagt: Hvis vi vil forstå det alternative sikkerhedsbegreb, og hvis vi vil forstå sikkerhed på tværs af Atlanten, er der behov for en rekonceptualisering af sikkerhedsbegrebet.

Perspektivering

Og det leder mig tilbage til min kritik i indledningen af Kagans analyse. Jeg vil ikke betvivle Kagans lignelse om, at europæerne er fra Venus, og at amerikanerne er fra Mars; min analyse viser jo netop, at europæerne og amerikanerne har forskellige tilgange til sikkerhed. Men Kagans analyse fokuserer på det magtpolitiske, og dermed er rammen også sat for en analyse, der tager den amerikanske verdensopfattelse for givet og dermed også den amerikanske model for retfærdig, international orden og magtanvendelse. Sat på en spids kan man spørge, om det er EU's udvikling eller en diktator som Saddam Hussein, der er kendetegnende for verdens udvikling. Undervurderer Kagan ikke verdens udvikling?: Måske. Problemet er bare, at selvom verden har udviklet sig til det bedre, er der stadig behov for at bruge magt mod "slyngelstater" og terrorister. Det svære spørgsmål er bare, hvornår og hvordan man skal bruge magt. Kagans analyse går ud fra, at der kun er en måde at betragte dette spørgsmål på, nemlig ud fra et amerikansk magtpolitisk perspektiv.

Bibliografi

Hovedkilder:

Lars Erslev Andersen: *"Hjemlandets sikkerhed: Transatlantisk terrorismebekæmpelse før og efter 11. september 2001"*

I: Kenneth Møller Johansen; Terkel Kinding: *"Atlantiske afstande"*, Akademisk forlag, København, 2004.

Andrew J. Bacevich: *"American Empire"*

Harvard university press, Cambridge, Massachusetts, 2002.

George W. Bush: *"National strategy for combatting terrorism"*

2003, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/02/20030214-7.html>

George W. Bush: *"The National Security Strategy of the United States of America"*

2002, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2002/index.html>

George W. Bush: *"The National Security Strategy of the United States of America"*

2006, www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf

Barry Buzan og Ole Wæver: *"Regions and powers. The structure of international security"*

Cambridge university press, New York, 2003.

Barry Buzan, Ole Wæver og Jaap de Wilde: *"Security: A new framework for analysis"*

Lynne Rienner Publishers, Boulder London, 1998.

Anja Dalgaard-Nielsen og Jørgen Staun: *"Fælles front eller papirtiger? EU's kamp mod den nye terrorisme"*

I: Anne Mette Vestergaard; Malene Fenger-Grøndahl: *"EU's dilemmaer – Hvad sker der?"*, DIIS og Informations forlag, København, 2006.

Ole Espersen, Frederik Harhoff og Ole Spierrmann: *"Folkeret"*

Christians Ejlers' forlag, København, 2003.

"EU's fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik"

Folketingets småtryk nr. 6, april, 2005,

Gyldendals fremmedordbog

Gyldendal, 10 udgave, 3. oplag, København, 1987.

Niels Højlund: "Europæisk identitet"

2002. http://www.europakommissionen.dk/presse/europa/oktober_2002/europaeisk_identitet/

Robert Kagan: "Dangerous Nation"

Atlantic Books, London, 2006.

Robert Kagan: "Paradiset og Magten"

Gyldendals Bogklubber, København, 2003.

Alan Klæbel: "Suveræn eller skizofren? Refleksioner over EU som sikkerhedspolitisk aktør"

I: Dan Jørgensen: "Eurovisioner – Essays om fremtidens Europa", Informations forlag, København, 2006.

Martin Krasnik: "Hvis Jesus var sort"

Weekendavisen, nr. 9, 2.-8. marts, 2007.

Martin Krasnik: "Det vilde vesten"

Weekendavisen, nr. 47, 24.-30. november, 2006.

Terkel Kunding: "Den Internationale Straffedomstol: Historien bag striden"

I: Kenneth Møller Johansen; Terkel Kunding: "Atlantiske afstande", Akademisk forlag, København, 2004.

Udenrigsminister Per Stig Møller: "Åbningstale ved mødet i Udenrigsministeriet den 31. marts 2006 i Det Rådgivende Panel om Globalisering"

2006, <http://www.um.dk/da/menu/OmOs/Udenrigsministeren/Taler/Arkiv2006/UdenrigsministerensAabningstaleVedMoedeIUdenrigsministerietDen31Marts2006IDetRaadgivendePanelOmGloba.htm>

Vibeke Schou Pedersen: "Amerikas "nye" fundamentalisme: En flygtning, der krydser sit spor"

I: Kenneth Møller Johansen; Terkel Kunding: "Atlantiske afstande", Akademisk forlag, København, 2004.

Mikkel Vedby Rasmussen: "Hvad Wendt ved"

Politologiske Studier, nr. 7, september, 2000, <http://www.politologiske.dk/artikel07-ps7.htm>

Javier Solana: "Et sikkert Europa i en bedre verden"

The European Union Institute for Security Studies, Paris, 2003.

"The National Defence Strategy of the United States of America. A Strategy for Today; A Vision for Tomorrow" 2005, <http://www.defenselink.mil/news/Apr2005/d20050408strategy.pdf>

Anne Mette Vestergaard og Malene Fenger-Grøndahl: "De gamle fjenders klub – Fra krig til union"

I: Anne Mette Vestergaard og Malene Fenger-Grøndahl: "EU's dilemmaer – Hvad sker der?" ?, DIIS og Informations forlag, København, 2006.

Alexander Wendt: »Anarchy is What States Make of It: the Social Construction of Power Politics«

International Organization, 46, 2, Spring, 1992, <http://www.home.uchicago.edu/~mkmurray/9209212886.pdf>

Ole Wæver: "Concepts of security"

Institute of Political Science, University of Copenhagen, Copenhagen, 1997.

Ole Wæver: "Sikkerhed på europæisk"

I: Kenneth Møller Johansen; Terkel Kinding: "Atlantiske afstande", Akademisk forlag, København, 2004.

Børge Visby: "Helt Europa, halv succes"

Weekendavisen nr. 11, 16. marts, 2007.

Supplerende kilder:

Uffe Østergård: "EU - hvor stort? Tyrkiet islam og europæiske værdier"

I: Dan Jørgensen: " Eurovisioner – Essays om fremtidens Europa", Informations forlag, København, 2006.

Bjørn Møller: "The EU as a security actor – Security by being and security by doing"

DIIS Report 2005:12, Danish Institute For International Studies, København, 2005.

Niels Aadal Rasmussen: " EU global power?"

DIIS Report 2006:8, Danish Institute For International Studies København, 2006.

Noter

1. Martin Krasnik, "Det vilde vesten", Weekendavisen, nr. 47, 24.-30., november 2006.
2. Udenrigsminister Per Stig Møllers åbningstale ved mødet i Udenrigsministeriet, den 31. marts 2006 i Det Rådgivende Panel om Globalisering.
3. Robert Kagan, "Paradiset og Magten", 2003.
4. Heri ligger en indforstået reference til parterapi, og den opfattelse at mænd er fra Mars, og kvinder er fra Venus. Mænd handler efter maskuline værdier såsom magt, mens kvinder handler efter feminine værdier såsom kompromiser.
5. De tre kulturformer er: Hobbesiansk kultur, opkaldt efter den engleske filosof Thomas Hobbes, 1588-1679, er en "alles kamp mod alle" kultur efter devisen "might makes right". Lockeansk kultur, opkaldt efter den engleske filosof John Locke, 1632-1704, tror i modsætning til hobbesiansk kultur på det internationale samfunds orden og på diplomatiets pragmatik (et synspunkt der er beslægtet med Den Engleske Skole inden for internationale politiske teorier). Kantiansk kultur, opkaldt efter den tyske filosof Immanuel Kant, 1724-1804, tror på, at stater kan samarbejde og leve i evig fred ud fra den demokratiske fredstese om, at demokratiske stater ikke går i krig imod hinanden.
6. Dette er naturligvis en forenklet beskrivelse af konstruktivismen; for en mere gennemgående beskrivelse, se Alexander Wendts indflydelsesrige værk »Anarchy is What States Make of It: the Social Construction of Power Politics«, 1992. Se også Mikkel Vedby Rasmussens artikel "Hvad Wendt ved", 2000, for en lidt mere kritisk tilgang til Alexander Wendt og konstruktivismen.
7. Ole Wæver: "Concepts of security", kap. 7. "Securitization and desecuritization", 1997.
8. Ole Wæver: "Sikkerhed på europæisk", 2004, s. 91.
9. Barry Buzan, Ole Wæver og Jaap de Wilde: "Security: A new framework for analysis, 1998, s. 1-49.
10. Ole Wæver: "Concepts of security", kap. 8. "Societal security: the concept", 1997.
11. Javier Solana, "Et sikkert Europa i en bedre verden", 2003.
12. George W. Bush, "The National Security Strategy of the United States of America", 2006.
13. "The National Security Strategy of the United States of America", 2002, s. 1.
14. "Et sikkert Europa i en bedre verden", s. 7-10. samt "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. 2, 8, 14, 18, 47.
15. "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. 1.
16. "Et sikkert Europa i en bedre verden", 2003, s. 7.
17. Ibid..
18. Ibid..
19. Anja Dalgaard-Nielsen og Jørgen Staun, "Fælles front eller papirtiger? EU's kamp mod den nye terrorisme", 2006, s. 131-132.
20. Lars Erslev Andersen, "Hjemlandets sikkerhed: Transatlantisk terrorismebekæmpelse før og efter 11. september 2001", 2004, s. 176.
21. "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. 8.
22. Ibid. s. 10.
23. Lars Erslev Andersen, "Hjemlandets sikkerhed: Transatlantisk terrorismebekæmpelse før og efter 11. september 2001", 2004, s. 186.
24. "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. 9.
25. "Et sikkert Europa i en bedre verden", 2003, s. 7-8.
26. Begreberne kan også fortolkes som "pre-emptively" og "National Missile Defence". "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. 18.

27. "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. ii.
28. "The National Defence Strategy of the United States of America. A Strategy for Today; A Vision for Tomorrow", 2004, s. 12-13.
29. "Et sikkert Europa i en bedre verden", 2003, s. 8 og "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. 14-15
30. De amerikanske betegnelse er: Conflict prevention and resolution, conflict intervention, and post-conflict stabilization and reconstruction. "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. 15-16.
31. "Et sikkert Europa i en bedre verden", 2003, s. 8.
32. Ibid., 2003, s. 9.
33. Ibid., 2003, s. 16-17.
34. I NSS kommer truslen fra "tyranny (...) forged under the rule of despots and despotic systems". "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. 3.
35. "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. 3-4.
36. "Et sikkert Europa i en bedre verden", 2003, s. 9-10.
37. "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. 47-48.
38. "Et sikkert Europa i en bedre verden", 2003, s. 3-4.
39. "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. ii.
40. "Et sikkert Europa i en bedre verden", 2003, s. 11.
41. "Et sikkert Europa i en bedre verden", 2003, s. 11-13.
42. Ibid., s. 15-17.
43. Disse mål er: 1) Champion aspirations for human dignity 2) Strengthen alliances to defeat global terrorism and work to prevent attacks against us and our friends 3) Work with others to defuse regional conflicts 4) Prevent our enemies from threatening us, our allies, and our friends with weapons of mass destruction 5) Ignite a new era of global economic growth through free markets and free trade 6) Expand the circle of development by opening societies and building the infrastructure of democracy 7) Develop agendas for cooperative action with other main centers of global power 8) Transform America's national security institutions to meet the challenges and opportunities of the 21st century 9) Engage the opportunities and confront the challenges of globalization. "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. 1.
44. "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. ii.
45. Ibid.
46. "Et sikkert Europa i en bedre verden", 2003, s. 3.
47. "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. 23, 37.
48. Gyldendals fremmedordbog, 10 udgave, 3. oplag, 1987.
49. Niels Højlund, "Europæisk identitet", 2002.
50. Anne Mette Vestergaard og Malene Fenger-Grøndahl, "EU's dilemmaer – Hvad sker der?", kap. 1 "De gamle fjenders klub – Fra krig til union", s. 10.
51. Børge Visby, "Helt Europa, halv succes", Weekendavisen nr. 11, 16. marts 2007.
52. "EU's fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik", Folketingets småtryk nr. 6, april 2005, s. 16, 128.
53. Anne Mette Vestergaard og Malene Fenger-Grøndahl, "EU's dilemmaer – Hvad sker der?", kap. 1 "De gamle fjenders klub – Fra krig til union", s. 15.
54. Alan Klæbel, "Suveræn eller skizofren? Refleksioner over EU som sikkerhedspolitisk aktør", 2006, s. 166-168.
55. For gennemgang af udvidelsesproblematikken se "Tyrkiet i EU? – Uffe Østergård, "EU's identitet, værdier og grænser".
56. Frederik Harhoff, "Kapitel 7. Folkerettens grundprincipper", 2003, s. 139-140.
57. Robert Kagan, "Dangerous Nation", 2006, s. 163.

58. Andrew J. Bacevich, "American Empire", 2002, s. 1.
59. George W. Bush, "National strategy for combatting terrorism, 2003, s. 13.
60. En retning indenfor protestantismen der krævede renhed i tros læren ved en separation fra den etablerede kirke.
61. Vibeke Schou Pedersen, "Amerikas "nye" fundamentalisme: En flygtning, der krydser sit spor", 2004, s. 38.
62. Kaldes også for naturet: En retning hvor retlige udsagn tillægges en objektiv eller naturlig karakter. Dvs. en antagelse om, at ret og moral har en objektiv karakter, hvor moraludsagn enten kan være sande eller falske, og som kan erfares af mennesker gennem religiøs eller rationel erkendelse. Modsat af positiv ret.
63. Martin Krasnik, "Hvis Jesus var sort", Weekendavisen, nr. 9, 2-8 marts 2007.
64. Modstanden går hovedsageligt på at amerikanske soldater i internationale operationer ikke skal kunne dømmes af en international domstol. For en gennemgang af problematikken se Terkel Kunding's "Den Internationale Straffedomstol: Historien bag striden", 2004.
65. Robert Kagan, "Dangerous Nation", 2006, s. 7.
66. Martin Krasnik, "Det vilde Vesten", Weekendavisen nr. 7, 24-30. november 2006.
67. Ibid.
68. Hegemoni: "jeg viser vejen" eller overherredømme.
69. Først med underskrivelse af Washington-traktaten i 1949 indgik USA igen i en militær alliance.
70. Heri ligger også en indirekte trussel mod (europæiske)magter der blander sig i amerikanske anliggender.
71. En beskrivelse fra historiker Ernest R. May's bog "The emergence of America as a great power", 1961. Epigrammet stammer fra Shakespeares Twelfth Night: "Some are born great, some achieve greatness, and some have greatness thirst upon them. Se Andrew J. Bacevich, "American Empire", 2002, s. 7.
72. En sætning der er hentet fra Ole Wævers "Sikkerhed på europæisk", 2004.
73. Andrew J. Bacevich (1947) er professor i internationale relationer ved Boston Universitet. Har en fortid i den amerikanske hær, hvor man både har været i aktiv tjeneste og undervist på West Point; forlod hæren i 1990'erne med rang af oberst. Har bl.a. en Ph.d. i American diplomatic history og har skrevet flere bøger der kritiserer amerikansk udenrigspolitik for at være for afhængig af militær magt. Han betegner sig selv som "catholic conservative" og har skrevet i flere konservative tidsskrifter, men er utilfreds med Bush-regeringen og dens intellektuelle tilhængere i udenrigspolitiske spørgsmål.
74. Andrew J. Bacevich, "American Empire" 2002, s. 1-6.
75. Ibid., s. 243-244.
76. Robert Kagan (1958) er senior sikkerhedsanalytiker ved Carnegie Endowment for International Peace og er bosat i Bruxelles. Har tidligere arbejdet i US State Department bl.a. som tale-skriver for udenrigsminister George P. Shultz. Han har skrevet flere bøger og artikler om amerikansk udenrigspolitik. Forbindes ofte med det neo-konservative miljø og som en af Bush-regeringens udenrigspolitiske intellektuelle fortalere.
77. Robert Kagan, "Dangerous Nation", 2006, s. 4.
78. Ibid., s. 5
79. "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. ii.
80. Ibid.
81. Ibid., s. i.
82. Ibid., s. ii.
83. "The National Security Strategy of the United States of America", 2006, s. ii.
84. Terkel Kunding, "Den Internationale Straffedomstol: Historien bag striden", 2004, s. 208

SIKKERHED PÅ TVÆRS AF ALANTEN

85. Barry Buzan og Ole Wæver: "Regions and powers. The structure of international security", 2003, s. 356-361.
86. Barry Buzan og Ole Wæver: "Regions and powers. The structure of international security", 2003, s. 360.
87. Ibid., s. 298-299.
88. Ibid.
89. Ole Wæver: "Sikkerhed på europæisk", 2004, s. 94
90. Ibid., s. 93.
91. Ibid., s. 92.

BOGANMELDELSER

THE PURSUIT OF VICTORY

The Life and Achievement of Horatio Nelson

Af Roger Knight.

Penguin Books Ltd, London 2006.

775 sider inkl. forord, bilag og index.

Før alle, som ønsker en større indsigt i Nelson's liv, karakter og handlinger, end man får fra mange af de andre biografier og historier, der er skrevet om søhelten og hans gerninger, er dette bogen på grund af dens grundighed og saglighed.

Uden at fratage Nelson hans enestående egenskaber som flådefører, giver bogen et godt og afbalanceret billede af hans personlige karakter med dens styrke og mangler, herunder hans privatliv med et barnløst og forlist ægteskab og hans »illegitime« relationer til Emma Hamilton, med hvem han fik en datter.

Et gennemgående træk ved hans evner som søkriger var hans stærke målbevissthed, foretagsomhed og udholdenhed sporet af hans ambition og angrebslyst, der bekræfter bogens titel: »The Pursuit of Victory«. Bogen giver et godt indblik i Nelsons udvikling på det sømandsmæssige område og som søtaktiker i sejlkrigsskibenes seneste tid.

Han startede sin sømilitære løbebane som 13-årig »midshipman« og deltog i togter og krigshandlinger i en stor del af verden, herunder ikke mindst under hans togter til Vestindien med udløbere til Nord-, Mellem- og Sydamerika. Han havde haft tidligere togter til det Nordlige Ishav, Middelhavet, Sydafrika og Ostindien samt et senere togt til danske farvande. Han blev løjtnant som 19 årig og fik sin første kommando som skibschef som 21-årig.

Det var på disse togter han fik en glimrende indsigt i alt det sømandsmæssige, sejlføring under alle vejrforhold, brug af ankre og rofartøjer, slæbning og udbedring af kampskadede skibe og priser, forståelse for udnyttelse af de herskende vind- og strømforhold og udforskning og

opmåling af ukendt farvand. Forståelse for betydningen af tilstrækkelige forsyninger og reservedele og for mandskabernes velfærd. Mandstugten var streng i disse tider og Nelson fulgte de disciplinære regler, om end ofte med noget mere mildhed end mange af hans kolleger.

Det var i Vestindien, at han fik sine første erfaringer for søkrigsførelse både til søs og i land, hvad der førte til hans senere udnævnelse til admiral som 38-årig, kort før søslaget mod den spanske flåde ved Cap Sct. Vincent. De søslag, som Nelson er mest kendt for, står på hans søjle på Trafalgar Square i London. Det er udover Cap Sct Vincent i 1797, Aboukir i 1798, Copenhagen i 1801 og Trafalgar i 1805. Noget kendt er dog også hans mislykkede angreb på den spanske flådebase Santa Cruz på Tenerife i 1797, hvor han mistede sin højre arm under kamphandlinger i land.

Mindre kendt er hans perioder som kommanderende for de britiske flådestyrker i Middelhavet 1798-1801, hvor England var allieret med kongeriget Neapel/Sicilien, og hvor han stiftede bekendtskab og livsvarigt venskab med den britiske ambassadør Sir William Hamilton og hans hustru Lady Emma Hamilton, sammen med hvem han i 1801 rejste hjem til England over land gennem Italien, Østrig og Tyskland, før hans udkommando som næstkommanderende hos admiral Sir Hyde Parker på krigstogtet mod Danmark, Sverige og Rusland. Også mindre kendt er hans togt i Østersøen som afløser for Hyde Parker og øverstkommanderende for de britiske flådestyrker i Østersøen efter Slaget på Reden. Efter hans hjemkomst herfra blev han sat til at udføre nogle angreb på den franske kanalkyst ved Boulogne, for at forhindre Napoleons forberedelser til en invasion i England. Det var en tabsgivende affære, der måske i nyere tid kan sammenlignes med det mislykkede britisk/canadiske »commandoraid« mod Dieppe i 1942.

I årene før slaget ved Trafalgar havde Nelson kommandoen over den britiske Middelhavsflåde; en opgave, der minder om samme flådes situation under 2. verdenskrig 1941-43, hvor modstanderne beherskede hele Middelhavets nordkyst og indhavets større øer.

Karakteristisk for Nelson var hans forståelse af betydningen af pålidelige efterretninger, som han altid søgte at få både gennem egne midler og fra andre kilder, nødvendigheden af at blokere modstanderens havne, en grundig rekognoscering inden han gik i kamp og hans bestræbelser på at indvie sine skibschefer i og forståelse for hans kamplaner.

For danske læsere er det nok Nelsons angreb på den dansk/norske flåde

i Kongedybet 2. april 1801, som har den største interesse, herunder ikke mindst Nelson grundige og dristige forberedelser til en kamp, som Hyde Parker var betænkelig ved. Også her er der tale om en meget saglig fremstilling af både forberedelserne, slaget gang og resultater. Forfatteren lægger ikke skjul på, at Nelson var kommet i en vanskelig situation, som han kun kunne klare ved at gribe til diplomati for at opnå den våbenhvile, som var betingelsen for, at han kunne få sine kampskadede skibe ud igen. I dansk historieskrivning har man fremført, at Nelson blev antastet for at gå udenom den danske kommanderende, Olfert Fischer, og direkte til kronprinsen med sin parlamentær, for at opnå hvad han ville. Nelson kendte vel udmærket det psykologiske trick med at »gå lige til toppen« for ikke at blive forsinket og afvist på vejen. Men der er ikke belæg for, at Nelson har villet ydmyge Olfert Fischer på den måde, for han havde ikke noget kendskab til de danske kommandoforhold, og vidste formentlig heller ikke, at Fischer havde skiftet sit kommandosted fra Sjælland til fortet Trekroner, der var det, der i kampens senere fase, gav englænderne det største besvær.

Man har også sat spørgsmål ved Nelsons udsagn om, at det var af humane grunde, at han ønskede at få indstillet kampen. Men det er ikke umuligt, at der kan være noget om det. Dels vidste Nelson, at den britiske monark havde bedt sin regering om at skåne København, da han gav sit tilsagn om togtet. Dels havde Nelson i sin tidligere karriere udvist hensyn til standhaftige modstandere. Landsbypræstesønnen fra Norfolk, der var opvokset i et humant og kristent hjem, har måske også tænkt på, at han kom fra det gamle Danelagen og kunne have nordiske forfædre at dømme efter hans efternavn, da han betegnede sine modstandere »Danskernes som Englænderne Brødre«.

Der er ikke noget historisk bevis for, at »Nelson satte kikkerten for det blinde øje«, da han fik Hyde Parkers signal om at afbryde kampen. Men at han var uvillig til at følge denne ordre, er sikkert, og det var vel en af grundene til, at han søgte kampen afgjort ved andre midler end kanoernes. At han erkendte, at det var en hård modstand, han havde mødt, fremgår af hans senere udtalelse: »The Danes could stand for four hours, what the French could not have stood for one«. Heller ikke denne udtalelse er helt historisk korrekt, for ved slaget ved Aboukir var der franske skibe, som trods overraskelsen og underbemanding kæmpede i over tre timer.

Nelson slap ikke gennem sin karriere uden sygdom og legemsbeskædigelser. Som ung pådrog han sig malaria på et togt til Ostindien, noget som plagede ham senere i hans liv. Udover en amputeret arm og et blindt

øje fik han også legemlige skader både i Vestindien og ved Aboukir. Mest kendt er vel hans dødbringende sår ved Trafalger, hvor han som 47 årig mistede livet i et søslag, som han vidste han havde vundet, før han udåndede. Nelson indrømmede selv, at han ofte var søsyg og ved dårligt helbred i længere perioder til søs. Så meget desto mere må man beundre hans indsats.

Alt i alt giver bogen et glimrende billede af Nelson som søtaktiker og leder af en flåde, hvor han havde sine underordnedes fulde indsats og tillid. Bogen adskiller sig fra andre historiske beretninger ved som bilag at have en kronologisk oversigt over Nelsons liv og gerninger, over hans skibe og over de vigtigste militære og politiske begivenheder i Nelsons levetid. Hertil kommer i teksten nogle udmærket oversigtlige kortskitser af hans togter og kampscener tillige med nogle relevante billeder. Der er tillige en biografisk oversigt over personer, som er nævnt i teksten og et fyldigt indeks.

S.S.v.F Kieler
kommandør

BLACK SHOE CARRIER ADMIRAL.

*Frank Jack Fletcher at Coral Sea, Midway
and Guadalcanal*

John B. Lundstrom,

Milwaukee Public Museum.

Naval Institute Press, Annapolis 2006.

515 sider exc. appendix, note m.v.

Denne omfangsrige bog er en grundig beskrivelse af den amerikanske flådes operationer i de første 10 måneder af Stillehavskrigen, hvor USA gik fra defensiven til offensiven i krigen mod Japan efter overfaldet på Pearl Harbor i december 1941.

Den er tillige en længe savnet biografi af viceadmiral J. F. Fletcher, der havde taktisk kommando i de i undertitlen nævnte tre sø/luftslag, som var en væsentlig del af grundlaget for USA's endelige sejr over Japan i 1945.

Forfatteren har set det som sit hovedformål at rehabilitere Fletcher efter megen kritik af hans kommandoførelse, som opfattet af flere af hans samtidige kolleger og af forskellige marinehistorikere, heriblandt USA's

officielle marinehistoriker S.E. Morison. Lundstrom har i denne bog givet vægtige dokumentationer for sit forsvar af Fletcher og støttes heri af senere marinehistorikere, idet meget af kritikken mod Fletcher øjensynlig skyldes bagklogskab, »second thoughts« og mangelfuld viden om de aktuelle forhold.

Som bogens titel antyder, var Fletcher ikke flyveruddannet i modsætning til flere af hans underordnede i de tre omtalte sø/luftslag, som var verdenskrigshistoriens første slag, hvor hangarskibsstyrker kæmpede mod hangarskibsstyrker. Fletcher støttede sig imidlertid meget til disses råd, både under planlægningen af og udførelsen af de tre operationer.

Udover at være en slags forsvarsskrift for Fletcher's kommandoføring, er bogen en meget grundig og saglig beskrivelse af de indledende kamphandlinger til søs i Stillehavet. At USA på dette tidspunkt har manglet erfaringer og færdigheder, som de senere fik, fremgår tydeligt af Lundstroms beskrivelse af de enkelte kamphandlinger.

Han giver tillige et fortrinligt indblik i de forhold og betingelser, hvorunder Fletcher og hans samarbejdende kommanderende har bestridt deres opgaver, herunder ikke mindst de overvejelser og problemer, man har stået overfor. Søkrigsførelsens skiftende held og uheld for begge de kæmpende parter, herunder det man kalder »the fog of war«, og hvad det har betydet for de kommanderendes taktiske overvejelser og beslutninger og dermed for udfaldet af kampene, som er glimrende beskrevet i denne bog.

Som noget af det, der har vanskeliggjort situationsbedømmelser og deraf følgende beslutninger er der givet mange konkrete eksempler på, herunder vejrforholdene, som har været til gunst eller ugunst for den ene eller den anden eller for begge parter. En af de ting, som var karakteristisk for flådeoperationer i Stillehavet var de store afstande og det deraf følgende behov for brændstof- og andre overførselsforsyninger til søs før og efter kamphandlingerne. Et andet forhold, der er vel beskrevet, er mangelfulde eller fejlagtige observationer fra recce-fly med deraf følgende usikre situationsbedømmelser hos den taktisk kommanderende. Også uheldige følger af usikker kommunikation, lange forsinkelser på radiosignaler og ufuldstændige oplysninger i sådanne til de, som skulle træffe de afgørende beslutninger under kampene er der peget på; alt sammen noget, som har vanskeliggjort en hensigtsmæssig og rettidig kommandoføring i »kampens hede«.

At Fletcher var den første, som førte taktisk kommando under de nye

betingelser, som hangarskibskrigsførelse medførte. og at de tre sø/luftslag, hvor han havde den taktiske kommando til søs blev en sejr for amerikanerne ved at have tvunget de japanske fremstød tilbage, er øjensynligt blevet overset i den megen kritik, der er blevet fremført mod Fletcher både under og efter krigen.

Men at Fletcher er blevet mærket af sine oplevelser til søs, hvor egne piloter blev nedskudt og hangarskibe blev sænket, og hvor mange andre under hans kommando omkom, synes at fremgå af hans ansigtstræk jvf. billedet fra maj 1942 på p. 213 og på billedet på p. 484 fra september samme år, da han blev forflyttet til tjeneste i land.

*S. S. v. F. Kieler
kommandør*

SINK THE BELGRANO

- The dramatic Hunt for the Argentine Warship.

Mike Rossiter.

Bantam Press, London 2007.

320 sider inkl. forord, biografi og index.

Denne nye bog om Falklandskrigen i 1982 indeholder to specielle temaer, som er værd at bemærke:

- a. En redegørelse for den politiske og internationale baggrund for krigen mellem Argentina og Storbritannien om Falkland (Malvina)- og South Georgia øgruppernes tilhørsforhold.
- b. En fyldig omtale af den britiske flådes atomdrevne »Hunter-killer« ubåde og disses betydning for udfaldet af Falklandskrigen - den seneste større sø-og luftkrigs-operation efter 2. verdenskrig.

Omtalen af de vanskelige både interne og internationale forhandlinger og beslutninger før og under denne krig - herunder den argentinske junta, Margaret Tatchers og den britiske regerings, den amerikanske udenrigsminister Alexander Haigs og FN's og Sikkerhedsrådets overvejelser og roller i denne konflikts udvikling - er glimrende beskrevet.

Den argentinske regerings dilemma, om hvordan man skulle imødegå den britiske beslutning om at generobre både South Georgia og Falklandsøerne efter Argentinas hurtige og bastante besættelse af disse øer, er også udmærket beskrevet. Herunder hvordan Argentina havde tiltænkt

flåden en hovedrolle i at imødegå den britiske ekspeditionsstyrke. Og da det blev umuliggjort bl.a. på grund af tilstedeværelsen af britiske atomubåde og BELGRANOs sænkning, hvordan Argentina derefter overgik til at lade dets luftvåben være briternes hovedmodstandere. Trods britiske tab både til søs og i land lykkedes det som bekendt ikke Argentina at forhindre den britiske generobring af de to øgrupper, som Argentina havde regnet med at få herredømmet over i en formodning om, at Storbritannien så langt borte ikke var villig eller i stand til at imødegå de hurtige argentinske erobringer.

For alle sømilitært interesserede er der også en interessant redegørelse for de britiske kommandoproblemer, herunder om ubådene skulle dirigeres enten fra hovedkvarteret i Northwood, i England eller lokalt fra den kommanderende over ekspeditionsstyrken., kontreadmiral Sandy Woodward, som selv var ubådsmand. Det førte til nogle uoverensstemmelser mellem Woodward og

Admiralitetet, som fastholdt at det skulle ske fra Northwood, og at Woodward ikke skulle have taktisk kommando over de tre britiske atomubåde, som var deployeret til Sydatlanten. Det var imidlertid på Woodwards forlangende, at der i en kritisk situation for hele ekspeditionsstyrken, blev givet tilladelse til, at HMS CONQUEROR måtte sænke BELGRANO på et tidspunkt, hvor både denne og det argentinske hangarskib VEINTICINCO DE MAYO med deres eskorteenheder var under opmarch mod de britiske hangarskibe ved en såkaldt »Knibtangsmånøvre«. Der gik kludder i denne argentinske manøvre, og det var medvirkende til, at CONQUEROR kunne forfølge og sænke BELGRANO lidt udenfor den af briterne erklærede »Exclusion Zone« på 200 sømil omkring Falklandsøerne.

Bogens hovedomtale er dog beskrivelsen af HMS CONQUERORs operationer og besætningens oplevelser ombord på dens næsten tre måneders lange krigstogt til Sydatlanten, hvor de var neddykkede det meste af tiden. Atomubåden mødte en række prekære tekniske problemer, som det dog lykkedes den at løse før angrebet på BELGRANO. Interessant er også chefen for CONQUEROR, orlogskaptajn Christopher Wreford-Browns tilrettelæggelse af taktikken og våbenvælget ved sænkningen af BELGRANO. I al »fairness« overfor den argentinske marine giver forfatteren en god og positiv beskrivelse af den vanskelige argentinske redningsoperation overfor de overlevende fra BELGRANO, hvor 770 ud af en krigs-besætning på nærvæd 1100 mand blev reddet.

Udover beskrivelsen af ubådsoperationerne under Falklandskrigen er

der også en interessant omtale af de britiske atomubådes optræden og resultater overfor den sovjetiske flåde under den kolde krig.

Alt i alt en meget læseværdig bog.

S.S.v.F. Kieler
kommandør

DØDENS KØBMAND

*Balthasar Münter. Leverandør til det kejserlige japanske hof
Yoichi Nagashima
Gyldendal. København 2006, 224 s. ill. Indeks, litteraturliste*

Efter at Japan fra midten af 1800-tallet genoptog forbindelsen med omverdenen og dermed også med de europæiske magter, der opererede i Asien, søgte japanerne at importere og tilegne sig den nyeste europæiske teknologi. Dette gjaldt især inden for våbentechnologien, der netop i sidste halvdel af 1800-tallet i europæisk sammenhæng undergik en voldsom udvikling. I Kina forsøgte man også at anskaffe sig vestlige våben og våbentechnologi, men langt fra i samme omfang og med samme effektivitet, som det var tilfælde med de japanske bestræbelser. Denne udvikling blev åbenbar ved krigen mellem Kina og Japan 1894-95, hvor især japanske flådestyrker, bestående af moderne krigsskibe, nedkæmpede kineserne. Ti år senere, i 1904-05 under den russisk-japanske krig, fik det japanske militære system sit egentlige gennembrud, da Japan med moderne hær- og flådestyrker nedkæmpede Rusland og standsede den russiske indflydelse i Asien. Det var første gang i adskillige århundreder, at en europæisk stormagt militært blev slået af en ikke-europæisk magt, og denne krig vakte derfor stor opmærksomhed verden over.

Karakteristisk for den japanske effektivitet og målrettet bestræbelse var det, at man ønskede at opbygge hæren efter tysk forbillede og flåden efter fransk senere primært engelsk forbillede.

Salget af våben og krigsskibe til Japan foregik i en hård konkurrence mellem tyske, engelske og franske våbenfabrikker, der mere eller mindre skjult blev støttet af deres respektive regeringer, som gennem våbensalgene også ønskede at udnytte disse til at opnå politiske fordele

i forhold til de andre vestlige stormagter i overensstemmelse med et imperialistisk handlingsmønster.

Det er nok mindre kendt, at en dansk søofficer, Balthasar Münter (1837-1932), gennem disse japanske våbenindkøb, kom til at spille en rolle i udviklingen af den japanske flåde, der gjorde sig gældende under den russisk-japanske krig. Han var en teknisk begavet søofficer, der afgik fra Søkadetakademiet i 1856 med Gerners Medalje. Han blev i 1869 underdirektør ved Orlogsværftet og overtog 1873 stillingen som administrerende direktør for Kockums værftet i Malmø. Senere arbejdede han for C.F.Tietgen og B & W. I 1886 blev Münter agent i Japan og Kina for det store engelske firma W.G.Armstrong & Co. Armstrong konkurrerede i Asien bl.a. voldsomt med det tyske Krupp. Armstrong leverede både kanoner til land- og sømilitære formål og helhedsløsninger i form af krigsskibe. Det lykkedes i 1891 Münter at få bestilling på en krydser og en torpedobåd til den japanske flåde. Skibene skulle bygges i England.

Bortset fra en ganske kort afbrydelse med besøg i England og Danmark, kom Münters opholdt i Japan og Kina til at vare omkring 10 år, fra 1887-1898. Münter fik senere bestillinger på adskillige krigsskibe, ligesom han som sådan gennem sit samarbejde med den japanske flådes ledelse i løbet af 1890-erne var med til at præge den flåde, der viste sig særdeles effektiv 1904-05.

Efter sin hjemkomst i 1898 kunne Balthasar Münter leve af sin formue, og var bl.a. i en lang årrække en fremtrædende formand for Foreningen til Søfartens Fremme. I 1904-05 udgav han et to-bindes værk om den russisk-japanske krig, som han havde åbenbare forudsætninger for at publicere, da adskillige af de kanoner og skibe, der blev anvendt under denne krig, var hans "egne børn".

I 1915 udgav Münter sine opfattende erindringer om sine år i Asien. De er genudgivet i 1961, men er ikke særligt kendte. På baggrund af disse erindringer, suppleret med andre kilder, har den i Danmark boende japaner Yoichi Nagashami, der siden 1986 har været lektor ved Asien-instituttet ved Københavns Universitet, udgivet en interessant, spændende og læseværdig bog om Münter og hans virke i Kina og især Japan. Ud over at drage Balthasar Münters arbejde og indsats frem fra glemselen, ligger Yoichi's store styrke i, at han som japaner er i stand til, ud fra japanske kilder, at supplere Münters erindringer med nye oplysninger og sætte dem ind i et korrekt historisk perspektiv. Yoichi har også fundet engelske kilder, der supplerer og bekræfter Münters indflydelse og omfanget af denne, som man ikke helt får indtryk af i hans egne erindringer.

Yoichi Nagashima har her givet os en skildring af en dansk søofficer og et fantastisk tidsbillede, med et indtryk af, hvorledes vi opfattede Japan omkring 1900, som kan anbefales varmt på alle måder. Yoichi har publiceret en bog om det samme emne på japansk, en bog, der har vakt berettiget opsigt og interesse, da Münters virke for udviklingen af den japanske flåde har været ukendt i Japan. Vi kan nu kun håbe, at der også kommer en bog på engelsk om Münter og hans virke for Armstrong & Co. i Japan, således at hans navn kan indgå i bøger om bl.a. den japanske flådes historie.

Det eneste denne anmelder ikke er begejstret for er bogens titel. Münter var vel mere rejsende i europæisk våbentechnologi end ”Dødens købmand”, et udtryk, som givet et lidt for populistisk indtryk af emnet. I virkeligheden kan man vel heller ikke hævde, at Münter var ”leverandør til det kejserlige japanske hof”. Det lyder meget øl-agtigt. Derimod solgte han våben, teknologi og know-how til til den japanske regering, og dens militære myndigheder.

*Hans Christian Bjerg
orlogshistoriker*

DEN DANSKE FLÅDE 1850-1943

som fotograferne så den

Søren Nørby og Jakob Serup

Lindhardt & Ringhof, København 2007

254 s. ill. litt. 349,- kr.

Inspireret af Kåre Laurings bog om ”Københavns havn 1840-1940, som fotograferne så den”, og Ole Lisberg Jensens ”I skyggen af Tyskland”, om Flåden 1864-1920, har Søren Nørby og Jakob Serup udsendt en bog om hvordan fotograferne så den danske flåde 1850-1943.

Det interessante ved en sådan publikation bør vel være, at enten er det et meget uopdyrket område, som det f.eks. er tilfælde med bogen om Københavns havn, eller også bringer man meget nyt. Med hensyn til denne publikations emne vil man imidlertid med Ole Lisbergs bog og Søren Nørbys bog om Flådens sænkning den 29. august 1943 være dækket fuldt ind. Det er meget begrænset, hvad der i forhold til disse to pub-

likationer bringes af nye billeder. En lang række af de gengivne billeder findes således også i de to nævnte bøger.

Forfatterne starter noget længere tilbage end fotografiets fremkomst og inddrager også malerier og tegninger, hvad der måske går lidt uden for emnet. En sammenligning mellem maleri og senere fotografi kunne have været interessant i nogle konkrete eksempler. De første fotografier var de såkaldte daguerreotypier, der fremkom i 1840'erne. I bogen kunne man have forventet at finde det ældst kendte fotografi af et dansk krigsskib, nemlig daguerreotypiet af linieskibet DANNEBROG på bedding. Det findes på Københavns Bymuseum, optaget angiveligt omkring 1843. DANNEBROG blev ganske vist først søsat 1850 men var længe under bygning.

Forfatterne fortæller gode historier og noget dansk marinehistorie omkring og med udgangspunkt i de enkelte billeder. En række hovedområder inden for flådens virksomhed bliver således illustreret med fotografier. I selve teksterne får læseren også en lang række pudsige eller interessante oplysninger. Med denne fremgangsmåde, hvor fremstillingen styres af mere eller mindre af tilfældigt udvalgte billeder, bliver billedteksterne flere steder meget fragmentariske. Dette gør, at man må søge andre steder hen, f.eks. til Ole Lisbergs bog, for at få fat i sammenhængen i oplysningerne og en forklaring på deres relevans.

I indledningen beskrives udviklingen af fotooptagelserne, der efterhånden blev mere og mere almindelige og skabte mulighed for at optage lokaliteter på værft og om bord på skibe, som vi kun i begrænset omfang tidligere har afbildninger af. Det nævnes (s.19), at i anden halvdel af 1800-tallet blev der tilført en ny dimension til fotografiet, idet ballon-skibene optog billeder fra luften. Det nævnes at også flådens skibe var mål for sådanne optagelser. Der synes dog ikke at eksistere sådanne optagelser. Kender vi overhovedet eksempler på sådanne? Et andet sted i bogen får vi at vide, at Holmen første gang blev fotograferet fra luften i august 1916 (s.82). Det kunne være interessant at få dette problem lidt bedre belyst. Hvornår er det første, eller ældst kendte, luftfotografi af et dansk krigsskib fra?

Forfatterne har gjort et stort og kyndigt arbejde ved identificeringen af de forskellige skibe, der ses på billederne. De nævner nogle af de kendetegn, man skal være opmærksom på, når krigsskibe identificeres, men burde f.eks. også have nævnt alle de større skibes farver og bemalinger, som skifter flere gange i den omhandlede periode, og som i mange tilfælde giver mulighed for meget præcise dateringer.

Der er dog en række små ukorrektheder og diskutabile udsagn, som læseren skal være opmærksom på, hvis man ønsker at anvende bogen til opslag.

Marineminister Ravn, der var i sit embede sammenlagt ca. 23 år inden 1900, beskyldes i bogen for at have været egenrådig og undladt at bygge en homogen flåde, der lettere ville have kunnet operere samlet. Nu fik man i stedet en række meget forskellige skibe, en flåde, der med rette er blevet betegnet som en prøvekollektion, idet de forskellige udviklingstyper fra 1870-1905 er repræsenteret i single-udgaver. Man kan mene meget forskelligt om Ravns virke som marineminister, men dette forhold skal han dog ikke kritiseres for. Sagen var den, at der politisk måtte kæmpes om næsten hvert skib i denne periode. Dette sammenholdt med, at den teknologiske udvikling inden for det sømilitære område gik så rasende hurtigt i denne periode, hvad der også nævnes andetsteds i bogen, medførte på grund af de små danske midler - at man for hvert nyt, bevilget skib ønskede at få det så moderne som muligt. Dette var årsagen til det meget heterogene danske flådemateriel.

Af nogle af de mindre ukorrektheder skal nævnes, at Kieler-Kanalen ikke hed Kaiser-Wilhelm Kanalen frem til 1948 (s.30), men ret hurtigt efter 1918 blev betegnet Nord-Ostsee Kanal, der så senere skiftede betegnelse til det nuværende Kieler Kanal. Jfr. s. 191, hvor Kanalen i 1937 fejlagtigt kaldes Kieler Kanalen. På s.39 betegnes både R. Steen Steensen og H.B.Larsen som henholdsvis sekondløjtnant og løjtnant, selv om de har samme distinktioner. I 1924-26 var de begge premierløjtnanter. På s. 114 betegnes Steensen som søløjtnant. Denne grad kom dog først efter 1932. I 1920 var han sekondløjtnant.

På s. 186-187 anvender forfatterne betegnelsen Margretheholm for Luftmarinestationen. Dette navn fik området først i 1952, opkaldt efter Prinsesse Margrethe, vor nuværende dronning.

Det er rigtigt - og vel lidt overraskende - at artilleriskibet NIELS IUEL oprindeligt skulle have haft 30.5 cm kanoner, men der var tale om to anbragt enkeltvis i hvert sit tårn, og ikke som anført 2 x 2 30.5 cm (s.195).

Bogen vil kunne anvendes af den, der søger et hurtigt førstehåndsindtryk af den danske flåde og dets virke i perioden 1850-1943

KORVETTERNE AF TRITON-KLASSEN

Tom Wismann

Steel & Stone Publishing 2007

Flådens Skibe nr. 3

Til salg gennem steel.stone@mail.tele.dk

Så er der atter nyt for de mange ship-lovers. I serien af monografier over Søværnets nyere skibsklasser har Tom Wismann udsendt et hefte om de såkaldte spaghetti-både, de fire korvetter af Triton-klassen, der var i flådens tal 1955-1981.

Der redegøres udmærket for tilblivelsen af disse 4 korvetter, som blev tildelt Danmark under det amerikanske våbenhjælpe-program. De blev bygget i Italien og var et forsøg på et fælles NATO-koncept. Der blev i alt bygget 8 af disse skibe. Tre forblev i Italien, en kom til Holland og de resterende tre til Søværnet. Skibenes standard var nok lidt for "mid-delhavsagtigt" til danske forhold, men skibene undergik visse forbedringer og blev populære og meget anvendte skibe i det danske søværn. Deres offensive kapacitet var nok begrænset, men de var velegnede til en lang række opgaver i danske farvande. Udseende-mæssigt virkede de moderne og lidt fremmedartede med deres karakteristiske italienske design.

Tom Wismann gennemgår grundigt skibenes opgaver og tekniske indretning. Der er detaljerede tekniske tegninger og masser af gode fotos, som er gode bidrag til Søværnets nyere historie.

Heftet er et fund for en modelbygger og et brugbart hefte for alle, der interesserer sig for den danske flådes nyere skibe. Meget anvendeligt er også de detaljerede kronologiske oversigter over de enkelte skibes virksomhed. Der er også en kort litteraturliste. Eneste problem med heftet er, efter denne anmelders mening, at der visse steder burde have været noter med henvisning til kilder til de meddelte oplysninger. Hvor er de således de gennemførte interviews eller mandskabshistorier bevaret? Heftet kan varmt anbefales.

*Hans Christian Bjerg
orlogshistoriker*

MARINENS BIBLIOTEK

UDDRAG AF ERHVERVELSER JANUAR/FEBRUAR 2008

RETSVÆSEN

Royal Navy versus the Slave Traders, 1808-1898: Enforcing abolition at Sea 1808-1898
Bernard Edwards
Barnsley : Pen & Sword Military, 2007. - 197 s.

Bogens undertitel dækker udmærket indholdet, Royal Navy kontra slave farten. Baggrunden var, at Englands parlament i 1807 vedtog en lov, der ulovliggjorde slavehandel og derpå beordrede admiralitet til at oprettede en "African Squadron", der skulle effektuere samme.

Opstilling: Historie.C.2.

ADMINISTRATION OG UNDERVISNING

The Only easy day was yesterday : Making Navy SEALs
Richard D. Schoenberg
Annapolis, Md.: Naval Institute Press, 2006. - 288 s.

Bogen, der fremtræder som en flot fotograferet billedbog om det amerikanske frømandskorps, må være en kilde til inspiration for tilhængere af ekstra hård og målrettet træning. Bogen kredser

især om den grundlæggende træning, og mange af de træningsmetoder man ser i det danske frømandskorps ses her afbildet.

Opstilling: Krh.A.I.a.3

Forhandlingsprotokol for Kystofficersforeningen
[s.l.] : Kystofficersforeningen, 1936-1952. - u.pag.

Opstilling: Marineforeninger.BOKS.- EJ TIL UDLÅN

HISTORIE

Pirates of the Caribbean: Buccaneers, Privateers, Freebooters and Filibusters 1493-1720Cruz
ApesteGui
London: Conway Maritime Press, 2002. - 233 s.

Universitetet i Extremadura, Spanien har udgivet et forskningsbaseret værk om pirateri i den angivne periode. Forfatteren forsøger i dette værk at give et sammenhængende billede af pirateriets forskellige former i 16- og 17-hundredre tallet, både i Euro-pæiske farvande og i de vestindiske havområder. Ikke noget let arbejde. Forfatteren har tilstræbt at udskille kendsgerninger fra myter, herunder grundløse historier. Det vurderes, at denne høje

ambition her er lykkedes, uanset at selv etablerede kongeriger opførte sig som sørøvere, når det var fordelagtigt for dem. Der var således en meget flydende grænse mellem legal og illegal magtansvendelse. Den videnskabelige stringens, læsbarheden, hidtil upubliceret materiale, og en opdateret bibliografi gør denne bog til en milepæl i forståelsen af pirateriets daværende væsen.
Opstilling: Historie.E.

Empire, the sea and global history: Britain's maritime world, c.1760-c.1840
David Cannadine
Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007. - viii, 158 s.
Bogen indeholder, hvad der oprindeligt var en række foredrag på et britisk historisk institut. Perioden er ganske spændende i det engelske imperiums udvikling, idet der er tale om oplysningstiden, revolutionskrigene på Europas fastland og i Nordamerika og den intense stormagtskamp om kolonier. Endelig kommer hertil slaveriets ophævelse og de modsætninger mellem staterne dette medførte.
Opstilling: Historie.C.2.

Et Tilbageblik over Torpedostationen ved Bramsnæsvig's Tilblivelse og Historie: 1883-1947
Chr. Christoffersen, red.
[s.l.] : Søminevæsenet, 1947. - 23 s.
Et mindre men væsentligt skrift, samlet af Materielmester I Chr.

Christoffersen, Søminevæsenet
Opstilling: Kystforsvar.A. EJ TIL UDLÅN

The Wonder Book of the Navy
Harry Golding, red.
Entirely New Edition- London : Ward, Lock & Co., 192?. - 256 s.
Med forord af flådeadmiral, Lord Jellicoe udkom denne romantiske bog om den engelske flåde i 1928. Bogen beskriver i sit forord, hvad Royal Navy betyder for det engelske imperium og derefter beskrives og illustreres med letlæselig tekst og gode billeder den engelske flådes materiel. Der fortsættes med uddannelsen i land og livet ombord. Der ses på god orlogsskik og traditioner, uniformer og våbensystemer. Alle tjenesteretninger præsenteres og karriere muligheder beskrives. En god introduktion på daværende tidspunkt.
Opstilling: Historie.C.2.- KUN TIL LÆSESAL

Bluejackets and others
Charles Graves
London : Methuen, 1927. - 48 s.
En lille kulturhistorisk perle, i form af en række tegninger fra livet i Royal Navy, der med underliggende tekst, vittigt beskriver forholdene omkring det menige mandskabs liv.
Opstilling: Historie.G.

Muskö : En orlogsbas i berget
Leif Högberg
Skurup : Fort og Bunker, 2007. - 228 s.

Bogen handler om den svenske flådes base Muskø, som blev sprængt ind i klipperne på øen Muskø i den sydlige del af den stockholmske skærgård i 1950'erne og 60'erne – første skib løb ind i bjerganlægget i 1967. .
Opstilling: Kystforsvar.B.

Fra ide til virkelighed

Bjørn Nielsen

[s.l.] : Sixtus, 1979. - 66 s.

Bogen beskriver dels det militære og det politiske forspil op igennem 1860'erne, 1870'erne og 1880'erne, der endelig fører til opførelsen af Københavns nyere Befæstning i tiden 1886-1894 og dels opførelsen af landbefæstningen.

Opstilling: Kystforsvar.A.

Muskö orlogsvarv : från början till...

Bengt Norling

Muskö : Försvarsmaktens logistik, 2007. - 170 s.

Bogen handler om den svenske flådes base Muskø, som blev sprængt ind i klipperne på øen Muskø i den sydlige del af den stockholmske skærgård i 1950'erne og 60'erne. Den er skrevet på baggrund af en del besøg på basen i 2005 og 2006, hvor forfatteren, Leif Högberg, der er kendt fra sine mange udgivelser om militærhistoriske anlæg i Sverige – især om "Per Albin Lini-en", havde fri adgang i hele anlægget. Han fik desuden adgang til basens arkiv og billedsamling, som stadig fandtes på

basen, der var blevet "privatiseret" i 2005. Bogen er forsynet med et omfattende billede, kort og tegningsmateriale, der giver et utroligt godt indblik i det meget spændende anlæg.

Opstilling: Kystforsvar.B.

The great naval game: Britain and Germany in the age of empire
Jan Rüger

Cambridge : ill., 2007. - xv, 337 s.

(Studies in the social and cultural history of modern warfare; 26)
Forfatteren, der underviser i historie på Birkbeck College ved Londons universitet, har vundet flere internationale priser for sine kulturhistoriske redegørelser vedrørende flåder og disses interaktion med to store europæiske statsdannelser. Flåderne blev festligt holdt som kult og eksponenter for nationernes stolthed og dermed også medvirkende årsager for konflikter. Dertil tillige udtryksform for forskellige identiteter mellem de to store stater. Det flådemæssige teater, som forskeren kalder oprustningen af flåderne, er her vist at være selve hjertet til det, der som mange dengang så som den dybe misforståelse mellem Storbritannien og Tyskland. Overordentligt velforsket med omfattende bibliografi og indeks.
Opstilling: Krh.A.II.b.1.

Med H.M.S. »Fylla« til Island og Færøerne: 1931

R. Steen Steensen

[s.l.] : [s.n.], 1931. - 1 album

Opstilling: Billedsamling.
Krh.A.I.a.1.Danmark- EJ TIL
UDLÅN

Historisk redegørelse for traditionen med at indhente chefens tilladelse til nedhaling af flag
V Topsøe-Jensen, red.
[s.l.] : [s.n.], 1964. - 4 s.
Opstilling: Søtraditioner

»Ingolf« 1934 - Portugal, Grønland, Island. »Hvidbjørnen - »Sixtus« - Avnø 1937.
Poul Ziegler
[s.l.] : [s.n.], 1937. - 1 album
Opstilling: Billedsamling.
Krh.A.I.a.1.Danmark- EJ TIL
UDLÅN

Fotoalbum. Ukendt ophav.
Kadetskolen 1917-1922.
1 album
Opstilling: Billedsamling.
Krh.A.I.a.1.Danmark- EJ TIL
UDLÅN

Kadettogt 1952 : Sønderborg, Grønland, Belgien og »Main Braec«.
[s.l.] : [s.n.], 1952. - 1 album
Opstilling: Billedsamling.
Krh.A.I.a.1.Danmark- EJ TIL
UDLÅN

Dansk Folke Kalender for 1842
[s.l.] : Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug, 1842. - 200 s.
Folkekalenderen er udover at være en astronomisk kalender også blandt andet en opbyggelig lille bog. Af søkrigshistorisk interesse findes her beretninger om

slaget på København Rhed den 2. april 1801 og tillige en beskrivelse af Niels Juels liv, herunder også søslaget i Køge Bugt den 1. juli 1677.

Opstilling: Historie.B.1.a.- KUN
TIL LÆSESAL

KRIGSHISTORIE

Utah Beach
Stephen Badsey
Stroud : Sutton, 2004. - 188 s.
(Battle zone Normandy ; 6)
Bogen er fra serien "Battle Zone Normandy", der indeholder en bog om hver af de fem landgangszoner. Den første halvdel af bogen giver læseren en glimrende indføring i historien om landgangen på Sword Beach, og den anden er en fortrinlig turguide til kampområderne, som de fremstår i dag. Bogen er overordentlig vel illustreret med både datidige og nutidige fotos og kort. Kortene i guidedelen er nutidige franske kort af høj kvalitet, der gør det let at finde vej til de omtalte lokaliteter. Den ovenfor anførte landgangszone blev landsætningsstedet for den 4. amerikanske infanteridivision. Angrebet over stranden blev det mindst tabsgivende af de opgivne zoner, idet der af amerikanerne var indsat en magtfuld faldskærmsstyrke spredt i baglandet med byen Ste-Mère-Église, som et hovedmål. Amerikanerne indsatte begge deres luftbårne divisioner, den 82. og den 101. luftbårne division. Denne komplicerede operation kan kun

læses og forstås med brug af plancher og kort, hvilket også findes i stort omfang. Desværre mangler den de tilsvarende oplysninger om de tyske styrker og det tyske kystforsvar af området.

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Kanalen & Nord-søen

The Hunters and the Hunted :
German U-Boats, 1939-1945
Jochen Brennecke

Annapolis : Naval Institute Press,
2003. - 264 s.

(Bluejacket Books)

En ældre tysk udgivelse fra 1957 er her blevet meget sent - i 2003-udgivet af Naval Institute Press. Der er imidlertid tale om ubådschefernes egen beretning under redaktion af en tysk ubådsofficer. En rigtig god og analytisk men alligevel levende beretning om hele ubådskrigen, set fra tysk side.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

Atlantic Escorts: Ships, Weapons
& Tactics in World War II
D.K. Brown

Annapolis : Naval Institute Press,
2007. - 176 s.

Winston Churchill og storadmiral Erich Raeder var enige om, at den eneste kampagne, der under den anden verdenskrig for alvor kunne true England var den tyske ubåds-kampagne. Også her undlod Hitler, til vestmagternes held, at lægge tyngde på grund af sine landmilitære præferencer. Dette førte til en meget lang søkrig i

Nordatlanten, hvor de allierede langsomt og sikkert fik overtaget gennem anvendelsen af eskortefartøjer af alle slags. Her gennemgår forfatteren hvorledes England forsøgte at forbedre sin antiubåds-kapacitet gennem design og bygning af Jagere, fregatter, korvetter og patruljefartøjer. Der ses tillige på effekten af antiubådsfly. Der foretages som noget nyt effektivitetsberegninger og omkostningsanalyser og der forsøges draget endelige konklusioner om, hvad der bedst egnede sig til formålet. Opstilling: Ubådsvæsen.B.

Befriet - efter 5 års besættelse
Harly Foged

Frederikssund : Foged, [2005]. -
194 sider

I denne publikation er samlet 36 indlæg, der belyser forskellige begivenheder i Danmark og på det åbne hav under den anden verdenskrig. Om Danmarks indsats for at blive regnet for en allieret nation udtaler statsministeren i forordet, at dette skyldtes modstandskampen og danskes tjeneste i allierede styrker. Næppe helt rigtigt idet handelsflådens indsats var det store strategiske bidrag til sejren over aksemagterne og desværre også med langt de største personlige tab og lidelser. Flådens sænkning er ikke omtalt, men i øvrigt kommer denne lille bog rundt i emnets kroge, mest på det erindringsmæssige plan. Øjenvidneskildringer og beretninger fra befrielsesdagene

Opstilling: Krh.A.II.d.2.F.1.

Sword Beach

Ken Ford

Stroud : 2004. - 188 s.

(Battle zone Normandy ; 2)

Bogen er fra serien "Battle Zone Normandy", der indeholder en bog om hver af de fem landgangszoner. Den første halvdel af bogen giver læseren en glimrende indføring i historien om landgangen på Sword Beach, og den anden er en fortrinlig turguide til kampområderne, som de fremstår i dag. Bogen er overordentlig vel illustreret med både datidige og nutidige fotos og kort. Kortene i guidedelen er nutidige franske kort af høj kvalitet, der gør det let at finde vej til de omtalte lokaliteter. Den ovenfor anførte landgangszone blev landingsstedet for den britiske 3. infanteridivision. Landingen gennemførtes i løbet af få timer og der stødtes frem mod Caen. Modangrebet kom fra den 21. Panzerdivision senere samme dag. Der er præcise oplysninger om hele denne amfibiske operation, dens planer, personel, skibe og øvrige materiel. Desværre mangler den de tilsvarende oplysninger om de tyske styrker og det tyske kystforsvar af området.

Opstilling: Krh.

A.II.d.2.B.Kanalen & Nordsøen

Juno Beach

Ken Ford

Stroud : Sutton, 2004. - 192 s.

(Battle zone Normandy ; 3)

Bogen er fra serien "Battle Zone Normandy", der indeholder en

bog om hver af de fem landgangszoner. Den første halvdel af bogen giver læseren en glimrende indføring i historien om landgangen på Sword Beach, og den anden er en fortrinlig turguide til kampområderne, som de fremstår i dag. Bogen er overordentlig vel illustreret med både datidige og nutidige fotos og kort. Kortene i guidedelen er nutidige franske kort af høj kvalitet, der gør det let at finde vej til de omtalte lokaliteter. Den ovenfor anførte landgangszone blev landsætningsstedet for den Canadiske 3. infanteridivision. Landingen blev delvis kaotisk på selve stranden og medførte store tab. Senere stødtes langt frem indtil mødet med den tyske 12. SS Panzerdivision. Der er meget gode detaljerede oplysninger om denne operations samlede forløb. Bogen er fra serien "Battle Zone Normandy", der indeholder en bog om hver af de fem landgangszoner. Den første halvdel af bogen giver læseren en glimrende indføring i historien om landgangen på Sword Beach, og den anden er en fortrinlig turguide til kampområderne, som de fremstår i dag. Bogen er overordentlig vel illustreret med både datidige og nutidige fotos og kort. Kortene i guidedelen er nutidige franske kort af høj kvalitet, der gør det let at finde vej til de omtalte lokaliteter. Desværre mangler den de tilsvarende oplysninger om de tyske styrker og det tyske kystforsvar af området.

Opstilling: Krh.

A.II.d.2.B.Kanalen & Nordsøen
Dokument 31 ud af 95

Submarine : An anthology of
firsthand accounts of the war
under the sea, 1939-45

Jean Hood

London : Conway Maritime,
2007. - 448 s.

En antologi, der beskæftiger sig
med beretninger om ubådskrigen
under den anden verdenskrig,
således som den fandt sted i de
store mariner. Her tages ikke hen-
syn til de sejrende magters ubåds-
flåder alene, men man kommer
hele kompasset rundt med beret-
ninger fra tyske, italienske og fra
franske ubådsofficerer. Temaet er,
at ubådstjeneste er enestående
derved, at alle er afhængige af
hver eneste mands kompetence
samt tillige af avanceret teknik.

Det, der karakteriserer en god
ubådsmænd, skriver den nuværen-
de Rear Admiral Submarines D. J.
Cooke (RN) er, uanset om der er
tale om krigens vindere eller tabe-
re, følgende træk: Professionalis-
me, godt humør og ægte kompeten-
cer udført under de mest
krævende forhold. Nyforsket og
skrevet med stor empati for
emnet.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

Perchance : A Short History of
British Naval Aviation

B. J. Hurren

London : Nicholson & Watson,
1949. - 197 s.

En ældre udgivelse fra 1949, der
omhandler udviklingen af hangar-

skibene og de hangarskibsbasere-
de fly i Royal Navy fra 1909 og
frem til efter afslutningen på den
anden verdenskrig. På dette tids-
punkt havde hangarskibene,

"Fleet Carriers, slået deres rolle
fast i stormagtsmarinerne og de
omfattede således en tredjedel af
Royal Navys kapacitet. Udgangs-
replikken i dette lille og entusia-
stiske værk er et Nelson citat:

"We are few- but we are the right
sort". Så er tonen slået an. Værket
har to vinkler på sin behandling af
stoffet. Forfatterens tjeneste, som
hangarskibsbaseeret flyver og hans
senere arbejde på Fairey fabrik-
kerne, der blandt andet fremstille-
de den berømte "Swordfish",
kendt fra bl.a. Tarantangrebet og
træffere på slagskibet Bismarck.

Opstilling: Flyvevæsen

Escape

D. R. Messimer

Annapolis, Md.: Naval Institute
Press, 1994. - xi, 266 s.

Dette er beretningen om den ene-
ste søofficer af linien, der kom i
tysk fangenskab under den første
verdenskrig. Det er heldigvis også
beretningen om, at samme officer
foretog en dristig flugt. Forfatten-
ren kalder denne officer for en
modstræbende helt, idet han førte
11 mand med sig ned til den
Schweiziske grænse. Først for
nyligt gjort til genstand for forsk-
ning.

Opstilling: Retsvæsen.F.

The U.S. Navy against the Axis :
surface combat, 1941-1945

Vincent P. O'Hara
Annapolis, Md.: Naval Institute Press, 2007. - xvi, 364 s.
Fra det velkendte Naval Institute Press i Annapolis foreligger fra en søkrigshistorikers hånd dette nyforskede værk, der behandler alle engagementer og slag under den anden verdenskrig, hvor amerikanske overfladeenheder var indblandet. Værket anfører, at flådens rolle i Amerikas endelige sejr var langt mere afgørende end normalt anerkendt. Værket diskuterer videre den efter angrebet på Pearl Harbour ofte fremsatte tese, at overfladeenheder var blevet forældede og påviser gennem eksempler den rolle disse har spillet i de atlantiske og stillehavsmæssige operationsteatre.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.A.

Heroes of the fourth service
Frank Pearce
London : Robert Hale, 1996. - 192 s.
Bogen omtaler den engelske handelsflådes indsats under den anden verdenskrig. Dette er her gjort ved at gennemgå ti træfninger eller kampagner. Bogens fortjeneste er, at den baserer sig på egentligt kildemateriale, noget heraf behandlet for første gang.
Opstilling: Handel & Søfart.E.

Conway's The War at Sea in Photographs, 1939-1945
Stuart Robertson
London : Conway, 2007. - 240 s.
Som titlen angiver en række af fotografier, der med undertiden

stort drama, fortæller den åbenbart udtømmelige historie om den anden verdenskrig. Der er tale om et stort værk, der virkelig har trukket på alle kendte større fotografiske samlinger, men det er også tillige lykkedes, at få adgang til private samlinger. Fotografierne afbilleder således både kamphandlinger, ulykker og mennesker, der udholdende deltog heri. En imponerende og dramatisk beretning.
Opstilling: Kr.A.II.d.2.H.

1807: Det engelske angreb fra søen og Københavns søforsvar
Henrik Saxtorp, red.
[s.l.] : [s.n.], 2007. - 16+8+12+10+12
Det engelske angreb fra søen og Københavns søforsvar. En transskriberet journalsamling, der indeholder: Admiral James Gambiers journal kommandør Steen Andersen Billes journal og kommandørkaptajn Johan Cornelius Krigers rapporter. Københavns søforsvar karakteristik: Litteratur og kilder.
Opstilling: Krh.A.II.a.1807-17

U-Boat Warfare : The Evolution of the Wolf Pack
Jak P. Mallmann Showell
Annapolis : Naval Institute Press, 2003. - 160 s.
Undertitlen er udviklingen af uvekobbeltaktikken. En forholdsvis ny udgivelse om indsættelsen af de tyske ubåde. Bogen tager fat i de væsentlige komponenter der findes i krigsførelse med denne

våbenart. Den er et detaljeret studie om ubådsstrategi og ubådstatik. Endvidere hvorledes ubådshovedchefen planlagde selve angrebet, hvorledes Wolf Pack linierne blev sat op og hvor meget radiotjenesten i Bleachley Park bidrog til de tyske tab sammenlignet med indsatsen på oceanerne. Suppleret med 150 fotografier, gives der et godt tidsmæssigt og kulturelt billede af personellet. Hertil tillige gode tabeller, indeks og bibliografi.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

The War at Sea 1939-1945: An anthology of personal experience
John Winton

London : Pimlico, 2007. - xix, 416 s.

(Freedom's battle; 1)

Der er her tale om en antologi baseret på personlige beretninger, skrevet så tidligt som i 1967 med et forord af lord Louis Mountbatten. Udvalget af beretninger dækker de berømte kampagner og slag under hele krigen, dog udelukkende set fra en engelsk synsvinkel.

Opstilling: Kr.A.II.d.2.A.

The Battle for Iwo Jima, 1945

Derrick Wright

Stroud : Sutton Publishing, 2006
Stroud : 2001. - x, 290 s.

Iwo Jima kampen i foråret 1945 blev for U. S. Marine Corps den hårdeste kamp nogensinde. Den strategiske hensigt var at berøve Japan to effektive flyvestationer og dermed muligheden for med

japanske luftstyrker, at kunne gribe ind i kampen. Amerikanerne ville tillige opnå en jagerbase for P-51 Mustang og nødstedte bombefly. Øgruppen var således af afgørende betydning og den var tillige den sidste japansk forsvarde bastion inden det japanske hovedland. Kampen var beregnet til at vare 10 dage men det tog 36 dage at nedkæmpe de japanske forsvarsstyrker. Herunder mistede marinekorpsset 6000 mand og japanerne omtrent hele garnisonen. En grundigt, nyforsket og seriøs bog om emnet.

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

PERSONALHISTORIE

Med 3. styrmand på Danmarks-Ekspeditionen: Dagbogsoptegnelser af Christian Bendix Thostrup
Janni Andreassen, red., Jakob Christensen Medonos, red.

1. udgave 1. oplag- [s.l.] : Det Grønlandske Selskab, 2007. - 440 s.

(Det Grønlandske Selskabs Skrifter; XXXIX)

Der er tale om styrmand Bendix Thostrups - viceadmiral S. S. Thostrups farbroder - dagbøger fra Mylius Erichsens herostratisk berømte Danmarks-ekspedition 1906 - 08. Ekspeditionsskibet "Danmark" afsejlede, da man var blevet bekendt med Ekspeditionslederens, Brønlund og Hagens død, fra Østgrønland den 20. juli 1908 medbringende en del forsk-

ningsresultater fra de dengang ukendte egne.

Opstilling: Persh.b.THOSTRUP, CHR. BENDIX

The strife is o'er: Trials and tribulations in the long and varied career of a Royal Navy sparker an autobiography

Fred F Buckingham

Minster Lovell & New Yatt, Oxfordshire: Bookmarque, 1993. - 224s.

Biografien dækker årene 1929 til 1953, og også denne forfatter deltog ombord i den ovenfor nævnte jager "Hotspur" Tjenesten ses her fra kvartermesterens vinkel. Forfatteren gjorde tjeneste på land i de Islandske besættelsesstyrker, i ubåde, på Malta og på fjernøstlige flådestationer.

Opstilling: Persh.b.BUCKINGHAM, FRED F.

John Paul Jones : America's first sea warrior

Joseph F Callo

Annapolis, Md. : 2006. - xxiii, 250 s.

John Paul Jones er den første betydelige amerikanske søhelt, der tidligere var noget nonchalant vurderet, men som her og nu i den amerikanske flåde får en næsten Tordenskjoldagtig status og tillægges sådanne idealer som ære, mod og engagement, dog uden at besidde Tordenskjolds geni for det taktiske engagements udførelse. Jones påvirkning af Benjamin Franklin og andre politiske ledere i retning af forståel-

sen for amerikansk sømagt betydning førte til for skabelsen af den amerikanske flåde og behandles her. Hans deltagelse i tre kampanjer er beskrevet.

Opstilling: Persh.b.JONES, JOHN PAUL.

The Harper Encyclopedia of Military Biography : An Invaluable Compilation and Assessment of the 3000 most Important Worldwide Military Figures from earliest times to the present

Trevor Nevitt Dupuy, Curt Johnson, (ed.), Davis L Bongard, (ed.) 1. ed.- Edison : Harper/Collins, 1995. - 834 s.

Der er tale om et angelsaksisk præget udvalg på 3000 militære leders biografi. Niels Juul findes her, men ikke Tordenskjold og Olfert Fischer.

Persh.a.1.

Sakishima: and back 'where men with splendid hearts may go'

Stuart Eadon

Bristol : Crécy Books Ltd., 1995. - 282,[29] s.

Undertitlen lyder: "Derhen, hvortil mændene med de fremragende hjerter rejser". Der er således tale om endnu et epos om marineflyverne i den engelske hargarskibsdivision Task Force 57, der blev indsat til støtte for invasionen på Okinawa. Bogens nøglefigurer er flybesætningerne, som af admiral sir Ian Easton i forordet beskrives som: "Vores (RN) lange historie har ikke frembragt bedre, hvilket denne bog gør det helt klart, og

samtidigt mindre prætentiose krigere". Nyforsket og af høj oplevelsesværdi.

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

Before the tide turned: the Mediterranean experiences of a British destroyer officer in 1941
Hugh Hodgkinson

London,: G. G. Harrap, 1944. - 242 s.

Undertitlen angiver, at der er tale om en britisk destroyerofficers erfaringer i Middelhavet i 1941. Forfatteren gjorde tjeneste i jageren "Hotspur" som næstkommanderende. Denne jager var med til alle slags operationer og forfatteren forlod den atter på grund af sygdom. Bogen er skrevet under en et år langt sygeleje og er meget nærværende i sin form.

Forfatteren blev senere udkommanderet som skibschef.

Opstilling:

Persh.b.HODGKINSON, HUGH

Once a legend : »Red Mike«

Edson of the Marine Raiders

Jon T. Hoffman

Novato, Calif. : Presido, 1994. - xvi, 434 s.

Legenden, der omtales her, er "Red Mike" Edson of the Marine Raiders. Af marinekorpset kaldet den bedste soldat man nogensinde har kendt. Generalmajor Edson havde en lang og glørværdig karriere som kampsoldat for det amerikanske marinekorps, startende i Mellemerika i de såkaldte.

"Banana Wars" i Central Amerika

i 1920'erne. Han blev ekspert i antiguerrilla krigsførelse og blev den første chef for 1st Marine Raider Battallion, som han selv skabte. Han organiserede og ledede Guadalcanals luftbaseforsvar, det episke slag kaldet slaget om Edson Ridge. Under afslutningen af Anden Verdenskrig fremkom især den amerikanske hær med tanker om et enhedsværn, hvorunder, der ikke var plads til marinekorpset. Generalens modstandere var udover U. S. Army også indledningsvis præsident Truman. Generalen, der var en fremragende stabsofficer, fik opretholdt marinekorpset men blev stoppet i karrieren. Han begik selvmord 58 år gammel i 1955.

Opstilling: Persh.b.MERRITT, EDSON

Interview med viceadmiral S. S. Thostrup

Søren Nørby

[s.l.]: [s.n.], 2005. - 22 s.

Opstilling: Per-

sh.b.THOSTRUP,S.S.

God's samurai : lead pilot at Pearl Harbor

Gordon William Prange, Donald M. Goldstein, Katherine V. Dillon
1. The warriors ed.- Washington, D.C. : Brassey's, 2004. - xvi, 349 s.

(The warriors)

Forfatteren, der var linieofficer i den japanske flådes flyvevåben, anførte i luften angrebet på Pearl Harbor ligesom han deltog i flere af de større luftslag i Stillehavet.

Efter krigsafslutningen blev han bonde og senere konverterede han helt usædvanligt til kristendommen.

Opstilling: Persh.b.FUCHIDA,
MITSUO

Grand Admiral

Erich Raeder

[s.l.], Da Capo Press, 2001. - 430 s.

Dette er storadmiral Erich Raeders erindringer, idet forfatteren selv kaldte bogen "Mein leben".

Det er beretningen om admirals triumfer og fald; afsluttende med hans families tragedie. Meget parallelt hermed kan heraf udtrages det tyske folks lignende tragiske skæbne. Raeder bliver søofficer lige præcist da den kejserlige flåde i 1896 for alvor påbegynder sin opbygning til en "Højsøflåde".

Admiralen kommer atter og atter ind på kammeratskab og holdånd, mandskabsbehandling og teknik, udviklingen af taktiske forskrifter og de tilhørende signalsystemer. Værftskapacitet og baseproblemstillinger. Admiralen er i gennem hele sin tjeneste dybt loyal over for sine kollegaer og især undergivne søofficerer. Enhver dansk kommanderende søofficer vil kunne nikke genkendende til problemstillingerne. Raeder er stabchef hos den kommanderende admiral for slagkrydserne i Jyllandsslaget, viceadmiral Hipper, som blev et varigt forbillede for ham. Forfatteren beskriver videre den bitre Versailles-traktat og flådens oplægning i Scapa Flow i

stedet for den lovede neutrale havn, hvilket naturligvis måtte føre til sænkninger af højsøflåden der. Mellemkrigstiden beskrives og relationen til Hitler, der er tålelig i begyndelsen medens admiralen ikke kan acceptere førerens magtapparat, der byder admiralen mere og mere imod. Det lykkes dog admiralen at holde Nazipartiet uden for søofficerskorpset og endog at beskytte jødiske søofficerer, der således kunne gøre fortsat tjeneste ombord. Raeder forsøger at indpode Hitler, at han aldrig bør udfordre sømagten England, idet man ikke bare tilnærmelsesvis kan bestride imperiets kontrol over verdenshavene. Ligeledes var admiralen og Hitler enige om, at man aldrig ville gentage det tyske kejserriges dumhed med at føre krig på Tysklands øst- og vestfront på samme tid. Kampen med Luftwaffes chef, Hermann Göring om udviklingen og kontrollen over marinefly førte til at hangarskibene af "Graf Zeppelin"-klassen måtte opgives, hvilket senere bevirkede, at den ubalancerede flåde fik langt flere overflade tab end forventet. Raeders Z-plan kunne, med udnyttelsen af den samlede tyske værftskapacitet, være tilendebragt i 1946, hvilket Hitler var bekendt med, hvorfor krigsudbruddet chokerede admiralen. Admiralen anfører, at såfremt Sverige ikke havde fortsat med at levere 10 millioner tons jernmalm årligt ville den tyske våbenindustri: "Have died overnight". Raeder konkluderer

derede, at denne før tidlige søkrig fra tysk side herefter kun skulle have et mål, nemlig tilintetgørelsen af den enorme engelske skibsimport, og dermed Englands efterfølgende overgivelse. En analyse Churchill i sine erindringer senere har erklæret sig enig i. Han bad derfor om, at det svenske stål måtte blive tildelt flåden, eller mere præcist ubådsbyggeriet og overfladeflådens nybygningsprogram til gengæld stoppet. Sådan gik det ikke og Raeder viste derefter, at chancen til at tilintetgøre England inden USA trådte ind i krigen dermed var forpasset. Felttoget mod Rusland og Hitlers udnævnelse af sig selv som øverste militære chef betød for Raeder at han, da lejligheden bød sig i 1943- efter en strid om de store kampskibes oplægning og demontering trådte tilbage fra sin stilling. Tilfangetagelsen i sit hjem efter krigsafslutningen, Nürnbergprocessen og fængselsopholdet i Spandau tillige med familiens bitre skæbne fylder resten af denne højt interessante levnedsskildring.

Opstilling: Persh.b.RAEDER, ERICH

High seas confederate: the life and times of John Newland Maffitt

Royce Shingleton

Columbia, S.C. : University of South Carolina Press, 1994. - x, 160 s.

(Studies in maritime history)

Undertitlen er John Newland Maffitts livsforløb og samtid. Bogen beskæftiger sig med Konfederationens (sydstaternes) bedste blokadebrydere og angrebsfar-tøjer og her møder man en af den amerikanske borgerkrigs mest farverige og succesfulde søofficerer. I den nyforskede bog tages ovennævntes præstationer op for første gang, som den betydningsfulde skibschef han var, derved at han erobrede 23 handelsskibe og foretog indfald i Nordstaternes hovedhavne. Efter borgerkrigen var han i ca. 4 år kaptajn på britiske handelsskibe og derpå landmand i Wilmington, North Carolina. Maffitt blev født i 1819 og døde af fysiske og psykiske lidelser i 1886.

Opstilling: Persh.b.MAFFITT, JOHN NEWLAND

Stars in blue: movie actors in America's sea services
James E. Wise, Anne Collier Rehill

1. Bluejacket Books ed.- Annapolis, Md. : 2007. - x, 316 s.

Undertitlen er filmstjerner i de amerikanske søtjenester. Mere end 50 filmstjerner gjorde tjeneste i U. S. Navy og Coast Guard i de store krige i det tyvende århundrede. Flere af disse udmærkede sig og havde nok lettere ved at spille figurer fra krigene gennem deres krigserfaringer

Opstilling: Persh.a.3

**POLITIK OG EFTERRET-
NINGSVÆSEN (FORSVAR-
SPROBLEMET)**

Danmark og Napoleon

Eric Lerdrup Bourgois, red., Niels Høffding, red.

[Højbjerg] : Hovedland, 2007. - 314 s.

En historisk antologi om netop Napoleonstiden. Udenrigspolitikken i den behandlede periode, 1740 - 1814, bliver for Danmark mere kompliceret end almindeligt kendt og rænkespillet er betragteligt. Der er på 200 årsdagen for Københavns bombardement netop udkommet mange værker herom, der viser, at der skulle mere end almindelig statsmandskløgt til at sejle sikkert på denne tid. Det lykkedes da som bekendt heller ikke.

Opstilling: Politik.B.1.

Storebæltsforbindelsen - på langs og på tværs: En analyse af de militære virkninger af den planlagte faste forbindelse over Storebælt

J. Britze

København : Forsvarsakademiet, 1990. - 55+6+bilag+5 s.

Afhandlingen er en hovedopgave udført på stabskursus II. Den analyserer de militære effekter på forsvaret af Danmark denne forbindelse vil komme til at få. Herunder folkeretslige aspekter, truslen mod broen, samt fordele og ulemper for minekrigsførelsen og militære forskydningers mulighed over Storebælt.

Opstilling: Forsvarsproblemet.B.7.

The Danish Armed Forces 1909-1918

Michael H Clemmesen, Carsten Svensson, red.

Forsvarsakademiet. Fakultet for Strategi og Militære Operationer Copenhagen: Faculty of Strategy and Military Operations, 2007. - 139 s.

Brigadegeneral M. Clemmesen har atter begået et analytisk arbejde vedrørende perioden op til den første verdenskrig og tiden herunder. Clemmesen dækker bedre end andre analytikere begge værns forhold; her i perioden efter striden mellem Søværnet og Hæren om den daværende strategiske koncept havde fundet sin afslutning netop i 1909. Men polariseringen mellem de militære værn, der blev mobiliserede, og dermed af en betydelig størrelse og den anti-militaristiske regering, der imidlertid i dette spørgsmål ikke havde et parlamentarisk flertal, bestod. Dette modsætningsforhold blev vigtige i mange demokratiske stater i løbet af det tyvende århundrede. Bogens styrke er, at den dækker såvel sikkerhedspolitik og strategi, samtidigt med at kritiske operationer, der kunne have ødelagt den skrøbelige neutralitetsbalance, beskrives fyldestgørende. Perspektivmæssig er værket et godt bidrag til læren om krisehåndtering.

USA's Maritime Strategi

P.F. Hansen

København : Forsvarsakademiet,
1989-90. - 56 s. + tillæg og bilag
Opstilling: Politik.B.3.- EJ TIL
UDLÅN

Inspektion af våbenkontrolaftaler

J. Jacobsen

København: Forsvarsakademiet,
1989-90. - 52 s. +Tillæg og Bilag
Opstilling: Forsvarsproblemet.A.-
EJ TIL UDLÅN

In quest of trade and security : the
Baltic in power politics 1500-
1990

Göran Rystad, red, Klaus-R. Böhm,
red., Wilhelm M. Carlgren,
red.

Lund : Lund University Press,
1994. - 1 bd.

Vol. I og omhandler perioden
1500 indtil 1890. I den omhandle-
de periode skiftede den danske
dominerende magtposition over
Østersøen til en mere ligevægtig
magtfordeling efter den store nor-
diske krigs afslutning i 1720.
Både Danmarks tab af søherre-
dømmet i 1645 og redningen af
søherredømmet og dermed af
København og hele riget i 1659
skyldes Nederlændenes direkte
indblanding i krigenes gang med
flådestyrker. Nærværende værk
tager sit udgangspunkt i produkti-
onen i Baltikum af ressourcer
såsom tømmer, tjære, hamp, og
korn som de voksende vestlige
sømagter skulle bruge, for at
opbygge og drive respektive flå-
der og dermed vinde globale han-

delsimperier. Hermed klarlægges
de nordeuropæiske sømagters
motivation for at blande sig i de
talrige dansk-svenske krige. Dan-
marks særdeles udsatte geostrate-
giske rolle bliver tillige med Sve-
riges meget mindre udsatte rolle
belyst.

1: 1500-1890.- 1994.- 334 s.
Opstilling: Politik.B.1.a.

Im Alarmzustand : zur Geschichte
der Volksmarine in den kritischen
1960er Jahren

Ewald Tempel

Rostock : Ingo Koch Verlag,
2006. - 482 s.

Undertitlen fortæller, at dette er et
bidrag til den østtyske marines
(Volksmarine) historie i de kriti-
ske 1960-ere. For Østtysklands
flåde var der tre NATO-øvelser i
1961-62, der gav anledning til
opmærksomhed. Derpå Cubakri-
sen i 1962. Reaktionen var sær-
deles alarmerende og beskrives
her. Der afsluttes med, hvad der i
bogen kaldes "Prager Frühling",
hvilket var den for østtyskerne
nedslående intervention af fem
armer i Tjekkosllovakiet.
Opstilling: Politik.B.5.

Amirs, admirals & desert sailors:
Bahrain, the U.S. Navy, and the
Arabian Gulf

David F. Winkler

Annapolis, Md.: 2007. - xi, 244 s.
Forfatteren, der har en fortid som
søofficer i USN er tillige histori-
ker på ph.d. niveau og ansat i
Naval Historian Foundation i
Washington. Det beskrives her,

hvorledes det er lykkedes at udvikle og bevare et godt forhold til magthaverne i Bahrain. Der er således her etableret en permanent flådestation til rådighed for USN. Forholdene er undertiden udsat for kritik, der er en følge af regionens konflikter. Men det beskrives kronologisk, hvorledes den lille men vigtige succes er udviklet til overvejende glæde for både personellet og Bahraíns borgere. Opstilling: Politik.B.3.

China Turns to Multilateralism : Foreign Policy and Regional Security

Guoguang Wu, red., Helen Lansdowne, red.

London : Routledge, 2008. - 303 s.

(Routledge contemporary China series ; 24)

Written by an impressive team of international scholars, this volume is the first collective effort in the field of China studies and international relations to look at China's recent turn to multilateralism in foreign affairs

Opstilling: Politik.B.10

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.

Undervandsbaadene data

Svend Arel

[s.l.] : [s.n.], u.år. - u.pag.

En lille notesbog udfærdiget af Søløjtnant i reserven Svend Arel i ca 1930. Til belysning af ubådselevernes indsigt på daværende tidspunkt.

Opstilling: Krh.A.I.a.1.

Rapport vedr. USS Detroit's ophold i København 29. juli til 6. august 1927

A.E. Arendrup

København: [s.l.], 1927. - u. pag

Rapport vedr. USS Detroit's ophold i København fra den 29. juli til den 6. august 1927. En tidstypisk rapport fra et officielt besøg i København af ovenstående krydser.

Opstilling: Søtraditioner- KUN LÆSESAL

Vasa I: the archaeology of a Swedish warship of 1628

Carl Olof Cederlund, Fred Hocker, Per Wendel

Statens maritima museer

Stockholm : National Maritime Museum of Sweden, 2006. - 491 s.

Vasamuseet udgav i 2006 denne publikation vedrørende Vasa I. Orlogsskibet Vasa kæntrade som bekendt i den indre Stockholmsfjord den 10. august 1628 efter 0,8 sømils sejlads. Årsagen var konstruktionsmæssig instabilitet. Bogen gennemgår 1600-tallets forskellige bjærgningsforsøg og kommer via 1800-tallets udviklinger i dykkerudstyr ind på mulige bjærgningsforsøg i denne periode frem til den endelige eftersøgning, der påbegyndtes i 1954 og vraget fandtes i 1956. Selve bjærgningen påbegyndtes i 1957 og skibet kom til overfladen i april 1961. Værket behandler derpå rensningen af skroget og den endelige restaurering.

Opstilling: Krh.A.I.a.1.Sverige-
KUN TIL LÆSESAL

American PT boats in World War
II: A pictorial history
Victor Chun

Atglen, PA : Schiffer Military/
Aviation History, 1997. - 235
s.

(Schiffer Military History)
Der blev under den anden verdenskrig bygget 772 amerikanske motortorpedobåde, heraf blev Elco-værftet med sine ca. 400 både den største producent. Denne publicering har et stort og meget fortællende billedmateriale. Der var efter europæiske forhold tale om mindre både på godt 23 meters længde, et deplacement på 55 tons og en maksimalt udholdende fart på 34 knob. Bådene blev drevet af tre benzinmotorer. Bogen kommer grundigt omkring alle operationer, berømte besætningsmedlemmer, konstruktionen dokumenteres med fremragende tegninger og styrkediagrammer. Et meget godt referenceværk.
Opstilling: Krh.A.I.a.3.

Ironclade of the Roanoke: Gilbert
Elliott's Ablemarle
Robert G. Elliott
Shippensburg, PA : White Mane
Publishing, 1994. - xiv, 372 s.
Historien om sydstaternes flodpanserskib C.S.S. Albermarle er ikke kendt i Danmark, men i USA er enhver studerende, der beskæftiger sig med sydstaternes marineoperationer ikke i tvivl. Panserskibet blev bygget i North Caroli-

na på en majsmark ved Roanoke River. Skibet fik en betydelig indflydelse på landkrigen, idet det blev indsat ved generobringen af Plymouth, Nord Carolina. Senere operationer mod nordstaternes marinestyrker forklares, hvor under skibet fik en overraskende succes på trods af nordstaternes numeriske overlegenhed.
Opstilling: Krh.A.II.a.1861-65

Power Shift: The Transition to
Nuclear Power in the U. S. Sub-
marine Force As Told by Those
Who Did It

Dan Gillcrist
Universe, Inc. : Lincoln,NE,
2006. - xvii, 249 s.

Overgangen til nuklear fremdrivning i den amerikanske ubådsflåde berettes her af de som udførte denne proces. Værket er den første udgivelse om omstillingen fra diesel- til atomfremdrivning. Her kommer forfatteren ind på begrebet subkultur, der naturligvis er dieselubåds-kulturen, der med de nukleare fremdrevne og bestykkede ubåde blev en helt anden. Admiral H. G. Rickover beskrives endnu engang, som mesteren bag disse undervandsbåde, der gav så store tekniske udviklingsproblemer. Rettidig omhu, teknisk dyb indsigt, viljen til at samle de bedste omkring sig medførte at byggeprogrammet blev en succes.
Opstilling: Ubådsvæsen.A.I.

Blue Water Beat: The Two Lives
of the Battleship USS California
George F. Gruner

1. ed.- Palo Alto, CA : Associates of the San Francisco Maritime Museum Library and the Glencannon Press, 1996. - xvi, 302 s.
 Biblioteket har heldigt opnået et eksemplar af beskrivelsen af dette slagskibs tjenesteforløb, der kun er trykt i 500 eks. Udgiveren er the San Francisco Maritime Museum Library. Skibet blev søsat den 20. november 1919 og højste kommando den 10. august 1921. Det var dengang det største slagskib nogensinde bygget og gjorde tjeneste, mest som flagskib for chefen for stillehavsflåden indtil det blev sænket den 10. december 1941 i Pearl Harbor af japanske flådefly. Skibet hævdes, repareredes og højste atter kommando den 28. november 1943. Den 14. juni 1944 var den tilbage i stillehavskrigen i Task Force 58 under viceadmiral Marc Mitcher. Slagskibet gjorde derpå resten af stillehavskrigen med. Skibet strøg kommando sidste gang den 14. februar 1947.
 Opstilling: Krh.A.I.a.3.

Da Orlog-Skibet paa Fiire og Trediesindstve Canoner kaldet Indføds-Retten, udløb af Stabelen paa Nye-Holm den 11 May 1776. Blev følgende Tale i samtlige Kongelige Personers høyeste Nærværelse holden af J. Hee
 J. Hee
 København : Kongelige Waysenhuus, 1776. - 30 s.
 Forfatteren til dette lille hyldestskrift er den gennem 13 år tjene-

stegørende provst ved Holmens kirke J. Hee. Skriftet er en hyldest til troen og kongehuset, der var rigt repræsenteret ved stabelafløbningen den 11. maj 1776 .
 Opstilling: Historie.C.1.a.BOKSEJ TIL UDLÅN
 Dokument 74 ud af 95

U.S. Navy aircraft 1921-1941/U.S.Marine Corps aircraft 1914-1959

William T. Larkins
 Atglen : Schiffer Publishing, 1995. - 391, iii, 203 s.

Der er som titlen angiver tale om to oversigter i ét værk. Der er ligeledes tale om et længe efterspurgt genoptryk af to klassikere. Værket er det grundlæggende referenceværk for amerikansk marineflyvning, idet, der udover mere end 1000 fotografier og tekniske oplysninger om flyene, findes alle slags tabeller og tilhørsforhold til eskadriller, deployeringer og den amerikanske flådeorganisation i øvrigt.
 Opstilling: Flyvevæsen

Det Tyske Hangarskib Graf Zeppelin

Anders Sorgenfrey
 Roskilde : Roskilde Universitetscenter, 2007. - 36 s.

Forfatteren har som uddannelsesopgave udarbejdet et mindre skrift om de to tyske hangarskibe, der aldrig kom i drift. Admiral Raeder var ikke i tvivl om, at den kommende tyske slagflåde skulle råde over hangarskibe og da flådeaftalen mellem Storbritannien og

Tyskland af den 18. juni 1935 rummede mulighed for, at bygge godt 47 000 tons hangarskibsdeplacement blev "Umbau-planen" godkendt og senere samme år udgivet af marineoverkommandoen, OKM. Stridigheder mellem Luftwaffe og marinen om flytyper og kommandoen over disse forsinkede byggeriet, således at enheden kun færdigbyggedes 95 %. Det er især interessant, at man i den tyske flådeledelse, efter tabet af Bismarck kom frem til at tilføjes til kampgruppen af et ekstra slagskib, Tirpitz og et hangarskib ville have sikret Bismarck-gruppens succes.
Opstilling: Krh.A.I.a.5.

Korvetterne af Triton-klassen
Tom Wismann

1. udgave- Helsingør: Steel & Stone Publishing, 2007. - 44 s.
(Flådens skibe ; 3)

I serien Flådens skibe er forfatteren Tom Wismann nået til den tredje udgivelse, der omhandler de fire korvetter af TRITON-klassen. Disse fire korvetter: BELLONA, DIANA, FLORA og TRITON udgjorde fra 1955 - 1981, en betydelig del af flådens større kampenheder om end de i længere perioder var til omarmringer og modifikationer. Korvetterne blev i folkemunde kaldt for Spagetti bådene, idet de var bygget i Italien og måske med en lidt nonchalant skibbygningsteknik. Skibene gjorde hovedsageligt tjeneste i danske farvande, herunder i Østersøen i den kolde krigs tid,

hvor kravene til beredskab og udholdenhed var store. Enkelte gange var de på fiskeriinspektion på Færøerne ligesom de periodevis indgik i Skoledelingen for kadetter.

Opstilling: Krh.A.I.a.1.Danmark

CVN-79 Gerald R. Ford, U.S. Navy Aircraft Carrier
Frederick W Zimmerman
Ann Arbor : Nimble Books, 2007. - 24 s.

(Colorful Ships ; 1)

Der er tale om en lille bog, der giver data og billeder om ovenstående nukleart fremdrevne angrebshangarskib.

Opstilling: Krh.A.I.a.3.

CVN-77 George H. W. Bush, U.S. Navy Aircraft Carrier
Frederick W. Zimmermann
Ann Arbor : Nimble Books, 2007. - 28 s.

(Colorful Ships, 3)

Dette hangarskib er under bygning og har et deplacement på 104.000 ts. og bliver dermed den amerikanske flådes hidtil største hangarskib. Skibet forventes at hejse kommando ultimo 2008.

Opstilling: Krh.A.I.a.3.

Bygning af DELFIN-klassen
[s.l.] : [s.n.], 1961. - 1 album
(OLV's Fotohefte samling; 19)
Opstilling: Billedsamling.
Krh.A.I.a.1.Danmark- EJ TIL UDLÅN

Tidsskrift for Søvæsen

Nr. 2 · 2008 · 179. årgang

UDGIVET AF SØ-LIEUTENANT-SELSKABET

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

2008/2 * 179. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Meddelelser fra redaktionen	73
Meddelelser fra Søe-Lieutenant-Selskabet <i>v/ formanden</i>	74
Artikler	
Søværnets Taktikkursus <i>Af Gorm Bergqvist</i>	75
Omkring en 75 år gammel Golfkrise <i>Af Svend Nielsen</i>	93
Betydningen af søherredømmet på 1500-tallet <i>Af Hans Christian Bjerg</i>	106
Markeringen af 200 års dagen for kampen ved Sjællands Odde 22. marts 2008 <i>v/Redaktionen</i>	126
I den gamle historie er der spor, der peger videre <i>Af Camilla Munk</i>	131
Kampen ved Sjællands Odde 22. marts 1808 <i>Af Hans Christian Bjerg</i>	134
Det mener man i udlandet <i>v/ Nils Wang</i>	140
Annoncer	145

Redaktionen sluttet 1. maj 2008

Forside: H.K.H.Prinsgemalen afslører den 22. marts 2008 på Søværnets Våbenkursus den mindeplade for kampen ved Sjællands Odde 1808, som Søe-Lieutenant-Selskabet lader opsætte i Odden Kirkes våbenhus. (Foto: Hans Chr. Bjerg)

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN 2008/2

Vi nærmer os Søværnets 500 års jubilæum, og 200 året for kampen ved Sjællands Odde 1808 har netop været markeret, ligesom der i horisonten er adskillige andre jubilæer med sømilitær relevans, som vil blive markeret. Man kan spørge: hvad jubilæer egentlig er til for? Sagt meget enkelt, er der tale om en anledning til at profilere sig og gøre reklame udadtil for den pågældende institution eller myndighed, samtidig med at styrke fællesskabet internt om en konkret og festlig opgave.

Chefen for U.S.Coast Guard, Admiral Thad Allen udtalte den 14. februar 2008 i Washington D.C. under en forelæggelse af en status- rapport: *»Past successes don't guarantee future performance. We should honor the past; we should not operate in it«.*

Det er klart, at jubilæer kun er rationelle, hvis vi forstår at perspektivere og operationalisere dem i forbindelse med de nutidige og fremtidige opgaver. Til gengæld kan man også sige, at der er et oplagt behov for sådanne initiativer for at skabe forståelse og opbakning til det arbejde, som flåderne udfører i dag. Man kan ikke lade være med at tænke på den danske flådechef, viceadmiral A.H.Vedels opfordring til kadetterne: **lær** af fortiden, **arbejd** i nutiden, **tænk** på fremtiden!

Det amerikanske forsvar har i sin informations årbog *Playbook 2007* offentliggjort en undersøgelse, hvor de adspurgte blev bedt om at prioritere værnere med hensyn til »confidence and admiration«. Resultatet var følgende: Army-25%, Marine Corps-23%, Air Force-23%, Navy-9%, Coast Guard-4%, resten ved-ikke.

En tilsvarende dansk undersøgelse eksisterer ikke, men der er næppe tvivl om, at Søværnet kan bruge jubilæer til at profilere sig udadtil og styrke sammenholdet indadtil, for at være rustet til at udføre sine nutidige opgaver.

Hans Christian Bjerg

MEDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT-SELKABET

MEDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT-SELKABET

Ærede medlemmer af Søe-Lieutenant-Selskabet.

Som anført i formandens beretning for det 223. forsamlingsår (TfS nr. 6/2007) har bestyrelsen gennem nogen tid arbejdet på at justere Selskabets vedtægter. Bestyrelsen ønsker på sigt at kunne styrke Selskabets økonomi, ved årligt i forbindelse med § 32-mødet at give mulighed for at fastsætte et reduceret kontingent for den del af medlemmerne, som for nærværende er fritaget for kontingentbetaling efter at have betalt kontingent til Selskabet i 40 år.

Lovændringsforslaget, der er blevet udarbejdet af et udvalg bestående af tre medlemmer uden for bestyrelsen, blev efter § 32-mødet, hvor det nød fremme, sendt til behandling i Det Stående Udvalg. Udvalget har afgivet sin betænkning, hvori det fremgår, at det støtter bestyrelsens fremsendte lovændringsforslag uden yderligere kommentarer. Formanden meddelte Det Stående Udvalgs betænkning til de fremmødte medlemmer ved forsamlingsårets sidste foredrag, torsdag den 10. april 2008. Lovændringsforslaget kan i se helhed læses på Søe-Lieutenant-Selskabets hjemmeside.

Det er bestyrelsens hensigt at foretage urafstemningen i samarbejde med Søofficers-Foreningen, der, som det fremgår formandens beretning, ligeledes påtænker at gennemføre urafstemning i løbet af vinteren. Franke-rede stemmesedler vil i løbet af efteråret være trykt i Tidsskrift for Søvæsen, således at man på én og samme stemmeseddel kan afgive sin stemme vedrørende henholdsvis SLS og SOF urafstemning. Hvis man ikke ønsker at klippe i tidsskriftet, vil der også være mulighed for at stemme elektronisk. Yderligere oplysninger om dette vil fremgå af stemmeseddelen.

Bestyrelsen håber på, at medlemmerne, efter at have studeret lovændringsforslaget i dets helhed, finder forslaget relevant, tidssvarende og rimeligt. Bestyrelsens ønske er blot at ændre for at bevare.

*På bestyrelsen vegne
Michael G Landmark, Kaptajnløjtnant
Formand*

SØVÆRNETS TAKTIKKURSUS

Af Kommandørkaptajn Gorm Bergqvist,
Chef for Søværnets Taktikkursus

Indledning

Søværnets Taktikkursus (TAK) har, som en del af det seneste forsvarsforlig, netop gennemgået en fysisk sammenlægning af aktiviteterne i København og Frederikshavn, således at hele kursusvirksomheden nu har til huse på Flådestation Frederikshavn. TAKs tre delkomponenter, taktik- og maritim myndighedsudøvelse, kommunikation, samt fjernkending, huses nu under et og samme tag, idet bygningsmassen er udvidet med ca. 1400 m². De nye faciliteter blev taget i brug i januar i år, og indvielsen af bygningerne finder officielt sted d. 10. april.

Med udgangspunkt i denne historiske sammenlægning af en del af Søværnets taktiske uddannelser i ét og samme kursus, gengives i denne artikel, først i meget summarisk form, historien bag de tre enkeltkomponenter i TAK virksomhed. Dernæst gives en kort status på TAK virksomhed, og endelig fremsættes de tanker, som TAK lægger til grund for en fortsat bæredygtig udvikling af Søværnets fremmeste, taktiske uddannelsesinstitution, og dermed uddannelse indenfor og udvikling af taktiske doktriner i Søværnet (SVN).

Kampinformationsuddannelsen i historisk sammenhæng.

I søkrigens historie har det altid været et ønske for en styrkechef at råde over de bedst mulige oplysninger om egne og fjendtlige enheders placeringer og muligheder og at udnytte disse oplysninger bedst muligt.

I sejskibenes tid var flådestyrkernes bevægelse afhængig af vind og vejr, hastigheden var moderat, information fra land var som regel gammel og unøjagtig, og styrkechefen måtte derfor i hovedsagen basere sig på oplysninger indhentet ved udkigstjenesten i sine skibe. Til gengæld var han kun konfronteret med fjenden fra et sted, nemlig på overfladen. Udviklingen i situationen var langsom, og kampen fandt sted på meget kort afstand, hvorfor beslutningsprocessen var relativ simpel og kunne udføres af den kommanderende selv.

Slaget i Køge bugt 1677 under ledelse af Niels Juel.

Den teknologiske udvikling medførte mere langtrækkende kanoner, torpedoer, dampmaskineri og brugen af radiokommunikation. Dette frigjorde til dels styrkechefen for afhængighed af vind og vejr, og dels

skaffede det ham mulighed for bedre information fra land og fra andre skibe, men gjorde samtidig reaktionstiden fra kontakt med fjenden til egentlig kamp kortere. Samtidig ændrede anskaffelsen af undervandsbåde og luftfartøjer søkrigen fra at være 2-dimensional til at være 3-dimensional, med fjenden kommende fra luften, fra overfladen og i form af fartøjer, der opererede under overfladen.

Denne udvikling medførte, at styrkechefer som beslutningsgrundlag måtte have en samlet grafisk præsentation af egne og fjendtlige enheders positioner og muligheder. Det medførte, at der i 1915 blev etableret en stabsofficerspost med dette formål, i den engelske Home Fleet's slagkrydserstyrke.

Fra denne spæde start, udviklede der sig en organisation, "Action Information Organisation (AIO)", under navigationsofficerens domæne.

Udviklingen indenfor elektronikken frembragte informationskilder af revolutionerende betydning for søtaktikken. Især skabte fremkomsten af RADAR og SONAR mulighed for klarlæggelse af overflade-, undervands- og luftsituationen i al slags vejr, og plottet - den grafiske fremstilling af situationen - blev AIO's centrale punkt.

Efter 2. Verdenskrig, hvor en opbygning af en moderne dansk flåde påbegyndtes, indførte SVN den engelske organisation.

Betegnelsen "Kampinformationstjeneste" blev fastsat i 1947, og Søværnets Kampinformationsskole, Action Information School (AIS) blev oprettet i 1953 på Margrethesholm i København. I 1972 flyttede AIS til TAK's nuværende placering på Flådestation Frederikshavn.

Skolen har i tidens løb skiftet navn fra Action Information School til den mere danske udgave Søværnets Taktikskole og siden hen, i forbindelse med seneste forsvarsforlig, til Søværnets Taktikkursus, forkortet TAK.

Siden 1953 har skolen uddannet SVN personel af alle kategorier ud i kampinformation og taktik, samt en række relaterede uddannelser, der afspejlet SVN stadigt udviklede opgavekompleks. Således gennemføres en række civilt relaterede uddannelser indenfor redningstjeneste og miljøforeningskontrol- og bekæmpelse.

TAK har igennem årene været i konstant udvikling. Allerede kort efter sin udflytning til Frederikshavn var skolen i 1974 genstand for modernisering, idet den taktiske træner blev udvidet med en sonartræner, og igennem årene er der bl.a. blevet installeret en navigationstræner og en taktisk helikoptertræner. I 1976 blev skolen udvidet med en ny bygning for at tilgødes behovet for øgede undervisningsfaciliteter, samt for at give mulighed for gennemførelse af taktiske seminarer og mødeaktiviteter for større personelgrupper.

Den hastige udvikling, såvel inden for sensorer som våbensystemer, har medført, at mængden af informationer er øget, og den tilsvarende reaktionstid er reduceret.

Kampinformationstjenesten benytter sig derfor i dag i udstrakt grad af de muligheder, der findes på databehandlingsområdet for at løse opgaverne på bedste vis.

Kommunikationsuddannelsen i historisk sammenhæng.

I starten af 1900-tallet var udviklingen af "gnistelegrafien" – trådløs telegrafi – så fremskreden, at det kunne anvendes som meddelelsesmiddel mellem skibe og stationer i land. Således blev SVN første radiostationer installeret i panserskibene HELGOLAND og HERLUF TROLLE den 1. august 1902.

Indførelse af et nyt kommunikationssystem afføder som oftest et krav om tilsvarende nye uddannelser. Derfor blev 3 "særligt kvalificerede underofficerer" allerede i foråret 1903 uddannet som telegrafister ved Statstelegrafien på Vesterbros Telegrafstation. Disse tre skulle fungere som lærere i gnistelegrafering og tilhørende teori. Det første telegrafkursus blev oprettet den 2. november 1903, med 4 bådsmænd og 8 underbådsmænd som kursister. Dette kursus, der varede 8 uger, blev i de følgende år gennemført flere gange om året. Skolelokalerne blev indrettet på Nyholm i Østre Takkeldshus.

Fra 1906 blev kredsen af kursister udvidet fra Søminekorpsets faste underofficerer til værnepligtige telegrafister, der blev udtaget blandt værnepligtige med elektrikeruddannelse. I 1907 var betegnelsen "gnist-telegrafi" ændret til "radiotelegrafi", og det første kursus for officerer blev oprettet. Som kursister var optaget 6 officerer fra Søværnet, 2 fra Hæren samt 2 Ingeniører fra Statstelegraften.

I 1908 anskaffede skolen den første automatiske morsetegnssender. Dette var så stort et fremskridt, at man i foråret 1909 kunne udvide uddannelsen og oprette "Orlogsværftets Certifikat for Radiotelegrafister". Certifikatet skulle generhverves hvert 3. år, men gav til gengæld under udkommando et tillæg på 12 kr. pr. måned.

I et af radiotelegrafskolens værelser i Østre Takkeldshus var der installeret en komplet knaldgnisttelegrafstation til øvelsesbrug. Denne station blev endvidere brugt som kystradiostation, og må som sådan betragtes som søværnets første "flåderadio" og offentlige kystradiostation under benævnelsen "Københavns Radio" (og blev som sådan benyttet af såvel Det Østasiatiske Kompagni samt Dampskibsselskabet Amerika, som i Flåden).

I 1908 blev "Orlogsværftets Radiostation" bygget på Eksercerpladsen på Frederiksholm, og anvendt til såvel militær som civil trafik helt frem til 1943.

Uddannelsen af radiotelegrafister fortsatte, dels af underofficererne, der udførte vedligeholdelsen af radiomateriellet, dels af værnepligtige, hvor man nu i højere grad end tidligere anvendte civilt uddannede telegrafister samt assistenter fra etaterne, der blev anvendt som radiooperatører.

I 1920 ansatte SVN de første faste radiotelegrafister til uddannelse på skolen, der nu havde skiftet navn til "Matros- og Søminekorpsets Radioskole". Søværnets Kommunikationskonkurrence som fortsat eksisterer (om end i udviklet form), blev indført i 1929, hvor de bedst placerede blev belønnet med en kontant pengepræmie.

Ved søværnsordningen af 1932 blev der udover radiotjenestegrenens befalingsmænd indført radiomater. Mathuddannelsen varede 3 år, og kvalificerede til såvel radiobetjening som vedligeholdelse af radioudstyr. Efter uddannelsen blev kursisterne udkommanderet til tjeneste som 3. telegrafister i søværnets skibe. Denne uddannelsesstruktur blev bibeholdt helt frem til 1943.

Efter besættelsen blev undervisningen på radioskolen genoptaget den 27. september 1945, fortsat i underetagen af Østre Takkeldshus. I første omgang var der tale om at færdiguddanne 7 radiomather, hvis uddannelse var blevet afbrudt den 29. august 1943.

På grund af en uventet stor afgang fra radiotjenestegrenen, blev den normale undervisningsplan suspenderet, og man overgik fra oktober 1946 til en forkortet uddannelse (træk selv eventuelle paralleller til nutidens personelmangler).

Parallelt med uddannelse af telegrafister, blev der nu også ved Radioskolen uddannet signalgaster samt fjernskrivergaster, idet begge kategorier blev rekrutteret blandt de telegrafistelever, der "ikke kunne følge tilstrækkeligt med i høring og morsning".

Med medlemskabet af NATO i 1949, blev kravene til søværnets signal- og radiotjeneste udvidet stærkt. Flere befalingsmænd af såvel matros- som radiotjenestegrenen blev sendt på kurser ved engelske signal- og radioskoler. I 1951 oprettedes "Kystflådens Signalkursus" til undervisning af matrostjenestegrenens underkvartermestre og mather, i første omgang på Kaserneskipet FYEN, senere på Radioskolen. Her var pladsen efterhånden ved at være trang, idet skolen – udover de ovennævnte telegrafi-, fjernskriver- og signaluddannelser, også husede de første spirer til Elektroniskolen, som var ved at vokse op under Radioskolens ressource i form af radar- og sonarundervisning.

På grund af pladsmanglen flyttede Radioskolen i 1955 fra lokalerne i stuetagen af Østre Takkeldshus til lokalerne på 1. salen af samme bygning – og skiftede samtidigt navn til "Signalskolen".

I slutningen af 1950'erne var man nået til en erkendelse af, at math-ordningen havde overlevet sig selv, hvorfor den blev afløst af konstabelordningen, hvor man kunne vælge mellem en 5-årig teknikerlinie (der indeholdt svendebrev eller certifikat som radiotelegrafist), og en 3-årig operatørlinje, der ikke indeholdt en civilfaglig uddannelse.

I forhold til rekruttering af konstabler, var muligheden for at erhverve telegrafistcertifikatet i en periode attraktiv. I takt med, at radiotelegrafisterne i slutningen af 1980'erne udgik i handelsflåden, forsvandt også incitamentet for, at uddannelsen nødvendigvis skulle indeholde det civile certifikat. Delvis som en konsekvens af dette, blev specialerne "Radio" og "Signal" i 1985 slået sammen til det nye speciale "Kommunikation" (KU). Det første år gennemførtes den nye uddannelse som fle-

re trin-uddannelser, men herefter gennemføres den – også i dag – som en sammenhængende funktionsuddannelse. Dette uddannelsesmønster betyder, at kursisterne ved uddannelsens afslutning er færdiguddannede og klar til operativ tjeneste.

Udover grunduddannelsen uddannes konstabler inden for kommunikationsspecialet. Disse skal fungere som befalingsmænd, ligesom kadetter som et led i uddannelsen ved Søværnets Officersskole uddannes i såvel militær som civil kommunikation (GMDSS). Herudover gennemføres en række efteruddannelser inden for kommunikationsområdet.

Fjernkendingsuddannelsen i historisk sammenhæng.

Udkigstjeneste og genkendelse af fjenden har altid været en af de vigtigste forudsætninger for at kunne føre krigen. Også i dag har temaet absolut relevans, for sjældent kan en genstand med 100% sikkerhed fastslås at være ven eller fjende, uden at der har været foretaget en visuel identifikation af genstanden. Således vedbliver ”ordentligt skikkede udkigge” at være en vigtig parameter for at undgå ”Blue-on-blue” scenarier.

Ved ’Kundgørelse for Søværnet A.32-1947’ bekendtgjordes oprettelsen af ”Fjernkendings-skolen” pr. 1. november 1947, men allerede fra 1. januar 1947 udsendtes skibskendings-opgaver til brug for ikke mindst personellet i udkigstjenesten til lands og til søs. Skolen skulle ’uddanne Søværnets personel i skibs- og luftfartøjsidentifikation’.

Skolen fik et midlertidigt kontor i Østre Takkeladshus på Nyholm. Baggrunden for oprettelsen af skolen var ikke mindst de mange bitre erfaringer, der var gjort med såkaldt ’fejlkendning’ og deraf følgende tab af egne styrker og materiel under de to verdenskrige. I en omfattende artikel i ’Tidsskrift for Søværnet’ (1949) redegjorde skolens første chef, kommandørkaptajn (R) Robert Steen Steensen for ’Fjernkendning - Fejlkendning’. Artiklen bragte gruopvækkende beretninger helt tilbage fra Den spansk-amerikanske Krig i 1898 og Den japansk-russiske Krig i 1905. Som nævnt har Blue-on-blue fortsat bevågenhed i mange landes militære styrker til lands, til vands og i luften.

Allerede den 30. marts 1949 flyttedes skoleaktiviteterne til ’Modelkammeret’ på ’Vej 9’ på Frederiksholm, og medarbejderstaben udvidedes. Her rådede man bl.a. over en såkaldt ’rundhorisont’, hvor små skibsmødder blev opstillet med baggrundsbelysning som opgaver for det efterhånden stigende antal elever. Dermed begrundedes behovet for etablering af et modelværksted, der blev ledet af modellør Erik Werge.

Uddannelsen af egentlige fjernkendingsinstruktører påbegyndtes i 1950. Allerede inden 'Søværnets Flyvevæsen' og 'Hærens Flyvetropper' samledes til et selvstændigt Flyvevåben, havde skolen imidlertid påbegyndt kurser i flykending for instruktører fra såvel SVN som Hæren (HRN).

I 1951 ændrede skolen navn til 'Forsvarets Fjernkendingssskole'. Den var enestående i sin form, idet man i udlandet endnu ikke helt havde specialiseret fjernkendingen som egentligt skolefag i samme grad som i Danmark. I tidens løb har skolen derfor ofte haft besøg af en række notabiliteter fra udlandet, herunder den daværende chef for NATO's styrker, general Dwight D. Eisenhower, fremmede marine- og flyveattachéer samt befalingsmænd fra udenlandske skibe på flådebesøg i København.

Personel til særlige opgaver, fx Slædepatruljen SIRIUS og til udsendelse i internationale operationer (FN, NATO etc.), har gennem årene modtaget uddannelse i flykending. Officerer fra Norge og Thailand har gennemgået kurser på skolen, medens svenske, vesttyske, hollandske og israelske officerer har været på studieophold ved skolen.

Gennem tiden har skolen endvidere uddannet personel fra det daværende Civilforsvar samt både civile og militære flyveledere.

I 1996 sammenlagdes Signalskolen med tilsvarende institutioner indenfor undervandsvåben og fjernkending til "Undervandsvåben, - Fjernkendings- og Signalkursus", (UFS), organisatorisk underlagt Søværnets Taktik- og Våbenskole. Domicilet var Signalskolens - Østre Takkeladshus. Således var fjernkendingsundervisningen tilbage dér, hvor det hele begyndte i 1947.

Nutidens TAK.

Som et resultat af forsvarsforliget 2005 – 2009 oprettedes SPS med underlagte kurser, i regi af forligsprojekt S060B.

Som et første skridt på vejen gennemførtes 1. januar 2006 en sammenlægning af UFS og Action Information School (AIS – den daglige betegnelse for kampinformationskurset i Frederikshavn). Som forberedelse til sammenlægningen blev kommunikationsundervisningen i 2005 trængt sammen i den ene ende af Østre Takkeladshus, medens kontorer, administration m.v. blev flyttet til midlertidige lokaler i Vestre Takkeladshus.

Hele den nydannede uddannelsesinstitution fik navnet "Søværnets Taktikkursus". Sammenlægningen var i første omgang rent organisatorisk,

men fra 1. januar 2008 skete den fysiske sammenlægning i kraftigt udbyggede kursusfaciliteter ved Flådestation Frederikshavn. Der er tilbygget ca. 1400 m², fordelt med 1200 m² i en ny, to etagers undervisnings-, kontor- og konferencebygning, samt en 200 m² udvidelse af det eksisterende trænerkompleks.

For at holde trit med udviklingen af nye enheder og opgaver i SVN, er der sket en løbende teknologisk opdatering af skolens uddannelsesmateriel. Således kan man, med de særdeles avancerede systemer i skolens træner, meget realistisk simulere de vanskelige forhold, der er gældende under virkelige sejlads med søværnets skibe. Træneren er i dag meget mere end en taktisk træner. Udover Operationsrumsmodeller og stand-alone systemer til uddannelse indenfor taktisk dataoverførsel og elektronisk krigsførelse, rummer træneren faciliteter til uddannelse i elektroniske navigationssystemer, civil kommunikation og operativ ledelse af redningstjeneste. Endvidere vil tilbygningen til trænerkomplekset komme til at rumme en bro-simulator, der sammen med en dertil udstyret operationsrums-simulator, indenfor en kort årrække vil danne rammen om "command team" træning af skibsledelse og operatører.

TAK gennemfører årligt ca. 11.000 kursusdage for i alt ca. 800 kursister, fra såvel SVN som flyvevåbnet, og endvidere for en del civile institutioner eller enkeltpersoner. Kursusudbuddet er på ca. 65 forskellige kurser, militære som civilt relaterede. På den militære side uddannes fra menige funktionsuddannelser over taktisk befalingsmandsuddannelse til taktisk officerskursus for kaptajnløjtnant niveauet. Endvidere gennemføres en række funktionelle uddannelser i specialer indenfor elektronisk krigsførelse, flykontrol, fjernkending, operativ styring af redningsindsats, antiubådsuddannelse, fiskerikontrol og bording. Endelig gennemføres træning af personel, strækkende fra menigt operationsrumspersonel til træningsseminarer i regi af Søværnets Taktiske Stab (STS). til En del af uddannelserne kan have civil deltagelse. Endvidere gennemføres civile uddannelser i redningstjeneste, eksempelvis for hjemmevernet, farvandsvæsenet og fiskerierhvervet, samt Global Maritime Distress and Safety-uddannelse for såvel militære som civile. Som en speciel niche gennemfører TAK fortsat uddannelse af personel til SIRIUS-patroljen.

De kursister, der uddannes fra TAK, forventes, uanset på hvilket niveau eller indenfor hvilken niche, de uddannes, efter endt eksamen at kunne håndtere og præsentere en stor mængde informationer på kort tid, således at skibschefen umiddelbart bliver i stand til at træffe den rigtige beslutning på baggrund af informationerne.

For at minimere risikoen for eventuelle fejl i en skarp situation, er træneren udstyret med replay faciliteter, som kan anvendes til efter en øvelse at vise, hvordan denne forløb. Øvelserne kan genspilles for eleverne for at vise eventuelle fejl, de måtte have begået, således at der kan tages ved lære heraf.

Dette stiller store krav til den teknologiske udvikling af TAK. TAK har da også altid været et center for udvikling af undervisningsteknologi og har løbende formået at tilpasse udviklingen af kursusproduktionen til nye doktriner, opstået på baggrund af nye operationsområder og nye virkemidler, samt enheder med ny armering.

Et eksempel på dette er vist på billedet nedenfor. Billedet viser en opstilling af C-Flex (C4I) konsoller, af same type, som anvendes i SVN's nye, store enheder.

Det betyder, at en kursist befinder sig i vante omgivelser, hvis der er tale om opgradering af en eksisterende besætnings træningstilstand. Det betyder også, at kursister på grunduddannelse vænner sig til de omgivelser, de skal fungere i, når de for første gang møder på deres enheder.

På denne baggrund er TAK medvirkende til at minimere den nødvendige tilvænnning, når kursisterne træder ud i deres hverdag ombord i en enhed, der med kort varsel kan sendes ud i en skarp situation, hvad enten denne består af humanitær hjælp til et katastroferamt område, piratbe-

kæmpelse ved Afrikas horn eller en egentlig krigsindsats som koalitionsdeltager mod en fjende af verdenssamfundet.

Kursisterne kan "spille" en skarp situation, hvor egen enhed forsvaret sig mod eller angriber en eller flere fjender, der anvender våben af forskellige typer, lige fra jagerfly til små hurtiggående speedbåde, der medfører håndbårne missiler.

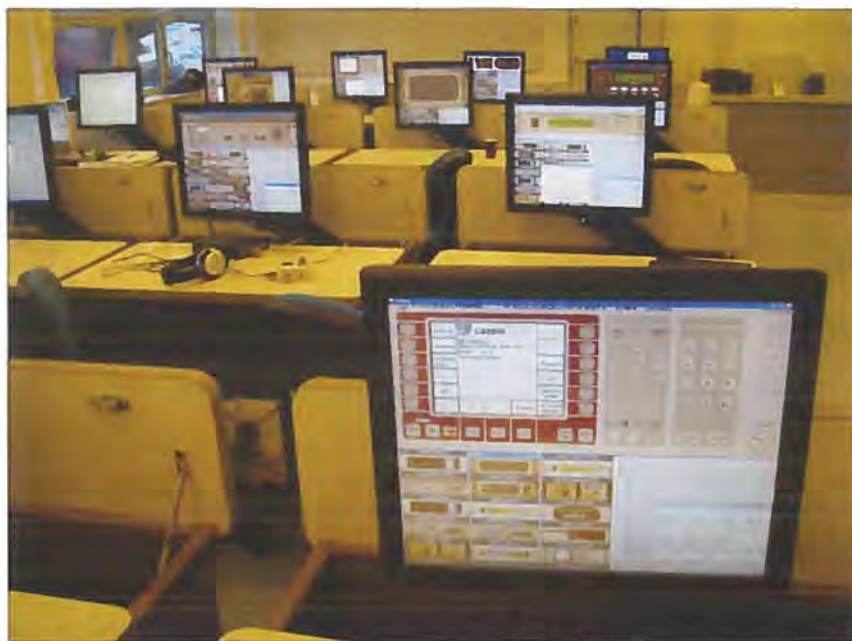
Kursisterne kan uddannes eller trænes individuelt på forskellige niveauer, fra manuelt niveau over mellemliderniveau til højeste lederniveau, eller de kan spille sammen med den besætning, de normalt skal arbejde sammen med. Der er også mulighed for, at flere besætninger spiller mod hinanden, med deltagelse af helikopterpiloter eller andre eksperter, der så hver især bidrager med deres fagspeciale.

Instruktørerne kan stresser besætningerne fra kontrolrummet ved hjælp af forskellige trusler, der kan indsættes efter instruktørernes vurdering. Spillene kan stoppes og genoptages, hvis der er behov for pauser eller coaching undervejs, ligesom de kan genspilles, hvis der er pædagogisk behov for at dvæle ved en speciel hændelse og elevernes håndtering af denne. På denne måde tilføres den menneskelige faktor i et konkurrencepræget miljø. En situation, der er til gavn for alle deltagere.

Uddannelserne inden for faget kommunikation foregår, som de øvrige uddannelser ved TAK, for størstedelens vedkommende ved hjælp af simulationssystemer. Billedet nedenfor viser en af de nye computerklasser, hvor betjeningen af radioudstyr øves fra PC.

Under anvendelse af dette simulationsudstyr udspares behovet for et stort antal af de enkelte radioer, og instruktørerne bestemmer selv de fysiske konditioner, der skal påvirke udbredelsen af radiobølgerne. På denne måde kan specielle atmosfæriske og geografiske forholds indflydelse på kommunikationen afspejles i undervisningen, og idet alle computere kan lægges ind i samme spilverden, kan kommunikation og kommunikationsorganisation indenfor en større flådestyrke indøves i et klasselokale på TAK.

Udviklingen af træneren sker i samarbejde med det danske firma IFAD, der forestår en modernisering af trænerkomplekset, med anvendelse af High Level Architecture (HLA). HLA protokoller vil sikre, at træneren fremover vil kunne sammenkobles med andre tilsvarende systemer, uanset om disse er land- eller søbaserede. Endvidere arbejdes ud fra en filosofi om, at stadig mere skal kunne simuleres og fjernstimuleres. Et godt

En af de nye computerklasser ved Søværnets Taktikkursus. Hvert konsol kan simulere en hvilken som helst radiotype, der findes i Søværnets enheder; ligesom radiostøj og miljømæssige påvirkninger kan lægges ind så eleverne får et realistisk billede af den virkelighed de skal arbejde med. Konsollerne betjenes ved fingertouch på skærmene.

eksempel er den netop omtalte radiotræner, der sparer såvel plads som vedligeholdelse af ”live” udstyr.

Udover uddannelse er TAK en vigtig brik i SVN doktrinudvikling og taktiske sagsbehandling, og TAK er på flere områder hovedsagsbehandleren i forbindelse med Danmarks deltagelse i NATO arbejdsgrupper indenfor det maritime taktiske område. Instruktørerne deler således deres tid imellem undervisning, sagsbehandling og mødevirksomhed, og opnår på denne måde at få berøring med alle komponenter i doktrinudviklingshjulet. Når dette kombineres med regelmæssige sejlads med SVN’s skibe, opnås en synergieffekt imellem de enkelte arbejdsopgaver, der medfører, at erhvervet kompetence og erfaring i videst mulig udstrækning kan udnyttes i såvel undervisning som udvikling.

På personelsiden er TAK et gennemsnitligt billede på bemanningssitua-

tionen i SVN. TAK er normeret med 58 normer, men mangler p.t. 11 mand, svarende til 19% af normeringen. Denne personelmangel har været gældende i et stykke tid.

Manglen er stort set kun på instruktørsiden, idet såvel personel af sergentgruppen som specielt kaptajnløjtnanter er en mangelvare, når der fordres en del praktisk erfaring fra sejrende tjeneste, før en ansat kan indsættes som instruktør med henblik på at tilføre andre et kompetenceløft indenfor det taktiske område. TAK er således meget følsom overfor ændringer i personelsammensætningen- og tildelingen. Idet TAK under ingen omstændigheder kan gå på kompromis med uddannelsernes faglige niveau, og ikke kan skære ned i antallet af uddannelser i en tid, hvor SVN mangler uddannet personel til at gennemføre operativ tjeneste, har de store personelmangler betydet en nedprioritering i den anden store del af TAK's opgaveportefølje; taktisk sagsbehandling og doktrinudvikling.

Fremtiden.

TAK har i kraft af arven fra AIS og KFS altid haft ry for at være et godt tjenestested, og for at være en god og professionel uddannelsesinstitution. Kursus har i mange år været stedet, hvor personel af alle kategorier kunne afprøve deres færdigheder i et "near reality" miljø, uden større omkostninger end en såret forfængelighed, når planerne og evnerne viste sig ikke at være tilstrækkelige, eller fjenden for overvældende. TAK har således ud over undervisning huset utallige seminarer og taktiske symposier og øvelser, hvor divisioner, Eskadrer eller Søværnets Taktiske Stab (STS) har trænet og udviklet egne kapaciteter, som led i egenuddannelse eller i forberedelsen af kommende opgaver. Denne virksomhed har i stor udstrækning trukket på, at ekspertisen indenfor de enkelte krigsarter og tilhørende materielsystemer er til stede på TAK, således at brugerne af faciliteten har kunnet anvende TAK personels store erfaringsbank og pædagogiske kompetencer.

TAK virksomhed er fremdeles i dag af stor betydning for SVN's operative virke. I dag, mere end nogensinde, bringer SVN's mangefacetterede opgavekompleks til stadighed flådens enheder og personel ud i nye scenarier i nye omgivelser – med nye udfordringer under stadigt fjernere himmelstrøg. Det er i dag derfor vigtigere end nogensinde, at kunne forberede sig på opgaven, der venter, før en enhed tager af sted. For selv om selve opgavernes karakter kan synes de samme, er trusselsmiljøet, og de udfordringer dette byder, fra oceanografi, geografi, atmosfæriske forhold, fjendebillede, 3. parts hensyn, logistiske forhindringer og til politiske virkeligheder, nye i hver enkelt udsendelse, hvis ikke for SVN, så i hvert tilfælde for størsteparten af den besætning, der udsendes. Derfor

er det vigtigt, at TAK er i stand til at tilbyde et træningsmiljø og en videnskabsmæssig sparring, der kan udgøre en realistisk udfordring i forhold til forberedelse af den specifikke opgave. SVN- udfordringer er således TAK udfordringer, uanset om opgaverne er rent militære eller af civil relateret karakter.

TAK skal derfor ikke alene følge med udviklingen, men søge at være et skridt foran udviklingen, med henblik på at sikre, at træningsmuligheder kan tilbydes til et scenarie, i det øjeblik det opstår – og ikke først skal udvikles i situationen. TAK skal være i konstant udvikling for at honorere disse krav – men udvikling kræver overskud – og overskud kommer af investering på såvel personel- som på materielsiden.

Følgende forudsætninger må søges tilfredsstillet, såfremt TAK fortsat skal kunne fastholde uddannelsernes faglige indhold og niveau, og have mulighed for at medvirke til udvikling af såvel dansk som NATO doktrin, samt udvikling af egne produkter.

- Bemandingen af TAK med tilstrækkeligt personel, såvel kvalitativt som kvantitativt, skal prioriteres højt.
- Tjeneste ved TAK skal være karrierebefordrende
- Rotationstjeneste mellem sejlede tjeneste og skolesystemet skal være reglen nærmere end undtagelsen
- Der skal fortsat være fokus på udvikling af undervisningsmateriel
- TAK skal møde ungdommens krav og funktionsbetingelser
- TAK personale skal kompetenceudvikles
- Der skal tænkes ud af boblen.

Forsvarets og Søværnets generelle bemandsingssituation gør ikke TAKs bemandsningstal særligt interessante ved første øjekast. At mangle små 20 % af personellet er et hverdagens faktum, som mange tjenestesteder må acceptere som vilkårene for opgavernes løsning. Det særlige i TAK bemandsingssituation er, at TAK ikke er offeret – men at offeret derimod på sigt bliver Søværnets operative værktøjskasse. Når bemandsingen ikke tillader prioritering af udvikling af doktriner og undervisningsmetoder- og redskaber, så vil der med tiden ske først en stagnation, senere et fald

i kvaliteten af undervisningsprodukterne, såvel indholds- som niveau-mæssigt. Et rammende billede er, at det ikke er muligt at bygge et holdbart hus uden at støbe et fundament. Den fortsatte garanti for operativ indsatssevne hviler i høj grad på udvikling af de redskaber, der er teoretisk og træningsmæssigt forudsætningsskabende for det operative virke – og på det taktiske område ligger investeringen blandt andet på TAK, der meddeler den fundamentale viden og i samarbejde med det operative søværn medvirker til træning af den praktiske overbygning på denne. Udviklingen er meget følsom overfor personelmangler, idet mangler vil medføre den tidligere beskrevne prioritering af undervisning frem for udvikling.

Med henblik på at sikre undervisningens og sagsbehandlingens kvalitetsmæssige niveau, er det essentielt at TAK tilkommanderes de dygtigste taktikere, de dygtigste ledere og de dygtigste pædagoger. At meddele andre kompetencer, kræver at man selv er kompetent. At hæve andres kompetenceniveau til 90% på en relativ skala kræver, at meddelelsen selv scorer højere på denne skala. Det er simpel pædagogisk logik. SVN får en kvalitet i udviklingen af det taktiske niveau, der står mål med den personelmæssige kvalitetsinvestering, der gøres i kursusproduktionen. Der er ingen tvivl om, at de fleste taktiske ledere og mellemledere ser den mest karrierebefordrende vej gå gennem sejlende tjeneste, kombineret med landtjeneste i enten Eskadrestab, SOK, FKO eller en funktionel tjeneste. De færreste forbinder skolestrukturen med karrierebefordring – det er vigtigt, at dette ikke afføder en skræk for at kommandere folk i karrieren til skolestrukturen. For den, der besidder evnerne, har også forpligtigelsen. I dette tilfælde forpligtigelsen til at øse af egen viden og egne erfaringer overfor kommende generationer. Der er behov for iterative processer imellem det operative miljø og skolemiljøet. Kun således opnås en stadig sikring af kvaliteten og en bæredygtig udvikling i det taktiske udgangsniveau.

Det er ikke realistisk at binde de bedste af de bedste på TAK igennem lange åremål. Det ville stoppe såvel personellets egne udviklings- og karrieremuligheder, som muligheden for at opdatere og udvikle den viden og de færdigheder, der skal meddeles videre til næste generation. Det må være målet, at en naturlig karriere udvikling sker igennem jobrotation imellem sejlende tjeneste, stabstjeneste og tjeneste i skolestrukturen – selvsagt ikke for alles vedkommende, men gerne i langt højere grad for manges vedkommende, end tilfældet er i dag. TAK har en dygtig stab af instruktører, og det er vigtigt at holde denne stabs egne praktiske kvalifikationer opdaterede ved en stadig udveksling med det operative miljø. Kun stimuli fra det operative miljø kan give den overhøjde,

en instruktør skal have for at uddanne andre til det operative virke. Dette kan ikke gøres med udgangspunkt i teoretisk tilegnet eller gammel viden. TAK har derfor som mål, til stadighed at stimulere instruktørernes udvikling gennem udveksling med det operative miljø, såfremt instruktørerne er ansat på TAK igennem en længere periode. Det må tillige være et mål for SVN, at vore dygtigste ledere og mellemledere meddeler deres viden videre til andre igennem uddannelsesproduktionen, ved at gøre tjeneste i denne i en periode.

TAKs udvikling af simulationsmuligheder er uden for enhver tvivl blevet revolutioneret over de sidste par år. Opdateringen af den taktiske træner, indførelsen af HLA-protokoller og udviklingen af det computerbaserede radio-simulationsmiljø er landvindinger, der peger mod fremtiden. Det vigtige er fremover at sørge for, at vi ALDRIG nøjes med, hvad vi HAR fået, men stræber efter hele tiden at optimere udviklingen mod det, vi VIL HAVE. Indførelsen af HLA er møntet på fjernstimulation og simulerede øvelsesmiljøer langt udenfor TAKs mure, men genereret og styret af TAK. Det vil snart være muligt fra TAK at generere spil i de sejlene enheders operationsrum, i første omgang med enhederne langs kaj på en flådestation – men målet må være at gøre det World Wide – og uanset om enhederne er i havn eller på søen. Målet må være at stimulere et øvelsesscenarie ombord i en fregat, der er undervejs til en operation i X-land, med X-lands geografi, oceanografi, meteorologi, trusselsmiljø m.m. Herved spares opkøringstid i hjemlige farvande, og sidste øjeblikks opdateringer i trusselsmiljø kan indarbejdes i øvelsesscenarier, der ombord gennemføres undervejs mod indsatsområdet, via fjernstimulation fra TAK. Enheden vil ikke længere være afhængig af en tilstedeværelsesperiode på TAK for at træne til opgaven. Dette vil være med til at øge fleksibiliteten og omstillingsparathed i det SVN, der fremover i stigende grad kan ventes at operere på verdensplan. HLA åbner endvidere mulighed for at koble TAK træningsmiljø sammen med andre tilsvarende miljøer. Målet er, at TAK i fremtiden vil kunne øve større taktiske scenarier med andre taktiske institutioner i f.eks. NATO, i et træningsnetværk med en fælles spilflade. Når sejlene enheder samtidigt vil kunne kobles på dette miljø, vil selv større flådestyrker kunne stimuleres imellem eller "en-route" operative indsatser. Herhjemme bør SVN's, og med tiden tillige de øvrige værn's, kursuslokalteter kunne operere i en fælles spilverden, således at ikke kun taktik, men en langt større del af en sejlene enheds opgaveløsning kan trænes i miljøet. I Command Team træningsøjemed og med henblik på at øve enhedsuddannelse, også når enheden ikke er til rådighed, vil det være en fordel, hvis kurserne var bundet sammen i et fælles simuleret miljø. På sigt bør dele af en besætning kunne øve sig samtidigt, og i samme scenarie, uanset om

de fysisk er placeret samme sted. Skibets operative ledelse med KI og KU-personel på TAK, en del af maskinbesætningen på Søværnets Tekniskursus (TEK), ABCD-organisationen på Søværnets Havarikursus (SHK) og våbenpersonellet på Søværnets Våbenkursus (VBK) på Sjælland Odde – alle deltagere i samme spil, der via HLA kunne styres fra eksempelvis TAK. Kommunikation via talte eller skrevne medier, alarmer, materielvisningssystemer, skærm billeder m.m. vil med hjælp af HLA eliminere opfattelsen af, at der er flere hundrede kilometer imellem de enkelte øvelsesdeltagere. Dette område vil TAK undersøge og søge at udvikle igennem de nærmeste år. I første omgang har TAK indledt en dialog med VBK om fælles snitflader i kursusproduktionen og doktrinudviklingen, således at synergier imellem de enkelte kursers produktion kan nyttiggøres fremover.

En vigtig faktor i TAK virksomhed er konstant at udvikle kursusproduktionsflade- og relationsredskaber i takt med brugerne. Specielt i forhold til de helt unge kursister er det vigtigt, at TAK stab, og i særdeleshed instruktørerne forstår, hvad der stimulerer deres udviklingslyst mest muligt. TAK skal forstå de unges kommunikationsmidler og forstå deres motivationsfaktorer. Det har altid været vigtigt i forbindelse med undervisning, men er nok vigtigere i dag end tidligere. Unge mennesker er opdraget i en multimedieverden, hvor de indtager læring på egne præmisser. Deres arbejdsmetoder kan synes fragmenterede og ustrukturerede, for os lidt ældre, men dette er uinteressant, idet de unge i dag i langt højere grad end tidligere forventer at kunne tage situationen i egen hånd og tage ansvar for egen udvikling. Den unge kursist ønsker ikke indoktrinering, men stimulation – og ikke parameterindlæring, men kapacitetskataloger og nøgler til dem. Den unge kursist ønsker ikke at få meddelt viden, man selv kan tilegne sig via åbne kilder. Interessen ligger i applikationen af viden. Den unge kursist bliver således ikke imponeret over parameterviden, men over evnen til at anvende den og formidle den, og derved skabe udviklingsmuligheder – og deri ligger en stor udfordring for hele SVN skolesystem, herunder naturligvis også TAK. TAK skal udvikle studiemiljøer, der stimulerer kursistens egne læringsprocesser, med henblik på at effektivisere undervisningstidsforbruget. TAK skal udfordre individuelt, med henblik på at møde den enkelte kursist, hvor vedkommende er i læringsprocessen. TAK skal udvikle institutionens evner til at gennemføre elevaktiveret undervisning, hvor individualitet er den styrende ledetråd, men fællesudbyttet er syntesen. Der er, i billedlig forstand, ikke behov for at uddanne kinesiske terracotta-hære, men derimod individualister med evnen til holdånd. Deri ligger udfordringen.

TAK arbejder derfor på at opfylde kursisternes minimumskrav til undervisningsteknologi og omgangen med den, og har igennem det sidste halvår satset stort herpå. Kursister får i dag som det mest naturlige udleveret deres egen computer, har tilgang til trådløst netværk overalt, og bliver undervist på smart boards, i et netværk, der efterfølgende downloader alt visuelt undervisningsmateriale direkte til deres egen computer. Således behøver kursisten ikke at tage noter, men kan koncentrere sig om at surfe på nettet eller sende og modtage SMS'er i timen – idet kursisten er vant til at arbejde ud fra koncepten "at være ansvarlig for egen læring". I øvrigt ville SVN meget hurtigt tabe de unges interesse, hvis de blev mødt af traditionelle, grønne tavler og en instruktør smurt ind i kridt. Det er en verden, de slet ikke kan forholde sig til – og det må SVN så forholde sig til. TAK er i dialog med SPS og SPS underlagte kurser, samt med Forsvarsakademiets Institut for Pædagogik om fremtidige undervisningsmetoder og støtteredskaber hertil.

TAK er en del af hverveprocessen, for unge mennesker taler sammen, og den positive oplevelse, som en kursist har på TAK, spredes måske meget hurtigt via den multimedie kommunikation, de unge betjener sig af i dag. TAK har fornøjelsen af at have kursisten på en KI/KU funktionsuddannelse i månedsvis, i en periode, hvor kursisten kan se verden i "egen navle perspektiv", idet alt drejer sig om den enkelte. Det er en periode, hvor den enkelte er meget modtagelig for signalgivning. Derfor er det vigtigt at holde fokus på en kommunikation, som de unge ikke alene forstår, men også respekterer. Endvidere har TAK potentialet til at konkurrere på de unges interesse for computere – TAK har et af Danmarks mest avancerede computerspil, hvis ikke DET mest avancerede. Dette vil TAK, i dialog med FPT, søge at nyttiggøre i hverveøjemed.

Alle tjenestesteder i SVN ligger i indbyrdes konkurrence om personellets gunst. TAK har, som tidligere nævnt, altid været betragtet som en god arbejdsplads. TAK vil fremover stræbe efter at blive den bedste arbejdsplads for SVN personel, hvad angår den enkeltes medejerskab for produktionen, samt den enkeltes mulighed for personlig udvikling, gennem uddannelses tilbud og jobmæssige udfordringer. TAK går efter en meget progressiv kompetenceudviklingsprofil for arbejdspladsen som helhed og for den enkelte i særdeleshed – i bevidstheden om, at personlig udvikling giver tilfredse medarbejdere. Det er TAK ambition at udbygge kurssets konkurrencedygtighed, og øge lysten til at gøre tjeneste i den nordlige del af landet, også for ellers inkarnerede sjællændere. Hvis muligheden for at udvikle andre kan kombineres med egen udvik-

ling, i et jobrotationssystem mellem sejlede tjeneste og landtjeneste, der kan være karrierebefordrende, så vil en tjeneste i Nordjylland måske synes attråværdig for alle.

Den sidste parameter, der skal være med til at forme TAK fremtid, er evnen til at tænke ud over de vante rammer. Paradigmer er kun noget værd, hvis de fremmer fastsatte mål – og ikke står i vejen for udvikling af disse, ellers er de til at udskifte.

TAK Mission, Vision og Strategier er under udvikling, i forlængelse af SOK's tilsvarende. Det vigtigste i denne forbindelse er aldrig at være bange for at udfordre mulighedernes rammer, og aldrig at være bange for at sprænge dem for at udvide horisonten og skabe råderum for udvikling. TAK skal netop stå for at turde udvikling på forkant med virkeligheden, for kun sådan kan TAK være forberedt på fremtidige situationer med rettidig omhu. TAK udvikling skal være visionær – ikke egne, men på SVN vegne, for SVN udfordringer er TAK udfordringer. Det kræver mod, ikke kun af TAK, men af hele den del af forsvaret, der omgærder TAK virke og skaber forudsætninger herfor. TAK bestræber sig således på at skabe fortsat udvikling, på kanten af det kendte land, under mottoet:

”Et skridt ud over kanten KAN være fremskridtet”.

OMKRING EN 75 ÅR GAMMEL GOLFKRISE

Af Dr.phil. Svend Nielsen

Inspiration til artikler kan komme mange steder fra, også fra steder, hvor man måske mindst venter det. Forfatteren til denne artikel fandt under ombygning af et skur ved det hus, som han har beboet siden 1944, en mængde gamle aviser, der var blevet anvendt som tætningsmateriale. I blandt disse var et nummer af Social-Demokraten fra 12. december 1932. En omtale i denne avis af krisen i Persien, det nuværende Iran, gjorde ham nysgerrig, og resultatet af denne nysgerrighed – der kan siges at perspektivere den nuværende politiske situation i dette område – kan læses nedenstående. Svend Nielsen er pensioneret museumsinspektør fra Nationalmuseet, og dr.phil. 1999 på en afhandling om urbanisering og produktionsmåder i arkaiske samfund.

Den nuværende krise i Den persiske Golf har haft adskillige forgængere. Én af dem er en nu næsten glemt af slagsen, der i år har 75 års jubilæum. Alligevel er der mange gode grunde til at beskæftige sig med netop denne gamle krise, fordi den på en række punkter kan hjælpe med til at forstå baggrunden for, hvad der foregår i regionen i dag. Desuden er de storpolitiske og sømilitære aspekter af krisen bestemt ikke uinteressante.

Vi skal tilbage til 1932, hvor krisen mod årets slutning nærmede sig en kritisk fase. Under overskriften:

"ENGLAND FORLANGER PERSIENS SVAR INDEN 15. DECEMBER

**De engelske Krydsere i de persiske Farvande. Persien køber
Vaaben i Amerika".**

(Fra Social-Demokraten's Korrespondent. London, Søndag)

kan man den 12. december 1932 i *Social-Demokraten* læse om de dramatiske begivenheder, der udspillede sig med Persien (herefter Iran) og England i hovedrollerne.

Inde i avisen på side 5 berettes nærmere om krisens udvikling, der var forårsaget af Irans annullering af den engelske oliekoncession, og avisen *Daily Herald* citeres for flere opsigtsvækkende meddelelser. På foranledning af en forespørgsel fra det engelske arbejderpartis ordfører George Lansbury, meddelte understatssekretær Anthony Eden, at England i

Fig. 1. Social-Demokraten den 12. december 1932.

Englans svar paa Persiens Svar inden 15. Decbr.

De engelske Krydsere i de persiske farvande. Persien køber Vaaben i Amerika.

(Fra Social-Demokraten, København.)

London, Søndag

ONDTIDENDEGENS I Anledning af Persiens Anmodning af den russiske Olie-Koncession som bringer »Daily Herald« sære opsigtsvækkende Meddelelser.

Foranlediget ved Forsvarspørgsmaal fra Arbejderspartiets Ordfører, Henry Lambour, har Udenrigsministeren her i Høstingsmandatet (Det. Mr. Anthony Eden) meddelt, at England i sin sidste Note har forlangt, at Persien inden 15. Decbr. skal have givet svar om, om Persien vil ændre sin Holdning og lade Koncessionen lydløst i Kraft. Ellers gør Sagen til Haag-Domstolens.

Men den engelske Regering er samtidig taal besvaret paa at tage

Risa Khan.

den oprindelig var menig Soldat, er Søn af en Vandbærer, præstettede under Verdenskrigen til Major (1917) hvor han modtog et stort persisk Hæderstegn, gjorde sig bemærket til Diktator og proklamerede sig 1925 som Shah af Persien.

alle sanderne Skrift, som maatte oplyses nødvendige for at beskytte Olie-Koncessionen.

Krydserskibet »Hawkins« befinder sig nu i den persiske Golf. Denne moderne 10,000 Tons-Krydsers, der er forsynet med Flyvemaskiner, kommanderes af Vice-Admiral Dunbar-Nasmith, i de indiske Farvande, rede til at kaldes til Persiens Kyst, befinder sig deredes de to store Krydsere »Enterprise« og »Emerald«.

»Daily Herald« bringer et Telegram fra New York, i Følge hvilket den persiske Officer, Kaptein Sagan Chep-Paid, befinder sig i U.S.A. for at søge og købe Flyvemaskiner og Maskingenerer. Risa Khan, Persiens Shah og tidligere Diktator, agter at oprette Landets militære Styrelse.

I sine betydningsfulde Konventioner til Englandskysten i Persien under streger »Daily Herald«, at den engelske Regering har erklæret at ville beskytte de russiske Interesser i Persien, og at dette betyder en Trussel om Aktion

Persien vedtaget den persiske Regering vil ver

M. E. Dunbar-Nasmith.

Vice-Admiral Nyudnævnt Chef for den indiske Eskadre, befinder sig nu i Persien som Chef paa Krydserskibet »Hawkins«.

sin sidste note har forlangt svar på, om Iran vil lade koncessionen forblive i kraft. Hvis ikke, ville sagen overgå til Den internationale domstol i Haag. Men samtidig var England fast besluttet på at tage alle nødvendige skridt for at beskytte oliekoncessionen.

Det oplyses i forbindelse med sidstnævnte udsagn, at den nyudnævnte chef for den indiske eskadre, viceadmiral M.E. Dunbar-Nasmith (foto), nu befinder sig i Den persiske Golf ombord på den moderne krydsers *Hawkins* på 10.000 tons, der er forsynet med flyvemaskiner. Desuden, at der i indiske farvande befinder sig yderligere to store krydsere, *Enterprise* og *Emerald*, rede til at sætte kursen mod Iran.

Om englændernes modspiller, Risa Khan (portrættegning), fig. 1, fortælles, at han, der oprindeligt var menig soldat og søn af en vandbærer, under verdenskrigen avancerede til major. Endvidere berettes det, at han i 1921 blev medlem af den iranske regering, snart efter diktator, og i 1925 proklamerede sig som shah af Persien.

Daily Herald omtaler desuden et telegram fra New York i følge hvilket en iransk officer, kaptajn Saga Chep-Pani, befinder sig i USA for at bese og købe flyvemaskiner og maskingeværer, idet Irans shah og militære diktator agter at udvide landets militære styrke. I sine kommentarer understreger *Daily Herald*, at den engelske regerings erklæring om at ville beskytte engelske interesser i Iran indeholder en trussel om aktion.

Træk af Irans historie

Efter disse hovedpunkter af artiklen i *Social-Demokraten* bør der, inden dette drama kommenteres nærmere, og dets persongalleri præsenteres, ganske kort mindes om nogle historiske kendsgerninger, der er af central betydning for at forstå denne gamle kulturnations forhold til og åbenbare skepsis over for omverdenen. – Udviklingen efter anden verdenskrig vil dog kun blive berørt i den udstrækning, den kan knyttes til krisen og dens hovedpersoner.

På grund af sin geografiske beliggenhed har Iran gennem årtusinder måttet lægge jord til indtrængende hære og folkeslags bevægelser mellem Europa, Centralasien og det indiske subkontinent. Tidlige eksempler herpå er Alexander den Store, der afbrændte hovedstaden Persepolis, og aggressioner fra det romerske imperiums side. Senere blev Iran erobret af araberne og blev dermed muslimsk, og i middelalderen var der flere invasioner fra øst, bl.a. af mongoler. I 1500-tallet indførtes Shia-retningen på bekostning af den Sunni-muslimske, og det førte til bitre modsætninger til det magtfulde osmannerrige. Åbningen af søvejen til Indien (1498) og dermed europæiske skibes færden i eller nær-iranske farvande i de følgende århundreder kom heller ikke altid til at foregå uden konfrontationer.

I 1700- og 1800-tallet var der flere gange krige mellem Iran og zarens ekspanderende, russiske rige, og det kom også til konflikter med England i 1800-tallet, da Iran forsøgte at trænge ind i Afghanistan. Men dér ønskede England ikke fremmed tilstedeværelse af hensyn til sine indiske interesser. Generelt set var Iran nu kommet i klemme mellem stormagterne England og Rusland og deres geopolitiske ambitioner.

Dette storpolitiske spil fik også en videnskabelig, dansk ekspedition tæt ind på livet i 1890ernes Centralasien, som for nylig omtalt af Esther Fihl i hendes store afhandling *Exploring Central Asia*. Ekspeditionsdeltagerne nød godt af russisk beskyttelse i de områder, som russerne havde taget kontrol over, og kunne her iagttage de mange ændringer, russisk tilstedeværelse førte med sig for de lokale samfund. Til gengæld kunne den danske ekspeditionsleder, premierløjtnant Olufsen i 1896 ikke få lov til

at besøge begge bredder af en flod, som markerede grænsen mellem engelsk og russisk interesseområde. Det ville have krævet en tilladelse fra begge disse magter, og det var meget vanskeligt at opnå på grund af en dyb, gensidig mistillid mellem disse.

Under første verdenskrig erklærede Iran sig neutralt, hvilket dog ikke hindrede tropper fra Tyrkiet, Rusland og England samt tyske agenter i at operere på iransk territorium. Ved udbruddet af anden verdenskrig erklærede landet sig atter neutralt og forsøgte at holde sig på god fod med omverdenen, ikke mindst af hensyn til sin økonomi. Men efter af Tyskland havde invaderet Sovjetunionen, var sidstnævnte land og England, gamle ærkerivaler i området, pludselig blevet allierede, og Irans strategiske betydning igen åbenbar, men nu af delvis andre årsager end tidligere. Tyskland måtte ikke via Kaukasus og Iran kunne true Sovjetunionen i flanken, og for et England i krig var iransk olie af vital betydning. Desuden kunne Iran tjene som en vigtig forsyningsrute fra syd til Sovjetunion, som derfor rykkede ind i landet.

Samtidig sænkede engelske krigsskibe ved et blodigt overraskelsesangreb alle iranske krigsskibe ved flodhavnebyen Khorramshahr, der ligger et halvt hundrede kilometer fra den inderste del af Den persiske Bugt. Desuden invaderede engelske landstyrker Iran fra Iraq. Alle disse begivenheder fandt sted i 1941, samme år som Reza Shah Palawi blev tvunget til at abdicere og blev efterfulgt af sin søn, Muhammed Shaw Palawi. Året efter kom der også amerikanske styrker til Iran, og i 1943 mødtes Churchill, Roosevelt og Stalin i Teheran. I deklARATIONEN fra dette møde blev Irans indsats i krigen påskønnet, og landet blev lovet økonomisk hjælp, når der atter var blevet fred.

Irans olie

Irans problemer med stormagterne blev ikke mindre, efter at der var fundet olie i landet. Derfor vil det være på sin plads ganske kort også at nævne nogle kendsgerninger om Irans rige olieforekomster, der har spillet en central rolle i landets historie gennem det 20. århundrede. – Som et kuriosum kan det nævnes, at allerede oldtidens persere kendte til mineralolie. Et tempel kunne fx være bygget over en olie/naturgasforekomst, der nærede en evigt brændende flamme.

Her vil vi imidlertid begrænse os til det moderne Iran og begynde i 1901. Dette år havde William D'Arcy, trods navnet engelsk statsborger, fået koncession på olieudvinding i ikke mindre end 60 år, bortset fra landets nordlige provinser. Desuden fik han eneret på bygningen af en olieledning til Den persiske Golf.

I 1909, året efter at der var gjort et stort oliefund, dannedes Anglo-Persian Oil Company (APOC), der overtog koncessionen, og allerede få år senere fik selskabet finansiell støtte fra den engelske regering. I 1913 blev der desuden indledt en større produktion på et raffinaderi i Abadan, inderst i Den persiske Bugt. Samme år sørgede Winston Churchill i sin egenskab af marineminister for, at dette raffinaderi blev delvist nationaliseret, hvorved der sikredes olie til flådens skibe. Da havde admiral John Fisher allerede argumenteret for brug af olie frem for kul, idet han anslog, at det ville øge et krigsskibs kampevne med 50%. Anglo-Persian Oil Company omdøbtes i øvrigt senere til British Petroleum Company (BP), og endnu i 1950 sad den engelske regering på 52% af aktierne.

Englands interesse for Iran var så stor, at man i 1919 fremsatte et tilbud, der nærmest ville have gjort landet til en del af Imperiet, men dette tilbud blev afvist fra iransk side. Set fra et engelsk synspunkt var det især adgangen til Irans olieforekomster, der var vigtig, eftersom dette land frem til omkring 1930 faktisk var Mellemøstens eneste olieproducent. En af årsagerne hertil var, at de geologiske eksperter fra APOC var overbeviste om, at kun den østlige side af Golfen havde olieforekomster i mængder, der var af kommerciel interesse. I følge samme eksperter manglede Golfens vestlige kyster de rette, olieførende lag (fra oligocæn og miocæn), og denne opfattelse har utvivlsomt forsinket eftersøgning efter olie dér.

Overordnet set var det i årenes løb lykkedes England at skabe sig en strategisk ønskeposition i Mellemøsten, hvortil vi i nærværende sammenhæng medregner Iran. Dets krigs- og handelsskibe på vej til Indien, "Imperiets juvel" og vigtigste besiddelse, samt til Det fjerne Østen, kunne uhindret gå gennem Suezkanalen, som man, takket være resolut handling fra premierminister Disraelis side, havde købt sig ind i allerede i 1875. Med en kort afstikker til Den persiske Bugt kunne skibene tanke olie dér, eller olien fragtes hen, hvor det måtte ønskes. I det hele taget blev olie og benzin en stadigt vigtigere verdenshandelsvarer. Dieselmotoren var allerede introduceret i den civile skibsfart inden første verdenskrig, og bilismen var i stærk fremgang efter denne krig.

Fra iranernes side så sagen helt anderledes ud. Siden 1928 havde man ført langstrakte forhandlinger med englænderne om en bedre oliekoncessionsaftale, idet den eksisterende gav ringe indtægter til Iran. Være var det blevet under den økonomiske krise fra 1929 med svigtende efterspørgsel, hvilket resulterede i overproduktion. Det førte til stærkt faldende oliepriser og en yderligere reduktion af iranske olieindtægter. Det var således især kombinationen af denne udvikling og D'Arcy-kon-

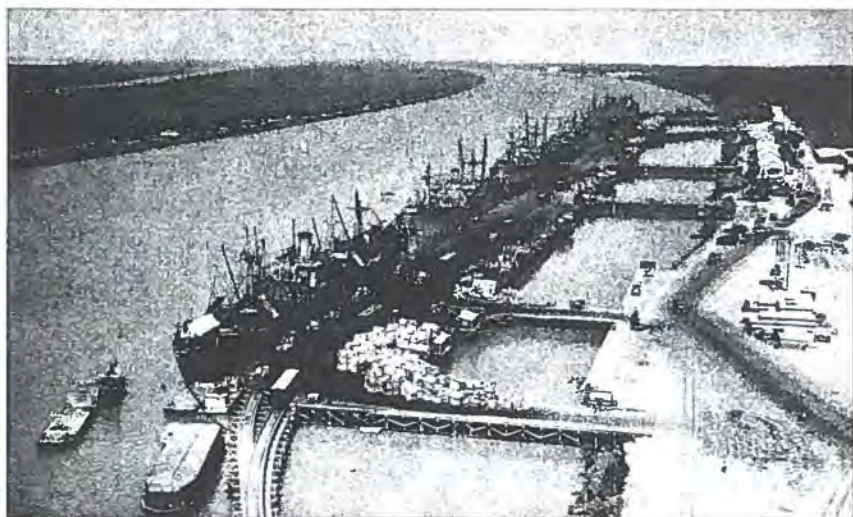

Fig. 2. Khorramshahr er udskibningshavn for det store olieraffinaderi i Abadan.

Kajanlæggene blev bygget af amerikanerne under anden verdenskrig for at kunne levere forsyninger til Sovjetunionen.

cessionens lidet gunstige betingelser for Iran, der havde ført til 1932-krisen.

Det bør dog også nævnes, at særdeles entreprenante, udenlandske forretningsfolk, herunder engelske og russiske, havde opereret i Iran siden 1800-tallet og under et svagt styre opnået lukrative aftaler. Det var således tilfældet inden for en række vigtige områder, herunder jernbaner, telegraf samt bank- og finansvæsen. Denne virksomhed havde utvivlsomt skabt en vis skepsis over for fremmede og ønsker om større hensyntagen til iranske interesser.

Nogle nutidige kommentarer og betragtninger

Lad mig efter denne korte forhåndsorientering om iranske forhold vende tilbage til artiklen i *Social-Demokraten* og uddybe og kommentere indholdet nærmere. Oplysningerne om krydseren *Hawkins* og de øvrige krigsskibe er interessante af flere grunde, bl.a. fordi de viser Englands rolle som en førende flådemagt på dette tidspunkt. Washington-traktaten fra 1922 havde da også, kort fortalt, fastlagt samme styrkeforhold mellem Englands og USA's flåder, medens alle andre landes flåder skulle være mindre.

Hawkins, der hørte til *Birmingham-klassen*, løb af stabelen i 1917. Den var på 9.750 tons og forsynet med turbinemaskineri. Der kunne oprindeligt fyres både med olie og kul, men kulkedlerne blev fjernet i 1929; skibet kunne da løbe 29,5 knob. Hovedarmeringen var 7 stk. 7,5 tommer kanoner i en AB-VXY-opstilling samt to af disse opstillet ude i borde. Endvidere var skibet udstyret med forskelligt skyts af mindre kaliber samt torpedoer;

Formålet med bygningen af denne klasse oplyses at være nedkæmpning af lette, tyske krydsere og at jage fjendtlige "commerce raiders" i Atlanterhavet. Skibene omtales som gode og rummelige søskibe, og *Hawkins* kom vidt omkring gennem sin 30 års levetid. Under anden verdenskrig opererede krydseren bl.a. i Sydatlanten og senere i ostindiske farvande. Mod krigens slutning vendte *Hawkins* tilbage til England; den udgik af tjeneste i 1947. – På internettet kan man finde yderligere oplysninger om "*HMS Hawkins*", herunder ikke mindst et omfattende billedmateriale.

Chefen ombord på *Hawkins*, den i avisartiklen omtalte viceadmiral M.E. Dunbar-Nasmith (1883-1965), modtog Victoriakorset, efter at han i 1915 under første verdenskrig som 32-årig kaptajnløjtnant med sin U-båd E 11 i løbet af kort tid sænkede et større antal tyrkiske handels- og krigsskibe i farvandet ved Dardanellerne. Det kunne især lade sig gøre på grund af hans dristighed, og fordi anti-ubådsvåben endnu ikke fandtes. Desuden gik han af og til op til overfladen og sænkede mindre skibe, da han rådede over en kraftig kanon; herved sparedes kostbare torpedoer. Om viceadmiral Dunbar-Nasmith oplyses, at han endnu var aktiv under anden verdenskrig. – Skildringen her minder om en af min barndoms Peder Most-bøger, hvor det et sted hedder: "...det var lykke-

Fig. 3. Den engelske krydser H.M.S.Hawkins.

des et antal tyske undervandsbåde at nå ned i Middelhavet, hvor de afstedkom lignende skræk og forvirring, som når en lækat slipper ind i hønsegården...". Som det vil forstås, var ubåde under første verdenskrig egentlig kun sårbare, når de, som i denne bog, måtte søge op til overfladen pga. maskinskade.

Ordføreren for arbejderpartiet, George Lansbury (1859-1940), arbejdede som ung bl.a. som kontorist og forretningsmand. Han kom i en tidlig alder ind i politik og var Labours leder fra 1931-1935. Lansbury var en fremsynet personlighed med et kristent livssyn, som søgte at afhjælpe fattigdom og arbejdsløshed. Desuden gik han ind for kvinders stemmeret, hvilket de først fik i 1928, næsten et kvart århundrede efter at deres finske medsøstre i 1906 som de første i Europa havde opnået denne ret. Endelig var han en af grundlæggerne af den socialistiske avis, *Daily Herald*, der, som det ses, flittigt citeres af Social-Demokraternes korrespondent. George Lansburys interesse i nærværende sag skyldes utvivlsomt, at han, der var overbevist pacifist, frygtede, at krisen kunne ende med en væbnet konflikt mellem England og Iran.

Den nævnte understatssekretær Anthony Eden (1897-1977), der, meget belejligt for denne sag, havde studeret både arabisk og persisk, er den senere konservative udenrigsminister og premierminister. Hans udtalelser på vegne af den engelske regering er en påmindelse om, at England her i begyndelsen af 1930'erne også politisk var en stormagt, helt på linie med USA. De engelske krigsskibes operationer var i overensstemmelse hermed, ikke mindst fordi begivenhederne, som allerede nævnt, udspillede sig på ruten til Det indiske Ocean, imperiets livsnerve.

Desuden er det værd at minde om, at Mellemøsten under første verdenskrig var genstand for stor interesse fra engelsk side. Denne interesse blev bestemt ikke mindre efter krigens afslutning, hvor der var skabt et magttomrum ved det osmanniske riges sammenbrud. I mangel af politiske modspillere førte det i øvrigt til lidet gennemtænkte beslutninger fra engelsk (og fransk) side, som regionen må trækkes med den dag i dag.

Både Churchill (1874-1965) og Eden var endnu politisk aktive som henholdsvis premierminister og udenrigsminister under oliekrisen i 1951, hvor Irans leder Mossadeq efter årelange forhandlinger nationaliserede landets olieindustri. Dette skridt førte til økonomisk pres og militære trusler fra engelsk side samt en international boykot af iransk olie. Sikkerhedsrådet nægtede at gribe ind, og affæren endte som bekendt med et CIA-ledet kup i 1953, hvor Mossadeq blev afsat. I kølvandet på denne

dramatiske og siden ofte diskuterede krise, dannedes et nyt oliekonser-tium, hvor engelske, iranske, amerikanske og hollandske interesser var repræsenteret.

Anthony Edens lange, politiske karriere sluttede med Suezkrisen i 1956, der forårsagede hans afgang. Som engelsk premierminister søgte han i samarbejde med Frankrig og Israel med militære midler at ændre Ægyptens nationalisering af Suezkanalen og endda fratage oberst Nasser magten. Men her, som i 1951-oliekrisen, måtte Eden sande, at de politiske og militære magtforhold var meget anderledes end i 1930'erne. USA spillede nu en aktiv, udenrigspolitisk rolle og var i Suezkrisen modstander af den engelske fremfærd. Den ansås blandt andet at ville kunne skade arabisk deltagelse i den inddæmningspolitik over for Sovjetunionen, som man var i færd med at gennemføre; men også sidstnævnte land var imod Englands politik. Desuden forstod Ægypten her under "den kolde krig" dygtigt at udnytte modsætningerne mellem stormagterne og bl.a. skaffe sig våben fra østblokken. I mangel af valuta betalte ægypterne med ris og bomuld.

I modsætning til, hvad der var tilfældet ved de to oven for omtalte kriser, var USA efter første verdenskrig ofte passiv i det storpolitiske spil og på vej ind i en isolation, der først definitivt ophørte med angrebet på Pearl Harbor i slutningen af 1941. Det var tilsyneladende alene engelske forsøg på også at sætte sig på Mellemøstens olieforekomster, der i disse år kunne få amerikanerne op af stolen med krav om også at få sin del af kagen. – Englands holdning var til gengæld, at USA selv havde olie nok i Texas. Men her i begyndelsen af 1930'erne måtte de dog give køb og tillade amerikanerne, i.e. Standard Oil, at tegne koncessionsaftaler med både Bahrain og Saudi Arabien.

Den skarpe engelske reaktion på det iranske udspil i 1932 kan i øvrigt skyldes andet og mere end selve koncessionsspørgsmålet, og at England var presset på flere områder. Den økonomiske krise havde også ramt England, bl.a. med arbejdsløshed til følge, og det kan nævnes, at årets import kun havde været 66% af importen i 1931; det antyder en kraftig nedgang i produktion og forbrug. Desuden var statsgælden efter krigen betydelig, og hertil kom usikkerhed omkring udgangen på de årelange, internationale valutaforhandlinger, der drejede sig om bevarelse eller afskaffelse af guldmøntfoden.

Endelig er der Englands udtalelse om, at man ville indbringe sagen for domstolen i Haag. Denne holdning skulle antagelig blandt andet tjene til at signalere fordragelighed over for det internationale samfund.

Krisens iranske hovedperson, Risa Khan, er den samme Reza Khan (ca. 1878 – 1944), der, som allerede nævnt, blev fjernet fra magten af de allierede i 1941. Begrundelsen for dette skridt var, at han var tyskvenlig. Hans afgang skete efter en vel tilrettelagt propagandakampagne fra engelsk side, bl.a. under medvirken af pæne BBC's "Persian Service", oprettet til lejligheden. Shahens politiske holdning og løbebane bør imidlertid snarere ses på linie med andre militærdiktatorer og totalitære statsledere, som dukkede op efter første verdenskrig, fx Mussolini og Kemal Atatürk. Sidstnævnte tilhørte den type politikere, der, som historikeren Eric Hobsbawm sarkastisk har udtrykt det "ikke (var) en mand, der ville lade et valg stå sig i vejen".

Reza Khans vej til magten og hans egenrådige optræden i 1932-krisen afslørede samme sindelag, og Tyrkiet blev til en vis grad et forbillede for shahen, herunder at religionens rolle i samfundet skulle nedtones, og et stærkt militær etableres. Sidstnævnte var vigtigt for at skaffe ro i landet, som i begyndelsen af 1900- tallet var præget af ustabilitet. Reza Khans regeringstid må generelt set betragtes som en opgangstid for Iran. I de to årtier han sad på magten, skete der meget nyt i dette tilbagestående landbrugsland, bl.a. inden for industri, undervisning og infrastruktur. Denne positive udvikling udgør antagelig en del af forklaringen på, at Reza Khan efter en halv snes år ved magten kunne optræde så selvsikkert i striden om oliekoncessionen.

Artiklens oplysning om, at Reza Khan skulle være søn af en vandbærer, virker underligt irrelevant i nærværende sammenhæng. Måske var det blot et påhit i den engelske presse for at latterliggøre modparten. I al fald oplyser en anden kilde, at både hans far og farfar havde været officerer i den iranske hær. En tredje kilde nævner, at der i virkeligheden vides meget lidt sikkert om hans baggrund. – Reza Khan døde i eksil i Sydafrika i 1944.

De omtalte forsøg fra shahens side på indkøb af våben i USA, er et klassisk eksempel på en mindre nations ønske om hjælp fra én stormagt for at forsvare sig mod en anden. Der er endda oplysninger om forhandlinger med Italien om indkøb af kanonbåde. Hvorvidt det lykkedes at indkøbe maskingeværer fra USA, vides ikke, men dette våben blev faktisk erhvervet og egenhændigt beordret anvendt af shahen i 1935. Det skete under en stor demonstration ved Irans største helligdom, hvor flere hundrede mennesker skånselsløst blev mejet ned. Demonstrationen var bl.a. rettet mod shahens lovgivning omkring påklædning, at kvinder skulle opgive sløret, og at der skulle indføres europæisk hattemode!

Hjælp i krisen fra naboen mod nord var næppe mulig, da forholdet mellem Iran og Sovjetunionen ikke altid var så godt, og Reza Khan så med skepsis på kommunismen. Få måneder senere, i april 1933, kunne den internationale presse endda berette om kampe mellem iranske og russiske grænsevagter, som havde kostet menneskeliv, og at grænsen ventedes fuldstændigt spærret. Desuden havde Sovjetunionen i denne periode store, indre problemer, blandt andet pga. Stalins tvangskollektiviseringer af landbruget. Netop i år mindes man i Ukraine 75-året for denne ufatteligt kyniske og tåbelige politik, der førte til hungersnød og millioner af menneskers død.

Endelig er der det interessante spørgsmål om, hvem der gemmer sig bag vendingen "Social-Demokratens Korrespondent", at få klarlagt navnet på den person der skrev artiklen til avisen. Desværre er det ikke lykkedes at besvare dette spørgsmål med absolut sikkerhed. På Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, hvor avisens arkivalier befinder sig, har afdelingsleder, cand.mag. mag. Anette Eklund Hansen dog kunnet fortælle, at det sandsynligvis drejer sig om den norske journalist Bjarne Braatøy. På forespørgsel fra Anette Eklund Hansen til en norsk kollega oplyses det, at Bjarne Braatøy for det meste opholdt sig i London i 1930'erne, hvor han var korrespondent for de socialistiske aviser i de nordiske lande. Desuden viser en anden kilde, at han under sit ophold i London i disse år også var korrespondent for den tyske, socialdemokratiske avis, *Vorwärts*. Disse oplysninger passer således ganske godt med, hvad der vides om Bjarne Braatøys virke fra dansk side, nemlig at han af og til leverede artikler til *Social-Demokraten*, og at han desuden havde kontakter til ledende, danske socialdemokrater.

De summariske oplysninger, der foreligger om Bjarne Braatøy (1900-1957), antyder, at han har levet et omskifteligt og spændende liv. Han var født af norske udvandrere i Minnesota, USA, men kom til at virke i Europa det meste af sit liv. I 1920'erne var han aktiv inden for den socialdemokratiske bevægelse i Norge og senere også inden for den internationale arbejderbevægelse. Under krigen arbejdede han for *Nortra-Ship* i New York og senere for den amerikanske efterretningstjeneste. Efter krigen var han ansat hos FN i Tyskland. Han blev udnævnt til generalsekretær for Socialistiske Internationale i 1956, men bestred kun denne post til sin pludselige død året efter. Blandt hans publikationer er *Labour and War* fra 1934, om hvorledes man fra den internationale arbejderbevægelses side kunne medvirke til at undgå fremtidige krige. Denne bog skal utvivlsomt især ses på baggrund af de forfærdende tabstal i første verdenskrigs skyttegrave. I nærværende sammenhæng kan hans skrift *Brittisk utrikespolitik* fra 1937 fremhæves.

Nortra-Ship var en norsk organisation, som blev oprettet i London straks efter den tyske besættelse af Norge. Formålet med Nortra-Ship var i forståelse med de britiske myndigheder at operere de mange norske handelsskibe, der havde undgået tysk beslaglæggelse.

Men hvorledes endte denne 75 år gamle Golf- og oliekrise mellem England og Iran egentlig? Da det kom til stykket, måtte shahen trække i land, og han har næppe haft andre muligheder, hvis han ville undgå en væbnet konflikt. I stedet havnede sagen ved Haag-domstolen, således som englænderne havde varslet. Efter mægling ved denne domstol blev der i april 1933 forhandlet en ny olieaftale på plads mellem parterne.

Hovedpunkterne i denne nye aftale var disse: løbetid (igen) 60 år, men dog kun på et areal på 100.000 kvadratmil, og APOC kunne ikke længe have eneret på rørledninger til Den persiske Bugt. I fremtiden skulle der udredes en afgift pr. ton produceret olie og ydes procenter af selskabets fortjeneste over et vist beløb til den iranske stat. Endelig skulle der også fastsættes en årlig minimumsfortjeneste til den iranske stat. Resultatet er blevet kaldt et kompromis, der gav Iran betydeligt bedre betingelser i forhold til d'Arcy-koncessionen, og det er vel, forholdene taget i betragtning, en dækkende beskrivelse.

Til slut overlades det til læserne at sammenligne den 75 år gamle krise med den, som i dag kan følges i Den persiske Golf. Her vil der utvivlsomt være enighed om én ting: de meget store politiske og sømilitære forskelle der kan iagttages, når man sammenligner de to kriser, og at den nutidige krise er langt mere kompleks end krisen i 1932.

Litteratur*

Ansari, A.M., 2003: *Modern Iran since 1921*. London.

Braaato, B., 1937: *Brittisk utrikespolitik*. Stockholm.

Fihl, E., 2002: *Exploring Central Asia 1-2*. København.

Hobsbawm, E., 1997: *Ekstremernes århundrede. Verdens historie 1914-94*. København.

Mansfield, P., 2003: *A History of the Middle East 2nd ed*. London.

Raven, A. and Roberts, J., 1980: *British Cruisers of World War Two*. Annapolis.

Steensen, R. Steen, 1942: *Alverdens Krigsskibe*. København.

Wester-Wemyss, Lord, G.C.B., s.a.: *The Navy in the Dardanelles Campaign*. London.

Wilber, D.N., 1950: *Iran. Past and Present. 2nd ed*. Princeton, NJ.

*For hjælp med litteraturoplysninger takkes Marinens Bibliotek.

BETYDNINGEN AF SØHERREDØMMET PÅ 1500-TALLET

af
Orlogshistoriker Hans Christian Bjerg

Nærværende artikel er et bearbejdet foredrag, som forfatteren holdt på det norske Forsvarsmuseums tilbagevendende symposium "Mars & Clio". Det overordnede emne var sømagtens udvikling i Norden 1500-1800. Den samlede udgivne rapport fra symposiet kan bestilles hos Forsvarsmuseet i Oslo.

I 1500-tallet oplevede man i Nordeuropa og i landene omkring Østersøen en markant udvikling af søkrigsmidlerne og erkendelse af betydningen af at besidde søherredømme. Det vil derfor være naturligt at tage tiden omkring 1500 som udgangspunkt for en diskussion om sømagtens udvikling i Norden. Det må også konstateres, at 1500-tallet må betragtes som en formativ periode, hvad angår den flådeudvikling, som i de efterfølgende århundrede skaffede europæerne en sømagt med hvilken de dominerede globalt. Instrumentet var her det tremastede, fuldriggede, bevæbnede sejlkrigsskib i de tre århundreder 1500-1800.

Det er blevet bemærket af adskillige forskere, at den her omtalte udvikling i 1500-tallet foregik parallelt med udviklingen af nationalstaten i Europa¹. Det er tanken kort at beskrive den her nævnte udvikling i 1500-tallet og prøve at komme med bud på, hvorfor den kom, og om der eksisterer en vekselvirkning mellem på den ene side den politiske, økonomiske og tekniske udvikling i Nordeuropa på dette tidspunkt, og på den anden side den parallelt løbende navale udvikling, det vil sige udviklingen af og anvendelsen af krigsmidler specielt til brug på havet. Jeg tillader mig her at anvende ordet "naval", i dag et ord, der er gået af brug i Danmark².

Udviklingen i krigen til søs indtil 1500

Fra 1100-tallet blev krigen til søs organiseret i Danmark, Norge og Sverige i form af den særlige ledingsordning, der indebar, at landet var ind delt i såkaldte skipæn'er. Inden for hvert af disse skulle de frie bønder tilvejebringe et skib, vedligeholde det og bemane det med bevæbnede folk, enten ved et personligt fremmøde eller ved udpegning af folk, der var arbejdende for de pågældende bønder. Der var tale om ad hoc bemandinger, ligesom der ikke var etableret en særlig taktik til anvendelse

under kamp mellem ledingens skibe. Krigen foregik som på landjorden, hvor mænd kæmpede mod mænd, og skibene kun var platforme for denne kamp³.

Kanonens og skydevåbens fremkomst i 1200-tallet var som bekendt årsagen til, at disse forhold ændrede sig, selv om udviklingen i starten naturligvis gik meget langsom. Efterhånden som kanonen blev forbedret, medførte dette, at skibe, der skulle anvendes til krig, hen mod 1500-tallet ændrede sig afgørende i forhold til tidligere. Man kan tale om de tre K'er, der var forudsætninger for de ændringer, der ved Middelalderens afslutning skete med skibe anvendt til krigsbrug og transformererede dem til den nyere tids krigsskib i 1500-tallet:

- 1340 **Kanon**er om bord på skibe under kamp
- 1460 **Kravelbygning** af større skibe
- 1510 **Kanonporte** i større skibe.

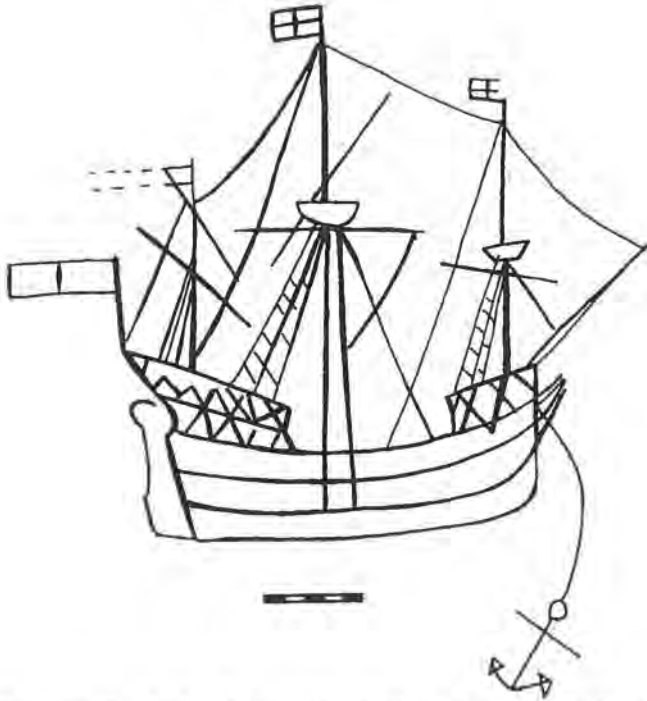

Fig. 1. Tegning fra Sæby Kirke i Nordjylland fra omk. 1500. Sådan må den nye dansk-norske orlogsflådes store kravelbyggede skibe i begyndelsen af 1500-tallet have set ud.

Kanonen er det første af de opstillede K-er, hvis introduktion fik stor betydning for skibets udvikling. De ældste oplysninger om kanoner om bord på skibe kendes fra 1340-erne, under Hundredårskrigen. Kanonen eller skydevåbnet var dog i begyndelsen et mere eller mindre effektivt chancevåben, der anvendtes under det almindelige håndgemæng i for søget på at erobre modstanderens skib ved at nedkæmpe dets besætning. På dette tidspunkt var armbrøste nok mere farlige end kanoner.

I Middelhavet medførte kanonernes introduktion på de anvendte ro-krigsskibe i 1300- og 1400-tallet ikke krav om teknologiske ændringer inden for krigsskibs konstruktionen. Kanonerne blev anbragt i stævnene, hvor disse skibe i forvejen havde deres primære kampvinkel.

I de nordiske lande medførte kanonens introduktion til søs imidlertid en kædereaktion, der fik dybgående betydning. For at kanonerne, der var medtaget om bord på skibene, bedre kunne være virksomme under kamp, blev der i stævnene på skibene opbygget kasteller, hvorfra kanonerne kunne skyde ned på modstanderens skib og dets besætning – eller fra højere positioner deltage i en kamp, som fandt sted om bord på eget skib.

Efterhånden som kanonerne blev større og større i løbet af 1400-tallet, blev denne placering i stævnkasteller problematisk, idet anbringelsen af større og større kanoner i positionen højere end dækket medførte en ændring i skibets tyngdepunkt og øvede derved indflydelse på dets metacenter. I første omgang søgte man at flytte kanonerne nedefter, f.eks. til dækket, for at forhindre en øget ustabilitet, i hvert for de størstes vedkommende. Men på grund af den fortsatte forøgelsen af antal og størrelse, så viste dette sig ikke tilstrækkeligt og løste tilsyneladende ikke problemet med stigende ustabilitet for de store skibes vedkommende.

Det skal for en ordens skyld nævnes, at der inden for krigen på land foregik en tilsvarende udvikling med hensyn til kanoner og artilleri, specielt i forbindelse med fæstningskrig. Denne udvikling vil ikke blive fulgt her, hvor vi følger ændringer og konsekvenser inden for krigen til søs som følge af kanonens fremkomst⁴.

Dernæst skal omtales det næste K, nemlig kravelbygning. Fra midten af 1400-tallet introduceredes bygning af skibe på kravel, i stedet for den hidtil anvendte bygning af skibe på klink⁵. Kravelteknikken, hvad angår større skibe, synes at have været opstået flere steder. Fra 1460 synes der at være anvendt kravelbygning til skibe såvel i Baltikum som i Bretagne⁶. Under alle omstændigheder gav denne bygningsmåde mulighed for

at bygge større skibe end tidligere og som derfor også var i stand til at kunne bære flere og større kanoner. Fortsat var der dog problemer med skibets tyngdeforhold og stabilitet, fordi størrelsen og antallet af kanoner blev forøget i takt med at skibene blev større.

Det er her det så får betydning, at det tredje K kommer ind i billedet. Der er tale om kanonporten, en nydannelser, der klart satte skub i den navale udvikling i 1500-tallet. De udfordringer, som kanonen og udviklingen i dens størrelse gav, blev nemlig løst ved flytte kanonerne ned i selve skibsskroget, etablere flere dæk og lave huller i skroget, således at kanonerne kunne stikkes ud og anvendes derfra. Dette gav mulighed for flere lag af kanoner, samtidig med at man forbedrede skibets tyngdeforhold og bragte metacentret på plads igen. Kanonporten var således en simpel, men ikke desto mindre genial og perspektivrig opfindelse. Paterniteten til denne opfindelse er dog ikke helt belyst. Ofte angives to franske skibsbyggere fra Bretagne, brødrene Descarges, som ophavsmænd i 1501 eller 1510 til kanonporten. Ikke overraskende hævder engelske marinehistorikere, at franskmændenes "hul" i skibssiden blot var beregnet til indløsning af varer, og hævder til gengæld, at skibskonstruktøren Matthew Baker i begyndelsen af 1500-tallet var den første, der introducerede huller i skibssiden til brug for kanoner. »Mary Rose«, bygget 1509-11 og forlist i 1545, er nu fundet. Den viser et kraelbygget skib med kanonporte, men der er tvivl om hvorvidt skibet først under en senere ombygning i 1520erne har fået kanonporte⁷. Under alle omstændigheder er der mig bekendt ikke med sikkerhed påvist nogen oplysning eller illustration fra 1400-tallet, der viser anvendelse af kanonporte. Kanonporten introduceredes derfor ret sikkert inde i 1500-tallet.

Vi ser her en proces, som en følge af teknologiske krav, som kanonen pressede igennem. Kanonen stillede krav om større skibe. Efter at man havde fået dette, opstod der et stabilitetsproblem for skibene, der anvendtes til krigsbrug. Dette løses ved at placere kanonerne nede om læ i skroget i forbindelse med kanonporte. Dette medfører så til gengæld en omfattende ændring af krigsskibet som sådan, både hvad angår konstruktion og fremdrivningsmåde. Kanonportes introduktion har derfor for krigsskibets udvikling været mere afgørende end man umiddelbart forestiller sig. Introduktionen af kanonporten ændrede således afgørende konstruktionen af krigsskibet, og satte en udvikling i gang, der også ændrede den til søs anvendte taktik. Det var denne proces, der på lidt længere sigt medførte etableringen af en selvstændig søkrig med egen taktik. Kanonporten gjorde kanonerne til krigsskibenes hovedvåben og gjorde disse til "ship-killers" fra at være "man-killers"⁸.

Fig. 2. I det engelsk manuskript "The Anthony Role" fra midten af 1500-tallet ses en gengivelse af "Mary Rose", bygget 1509-11. Muligvis er kanonportene først indsat i 1520-erne, men skibet er karakteristisk for den nordiske krigsskibstype i begyndelsen af 1500-tallet.

Ser vi på de samtidige forhold i Middelhavet, så havde introduktionen af kanonporten ikke samme betydning i de rokrigsskibstyper, der anvendtes dér, som tilfældet var for de nordeuropæiske skibstyper. At introduktionen i rokrigsskibene ikke var oplagt, skyldtes bl.a., at årenerne, skibenes hovedfremdrivningsmiddel, jo var anbragt på den plads, hvor man nu begyndte at anbringe kanonerne, nemlig langs skibets sider.

I de skibstyper, som anvendtes i Nordeuropa på dette tidspunkt, var kanonporten derimod en oplagt mulighed. I 1300-tallet var man i de nordiske områder begyndt at anvende mere fyldige skibe, der havde højere fribord end tidligere. Der var tale om de såkaldte kogger. De begrænsede menneskeressourcer i Nordeuropa – sammenlignet med Middelhavsområdet – gjorde tillige, at man mere og mere gik over til sejl fremdrivning, da dette jo krævede færre mennesker end fremdrivning ved hjælp af årer. I kogge-typen og varianter af denne var der derfor ikke afsat plads til årer, og denne plads kunne nu udnyttes til kanonerne.

Generelt betød kanonportene, at man i princippet gik væk fra årer og muskelkraft som fremdrivningsmiddel. Denne udvikling viste sig først i

de nordiske områder og kom senere, på grund af de anførte forhold, til Middelhavsområdet.

Kanonen og ændringer i statens organisation

Vender vi tilbage til udviklingen i Danmark-Norge, er det tydeligt, at kanonen og skydevåbnets indførelse ændrede forudsætningerne for ledingsordningen, som hidtil havde udgjort grundlaget for kongens og rigets militære kapacitet. Ledingsordningen ophørte i praksis med at fungere i løbet af 1300-tallet. Årsagen var, at det ikke længere var muligt at pålægge de fri bønder eller for den sags skyld den adel, der var opstået, ved at forpligte sig til at stille i krig personligt og med mandskab, udgifterne til fremskaffelse af krigsmidler. Tiden krævede kanoner og store skibe til at bære disse. Ingen af disse to elementer var det længere muligt at forlange fremstillet af adelen eller de store bønder. Skibsbygning og kanonfremstilling krævede kapital og centralisering. Disse nødvendige forudsætninger kunne kun tilvejebringes ved at styrke kongemagten, der ikke overraskende beredvilligt hjalp til med denne udvikling for at styrke sin egen magtbase. Med andre ord kunne de udfordringer, som den våbenteknologiske udvikling ubønhørligt pressede igennem, bedst ændres ved at kongemagten og derved nationalstaten blev styrket og overtog tilvejebringelsen og vedligeholdelsen af de nye krigsmidler.

I Danmark-Norge forsøgte man i første omgang at løse disse problemer ved at pålægge søkøbstæderne pligten til at fremskaffe krigsskibe, der kunne bære d.v.s. påmonteres kanoner. De kan dog næppe betegnes som skibe bygget udelukkende til krigsforhold. Ordningen havde naturligvis sin forudsætning i, at der på dette tidspunkt var større ressourcer tilstede i købstæderne end i andre kredse af befolkningen. På længere sigt viste denne ordning sig heller ikke tilfredsstillende. Udviklingen medførte nemlig hurtigt, at denne ordning blev for kostbar for købstæderne og for ubekvem for kongerne.

Ordningen med købstadsledingen blev i sidste halvdel af 1400-tallet forøget dels med skibe, som kongens selv ejede, samt handelsskibe, der ad hoc, i tilfælde af krig, blev rekvireret og som så udrustedes med kanoner og udskreven mandskab. Man har villet betragte dét, at kongen ejede egne skibe og lod dem indgå i rustningerne til søs, som en egentlig flådedannelse, og som værende udtryk for etablering af permanente flåder⁹. Det er dog klart, at der ikke på dette tidspunkt i løbet af 1400-tallet var tale om en permanent organisation bygget op omkring flåderne. Dette kommer først, og blive tydeligvis også først nødvendigt, i 1500-tallet rundt om i Europa med de skibe, der i dette århundrede ser dagens lys.

Hen mod 1500-tallet kan man tale om en udvikling og en tilstand, der kan karakteriseres som værende udtryk for en semi-permanent organisation. Det kan konstateres, at man i Danmark-Norge hen mod 1500-tallet bevæger sig fra temporære flådestyrker over til en semi-permanent flådeorganisation. Købstadsledingen fortsatte formelt op til 1566, og fra dette tidspunkt kan man tale om, at de sidste rester af den semi-permanente flåde helt forsvandt til fordel for den permanente flådeorganisation.

Til sammenligning kan man gøre opmærksom på, at man det sidste decennium inden 1500, begyndte i England – hvor man stort set havde samme ordning, som den der her er skitseret for Danmark-Norges vedkommende – at gøre den kongelige del af den ad hoc sammenstillede temporære flåde til en semi-permanent flåde. En udvikling, der hurtigt atter medførte en mere permanent organisation omkring flåden fra 1509, da Henrik 8. overtog den engelske trone. Det er en ordning svarende til den engelske, der efterfølgende tages op i Danmark-Norge.

Når vi kommer ind i 1500-tallet har ændringerne i skibskonstruktionen og kanonernes antal medført et øget behov for professionalisering og permanent organisation. Og det er på denne baggrund, som vi senere skal komme ind på, at de semi-permanente flåder i de nordiske lande efterhånden udviklede sig til permanente orlogsflåder.

Flådeudviklingen omkring 1500

I Danmark-Norge kan vi knytte Kong Hans (1481-1513) til påbegyndelsen af den her nævnte transformation af landets flådestyrke fra til en semi-permanent orlogsflåde til en mere permanent. De kilder, vi har til rådighed, viser, at denne konge har haft forståelse for betydningen af den udvikling, der foregik med hensyn til krigsmidlerne til søs. I 1487 kender vi navnene på 12 skibe, som denne konge ejede, og i alt kender vi navne eller identifikation på 50 skibe, som der er blevet opereret med fra statsmagtens side under kong Hans frem til hans død i 1513¹⁰.

Tilvejebringelsen af krigsmidler, specielt inden for det navale område, krævede i 1500-tallet store anstrengelser og ressourcer af stats- og kongemagt. Alene bygningen af et skib krævede en omfattende organisation svarende til bygningen af borge og fæstninger, og må formentlig anses for at være mere kompliceret. Dette medførte en hidtil ukendt centralisering og magtkoncentration hos kongemagten, der samtidig udnyttede denne mulighed til at få etableret et monopol på anvendelsen af vold i sit rige, og en helt anderledes kontrol med de væbnede styrker end det tid-

ligere havde været tilfældet. Denne udvikling må også ses som et første skridt på vejen til den sækulariseret nationalstat.

Der mangler meget forskning på dette område, men vi kan støtte os til den svenske professor Jan Glete's foreløbige forskningsresultater¹¹. Han taler i "Navies and Nations" om følgende revolutioner i denne periode:

- The **Gunpowder** Revolution
- The **Technical** Revolution
- The **Organizational** Revolution
- The **Bureaucratic** revolution.

Disse synes at være en følge af hinanden. Det er igen her kanonen, der udløser en revolutionær kædereaktion, som medfører ændringer i de bestående samfundsstrukturer. Kanonen stiller krav om nye tekniske løsninger, herunder forbedringer og centraliseringer ved fabrikationen. Dette kræver en bedre og mere omfattende organisation end den tidligere. Opbygning og forøgelse af en organisation kræver mere administration, mere kontrol – og flere penge. Alt dette medfører nødvendigvis et øget bureaukrati. Dette var denne konsekvens-proces, som man oplevede i 1500-tallet, og som de permanente flådestyrker var en væsentlig del af.

En væsentlig faktor, der skal bringes ind i denne konsekvens-proces, er de ændringer, der samtidig fandt sted med hensyn til de religiøse forhold i Europa på dette tidspunkt. Den katolske kirke havde som bekendt siddet hårdt på Europa gennem Middelalderen og virket som en supra-national myndighed eller magtfaktor. Kongernes magt blev i princippet omfattet som værende deponeret hos dem af Gud, og den overordnede forvaltning af denne lå hos Paven i Rom. Denne opfattelse ændrede sig i løbet af 1400-tallet og brød som religionsstridigheder ud i lys lue i 1500-tallet. Ud over at stridighederne adskilte det katolske og det protestantiske Europa, så skabte den den sækularisering, verdsliggørelse af staterne, som var en væsentlig forudsætning for dannelsen af nationalstater.

De permanente orlogsflåder i Norden i 1500-tallet

Da kong Hans tiltrådte som konge i Danmark-Norge 1481 overtog han sin faders bestræbelser på at sikre en nordisk union under dansk ledelse samt at sikre sig dominansen i Østersøen. Dette medførte i høj grad stridigheder med unionsfjendtlige kredse i Sverige samt med Lübeck og de øvrige Hansestæder, der drev handel overalt i Østersøen.

Efter at være blevet drevet ud af Sverige, sendte kong Hans atter i 1497 en hær til dette land. Dette kunne lade sig gøre, fordi den danske konge besad det nødvendige søherredømme. I denne forbindelse vil besiddelse af et søherredømme blive defineret som "evnen til at kunne benytte havet som transportvej, og hindre fjenden i at kunne gøre dette". Det lykkedes den danske hær at indtage Stockholm, og kong Hans' position som unionens konge var dermed atter etableret.

Efter det danske nederlag i Ditmarsken 1500, rejstes oprørsfanen atter i Sverige mod unionskongen. Kong Hans svarede igen med en blokade af Sverige. I en samtidig krønike hedder det: "Da kongen (Hans) mærkede, at han ved indfald i Sverige ikke mere kunne udrette, udrustede han mange skibe, som han lod udgå i søen, og gav også alle ret til at røve på Sverige. Og bragte han dermed de svenske mere udi klemme, end om han med en hel krigshær havde stået i landet, thi al handel blev dem derved betaget".

Denne passus er interessant, idet den er et prægnant udtryk for betydningen af søherredømme, og derved et eksempel på sømagtens indflydelse i historien. En blokade ved hjælp af flådestyrker kunne udrette mere end en hel krigshær i land. Passussen viser imidlertid også søherredømmets begrænsninger. Landet ville således ikke kunne erobres som sådan alene af flådestyrker, der besad søherredømmet.

Den talrige og veludrustede dansk-norske flåde, der var under ledelse af Jens Holgersen Ulfstand og Søren Norby, sørgede for en særdeles effektiv blokade, der hindrede, at hanseaterne kunne handle med Sverige, hvad der i høj grad øgede spændingen mellem dem og kong Hans. Svenskerne sluttede fred i København i 1509, men stridighederne med Lübeck medførte krigshandlinger 1510-12 mellem Danmark-Norge og Lübeck.

Her støder vi for første gang på den permanente eller i hvert fald mere fastere organiseret orlogsflåde, som kong Hans var i gang med at bygge op omkring 1500. Denne flåde fik sin ilddåb under krigen 1510-12, der i høj grad blev en søkrig. Flere steder var der fra begyndelsen af 1500-tallet i Danmark blevet igangsat bygningen af skibe kun beregnet til krigsbrug. Der var tale om store skibe bygget på kravel og med kanoner. Vi ved ikke præcist, hvornår de første kanonporte er blevet introduceret i nordisk sammenhæng. Vi ved fra kalkmalerier i de danske kirker dog nogenlunde, hvorledes disse skibe har set ud. Vi har endvidere kendskab til et kongeligt skibsværft på dette tidspunkt ved Nakskov, på den såkaldte Slotø, samt ved Sønderborg. Vi ved endvidere, at kong Hans fra

1509 byggede to store kraveller, d.v.s. kravelbyggede skibe, først "Engelen" og senere "Maria".

Desværre er det ikke muligt at fastsætte en mere præcis datering af starten på kong Hans' permanente organisation af sin orlogsflåde på de nye betingelser. Som nævnt var der tale om en proces, som havde været i gang siden 1490erne. Interessant i denne forbindelse er under alle omstændigheder bygningen af det store skib "Engelen" fra 1509. Endvidere kan vi konstatere, at under krigshandlingerne 1510-12 har der været en fastere organisation omkring flåden i forhold til tidligere. 1509-10 udleveredes således krudt til 13 større skibe. Det kan endvidere konstateres, at den 10. august 1510 blev den norsk-danske rigsråd Henrik Krummedige udnævnt til "øverste kaptajn og høvedsmand for alle søkaptajner". Den dansk-norske flåde havde således fået en øverste chef med henblik på den forestående krig. Sammenholdt med de øvrige oplysninger, vi er i besiddelse af omkring denne nye organisation, så har man fra det danske søværns side nu valgt denne dato som starten på den permanente orlogsflåde i Danmark-Norge, og agter derfor i 2010 at fejre denne flådes 500 års jubilæum.

Inden krigen mellem Danmark-Norge og Lübeck 1510-12 var der også sket en oprustning af Hanseaternes flådestyrke. Krigen viste antydninger af, hvad der for første gang var under udvikling med hensyn til krigsskibe og krig til søs i Norden. Den 9. august 1511 støtte de to flåder sammen ved Bornholm. Den danske flådes flagskib var det nye hovedskib "Engelen", der anses for på dette tidspunkt at have været et af de største krigsskibe i Østersøen. I en samtidig beretning hedder det, at den "lignede en høne blandt sine kyllinger". Det blev den danske orlogsflådes første kamp til søs¹².

Efter en indledende artillerikamp udviklede det sig til en uordnet enkeltskibskamp. De lybske skibe havde dog for høje sider til at man kunne entre dem. Så selv om danskerne havde overtaget, blev det ikke til en markant sejr for nogen af parterne.

Kong Hans og hans orlogsflåde kunne efter krigen 1510-12 konstatere, at de besad et søherredømme i Østersøen. Derfor kunne de stridigheder, der atter brød ud mellem Danmark-Norge og Sverige i 1517, af kong Christian 2., Hans' efterfølger, hurtigt flyttes til Stockholm, hvortil der blev sendt en stor flåde. Kampene endte i 1520 med Stockholms overgivelse, og det herostratisk berømte blodbad. Begivenhederne kaldte i Sverige Gustav Vasa frem, der i august 1521 blev udråbt til "Sveriges høvedsmand". I Danmark udbrød der borgerkrig, og kong Christian 2.

flygtede til Nederlandene i april 1523, og tog det meste af den dansk-norske flåde med sig, omfattende 18 større krigsskibe.

Det er interessant i denne forbindelse, at konstatere, at Gustav Vasa tilsyneladende fik øjnene op for, hvad det betød for den danske konge at have en synlig flådestyrke, hvormed han kunne skaffe sig søherredømme, når han havde brug for at anvende havet som transportvej for sine tropper. Gustav Vasa indkøbte derfor fra Lübeck på kredit en lille flåde. Den ankom til Stockholm den 4. november 1522, der ses anført som den svenske orlogsflådes "fødselsdag"¹³. Som Jan Glete har bemærket, så lejede Gustav Vasa ikke en flåde, men købte den. Gustav Vasa demonstrerede således tydeligt, at han var indstillet på fremover at bestride det dansk-norske søherredømme, og med en flåde selv søge at skaffe sig et for at kunne udnytte det på tilsvarende måde som danskerne havde gjort.

En potentiel sømagt i Østersøen var Polen, men dette område kom aldrig til at gøre sig gældende i kampen om herredømmet i dette hav. Forklaringen er dels, at Danmark-Norge og Sverige-Finland lå betydeligt bedre maritimt, dels at Polens interesser lå syd for dens kyststrækninger.

Da Christian 2. havde bortfjernet den danske sømagt, måtte oprørerne, der bl.a. blev støttet af kongens farbroder, Frederik 1., skaffe sig alliancer med Lübeck og Sverige for at kunne benytte havet som transportvej for sine tropper.

Efter at Frederik 1. i 1523 var kommet til magten stod han dog svagt, fordi han ikke rådede over nogen sømagt og derfor var i lommen på Lübeck og Sverige. Uvist af hvilken grund satte det danske rigsråd sig imod at lade bygge nye krigsskibe eller indkøbe tilsvarende skibe. Situationen blev derfor også vanskelig, da Christian 2. i oktober 1531 ankom til Norge med en stor nederlandsk flåde på 25 skibe og med 7.000 mand lejetropper om bord. Frederik 1. kunne intet stille op, og blev nødt til at henvende sig til Lübeck om at få hjælp. Lybeckernes plan var at tage sig betalt for denne hjælp, og få danskerne gjort til deres "portner i Øresund", der kunne holde rivalerne nederlænderne ude af Østersøen. Igen har vi her eksempler på, hvilken betydning søherredømmet har, belyst ved omvendte situation, nemlig når man ikke er i stand til at besidde et sådant.

Efter 1533 søgte Lübeck at udnytte situationen i Danmark til egen fordel, men her fandt Sverige og Danmark-Norge under den nye konge, Christian 3. sammen om at eliminere den lybske sømagt. Kampene kom til at foregå under det vi kalder Grevens Fejde 1534-36.

Under denne krig skal især bemærkes søslaget ved Bornholm 9. juni 1535. Ganske bemærkelsesværdigt i vor historie var der tale om en svensk-dansk flåde under ledelse af Måns Some og Peder Skram, der mødte en lybsk flåde¹⁴. Karakteristisk foregik kampen ved Bornholm, der var uhyre strategisk vigtig som omdrejningspunkt for kampen om søherredømmet i Østersøen, hvor det i denne periode særligt var den vestlige del, der var interessant som transportfarvand. Slaget er endvidere interessant, fordi kanonen til søs så at sige fik et gennembrud i nordisk sammenhæng. På grund af "en flyvende storm", som det hedder i kilderne, var det ikke muligt at gennemføre nogen form for entring af hinandens skibe. Søslaget kom derfor til udelukkende at bestå af en langstrakt artillerikamp. Derved kom skib til at kæmpe mod skib, i stedet for at artillerikampen kun var en indledende fase til nærkamp, entring og erobring. Det har næppe været en bevidst og planlagt handling fra den danske admirals side, men under alle omstændigheder blev situationen dygtigt udnyttet. I international marinehistorik litteratur nævnes Peder Skram da også som en af de første, der har anvendt denne taktik, som på dette tidspunkt må have været en nydannelse – og, kan man sige, en naturlig konsekvens af den navale udvikling, der var i gang i Norden i 1500-tallet¹⁵. På anden måde blev slaget ved Bornholm 1535 også et bemærkelsesværdigt slag, idet det én gang for alle reducerede Lübeck's sømagt i Østersøen. Danmark havde beholdt nøglerne til Østersøen. Danmark-Norge og Sverige havde gjort sig af med en ubehagelig tredje magtfaktor i Østersøen.

Det var dog mere den fælles fjende end gensidig sympati, der har holdt dem sammen. Den tidligere rivalisering om dominansen i søherredømmet mellem Sverige og Danmark-Norge måtte naturligt dukke op igen, men nu med en ny tredje mod- og medspiller i form af Nederlandene, der efter Lübecks fald forsøgte at overtage dennes position i Østersøen.

Resultatet af dette fornuftægteskab mellem den svenske og den dansk-norske konge blev i første omgang, at der blev indgået en samarbejdsaf-tale i Brømsebro i 1541, der skulle sikre ro i Norden i 50 år. Begge par-ter begyndte dog at opruste deres flåder i 1540'erne.

I Danmark-Norge rådede man i perioden 1523-36 ikke over nogen orlogsflåde af betydning. Den nye konge, Christian 3., der kom til i 1534 havde tilsyneladende en interesse i atter at få bygget en permanent orlogsflåde og i at kunne tilkæmpe sig et søherredømme, når det blev

nødvendigt. Der var således fuldt gang i bygningen af krigsskibe i Danmark i 1540erne og 1550erne, ligesom kilderne viser etableringen af en ikke ganske lille administration og organisation omkring flåden, der blev placeret på Bremerholm i København¹⁶.

I Sverige fandt en tilsvarende sømilitær oprustning sted, men satte først alvor ind i 1550erne. I dette årti var den svenske orlogsflåde imidlertid større end den dansk-norske. Det er værd at bemærke sig, at i midten af 1500-tallet var både den svenske og den dansk-norske flåde på størrelse med den engelske og meget større end den nederlandske og spanske på dette tidspunkt. Samtidig var flåderne i Nordeuropa dem, der var kommet længst med den optimale placering af kanonerne om bord, og i det hele taget den teknologiske udvikling omkring slagkraftige, store skibe. Omkring 1550 forsvandt også de sidste klinkbyggede skibe fra den dansk-norske og svenske flåde. Den nordiske søkrigshistorie viser i løbet af 1500-tallet adskillige eksempler på denne begyndende udvikling af krigsskibet til en "ship-killer".

Der er flere karakteristiske forhold, der skal nævnes omkring de nordiske flåder. Det gælder bl.a. finansieringen af de nævnte flåderustninger. Danmark-Norge havde den fordel frem for Sverige, at landet rådede over indtægterne fra Øresundstolden, der i vid udstrækning gik til orlogsflådens underhold. En logisk følge af, at toldopkrævningen i Sundet medførte, at det forventedes, at den danske konge så til gengæld holdt sine farvande fri for sørøvere. Men derudover så finansieredes flåderne ved hjælp af det kirkegods fra den katolske kirke, som var blevet inddraget såvel i Sverige som i Danmark i 1520erne og 1530erne. I Danmark indførtes protestantismen officielt i 1536. Vi ser her igen, hvorledes der er en række faktorer i 1500-tallets konsekvens-proces, som orlogsflåderne indgår i.

Med hensyn til officerer og mandskab, så tegner der sig i 1550erne et fast korps af officerer og skippere, der så suppleres med fast og udskreven mandskab. Officererne var - om overhovedet uddannet - krigere, der normalt havde erfaring i landkrig. Dette var for så vidt naturligt som krigen til søs frem til op i 1500-tallet havde været en tro kopi af landkrigen, blot foregik den på vandet. Et søslag som Bornholm 1535 må imidlertid have givet en del af officererne en erfaring i nogle af de nye kampbetingelser, som krigen til søs fremover ville indebære. Skipperne var de navigations- og sejlkundige, der bragte skibene frem til operationsområdet, hvorefter officererne overtog ledelsen af skibet som platform for entring og erobring af fjendtlige skibe. Denne todeling af ledelsen om bord på krigsskibene holdt sig helt op til midten af 1600-tallet.

Permanente flåder må i 1500-tallet have været kostbare at vedligeholde og drive, men driften kunne aflastes ved at skibene i fredstid blev lagt op, og mandskaberne gik tilbage til handelsskibene, for på ny at kunne blive udskreven. Officererne blev fastholdt i organisationen. Denne fordel havde hæren ikke ved etableringen af en stående hær. Her kunne soldaterne i fredstid ikke sendes ud til en beskæftigelse, der var relevant for deres virke som soldater under krigsforhold.

Den første søkrig i Norden 1563-70

Den nordiske syvårskrig 1563-70 var overordnet et strategisk magtspil mellem Danmark-Norge og Sverige om herredømmet i Østersøen, og i denne forbindelse kampen om det tomrum mellem disse to lande, der opstod i Baltikum efter den begyndende opløsning af den tyske ordensstat i dette område.

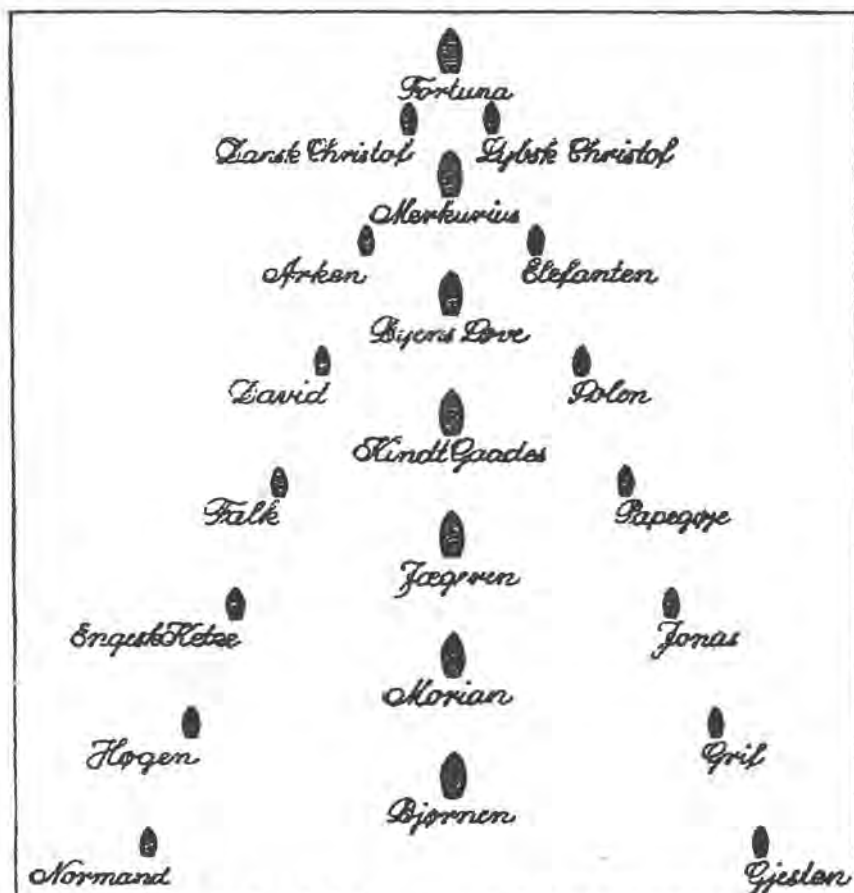
Efter at Christian 3. døde i 1559 og Gustav Vasa i 1560, kom der to nye konger på tronerne i de to lande, Frederik 2. og Erik 14. Ingen af dem følte sig bundet af Brømsebroaftalen, og var interesseret i at profilere sig. En krig blev snart en kendsgerning mellem de to lande¹⁷.

Krigen, der udbrød i 1563, blev i høj grad en søkrig, og kan på en måde siges at være det egentlige gennembrud for de permanente flåder i Østersøen, og samtidig et betydeligt skridt på vejen i den navale udvikling i Norden. Krigen karakteriseres af Jan Glete som den første "moderne" søkrig mellem sejlene krigsskibe i europæiske farvande. Begge parter kæmpede for søherredømmet for at udnytte dette til at kunne kontrollere handelsruterne og som en konsekvens af dette nedkæmpe fjenden gennem en invasion ad søvejen. Begge parter søgte også at uskadeliggøre den fjendtlige flådestyrke. Der blev således udkæmpet ikke mindre end 7 søslag i perioden 1563-66. De her nævnte elementer anses i dag for at indgå i den klassiske beskrivelse af sømagt, søkrig og søherredømme. Efter 1500-tallet kom de til at udgøre den europæiske koncept for søkrig.

Den nye svenske konges opfattelse af flådens rolle i en fremtidig krig får man i en samtidig skildring, umiddelbart inden krigen, hvori det hedder: "Skibsflåden er kongens eneste lanse, det eneste, han har at støde med for at bryde muren mellem riget og verden. Med den skal man ramme fjenden i hjertet. Den skal løbe ud i Øresund, så snart isen er væk. Told skal tages dér af kong Erik ikke af kong Frederik. De danske øer skal den betvinge. Og aldrig skal det ske, at København bliver et nyt Lübeck". Fra svensk side var man således ikke i tvivl om, hvad man ville anvende et eventuelt søherredømme til. På en måde ramte udtrykket "for at

Fig. 3. Papirseddell med den dansk admiral Herluf Trolles anvisning på flådens taktiske opstilling inden søslaget ved Øland 1564.

HERLUF TROLLES FLAADEOPSTILLING

Fig. 4. Således er Herluf Trolles taktiske anvisning hidtil opfattet som en slags kileformet slagorden.

bryde muren mellem riget og verden" ganske godt, idet de nordiske lande netop anvendte deres nye orlogsflåder som instrumenter, hvormed de kunne ændre den politiske og økonomiske magtbalance i Østersø-området, og som de første områder i Europa opnå en fuldstændig statskontrol i egne farvande, noget der var med til etablere nationalstaten.

Taktikken under slaget ved Øland 1564

Et enkelt af slagene under krigen 1563-70 skal tages op her, fordi vi i kil-

derne har oplysninger, der kan belyse den tids taktiske overvejelser og anvendelsen af krigsskibe hen mod slutningen af 1500-tallet.

Den danske admiral Herluf Trolle sammenkaldte inden slaget sine skibshøvedmænd, og ”gjorde en ordning, hvor hver skal sejle, eftersom denne seddel udviser”. På en særlig side havde Herluf Trolle opstillet en formation med de deltagende skibe i tre kolonner, hvoraf den midterste synes forskudt i forhold til de to andre. Opstillingen er interessant og er blevet opfattet som et af de første eksempler på at opstille en formaliseret taktik i forbindelse med brugen af de nye krigsskibstyper, der havde udviklet sig i løbet af 1500-tallet, og hvor kanoner, anbragt i porte i siderne, spillede en stadig mere afgørende rolle under kampen til søs.

Hvorledes Herluf Trolles opstilling skal forstås, kan diskuteres. I den marinehistoriske litteratur har den været gengivet ved, at de to ydre kolonner er drejet lidt til siden, således at hele den samlede formation kommer til at fremstå som en kile, men i den oprindelige kilde optræder alle skibsnavnene direkte under hinanden. Der er altså tale om tre kolonner med skibsnavne, hvoraf den midterste, som antydnet, er forskudt i forhold til de to andre. Det har været diskuteret, hvorvidt der er tale om en marchorden, det vil sige en formation, der benyttes under sejladsen frem til operationsområdet, eller om det er en kamporden, der skal anvendes under selve slaget. Hvis det sidste er tilfælde, må der være tale om den indledende formation, da Herluf Trolle næppe kan have forestillet sig, at denne formation med datidens taktik ville kunne fastholdes under den efterfølgende kamp.

Det er imidlertid værd at notere sig, at de største skibe er anbragt i midterste kolonne, samt at Herluf Trolle i forbindelse med ankomsten af de lybske skibe bestemmer, at de skal anbringes midt i formationen, ”i sjette række”. Han må altså have sammensat den samlede formation af tværgående rækker med tre skibe i hver række, hver bestående af at hovedskib sekunderet af to mindre skibe, ét på hver side.

Herluf Trolles formation må derfor sandsynligvis opfattes som bestående af en række 1-2-skibsgrupper, som sejlede på rækker under march og under den indledende fase af slaget for derefter at dele sig ud i 3-skibsgrupper, under den efterfølgende kamp, hvis vigtigste elementer fortsat var artilleribeskydning efterfulgt af entring.

Herluf Trolles formation og hans forudgående taktiske betragtninger er interessante, men ikke udtryk for en egentlig nydannelse på dette tidspunkt. Den svenske flåde synes på samme tid – uden at der eksisterer et

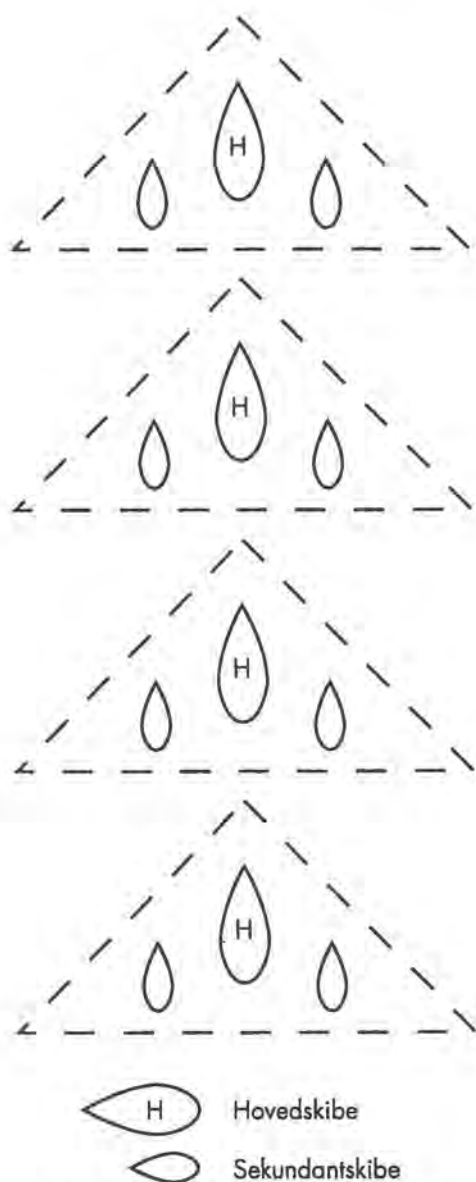

Fig. 5. I dag opfattes Herluf Trolles taktikopstilling som en marchorden, der består af et antal 3-skibsgrupper, et hovedskib med to sekundanter, der i forbindelse med kampens begyndelse skulle kæmpe sammen, men altså ikke i en samlet opstilling, som vist på fig. 3 og 4.

tilsvarende kildemateriale – at have fulgt den samme taktik og formationsprincipper. Herluf Trolles formation afspejler under alle omstændigheder, hvorledes den anvendte taktik til søs havde udviklet sig i løbet af 1500-tallet¹⁸.

Sammenfatning

Det skal her postuleres, at der i 1500-tallet skete en naval udvikling, der medførte en ændring af krigsskibet, krigen til søs og tilkomsten af permanente orlogsflåder. De teknologiske konsekvenser og krav om organisatoriske og administrative ændringer, som dette medførte, fik indflydelse på den middelalderlige statsdannelse i Norden, idet det blev nødvendigt at lade tilkomsten af specielt søkrigsmidler, herunder kanoner, centralisere og overlade til kongernes kontrol. Dette medførte igen opkrævning af større skatter, som fremprovokede mere bureaukrati og administration. Sammen med sækulariseringen synes disse forhold at være nogle af de væsentligste årsager til udviklingen af den form for stat, nationalstaten, som begyndte at udvikle sig i Europa i og efter 1500-tallet.

Noter og litteratur

1. Se generelt: Jan Glete: *Navies and Nations, Warships, Navies and State Building in Europe and America, 1500-1860* Vol. I-II. Stockholm 1993. Carlo M. Cipolla: *Guns and Sails in the Early Phase of European Expansion 1400-1700*, London 1965, og *The Evolution of the Sailing Ship 1250-1580*, *Keynote Studies from Mariner's Mirror* selected by Basil Greenhill, London 1995.
2. *Naval*. Af det latinske adjektiv *navale*, *navalis*, der betyder det, der hører til flådevæsen. Findes som opslag i Ludvig Meyers Fremmedordbog, første gang udgivet i København 1837, siden udkommet i mange oplag, senest i 1998. Ordet findes imidlertid ikke i nyere fremmedordbøger udgivet i Danmark.
3. Angående den danske ledingsordning se: Hans Christian Bjerg: *Ledingsbestemmelserne i Jyd-ske Lov*, i: *Jydske Lov 750 år*, Viborg 1991, ss. 183-195
4. Hans Christian Bjerg & Ole L. Frantzen: *Danmark i krig*, Kbh. 2005 særligt ss. 27-37 og s. 349
5. Glete, op.cit. s. 37. Ved klink-bygning overlapper bordene hinanden og midtskibsstøtteforan-staltninger anbringes først til sidst. Ved kravelbygning opsættes først midtskibsstøtten i form af spanter, hvorefter bordene fastgøres spanterne, idet deres korte sider stødes mod hinanden.
6. Glete, *ibid*.
7. Angående oplysningerne og diskussionen om kanonportenes introduktion se bl.a. N.A.M.Rodger: *The Safeguard of the Sea. A Naval History of Britain, Vol. I 660-1649*, London 1997
8. Se Michael Lewis: *The Navy of Britain*, London 1948
9. Jørgen H. Barfod: *Flådens fødsel*, *Marinehistorisk Selskab*, Skrift nr. 22, Kbh. 1990
10. Jørgen H. Barfod: *Den danske orlogsflåde før 1560*, i (Da.) *Historisk Tidsskrift* 1994, nr. 94, ss. 261-270
11. Glete, op.cit.
12. Se Hans Christian Bjerg & Ole L. Frantzen, *Danmark i krig*, Kbh. 2005
13. Lars Ericson et al.: *Svenska slagfält*, Stockholm 2003
14. Peder Skram var hyret af den svenske konge som admiral
15. Se opslag om Peder Skram i Peter Kemp (ed.): *The Oxford Companion to Ships and the Sea*, 1979. *Naval Warfare, An International Encyclopedia*, vol. III, 2002. *Who's Who in Naval History, From 1550 to the Present*, 2004.
16. Se Poul Colding: *Studier i Danmarks Politiske Historie i Slutningen af Christian III's og Begyn-delsen af Frederik II's Tid*. København 1930
17. Frede P. Jensen: *Danmarks konflikt med Sverige 1563-70*, København 1982
18. Bjerg & Frantzen: *Danmark i krig*, op.cit. s.46-55. For en tidligere opfattelse se E. Briand de Crèvecoeur: *Herluf Trolle*, København 1959, s.81-82, og Niels M. Probst: *Nordisk søtaktik i 1500- og 1600-tallet - og Slaget i Køge Bugt den 1. juli 1677*, i: *Marinehistorisk Tidsskrift* 4/1992 ss. 3-23.

MARKERINGEN AF 200 ÅRS DAGEN FOR KAMPEN VED SJÆLLANDS ODDE 22. MARTS 2008

Søværnets Våbenkursus på Gniben, Sjællands Odde, markerer og højtideligholder hvert år den 22. marts kampen ved Sjællands Odde på denne dag i 1808. Dagen begynder med gudstjeneste i Odden Kirke efterfulgt af kransenedlægning af kommunen, Søværnet og Søe-Lieutenant-Selskabet. Derpå er der frokost på Gniben for særligt indbudte.

På grund af 200 årsdagen var markeringen i år naturligvis udvidet. Som noget særligt deltog i år regentparret. Ved markeringen i 1958 af 150 årsdagen deltog Kong Frederik IX. Endvidere deltog i år bl.a. forsvarsministeren, undervisningsministeren, viceadmiral Tim Sloth Jørgensen og kontreadmiral Nils Wang, samt borgmester Finn Madsen, Odsherred Kommune. Endvidere den britiske Royal Navy repræsenteret af commodore Tom Karsten og forsvarsattachéen

Formanden for Søe-Lieutenant-Selskabet foran den mindesten, som selskabet lod opsætte i 1883 i 100 året for Peter Willemoes' fødsel til minde om kampen ved Sjællands Odde. (Foto: Hans Chr. Bjerg)

Formanden for Søe-Lieutenant-Selskabet holder tale før afsløringen af selskabets mindeplade. (Foto: Hans Chr. Bjerg)

H. M. Dronningen ankom i helikopter sammen med H. K. H. Prinsgemalen fra Marselisborg, hvor de ellers holdt påskeferie. De blev modtaget af chefen for Søværnets Operative Kommando, kontreadmiral Nils Wang og chefen for Søværnets Våbenkursus, kommandørkaptajn Gustav Lang. Regentparret blev derefter kørt til Odden Kirke, hvor det overværede gudstjenesten. Sognepræsten Camilla Munchs prædiken kan læses andetsteds i dette nummer af tidsskriftet.

Efter gudstjenesten foregik kransenedlægninger ved fællesgraven på Odden Kirkegård med de faldne fra kampen i 1808. Selskabet vendte derpå tilbage til Søværnets Våbenkursus for at indtage frokost. Inden denne blev Søe-Lieutenant-Selskabets mindeplade afsløret.

Siden 1883, hvor Søe-Lieutenant-Selskabet lod opsætte en mindesten på fællesgraven, har dette selskabet haft en særlig tilknytning til højtideligholden af kampen ved Sjællands Odde, og har deltaget i vedligeholdelsen af Kirkegårdens mindesmærker med tilknytning til kampen. Senest i 2004 skaffede selskabet i samarbejde med kirken midler fra A.P.Møller og hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til Almene Formål til en gennemgribende restaurering af mindestøtten og mindestenen anbragt på fællesgraven.

I samarbejde med menighedsrådet for Odden Kirke ønskede Søe-Lieutenant-Selskabet, at der – i lighed med tidligere - blev sat et minde for at markere den runde årsdag. Det blev derfor besluttet at lade opsætte en mindeplade i kirkens våbenhus for at markere dagen. Resultatet blev en indgraveret messingplade udført hos gravørfirmaet Schwartz, Frederiksberg, med en tekst af orlogshistorikeren Hans Christian Bjerg.

Inden frokosten den 22. marts på Søværnets Våbenkursus var selskabets mindeplade opstillet på staffeli i Gnibens officersmesse, Sct. Barbara. Efter en kort tale af formanden for Søe-Lieutenant-Selskabet, kaptajn-løjtnant Michael G. Landmark blev mindepladen afsløret af H. K. H. Prinsgemalen. Denne begivenhed er anvendt som forsideillustration på dette nummer af tidsskriftet. Teksten på mindepladen, der snarest vil blive opsat i Odden Kirkes våbenhus, kan ses i forbindelse med dette indlæg.

I anledning af mindedagen har A.P.Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til Almene Formål på foranledning af Søe-Lieutenant-Selskabet bevilget 270.000 kr. til istandsættelse af jerngitteret omkring fællesgrav og mindestene Dette arbejde vil snarest blive igangsat.

H. K. H. Prinsgemalen afslører Søe-Lieutenant-Selskabets mindeplade, der skal opsættes i Odden Kirkes våbenhus (Foto: Hans Chr. Bjerg)

Odsherred kommune og det lokale museum bakkede kraftigt op omkring markeringen af kampen ved Sjællands Odde. Odsherred Museum havde således i vinterhalvåret afholdt en foredragsserie, hvor interessere kunne høre om forudsætningerne for kampen, selve kampen – og også om Søværnet i dag. Endvidere åbnede museet en stor udstilling med kampen som emne i forbindelse med mindedagen. Der havde været udsendt relevant undervisningsmateriale til de lokale skoler, ligesom en lokal initiativgruppe sørgede for forskellige kunstneriske arrangementer i forbindelse med mindedagen.

Redaktionen

*

*Til minde om
Kampen ved Sjællands Odde
22. marts 1808*

*

*Her heltene blev stedt til hvile,
trygt i kirkens favntag.
Mindet om dem vil stadig leve,
i den danske flådes hverdag.*

*

*Søe-Lieutenant-Selskabet opsatte mindesten
på Odden Kirkegård 11. maj 1883
i hundredåret for Peter Willemoes' fødsel
og denne mindeplade 22. marts 2008
i tohundredåret for kampen ved Sjællands Odde*

*

Teksten til Søe-Lieutenant-Selskabets mindeplade i anledning af 200 årsdagen for kampen ved Sjællands Odde 22. marts 1808.

I DEN GAMLE HISTORIE ER DER SPOR, DER PEGER VIDERE

Sognepræst Camille Munk, der også er orlogspræst, holdt prædiken i Odden Kirke den 22. marts 2008, ved gudstjenesten den 22. marts 2008. Prædiken gengives nedenstående.

(Matt. 27, 57 - 66)

Du har forstået at vi tabte, ikke, sagde en nydelig ældre herre og så tvivlende på mig over brillerne, efter jeg med åbenbart ubegribelig stor iver og ihærdighed havde fortalt ham om alle forberedelserne og de fantastiske initiativer, alle de gode kræfter lagt i at kaste lys over og skabe bevidsthed om dagens markering af 200 året for Slaget ved Sjællands Odde.

Og jo da, kunne jeg berolige ham med - det har jeg ..

Historiebøgerne er jo gode til at holde regnskab. De analyserer og vurderer, trækker store linier og giver perspektiv. Ingen lades der i tvivl om, at da Linieskibet Prins Christian Frederik endte sønderskudt hvor den gjorde ud for Havnebyen, og 69 mænd mistede livet inden det hvide flag blev hejst, ja, så var det en ret forventelig slutning på en sørgelig periode i Danmarks historie, og skyldtes begivenheder langt udenfor rækkevidden af både Kaptajn Jessen, Løjtnant Willemoes, og de andre ombord.

Det ændrer bare ingenting!

For årsagen til at vi er samlet her i Odden kirke i dag, 200 år efter. Grunden til at vi stadig lægger kransen, og synger 'De snekker mødtes' har intet som helst med vindere eller tabere at gøre. Grunden til at alle sejl er sat til i dag her på Odden, er at den her historie stadig giver mening, stadig griber os, og har en gyldighed der brager gennem tiden.

Historien om Kaptajn Jessen, om Peter Willemoes, om dem alle - fra de øverst rangerende officerer, til de yngste kadetter og krudtdrenge rækker ind bag facaden på enhver, om det er mænd i trøjen, koner på kirkebænken eller unge konfirmander, som dem her fra Odden, der sidder der på bagerste række, - alle er de den lige nær..

Den er nemlig en stærk og nødvendig påmindelse om, hvor langt det nogen gange er nødvendigt at gå. Hvor meget man kan blive bedt om at give, der hvor man kæmper for sin sandhed og overbevisning - og det er et budskab der igen og igen prikker os på skulderen. Det går ikke væk, det bliver ikke uaktuelt, for de dumpe drøn der en gang bragede over

Kattegats våde bølger smælder nu over Afghanistans tørre sand.

Vi er her i dag fordi der stadig, hele tiden er nogen, der må sætte sig ud over sig selv. Vi er her i dag fordi den verden vi er sat til at leve i både kræver handling og refleksion.

Når vi går i kirke på en dag som i dag, er det fordi sådanne ord ikke får lov at svæve løst rundt her. Her i huset hænger vi dem op på noget. På ham der hænger der på sit kors. Og minder os om, hvor langt ud Gud gik, da han ville have os i tale - at han lod sig hænge der, for at holde os fast på, hvad prisen kan være når man sætter sig ud over sig selv. Der findes ikke et stærkere budskab at samles om, end det, at det koster at leve. Det er så stærkt, at det endda fordre af os at vi tør se efter storhed, hvor det mest ligner nederlag.

Der er ikke noget tidspunkt på året hvor det er mere klart, end nu hvor vi er på vej gennem påsken. Der er ikke noget sted, hvor der er mere synligt end på det kors, hvor Jesus hænger. Men kun fordi historien fortsætter.

Han bliver ikke hængende.

Der hører til denne dag, påskelørdag, en pudsigt skæv historie. Om den rige mand Josef fra Arimatæa, der ikke kan have at den døde Jesus hænger der på korset, sølle og ydmyget, men piller ham ned og svøber ham i et lagen og lægger ham i graven.

Der må være orden i tingene - og en sten bliver rullet for. Og der sidder kvinder og holder øje. Og der kommer vagtmænd - så ingen skal stikke af med ham.

Hvorfor er det at vi skal høre det. Jo, for nok er Jesus død, men han bliver ikke der - pænt rullet ind i sit lagen.

Han bliver ikke på korset, han bliver ikke i graven.

Stenen bliver rullet væk, graven er tom.

Den død han ved første øjekast tabte livet til, fik vredet armen om, og måtte slippe sit tag i ham.

Om et øjeblik skal vi synge en smuk påskesalme, der hører denne dag

til: Der venter bag langfredags nat et påskemorgenrøde. Og den handler om dette.

At det bag lidelsen, bag smerten, bag kampen, bag tabet, bag det ufors-tælige og meningsløse - bag alt det vi skal kæmpe med - alt det Jesus på den lange fredag hvor han ender på sit kors slår fast hører menneskelivet til - lyder til os mennesker, der helt kan forsvinde i det der er svært, at det ikke skal have det sidste ord, der er at sige om os.

Vi er skabt til mere, og selv der hvor det ikke springer os i øjnene, må vi håbe det og tro det.

Egentlig skulle man råbe hurra og springe højt af glæde, men vi er pæne folk her i kirken, så vi kalder det det rette navn, vi kalder det påskeglæde, og det betyder, at kan vi se med friske øjne, på det der kunne være rent og skært forstemmende.

Vi holder fast i det i dag. Vi insisterer på, at det liv som gik tabt - har betydning der rækker gennem tiden - for kan det håb ikke træde i karakter på en dag som denne, sådan som Jesus gjorde det påskemorgen, ja, så ville der ikke være nogen fornuftig grund til at være her ..

Så kunne kirken i dag være gabende tom.

Så ville de unge, der døde den nat for 200 år siden være ligegyldige, og 'Slaget ved Sjællands Odde' lige så godt blive skrevet ud af historiebøgerne.

Gravmonumenterne fra kirkegården kunne ligge knust på Oddenvejen, som vejbelægning for de travle forbi passerende - der skal se om ikke de lige kan nå færgen.

Men vi er her ... Der er fuldt hus igen.

Under hvælvingerne her - hvor vores historier bliver samlet, og får et helt nyt lys kastet på sig.

Vi er her, og slår ud med armene og fortæller at vi, nu og her, er stolte fordi nogen engang satte sig ud over sig selv. Fordi nogen engang tog en sag på sig, der ikke kun var deres.

Vi er her for at sige, at der i den gamle historie er spor der peger videre. Spor der peger os videre - ud over os selv.

Amen.

KAMPEN VED SJÆLLANDS ODDE

22. MARTS 1808

Af Hans Christian Bjerg

Den 22. marts 2008 var det tohundredte år siden, at der ud for Sjællands Odde foregik en voldsom kamp mellem den dansk-norske flådes lineskib PRINDS CHRISTIAN FREDERIK og to engelske lineskibe. Kampen var ulig og endte med at det danske lineskib blev sat på grund og sønderskudt. Mindesmærker for denne begivenhed ses i dag både i Odden Kirke, på kirkegården og ved Havnebyen på Odden. Orlogshistorikeren Hans Christian Bjerg, SOK, fortæller her om kampens forudsætninger, forløb og følger.

Krigene i Europa

Baggrunden for den kamp, der foregik om aftenen den 22. marts 1808 mellem et dansk og to engelske lineskibe, var de krige, som blev udkæmpet i Europa 1793-1814. Frankrig stod over for en koalition, hvis ledende magter var England og Østrig-Ungarn.

Danmark-Norge, der havde Europas sjette største orlogsflåde på dette tidspunkt, og ikke havde været i krig siden 1720, søgte at forholde sig neutralt i disse krige, men førte samtidig en uforsigtig handelspolitik. Den store handelsflåde, man var i besiddelse af, udnyttede sin neutrale position til at påtage sig fragter fra såvel krigsførende lande som ikke-krigsførende. Danskerne hævdede, at det neutrale flag dækkede ladingen.

Denne trafik var i høj grad en torn i øjet på England, der med sin store orlogsflåde søgte at fastholde sit globale søherredømme og udnytte dette til handelsblokader mod fjenden. Danmark fandt sammen med Sverige, Preussen og Rusland i et såkaldt væbnet neutralitetsforbund, der agtede at sætte magt bag hævdelser af deres neutrale stilling – og handelsmæssige udnyttelse af krigssituationen. Disse magter begyndte derfor at lade deres handelsskibe sejle i konvojer og lod disse eskortere af orlogsskibe.

Med stormagten Rusland i ryggen blev den danske konvoj-politik mere og mere aggressiv, hvad der hurtigt gjorde, at Danmark-Norge kom til at

ligge på en kollisionskurs med England. Efter et par episoder, hvor engelske orlogsskibe med magt måtte tiltvinge sig visitation af danske skibe i konvoj, besluttede regeringen i London at sprænge det væbnede neutralitetsforbund, der senest var blevet bekræftet mellem deltagerne i 1800.

Slaget på Reden 2. april 1801

I marts 1801 sendte den engelske regering en flåde til Østersøen for at sprænge neutralitetsforbundet. Det var den flåde, hvorpå den bekendte søhelt Horatio Nelson var næstkommanderende.

Danmark-Norge ville forsvare sin ret til at være neutral og fortsat modsætte sig engelske visiteringer. Det kom derfor til et større slag den 2. april 1801 på Københavns Red mellem den danske flåde og en afdeling af den engelske østersøflåde under ledelse af Nelson.

Midt under dette slag tilbød Nelson danskerne våbenstilstand, som blev accepteret. Kampen stoppede uden at der således forelå en formel dansk overgivelse. Den danske flådestyrke var imidlertid så medtaget, at det stod klart, at danskerne efter engelsk krav måtte trække sig ud af det væbnede neutralitetsforbund. Den svenske flåde i Karlskrona var blev inde, og den russiske flåde kunne ikke komme ud på grund af isen.

Flådens ran 1807

Efter 1805 gentog historien sig. Under indtryk af krigsudviklingen førte Danmark atter en aggressiv handelspolitik til søs. Denne generede atter englænderne især efter den fastlandsspærring, som i 1806 blev etableret af Napoleon.

I oktober 1805 blev en den fransk-spanske flåde slået af den engelsk under Horatio Nelson ved Trafalgar. Napoleon havde derfor et desperat behov for krigsskibe. Regeringen i London frygtede derfor, at Napoleon ville inddrage Danmark-Norge i krig på fransk side og derigennem få rådighed over disse landes ikke ubetydelige flåde. Dette måtte undgås, og man besluttede i London at neutralisere den danske sømagt. I 1807 sendtes atter en engelsk flåde til Østersøen, denne gang tillige medbringende landtropper og artilleri.

Situationen skabte store vanskeligheder for Danmark. Landet blev tvunget væk fra den givtige neutralitetspolitik, og måtte vælge mellem »pest eller kolera«. Hvis man støttede England, ville flåden blive reddet, men Jylland ville formentlig blive besat af Napoleons tropper, der befandt sig i Nordtyskland. Hvis man støttede Napoleon, ville Jylland undgå at bli-

ve besat af fremmede tropper, men englænderne ville da forsøge at ødelægge flåden for som nævnt at undgå at Napoleon kunne anvende den.

Afgørende for Danmark-Norges vanskelige situation blev det, dels at Sverige nu var på engelsk side, og dels at Rusland, som hidtil havde støttet os, i sommeren ved den såkaldte Tilsit-aftale blev tvunget over på Napoleons side. Danmark-Norge havde ikke længere nogen støtter og stor sikkerhedspolitisk helt alene.

I København fik man hverken tid eller mulighed for selv at vælge side. I slutningen af august 1807 var den engelske flåde ud for København, hvor den landsatte tropper, der påbegyndte en belejring af den danske hovedstad, hvor hele den sejlene flåde lå.

Da danskerne ikke frivilligt ville udlevere flåden, blev København bombarderet, bl.a. med brandraketter. Byen måtte overgive sig den 7. september 1807 og udleverede flåden intakt til englænderne.

PRINDS CHRISTIAN FREDERIK sendes på opgave i marts 1808
Ved begivenhederne i september 1807 havde lineskibet PRINDS CHRISTIAN FREDERIK undgået at falde i englændernes hænde, fordi det på dette tidspunkt befandt sig i Norge. I vinteren 1807-09 udførte skibet forskellige konvoj-opgaver mellem Norge og Danmark.

Efter i årene inden at have ført en neutralitetspolitik blev Danmark-Norge i 1807 tvunget i armene på Napoleon. Da Sverige på dette tidspunkt havde stillet sig på engelsk side, blev det besluttet, at Danmark-Norge, støttet af Napoleons spanske tropper, der befandt sig i Nordtyskland, skulle foretage en invasion i Skåne. Det var disse tropper, der under deres indkvartering på Koldinghus brændte dette af i 1808. Problemet med invasionen var imidlertid, at englænderne efter flåderanet i 1807 havde søherredømmet i de danske farvande. Man kunne derfor ikke uden videre transportere de spanske tropper fra Fyn til Sjælland.

På grund af vinteren var de fleste engelske krigsskibe trukket væk fra danske farvande ved årsskiftet 1807-08. I marts 1808 indkom der melding om, at der kun opholdt sig en enkelt engelsk fregat i Storebælt. Den lå ved Sprogø. Hvis den kunne jages væk, kunne man overflytte tropper til Sjælland, inden der ankom flere engelske krigsskibe til de danske farvande.

På dette tidspunkt lå PRINDS CHRISTIAN FREDERIK i Helsingør. Der havde været megen sygdom om bord, og den oprindelige besætning

på 625 mand var blevet reduceret til 576, hvoraf mange var uerfarne.

Den 25. december 1807 var den kun 24-årige løjtnant Peter Willemoes kommet om bord for at gøre tjeneste. Han havde udmærket sig under slaget på Reden i 1801, havde siden søgt i russisk tjeneste, men var vendt tilbage til Danmark efter flåderanet i 1807.

Kampen den 22. marts 1808

Den 18. marts 1808 blev PRINDS CHRISTIAN FREDERIK, der var under kommando af C. W. Jessen, sendt fra Helsingør til Storebælt for at jage den engelske fregat væk. Denne operations succes afhang af om afsejlingen kunne ske i største hemmelighed.

Man var på dette tidspunkt på dansk side ikke klar over, at den engelske flåde, efter at have modtaget meldinger om PRINDS CHRISTIAN FREDERIKS aktiviteter, havde sendt tre linieskibe og nogle fregatter til de danske farvande for at genoprette søherredømmet i disse. Linieskibene var imidlertid blev frosset inde ved den svenske ø Vinga.

Dette lykkedes endeligt de engelske linieskibe at komme ud om morgenen den 21. marts og de stod syd på. Samtidig – viste det sig senere – var det danske orlogsskibs afsejling fra Helsingør red blevet observeret af svenskerne, der straks sendte denne melding videre til de engelske skibe.

I løbet af den 21. marts blev PRINDS CHRISTIAN FREDERIK indhentet af de to engelske linieskibe STATELY og NASSAU. Det sidstnævnte var i øvrigt det tidligere danske HOLSTEN, som englænderne havde taget i forbindelse med Slaget på Reden i 1801. Disse to skibe havde hver et kanontal på 68. Da PRINDS CHRISTIAN FREDERIK under den omhandlede operation kun kunne anvende 66 af sine kanoner, var der altså tale om en knusende overmagt i forholdet 1:2.

Om aftenen den 21. marts ankrede C. W. Jessen med sit skib og besætning op mellem Sejerø og Refnæs, og blev her observeret af de engelske fregatter, der dog ikke angreb danskerne. Den oprindelige operation kunne således ikke gennemføres.

Om morgenen den 22. marts afsejlede PRINDS CHRISTIAN FREDERIK. Opgaven havde været at gå ned i Storebælt, men målet var nu forpasset, og Jessen så det nu som sin opgave at lokke de engelske skibe nord på – væk fra Storebælt. Det var nu Jessens plan at gå syd om Sejerø og ind i Nexeløbugten for med støtte i det snævre farvand at slå sig

tilbage til Helsingør. Alt tyder på, at denne operation havde reddet skibet, men den lods, som man havde om bord, turde ikke at gennemføre en sådan sejlads. Der var derfor ingen anden mulighed for at sejle nord over – nord om Sjællands Odde. Dette var på dette tidspunkt, at de engelske lineskibe lagde sig på hver side af det danske skib. Her under aftenen begyndte således en voldsom og hårdnakket kamp. Den blev udkæmpet i det tiltagende mørke, hvad der på dette tidspunkt var usædvanlig. Normalt ebbede kampe på søen ud, når det blev mørkt. Englænderne trak sig tilbage omkring kl. 21 for at reparere og restituere, men genoptog kampen mod det efterhånden helt sønderskudte danske lineskib. Eneste udvej var nu at sætte skibet på grund, således at det undgik at falde intakt i englændernes hænder.

Englænderne havde håbet, at de kunne entre skibet inden det tog grunden, og derved sikre sig det intakt. Dette lykkedes ikke. Skibet stødte tog grunden på nordsiden af Sjællands Odde. Det var under denne kamp, at Peter Willemoes sammen med mange andre danske orlogsfolk faldt. Den unge søhelt blev ramt i hovedet og udåndede i armene på skibets næstkommanderende C. A. Rothe.

For at undgå yderligere og unødvendige blodsudgydelser, strøg C. W. Jessen flaget. Mørket, søen, dybdeforholdene og det faktum, at mange af lineskibenes mindre fartøjer under kampen simpelthen var skudt i stykker, gjorde at yderligere kontakt mellem partnerne i større udstrækning måtte vente til morgens komme. Hele natten arbejdede lægerne om bord på PRINDS CHRISTIAN FREDERIK med de mange sårede. De døde blev kastet over bord.

Efter kampen

Da solen den 23. marts 1808 brød frem kunne Oddens beboere taget det sønderskudte og grundstødte skib i øjesyn. På dansk side var der 72 døde og 136 sårede, omfattende over en tredjedel af besætningen. På engelsk side var der 55 døde og sårede.

De overlevende, herunder de sårede, blev efterhånden bragt over på de engelske skibe. Enkelte blev dog umiddelbart efter udvekslet med engelske fanger. I de følgende dage drev lig i land, herunder liget af Peter Willemoes. De danske blev samlet ét sted, englænderne et andet. Det var dog ikke alle døde, det var muligt at begrave på denne måde. Havet havde taget dem.

De danske blev begravet i en fællesgrav på Odden Kirkegård den 7. april. I 1810 blev der på denne grav opsat en mindesøjle bestående af

godsejeren Lorenz Friberg fra Anneberg. Han var en bekendt af digterpræsten N. F. S. Grundtvig, der også var en bekendt og beundrer af Peter Willemoes. Grundtvig forfattede den helt uforlignelige og markante inskription på mindesøjlen »De Snekker mødtes i Kvæld paa Hav...«. Ikke mindst takket være denne inskription, er begivenheden en del af vores historiske bevidsthed.

Kampen og ødelæggelsen af PRINDS CHRISTIAN FREDERIK medførte, at den engelske flåde atter kunne hævde et søherredømme i de danske farvande. I løbet af de kommende år frem til 1814 blev dette dog bestridt af de danske kanonbåde, der efter 1808 blev bygget i stort tal, og med hvilke man angreb de engelske konvojer, der gik igennem de danske farvande.

Siden blev der opsat yderligere mindesmærker, på Odden kirkegård og ved Havnebyen. I tohundredåret for begivenheden lader Søe-Lieutenant-Selskabet, opsætte en mindeplade i våbenhuset i Odden Kirke.

DET MENER MAN I UDLANDET....

HVAD FÅR BORGERNE FOR PENGENE NÅR DE INVESTERER I FLÅDERNE?

Det amerikanske flådetidsskrift U.S.Naval Institute Proceedings har i marts 2008 spurgt en række flådechefer: "How do you explain to your government and fellow citizens why your navy is necessary and worth what it cost?" Svarene er meget interessante og kan anbefales for nærmere studier med henblik på nutidens flådeopgaver og opfattelse af sømagtsbegrebet. Nedenstående citeres den danske Chef for Søværnets Operative Kommando, kontreadmiral Nils Christian Wang's svar på dette spørgsmål.

With more than 7.300 kilometres of coastline, more than 400 islands (including Greenland and the Faroe Islands), and no Dane living more than about 50 kilometres from the sea, Denmark is by nature a maritime nation – the sea is part of our history and our character. Nevertheless, the navy needs to continuously prove its worth to its citizens and government. The Danish Navy safeguards our nation's interests from the sea, by military force, if necessary. This is our mission. To our parliament and citizens, protecting Danish interests justifies the money spent on the navy. Our focus is twofold: To enforce sovereignty inside the Kingdom of Denmark, including territorial waters, the EEZ; and to tackle related coast guard tasks. The external focus is aimed at international operations ranging from humanitarian missions over constabulary tasks to high-intensity conflict.

A good example of a successful attempt to create ties between the public and the navy is the national campaign launched by the Danish Navy in 2006. Its purpose was first and foremost to improve the protection of the sea environment. This is accomplished through the timely detection of oil spills for our environmental response ships to prevent the oil from reaching the Danish shoreline. The public – primarily yachtsmen – was encouraged to join as observers for the navy and, so far, more than 6.000 citizens have volunteered as oil watchers. This cooperation between the Danish people and the navy has improved the overall monitoring of the sea environment and improved relations.

In a more general perspective, maritime security in its broadest sense

and definition is a constructive and understandable framework for discussion when the *raison d'être* of naval (and coast guard) forces is on the agenda. Maritime security is quintessential to the physical part of globalization; most navies have a common interest with the shipping industry when it comes to informing the public, politicians, and other decision makers about the connection between prosperity, maritime transport, and naval forces to secure the sea lanes of communication (SLOCs).

Some might argue that you do not need high-tech frigates and destroyers to fight maritime crime, but securing SLOCs could ultimately mean creating stability in a coastal region through the use of joint forces and warfighting capacities

Of course every country is unique, and I don't think there is a general recipe. However, it is my experience that the navy needs partners in order to maintain focus on the important functions it fulfils. Securing national interests and strong ties with the shipping industry is paramount.

På det samme spørgsmål svarer den hollandske flådechef, Generalløjtnant Rob Zuiderwijk:

We must foster more ocean awareness.

The Netherlands has always been a seafaring merchant nation, with a great dependence on the oceans for our prosperity and wealth. Reminding politicians and the public of the importance of maritime trade is an easy first step to the second, more difficult one: convincing the public that the naval forces are indispensable for keeping those seas, and thus our trade, safe, and that we contribute to safety ashore with naval assets. A nation bordering the North Sea – the busiest sea in the world – and having Rotterdam, the third-largest port in the world, serving major parts of the European hinterland, cannot depend on other nations to keep sea lanes of communication open. I support initiatives, both by us and by stakeholders in the Dutch maritime and trade sector, to evolve public opinion from “sea blindness” to “ocean awareness”.

Geo-strategic developments confirm the validity of our choice to invest in capabilities to enhance security both on the high sea and on our shores. It is an investment that combines well with capacities in distant relief and humanitarian operations from the sea. We see a further concentration of the world population and economic activities in coastal areas of the world, which also enhances the dangers of significant conflicts in those areas. Given the dependence of our economy on sea transport, such conflicts will directly affect our society.

The 20 years since the fall of the Berlin Wall saw cutbacks in ships and troops, consuming the so-called peace dividend to the fullest extent. Fortunately, the notion remains with both the Dutch public and politicians that we have a job to do on the oceans and in littoral areas – provide safety and stability on the sea and contribute to these elements on land. Our navy has participated in the Indian Ocean in support of Operation Enduring Freedom, and with the UN in the Mediterranean off the Lebanese coast and in the Liberian littorals. The Royal Netherlands Navy will be engaged in coalition-type expeditionary joint operations, and it is crucial that we show our politicians and public that we as a maritime nation benefit directly from our operations. Our nation’s naval budget should not be considered as cost, but investment.

This message must be repeated over and over again, because naval awareness is the cornerstone of our navy's relevance. We are one of the oldest navies in the world, but now and in the future we have an important role to play for our public, our government, and our nation.

Svaret fra den uruguayanske flådechef, Viceadmiral Juan Heber Fernandez Maggio, lyder:

The naval power of a nation or state has its military expression not just on the surface of the sea, but in the volume of water beneath and the airspace above. This is not for capriciousness or imagination, but because it is a universally accepted concept. A state's naval power combined with its maritime interests defines its maritime power. A nation's maritime interests relate to their security and development ties to the sea. The nation's naval power acts to endorse those interests.

Maritime interests have three aspects: sea lanes of communication for the transit of merchandise and people; the exploitation of the wealth of the sea, seabed, and its subsoils; and the use of the sea in the international political order.

All coastal states must have access to safe, efficient, and as far as possible, the least expensive sea lanes of communication. There is an equal obligation for their fluvial system. This is an important factor to consider for Uruguay, where 80 percent of the nation's exports and imports move through our seaports.

Among Uruguay's many resources of our sea are fishing; the seawater itself, containing manganese, Chlorine, potassium and bromine, poly-metallic nodules of the seabed, and hydrocarbons, petroleum and gas. Research is under way to determine the magnitude of the finds, the energy that can be obtained from the sea, and the marine bed that surrounds our country. Coastal states need to exert their presence in the patrimonial sea as defined by the law of Sea Convention. Accordingly, those nations must project in those maritime spaces their interest in economically developing them.

Warships are very expensive, but the cost of not having them when needed is greater yet. It is important that the citizens know and understand this. A coastal state without a navy will be exposed to the loss of its maritime interests. In the case of our country, these are key items vital for the nation's subsistence and development.

With the sea as a world conduit of communications and source of resources, maritime nations need a flexible navy, with power projection and multi-function capabilities for the nation's preservation and protection.

Tidsskrift for Søværnen
oprettet 1827
udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet
Protektor: H.K.H. Kronprins Frederik

Redaktion:

Overarkivar Hans Christian Bjerg

Artikler, indlæg, der ønskes optaget i tidsskriftet, samt bøger, der ønskes anmeldt, sendes til

Tidsskrift for Søværnen

Hans Chr. Bjerg

Møllevvej 4

2970 Hørsholm

Tlf.: 45 86 18 28

email: hcbjerg@post.tele.dk

FIIN: fko-pofnh01

Manuskripter bedes fremsendt i word pr. email eller på diskette.
Evt. illustrationer fremsendes særskilt eller efter aftale.

Ekspedition og regnskab:

Orlogskaptajn Hans Erik Juul

Søe-lieutenant-Selskabet

Overgaden oven Vandet 62 B

1415 København K

Tlf.: 32 95 99 54

Fax: 32 95 99 53

Giro: 2 04 77 64

Email: sls@post9.tele.dk

Abonnement tegnes ved henvendelse til ekspeditionen

Trykkeri

Nørrebro Bogtryk

www.nbb.dk

ISSN 0040-7186

Tidsskriftet

Det er tidsskriftets formål at publicere artikler og indlæg vedrørende maritime forhold i almindelighed og Søværnet i særdeleshed.

Tidsskriftet er etableret 1827 som Archiv for Søværnet og udsendes 6 gange om året.

Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse

Søe-lieutenant-Selskabet

er et krigsvidenskabeligt selskab af søofficerer, oprettet 1784.

Formand:

Kaptajnløjtnant

Michael G. Landmark

Selskabets hjemmeside:

www.sls.forsvaret.dk

Annoncer tegnes ved henvendelse til ekspeditionen

Tidsskrift for Søværnen

Nr. 3 · 2008 · 179. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

2008/3 * 179. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Meddelelser fra redaktionen	145	
 Artikler		
Syv minutter over Golfen 1988 <i>Af Søren Nørby</i>	146	
 Storadmiral Erich Raeders erindringer <i>Af S.S.v.F.Kieler</i>		184
 Marinens Bibliotek		
Erhvervelser marts/april 2008	204	
 Annoncer		219

Redaktionen sluttet 1. juni 2008

Forside: Den amerikanske krydser USS VINCENNES CG-49
affyrer et missil under en øvelse sommeren 1984
(Foto: Ingalls Shipbuilding)

MEDELELSE FRA REDAKTIONEN 2008/3

Af hensyn til den videre disponering af stoffet i denne årgang af Tidsskrift for Søværnen, den 179. årgang, indeholder dette nummer kun to artikler udover erhvervelserne til Marinens Bibliotek. Der er altså ikke noget *petit*-stof eller meddelelser. Til gengæld håber redaktionen, at tidsskriftets læsere vil finde de to artikler interessante.

Cand.mag. Søren Nørby har i et større studie redegjort for den amerikanske krydser USS VINCENNES' nedskydning af det iransk passagerfly i 1988. Der er i artiklen redegjort for omstændighederne ved denne episode og for den kontekst, som nedskydningen fandt sted i.

USS VINCENNES' aktivitet afspejler den måde flåderne anvendes på i dag, og hvilke risici og politiske implikationer, der kan være forbundet hermed. En umiddelbar betragtning vil være, at anvendelsen af krigsskibe er mere fleksibelt eller i hvert fald mindre ultimativ end landmilitære styrker er.

I den anden artikel redegør dansk sømilitær forsknings *grand old man*, kommandør Kieler, for sine betragtninger om storadmiral Erich Raeder, Tysklands flådechef frem til 1943, i forbindelse med genlæsningen af storadmiralens erindringer, der nu findes i en engelsk oversættelse. Uanset hvad man mener om dette emne, hvis hovedperson blev dømt ved Nürnberg-processen efter 2. verdenskrig, så rummer disse erindringer interessante og væsentlige oplysninger både af historiske og flådeteknik karakter, som det vil være givtigt nøjere at studere for nuværende og kommende søofficerer.

Det er redaktionen håb, at vi fortsat vil kunne bringe interessante anmeldelser og betragtninger fra kommandørens hånd.

Først i det næste nummer af tidsskriftet, nr. 2008/4, vil der blive bragt et indeks til årgangen, der udkom i 2007.

Hans Christian Bjerg

SYV MINUTTER OVER GOLFEN

USS Vincennes nedskydning af Iranian Air Flight 655
3. juli 1988.

Af Cand.mag. Søren Nørby

Forfatteren, der er ansat på Marinens Bibliotek, redegør for USS VINCENNES' nedskydning den 3. juli 1988 af et iransk fly, og forudsætnin-gen for denne, den amerikanske flådes engagement i Den persiske Golf 1984-1988.

Krydseren USS Vincennes (CG-49) affyrer et missil under dets søprøver i sommeren 1985. (Ingalls Shipbuilding)

Hormuz Strædet, 3. juli 1988

Det er tvivlsomt om Mohsen Rezaian, pilot i Iranian Air Flight 655, overhovedet nåede at opdage, hvad der skete. Det første Standard Missiles (SM-2) fra USS *Vincennes* detonerede kl. 0954 mod den venstre vinge af Rezaians Airbus A300B2, og få sekunder senere rev missil nummer to det meste af halesektionen af det store fly. Ifølge øjenvidner faldt flyet og de 290 mennesker om bord derefter stort set lige ned mod havoverfladen, hvor det sekunder senere forsvandt i bølgerne.¹

Nedskydningen var kulminationen på en gradvis udvikling i den ameri-

kanske flådes involvering i krigen imellem Iran og Irak, og et godt eksempel på, hvilke udfordringer en neutral flådestyrke kan komme ud for i et tæt befærdet farvand med mange konstant vekslende faremønstre.

Krigen mellem Iran og Irak

For at forstå begivenhederne, der førte til nedskydningen den 3. juli 1988, må man gå tilbage til begyndelsen af 1980'erne.

I september 1980 sendte den irakiske diktator Saddam Hussein sin hær mod nabolandet Iran, der året før var kommet under kontrol af et fundamentalistisk islamisk styre med Ayatollah Khomeini i spidsen. Den hur-

Kort over Den persiske Golf med de vigtigste begivenheder i søkrigen 1984-1988 indtegnet. Den persiske Golf var og er et meget trafikeret område. Til vands var farvandet fyldt med skibe i alle størrelser og i lufrummet gik civile flykorridorer på kryds af tværs mellem landene. Den amerikanske flåde oplevede derfor Den persiske Golf som et meget usikkert område. Det ene øjeblik kunne man sejle roligt af sted i det varme og smukke vejr for få øjeblikke senere at løbe mod "klart skib". Da denne omskiftelige situation ofte varede i flere måneder af gangen stillede det store krav til skibsførernes og besætningernes udholdenhed.² (Fra Marolda 1998, s. 34).

tige sejr, som Saddam Hussein havde troet på, viste sig umulig at opnå, og krigen udviklede sig til en skyttegravskrig i stil med Første Verdenskrig. Til trods for at krigen var startet af Irak, og at landet i stor stil benyttede krigsgas mod de iranske soldater, blev landet støttet af både nabolande som Kuwait og Saudi Arabien samt ikke mindst af USA. Selv om sidstnævnte officielt var neutral, leverede det amerikanske militær bl.a. efterretningsoplysninger til det irakiske forsvar, og ingen var reelt i tvivl om det neutrale USA's holdning til krigen. Som den daværende amerikanske vice-forsvarsminister Richard Armitage udtalte; "*While we want no victor, we can't stand to see Iraq defeated*".³

Tankerkrigen

FN vedtog i 1982 to resolutioner (Nr. 514 og 522), der begge opfordrede krigens parter til at afslutte krigshandlingerne. Iran var imidlertid ikke tilfreds med en krigsafslutning, der blot resulterede i status quo ante bellum og krævede bl.a. en stor krigsskadeserstatning fra Irak, før de vil gå med til en våbenhvile. Det nægtede Irak, og krigen fortsatte derfor.

Krigen kostede de to lande over 1 mia. US\$ om måneden, og i januar 1984 gik krigen ind i en ny fase, da Irak erklærede et 50 sømil stort område omkring den iranske olieudskibningshavn ved Kharg Island for krigszone. Her ville al søfart blive angrebet uden varsel.⁴

En tiendedel af verdens olieforbrug blev sejlet ud af Den persiske Golf, og Iraks mål med angrebene var både gennem en økonomisk krigsførelse at tvinge Iran i knæ, men også at få resten af verden til at lægge pres på Iran for at få krigen afsluttet. Denne del af krigen kom til at blive kendt som "Tankerkrigen".⁵

Det første offer for den nye irakiske strategi blev supertankerens *Safina Al Arab*, der den 25. april 1984 blev angrebet, mens den under saudisk flag sejlede iransk olie ud af Golfen. Den 16. maj gengældte Iran for første gang angrebene, da iranske styrker angreb olietankerens *Yanbu Pride*, der også sejlede under saudisk flag – men med irakisk olie om bord.⁶

Fra krigens begyndelse havde den iranske flåde gennemført en orlogsblokade af den irakiske kyst, og den talmæssigt underlegne irakiske flåde var hurtigt blevet sat ud af spillet. Tankerkrigen blev derfor udkæmpet af det irakiske luftvåben og iranske flådeenheder. Fanget i midten var den internationale skibsfart, hvor 71 skibe blev angrebet i 1984, 47 året efter og 111 i 1986. Selv om kun få af de store tankskibe blev sænket, var skaderne omfattende og kostede mange søfolk livet.⁷

Tankerkrigen førte til en nedgang i den iranske olieeksport, men ikke nok til at Iran blev tvunget til at indstille krigen. Samtidig var de iranske styrkers angreb på de tankskibe, der transporterede irakisk olie fra hovedsageligt Kuwait, med til at mindske den irakiske olieeksport. Hverken Iran eller Irak var dog i stand til at mindske olieeksporten fra Golfen, og de prisstigninger på olie, som især USA havde frygtet ville blive resultatet af tankerkrigen, udeblev.⁸

Angrebene fik den kuwaitiske regering til den 1. november 1986 at bede om udenlandsk bistand til at forsvare landets civile skibsfart i Golfen. Med udenrigspolitisk tæft bad den kuwaitiske regering både om bistand fra USA og fra Sovjetunionen. Den kuwaitiske regering havde lagt op til en aftale, hvor den sovjetiske flåde skulle beskytte fem af de statsejede kuwaitiske tankere, mens de seks andre skulle under amerikansk flag og derved beskyttes af den amerikanske flåde.

At sovjetiske krigsskibe skulle sikre den kuwaitiske olieeksport i Golfen og derved få indflydelse på udviklingen i området, ville den amerikanske regering ikke tillade. Den lagde derfor pres på den kuwaitiske regering, og det lykkedes at overtale kuwaiterne til at samtlige elleve statsejede kuwaitiske tankskibe skulle under amerikansk flag. Det blev endeligt bekræftet ved en aftale den 2. april 1987, og i den følgende periode blev de kuwaitiske tankskibe overført til amerikanske proforma-ejere.

Den vestlige beskyttelse gjorde det muligt for Irak at opretholde olieeksporten og derved finansiere den fortsatte krig mod Iran.

Angrebet på USS Stark

Den 17. maj 1987 var den amerikanske fregat USS *Stark* (FFG-31) af *Oliver Hazard Perry*-klassen på patrulje i Golfen. Lidt efter kl. 2100 observerede man på radaren et enkelt irakisk jagerfly af typen Mirage F1 nærme sig. Da man fra amerikansk side ikke anså irakerne som potentielt fjendtlige, blev flyet kun fulgt rutinemæssigt, og ingen af de antifly- og antimissilsystemer, som fregatten var udstyret med, blev aktiveret. Bl.a. derfor opdagede skibets radaroperatører ikke, at det irakiske fly kl. ca. 2107 på en afstand af 22 sømil affyrede to Exocet-missiler mod den amerikanske fregat. Missilerne blev således først opdaget af udviggen på broen få øjeblikke før de kl. 2109 ramte *Starks* bagbord side.

Det første missils krigshoved eksploderede ikke, men missilets brændstof blev spredt over et større område og startede en voldsom brand. Det andet missil ramte *Stark* næsten samme sted som det første og trængte gennem skibssiden ind i besætningens beboelsesområde, hvor dets 165

kg tunge krigshoved detonerede. Af skibets besætning på 220 mand blev 37 dræbt og 21 såret.

Besætningen på *Stark* måtte kæmpe hele natten, før de mange kraftige brande om bord kom under kontrol. Fregatten kunne dog for egen kraft næste morgen sætte kurs mod Bahrain, hvor en række nødvendige reparationer kunne laves, inden *Stark* kunne sætte kursen mod et reparationssværft i Florida.

Chefen for *Stark*, kommandør (captain) Glenn R. Brindel, blev efterfølgende anklaget ved en krigsretssag for ikke at have været tilstrækkeligt agtpågivende⁹. Det var tydeligt, at fregattens besætning havde taget for afslappet på truslerne i Den persiske Golf, og det havde bl.a. givet sig udslag i, at CIWS-systemet havde været sat på stand by den 17. maj, og at mandskabet ved 12,7 maskinkanonerne havde ligget på dækket og

Stark i brand og med slagside den 17. maj 1987. Optagelserne fra Starks sensorer og våbensystemer gik tabt i den efterfølgende brand, så det var umuligt at fastslå hvilke – om nogen – advarsler operatoren fik fra de milliondyre systemer. Den amerikanske flåde vedgik også efterfølgende at det amerikanske SLQ-32 system var bygget til at forsvare skibet mod våben fra Warszawa-pagten, og derfor var det usikkert, om softwaren i systemet var programmeret til at reagere på et fransk-produceret Exocet-missil.¹⁴ (USN DN-SC 87-06412)

Skaderne på Stark var meget omfattende, og reparationerne kom til at koste 142 mio. dollars. Det var ca. halvdelen af hvad et nyt skib ville have kostet, men som med reparationen af søsterskibet Samuel B. Roberts året efter, gjorde hensynet til flådens stolthed at reparationen blev gennemført uden diskussion om det kunne betale sig. Erfaringerne fra angrebet på Stark medførte også en række gennemgribende ændringer af uddannelsen af havaribekæmpelse i den amerikanske flåde.¹⁵

sluppet af. Krigsretssagen endte med en officiel reprimande, og Brindel forlod kort tid efter den amerikanske flåde.

Set i bakspejlet kan dommene over de ansvarlige officerer om bord på Stark virke noget hård. At irakiske fly kom tæt på amerikanske skibe skete normalt op til flere gange dagligt, og øjensynligt havde ingen af de topmoderne elektroniske systemer om bord på fregatten eller i det AWA-CS-fly, der overvågede lufrummet i Golfen, opdaget, at det irakiske fly havde affyret to missiler.¹⁰

Præsident Reagan udtalte selv dagen efter angrebet; *"the course of the plane coming down that coast was the course that's taken by Iraqi planes all the time, and we've never considered them hostile at all... we didn't have any reason to ever suspect hostility from them"*.¹¹

Dertil kom, at som *"virtual allies"*¹² ville det have skabt en meget stor

krise i forholdet mellem USA og Irak, hvis chefen på *Stark* havde nedskudt et irakisk fly, før det havde angrebet fregatten.¹³

Det er endnu uvist om angrebet på *Stark* var beordret fra højeste sted i det irakiske forsvar eller regering eller om piloten på egen hånd angreb, hvad han troede var et tankskib eller et iransk krigsskib.¹⁶ Irakerne prøvede først at bortforklare angrebet med, at *Stark* havde befundet sig 20 sømil inde i den irakiske erklærede zone, hvor alle mål kunne angribes. Dette blev dog totalt afvist af de amerikanske myndigheder, der slog fast, at *Stark* befandt sig mindst 10 sømil udenfor zonen.¹⁷ Den irakiske regering beklagede derefter officielt angrebet, og i Washington blev det skete kategoriseret som et beklageligt uheld. En gruppe højtstående officerer fra det amerikanske forsvar besøgte efterfølgende Bagdad for sammen med det irakiske forsvar at lave en række retningslinier, der skulle forhindre en gentagelse af det irakiske angreb på *Stark*.

Noget overraskende gav USA Iran skylden for angrebet på *Stark*, da det i USAs optik var Iran, der blokerede for en afslutning på krigen, idet landet fortsat nægtede at gå ind på FN-resolutionerne fra 1982.

Allerede dagen efter angrebet på *Stark* blev de amerikanske "rules of engagement" (ROE) for skibene i Golfen ændret markant. For flådens ledelse var det meget pinligt, at et amerikansk skib blev så svært beskadiget, uden at det lykkedes at slå igen. Skibscheferne fik derfor at vide, at det fremover var tilladt at engagere iranske eller irakiske fly, der udviste aggressiv adfærd og/eller nægtede at efterkomme ordre om at forlænge sig fra et givent område.¹⁹ Ændringen blev formuleret ganske dækkende af den amerikanske forsvarsminister Caspar W. Weinberger, der den 25. maj 1987 udtalte: "*We are not at war; but certainly not a peace*"²⁰.

Operation Earnest Will

Efter angrebet på *Stark* blev den amerikanske styrke i Golfen øget. I juni bestod styrken således af ni skibe, hvoraf de tre var krydsere. Derudover opererede en hangarskibsgruppe i Det arabiske Hav, og en slagskibsgruppe omkring USS *Missouri* (BB-63) var på vej fra USA. I oktober 1987 var der således 31 amerikanske orlogsskibe med en samlet tonnage på over 420.000 tons i Den persiske Golf og Omanbugten. Dertil kom enkelte orlogsskibe fra bl.a. Storbritannien, Vesttyskland og Frankrig.²¹

Som nævnt havde den amerikanske og kuwaitiske regering indgået en aftale om, at landets 11 statsejede tankskibe skulle overgå til et til lejligheden oprettet amerikansk firma, hvorved de kom under den amerikanske flådes beskyttelse. Den amerikanske flåde vurderede imidlertid, at

Aftalen fjernede ikke truslen mod de amerikanske skibe. Den 12. februar 1988 kom et irakisk bombefly af typen TU-16 Badger meget tæt på den amerikanske destroyer USS Chandler (DDG-996). Trods radioopkald til flyet om at ændre kurs fortsatte flyet, og chefen på Chandler valgte til sidst at belyse flyet med sin ildledning og gøre et missil klar til affyring. Samtidig blev CIWS-systemet gjort klart, og et par defensive lysraketter (flares) blev affyret. Det fik flyet til at skifte kurs – for blot få øjeblikke efter at affyre to missiler, der kort tid efter eksploderede et sted i mørket. Det blev aldrig fastslået, om der var tale om et reelt angreb på den amerikanske destroyer.¹⁸ (Robert M. Cieri/US Navy)

det ikke var nok blot at give skibene amerikanske flag. De skulle også eskorteres af amerikanske orlogsskibe, og den amerikanske flåde indledte derfor en konvoj-operation, der fik navnet ”Operation Earnest Will.”

De første kuwaitiske tankskibe, der kom under amerikansk flag, var den 401.000 tons tunge supertanker *Al-Rekkah* (det daværende 6. største skib i verden) og den 47.000 tons tunge gastanker *Gas al-Minagish*. Under en ceremoni den 21. juli blev de navngivet hhv. *Bridgeton* og *Gas Prince*.²² Med skibene under amerikansk flag var man nu klar til at indlede den

første eskortemission i operation "Earnest Will" – og den første konvojering, som amerikanske orlogsskibe havde foretaget siden Anden Verdenskrig. Her havde truslen hovedsageligt været fra ubåde, mens truslerne nu kom fra miner²³, det iranske luftvåben og den iranske flåde samt bevæbnede iranske speedbåde - de såkaldte "Boghammars". Disse var bevæbnet med tunge maskingeværer (12,7 eller 20mm) og korttrækende raketstyr (RPG'ere).

Konvojens rute gik fra Omanbugten til kuwaitisk territorialfarvand i "toppen" af Golfen. Sejladsen var påregnet at ville tage ca. tre dage, men den første konvoj nåede kun til området godt vest for den iransk-kontrollerede Farsi Island, før *Bridgeton* ramte en mine. Minen gjorde kun mindre skade på det store tankskib, og *Bridgeton* var i stand til at fortsætte for egen kraft mod Kuwait. Omvendt ville en minetræffer mod et af de eskorterende amerikanske orlogsskibe eller mod *Gas Prince* indebære en stor risiko for, at skibet forliste. I lyset af, at konvojen sandsynligvis befandt sig i et iransk minefelt, valgte den amerikanske chef for eskorteskibene den lidet glørværdige – men absolut fornuftige – løsning, at alle skibene lagde sig i *Bridgeton's* kølvand. Således nåede man resten af vejen til kuwaitisk område, hvor de amerikanske orlogsskibe måtte vende om, da den kuwaitiske regering ikke tillod at amerikanske orlogsskibe opererede i landets farvande. Officielt var Kuwait jo neutral i krigen mellem Iran og Irak.

Den iranske regering benægtede efterfølgende, at det var en iransk mine, som *Bridgeton* var løbet på. I stedet mente iranerne, at det var "Guds hånd", der havde ramt tankeren.²⁴

Iran Ajr

Minesprængningen af *Bridgeton* fik amerikanerne til at skifte taktik. Man begyndte en omfattende proces med at overflytte minerydningsenheder til Golfen – først helikoptere, dernæst nogle mindre minestrygere og til sidst en række større minestrygere af *Aggressive*-klassen, der sidst havde været i brug under Korea-krigen. Samtidig skulle den iranske flåde forhindres i at udlægge miner i området.²⁵

En række specialstyrker blev overflyttet til Golfen, hvor de sammen med de amerikanske orlogsskibe fik til opgave nøje at overvåge den iranske skibstrafik. Taktikken bar frugt natten mellem den 21. og 22. september, hvor amerikanerne afslørede et iransk fartøj, der ca. 50 sømil nordøst for Bahrain var i færd med at udlægge miner i internationalt farvand.²⁶

Amerikanernes teknologiske overlegenhed gjorde det muligt for dem at

dokumentere den natlige overtrædelse af gældende internationale konventioner, og med udgangspunkt i FN-chartrets paragraf 51, der gav medlemsstaterne ret til at handle i selvforsvar, besluttede amerikanerne at angribe den iranske minelægger.²⁷

Fra nattemørket åbnede to helikoptere en meget virkningsfuld ild med både maskingeværer og raketter mod det iranske fartøj, som hurtigt blev bragt til standsning. Kort tid efter kunne piloterne i helikopterne imidlertid se, at iranerne genoptog mineudlægning – denne gang sandsynligvis i et forsøg på at skaffe beviserne af vejen. Endnu en gang angreb helikopterne, og angrebets voldsomhed fik den iranske besætning til at opgive og helt forlade skibet.

Ved solopgang entrede amerikanske specialtropper den iranske minelægger, der bar navnet *Iran Ajr*, samtidig med at 26 overlevende iranere blev samlet op af vandet og fra enkelte redningsflåder. Tre døde iranere blev fundet om bord på *Iran Ajr* sammen med ni miner, der stod klar til udlægning på skibets agterdæk. Efterfølgende undersøgelser viste, at *Iran Ajr* havde nået at udlægge mindst seks miner inden det amerikanske angreb.²⁸

*Iran Ajr (til venstre) med et amerikansk fartøj på siden den 22. september 1987. Den 26. september blev Iran Ajr sænket af den amerikanske flåde, mens den overlevende del af skibets besætning blev sendt hjem til Iran.*²⁹

For den amerikanske flåde og regering var opbringningen af *Iran Ajr* en stor succes – både militært og mediemæssigt. Ingen kunne herefter være i tvivl om, at den iranske flåde udlagde miner i Golfen samt at den amerikanske flådes tilstedeværelse var berettiget.

Sænkningen af *Iran Ajr* fik dog ikke stoppet krigshandlingerne i Golfen. I stedet fandt den iranske flåde på nye måder at bekæmpe Iraks olieeksport.

Den 16. oktober 1987 blev tankskibet *Sea Isle City*, der sejlede under amerikansk flag, truffet af et iransk Silkworm-missil³⁰, mens det sejlede i kuwaitisk farvand. Missilet startede en brand om bord, som det dog efterfølgende lykkedes at slukke. Ved angrebet såredes en række af skibets besætningsmedlemmer, herunder kaptajnen, der mistede synet.

Som modsvar gennemførte amerikanerne tre dage senere "Operation Nimble Archer", hvor de fire amerikanske destroyere *Hoel*, *Leftwich*, *Young* og *Kidd* fire dage senere ødelagde to iranske olieplatforme, der angiveligt fungerede som observationsposter for den iranske flåde. I løbet af 85 minutter affyrede de fire destroyere i alt 1065 granater mod de iranske platforme.³¹

Den stigende spænding fik den 2. november 1987 den amerikanske fregat USS *Carr* til at åbne ild mod det, der viste sig at være en fiskekutter fra De Forenede Arabiske Emirater, der kom for tæt på og ikke reagerede på fregattens radioopkald. Fiskekutteren sank, og en af bådens besætningsmedlemmer blev dræbt, mens tre blev såret.³⁴

USS Samuel B. Roberts' påsejling af en iransk mine

Torsdag den 14. april 1988 var den amerikanske fregat USS *Samuel B. Roberts* (FFG-58), der som *Stark* var af *Oliver Hazard Perry*-klassen, på vej fra Bahrain for at møde forsyningskibet USS *San Jose* (AFS-7) i den sydlige del af Golfen. Ved halv femtiden om eftermiddagen befandt *Samuel B. Roberts* sig ikke langt fra det sted, hvor *Stark* var blevet ramt af missiler lidt under et år tidligere.³⁵

Iranske miner havde beskadiget eller sænket syv skibe i 1987, men da *Samuel B. Roberts* satte kurs mod *San Jose* i april 1988 var endnu ingen skibe sejlet på miner det år. Ministrygere fra bl.a. USA, Belgien, Nederlandene og Storbritannien havde dog allerede fundet en række miner, så truslen var ikke forsvundet.³⁶

Om bord på fregatten var det mest sofistikerede middel til at opdage

Den 28. marts 1988 blev den 337,700 tons tunge dansk indregistrerede supertanker Karama Mærsk angrebet og sat i brand af iranske kanonbåde i Golfen. Trods 6-7 træffere kom ingen af skibets besætningsmedlemmer til skade under angrebet, og det lykkedes også efterfølgende at slukke brandene om bord på supertankeren. Det var anden gang at Karama Mærsk blev angrebet, og femte gang et Mærsk-skib blev ramt. Angrebet skabte en del omtale i den danske presse, hvor bl.a. Danmarks Rederiforening var fremme med krav om, at søværnets enheder – f.eks. en af fregatterne af Peder Skram-klassen - blev sendt til Golfen for at beskytte den danske skibsfart. Statsminister Poul Schlüter afviste dog Rederiforeningens ønske, da flåden ifølge statsministeren ikke var beregnet til sådanne operationer langt fra Danmark.³²(Handels- og Søfartsmuseets arkiv)

Efter opbringningen af Iran Ajr begyndte det iranske forsvar at satse mere på angreb fra små speedbåde – de såkaldte "Boghammers". Speedbådene var dog kun af begrænset militær værdi. Under et natligt møde den 8. oktober åbnede iranske Boghammars ild mod to amerikanske helikoptere, hvilket resulterede i et mindre slag, hvor tre iranske både blev sænket og én beskadiget.³³

miner i vandet den kikkert, som udkiggen på toppen af broen var udstyret med³⁷. Klokkeren 1639 slog udkiggen alarm, da han fra broen så "noget" i vandet ikke langt fra den amerikanske fregat. *Samuel B. Roberts* gik på dette tidspunkt ca. 28 knob, men udkiggens råb fik vagthavende på broen til at slå fuld kraft bak, og på kort tid lå fregatten stille i vandet. Fra broen kunne man nu tydeligt se tre miner i vandet – den ene kun ca. 365 meter (400 yards) væk – og det stod hurtigt klart, at *Samuel B. Roberts* befandt sig langt inde i et sandsynligvis iransk minefelt. Da det var uvist hvor mange flere miner, der befandt sig rundt om fregatten, besluttede dens chef, kommandør (captain) Paul X. Rinn, at den eneste sikre vej ud af minefeltet var at bakke samme vej ud, som man var sejlet ind.

Fregatterne af *Oliver Hazard Perry*-klassen var udstyret med én skrue og ét ror, hvilket sammen med agterstavnsens form gjorde det næsten umuligt at bakke, uden at skibet trak mod styrbord. På trods af, at man med roret forsøgte at holde *Samuel B. Roberts* på rette vej, bevægede den sig derfor udenfor den rute, som den havde taget ind i minefeltet.³⁸

Klokken 1641 traf *Samuel B. Roberts* en mine, hvis 125 kg krigsladning detonerede og sprængte et 6,1 x 4,6 meter stort hul i skibets side.³⁹ Detonationen skete ud for fregattens to maskinrum, der straks blev oversvømmet, og da skibets køl samtidig blev revet over, var fregatten i meget store vanskeligheder. Besætningen på *Samuel B. Roberts* var blandt de bedst uddannede i den amerikanske flåde og havde modtaget ros for især deres store evner indenfor havaribekæmpelse – noget som kom dem til gavn den 14. april 1988. Tre af skibets vandtætte sektioner var slået læk, og kun takket være en stor indsats fra besætningen, lykkedes det at stoppe lækagen i ét af de tre rum, hvorfor skibet ikke gik ned.⁴⁰

Så snart kommandør Rinn havde fået besked om, at der var observeret miner i nærheden af skibet, havde han beordret klart skib, men med den besked at alle de besætningsmedlemmer der kunne, burde tage plads så højt i skibet som muligt. Bl.a. på grund af denne ordre blev ingen af de 224 mand om bord dræbt ved eksplosionen, men ti blev såret, heraf fire maskinfolk, der blev stærkt forbrændt af varm damp fra maskinrummet. Trods de meget store skader lykkedes det besætningen at stabilisere de hårdt trængte skodder og få slukket brandene om bord.

Små to timer efter at minen havde ramt *Samuel B. Roberts*, var situationen stabiliseret, og Rinn besluttede derfor, at det var på tide at sætte kurs ud af minefeltet, så man kunne få hjælp fra de andre amerikanske orlogsskibe i området. Vilkaarligt valgte han en kurs på 146°, og ved hjælp af

Skaderne på Samuel B. Roberts var for omfattende til, at skibet kunne sejle til USA for egen kraft, og det var derfor nødvendigt at chartre det hollandske transportskib Mighty Servant til opgaven. Af betydning for den videre historie var, at den amerikanske flåde valgte at overføre Aegis-krydseren USS Vincennes til Golfen, hvor den skulle eskortere Mighty Servant med dens last af USS Samuel B. Roberts ud af Den persiske Golf, hvorefter Vincennes skulle indgå i den amerikanske styrke i Golfen.⁴²

Mighty Servant var 30 dage om at sejle Samuel B. Roberts hjem til USA, og det kostede efterfølgende 89,5 mio. US\$ at reparere fregatten – 3½ mio. US\$ mindre end forventet. Samuel B. Roberts kunne hejse kommando igen den 16. oktober 1989 og kom året efter til at deltage i den amerikanske flådes operationer i forbindelse med Operation Desert Shield og Desert Storm mod Iraks Saddam Hussein.⁴³

fregattens to 350 hp elektriske "auxiliary propulsion units", der normalt blev brugt ved havnemanøvrer, kom fregatten med en topfart på tre knob vel ud af minefeltet. Efterfølgende undersøgelser viste, at *Samuel B. Roberts* havde sejlet tæt forbi hele ni miner på vejen ud af minefeltet!⁴¹

Operation Praying Mantis

Efterfølgende fandt amerikanerne flere miner i området, og da deres serienumre passede med numrene på minerne fundet om bord på *Iran Ajr*, fik Iran skylden for mineringen af *Samuel B. Roberts*. Samtidig var minerne uden nogen form for begroning, hvilket tydede på, at de kun havde været i vandet i kort tid. Iranerne havde altså fortsat udlægningen af miner selv efter opbringningen af *Iran Ajr*.

Det førte fire dage senere til, at den amerikanske flåde iværksatte en operation ved navn "Praying Mantis", hvis formål var at straffe den iranske flåde for mineringen af den amerikanske fregat.

Hvordan man skulle reagere på minetræfningen af *Samuel B. Roberts* blev drøftet på højeste sted i det amerikanske forsvar, og beslutningen blev naturligt forelagt præsident Ronald Reagan til endelig godkendelse. Der var rigeligt med iranske mål i området omkring Den persiske Golf, men Det Hvide Hus ønskede ikke, at konflikten eskalerede til egentlig krig mod Iran, hvorfor mål i selve Iran var udelukket. Samtidig skulle angrebet være mere omfattende end det, man havde iværksat efter missilangrebet på *Sea Isle City*. Bare at ødelægge et par observations-boreplatforme som i oktober 1987 var ikke nok denne gang.

Det var også meget vigtigt for amerikanerne, at man ikke kom i en situation, hvor iranerne kunne tilføje de amerikanske styrker alvorlige tab. Propagandaværdien i billeder af et nedskudt amerikansk fly eller lignende ville underminere enhver militær sejr.

Efter mange overvejelser valgte man et tre-delt angreb. To platforme, der tilsammen stod for 7% (150.000 tønder) af Irans produktion af naturgas, skulle ødelægges, og samtidig fik den amerikanske flåde tilladelse fra Det Hvide Hus til at engagere ét iransk orlogsskib – hvis et sådant skulle vove sig til søs under operationen.

Den 18. april var de amerikanske styrker på plads. Styrkerne i Golfen var blevet forstærket med hovedparten af enhederne fra den hangarskibsgruppe, der opererede i det arabiske hav, hvor hangarskibet *USS Enterprise* (CVN-65) også var klar til at støtte operationen.

En lære, som den amerikanske flåde havde draget af bombardementet af platformene i oktober 1987 var, at sådanne platforme, med deres åbne strukturer, var meget svære at ramme med skibsartilleri. Planen blev derfor i stedet at varsle et angreb og derved skræmme iranerne på platformene væk. Herefter kunne specialstyrker fra Navy Seals gå om bord på platformene og med sprængstoffer ødelægge dem.

Ved den første af platformene gik angrebet som planlagt. Kl. 0755 udsendte den amerikanske destroyer *Merrill* (DD-976) over radioen advarsler på engelsk, fransk og persisk til iranerne på platformen ved Sassan. Beskeden lød, at de havde fem minutter til at evakuere, før de tre amerikanske skibe omkring platformen ville åbne ild. Mens hovedparten af den iranske besætning straks forlod platformen, blev en mindre gruppe tilbage og åbnede med platformens antiluftskytis ild mod amerikanerne. Antiluftskytset havde dog ikke rækkevidde til at ramme de amerikanske skibe. En kort amerikansk beskydning fulgte, før antiluftskytset var nedkæmpet, og de overlevende iranere i hast forlod platformen. Efterfølgende kunne Navy Seals rykke ind og efter en grundig gennemøgning efter efterretningsoplysninger, blev platformen sprængt i luften.

Samtidig angreb tre andre amerikanske destroyere platformen Sirri, ca. 160 km. fra Sassan-platformen. Angrebet forløb i begyndelsen som ved Sassan, hvor hovedparten af iranerne på platformen straks forlod den, mens enkelte åbnede ild mod amerikanerne. Da amerikanerne besvarede ilden, traf de en række gasterne om bord på platformen, der straks blev til et brændende inferno. Det blev derfor ikke nødvendigt at indsætte Navy Seals her.

Imens krydsede den tredje amerikanske styrke rundt i den sydlige del af Golfen på udkig efter et iransk krigsskib, som de kunne angribe. Fra amerikansk side var man mest interesseret i at få fat på den iranske fregat *Sabalan*, der havde udvist meget aggressiv adfærd overfor skibsfarten i Golfen. Imidlertid var det første iranske krigsskib, der vovede sig til søs, missilbåden *Joshan*, der ved 12-tiden stod ud mod de amerikanske styrker.

Joshan var bevæbnet med både en 76mm Oto Melara-kanon samt med Harpoon-sømålsmissiler og var derfor en fjende, som amerikanerne skulle tage alvorlig. Den amerikanske krydser USS *Wainwright* (CG-28) meddelte over radioen *Joshan*, at missilbåden skulle skifte kurs væk fra de amerikanske enheder, men dette blev ignoreret fra den iranske patruljebåd, og på kort tid var *Joshan* tæt på at være indenfor rækkevidde af dens 76mm kanon. Det fik *Wainwright's* chef til at udsende en ny radio-

besked, der i korthed lød ”stop your engines and abandon ship; I intend to sink you”.⁴⁴ Reaktionen fra *Joshan* kom prompte, da et Harpoon-missil blev affyret mod det amerikanske skib.

Missilbåd af Kaman-klassen. Bevæbnet med 1 x 76mm Oto Melara, 2 x 40mm antiluftsskyts og 4 Harpoon sømålsmissiler. Deplacement 249 tons. Topfart ca. 37 knob. Besætning 31 mand.⁴⁵

Amerikanerne affyrede straks chaff og forsøgte at jamme missilet. Om det skyldes de amerikanske modforholdsregler eller tekniske eller betjeningsmæssige fejl på det iranske missil vides ikke, men Harpoon-missilet formåede ikke at målfatte på nogen af de amerikanske skibe. I stedet fløj det harmløst tæt forbi *Wainwright* og landede i vandet ca. 75 meter agten for skibet. Allerede mens det iranske missil var i luften, affyrede *Wainwright* og fregatten USS *Simpson* (FFG-56) de første missiler mod *Joshan*, og i løbet af de næste få minutter blev i alt fem SM-2 affyret. Alle traf den iranske missilbåd, der straks brød i brand.

Dette var den første gang i historien, at to skibe engagerede hinanden med missiler, og slaget endte som en klar amerikansk sejr. Trods de omfattende skader sank *Joshan* ikke og måtte sænkes med kanon-ild fra *Wainwright* og *Simpson*. Ifølge iranske myndigheder omkom 11 mand om bord på *Joshan*.

Samtidig med *Joshan's* angreb havde et iransk F-4 Phantom jagerfly nærmet sig den amerikanske styrke, og da flyet blev set som del af et samlet angreb, affyrede *Wainwright* to SM-2 missiler mod flyet, der beskadiget trak sig uden for rækkevidde igen.

Ved 13-tiden angreb fire ”Boghammars” det amerikansk-indregistrerede civile forsyningskib *Willie Tide*. Da ingen amerikanske orlogsskibe var i nærheden, blev to A-6 fly fra *Enterprise* sendt af sted mod *Willie Tides* position. Her sænkede de en af ”Boghammarne”, hvilket fik de tre andre iranske fartøjer til at sætte kurs mod land. Her sejlede de speedbådene helt op på stranden og løb i dækning i land!⁴⁶

Tabet af *Joshan* fik ikke den iranske flåde til at indstille kampene. Ved

1315-tiden om eftermiddagen angreb en gruppe iranske "Boghammars" flere civile tankskibe, heriblandt det panama-indregistrerede *Scan Bay*. Om bord var 15 amerikanere, og i en skelsættende beslutning beordrede den amerikanske præsident Reagan, at den amerikanske flåde skulle gribe ind og stoppe det iranske angreb på *Scan Bay*. Det var et meget stort skift i den hidtidige amerikanske politik, at den amerikanske flåde fremover også skulle beskytte ikke-amerikansk indregistrerede skibe i Den persiske Golf.⁴⁷

Den iranske flåde rådede over de to britisk-byggede fregatter *Sabalan* og *Sahand*.⁴⁸ I løbet af krigen var de to fregatter blevet berygtede for en række hensynsløse angreb på den civile skibsfart i Golfen, og den amerikanske flåde så gerne skibene sat ud af spillet.⁴⁹ Omkring kl. 1500 forlod en af fregatterne den iranske flådebase ved Bandar Abbas og stod med høj fart ned mod de amerikanske skibe. Et A-6 fly blev straks sendt af sted fra *Enterprise* for at identificere fregatten. Med orlogsskibe fra mange forskellige lande i Golfen var det vigtigt for amerikanerne at få en sikker identifikation af målet, inden man angreb. Da flyet dykkede ned mod fregatten, der viste sig at være *Sahand*, åbnede iranerne imidlertid ild med skibets kanoner og missiler. A-6 flyet blev ikke ramt og trak sig uden for rækkevidde af *Sahand*, hvorefter piloten advarede fregatten om, at han ville angribe fem minutter senere. Da tiden var gået affyrede A-6-flyet et Harpoon-missil, der traf *Sahand* agten for broen. Fregattens maskineri standsede, hvorefter *Sahand* blev ramt af yderligere to 500kg bomber. Flere fly fra *Enterprise* kom til og traf den iranske fregat med yderligere ét Harpoon-missil samt et ukendt antal bomber.⁵⁰

Samtidig affyrede destroyeren *Joseph Strauss* (DDG-16) et Harpoon-missil, der også ramte *Sahand*, og derved blev angrebet til det første koordinerede missilangreb fra fly og overfladeenheder. *Sahand* gik kort tid efter brændende til bunds, og ifølge de iranske myndigheder omkom 45 mand om bord på fregatten, mens 87 blev såret.

Ved 1700-tiden valgte den iranske flåde at indsætte den anden af deres to fregatter i kampen mod amerikanerne, da *Sabalan* forlod Bandar Abbas og stod ud mod de amerikanske skibe. Det er uvist, hvorfor fregatten blev sendt ud i en håbløs taktisk situation, ene mod en stor overmagt, uden luftstøtte, og hvor den iranske flåde allerede havde mistet to skibe. Som *Sahand* åbnede *Sabalan* imidlertid ild mod de amerikanske fly, der derefter angreb fregatten. *Sabalan* blev ramt med én enkelt 250 kg. bombe, der traf maskinrummet og stoppede fregatten.

Operation "Praying Mantis" blev via satellit fulgt nøje fra Pentagon i

Den iranske fregat Sahand i brand og synkende. (USN DN-SN 89-03122)

USA, og da beskeden om at *Sabalan* lå stille, nåede den amerikanske forsvarschef, sendte han personligt besked om, at skibet ikke skulle angribes yderligere. Amerikanernes mål var nået.⁵¹

”Praying Mantis” var den amerikanske flådes største overfladeengagement siden 2. Verdenskrig og var en klar amerikansk sejr. Iranerne mistede to olie-/observationsplatforme, et patruljefartøj, én fregat og mindst tre ”Boghammars”, mens endnu én fregat blev svært beskadiget. De amerikanske tab beløb sig til én helikopter og dets to piloter.

Som med angrebet på *Iran Ajr* var amerikanernes retslige grundlag for operation ”Praying Mantis” FN-chartrets § 51, og den amerikanske regering kunne derfor trods angrebet efterfølgende fortsætte med at hævde, at man var neutral i krigen.⁵²

Den ændring i den amerikanske politik, som beskyttelsen af *Scan Bay* havde medført, blev officiel den 29. april. Her blev det slået fast, at den amerikanske flåde kun ville yde støtte til ikke-amerikanske skibe i Golfen, hvis disse var fra et venligsindet neutralt land, befandt sig udenfor de af Iran og Irak fastsatte krigszoner, ikke transporterede krigskontra-

bande eller var i færd med at modsætte sig legitim visitation fra krigens parter. Derudover ville den amerikanske flåde kun yde støtte, hvis flådens skibe var i nærheden, og deres mission tillod det. Det er værd at bemærke, at den franske flåde allerede i januar 1988 havde valgt en lignende politik.

Det første neutrale skib, der kom til at nyde godt af den ændring i den amerikanske ikke-interventionspolitik blev danske *Karama Mærsk*. Den 2. juli 1988 blev tankskibet igen angrebet af iranske "Boghammars", mens det var på vej gennem Golfen. Den amerikanske fregat *Elmer Montgomery* (FF-1082) kom til hjælp, og måtte affyre varselsskud, før de iranske speedbåde trak sig. *Karama Mærsk* fik kun få skader, og ingen af besætningsmedlemmerne kom noget til.⁵³

Nedskydningen af Iranian Air Flight 655

Efter "Praying Mantis", hvor halvdelen af den iranske flåde blev sat ud af spillet, var truslen mod den internationale skibsfart i Golfen betydeligt mindsket. Fremover kunne iranerne kun benytte landbaserede missiler og "Boghammars" i de fortsatte angreb på den civile skibsfart i Golfen. Samt muligvis fly fra det iranske luftvåben.

På grund af den stigende trussel fra de landbaserede iranske Silkworm-missiler, besluttede den amerikanske flåde i foråret 1988 at overføre en af deres nye krydsere af *Ticonderoga*-klassen til Golfen. Valget faldt på USS *Vincennes* (CG-49).

En Aegis-krydser var på dette tidspunkt det ypperligste indenfor high-tech antiluft-krigsførelse, som den amerikanske flåde rådede over. De 9600 tons store skibe var designet til Den kolde Krigs store søslag mellem NATO og Warszawa-pagten, hvor skibets elektroniske systemer og våben kunne overvåge op til 200 luftmål samtidigt, og modgå angreb fra fly og missiler fra alle vinkler og afstande.⁵⁴

Skibene kostede ca. 1 mia. US\$ pr. styk, og deployeringen af *Vincennes* skete derfor ikke uden modstand fra dele af den amerikanske flåde og regering. Frygten gik på, at krydseren skulle sejle på en mine som *Samuel B. Roberts* eller på anden måde blive ramt af et heldigt angreb fra Iran.⁵⁵

Vincennes ankom til Golfen den 22. maj 1988, og fik til opgave både at eskortere "High-Value" skibe såsom *Mighty Servant* samt at patruljere Hormuz-strædet, hvor Iran havde placeret en række Silkworm-batterier.⁵⁶

I løbet af de næste 4 ugers patruljering af dette område opnåede *Vincennes* og dets 50årige chef kommandør (captain) Will Rogers III, hurtigt et ry som meget aggressiv overfor de iranske styrker i området.⁵⁷

Søndag den 3. juli 1988 var *Vincennes* på vej mod Bahrain efter at have eskorteret *Mighty Servant* til Hormuz-strædet udløb.

Den amerikanske nationaldag 4. juli var lige om hjørnet, og amerikanske efterretningskilder havde advaret de amerikanske styrker i området om, at iranske enheder kunne tænkes at prøve på noget denne dag. Derfor var alle om bord på vagt.

Kl. 0633 modtog *Vincennes* besked om, at den amerikanske fregat USS *Elmer Montgomery* havde observeret en gruppe iranske "Boghammars" i færd med at angribe et civilt skib i strædet. *Vincennes* satte straks kurs mod *Montgomery*, der var ca. 50 sømil væk. For hurtigt at få et overblik over situationen blev skibets SH-60B Seahawk helikopter samtidigt afsendt for via Link-11-systemet at overføre informationer fra helikopterens radarbillede til *Vincennes*.

Det viste sig hurtigt, at der udover gruppen af "Boghammars" også var et iransk P-3 observationsfly samt et opankret landgangsfartøj i området. Ingen af dem udviste fjendtlige intentioner overfor amerikanerne, der dog holdt godt øje med dem.

Da *Vincennes* nåede frem til området var faren imidlertid drevet over, og krydseren kunne kort tid efter i roligt tempo genoptage sejladsen mod Bahrain. *Vincennes'* helikopter forblev dog i området for at holde øje med de op mod 13 "Boghammars", som var i området. Den tilbageblevne helikopter kom til at spille en central rolle i den videre udvikling, da den ca. kl. 0840 rapporterede, at en nærliggende "Boghammar" havde åbnet ild mod den. Helikopteren trak sig straks udenfor skudvidde og satte kurs mod *Vincennes*, der med højest mulige fart kom helikopteren til undsætning.

I de amerikanske "rules of engagement" stod der klart, at helikopterne skulle holde sig på mindst 4 sømils afstand af iranske fartøjer, men dette overholdt piloten i *Vincennes'* helikopter altså ikke. *Vincennes'* 86.000 hp maskineri var i stand til at drive skibet frem med over 30 knob, og det tog derfor ikke lang tid, før krydseren var fremme ved helikopterens position.

Kl. 0920 var *Vincennes* nået frem til *Montgomery*, og chefen for *Vin-*

cennes overtog straks den taktiske kommando over de to skibe, der med højeste fart satte kurs mod de iranske fartøjer.

Helikopteren var på dette tidspunkt igen sikkert om bord på *Vincennes* og var ikke blevet ramt af den iranske beskydning, men Rodgers ønskede at statuere et eksempel. Derfor bad han kl. 0939 om tilladelse til at åbne ild mod de iranske speedbåde – selv om disse ikke udgjorde nogen fare længere og havde trukket sig tilbage til iransk territorialfarvand. At Rodgers valgte, at bede om tilladelse til at åbne ild, har mange kritikere efterfølgende set som tegn på, at *Vincennes* ikke var i fare på dette tidspunkt. De amerikanske "rules of engagement" var netop formuleret således, at han ikke skulle bede om tilladelse, hvis hans skib var i fare. Umiddelbart ville det amerikanske hovedkvarter i Bahrain heller ikke give *Vincennes* lov til at angribe de iranske fartøjer, men kl. 0941 meddelte Rodgers, at "Boghammerene" havde sat kurs mod *Vincennes* og

Aegis-krydserne var ikke bygget til krigsførelse i snævre farvande som Hormuz-strædet og ej heller mod så små fartøjer som de iranske "Boghammars". *Aegis*-systemet var beregnet til at detektere luftbårne mål, og havde derfor problemer med at fastholde radarkontakt med de små iranske fartøjer. For et skib, hvis hovedopgave var forsvaret mod Silkworm-missiler, var det også helt forkert at sejle så tæt på kysten, som *Vincennes* gjorde den 3. juli 1988. (Jack Treutle/US Navy)⁵⁸

var i færd med at angribe. Efter den rapport gav hovedkvarteret i Bahrain tilladelse til at *Vincennes* kunne engagere de iranske fartøjer.

Det amerikanske hovedkvarter i Bahrain havde den store ulempe ikke at være koblet på Link-11-systemet, og måtte derfor tage Rodgers oplysninger til troende.⁵⁹ Imidlertid er der meget, der tyder på, at *Vincennes* reelt ikke var under angreb fra de iranske fartøjer, før krydseren selv åbnede ild mod iranerne. Det var således først kl. 0942, at de iranske fartøjer satte kurs mod *Vincennes*, og på dette tidspunkt var deres afstand til den amerikanske krydser så stor, at deres våben ikke kunne række.

Samtidig med tilladelsen til at engagere de iranske fartøjer kom, krydsede *Vincennes* den iranske 12-sømil grænse og stod med 30 knob ind i iransk territorialfarvand. Dette var et klart brud på international lov, men beskeden om at man befandt sig hvor man ikke burde være, fik ikke Rogers til at ændre kurs.⁶⁰

Kl. 0943 åbnede *Vincennes* forreste 5" kanon ild mod den nærmeste "Boghammar", der befandt sig ca. 8000 meter væk. Med den afstand til de iranske fartøjer kunne *Vincennes* nemt have vendt 180° og blot være sejlet væk, men alt tyder på at Rogers ønskede at komme i kamp med de iranske fartøjer.⁶¹

To minutter senere – kl. 0945 – fik Iranian Air Flight 655 tilladelse til at lette fra den iranske lufthavn ved Bandar Abbas med kurs mod Dubai i De Forenede Arabiske Emirater. Om bord var 15 besætningsmedlemmer og 275 passagerer – heraf 66 børn. Flyvetiden var beregnet til blot 28 minutter.

Kl. 0947 opfangede *Vincennes*' SPY-radar et luftmål, der lettede fra Bandar Abbas, 47 sømil fra krydseren. Den iranske lufthavn var hjemsted for både civil og militær flytrafik, og det betød, at luftmål fra Bandar Abbas automatisk blev markeret som "assumed hostile" af det 400 mio. US\$ dyre Aegis-system.

Alle de amerikanske skibe i Golfen var udstyret med en oversigt over de kommercielle flyselskabers flytider i området, men Iranian Air Flight 655 var lettet 27 minutter senere end planlagt, og dette kombineret med områdets fire tidszoner gjorde at den ansvarlige om bord på *Vincennes* missede flyet i sin hurtige gennemgang af listerne.

Den store Airbus var udstyret med det såkaldte "Identify Friend or Foe"(IFF)-system, der skulle sikre, at flyet blev identificeret som et

Aegis_large_screen_displays Fotografi fra Combat Information Center om bord i USS Vincennes, 1988. Under klart skib var der 18 mand i rummet. De mange informationer, som konstant fremkom på skibets computerskærme var ikke kun et gode. Det krævede store færdigheder at holde styr på dem alle, og selv erfarne operatører hævdede, at forkortelsen CIC ikke stod for "Combat Information Center", men for "Christ, I'm Confused" (Tim Masterson/US Navy).⁶²

civilt fly på amerikanernes radarskærme. Af uvisse årsager meldte den ansvarlige i Vincennes' Combat Information Center (CIC), at man modtog signaler fra det iranske fly, som var det et militært fly. Den præcise årsag til denne graverende fejl blev aldrig klarlagt.

Der lader til at have været en udpræget mangel på disciplin og ro i Vincennes' CIC. Hvor besætninger på både Stark og Samuel B. Roberts efterfølgende fik stor ros for deres professionalisme, gør det modsatte sig gældende i beretningen om Vincennes' opførsel den 3. juli 1988.⁶³ Bidragende til forvirringen i CIC'en var de konstante drøn fra krydserens 5" kanoner, der bl.a. fik lyset til at blinke i det mørke CIC-rum.

Kl. 0949 udsendte Vincennes den første besked til det uidentificerede

fly; "Unidentified Iranian aircraft on course two-zero-three, speed three-zero-three, altitude four thousand, this is US naval warship, bearing two-zero-five, four zero miles from you. You are approaching US naval warship operation in international waters. Request you state your intentions".⁶⁴

Det er stærkt tvivlsomt om piloten i Iranian Air Flight 655 overhovedet hørte de amerikanske advarsler, da disse blev udsendt over de militære samt nødfrekvenserne – hvilket piloten næppe lyttede til, da han var i færd med at kommunikere med kontrollårnet i Bandar Abbas og "Traffic Control" i Teheran.

Få øjeblikke efter at den første advarsel var blevet afsendt "jammede" Vincennes' forreste 5" kanon. For at få krydserens agterste kanon til at bære i stedet, blev roret lagt hårdt over. Med 30 knob var det en meget voldsom manøvre, og personellet i CIC'en, der var placeret i krydserens overbygning, måtte klamre sig til deres stole eller konsoller, mens løst udstyr såsom bøger faldt på gulvet og bidrog til den forvirrende og stressede stemning i rummet.

På optagelserne fra CIC'en, som efterfølgende blev offentliggjort, hørtes kl. ca. 0950 en uidentificeret person, der meldte, at det uidentificerede fly var en "Astro" – kodeordet for en iransk F-14 Tomcat. På båndene hørtes få sekunder senere løjtnant W. Montford, der med høj stemme meldte, at det ikke var korrekt, og at der var tale om en "COMAIR" (commercial airliner). Montford blev imidlertid ignoreret.

To F-14 fly fra USS *Enterprise* befandt sig i lufrummet over den sydlige del af Golfen – ca. 5-7 minutters flyvetid fra Vincennes. Rodgers kunne have bedt flyene foretage en visuel undersøgelse af det uidentificerede fly, men af uvisse årsager valgte han ikke at bede om dette.⁶⁵

Ca. 20 sømil fra Vincennes og Montgomery befandt den amerikanske fregat USS *Sides* (FFG-14) sig. Om bord på *Sides* var flyet blev identificeret som COMAIR. *Sides* var udstyret med Link-11-systemet, der gjorde det muligt at udveksle oplysninger med Vincennes, og i *Sides'* CIC kunne man se, at flyet af Vincennes blev klassificeret som en fjendtlig F-14. Chefen for *Sides*, kommandør (captain) David Carlson, troede derfor, at de teknisk overlegne systemer om bord på Vincennes gav andre oplysninger end dem, de modtog om bord på *Sides*, og han informerede derfor ikke chefen for Vincennes om *Sides'* identifikation af målet.⁶⁶

Den fejltagte identifikation fik meget stor betydning få øjeblikke efter

kl. 0950, da en underofficer i *Vincennes*' CIC meldte, at "astroen" ikke længere steg, men havde påbegyndt et dyk ned mod den amerikanske krydser. Selv om underofficerens skærm tydeligt viste, at flyets fart var 380 knob og højden 12.000 fod – og stigende – meldte han i noget, der mindede om råb, at flyet fløj 455 knob, at højden var 7800 fod – og faldende!

Beskeden fik meget naturligt alle i CIC'en til at rette deres opmærksomhed mod flyet, og Rogers besluttede, at flyet skulle engageres med missiler, hvis det kom tættere på end 20 sømil.⁶⁷

Det blev aldrig fastslået, hvorfor ingen korrigerede beskeden om, at flyet var i et dyk ned mod *Vincennes*, selv om Aegis-systemet tydeligt viste, at flyet stadig steg og ikke havde øget sin fart.

En række psykologer har benævnt det skete som "scenario fulfillment", hvilket kort sagt betyder, at de så det, der passede med, hvad de forventede at se på skærmene. Mændene i *Vincennes* CIC frygtede et angreb i stil med det, som Irak havde udført på *Stark* året før, og det var sådant et angreb, som de nu "så" udfolde sig på deres skærme. Det slog således ingen af personerne i CIC'en, at flyet slet ikke opførte sig som et angribende F-14, der ville flyve lavt og hurtigt og uden at slå sin IFF-sender til.⁶⁸

Kl. 0951 var *Vincennes* forreste 5" kanon repareret, og krydseren foretog endnu en kraftig kursændring for at bringe kanonen til at bære igen. Kanonen nåede dog kun at affyre 11 skud, før den igen jammede, og *Vincennes* igen måtte ændre kurs for at få agterste kanon til at bære. De kraftige manøvrer bidrog til den stigende forvirring i CIC'en. Flyet var da 32 sømil fra *Vincennes*.

Vincennes sendte nu endnu en advarsel til flyet. "*Iranian fighter... you are steering into danger and are subject to United States naval defensive measures.*"⁶⁹ Der kom dog ingen reaktion fra flyet. Selv om piloten på Iranian Air Flight 655 skulle have hørt denne advarsel, ville han næppe have reageret på den, da hans fly jo netop ikke var et jagerfly. I alt nåede *Vincennes* mellem kl. 0949 og 0953 at udsende syv advarsler til flyet – fire gange på den militære nødfrekvens og tre gange på den civile. *Sides* bidrog med fem advarsler, men ingen af skibene udsendte advarslerne via den civile "air traffic control"-frekvens.

Kl. 0952 var flyet 22 sømil væk, og situationen var ved at være kritisk for *Vincennes* og Rogers. Der skulle tages en beslutning, og Rodgers

Et SM-2 missil affyres fra Vincennes' forreste launcher ca. 1987. Missilet havde en topfart på mach 2 og en rækkevidde på 18 sømil – men kunne ikke engagere mål tættere på end 10 sømil, da missilet da ikke kunne nå den nødvendige fart til at manøvrere.⁷⁰

meddelte hovedkvarteret i Bahrain, at han ville nedskyde flyet, hvis det kom tættere på end 20 sømil.

Der er ingen tvivl om, at overraskelsesangrebet på *Stark* og kommandør Brindels efterfølgende skæbne, har ligget Rogers på sinde, da han omkring kl. 0954 besluttede at nedskyde det iranske "jagerfly". Rodgers havde valgt at give flyet ekstra tid til at reagere på de amerikanske radioadvarsler, og flyet nåede derfor helt ind på 12 sømils afstand, før Rodgers gav ordre til at affyre to SM-2 missiler.

De fleste kilder er enige om, at stressniveauet i *Vincennes'* CIC på dette tidspunkt var meget højt, og det er meget sigende, at den løjtnant, der skulle affyre missilerne, trykkede den forkerte knap ned 23 gange, inden en underofficer kom ham til hjælp og trykkede på den korrekte knap!⁷¹

Klokken 0954,22 affyrede *Vincennes* det første af to SM-2-missiler. Ifølge oplysningerne fra Aegis-systemet var Iranian Air Flight 655 på dette tidspunkt 10 sømil væk og befandt sig i 12.950 fods højde.

Denne artikels forfatter er af den klare overbevisning, at hverken Rodgers eller andre om bord på *Vincennes* ønskede at nedskyde et civilt passagerfly. De handlede ud fra de oplysninger, som de troede at Aegis-systemet gav dem om, at de var under angreb. Imidlertid påhviler der Rodgers et ansvar for at have bragt sit skib i en situation, som hans besætning åbenbart ikke kunne håndtere – samt at han ignorerede løjtnant Montfords besked om, at der var tale om et civilt fly.

Piloten i Iranian Air Flight 655 Mohsen Rezaian var på dette tidspunkt i radiokontakt med kontrollårnet i Bandar Abbas og meldte roligt, at han havde nået det første "waypoint" på vejen til Dubai. Intet tyder på, at han havde hørt en eneste af advarslerne fra *Vincennes*. Kontrollårnet sluttede af med at ønske Mohsen Rezaian en fortsat god dag, til hvilket Rezaian svarede "tak i lige måde". 21 sekunder senere rev det første amerikanske missil vingen af den store Airbus, der da var i en højde af 13.500 fod.⁷²

På dette tidspunkt var det syv minutter siden Iranian Air Flight 655 var lettet fra Bandar Abbas, og 11 minutter siden *Vincennes* havde løsnet det første skud mod de iranske "Boghammars".

I *Vincennes'* CIC blev beskeden om at målet var ramt og forsvundet fra radarskærmen modtaget med jubel – der dog kort tid efter blev til larmende tavshed, da *Sides* meddelte, at man havde observeret en stor vin-

Under kampen nåede Vincennes at affyre 72 skud, mens Elmer Montgomery affyrede 47 skud. De iranske fartøjer var på intet tidspunkt tættere end 5000 meter på den amerikanske krydser. Kommandør Rodgers fortalte efterfølgende undersøgelseskommissionen, at Vincennes var blevet ramt af granatsplinter eller skud fra de iranske fartøjer, men en filmoptagelse af krydseren, optaget dagen efter nedskydningen, viste ingen sådanne skader på skibets skrog.⁷³

ge falde i havet ikke langt fra fregatten. Vingen, der klart var for stor til at stamme fra en F-14 Tomcat, var amerikanernes første visuelle kontakt med flyet. Samtidig begyndte de første rapporter om mange lig i vandet at strømme ind.⁷⁴

Det iranske flys "sorte boks" blev aldrig fundet, og det var derfor umuligt at fastslå, hvad der skete om bord på Airbussen i dens syv minutter i luften.

Kl. 1003 indstillede *Vincennes* og *Elmer Montgomery* kampen mod de iranske "Boghammars" efter at have affyret i alt 119 5" granater. Ifølge amerikanernes rapporter blev mindst en iransk "Boghammar" sænket og flere beskadiget

Efterspillet

Efter begivenhederne den 3. juli blev *Vincennes* overflyttet til den amerikanske styrke i Det indiske Ocean, og her forblev skibet indtil det i slutningen af 1988 returnerede til USA.⁷⁵

Kommandør Rogers blev, modsat sin kollega fra *Stark*, ikke efterfølgende stillet for en krigsret. I stedet blev både han og besætningen tildelt medaljer for veludført tjeneste den 3. juli 1988. Det var tydeligt at flådens ledelse mente, at hvis Rogers havde begået fejl, var det med henblik på at sikre sit skib mod ødelæggelse, og det hverken kunne eller vilde man kritisere ham for. Det er også værd at bemærke, at den amerikanske regering efterfølgende udtalte, at nedskydningen ikke ville betyde en revision af de gældende "rules of engagement".⁷⁶

På den pressekonference, som den amerikanske flåde afholdt 11 timer efter nedskydningen, lagde den amerikanske forsvarschef admiral William Crowe hele skylden for nedskydningen på piloten i Iranian Airs flight 655. Han videregav Rogers forklaring om, at flyet havde dykket ned mod *Vincennes*, og at Rogers derfor havde handlet i selvforsvar. Derudover fortalte Crowe fejlagtigt, at *Vincennes* havde befundet sig i internationalt farvand ved nedskydningen, hvilket man også efterfølgende måtte indrømme var forkert.

Nedskydningen blev også genstand for en ophedet debat i de Forenede Nationer, hvor iranerne sammenlignede nedskydningen af Iranian Air Flight 655 med den sovjetiske nedskydning af Korea Air Lines 007 den 1. september 1983.⁷⁷ Det blev USAs daværende vicepræsident – og kandidat ved det kommende præsidentvalg i 1988 – George Bush, der den 14. juli forsvarede *Vincennes* opførsel den 3. juli. Vicepræsidenten videregav her den amerikanske flådes version af begivenhederne og argumenterede for, at Iran selv var skyld i nedskydningen, da man havde tilladt "*a civilian aircraft loaded with passengers to proceed on a path over a warship engaged in battle*".⁷⁸ At den iranske pilot under ingen omstændigheder kunne vide, at der var et søslag i gang på hans rute, faldt åbenbart ikke amerikanerne ind. Derudover viste de fleste af de faktuelle oplysninger, som Bush kom med i FN, sig senere af være fejlbehæftede hvis ikke direkte forkerte. Dette skyldes dog sandsynligvis, at vicepræsidenten var blevet fejlinformeret af den amerikanske flådes ledelse.

Begivenhederne den 3. juli var Aegis-systemet ilddåb, og der blev derfor sat spørgsmålstegn ved, om systemet overhovedet virkede. Den amerikanske flåde nedsatte en kommission, der skulle klarlægge begivenhe-

derne. Rapporten, der fik navn efter admiral Fogarty, der ledte efterforskningen, endte med en konklusion, der underminerede alle de amerikanske undskyldninger for nedskydningen: "*The data from USS Vincennes tapes, information from USS Sides and reliable intelligence information, corroborate the fact that [Iran Air Flight 655] was on a normal commercial air flight plan profile, in the assigned airway, squawking Mode III 6760, on a continuous ascent in altitude from take-off at Bandar Abbas to shoot-down.*"⁷⁹

Admiralens rapport var dog ikke uden åbenlyse fejl. Således hævdede den fortsat, at *Vincennes* havde befundet sig i internationalt farvand samt at årsagen til at *Vincennes* overhovedet var i området, var, at den var hidkaldt af et liberisk tankskib ved navn *Stoval*, der var under angreb af iranske "Boghammars". Imidlertid eksisterede dette skib slet ikke.

Rapporten frikendte Aegis-systemet. I stedet blev skylden lagt på *Vincennes'* besætning, hvis træningsniveau blev bedømt som værende utilfredsstillende.

Også indenfor den amerikanske flåde medførte begivenhederne den 3. juli en kraftig debat. Især chefen for *Sides* udtalte efterfølgende kraftig kritik af *Vincennes'* og Rodgers. Carlson mente at nedskydningen den 3. juli var en direkte konsekvens af den meget aggressive attitude, som Rodgers og *Vincennes* havde vist fra 1. dag i Golfen.⁸⁰

Flere amerikanske kilder mener, at det var nedskydningen af Iranian Air 655, der knækkede den iranske regerings vilje til at fortsætte krigen. Denne artikels forfatter er noget skeptisk overfor ideen om at tabet af 290 mennesker i en krig, der allerede havde kostet over 1 mio. mennesker livet, skulle have knækket den iranske forsvarsvilje, men under alle omstændigheder sluttede krigen mellem Irak og Iran den 20. august 1988, hvor den iranske regering gik med til en FN-formidlet våbenhvile.⁸¹

Den 28. september samme år ankom den 67ende konvoj i Operation Earnest Will til kuwaitisk farvand. Det blev den sidste konvoj, og i løbet af operationens to år havde den amerikanske flåde eskorteret 252 skibe gennem Golfen. Supertankeren *Bridgeton*, der var blevet beskadiget af en mine på den første mission i juli 1987, blev operationens eneste offer.⁸²

Allerede den 11. juli 1988 havde den amerikanske regering udtalt, at man var parat til at udbetale erstatning til ofrene for nedskydningen af

Iranian Air 655, men først den 22. februar 1996 indgik den amerikanske og iranske regering en aftale om erstatningens størrelse. Den amerikanske stat betalte her \$131,800,000 til de efterladte, men undgik samtidig at give den iranske regering en undskyldning for nedskydningen.⁸³

Will Rodgers blev efterfølgende underviser i land og forlod den amerikanske flåde i 1991. *Vincennes* strøg kommando sidste gang den 29. juni 2005, og ligger i skrivende stund i mølpose ved Flådebasen ved Bremerton i staten Washington.

Litteratur og forslag til videre læsning

- Bailly, D. M. "AEGIS Guided Missile Cruiser."
Osceola 1991
- Barry, J. & Charles, R. m.fl. "SEA OF LIES."
Newsweek, July 13, 1992
- Carlson, David "The *Vincennes* Incident."
Proceedings, september 1989.
- Cohen, R. M. "Blaming Men, Not Machines."
TIME, 15. august 1988.
- Cushman, J. "11 Minutes to Downing of an Airliner."
New York Times, 20. august 1988
- El-Shazly, N. El-Sayed "The Gulf Tanker War."
Hampshire 1998.
- Evans, David "*Vincennes*. A Case Study".
Proceedings, august 1993.
- Fisk, R. "The Great War For Civilisation. The Conquest of
the Middle East."
London 2007
- Gero, D. "Aviation disasters."
Somerset 1993.
- Guttry, A. de "The Iran-Iraq War (1980-1988) and the Law of
Naval
& Ronzitti, N. Warfare: A Collection of Documents and Related
Commentaires on Naval Practice."
Cambridge 1999.
- Kelley, S. A. "Better lucky than good: Operation Earnest Will as
gunboat diplomacy."
Monterey 2007.
- Langston, B. & Bringle, D. "Operation Praying Mantis."
Proceedings 1989.

- Levinson, J. L. & Edward, R. L. "Missile Inbound." Annapolis: Naval Institute Press. 1997
- Molnar m.fl. "The *Vincennes* Incident". Proceedings, november 1989.
- Marolda, E. J. & Schneller, R. J. "Shield and sword." Washington 1998.
- Nørby, S. & Schön, S. "Fregatterne Peder Skram og Herluf Trolle. Flådens Flagskibe under Den kolde Krig." København 2006.
- Peniston, B. "No Higher Honor: Saving the USS Samuel B. Roberts in the Persian Gulf." US Naval Institute Press, 2006.
- Rodgers, W. & Rodgers, S "Storm Center. A Personal Account of Tragedy & Terrorism." Annapolis 1992.
- Rochlin, G. I. "Trapped in the Net. The Unanticipated Consequences of Computerization." Princeton 1997.
- O'Rourke, R. »Gulf Ops.« Proceedings, maj 1989.
- Rogers, Will "Counterbattery." Proceedings, august 1993.
- Vlahos, M. "The Attack on the Stark." Proceedings, maj 1988.

Internetressourcer

"USS Vincennes Air Disaster, 1988".
<http://www.smithsrisca.demon.co.uk/HE1milit.html>

Iran Air Flight 655
http://en.wikipedia.org/wiki/Iran_Air_655

USS Vincennes (CG 49)

<http://www.navybuddies.com/cg/cg49.html>

USS Samuel B. Robert

[http://en.wikipedia.org/wiki/USS_Samuel_B._Roberts_\(FFG-58\)](http://en.wikipedia.org/wiki/USS_Samuel_B._Roberts_(FFG-58))

William C. Rogers III

http://en.wikipedia.org/wiki/William_C._Rogers_III

Noter:

1. Wise 2007, s. 230 og Evans 1993, s. 1.
2. Peniston 2006, s. x.
3. Wise 2007, s. 44.
4. Marolda 1998, s. 32.
5. Peniston 2007, s. 59ff.
6. Guttry & Ronzitti 1993, s. 29.
7. Ifølge Wikipedia anslår Lloyds, at 546 civile skibe blev beskadiget i løbet af perioden 1984-1988. 430 civile søfolk omkom ved angrebene. (http://en.wikipedia.org/wiki/Iran-Iraq_War#The_Tanker_War_and_U.S._support_for_Iraq) og Peniston 2006, s. 60.
8. Kelley 2007, s. 32.
9. Den præcise anklage mod Brindel var "failure to provide combat-oriented leadership". Den 43 årige Brindel havde den 17. maj kun seks dage tilbage af sine to år som chef for *Stark*. Peniston 2007, s. 62.
10. Wise 2007, s. 24 og Guttry & Ronzitti 1993, s. 157.
11. Wise 2007, s. 45.
12. Wise 2007, s. 18 og Guttry & Ronzitti 1993, s. 152ff.
13. Wise 2007, s. 23 og 46ff.
14. Levinson & Edwards 1997, s. 50 & Vlahos 1988, s. 65.
15. Fotografiet er fra http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7f/USS_Stark_-_external_damage_by_exocet.jpg
16. Ifølge Fisk 2005, s. 267-268 er piloten stadig i live, hvorfor der er håb om at der en dag kommer svar på spørgsmålet om angrebet.
17. Guttry & Ronzitti 1993, s. 153 og Fisk 2003, s. 271.
18. Peniston 2007, s. 81 og O'Rourke 1989, s. 44. Fotografiet er fra www.navsource.org/archives/05/996.htm
19. Levinson & Edwards 1997, s. 103 og Guttry & Ronzitti 1993, s. 123ff.
20. Levinson & Edwards 1997, s. 4.
21. Guttry & Ronzitti 1993, s. 31, note 56.
22. Wise 2007, s. 64.
23. I august 1987 gennemførte den iranske flåde en større flådeøvelse i Golfen. Herunder udlagde de en række "øvelsesminer", men om minerne var uden sprængstoffer og om de blev taget op igen, blev aldrig klarlagt. (Wise 2007, s. 83.)
24. Kelley 2007, s. 57.
25. Wise 2007, s. 78, 85. De store ministrygere nåede ikke frem til Golfen før 20. oktober 1987. Både Storbritannien, Frankrig, Holland, Italien og Belgien sendte også ministrygere til Golfen.
26. Guttry & Ronzitti 1993, s. 193.
27. Article 51 kan læses i sin helhed på <http://www.un.org/aboutun/charter/>
28. Guttry & Ronzitti 1993, s. 220 & Wise 2007, s. 92ff.
29. Wise 2007, s. 113. Fotografii fra http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Mine_laying_ship_Iran_Ajr.jpg
30. Silkworm-missilet er et kinesisk produceret missil, bygget over det russiske SS-2-N STYX-missil. Rækkevidden er ca. 95 km (50 sømil) med en krigsladning på 513 kg. Iran fik de første missiler af denne type i sommeren 1986, og systemet blev operativt i februar 1987. Guttry & Ronzitti 1993, s. 164.
31. Guttry & Ronzitti 1993, s. 195ff og Wise 2007, s. 150.
32. "Sofart" nr. 14/1988 og 15/1988.

33. Guttry & Ronzitti 1993, s. 109. Fotografiet er fra <http://www.irandefence.net/showthread.php?t=15261>
34. Wise 2007, s. 159.
35. Det var den nybyggede *Samuel B. Roberts*' første togt efter dens første kommandohejsning 12. april 1986.
36. Peniston 2006, s. 113.
37. Dette til trods for, at af de 18 amerikanske krigsskibe, der i løbet af de første 50 år efter Anden Verdenskrig blev beskadiget af fjendtlige styrker, blev 14 af dem ramt af miner. Peniston 2006, s. 3, 67 og 223.
38. Wise 2007, s. 117 + 173.
39. Det er værd at bemærke, at den iranske mine, som *Samuel B. Roberts* ramte var en såkaldt M-08, der var designet til den russiske flåde i 1908.
40. Som udgangspunkt var de amerikanske fregatter af *Oliver Hazard Perry*-klassen bygget som 3-rumsskibe - dvs. at de skulle kunne overleve selv om tre af skibets elleve vandtætte sektioner blev slået læk. I tiden fra søsætningen af det første skib af klassen i 1977 til 1988 var skibene imidlertid alle blevet udstyret med mange tons ekstra udstyr, og erfaringerne fra bl.a. mineringen af *Samuel B. Roberts* fik den amerikanske flåde til at omklassificere fregatterne som to-rumsskibe. Peniston 2007, s. 40.
41. Peniston 2007, s. 166.
42. Peniston 2006, s. 207.
43. Fotografi fra <http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:MightyServantRoberts1988turned.jpg>
44. Peniston 2007, s. 184.
45. Illustrationen er taget fra www.militaryphotos.net/forums/showthread.php?t=124952
46. Langston 1989, s. 58.
47. Guttry & Ronzitti 1993, s. 110, 120-121 & O'rourke 1989, s. 47.
48. Fregatterne var af *Vesper Mark 5*-klassen og bygget i 1969. Deres standarddeplacement var 1540 tons og topfarten var 39 knob. Bevæbningen bestod bl.a. af en 114 mm kanon, tre 20 mm antiluftsskytskanoner samt fem sømålsmissiler af typen Sea Killer. Sidstnævnte var et britisk produceret missil med en rækkevidde på ca. 10 km, en topfart på 1130 km/t og en krigsladning på 35 kg.
49. Wise 2007, s. 165.
50. Langston 1989, s. 58.
51. Wise 2007, s. 188ff og Kelley 2007, s. 70. Ifølge <http://www.globalsecurity.org/military/world/iran/alvand.htm> måtte *Sabalan* to år i dok før den igen kunne hejse kommando.
52. Guttry & Ronzitti 1993, s. 110-113.
53. Kelley 2007, s. 78.
54. Bailey 1991, s. 23.
55. Wise 2007, s. 220.
56. Wise 2007, s. 57.
57. Efter nedskydningen af Iran Air flight 655 kom det frem, at *Vincennes* havde fået tilnavnet "Robocruiser" efter den da kendte film "Robocop". Det er dog uenighed om tilnavnet skyldes krydserens aggressive opførsel eller den store mængde teknologi og våbensystemer, som var om bord på krydseren. Wise 2007, s. 222 og Barry & Charles 1992, s. 10.
58. USS *Chancellorsville* (CG 62). Fotografi fra <http://www.navsource.org/archives/04/1162/040162.htm>
59. Evans 1993, s. 54.
60. Barry & Charles 1992, 13.
61. Barry & Charles 1992.

62. Bailey 1991, s. 15. Fotografi fra http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/81/USS_Vincennes_%28CG-49%29_Aegis_large_screen_displays.jpg
63. Fisk 2005, s. 322ff.
64. Bailey 1993, 87-88.
65. Barry & Charles 1992, s. 12-13.
66. USS *Elmer Montgomery* var ikke udstyret med Link-11-systemet. Molnar 1989 & Evans 1993.
67. Det er her værd at bemærke, at de F-14 Tomcat jagerfly, som USA havde solgt til Shaen af Iran i 1970'erne var udrustet som jagerfly, og ikke kunne medføre missiler eller bomber.
68. Barry & Charles 1992 og Evans 1993, s. 49.
69. Barry & Charles 1992, s. 15.
70. Fotografi fra http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d6/USS_Vincennes_launching_SM-2MR_in_1987.jpg
71. Barry & Charles 1992, s. 16.
72. Barry & Charles 1992, s. 16.
73. Evans 1993, s. 55. Fotografi fra <http://homepage.ntlworld.com/jksone/images/rf655-mk45shot.jpg>
74. Fisk 2005, s. 324.
75. O'Rourke 1989, s. 48.
76. Guttry & Ronzitti 1993, s. 51.
77. For en meget interessant sammenligning af den amerikanske presses dækning af de to begivenheder, se www.fair.org/index.php?page=1527
78. Citeret fra Guttry & Ronzitti 1993, s. 130. og 225ff.
79. Citeret fra http://en.wikipedia.org/wiki/Iran_Air_655. Dele af admiral Fogartys rapport er stadig klassificeret.
80. Se Proceedings, september 1989.
81. Wise 2007. s. 233.
82. Peniston 2006, s. 210.
83. Guttry & Ronzitti 1993, s. 198ff.

STORADMIRAL ERICH RAEDERS ERINDRINGER

**Nogle observationer og kommentarer af
af Kommandør S.S.v.F.Kieler.**

Med udgangspunkt i bogen "Erich Raeder Grand Admiral - The personal memoir of the Commander in Chief of the German Navy from 1935 until his final break with Hitler in 1943", oversat til engelsk af Henry W. Crexel, Da Capo Press, Washington 2001. 430 sider: ill. forsøger kommandør S.S.v.F. Kieler at vurdere Erich Raiders personlighed og virke i Det tredje Rige.

Med en introduktion af en tidligere krigsmodstander – Admiral H.Kent Hewitt – kendt som chef for de amerikanske flådestyrker i Middelhavet 1942-44 - foreligger der en udmærket oversættelse til engelsk af den tyske Storadmiral Erich Raeders erindringer: "Mein Leben" fra 1960. For nogle vil denne udgave formentlig være mere letlæselig end den tysksprogede udgave.

Raeder skrev sine erindringer i de ti år, hvor han sad i Spandau fængslet i Berlin, efter at den allierede "Nürnberg Domstol", havde ændret en ikendt straf på livstid til 10 års fængsel for at have medvirket til en angrebskrig mod en række neutrale stater under 2.verdenskrig. Raeders erindringer er både en selvbiografi og en historisk beretning om den tyske marines vilkår, udvikling og handlinger fra slutningen af 1800-tallet til afslutningen af den 2.verdenskrig i 1945, alt naturligvis set med Raeders øjne og indsigt. For alle, der interesserer sig for de to verdenskrige i det 20. århundrede, er det en både interessant og tankevækkende beretning.

Erich Raeder, født i 1876, kom fra et jævnt borgerligt hjem nær Hamburg, hvor faderen var skolelærer og moderen pianistinde, og hvor børnene blev opdraget i klassisk lærdom og kristen tro. Der var ingen militære traditioner i familien, og da sønnen, Erich, besluttede sig for at melde sig til en søofficersuddannelse i 1894, var det en overraskelse for familien, men en beslutning, der hurtigt blev accepteret af patriotiske forældre. Det var på et tidspunkt, hvor den kejserlige tyske flåde var under opbygning under Admiral von Tirpitz.

Storadmiral Erich Raeder studerer i sommeren 1939 et kort sammen med kommandore Karl Dönitz, der i 1943 efterfulgte ham som tysk flådechef.

Som kadet og ung officer deltog Raeder – som adskillige andre europæiske marinens officerer fra den tid – i togter til Vestindien, Amerika og det Fjerne Østen. Under Raeders første udkommandoer specialiserede han sig som signal- og navigationsofficer med særlig interesse for flådetaktik, som den blev udviklet under de årlige store flådeøvelser i Nordsøen og Østersøen, efter at Kaiser Wilhelm Kanalen (Kieler kanalen) var blevet bygget i 1885.

En treårig udkommando som navigationsofficer i den kejserlige yacht "Hohenzollern" kom lidt på tværs af hans egne ønsker, men gjorde ham kendt i den kejserlige familie, hvad der senere skulle gavne hans karriere. I 1912 fik han opfyldt et af sine store ønsker ved at blive udkommanderet med flådens krydserstyrke som stabsofficer. Det blev kort efter til en stilling som senior stabsofficer i Admiral Hippers stab i slagkrydserstyrken med ansvar for signalering, og det vi i dag ville kalde for kampinformationstjeneste. Og det var som sådan, at han deltog i det berømte Jyllandsslag i 1916. Hans observationer herfra vil interessere alle læsere, som har studeret dette verdens dengang største søslag.

Såvel den britiske som den tyske flåde havde konstrueret deres hurtige og svært bevæbnede slagkrydserstyrker som en opklaringsenhed og spydspids for hovedflåden, hvis hovedopgave var at bringe hovedflåden af slagskibe i kontakt med fjenden, en doktrin, som blev anvendt af begge parter i Jyllandsslaget. Men tyskerne havde udviklet en særlig manøvre med den såkaldte "Gefechtskehrwendung" til at imødegå den velkendte taktik, hvor den fjendtlige hovedflåde udfører et "Crossing the T" for at kunne anvende flere kanoner end modstanderen og afskære dennes fremmarch. Denne manøvre kom som en overraskelse for de kommanderende britiske admiraler og muliggjorde, at den underlegne tyske hovedflåde til sidst kunne komme hjem uden for store tab.

Efter Jyllandsslaget blev Raeder ansat som Hippers stabschef i en kortere tid, men han opnåede i 1918 før krigsophøret at få sin første udkommando som skibschef i krydseren "Köln".

Kort før våbenstilstanden blev han imidlertid overført til marineministeriet i Berlin, hvorfra han oplevede mytterierne i den tyske flåde og revolutionen i Tyskland, der førte til kejserens abdikation og som skabte grundlaget for Weimar-republikken. Af særlig interesse i den tid er den tyske flådes selvsenkning i Scapa Flow i 1919, idet den var blevet iværksat ad hemmelige kanaler af den datidige tyske chef for marinen, Admiral von Trotha. Det var en begivenhed, der hjalp til at højne moralen blandt marinens officerer efter krigsnederlaget og Versaillestraktat-

tens restriktive krav til efterkrigstidens tyske flåde. Dette har i øvrigt sin parallel til den franske Toulon-flådes selvsenkning i 1942 og virkningerne af den tilsvarende danske flådes sænkning under den tyske besættelse i 1943.

Rekonstruktionen af den tyske flåde efter Versailles-freden, som Raeder i sin stilling i marineministeriet havde stor andel i, var først og fremmest præget af de store reduktioner i før-krigs- flåden og medførte også store ændringer i organisations- og personelforholdene affødt af Weimar politikernes ønsker. En speciel ting var, at de tyske kystbefæstningsanlæg, som tidligere havde hørt under hæren, nu blev overført til marinens stærkt reducerede personelstyrke. Man kan sammenligne dette med tilsvarende forsvarsmæssige organisationsændringer i Danmark affødt af 1932 forsvarslovens nedskæringer.

Det var Raeders holdning, at marinens personel ikke skulle blande sig i partipolitik og tilslutte sig bestemte politiske partier, og han gjorde meget for at indprente denne holdning hos personellet. Før han 1. oktober 1928 blev chef for den tyske marine, havde han bidraget til at få genindført den tidligere officers troskabsed overfor kejseren, men nu gældende overfor republikkens præsident og den folkevalgte regering. Denne eds aflæggelse blev som bekendt videreført, efter at Hitler i 1933 blev Rigskansler, og det er værd at bemærke, at mange tyske søofficerer i nazitiden følte sig bundet af denne ed, blandt andre Raeder selv.

Raeder havde også medvirket til at få genindført de årlige internationale sejlsports regattaer, som fandt sted i Kiel i kejsertiden; en tradition som er blevet videreført af den tyske marine efter 2. verdenskrig ved den årlige "Kieler Woche". Gamle traditioner har altid haft deres vægt og indflydelse på moral og stolthed i alle mariner.

Men hovedproblemet efter Raeders tiltrædelse som chef for marinen var at få genopbygget flåden. Det var vanskeligt med de restriktioner, Versaillestraktaten påbød Tyskland, men også fordi det var svært at få tilstrækkelige bevillinger til marinen fra Weimar-regeringen, som kun ønskede et kystforsvar. Trods traktatrestriktionerne, var der med Raeders og hans nærmeste medarbejders viden blevet sat forskelligt i gang, som omgik traktatbestemmelserne, bl.a. forbudet mod bygning af ubåde. Prototyper på sådanne kunne imidlertid bygges på udenlandske værfter i Holland, Spanien og Finland med hemmelig teknisk assistance fra tyske industrifirmaer, noget der senere muliggjorde den hurtige og store opbygning af nazi-marinens ubådsflåde. Der blev også hemmeligt udviklet en helt ny krigsskibstype, den hurtige motortorpedobåd, som

bl.a. de skandinaviske mariner har satset på som en vigtig del af deres flådestruktur i årene efter 2.verdenskrig.

Men også indenfor de traktatmæssige forskrifter lykkedes det efterhånden at få Weimar-styret til at bygge nye krigsskibe til erstatning for de over 20-30 år gamle skibe, som Tyskland havde fået lov at beholde efter 1.verdenskrig. Det drejede sig bl.a. om seks nybyggede lette krydsere, nogle destroyere, torpedobåde og minestrygere samt - som kronen på værket -, de tre "lommelagskibe" af "Deutschland"-klassen, hvis tonnage og armering blev søgt konstrueret indenfor de rammer, som var blevet vedtaget på de internationale flådekonferencer.

Den politiske sanktion af bygningen af de 10.000 tons store lommelagskibe havde sin baggrund i den fransk/polske forsvarsaftale af 1926. Tyskland følte sig afskåret fra Østpreussen og var også urolig for mulige polske hensigter om at sætte sig på fristaten Danzig, en forsvarsløs stat, der var et resultat af Versaillesfreden. Behovet for at kunne forsvare tyske søforbindelser i Østersøen og for at kunne true Polen var dengang hovedbegrundelsen for den tyske flådes ønske, om at råde over nogle store velbevæbnede krigsskibe a la "Deutschland"-klassen. Den senere tanke om at bruge disse skibe til handelskrigsførelse på fjerne have blev først aktuel i årene kort før 2.verdenskrigs udbrud, hvor man fra den tyske marines side måtte se en mulig søkrig mod Storbritannien og Frankrig i øjnene. Udsendelsen af "Admiral Graf Spee" til Sydatlanten allerede før 2.verdenskrigs udbrud var indledningen til denne nye "policy" for anvendelse af slagskibe og svære krydsere i Atlanterhavet, og Nordishavet, som det blev praktiseret i årene 1939-43, før Raeder tog sin afsked i protest mod Hitlers krav om at afskaffe flådens store enheder og lade "Die Wehrmacht" koncentrere sig om ubåds- og luftkrigsførelse mod de allierede til søs.

Men i begyndelsen af 30'erne var den tyske marine mest optaget af forsvaret af Østersøen, og de planer for mineudlægninger syd for de danske stræder, som blev udført straks efter 2.verdenskrigs udbrud, var planer som oprindelig tog sigte på at imødegå fransk flådehjælp til Polen.

Under inspiration fra Raeder arbejdede den tyske flåde i begyndelsen af 30'erne med at udforme og indøve ny taktik omfattende et samarbejde mellem svært kanonbevæbnede enheder og torpedobåde med hovedvægt på overraskende angreb på fjendtlige styrker i mørke; en taktik som andre flåder også har indøvet før og efter 2.verdenskrig, blandt andre den danske kystflåde. 1.verdenskrigs kompakte slagskibsstyrker i kølvandsformation havde den tyske flåde nu forladt, og erstattet af en filo-

sofi om mindre kompakte kampgrupper bestående af et eller to slagskibe, der opererede sammen med nogle få enheder af andre krigsskibstyper; en doktrin der blev praktiseret overalt, hvor den tyske flåde kunne optræde med større krigsskibe under 2.verdenskrig.

Raeder havde også til hensigt at få oprettet et tysk marine-flyvevåben og arbejdede herpå, trods Versaillesstraktatens forbud mod at Tyskland besad krigsfly. Men Raeders ønsker blev forhindret af Rigmarskal Göring i 1933. Samarbejdet mellem Görings "Luftwaffe" og den tyske flåde under 2. verdenskrig blev derfor aldrig godt og effektivt i modsætning til sø/luft samarbejdet hos de allierede.

Raeder var utilfreds med den vanskelige og langsommelige politiske bevillingsproces til nye skibe og udarbejdede derfor en langtidsplan for nyanskaffelser over en 10 års periode fra 1932, der omfattede 6 slagskibe, 6 krydsere, 36 destroyere/store torpedobåde, 30 minestrygere, 30 motortorpedobåde og 30 ubåde udover nogle hjælpe- og skoleskibe samt en kraftig forøgelse af personelstyrken. Planen, der blev forelagt regeringen, blev dog først princip-godkendt efter Hitlers magtovertagelse i 1933.

Den politiske uro, der prægede Tyskland i årene før og omkring Hitlers udnævnelse til Rigskansler, holdt Raeder den tyske marine helt klar af i modsætning til den tyske hær, hvor nazistpartiet havde mange sympatisører. Men eftersom nazistpartiet var kommet til magten ved et afstemningsflertal, ønskede Raeder fra starten at vise Hitler flådens fulde loyalitet. At den tyske flåde nu blev påbudt et nyt tysk orlogsflag med et hagekors i er ikke kommenteret af Raeder.

I disse år begyndte den tyske marine også at udsende sine nye krydsere på længere udlandstogter til Asien, Australien og Afrika, hvilket blev prist af tyske borgere i disse lande. De blev beundret, hvor de kom frem og øgede også derigennem moral og stolthed i de tyske skibsbesætninger.

Raeder fandt hurtigt ud af, at Hitler ikke havde klare ideer om anvendelsen af en tysk flåde, udover at han kun forudså den anvendt i forbindelse med konflikter på det europæiske kontinent. Hitler udelukkede krig mod England, Italien og Japan og anså også krig mod USA for usandsynlig. Men for at berolige England og undgå, at det fik indtryk af, at et nyt våbenkapløb på flåde siden var under opsejling, foreslog han, at den tyske flåde aldrig skulle være større end en tredjedel af den engelske.

Med sine erfaringer fra en tabt krig mod de store vestlige sømagter var Raeder beroliget og anbefalede, at man skulle foreslå England en kontrakt, hvor den tyske flådes skibe type for type ikke overskred et antal på 35% af den britiske flådes. Og en sådan kontrakt blev da også stadfæstet af de to lande i 1935, hvorefter Versaillestraktatens øvrige restriktioner for Tyskland på flådesiden kunne anses for ophævede.

Dette muliggjorde bygningen af de 26.000 tons store slagkrydsere, "Scharnhorst" og "Gneisenau", 4 svære krydsere af "Blücher" klassen, 8 store destroyere af "Beitzen" klassen samt et antal ubåde, som alle højeste kommando før 2.verdenskrigs udbrud. De to 35.000 tons slagskibe "Bismarck" og "Tirpitz" blev først klar efter krigsudbruddet. Der var også påbegyndt bygning af to hangarskibe af "Graf Zeppelin"-klassen, men de blev aldrig færdigbygget på grund af uoverensstemmelserne mellem marinen og "Luftwaffe". Selvom den såkaldte Z-plan aldrig blev fuldført, var den tyske flåde dog godt udrustet til at støtte alle de indledende operationer mod vestmagterne efter 2.verdenskrigs start.

Raeder ofrer et helt kapitel af sine erindringer til følgerne for Tyskland af Versaillestraktaten, og nævner dens restriktioner og ydmygelser – herunder besættelsen af tyske landsdele og afståelse af de tyske kolonier – som den væsentligste årsag til nazistpartiets senere dominans i tysk indenrigspolitik, og til det tyske folks ønsker om igen at få en stærk mand til at stå i spidsen for nationen. Uden personlig sympati for nazismen fremhæver han, at han mente, at han skyldte det nye styre den samme loyalitet, som han på flådens vegne havde vist Weimar-styret. Han lægger ikke skjul på, at Hitlers mere positive holdning til genopbygning af de tyske militære styrker, havde en positiv effekt på flådens personel, men også at dette mere var en national end en partipolitisk tilkendegivelse.

Det var i øvrigt hans synspunkt, at Versaillestraktatens hovedsigte var for evigt at hindre Tyskland i at genopbygge sit militær til lands, til søs og i luften. Hertil må nok bemærkes, at Raeder, som de fleste af hans landsmænd, næppe havde øje for de frygtelige lidelser og tab, Tysklands modstandere havde haft såvel på slagmarkerne i Frankrig og Belgien som til søs under den uindskrænkede ubådskrigsførelse, og som gjorde det naturligt, at de ville sikre sig mod en gentagelse. Han havde heller ikke øje for den frygt og modvilje mod tysk militær og erobrimentalitet, som mange af Tysklands nabolande har haft i det 19. og 20. århundrede. En frygt som disse, fejlagtigt, så afvendt ved Versaillesfreden i 1919.

I samme kapitel gør Raeder meget ud af omtalen af flådetraktaten med England i 1935, der fastsatte det tyske flådepotentiel til 35% af det britiske - om end med en lighed i ubådsstyrker. Selvom Raeder mener, at denne aftale var en tysk anerkendelse af Storbritanniens behov for en flåde, der kunne tilgodese imperiets verdensomspændende interesser og sikre dets søforbindelser, har han næppe følt, at den ville give England en overvældende flådemæssig dominans i de nærliggende farvande. Og selv om han, såvel som Hitler, ikke anså en genopbygning af den tyske flåde som rettet mod England, men mere mod franske, sovjetiske og polske trusler, har han vel ikke ganske udelukket en ny konflikt med England.

Raeder kommer herunder også ind på den tyske tiltrædelse af aftalen med Storbritannien om ubådskrigsførelse, som påbød ubåde i krig at give besætningerne i antrufne handelsskibe mulighed for at gå i bådene, før de blev torpederet. At ikke alle tyske ubådschefer lige fra starten af 2.verdenskrig fulgte denne regel, viser bl.a. den uvarslede sænkning af 7 danske neutralitetsmærkede eksportskibe på sejlads til og fra England i de otte første måneder af krigen.

Herudover har kapitlet en omtale af de bestræbelser den tyske flåde gjorde sig for at give deres nybyggede krigsskibe af alle typer en både våben- og manøvre-mæssig fordel eller ligevægt med tilsvarende nybygninger i England og Frankrig. Så helt at udelukke en krig mod England, har Raeder altså ikke syntes at ville i 1935.

I sin omtale af de tyske militære ledelsesorganer nævner Raeder ikke Hitlers beslutning om at oprette en "Oberkommando der Wehrmacht", en højeste militær kommandomyndighed, som Hitler selv kunne styre, og hvis lederstillinger med generalerne Keitel og Jodl i toppen var personligheder efter Hitlers eget valg. Begge generaler blev som bekendt dødsdømt ved Nürnberg-domstolen til Raeders undring og sorg.

I et særligt kapitel omtaler Raeder den tyske flådes tekniske og logistiske bestræbelser og problemer både før og under 2.verdenskrig. Der er her næppe meget, som er ukendt af sømilitære fagfolk med interesse for marinehistorie, måske bortset fra, at det var englænderne, der opfandt og først anvendte magnetminer i slutningen af 1.verdenskrig, og at denne opfindelse var grundlaget for den senere udvikling af "influence mines", som blev anvendt af begge de krigsførende parter under 2.verdenskrig. Raeder nævner også tyskernes underlegenhed på radarområdet, hvad han tilskriver utilstrækkelige anstrengelser og bevillinger til videnskabelige forsøg.

Raeder anfører til gengæld, at de allierede under hele krigen var ude af stand til at bryde de tyske crypto- og codesystemer, hvad der er en konkret fejl, idet både briterne og amerikanerne efter energiske anstrengelser var blevet i stand til at forcere deres tyske og japanske modstanderes systemer, noget som ofte gav adgang til at kende modstandernes planer og igangværende operationer. Denne fejloplusning må skyldes, at dette endnu ikke var offentligt kendt, da Raeder udgav sine erindringer i 1960. Man kan også undre sig over, at Raeder ikke kommenterer de allieredes effektive sonarudstyr, som var en væsentlig faktor i deres anti-ubåds krigsførelse, og som medvirkede meget til deres endelige overtag i kampen om Atlanten.

På maskinområdet havde der været problemer med dieselmotorerne i lommehavskibene. Man satsede derfor på nogle nyudviklede højtryks dampturbiner i nybygningerne. Men også de gav problemer på grund af det høje olieforbrug. Det var et drivstof, som Tyskland aldrig havde nok af under krigen. Men der var også stor risiko for maskinpersonellet i tilfælde af havarier eller kampskader som følge af den overophedede damp. Det danske søværn overtog efter krigen to tyske torpedojagere med dette maskineri, men afhændede dem, fordi man fandt maskineriet for kompliceret og risikabelt.

Interessant er omtalen af behovet for og arbejdet med at udvide slusekapaciteten i Kielerkanalen for at sikre de nye slagskibe passagemulighed. Man husker, at "Bismarck" i 1941 var henvist til at benytte Storebælt og Kattegat til udpassage på dens krigstogt i Atlanterhavet, og blev rapporteret til englænderne allerede her. Men da kanaludvidelserne blev færdige primo 1942, kunne "Tirpitz" benytte kanalen til sin forlægning til Nordnorge, hvad englænderne ikke blev opmærksom på, før slagskibets ankomst dertil.

Interessant er også omtalen af, hvordan Nazi-partiet og Gestapo søgte at blande sig i flådens straffesager og forfremmelsespolitik, noget som Raeder på det stærkeste søgte at modvirke ved henvendelser direkte til Hitler.

Kapitlet om den spanske borgerkrig og den tyske flådes deltagelse i den internationale "Non Intervention Committee" er interessant af flere grunde. Officielt var de udenlandske krigsskibe tilstede for at støtte og evt. evakuere egne statsborgere, som var kommet i klemme under borgerkrigen mellem Franco og den spanske "loyalist"-regering. Det er velkendt, at både Tyskland og Italien gav såvel politisk som militær støtte til Franco, mens England og Frankrig førte en "Non intervention poli-

cy", som dog nok mest hældede til den spanske loyalist regering. Raeder fremhæver de gode relationer, der var mellem de tyske, italienske, britiske, franske og amerikanske kommanderende og marinere under deres patruljetjeneste i de spanske farvande og under havneophold i Spanien og Gibraltar samt fransk Algier.

I dette kapitel giver Raeder tydeligt udtryk for sin antipati mod Sovjetunionen, der åbenlyst støttede de "Røde" i den spanske borgerkrig, og for sine egne antikommunistiske holdninger. Det mest fremhævelsesværdige i kapitlet er naturligvis omtalen af det spanske loyalist luftbombardement af lommeskibet "Deutschland", som krævede 32 dræbte og 78 sårede tyske marinere. Og den tyske gengældelse ved lommeskibet "Admiral Scheers" bombardement af byen Almeria, der var under loyalist kontrol. Sidstnævnte blev fordømt af mange lande, fordi Almeria var erklæret for en "Åben By", hvad tyskerne modsagde, fordi deres angreb var blevet besvaret af kystbatterier.

Kapitlet lader heller ingen tvivl om, at Tyskland og Italien forventede sejrherren Francos direkte militære støtte til deres krigsførelse i 2. verdenskrig, som gengæld for den støtte, de havde givet ham under borgerkrigen. Det gjorde Franco som bekendt meget viseligt ikke.

I kapitlet optræder i øvrigt fire berømte admiraler, de tyske Carls og Marschall, den franske Gensoul og den britiske Cunningham, der efterfølgende under forskellige omstændigheder kom til at kæmpe mod hinanden under den 2. verdenskrig.

Raeder ofrer et helt kapitel på at redegøre for marinens bestræbelser på at få sit eget marineflyvevåben. Under 1. verdenskrig havde marinen rådet over et antal luftskibe til rekognoscering over Nordsøen. De var i øvrigt stationeret i den dengang tyske by Tønder (Tønder). Herudover havde flåden rådet over nogle fly ført af marinepiloter til andre sømilitære opgaver. Versaillestraktaten havde imidlertid forbudt

Tyskland at råde over militære luftfartøjer af enhver art. Men ligesom med ubådene, lykkedes det på hemmelig vis den tyske marine at få konstrueret og bygget nogle maritime fly i udlandet, som prototyper for et senere tysk marineluftvåben.

Det var den tyske marines klare overbevisning, at kun ved at have piloter og flybesætninger, som var uddannet og opøvet i det sømilitære miljø, og ved at have myndighed til at pålægge deres fly maritime opgaver samt at kunne dirigere og kontrollere disse fly, var det muligt at etable-

re et effektivt samarbejde med flådens øvrige enheder. Det var primært til rekognosceringsopgaver, som krævede en rapporteringsform og en kommunikationsprocedure, som var velindøvet i flåden. Man sigtede dog også på forskellige former for bevæbnede marine fly i forbindelse med de planer, der var i begyndelsen af 30'erne, om bygning af to hangarskibe til den tyske flåde.

Men det skulle vise sig at være en kamp, som den tyske marine tabte i 1933, da Reichsmarschal Göring – jagerpilotveteran fra 1. verdenskrig og senere kendt som en fremtrædende nazist og god ven med Hitler – som chef for det nye tyske "Luftwaffe", bestemte, at der kun skulle være eet værn, der rådede over luftfartøjer med en bemærkning om: "at alt, hvad der kan flyve, tilhører mig". Han lovede godt nok Raeder, at der ville blive oprettet nogle specielle flyveenheder, der kunne varetage de maritime opgaver. Men det blev aldrig rigtig til noget, og det er en kendsgerning, at samarbejdet mellem "Luftwaffe" og den tyske marine under 2.verdenskrig aldrig blev effektivt og tilfredsstillende for marinen.

Hele denne proces er kendt fra andre nationer, der besluttede sig for at oprette et specielt flyvevåben uafhængigt af deres hær og flåde, der tidligere havde haft deres egne flyvevåbner, f.eks. i England, hvor "Royal Navy" i årene op til 2.verdenskrig måtte kæmpe en hård kamp med det nyoprettede "Royal Air Force" for at få sit eget marineflyvevåben, hvilket kun lykkedes, fordi de britiske hangarskibe krævede særlige flytyper med besætninger, der var uddannet i marinen. Men når det alligevel lykkedes at få et effektivt samarbejde mellem "Royal Air Force" og "Royal Navy" under 2. verdenskrig i modsætning til i Tyskland, skyldes det, at "Royal Air Force" oprettede Coastal Command" med rekognosceringsfly m.m., der styredes fra en række kommando- og kontrolcentre fælles for flyvevåbnet og flåden.

Som bekendt har den tyske marine på grundlag af de dårlige erfaringer fra 2.verdenskrig senere fået sit eget marineflyvevåben, som har været et væsentligt element i NATOs forsvarsstyrker under den kolde krig, specielt i Østersøområdet.

De sidste kapitler om udviklingen før krigsudbruddet i september 1939 og den tyske marines operationer under 2.verdenskrig må nok mest anses for at være et forsvarsskrift i relation til "Nürnberg dommene" både for Raeder personlig og for den tyske marines handlinger, hvor af nogle fik indflydelse på Nürnberg-processens afgørelser.

Raeder omtaler her sit syn på Hitler, deres samtaler og om visse uenig-

heder vedr. flådegenopbygningen, samt hans syn på nazistpartiet og visse af dets koryfæer, som han havde alvorlige uoverensstemmelser med. Han nævner sit forsvar af nogle loyale jødiske søofficerer, som nazisterne ville have fjernet og hans personlige hjælp til visse civile jøder, som han kendte. Med hans egen kristne baggrund fortæller han også, hvordan han anstrengte sig for at give såvel lutheranske som katolske orlogspræster gode arbejdsvilkår, trods nazist partiets protester.

På det rent sømilitære område omtaler han Z-planen, som Hitler i 1938 gav sin godkendelse til, og som indebar et væsentligt udvidet byggeprogram for krigsskibe af alle typer, og som for ubådsvåbnets vedkommende betød en 4 til 5 gange så stor udvidelse af styrken, som tilladt ved London aftalen med England i 1935, alt sammen noget, som Raeder mente måtte kræve nye forhandlinger og godkendte aftaler med England, hvilket Hitler på det tidspunkt omkring München krisen ganske afviste.

Raeder indrømmer sin indledende beundring for Hitler, hans politik og handlekraft og forklarer sin ubetingede loyalitet mod ham, som nødvendig for at kunne fremme sine egne planer for flådens udvidelser. Intet-

Storadmiral Erich Raeder sammen med chefen for de tyske ubåde konteradmiral Karl Dönitz i samtale med Hitler

steds ser man ham betegne Hitler som en diktator, selvom "Der Führer" traf de fleste af sine udenrigspolitiske og krigsmæssige beslutninger uden forudgående konferencer med sine ministre og værnschefer. Så længe alt gik til Tysklands fordel, accepterede Raeder, som så mange andre af de højere militære chefer, Hitlers beslutninger.

Man kan undre sig over, at han ikke har anført, at den fransk/britiske krigserklæring først kom efter udløbet af et ultimatum, der krævede at Tyskland øjeblikkeligt indstillede sit uprovokerede angreb på Polen og trak dets militære styrker tilbage. Noget, der kunne have forhindret en ny storkrig i Europa, som uvægerligt - sådan som de storpolitiske forhold var i verden på dette tidspunkt - måtte udvikle sig til en verdensomspændende totalkrig med dens voldsomme ødelæggelser og lidelser for mange uskyldige lande og folk. Den tyske flåde var med lige fra starten af angrebet på Polen, hvor det ældre slagskib "Schleswig-Holstein" på "H-hour" bombarderede de polske kystbefæstningsanlæg ved Westerplatte.

Raeder har også kun en kort kommentar til "Hitler/Stalin-pagten", som efter forhandling mellem udenrigsministrene Ribbentrop og Molotov blev stadfæstet i august 1939, og som med en hemmelig klausul gav Stalin frit lejde til hans efterfølgende angreb på Polen, de Baltiske Stater og Finland, alt sammen noget der kom til at involvere den tyske flåde stærkt ved Hitlers angreb på Sovietunionen i juni 1941, efter Görings mislykkede flyoffensiv mod England og opgivelsen af operation "Seelöwe".

Om Raeder havde forudset USAs indtræden i krigen på Englands side er uvist, selvom han vel må have haft sine tanker herom, efter den amerikanske indtræden i 1.verdenskrig i 1917 på allieret side efter Tysklands indførelse af den uindskrænkede ubådskrig, en form for krigsførelse, som Tyskland praktiserede næsten lige fra starten af 2.verdenskrig trods aftalerne med England i 1936.

Raeder gør meget ud af at påpege Hitlers manglende forståelse for søkrigsførelse og fremhæver hans egen strategi, der lagde hovedvægten på handelskrigen for at tvinge England hurtigt i knæ. Han påpeger også Görings manglende forståelse for en effektiv anvendelse af "Luftwaffe" i en sådan strategi. Endelig gør Raeder meget ud af at fremhæve den dygtighed og det mod hans kommanderende, flådestyrke- og skibschefer samt deres besætninger viste under kamphandlingerne til søs, samtidig med at han forsvarede deres handlinger i specifikke situationer, der blev behandlet ved Nürnberg-domstolen.

Det kapitel, der formentligt vil have størst interesse for skandinaviske læsere af Raeders erindringer, er problemerne omkring planlægningen af operation "Weser", det tyske angreb på og besættelsen af Norge og Danmark i april 1940. Men også kapitlerne om planlægningen og aflysningen af den tyske invasion af England, operation "Seelöwe", samt angrebet på og felttoget mod Sovjetunionen, operation "Barbarossa", er af interesse, fordi disse to operationer blev en væsentlig årsag til Tysklands endelige nederlag i 2. verdenskrig.

Raeders redegørelse for "Weserübung" må siges at være korrekt og "fair", selvom man kan betvivle udsagnet i hans bog her citeret på engelsk: "Our later occupation of Norway was in no way motivated by a desire to gain bases there", når man kender Hitlers direktiv for denne operation (jvf. tillæg III til artiklen i T.f.S nr.1 år 2000 om "9.april 1940") og har viden om den hurtige tyske udnyttelse af norske flåde- og luftbaser samt den tilstræbte sikring af sø-, luft- og landforbindelseslinier til Norge gennem dansk territorium.

Raeder erkender, at han var den, der 10. oktober 1939 først henledte Hitlers opmærksomhed på et muligt behov for en erobring af Norge, men at han på daværende tidspunkt frarådede en sådan operation og hellere så, at Tyskland både respekterede og havde gavn af dette neutrale lands geografiske søterritorium. Hvad han ikke oplyser, er, at hans stab på forhånd havde behandlet problemerne ved en sådan operation gennem nogle studier og krigsspil, som et væsentligt grundlag for den tyske angrebsplan, der var baseret på overraskende landsætninger af tropper fremført af flådens krigsskibe

Han tilskriver Hitlers beslutning om angrebets udførelse, udstedt den 1.marts 1940, afstedkommet af den velkendte "Altmark"-affære i februar 1940 med det britiske neutralitetsbrud mod Norge og Norges uformåen til at imødegå dette. Men Raeder erkender ikke, at "Altmarks" passage gennem norsk

territoriant farvand med 300 britiske krigsfanger ombord - noget som skibets tyske kaptajn og den tyske legation i Oslo havde holdt skjult for den norske regering - var et eklatant neutralitetsbrud fra tysk side. Han nævner heller ikke, at angrebet på Danmark var brud på den tidligere afsluttede "ikke angrebs pagt" mellem de to lande, og heller ikke hans samtaler med den danske viceadmiral Rechnitzer, under dennes besøg i Tyskland i 1939, hvor Hitler havde lovet under alle omstændigheder at ville respektere dansk neutralitet. Det tyske krav i januar 1941 om udlevering af danske torpedobåde til støtte for den tyske søkrigsførelse, trods

de givne tilsagn ved kapitulationen, er heller ikke omtalt, selvom sagen må have været Raeder bekendt.

I sin omtale af Danmarks geografiske betydning for tysk søstrategi, kunne Raeder have nævnt det tyske krav til Danmark i 1. verdenskrig om mineudlægning i Stræderne for at hindre en britisk/fransk indtrængning i Østersøen og en lignende henstilling i 2. verdenskrig, før den tyske besættelse af Danmark. For de betød også en indskrænkning i den tyske flådes bevægelsesfrihed, hvilket efter 1. verdenskrig havde medført Admiral Wegeners kendte afhandling, der påviste den tyske flådes begrænsede adgang til åbent hav, et forhold, som kun kunne ændres ved erobring af fremmede havne nord og syd for Tysklands grænser. Denne afhandling var blevet genstuderet af den tyske marinestab før planlægningen af operation "Weser".

Raeder erkender, at tyskerne ville have tabt kampen om Narvik i 1940, hvis ikke det tyske felttog mod Frankrig, der endte med den britiske evakuering fra Dunkirk, havde vist sig at være så vellykket, at det resulterede i de allieredes tilbagetrækning fra Nordnorge og samtidig muliggjorde en hurtig etablering af tyske flåde- og luftbaser ved den franske kanalkyst. Han erkender også, at Tyskland i dets fortsatte søkrigsførelse havde en meget stor gavn af erobringen af både Norge og Danmark, herunder ikke mindst forhindring af allierede angreb mod Østersøområdet, samt de fordele besiddelsen af Nordnorge senere gav for angreb på de allierede Murmansk-konvojer efter Tysklands angreb på Sovjetunionen i 1941.

Der er endelig nogle mindre kendte oplysninger om den tyske Norges rigskommissær Terbovens, og den tyske Norges admiral, Boehms, uoverensstemmelser under okkupationen af Norge, hvor Raeder støttede Boehm og orienterede Hitler om end uden nogen effekt. Det var bl.a. om de af Terboven beordrede arrestationer af norske politikere, embedsmænd og officerer og deres efterfølgende fange-tilværelser i Tyskland.

Det bør også bemærkes, at Raeder ikke havde nogen andel i det tyske angreb på den danske flåde ved operation "Safari" i august 1943, idet Raeder havde søgt og fået sin afsked som chef for den tyske marine i januar samme år. Det var i øvrigt et angreb, som den tyske flåde havde frarådet, men som Hitler havde insistet på.

Efter 2. verdenskrig er der fra både tysk og engelsk side udgivet flere bøger, der beskriver planer og forberedelser for den tilsigtede tyske søbårne invasion af England, operation "Seelöwe". Egentlig nyt i Ræ-

ders beretning herom er nok blot, at han selv, kort efter det vellykkede felttog i Frankrig, satte sin stab til at vurdere problemerne ved en mulig invasion af England, som nu var blevet Tysklands eneste modstander.

Efter hans eget udsagn, var dette blot for at være forberedt på at kunne præsentere flådens synspunkter, hvis en sådan operation skulle blive beordret fra højere sted. Adskillige militære i Tyskland var på det tidspunkt opildnede af den vellykkede invasion af Norge, men Raeder påpegede, at selvom strækningen over Kanalen fra Nordfrankrig var meget kortere end opmarchvejene mod Norge, ville et invasionsforetagende her være meget mere problematisk, fordi man – uanset alle mulige egne forholdsregler – måtte regne med, at den overlegne britiske flåde ville blive indsat 100% for at bekæmpe invasionsfartøjerne både i de indledende og de efterfølgende overførsler, der skulle til for at sikre etablering af et brohoved på den engelske kanalkyst, hvor vejrforhold og tidevandsstrøm kunne være ekstreme.

Så meget desto mere, eftersom der ikke rådedes over egentlige invasionsfartøjer, men kun nogle få hertil egnede mindre skibstyper som coastere og fiskerbåde samt lægtene, der normalt brugtes på floderne, og som i givet fald måtte slæbes over Kanalen. Et overraskelsesangreb måtte også anses for udelukket, og i modsætning til i Norge var der her tale om landgang på åbne kyststrækninger.

I juli måned 1940 udgik der en ordre fra den tyske "Oberkommando der Wehrmacht" om at være klar til at udføre en invasion over Kanalen med rådige midler i august og senest i september samme år. Mens der var enighed værnene imellem, at en forudsætning for en vellykket invasion, var at "Luftwaffe" forinden havde tilkæmpet sig et lokalt luftherredømme, var der stor uenighed mellem hæren og flåden om planerne for selve landgangen. Hitler var valen overfor en sådan operation, men gik med på at forberede den, i håb om at England, efter de stedfundne luftbombardementer af London, ville føle et sådant pres, at Churchill ville bede om en fredsslutning med Tyskland. Det ville han som bekendt ikke.

Planerne for "Seelöwe", der var meget omstændelige, afstedkom stridigheder mellem hær og flåde, mens man ventede på, at "Luftwaffe" skulle bane vejen for en invasion ved at nedkæmpe "Royal Air Force", hvilket jo aldrig lykkedes. Blandt de få militære chefer, der frarådede Hitler at foretage denne invasion, var Raeder, og den blev da også afblæst om end for et syns skyld officielt udsat til næste forår. Hitlers reaktion var i stedet felttoget mod Sovjetunionen i juni 1941, velsagtens den største strategiske fejl, han begik under hele 2.verdenskrig, fordi den

betød en ny to-fronts krig og blokade, som Tyskland havde oplevet under 1. verdenskrig og havde slidt sine kræfter op på.

Da "Seelöwe" blev udsat, beordrede Hitler de fleste hærstyrker, der havde været samlet i Nordfrankrig med henblik på invasion i England, forlagt østpå. Han beroligede sine værnschefer med, at det blot var for at sikre Tysklands østeuropæiske erobringer og dets nye allierede Ungarn og Rumænien mod alle eventualiteter, idet han samtidig antydede overfor Raeder, at han ikke følte sig sikker på Stalins hensigter, efter at denne, uden hans sanktion, havde indlemmet de Baltiske Stater i Sovjetunionen.

Raeder var forundret over denne udvikling og mente, at Tyskland måtte gøre sit yderste for at føre en effektiv handelskrig mod England, hvilket bl.a. krævede en udvidelse af ubådsstyrken. Han henlede Hitlers opmærksomhed på Middelhavsområdet, hvor Akse-partneren Italien havde lidt nogle alvorlige tilbageslag såvel til søs som til lands. Han pegede på muligheden for en alliance med Francos Spanien, som ville muliggøre en erobring af Gibraltar, og han så også en mulighed for et samarbejde med den franske Vichy-Regering for at opnå tyske flådebaser i de franske kolonier i Nordafrika, noget der ville kunne styrke søkrigen mod England.

Trods Raeders antikommunistiske holdning, mente han ikke, at der forelå en trussel fra Sovjetunionen. Stalin havde givet Tyskland adgang til at benytte en russisk flådebase ved Murmansk og gode forsyningsmæssige rettigheder til stor gavn for den tyske krigsførelse. Efter erobringen af Danmark og Norge havde Tyskland fået sikret fuld kontrol med Østersøen som et sikkert træningsområde for både flådens overfladeenheder og ubåde, inden de gik på krigstogt, og tillige sikret den meget vigtige malm import fra Sverige. Overfor Hitler slog Raeder meget på de gode resultater, som den tyske flåde hidtil havde haft i sin søkrig mod England, der nu efter Frankrigs fald var Tysklands eneste modstander. Kampen mod Englands søfart måtte styrkes for at vinde krigen, frem for anden militær indsats.

Hitler besluttede sig til først at støtte Italiens uheldige krigsførelse ved at indsætte den tyske hær og luftvåbenet til erobring af Jugoslavien og Grækenland og derved drive de derværende britiske ekspeditionsstyrker ud. Men da han kundgjorde sin beslutning om at angribe Sovjetunionen den 22. juni 1941, kom det som en overraskelse for Raeder. Hitler regnede med en hurtig nedkæmpelse af de russiske styrker, og mente ikke at have behov for flådens støtte til andet end at sikre importen fra Sveri-

ge. Men da håbet om en hurtig erobring af den russiske flådebase ved Leningrad glippede, måtte den tyske flåde indsætte store styrker til minelægning og blokade af Finskebugten og også afsætte styrker til at støtte hæren med bl.a. 3 krydsere til erobring af øerne Dagø, Moon og Øsel.

Det var imidlertid først, da de allierede begyndte at sende konvojer med militære forstærkninger til Sovjetunionen gennem Ishavet, at der viste sig behov for en større omdisponering af de tyske flådestyrker, som bl.a. blev trukket hjem fra baserne ved den franske Atlanterhavskyst. Raeder besluttede denne omdisponering af både større overfladeenheder, ubåde og luftstyrker til baser i Nordnorge for at kunne angribe de allierede forsyninger til Rusland og hermed yderligere retfærdiggøre det rigtige i erobringen af Norge og Danmark i 1940. Denne omdisponering var også foretaget på grund af Hitlers frygt for en allieret invasion af Norge.

Og det var ironisk nok denne ændring i den tyske søkrigsførelse, der førte til bruddet med Hitler og Raeders selvansøgte afsked som chef for den tyske marine. Han blev som bekendt efterfulgt af ubådschefen Dönitz, som forsvarede Raeders strategi overfor Hitler og forhindrede den udrangering af de tyske større overfladeenheder, som Hitler havde beordret efter nogle mindre vellykkede angreb på de allieredes Murmansk-konvojer i 1942.

De senere afsnit af bogen er en redegørelse og et forsvar for Raeders beslutninger for søkrigsførelsen på Atlanten. Han fremhæver betydningen af de store overfladeenheders indsats og resultater i denne kamp, noget som ikke helt anerkendes i de allieredes søkrigshistoriske værker udgivet efter 2. verdenskrig. Men især England måtte dog træffe mange forholdsregler mod truslen imod de allierede konvojer fra de store tyske flådeenheder. Når de tyske angreb på de allierede konvojer ikke opnåede de resultater, som forventet, skyldtes det også de allierede flåders store udholdenhed og erfaring i søkrigsførelse under selv de mest ekstreme klima- og vejrforhold. De større tyske enheder såvel i Norge, Frankrig og Østersøområdet tilbragte det meste af tiden i ventepositioner eller i havn for reparationer og genforsyning efter kamphandlinger.

Der er naturligvis også en omtale af Admiral Dönitz og de tyske ubådes energiske indsats og resultater i denne kamp. Raeder nåede ikke i sin tid som flådens øverstkommanderende at opleve det afgørende tilbageslag medio 1943 for ubådsvåbnet og denne tyske form for søkrigsførelse, som de allierede ellers havde stor respekt for og satte alt ind på at imødegå.

Raeder var ikke unaturligt en stærk kritiker af præsident Roosevelt og USA's flådes støtte til England i årene før den amerikanske krigserklæring mod Tyskland, som kom efter det japanske angreb på Pearl Harbor i december 1941. Der er en kort omtale af Raeders samtaler med repræsentanter for Akse-partneren Japan, men ikke noget udsagn om, at Japan faktisk udførte sin søkrigsførelse uafhængigt af og kun med indirekte støtte til Tyskland. Raeder omtaler søkrigen i Middelhavet, og bebrejder Hitler ikke at ville flytte kræfter fra Ruslands-felttoget til det vigtige krigsteater, hvor Hitler snarere trak i den modsatte retning

Og Raeder slutter med nogle bitre bemærkninger om, at Tyskland ikke energisk nok søgte at udnytte det gode personlige forhold, han havde fået til den franske Admiral Darlan, som var medlem af Vichy regeringen og en stærk modstander af England..

Det er bemærkelsesværdigt, at Raeder efter sin afsked opretholdt kontakt med Hitler, og også, at han blev rådført i sømilitære spørgsmål. Af hans erindringer fremgår det imidlertid, at han anså attentatet på Hitler i juli 1944 for landsforræder, og at han i modsætning til andre højere tyske militære mente, at Tyskland måtte vedblive at kæmpe, så længe, der var noget at kæmpe med. Han betragtede øjensynligt Hitlers selvmord den 30. april 1945 som forståeligt og ikke blot som en handling, der skulle friholde ham hans ansvar for krigen og dets resultater.

I Nürnberg erkendte Raeder – ligesom Dönitz – sin del af ansvaret for den tyske marines krigsførelse under 2. verdenskrig, men benægtede, at den tyske flåde havde begået overlagte krigsforbrydelser. Raeder tilskriver sin kristentro, at han klarede at komme igennem sit lange fangenskab i enecelle efter Nürnberg-dommen. Men Raeder anså ikke - som det var at forvente - at den af de allierede sejherrer nedsatte "International Military Tribunal" i Nürnberg for at være en retfærdig juridisk instans, bl.a. fordi der ikke var nogen appelinstans for de afsagte domme og straffe. Han siger dog også, at han ikke følte nogen bitterhed mod de nationer og folk, han havde været i krig imod.

Heroverfor må så stå den almindelige følelse hos de nationer og folkeslag, som havde lidt under Hitlers og hans regimes krigsførelse og undertrykkelse, at lederne af dette regime og dets øverste militære chefer måtte straffes, og at dette var en retfærdig handling.

Den tyske Admiral Ruge – som selv deltog i besættelsen af Danmark som chef for de flådestyrker, der blev sat ind ved Esbjerg og Thyborøn, og som efter krigen har skrevet bogen "Der Seekrieg 1939-1945" – har

undret sig over, at Admiral Schniewind, der var Raeders stabschef, i modsætning til Raeder, ikke blev straffet ved Nürnberg domstolen. For det var Schniewind, der lod udarbejde den operationsplan og de ordrer, som Raeder godkendte for udførelsen af "Weserübung" og andre af den tyske flådes større operationer.

Men domstolen i Nürnberg har anlagt det syn, at det er den chef, der har godkendt de planer og ordrer, som hans underordnede på hans vegne har udarbejdet, som har ansvaret for det udførte og som, hvis det findes strafbart, vil være den til straf hjemfaldne. Og dette princip, som mange stater og deres militære institutioner følger, har dommerpanelet ved "The International Tribunal" i Nürnberg altså fulgt.

Som konklusion må forfatteren af denne kommenterede redegørelse for Raeders erindringer sige, at hans bog må anses for at være et vigtigt historisk bidrag til forståelse af Tysklands handlinger og skæbne før og under 2. verdenskrig.

Som professionel flådekommanderende med en lang karriere og krigserfaring bag sig, og med hans indsigt i søkrigsførelse specielt for en underlegen flådemagts muligheder, fremstår Raeder for undertegnede som én af dem, man som sømilitær ikke kommer udenom at anerkende.

Havde Admiral Raeder levet og virket i et vestligt demokrati, ville han formentlig som person også være blevet respekteret for sin ærlighed og anstændighed., Nürnberg-dommen til trods.

MARINENS BIBLIOTEK

UDDRAG AF ERHVERVELSER MARTS/APRIL 2008

RETSVÆSEN

The Iran-Iraq War (1980-1988) and the Law of Naval Warfare
Andrea Guttry de, Natalino Ronzitti
Cambridge: Grotius Publications, 1993. - xxiv, 573 s.
Dette er et nationalt forskningsværk om den maritime krigsførelses regler forfattet af italienske forskere. Værket er skrevet som en folkeretslig analyse af begivenheder til søs, under udviklingen af søkrigen fra 1980 og til 1988 mellem Iran og Irak. Der anlægges således udelukkende et folkeretsligt skøn om hvilke type operationer blev udført af de krigsførende parter og i hvilken udstrækning involverede disse handlinger tredje lande (parter). Endeligt ses på hvilke reaktioner disse tredje parts lande udviste.
Opstilling: Krh.a.II.e.5.

The Prizes of War: The Naval Prize System in the Napoleonic Wars, 1793-1815
Richard Hill
Stroud: Sutton, 1998. - 268 s.
Værket er en 10 år gammel udgivelse om undertitlens emne. Forfatteren var søofficer, kontreadmiral, og har et pænt og varieret

flådeforfatterskab bag sig. Problemstillingen her er hændelsesforløbet når en prise var blevet taget og opbragt. Der beskrives således de forskellige processer for de opbragtekategorier: Fjendtlige krigsskibe, kapere, fjendtlige handelsskibe og neutrale handelsskibe. Afhandlingen er således nok det første referenceværk, der dykker ned i de juridisk komplekse problemstillinger en sådan opbringelse medførte. Hvor meget og hvordan udbetaltes prisen og hvordan fordeltes disse. I denne forbindelse ses på korrupte retter, skandaløse processer, agenter, indbygget "ondskab" i regeringens processer. Nogle historiske figurer fremstår temmelig afpillede og andre ophøjet.
Opstilling: Krh.A.II.a.1793-1815+Retsvæsen.C.

ADMINISTRATION OG UNDERVISNING

Character in action: the U.S. Coast Guard on leadership
Donald T. Phillips, James M. Loy
Annapolis, Md. : Naval Institute Press, 2003. - 178 s.
Værket angiver at beskrive, hvorledes U. S. Coast Guard blev den bedst ledede styrelse under den føderale regering i U. S. A. Således blev den angiveligt ikke kun effektiv, men også en organisation

med sjæl og vision, der var i stand til at tiltrække og fastholde unge dygtige mennesker: Der er således tale om en håndbog, der tager sit udgangspunkt i grundlaget - den kultur om man vil - der er en forudsætning for, at et skib kan overleve og fungere til søs. Dette er som bekendt en holdindsats præget af stor omhu og faglighed, herunder teknik og vedligeholdelse. Denne holdning og kultur er nu også "Gået i land" på U.S. Coast Guard's landinstitutioner og i dets stabe med det ovenfor anførte gode resultat til følge. Bogen giver - inddelt i 4 hovedgrupper med i alt 16 anvisninger - en rettesnor for, hvad der er gjort, og hvad man andetsteds bør gøre.

Opstilling: Historie.C.3.a.

FPT - Afganginterview : Afrapportering fra ophobede interviews København : Forsvarets Personeltjeneste, 2007. - 51 s.

Der er tale om en privat virksomheds forsøg på at udlede årsagerne til personellens afgang og sammes eventuelle årsag til at vende tilbage til tjenesten. Rapporten virker spinkel og kan kun være af foreløbig natur.

Opstilling: Forsvarsproblemet.B.8.

Vers.4.0

HISTORIE

1905, spillet bak kulissene
Roy Andersen
Oslo : Aschehoug, 2005. - 363 s.

Nyforsket kom nærværende bog om unionsopløsningen ud netop på hundredeårsdagen for Norges endelige selvstændighed. Sædvanligvis nedtones dramaet nu om dage. Ikke mindst af svenske kilder, men her var Norge og Sverige så tæt på krigs, som man kan komme. Folkenes selvbestemmelseret hører senere tider til og hvad holdt svenskerne fra at gå offensivt til værks mod de ulydige nordmænd, således som Sverige havde gjort det i sommeren 1814? Denne bog forsøger at komme bag kulisserne og handlingen skifter mellem hovedaktørerne i Kristiania, København, London, Stockholm og Karlstad. Vi kommer ombord på det kampklare panserskib "Eidsvold" og på grensevagtens forlægninger på f.eks. Ørje fort. Det er imidlertid ikke helt klart hvilken rolle den engelske regering spillede.

Opstilling: Historie.B.1.b.

Naval coalition warfare : From the Napoleonic War to Operation Iraqi Freedom
Bruce A. Elleman, ed., Sarah C. M. Paine, ed.
London : 2008. - xviii, 247 s.
(Cass series. Naval policy and history ; 41)

Bogen behandler angiveligt maritim koalitionskrigsførelse udført i løbet af de to sidste århundreder ud fra et multinationalt perspektiv. Dette sker ved at undersøge de mest betydende flåde-koalitioner; historien har set. Af særlig interesse for danskere og danske

officerer i særdeleshed er at alle konflikter siden krigen om Kuwait, operation "Desert Storm" og senere krige på Balkan og i Irak behandles med et blik på fremtiden i Afghanistan.

Opstilling: Krh.A.

Operation Passage to Freedom :
The United States Navy in Vietnam, 1954-1955

Ronald Bruce Frankum

Lubbock : Texas Tech University Press, 2007. - xxiii, 251 s.

(Modern Southeast Asia series)

Denne beretning omhandler folkeomflytningen mellem Nord og Sydvietnam, der fandt sted efter Geneve-konferencen i 1954, der forsøgte at bringe en varig fred til Vietnam ved hjælp af netop dette initiativ, som skulle vise sig senere at hvile på forkerte antagelser. Amerikanerne indsatte en amfibisk enhed, Task Force 90, Amphibious Group One, i en operation kaldet "Passage to Freedom", hvorunder ikke kommunistiske nordvietnamesere kunne komme til Sydvietnam.

Opstilling: Historie.C.3.

The face of naval battle : the human experience of modern war at sea

John Reeve, ed., David Stevens, ed.

Crows Nest, N.S.W. : Allen & Unwin, 2003. - xx, 363 s.

Udgivelsen, der er fra den australske flåde, tager sit udgangspunkt i den australske flådes korte historie, ca. ét hun-

drede år. Den behandler derpå kronologisk de forskellige epoker og ser på individuelle og gruppeerfaringer i forhold til den forskelligartede teknik, der efterhånden blev stillet til rådighed. Bogen diskuterer ligeledes hvad det er, der adskiller søkrigsførelsen fra kampen i luften og på land.

Opstilling: Historie.C.10.

Black sailor, white Navy : Racial unrest in the fleet during the Vietnam War era

John Darrell Sherwood

New York : New York University Press, 2007. - xxiv, 344 s.

Der var to opmærksomhedscentre i 1960-erne og først i 70'erne. De racemæssige problemer mellem hvide og sorte amerikanere og så Vietnam-krigen. Her køres problemstillingerne sammen, idet der faktisk var betydelige disciplinære problemer på to amerikanske hangarskibe og på enkelte andre større enheder. Forfatteren søger årsagen til den racemæssige turbulens, og ser på de reformer som U.S. Navy iværksatte herimod, samt vurderer om disse virkede.

Opstilling: Krh.A.II.e.2

Søværnets Materielkommandos
Centralledelse : 1967 - 1/12 - 1977

København : Søværnets Materielkommando, 1967-1977. - u. pag. På tiårsdagen for SMK oprettelse blev dette skrift udgivet. Kontreadmiral J. Petersen skrev herom følgende: " Som det vil fremgå af

de følgende artikler, har SMK i disse 10 år ført en meget omtumlet tilværelse, og den interne organisation såvel som søværnets organisation i almindelighed har gennemgået store ændringer, uden tvivl til gavn for helheden; men det har været en stor belastning for SMK. Mit fødselsdagsønske for SMK skal derfor være, at de næste ti år må give os mere ro og dermed mere tid til vore egentlige opgaver til gavn for et moderne og effektivt søværn". SMK er senere atter omorganiseret og nu endeligt nedlagt.

Opstilling: Journaler.B./Historie.C.1.a.- EJ TIL UDLÅN

KRIGSHISTORIE

The War for all the Oceans: From Nelson at the Nile to Napoleon at Waterloo

Lesley Adkins, Roy Adkins
London : Abacus, 2007. - xxvi, 534 s., [16] s.

En grundig og medrivende bog, der fortæller historien om krigen til søs på et tidspunkt hvor Frankrig dukker op efter revolutionen i 1790-erne. De store nationer i Europa blev indviklet i Napoleons krige om magten på kontinentet, de amerikanske stater deltog lidt på sidelinien og perioden sluttede omkring 1815 med Englands kontrol over alle jordens væsentligste søveje; det engelske imperium kunne derpå fuldføres.

Opstilling: Krh.A.II.1793-1815

Victory of the West: The Great Christian-Muslim Clash at the Battle of Lepanto
Niccolo Capponi

1. Da Capo Press edition- Cambridge, MA : Da Capo Press, 2007. - 412 s.

Værket omhandler det store søslag ved Lepanto i det Ioniske hav, der fandt sted den 7. oktober 1571. Modstanderne var det Ottomansk, tyrkiske rige og den såkaldte "Holy League of Christendom". Denne sidste konstruktion dækkede over en række daværende italienske delstater; Spanien, Savoyen og Malta. De vestallierede sejrede stort og det Ottomanske rige mistede samme dag 35.000 mand, to hundrede skibe og søherredømmet over efterhånden hele Middelhavet.

Det Ottomanske riges restgrænses udvidelse blev stoppet for senere at blive reduceret til Lilleasiens kyst.

Opstilling: Krh.A II.a.1570-73.

Unsung heroes of the Royal Canadian Navy : incredible tales of courage and daring during World War II

Cynthia J. Faryon
Canmore, Alta. : Altitude Pub. Canada, 2005. - 133 s.

(Amazing stories)

Ved udbruddet af den anden verdenskrig bestod den canadiske marine af 13 krigsskibe og ved krigsafslutningen rådedes der over 365 orlogsskibe. Personelstyrken steg samtidigt hermed fra 3000 mand til mere end

100.000 personer. Der genfortæles her 9 dramatiske hændelser fra denne marines historie i den nævnte periode.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.A.
The Royal Navy 1793-1815

Gregory Fremont-Barnes
Oxford : Osprey Publishing,
2007. - 96 s.

(Battle orders ; 31)

Ved afslutningen på napoleonskrigene i 1815 besad Storbritannien et ubestridt søherredømme på verdenshavene. Bogen gennemgår

hvilken flådeorganisation, der var tale om, dennes basering og styrkeforhold til forskellige tider.

Derpå følger præcise inddelinger i eskadrer og deployering. Endvidere ses på fordelingen af en fregatbesætning til både sejl og kanoner. Hertil kommando og kontrolformerne samt kommunikation. Endvidere våben og udrustning. Endelig kommer man ind på "Combat Mission" og operationer samt taktik.

Opstilling: Krh.A.II.1793-1815

British Naval aviation in World War II : The US Navy and Anglo-American relations

Gilbert Sumter Guinn, G.H. Bennett

London : Tauris Academic Studies, 2007. - xii, 217

s.(International library of twentieth century history ; 11)

Værket omhandler den amerikanske flådes relationer til det britisk-amerikanske samarbejde. Der er tale om en systematisk behand-

ling af luftfartøjer og de hertil uddannede besætninger; som var nødvendige for de luftmaritime operationer. Der beskrives her et uddannelsesforløb i USN, sortering af flyveelever, videregående træning og endelig omskoling til skibsoperative forhold. Overføring til den engelske flåde, krigstjeneste og livet efter krigen. Et betydeligt indeks, kildehenvisninger; personellister og noter.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.D.

Encyclopedia of Elite Forces in the Second World War : Paratroops, Commandos, Rangers, Waffen-SS

Michael E. Haskew

London: Amber Books, 2007. - 192 s.

Her beskrives fladskærmsjægere, frømand, jægere og Waffen-SS med videre. Der er tale om et værk, der på leksikal måde kan tjene som en opslagsbog for historisk interesserede læsere, der vægter alle former for specialstyrkeoperationer. Her kan findes særlige men ukendte flyvende enheder, miniubåde og også sådanne enheder som Special Boat Service, hvor major Anders Lassen naturligtvis er hædrende omtalt.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.A.

Battle of the Baltic: The Wars, 1918-1945

Robert Jackson

Barnsley, South Yorkshire : Pen & Sword Maritime, 2007. - xi, 212 s.

Forfatteren er tidligere eskadrille-

chef i Royal Air force' reserve og de beskrevne kampagner ses da også primært med flyverens vinkel. Der omtales krigen i Rusland i 1918-20, hvor England interвенerede bl.a. med en krydsstyrke, der stabiliserede - for en tid- situationen i de baltiske randstater. Dernæst de tyske angreb på Polen, herunder angrebet på Westerplatte og videre den finske vinterkrig først uden tysk hjælp og fortsættelseskrigen med tyske militær støtte. Operation Barbarossas baltiske operationer, det tyske tilbagetog, angrebene på Peenemünde og evakueringen af tyskere fra Østpreussen med passageskibe er også beskrevet. Meget interessant og underholdende også for lægmand.

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Østersøen

Hell's islands : the untold story of Guadalcanal

Stanley Coleman Jersey

College Station : Texas A&M

University Press, 2008. - xx, 514 s.

(Texas A & M University military history series; 111)

Værket angiver, at forfatteren har anvendt ikke mindre end fyrré år på kildesøgning og skrivning af den foreliggende bog om kampene på Guadalcanal. Allerede ca. 9 måneder efter angrebet på flådebasen Pearl Harbour kunne amerikanske styrker med marinekorpset i spidsen stoppe den japanske strategiske fremmarch mod sydøst ved at angribe Guadalcanal i Sol-

omon-øgruppen nord for Australien og derved hindre dennes brug som luftbase for yderligere fremskud mod Australien. Bogen er ualmindeligt velforsket og må herefter karakteriseret som hovedværket om dette tidlige vendepunkt i stillehavskrigen.

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

Mr. Lincoln's Brown Water Navy:

The Mississippi Squadron

Gary D. Joiner

Lanham : Rowman & Littlefield

Publishers, 2007. - xiii, 199 s.

(The American Crisis Series)

Opstilling: Krh.A.II.a.1861-65

Voices from the Pacific War :

Bluejackets remember

Bruce M. Petty

Annapolis, Md. : Naval Institute

Press, 2004. - xxv, 253, [2] s.

Der findes, ikke mindst i Nordamerika, et betydeligt antal udgivelser om den amerikanske krig i Stillehavet fra 1941 - 45. Der er ikke meget udgivet, hvor udgangspunktet er de menige besætningsmedlemmers liv og vilkår. Her er det lykkedes at interviewe øjenvidner til begivenhederne på alle de berømte krigsskuepladser og under alle større kampagner. Man kommer endvidere rundt under i alle skibstyper, dog undtagen motortorpedobådene. Bogen er særdeles godt anmeldt i USA.

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet.

The Ultimate Battle : Okinawa 1945 - the last epic struggle of World War II

Bill Sloan

New York : Simon & Schuster, 2007. - x, 405 s.

Denne kampagne, der var den sidste store amerikanske landgangsoperation og samtidigt den største for amerikanerne nogensinde, og er som underteksten angiver et episk slag af dimensioner. Der blev indsat 1500 amerikanske orlogsskibe og støtteskibe; fjenden indsatte herimod 2000 jagerfly i kamikazerollen. Marinekorpset og U.S. Tenth Army landsatte 541.000 krigere og kampene kostede ikke under 115.000 døde soldater, flyvere og orlogsgaster; heraf ca. 49.000 amerikanere. De civile tab androg omtrent 150.000 personer og operationerne strakte sig over tre måneder. Kampagnen overbeviste præsident Truman om, at vildskaben og omfanget af operationerne på det japanske fastland burde undgås og førte til anvendelsen af atombomberne ved krigsafslutningen i august 1945. Nyforsket med et forsøg på at afbilde vilkårene for søfolkene, soldaterne og flyverne under disse dag og nat missioner. Et kæmpemæssigt drama oprulles her med nyforskede kilder.

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

The USS Flier: Death and survival on a World War II submarine

Michael Sturma

Lexington: University Press of Kentucky, 2008. - ix, 209 s.

Under den amerikanske ubåds-kampagne i Stillehavet gik ikke mindre end 52 amerikanske ubåde tabt, og der er kun optegnet enkelte overlevende i otte sådanne tilfælde. Historien her er usædvanlig derved, at den del af ubådsbesætningen, der overlever en minesprængning, der medfører at ubåden synker, kommer frelst tilbage til USA gennem fjendeland. En meget dramatisk hændelse i det stolte amerikanske ubåds-våbens historie.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

Gold Beach

Simon Trew, Ken Ford

Stroud: Sutton : 2004. - 188 s.

(Battle zone Normandy ; 4)

Bogen er fra serien "Battle Zone Normandy", der indeholder en bog om hver af de fem landgangszoner. Den første halvdel af bogen giver læseren en glimrende indføring i historien om landgangen på Sword Beach, og den anden er en fortrinlig turguide til kampområderne, som de fremstår i dag. Bogen er overordentlig vel illustreret med både datidige og nutidige fotos og kort. Kortene i guidedelen er nutidige franske kort af høj kvalitet, der gør det let at finde vej til de omtalte lokaliteter. Desværre mangler den de tilsvarende oplysninger om de tyske styrker og det tyske kystforsvar af området. I denne serie om invasionsstrandene er man kommet til landgangszonen "Gold Beach",

hvor englænderne gik forrest med en infanteridivision, den 50., der kæmpede sig gennem determineret modstand. Allerede næste dag var denne zone i brug som modtgeområde for forstærkninger og logistik.

Opstilling: Krh.

A.II.d.2.B.Kanalen & Nordsøen

U-Boats vs. Destroyer Escort :

The Battle of the Atlantic

Gordon Williamson

Oxford ; Osprey, 2007. - 80 s.

(Duel ; 3)

Winston Churchill citeres for, at det eneste han rigtigt frygtede for under forløbet af den anden verdenskrig, var den tyske ubådstrusel. Her gennemgås teknikken og operationerne samt kortfattet strategien og krigens gang. I det teknikken: Asdic (sonar), radar herunder flybåren radar og ASW-flyet og talrige eskortefartøjer opstillet i "Hunterkiller groups" fremkom i færdig form i foråret 1943 vendte slaget til nederlag for de tyske ubåde. En kortfattet, men god introduktion til dette for verdenskrigen så skæbnesvangre hændelsesforløb.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.G

PERSONALHISTORIE

The Napoleonic War journal of Captain Thomas Henry Browne, 1807-1816

Roger Norman Buckley, ed.

London: Bodley Head for the Army Records Society, 1987. - xix, 387 s.

Dagbogsskriveren her var med i 1807 ved bombardementet af København, som kaptajn i den engelske hær. Han har her forfattet en rigtig god beskrivelse. En ny og god kilde.

Opstilling: Persh.b.BROWNE, THOMAS HENRY

Cochrane: The Real Master and Commander

David Cordingly

Bloomsbury Publishing PLC, . - 420 s.

Der er her tale om forbilledet for filmen af ovenstående navn, den engelske søofficer Thomas Cochrane, den 10. jarl af Dundonald, altså en skotte. Bogen omfatter Cochranes karriere, især som fregatchef. Lorden fik derefter en rolle i befolkningernes frihedskamp mod spanierne i Chile, Peru og Brasilien. Han kom tillige ind i en børsskandale og engagerede sig senere i den græske frihedskrig.

Opstilling: Persh.b.COCHRANE, THOMAS

Svenska Marinens högre chefer 1700-2005

Rune Kjellander

Stockholm: Probus, 2007. - 263 s.

Publikationen omfatter korte biografier over alle højere chefer ansat i det svenske søforsvar fra år 1700 og til 2005. Ved højere chefer forstås her kommandør/oberstgraden op til admiraler/ generaler. Viceadmiral P. Rudberg konstaterer i sit filosofisk anlagte forord, at svenskerne er -

uanset den megen fritidssejladsgentligt ikke et "Sjösinnat folk". Han undrer sig over den svenske flådes opgang og nedgangstider og anfører, at der for tiden ikke kan ses nogen opgang. Bogens formål angives at være, at den kan anvendes til fremtidig forskning.

Opstilling: Persh.a.2.

Canaris : The life and death of Hitler's spymaster
Michael Mueller
London : Chatham, 2007. - xv, 368 s., +[16]
Admiral Canaris forbliver en af gåderne i Hitlers centrale krigsledelse. Oprindeligt var han efterretningsofficer i den tyske marine, f.eks. på krydseren "Dresden" under første verdenskrig. Fra 1934 blev han trukket ind i den øverste krigsledelse som chef for det såkaldte ABWEHR, kontraefterretningstjenesten. Admiralen var oprindeligt medlem af Nazi-partiet men trak sig mere og mere tilbage herfra og blev vurderet politisk upålidelig, arresteret og henrettet i april 1944.

Opstilling: Persh.b.CANARIS, WILHELM

Destroyer captain: lessons of a first command
James Stavridis
Annapolis, Md. : Naval Institute Press, 2008. - xii, 201
Dette er god og måske også nødvendig læsning for alle, som ønsker at vide hvad kommando til søs drejer sig om. Forfatteren her

fortæller åbent om hvordan det var, om sine op - og nedture, om det gode og det hårde ved jobbet. Sømilitære anmeldere er imponerede.

Opstilling: Persh.b.STAVRIDIS, JAMES

Mine 42 år i søværnet : Som fortalt til Søren Nørby
Jørgen Vilhelm Stilling, Søren Nørby

København : Marinens Bibliotek, 2007. - 102 s.

Kommandør Jørgen V. Stilling har til historikeren Søren Nørby, der er ansat på Marinens Bibliotek, fortalt sine erindringer med naturlig vægt på den omfattende tjeneste i Søværnet. Forfatteren blev indkaldt umiddelbart for udbruddet af Anden Verdenskrig og deltog derfor i marine-personnellets omtumlede liv under den tyske besættelse af Danmark, herunder også i Modstandsbevægelsen. Kommandøren kommer her efter til at spille en større og større rolle ved genopbygningen af den danske flåde, herunder bl.a. ved afhentning af de italienske byggede korvetter og senere ved indkøringen af de store fregatter af PEDER SKRAM-klassen og afslutter den operative del af sin tjeneste i torpedobådseskadren som eskadrechef. Livet i Søværnet afsluttes som chef på Flådestation Frederikshavn. En meget god kilde til genopbygningsperioden, fortalt med et usvigeligt godt humør.

Opstilling:
Persh.b. STILLINGJØRGEN V.

POLITIK OG EFTERRET- NINGSVÆSEN (FORSVAR- SPROBLEMET)

Sverige och Nazityskland : Skuld-
frågor och moraldebatt

Lars M. Andersson, red., Mattias
Tydén, red.

Stockholm : Dialogos, 2007. -
421 s.

*Efter mange år med indforstået
tavshed i den svenske historiske
debat, tages der nu atter fat på
Sveriges ageren under den anden
verdenskrig. Det var og er vel
klart, at Sverige stod i et dilemma
om enten bekvemt at samarbejde
med Hitler's Tyskland eller at
tage en ydmygende besættelse
eller endnu værre en direkte krig
med Tyskland. Her diskuteres ved
forskellige indlægsholdere eller
forfattere netop spørgsmålene
skyld eller ikke skyld og god og
dårlig etik. Det fremgår at realpo-
litik i Sverige blev endnu mere
klart opfattet end i Danmark.*

Opstilling: Politik.H.1.

Sjømakt under 100 år : US Navy
1890-1990

George W. Baer

Stockholm : Marinlitteraturföre-
ningen, 1993.

(Marinlitteraturföreningen ; 92)
*Dette er anden del af et tobinds-
værk herom og der fortsættes med
perioden 1945 - 1990. Værkets
anden del er for danske søofficer-
rer yderst interessant, idet væs-*

*entlige forsvarsgrene i USA, ved
Tysklands sammenbrud og den
strategiske landmagt Sovjetunio-
nens fremtræden som hovedfjen-
den, ikke kunne forstå, at der var
brug for et potentielt globalt
søherredømme. U. S. Airforce til-
bød at overtage marineflyve-
våbnet og den amerikanske hær
ønskede at inkorporere marine-
korpset. (Man kan drage en
parallel til den argumentation,
som har ført til den næsten kom-
plette flådeafrustning Danmark
har foretaget i Østersøen i de sid-
ste ca. 10 år). Under den her
beskrevne periode ændredes kon-
junkturerne, ikke mindst på grund
af Sovjetunionens betydelige
udbygning af sin teknisk kapable
flåde, hvilket medførte at U.S.
Navy kom igen til at spille en
strategisk hovedrolle.*

Del 2 : 1945-1990.- 1993.- 213 s.
Opstilling: Historie.C.3

Iran's Military Forces and
Warfighting Capabilities : The
threat in the Northern Gulf
Anthony H. Cordesman, Martin
Kleiber

Westport, Conn. : Praeger Securi-
ty International, 2007. - x, 269 s.
*En nyudgivet bog om Irans kapa-
citet og strategiske hensigter.
Værker behandler systematisk
værnes opsætning og styrketal,
herunder den såkaldte Islamiske
revolutionsgardes forhold. Endvi-
dere ses på efterretningssystemet
og arsenalet af langtrækkende
missiler samt de udviklede B- og
C-våben samt de mulige A-våben.*

Alt dette sammenregnes i en opgørelse over Irans strategiske kapacitet og den mulige gensvars-evne ved et udefra kommende angreb. I skrivende stund yderst aktuel.

Opstilling: Politik.M.

World turned upside down : U.S. naval intelligence and the early Cold War struggle for Germany
Marvin B. Durning

1. ed.- Washington, D.C. : Potomac Books, 2007. - xiv, 185 s., [8] s. of plates

Forfatteren gjorde tjeneste i U. S. office of Naval Intelligence, der holdt til i München. Der samlede man officerer fra den tidligere Kriegsmarin for at udvikle efterretningsvirksomhed i en by, der var et "Mekka" for efterretnings-folk. Her fandtes konkurrerende, venlige og fjendtlige efterretningsvæsener af enhver slags. En by hvor agenter og dobbeltagenter angiveligt brugte alle metoder i sagens tjeneste.

Opstilling: Efterretningsvæsen.C.

Trenchard and Slessor : On the Supremacy of Air Power over Sea Power

Gjert Lage Dyndal, red., Hugh Montequ Trenchard, John Cortesworth Slessor

Trondheim : Tapir Academic Press, 2007. - 115 s.

(Luftkrigsskolens skriftserie ; 17)
Det norske flyvevåbens officers-skole, Luftkrigsskolen, har udgivet et spændende dokument. Hermed publiceres otte artikler af de to i

titlen nævnte forfattere, der begge var luftmarskaler i Royal Air Force. Artiklerne kaldes i dag: "Extreme Perceptions" og er udgivet som diskussionsoplæg på Luftkrigsskolen med henblik at forstå maritime luftfartøjers rolle og organisatoriske indplacering.

Forfatterne var kendt for at forenkle deres budskaber til det yderste, hvilket giver klarhed på den sande nuancerings bekostning. Der er mange gode observationer om luftmagts væsen, men idet forfatterne bedømte hangarskibet som en forbipasserende fase under den anden verdenskrig, tog de som bekendt alvorligt fejl.

Opstilling: Flyvevæsen

The Great War for Civilisation : The Conquest of the Middle East
Robert Fisk

Rev. ed.- London : Harper Perennial, 2006. - xxiv, 1368 s.

En meget omfangsrig bog på mere end 1300 sider. Forfatteren er en kendt forfatter og journalist, der har tredive års erfaring med begivenhederne (udviklingen) i mellemøsten. En engelsk avis skrev i sin anmeldelse: et mammut og et hovedværk, den endelige opsummering af, hvad der er gået galt i "Vestens" udenrigspolitik overfor den arabiske verden. Læsningen af værket burde være en forpligtigelse for alle, som ønske at lede. Af betydning for den nyligt nedsatte forsvarskommission.

Opstilling: Krh.A.II.e.5.

Russia : Re-Emerging Great Power

Roger E. Kanet, ed.

London : Palgrave, 2007. - xii, 229 s.

(Studies in Central and Eastern Europe)

Forfatteren, der er professor ved universitet i Miami argumenterer her for at Rusland er på vej tilbage som militær stormagt på grund af sit atomvåbenarsenal og sin stærkt forbedrede økonomi, der tillader gendannelsen af de væbnede styrker.

Opstilling: Politik.B.8.

KGB : De russiske sikkerhedstjenester fra Ivan den Grusomme til Vladimir Putin

Erik Kulavig

1. udgave 1. oplag- Kbh. : 2007. - 286 s.

Ud over en generel professionel indføring i KGB's historie, mål og metoder fortæller bogen om en organisation, som måske bedst kan betegnes som en kombination af et hemmeligt politi og en efterretnings-tjeneste. En uhyggelig konstruktion hvoraf der af særlig interesse for danske læsere findes et afsnit om KGB's operationer i Danmark. Der er næppe tale om hele omfanget af denne virksomhed, men nok til at man endnu engang kan blive betænkelig ved, om mennesket ikke kunne lære at blive bedre til at undgå vildledning.

Opstilling: Efterretningsvæsen.A.

Maritime Security : An introduction

Michael McNicholas

Burlington, MA : Academic, 2008. - xxii, 447 s.

I en såkaldt "Homeland Security series" har forfatteren, der siges at være ekspert på maritim sikkerhed, givet meget praktiske og detaljerede anvisninger på hvorledes man sikrer såvel havne som skibe imod terroristangreb og andre påførte skader. Den kommercielle maritime sektor angives at være endog meget sårbar over for både tyverier og sabotage.

Det kan hurtigt blive for sent med at tage de rette forholdsregler, hvorfor succes kun kan opnås ved at deployere omfattede sikkerhedssystemer frem på rette position og følge lastens nøglepositioner. Der er tale om en så praktisk vejledning, at den ofte fremtræder som en håndbog.

Opstilling: Krigskunst.N.

Naval Leadership : Voices of experience

Karel Montor, ed., Thomas McNicholas, Jr., ed., Anthony J. Ciotti, Jr., ed., Thomas H. Hutchinson III, ed., Jackie Eckhart Wehmueller

2. ed- Annapolis : U. S. Naval Institute Press, 1998. - 546 s.

Dette værk om lederskab er en række indlæg omhandlende oplevede erfaringer om emnet. Lederskab er til forskel fra ledelse og især styring (management) meget personorienteret. Dette fremgår da også om indlæggende, der

kredser om karakteregenskaber og dyder og noget mere implicit om lederens menneskesyn. Det gennemgående træk er, at man som søofficer har en helt enestående tjeneste, af flere admiraler kaldet "The Honorable Profession". Derfor kræves der også af den person, der udfører søofficersgerningen, en hel perlerække af gode egenskaber. Her leveres en meget stor samling af erfaringer fra særdeles gode søofficerer. Spørgsmålet er dog, om man kan lære denne virksomhed eller blot en del af den ved at læse en "Prædiksamling".
Opstilling: Krigskunst.A.II.

Spies in the Sky : Surveillance satellites in war and peace
Pat Norris
Chichester : Praxis, 2007. - xvii, 220 s.
I dag repræsenterer spionsatellitter 25 procent af alle satellitter; der er i kredsløb. Forfatteren forklarer her, at dette forhold, der blev udviklet gennem den teknologiske, der blev til rådighed under kapløbet mellem supermagterne om at komme først til månen, har været afgørende. Forfatteren siger, at netop brugen af spionsatellitter har forhindret en total atomkrig. Forfatteren betragter derpå de regionale spændinger og de tidligere strategiske anvendelser bliver som følge heraf nu taktiske.
Opstilling: Efterretningsvæsen.C.

The US intelligence community
Jeffrey Richelson

5. ed.- Boulder, Colo. : Westview Press, 2008. - xvi, 592 s.
Denne bog giver et overblik over USA store "Intelligence Empire" fra spioner på jorden og til satellitter flere tusinde kilometer oppe i rummet. Hvis man skal forstå beslutningsprocessen i Amerika er man nødt til at orientere sig om, hvilke oplysninger amerikanerne potentielt ligger inde med. Her er på Ph.d. niveau et seriøst og gennemført velforsket værk herom.
Opstilling: Efterretningsvæsen.A.

Spies in the empire : Victorian military intelligence
Stephen Wade
London : Anthem Press, 2007. - 276 s.
Temaet her er den engelske militære efterretningstjeneste i midten af 1800-tallet, eller mere præcist dennes fravær. Der var i 1840 en hærorganisation i England, der omfattede to store armeer; men de var begge uden en efterretningstjeneste. MI 5 blev således først grundlagt i 1909 efter en række dårligt udførte kampanjer, senest Boerkrigen.
Opstilling: Efterretningsvæsen.A.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.

Forests and sea power: the timber problem of the Royal Navy, 1652-1862
Robert Greenhalgh Albion
Annapolis, Md. : Naval Institute Press, 2000. - xxx, 485 s.
(Classics of naval literature)
I dette værk ses på skibsbygnings-

tømmerets betydning for skabelsen af sømagt. På grund af Englands svindende skove måtte man fra denne side importere træværk fra Baltikums sydlige havne. Det baltiske tømmer, som blev særlig interessant fra omkring 1700 førte til, at England fik markante strategiske interesser i regionen.
Opstilling: Historie.C.2.

Littoral combat ships: Relating performance to mission package inventories, homeports, and installation sites

Brien Alkire, John Birkler, Lisa Dolan, James Dryden, Bryan Mason

Santa Monica, CA : RAND, National Defense Research Institute, 2007. - xxxii, 109 s.

Lægtvands krigsskibe er ikke nye for Danmark, men her er en temmelig ny konstruktion til den amerikanske flåde. Kravene til fart er 40 til 50 knob og de skal kunne operere i farvande, hvor dybden er mindre end 20 fod. Konceptet, der våbenmæssigt er tale om, er en efterligning af Standard-flex konceptet. For amerikanerne ligger nyheden i, at der kan opnås en stor overvågnings- og våbenkapacitet for færre udgifter i forhold til traditionelt krydser- og jagerbyggeri.

Opstilling: Skibbygning.F.II.

Last Flag Down. : The Epic Journey of the Last Confederate Warship

John Baldwin, Ron Powers

1. large print edition- New York :

Random House Large Print Publishing, 2007. - 512 s.

Den amerikanske borgerkrig var så omfattende og blodig - også med store civile tab - at den tilsyneladende endnu ikke er intellektuelt afsluttet i Nordamerika. Her er en nyudgivelse og en forholdsvis ny vinkel på Sydstaternes sidste kampskib, kaperfartøjet C.S.S. Shenandoah. Shenandoah blev indsat globalt hen i mod krigens slutning som Sydstaternes desperate forsøg på at lamme Nordstaternes skibsfart og dermed forbedre et evt. fredsgrundlag. Skibets kapertogt varede i hen ved et år, hvorefter et engelsk skib kunne melde til Shenandoah at krigen havde været slut i flere måneder og at Shenandoah nu blev eftersøgt som piratskib. Skibet blev lagt op i Irland og besætningens efterfølgende skæbne afslutter bogen.

Opstilling: Krh.A.II.a.1861-65

Deeply Canadian: New Submarines for a New Millennium
Julie H. Ferguson

Port Moody, B.C.: Beacon Pub., 2000. - xv, 228 s.

Med udfasningen af Canadas 3 Obereon-klasse ubåde i 1990-erne var der stærk tvivl om det strategiske behov for ubåde i en flåde, der lå så langt fra en meget reduceret, så at sige usynlig strategisk trussel. Den canadiske flåde havde tidligere mistet sit sidste hangarskib og dermed hele sit flådeflyvevåben og tillige hermed også sin minerydningsstyrke.

Således foranlediget blev bremserne fra resterne af den canadiske flåde sat i, her i form af: "The great Canadian Submarine Debate". Det lykkedes således flåden under et 10-årigt tidsforløb, der omfattede 1980'erne og en del af 1990'erne, at overbevise politikerne om at fortsætte med 4 mellemstore ubåde. Der forløb dog en nogle år; hvor hele ubådsvåbnet var oplagt. En proces meget lig den tilsvarende danske dog med en anden og mere modig og åben argumentation. Dermed også et andet resultat.

Opstilling: Ubådsvæsen.A.X

Through a Canadian periscope: the story of the Canadian Submarine Service

Julie H. Ferguson

Toronto : Dundurn Press, 1995. - xv,364s,[36]s

Den Canadiske ubådstjeneste har overlevet gentagne forsøg på at sænke denne siden 1914. Bogen gennemgår dette våbens tumultariske historie. Denne publikation er skrevet omkring 1995, før end fremtiden for det canadiske ubådsvåben var blevet sikret og ikke længe efter det konservative parti havde fremsat et kontroversielt forslag om, at anskaffe ikke

mindre end 12 nukleart fremdrevne jagtubåde (SSN). Udgifterne til denne plan var dog meget store og fremtiden for ubådsvåbnet blev ikke herved sikret.

Opstilling: Ubådsvæsen.A.X

Naval Firepower: Battleship Guns and Gunnery in the Dreadnought Era

Norman Friedman

Annapolis: Naval Institute Press, 2007. - 319 s.

Forfatteren er den i marinebiblioteker så bekendte forfatter Norman Friedman meget professionelt og med fornemme fotografier og tegninger over bemandingsposter i operationsrum, i ildledercentraller og med tekniske diagrammer; beskrives hvorledes slagskibene var indrettet. Forfatteren dækker hele slagskibsperioden (1904 - 1945) med forbløffende kyndighed og med stor vægt på selve artilleriet og dets mange tekniske og afgørende instrumenter og disses operative brug. Herudover dækkes tillige og på samme grundige måde: Den tyske flåde, den kejserlige japanske flåde, den franske og italienske flåde og endeligt den russiske flådes slagskibe. Et hovedværk om det svære artilleri.

Opstilling: Artilleri.H

CFlex

A New Generation of Terma Naval C4I Systems

- Total Sensor and Weapon Integration
- Maximum Commercial-Off-the-Shelf Hardware
- LAN Distributed TV and Radar Video

Component-based Software Architecture providing:

- Configuration flexibility
- Reduced test requirements
- Reduced maintenance costs
- Open interface to third party software

The C-Flex concept allows for continuous upgrade of ships with new equipment without major costs and waiting time for a new software release. A concept designed for a continuous improvement of the technology rather than mid-life upgrades.

www.terma.com

TERMA[®]

Søværnets samarbejdspartner på eksportmarkedet

Naval
Team
Denmark

Medlemmer:

Odense Staalskibsværft
Terma
Saab Danmark
Systematic Software Engineering
RESON
Lyngsø Marine
Logimatic
EIVA
HMK GROUP
Novenco
HEEDS
NORDIC DEFENCE INDUSTRIES
TENCATE-Roshield
Karstensens Skibsværft
GateHouse

*International markedsføring
af systemer udviklet til familien
af Standard Flex fartøjer.*

Associerede medlemmer:

EADS Deutschland
SAAB UNDERWATER SYSTEMS

Naval Team Denmark

Axeltonv 6, 4.

1809 København V

Tel.: 33 33 96 94

navalteam@navalteam.dk

www.navalteam.dk

Leverandører til Søværnet

Dampskibsselskabet A/S

NORDEN N

Rederidrift siden 1871

Dampskibsselskabet "NORDEN" A/S, Amaliegade 49, 1256 København K
Telefon 33150451 Hjemmeside www.ds-norden.com

Integrerede
kommunikationsløsninger

saab i Danmark - leverandør af integrerede
kommunikationsløsninger og Multi Function
consoles til søværn i hele verden.

SAAB

www.saabgroup.com

DFDS Tor Line – en vigtig del af forsvarets Ark-projekt

Tor Anglia

Tor Futura

DFDS
TOR LINE

www.dfdstorline.com

U.S. Navy photo of Shannon E. Renfro

Coalition Interoperability

En verden i forandring kræver internationalt samarbejde

Systematics løsninger understøtter Søværnets opgaver til lands, til vands og i luften - og gør det nemt at samarbejde med andre værn, andre landes forsvar og civile myndigheder. Fordi vi ønsker at gøre en forskel - og leverer den bedste løsning i højeste kvalitet til tiden.

SYSTEMATIC
software engineering

Power of Performance

Tidsskrift for Søværnen
oprettet 1827
udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet
Protector: H.K.H. Kronprins Frederik

Redaktion:

Overarkivar Hans Christian Bjerg

Artikler, indlæg, der ønskes
optaget i tidsskriftet, samt bøger,
der ønskes anmeldt, sendes til

Tidsskrift for Søværnen
Hans Chr. Bjerg
Møllevej 4
2970 Hørsholm
Tlf.: 45 86 18 28
email: hcbjerg@post.tele.dk
FIIN: fko-pofnh01

Manuskripter bedes fremsendt
i word pr. email eller på diskette.
Evt. illustrationer fremsendes
særskilt eller efter aftale.

Ekspedition og regnskab:

Orlogskaptajn Hans Erik Juul
Søe-lieutenant-Selskabet
Overgaden oven Vandet 62 B
1415 København K
Tlf.: 32 95 99 54
Fax: 32 95 99 53
Giro: 2 04 77 64
Email: sls@post9.tele.dk

Abonnement tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Trykkeri

Nørrebros Bogtryk
www.nbb.dk

ISSN 0040-7186

Tidsskriftet

Det er tidsskriftets formål at
publicere artikler og indlæg
vedrørende maritime forhold
i almindelighed og Søværnet i
særdeleshed.

Tidsskriftet er etableret 1827
som Archiv for Søværnet og
udsendes 6 gange om året.

Eftertryk er tilladt med tydelig
kildeangivelse

Søe-lieutenant-Selskabet

er et krigsvidenskabeligt selskab
af søofficerer, oprettet 1784.

Formand:
Kaptajnløjtnant
Michael G Landmark

Selskabets hjemmeside:
www.sls.forsvaret.dk

Annoncer tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Søe-Lieutenant-Selskabet
Overgaden oven Vandet 62 B
1415 København K

B

POST
PP DANM

Returneres ved varig adresseændring

THALES

THALES Underwater System

THALES Communication

THALES Nederland B.V.

THALES Optronics B.V.

THALES Nederland B.V.
er valgt som leverandør af
APAR og SMART L radarer
til patruljeskibene

Marinaval

Galosche Allé 8c, stuen · 4600 Køge
Telefon 4494 5406 · Fax 4494 5482

Tidsskrift for Søværsten

Nr. 4 · 2008 · 179. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

2008/4 * 179. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Meddelelser fra redaktionen	219
Et styrket forsvar. Den norske Forsvarskommission af 2006 <i>af Jan Skogøy</i>	220
Den norske forsvarschefs forsvarsskitse 2007 <i>ved redaktionen</i>	236
Storadmiral Karl Dönitz' memoirer Et resumé og nogle kommentarer <i>af S.S.v.F.Kieler</i>	244
The Littoral Combat Ship <i>af Asger Bagge</i>	262
Fransk forsvarshvidbog 2008 <i>af Arvid Sørensen</i>	266
Lidt mere om mimreklubbens historie <i>af Arne Holm</i>	270
Nekrolog W.W.Christensen	274
Meddelelse fra Søofficersforeningen	276
Boganmeldelser	
Sune Wadskjær Nielsen: Holmenkatastrofen <i>af (1818)</i>	277
Lars Hovbakke Sørensen: Et kontinent i krig <i>af (1818)</i>	279
Tom Kristiansen m.fl.: Fregatter i storm og stille <i>af Tor Jørgen Melien</i>	282
Marinens Bibliotek	
Erhvervelser maj-juni 2008	286
Annoncer	291

Redaktionen sluttet 15. september 2008

Forside: The Littoral Combat Ship, US Navy

MEDELELSE FRA REDAKTIONEN 2008/4

I dette nummer af Tidsskrift for Søværnen kommer læseren vidt omkring, Norge, USA og Frankrig. Der fokuseres mest på Norge, idet man her har haft nedsat en forsvarskommission, i Norge kaldet *Forsvarspolitisk Utvalg*, der har skullet tage stilling til det norske forsvars transformation og fremtidsudvikling. Som i alle andre vestlige lande har problemerne her været økonomi og omstilling som følge af ændrede opgaver og sikkerhedsstrukturer. Den norske betænkning gennemgås i uddrag af kaptajnløjtnant Jan Skogøy, Forsvarskommandoen. Interessant i forbindelse med den norske kommissions arbejde er, at sideløbende med dennes arbejde har den norske forsvarschef udarbejdet sin egen skitse med en af ham anbefalede udvikling af forsvaret frem til 2014. Selv om der naturligvis er referencer til norske forhold, og konteksten i nogle tilfælde kan være en anden end i Danmark, skønnes denne skitse, ligesom betænkningen fra Forsvarspolitisk Udvalg, i uddrag at være af interesse for dette tidsskrifts læsere. Oversættelse og uddrag er foretaget af redaktøren. Det skader som bekendt aldrig at få kendskab til andre forhold, der måske vil kunne inspirere til løsninger inden for de problemer, som man selv sidder med. Endvidere kan det nævnes, at det norske forsvar for nylig har udsendt en ny redegørelse for sine militære doktriner. Der er således meget og vægtigt baggrundsmateriale til rådighed, når Stortinget i Oslo i dette efterår skal drøfte nye fremtidige ordninger for forsvaret i Norge. Et yderligere supplement til den norske fokusering i dette nummer af tidsskriftet er anmeldelsen og omtalen af bogen om de norske fregatter af Oslo-klassen, "den norske Herluf Trolle-klasse", der nu lige som de danske er udfaset, og hvor det sidste KNM NARVIK er ved at blive gjort til museumsskib i Horten, på tilsvarende måde som vores egen PEDER SKRAM, der jo for et par år siden også fik sin egen historiske fremstilling.

Kommandør Asger Bagge rapporterer fra USA om den amerikanske flådes bestræbelser omkring et "Littoral Combat Ship", og kontreadmiral Arvid Sørensen redegør for det franske forsvar i dag, et interessant emne, der sjældent ses omtalt i danske medier eller militære tidsskrifter.

Søofficersforeningen er på vej til at fejre sit 150 års jubilæum, og derfor er det meget apropos, at kommandørkaptajn Arne Holm har forsket i historien om den såkaldte mimrefrokost, en af denne forenings traditionelle sammenkomster

Hans Christian Bjerg

ET STYRKET FORSVAR BETÆNKNING FRA DEN NORSKE FORSVARSKOMMISSION AF 2006

af Kaptajnløjtnant Jan Skogøy

Norge har ligesom Danmark også tradition for at lade brede kommissioner gøre status for landets militære forsvar, og lægge retningslinjer for den fremtidige udvikling for at tilpasse forsvaret til tidens politiske og sikkerhedsmæssige krav. Den seneste norske forsvarskommission blev nedsat den 18. august 2006 og afgav betænkning den 31. oktober 2007. Kommissionen kom til at bestå af 16 medlemmer. Syv blev udpeget af de politiske partier i Stortinget, To af medlemmerne var repræsentanter for henholdsvis den norske forsvarschef og for det såkaldte landsdelsudvalg for Nord-Norge og Nord-Trøndelag. De resterende blev personligt udpeget ud fra deres kendskab til forsvars- og sikkerhedspolitiske problemstillinger. Formanden blev Siri Bjerke fra Arbeiderpartiet.

Betænkningen har titlen "Et styrket forsvar" og er NOU 2007:15 i serien Norges offentlige utredninger. Den er på omkring 100 sider. Hele teksten ligger på nettet under www.regjeringen.no.

Redaktionen har skønnet, at en præsentation af den norske betænkning vil være af interesse for tidsskriftets læsere, og har bedt kaptajnløjtnant Jan Skogøy om at gengive hovedpunkterne i betænkningen. Jan Skogøy gør tjeneste i styringskonceptsektionen under Forsvarskommandoens udviklingsstab.

Udfordringen

Materielmæssig afvikling af det norske forsvar over tid og sikkerhedspolitiske udviklingstendenser, der peger i negativ retning, gør samlet at Norge har udfordringer foran sig i forbindelse med arbejdet omkring langtidsplanlægning af Forsvaret.

Formålet

For at sikre det bedst mulige grundlag for den foranstående langtidsplanlægning af det norske forsvar, blev der nedsat et udvalg – *Forsvarspolitisk Utvalg* – med følgende hovedfokus for arbejdet.

"Der skal ske en vurdering af Forsvarets finansielle udfordringer på

mellem og lang sigt, og sammenhængen mellem omkostningsstyring og langtidsplanlægning."

"De nationale og internationale udviklingstendenser med betydning for Forsvaret skal vurderes. Nordområderne skal tillægges særligt strategisk vægt."

Organisering af udvalgets arbejde

Udvalget består af dels politikere fra de repræsenterede partier i Stortinget, dels af Forsvarets repræsentanter og en række særligt udvalgte medlemmer. Forsvarsdepartementet støtter med sekretariat. Samlet 16 medlemmer.

Udover egne møder i udvalget blev det pålagt at gennemføre 6 åbne debatmøder geografisk fordelt i Norge.

Udvalget blev også pålagt at sikre sammenhængen til det arbejde det norske forsvar gennemførte i *Forsvarsstudien 07*, der er den norske forsvarschefs militærfaglige proces.

Opbygning

Udvalgets rapport blev afleveret 31. oktober 2007 og har følgende opbygning. Indledningsvis gives udvalgets bud på hvorfor der skal være et militært forsvar. Dernæst gennemgås de nye udfordringer og muligheder set fra norsk perspektiv. Efterfølgende vurderes udvalgte dele af forsvarspolitikken. Afslutningsvis angives de forsvarspolitiske hovedprioriteringer i perioden 2009-2012. Bagerst i rapporten er gengivet bemærkninger fra to af udvalgets medlemmer fra henholdsvis Fremskridtpartiet og Socialistisk Venstre.

Hvorfor skal vi have et militært forsvar?

I redegørelsen og analysen for at nå frem til svaret på afsnittets overskrift fokuseres på den usikkerhed, som naturligt må tænkes ind i løsningen af samfundets opgaver på længere sigt. I udvalgets perspektiv frem mod 2020 konstateres det, at ingen vil kunne forudsige det fulde omfang af de kommende års udfordringer. Der skelnes mellem kortsigtede dramatiske udfordringer og anderledes langsigtede fundamentale ændringer indenfor teknologi og sociale forhold.

Det konkluderes således at for at imødegå denne usikkerhed og særligt kunne håndtere sikkerhedspolitiske trusler vil væbnede styrker fortsat være nødvendige i Norge.

Det norske territorium angives som Forsvarets primære opgave, dernæst komme deltagelse i internationale operationer og bidrag til det internationale samfund for at sikre forankringen af særligt FN.

For at retfærdiggøre den fortsatte tilstedeværelse af et norsk forsvar angives særligt muligheden for at kunne imødegå direkte angreb på norsk territorium.

Afledt af Forsvarets bidrag til det internationale samfund skal der særligt fokuseres på at forebygge krig og konflikter i "vore områder".

Nye udfordringer og muligheder

De tre vigtigste grupperinger af sikkerhedspolitiske udfordringer er identificeret til at være dels en udvikling mod flere rivaliserende regionale stormagter, dels svage stater med interne konflikter og afledte problemer som international terrorisme og spredning af masseødelæggelse våben samt globale klimaændringer, sidst og vigtigst udfordringen i nordområderne.

Unipolaritet mod multipolaritet

Udvalget diskuterer udviklingen fra unipolaritet mod multipolaritet og fremhæver nationale aktørers evne til at stoppe konflikter effektivt som udfordret. Her nævnes særligt USA. Omvendt argumenteres for at den globaliserede økonomi vil lide under meget store omkostninger, såfremt samarbejde og samhandel bryder sammen, hvorfor det vil have en dæmpende effekt på potentielle konflikter. FN systemets status og udfordringer diskuteres og særligt udfordringen ved muligheden for at bare et af de permanente medlemmer af sikkerhedsrådet, der vælger at gå i opposition, kan lamme systemet.

Særligt Ruslands udvikling redegøres for og diskuteres, da det er identificeret at Rusland som regional aktør og nabo i nordområderne, har en speciel interesse for Norge.

Udvalget anerkender Norge som en småstat, der er meget afhængig af et velfungerende internationalt system.

Udvalget diskuterer videre den overordnede sammenhæng mellem de internationale sikkerhedspolitiske aktører, og tillægger FN stor vægt. Det identificeres at NATOs fremadrettede rolle som central sikkerheds- og forsvarspolitisk aktør står overfor relativt store udfordringer.

Samlet, og i særdeleshed i relation til sikkerhedspolitik, anerkendes det

at medlemskab ikke kun giver rettigheder, men i meget stor grad medfører pligter. Det øgede fokus på det enkelte medlemslands faktiske militære bidrag i internationale operationer er blevet en standard, der måles på.

Specifikt i forhold til NATO medlemskab oplistedes en række udfordringer, som for eksempel deltagelse i NATOs reaktionsstyrke *NATO Response Force*, byrdefordelingen i *International Security Assistance Force* i Afghanistan samt de enkelte medlemslandes opfyldelse af økonomiske styrkemål på 2 % af BNP.

Afledt af det internationale engagement nævnes mulighederne for den norske forsvarsindustri i bilateralt og multinationalt samarbejde.

Globale sikkerhedsudfordringer

Udvalget bekender sig til forpligtelsen Norge har gjort i relation til *Responsibility to Protect* i FN. Imødegåelse af international terrorisme, indsat for bæredygtig udvikling, standsning af langvarige blodige regionale konflikter og hjælp mod grusomme humanitære forhold er indeholdt i forpligtelsen.

Indirekte har truslen fra spredning af masseødelæggelsesvåben, forsyningssikkerhed og klimændringer betydning for Norges sikkerhedspolitik.

Direkte sikkerhedsudfordringer mod Norge har fremadrettet karakter af trussel mod civilbefolkningens tryghed og sikkerhed for samfundsfunktioner og infrastruktur. Disse udfordringer skal løses på tværs af sektorer i det norske samfund og udvalget konkluderer at uanset den internationale sikkerhedspolitiske situation, må Forsvaret ikke havne i en situation, hvor det ikke er i stand til at bistå for eksempel politi eller andre statslige organisationer med at løse de direkte sikkerhedsudfordringer. Denne tværgående udfordring stiller fremover øgede krav til koordinering mellem sektorer, herunder Forsvaret.

Nordområderne

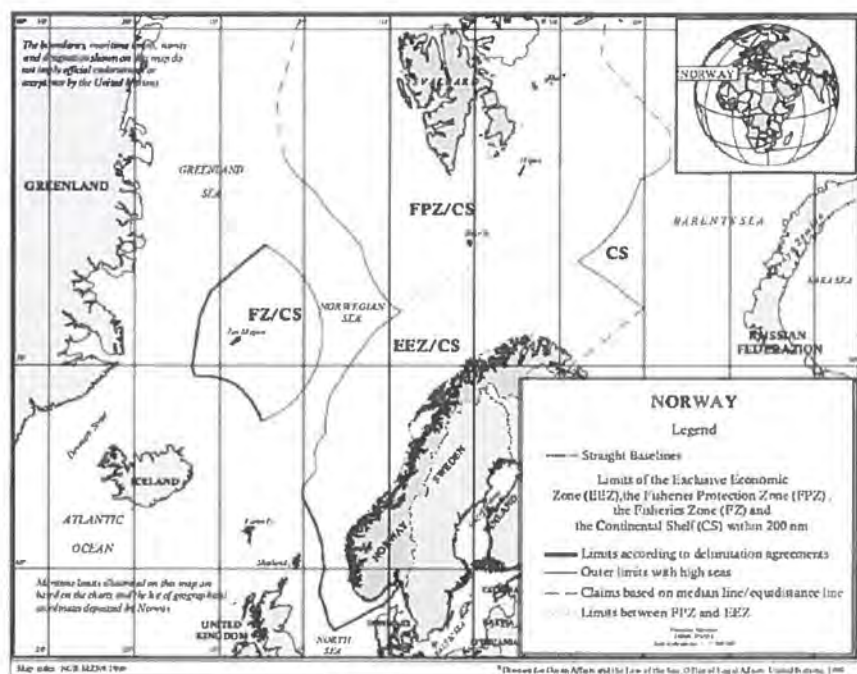
Den mest presserende og største udfordring Norge står overfor sikkerhedspolitisk som enkeltnation er identificeret til at være råderetten overfor naturressourcerne i Nordområderne. Ressourcerne er fordelt på fossile brændstoffer og fiskeri. Den presserende og store udfordring er afklaring på grænsespørgsmål og forvaltning af områderne.

Nordområderne inddeles i "gråzonen", Svalbard og adgang til polområ-

det. Gråzoneaftalen fra 1977 danner rammen omkring forvaltningen af ressourcerne i grænseområdet mellem Norge og Rusland. Aftalen har virket indtil nu og udfordringen opstår såfremt der findes fossile ressourcer i undergrunden. Forvaltning og adgang til området omkring Svalbard fungerer i dag, hvor Norge har fundet accept blandt de interesserede lande. Spørgsmålet er imidlertid om denne accept vil holde såfremt der findes fossile ressourcer i undergrunden. Samlet vil adgangen og forvaltningen af nordområderne sammen med Norges allerede fundne ressourcer kunne øge det internationale pres på Norge som selvstændig nation. I tillæg til adgang og forvaltning kommer udfordringerne med naturbevarelse af både fauna og dyreliv.

Udvalget konkluderer at Norges politik i nordområderne skal være konsekvent og forudsigelig, for derved at sikre støtte, ved at andre nationer ser alternativer til Norges forvaltning som mindre attraktive. Forsvaret udgør et særdeles vigtigt element i denne politik. Der skal sikres et "operativt nærvær" kontinuerligt.

En væsentlig detalje i forhold til de overordnede sikkerhedspolitiske

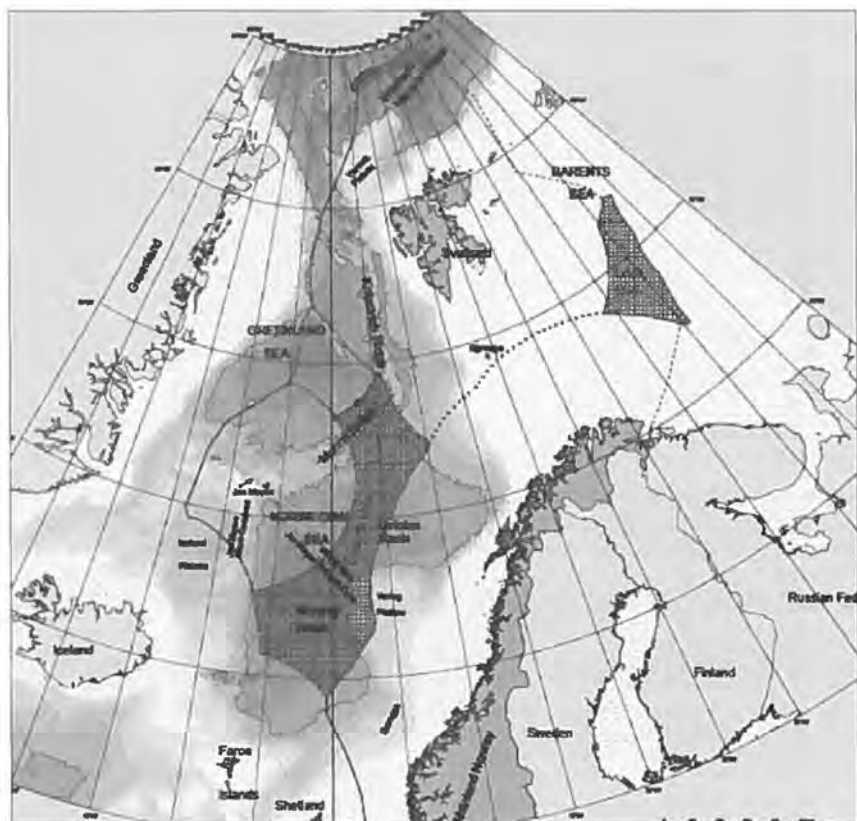
Norges krav i FN til zoner.

relationer Norge indgår i, er at Norge står ganske alene i spørgsmålet om nordområderne. De andre centrale aktører i spørgsmålet har i større eller mindre grad modsatrettede interesser, og derved bliver det ikke aktuelt at løfte spørgsmålet i for eksempel NATO. Norge står alene i nord.

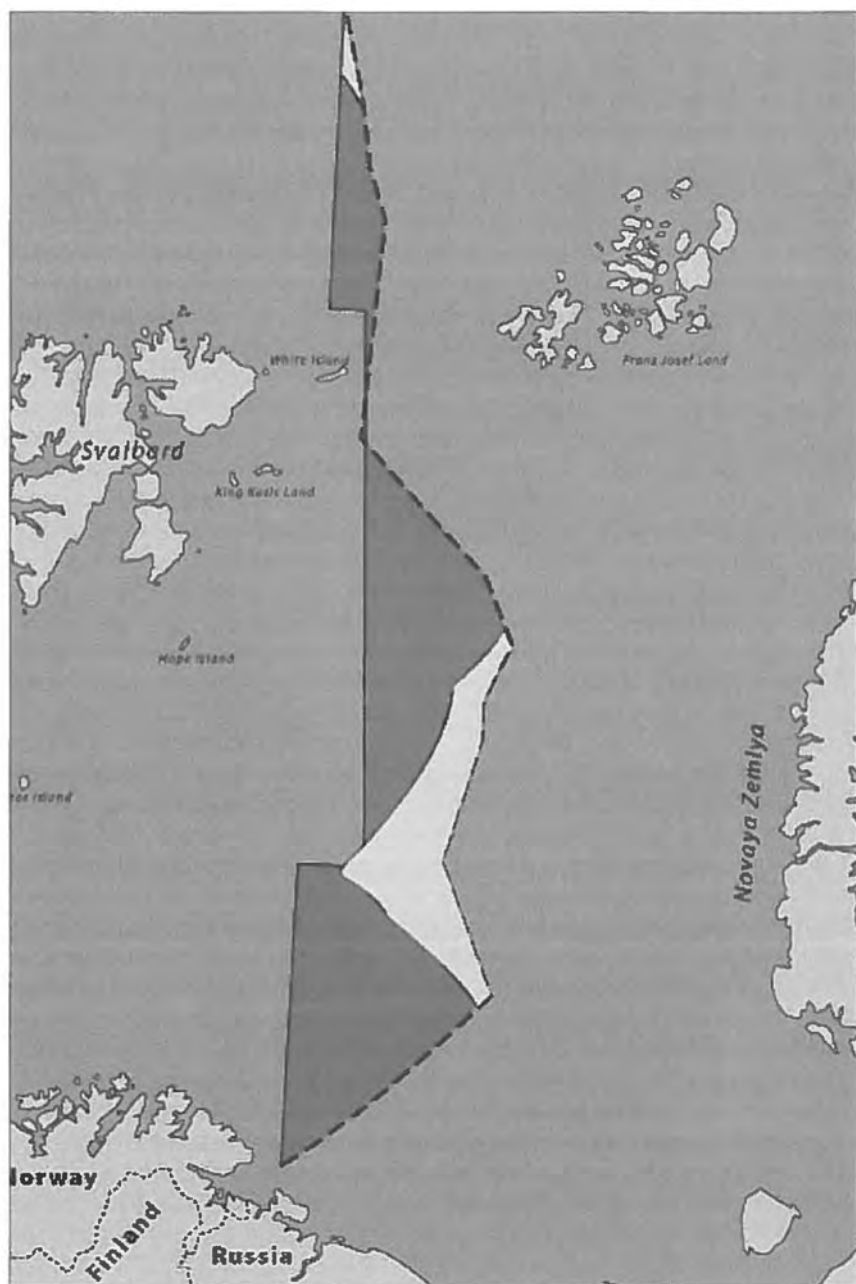
En styrkelse af det bilaterale samarbejde mellem Norge og Rusland muliggør en række perspektiver for løsning af fælles interesser indenfor miljø, ressourcer og grænseovervågning.

Forsvaret i det sikkerhedspolitiske landskab

Det sikkerhedspolitiske landskab, hvor Norge indgår, vil fremover være sammensat. Der skal fokuseres på lige dele globale, regionale og lokale sikkerhedspolitiske spørgsmål.

Kort over omstridt område: Svalbard og Norges zoner, sokkel og åbent hav.

Sektor og midtlinje, forslag fra hhv. Rusland og Norge.

På det lokale niveau skal Forsvaret bidrage til opstilling af kapaciteter til løsning af kriseopgaver på tværs af sektorer i det norske samfund. På det regionale niveau har Norge, som anført ovenfor udfordringerne i nordområderne, der giver en direkte opgave til Forsvaret. På det globale niveau skal det sikkerhedspolitiske arbejde i FN og NATO tillægges stor vægt.

Samlet udtaler udvalget at Forsvarets rolle fremover vil blive større både lokalt, regionalt og globalt. Den øgede indsats stiller således fremadrettet større krav til fleksibilitet og evne til at samarbejde, for at kunne løfte alle opgaver nærlig indenfor samme ramme som nu.

Nationale udviklingstræk

Udvalget redegør for en række nationale udviklingstendenser og blandt andet det fremadrettede behov for at øge antallet af kvinder i Forsvaret drages frem.

Forsvaret

Moderne militære styrker anvendes af politiske myndigheder til et stort spænd af opgaver og formål i fred, krise og krig. Der indgår blandt andet signaleffekten som en stående militærstruktur giver, suverænitethåndhævdelse og myndighedsudøvelse, fredstøttende og stabiliserende operationer, og endelig egentlige kampoperationer, hvor hensigten er at nedkæmpe en modstander.

Anvendelsen af militær magt er hele tiden i forandring. Denne forandring drives dels af sikkerhedspolitiske ændringer og ændrede normer for anvendelse af militær magt, sels af udviklingen indenfor teknologi, kapaciteter og ændrede måder at anvende militær magt på. Udviklingstendenserne er ikke ligetil at forudsige og bedømme. Tendenserne er ej heller retlinjede.

Udvalget tillægger udviklingen af mobile og stående styrker vægt. Samtidig skal sådanne styrker være moderne og kunne samarbejde indenfor personel, materiel og procedurer.

Drevet at særligt ikke statslige aktører på det sikkerhedspolitiske landkort, står Forsvaret overfor at skulle håndtere asymmetriske trusler. Udviklingen indenfor taktik og operationsmønster sker hurtigt og begynder kun delvist af logistik og økonomi.

Sammenhængen mellem brug af militære og civile virkemidler i sikkerhedspolitikken udfordres i den række af konflikter, der foregår over lang

tid og uden klare afgrænsninger i geografi. Udvalget anbefaler derfor at der skabes sammenhæng mellem den militære og civile indsats i langt højere grad, og at denne planlægges og koordineres. Forsvaret skal derfor arbejde frem mod fuldt integrerede operationer med mulighed for gennemførelse af egentlige krigshandlinger over mod humanitær assistance. Norge bør derfor lægge sig tæt op ad FN's strategi for integrerede operationer.

Udvalget summerer Forsvarets opgaver til at omfatte:

- operationer med høje militære krav,
- operationer til støtte for det civile samfund, hvor enheder skal kunne indsættes hurtigt,
- fredstøttende og stabiliserende opgaver over lang tid og
- overvågning, suverænitetsindhævdelse og myndighedsudøvelse

Dette giver samlet en række krav til fremtidige militære styrker:

- militære enheder skal være robuste, således at de kan fortsætte med at løse opgaver selv under skiftende politiske og militære betingelser,
- enhederne skal kunne operere effektivt sammen med enheder fra værn og andre nationer,
- kommando og kontrol med militære enheder skal tilrettelægges således at planlægning og koordination med civile aktører kan foregå problemfrit,
- der skal skabes øget fokus på efterretninger og beskyttelse af egne enheder og
- effektiv brug af militære enheder kræver på samme tid højt kvalificeret personel, samtræning, ledelse og støttefunktioner samt missions-specifik uddannelse.

Der er imidlertid en række forhold, der hver især trækker i forskellig retning i relation til fremtidige militære operationer:

- øgede krav til reaktionstid, samtidig med øgede krav til udholdenhed,
- deltagelse i operationer spredt over flere geografiske placeringer øger krav til støttefunktioner flerfold og
- multinationale højintensitets operationer kræver samlet mere avancerede styrker end andre operationer.

Samlet er der således en række udfordringer for udformningen af fremtidens norske forsvar baseret på de identificerede opgaver og kravene.

Udvalget konkluderer at Forsvaret skal være fleksibelt og at hver enkelt enhed skal kunne løse et bredt spektrum af opgaver.

FELLES ENHETER	LANDSTRIDSKREFTER	SJØSTRIDSKREFTER	LUFTSTRIDSKREFTER
<u>Nasjonell kommandostruktur</u> FOMK LDKN 13 HV-disinkter	<u>Taktisk ledelse</u> Taktisk mobil landkommando	<u>Taktisk ledelse</u> Taktisk maritim kommando	<u>Kontroll og varsling</u> ARS Søreie ARS Møgere
<u>Etterretningstjenesten</u>	<u>Brigade</u> Mekanisert infanteribrigade (Brig N)	<u>Fregatter</u> 3 Fridfjøl Nansen-klasse (= 2 i perioden 09-12)	<u>Kamofly</u> 48 = 9 F-16
<u>Forsvarets spesialstyrker</u>	Brigaden består av: 2 Mekaniserte infanteribataljoner (Telemark bataljon og Br 2) Panserbataljon Sembandebataljon Artilleribataljon CSS-bataljon Ingeniørbataljon Etterretningsbataljon	<u>U-båter</u> 6 Ula-klasse	<u>Maritime overvåkingssky</u> 4 P3-C Orion 2 P3-N Orion
<u>Felles enheter for</u> ARBC-veier	Sanitetskompani MP-kompani Maskin- og konstruksjonskompani Bro- og oversættingskompani	<u>Mineruddjning</u> 6 Oksøy/Alta-klasse minejakt og mineveivp	<u>Elektronisk kriteringsfly</u> 2-1 OA-20 Jot Falcon
Etaploskrydding	<u>Andre yrdainser</u> Grensevakt HM Kongens Garde	<u>Motorfordoblerer</u> 3 Skjold-klasse (= 3 i perioden 09-12) 2 Haul-klasse (utløses 2008)	<u>Transportfly</u> 4-8 C-130 [4 nye transportfly under anskaffelse]
Informasjonsoperasjoner	<u>Maritime kystvåpen</u> Marinejegerkommando Minedykkerkommando Kystjegerkommando Taktisk båtvadron	<u>Helikopter</u> 12 = 6 transporthelikopter (Bell 412) 4 lysvakthelikopter (Lynx) (NH 90 forsinket levering) 12 redningshelikopter (Sea King) Fregatthelikopter (NH 90 forsinket levering)	
ISTAR	<u>Logistikkommando</u>	<u>Logistikk/kommandostab</u> KNM Tyr og Valkyren, (nytt fartøy under utredning)	<u>Helikopter</u> 4-8 C-130 [4 nye transportfly under anskaffelse]
Kjemisk analyse	<u>Kostemanset</u> 5 000 Innsatsstyrke 25 000 Forsterkningsstyrke 20 000 Oppfølgingsstyrke	<u>Kystvakt</u> 1 Bvalbard-klasse 3 Nordkapp-klasse 7 Innleide fartøy 5 indre kystvakt	<u>Helikopter</u> 12 = 6 transporthelikopter (Bell 412) 4 lysvakthelikopter (Lynx) (NH 90 forsinket levering) 12 redningshelikopter (Sea King) Fregatthelikopter (NH 90 forsinket levering)
Kommando-, kontroll- og informasjon			<u>Nesams luftvern</u> 1 deployerbart batteri 1 mobiliseringsbatteri
Logistikkstøtte			2 basissett (logistikkstøtte)
Luftbåren bakkeovervåking			UAV-kapasitet (forberedde stabiler)
Psykologiske operasjoner			Luft-til-luft lenking (finniale)
Sanitet			1 luftheimvernansett
Sivil-militær koordinering			
Siviltret, ferier			
Strategisk lufttransport			
Strategisk sjøtransport			
Transport			
Vertalendestøtte			

Udvalget noterer sig at Forsvarschefen på trods af en kraftig omstilling fra mobilisering til stående styrke, fortsat mener der er en ubalance mellem den operative og støttende struktur.

Udvalget redegør herefter i detaljer den norske budgetmodel, økonomiske og administrative forhold, personelmålsætninger samt lokaliseringer af Forsvaret.

Der foretages en række vurderinger af betydningen af værnepligt, udfordringer for virksomhedsmodellen og et behov for øget fokus på ledelse.

Vurdering af udvalgte dele af forsvarspolitikken

Udvalget er stillet som opgave at vurdere relevansen af udvalgte dele af forsvarspolitikken. Norge har inddelt Forsvarets opgaver i tre hovedgrupper:

- nationale oppgaver,
- oppgaver der løses i samarbejde med allierede eller koalition og
- andre oppgaver.

Nasjonale oppgaver	1. Sikre nasjonalt beslutningsgrunnlag gjennom tidsmessig overvåking og etterretning.
	2. Hevde norsk suverenitet og suverene rettigheter
	3. Ivareta norsk myndighetsutøvelse på avgrensede områder
	4. Forebygge og håndtere sikkerhetspolitiske kriser i Norge og norske områder, herunder begrenset militær aggresjon
Oppgaver som løses i samarbeid med allierte og andre	5. Bidra til flernasjonalt krisehåndtering, herunder internasjonale fredsstøttende operasjoner
	6. Bidra til kollektivt forsvar av Norge og NATO mot trusler, anslag og angrep
Andre oppgaver	7. Bidra til internasjonalt militært samarbeid mot spredning av masseødeleggelsesvåpen, innen nedrustning og støtte til sikkerhetssektorreform
	8. Bidra til ivaretagelse av samfunnsikkerhet og andre sentrale samfunnsoppgaver

Udgangspunktet for udvalget arbejde er at der er sket en skævvridning af opgaver og ressourcer over tid, således at Forsvaret i dag er pålagt flere opgaver end ressourcerne berettiger.

Sammenhængen mellem de stigende opgaver og de begrænsede ressourcer stiller Forsvaret og udvalget overfor en udfordring. Udvalget konstaterer at der fremadrettet må ske prioritering af opgaverne, disse skal løses effektivt og omkostningsbevidst.

Ved at sikre alle kapaciteter gøres fleksible kan den enkelte kapacitet bidrage til løsning af en række opgaver på tværs af organisationen. Den store udfordring består i at en stor del af kapaciteterne kun kan være et sted af gangen. I forlængelse af ønsket om fleksible enheder ønskes i til-

læg enheder, der kan anvendes også i feltet mellem militære og civile opgaver. Endelig stiller ønsket om kort reaktionstid kravet om udholdenhed under pres.

Udvalget prioriterer de nationale opgaver højest og underkender ikke betydningen af deltagelse i internationale operationer.

Samlet argumenterer udvalget for at national og international krisehåndtering prioriteres, deltagelse i internationale operationer og kollektivt forsvar. Dette medfører at der vil være færre ressourcer til rådighed for de andre opgaver. Grundlæggende kan overvågning og efterretning ikke prioriteres lavere og derved må de være myndighedsudøvelse, bidrag til nedrustning og bidrag til samfundssikkerhed, der må nedprioriteres.

Denne overordnede prioritering kræver samarbejde på tværs af sektorer og myndigheder i Norge. Yderligere understreges behovet for øget samarbejde mellem Forsvaret og den civile sektor. Der bør sikres udvikling af strategier for norsk sikkerhed i et bredt helhedsperspektiv. Udvalget opfordrer regeringen til at oprette et organ til samarbejde og koordinering, der skal løse opgaver, der som eksempel løses af "*nationale sikkerhedsråd*" i andre lande.

Udvalget redegør for en række forhold der fremover vil være styrende for Forsvaret. Indenfor personelområdet, omtales vægten af øget fokus på fastholdelse og kompetencestyring. Som en vigtig del indenfor kompetencestyring findes Forsvarets samlede "*kunnskapsproduksjon*". Arbejdsbelastning og familiepolitik skal i varetages fornuftig for at sikre løsning af opgaverne. Forsvaret skal naturligt følge udviklingen indenfor ligestilling og krav til mangfoldighed på arbejdsmarkedet. Forsvaret skal kunne redegøre for brugen af ressourcer og der skal være kontrol med driftsudgifter.

Udvalget behandler spørgsmålet om behov for værnepligt og konstaterer at Forsvarets fremover har behov for en massiv rekruttering gennem værnepligten. Værnepligten henføres direkte til grundlaget for et troværdigt forsvar samt middel til at opretholde handlefrihed. Værnepligten skal naturligvis tage udgangspunkt i Forsvarets behov. Udvalget tillægger tillige værnepligten betydning for integration på tværs af sociale, kulturelle og geografiske skel i det norske samfund. Med udgangspunkt i ovenstående anbefaler udvalget at værnepligten udstrækkes til at gælde både mænd og kvinder, og ikke som nu kun halvdelen af befolkningen.

Udvalget opfordrer til øget samarbejde internationalt ikke bare i operationer, men også indenfor uddannelse og materiel, for at opnå synergien mellem mindre nationers forsvar. Udvalget identificerer handlefrihed over flernationale løsninger som en stor udfordring. Samlet anbefaler udvalget øget internationalt samarbejde og fokusering på enkelt kapaciteter, for at høste frugten af synergi. Størrelsen i udviklingsmiljø, uddannelse og øget effektivitet er vægtige argumenter.

Udvalget mener at internationalt samarbejde skal tage udgangspunkt i følgende tre kriterier:

- norske myndigheders begrænsninger i råderet over kapacitet
- egne muligheder for at opretholde og videreudvikle den operative evne og bæredygtige udviklingsmiljøer og
- mulighederne for økonomisk effektivisering.

Udvalget identificerer ikke egentlige kapaciteter eller områder, der er egnede til internationalt samarbejde ud over det arbejde, der allerede pågår i NATO. Det svensk-norske samarbejdsinitiativ fremhæves som særligt interessant at følge videre.

Arbejdet med at gøre militære kapaciteter og Forsvaret som myndighed klar til at supplere og assistere andre dele af det norske samfund, bør give en række afsmittende effekter på blandt andet internationale operationer. Samtidig bør planlægning og koordination af denne indsats fremadrettet styrkes og et særligt organ til at inddrage Forsvaret i Totalforsvaret og andre samfundsopgaver bør ske i et nyoprettet "sikkerhedsråd" der skal være et permanent organ på statssekretærniveau.

I forbindelse med udvalgets afdækning af udfordringer indenfor placering af Forsvaret fremover, fremhæver udvalget tilstedeværelse i Nordnorge som vigtig. Derudover identificerer udvalget en række områder, som har betydning for Forsvaret i forbindelse med placering af tjenestesteder. Uddannelsesmiljøer bør have en hvis størrelse for at være robuste og effektive. For at sikre fastholdelse og familiepolitik bør tjenestesteder ligge centralt og give mulighed for pårørende at have fornuftigt arbejde. Større tjenestesteder vil give større forudsigelighed og derved virke mere attraktive. Udvalget påpeger at det ikke er Forsvarets ansvar at udføre lokalpolitik eller særlig regionsstøtte, hvorfor eventuelle ekstraomkostninger ved sådanne dispositioner, bør friholdes Forsvaret.

Forsvarspolitiske hovedprioriteringer 2009-2012

Udvalget foreslår et skift i finansieringen af Forsvaret. Et moderne, effektivt og troværdigt forsvar kan kun opretholdes ved en kontinuerlig

udvikling. Konkret vil udvalget styrke Forsvaret på tre måder. For det første skal der ske et økonomisk løft for at kompensere for de sidste mange års efterslæb indenfor bevillinger. For det andet skal der ske en mere effektiv udnyttelse af ressourcerne. For det tredje skal Forsvaret sikre forudsigelige bevillinger i en længere periode for at kunne disponere bedre.

Overordnet anbefaler udvalget at følgende retningslinjer lægges til grund for Forsvaret i perioden 2009-2012:

- Forsvaret indrettes til at varetage opgaver med national krisehåndtering, kollektivt forsvar og internationale operationer. Egentlige myndighedsopgaver videreføres. Forsvaret forudsættes at besidde evnen til efterretningsindhentning og overvågning.
- Forsvarets personelpolitik indrettes så den tager hånd om kundskaber, kompetencer og erfaringer.
- Værnepligten opretholdes som pligt for mænd og udvides til også at give kvinder mulighed.
- Samarbejde med andre nationer styrkes på materiel- og personelområdet for at tilvejebringe fælles effektive løsninger.
- Forsvarets evne til at samarbejde med civile aktører nationalt og internationale styrkes og der nedsættes permanent organ til at planlægge og koordinere indsatsen i internationale operationer.
- Forsvaret skal være tilstede både i Nord- og Sydnorge, og mulighed for effektiv træning opretholdes i begge landsdele.
- Forsvaret fortsætter det tætte samarbejde med norsk industri for at udnytte dette ved materielanskaffelser.

Samlet skal Forsvaret fokusere på den operative evne. Langtidsplanlægning og opfølgning skal styrkes. Forsvarets øverste ledelse skal sættes i stand til at planlægge og omstille Forsvaret kontinuerligt på strategisk niveau.

Udvalget gennemgår herefter struktur og virksomhed indenfor strategisk og operativ ledelse, *Etterretningstjenesten, Hæren, Sjøforsvaret, Luftforsvaret, Heimevernet og Forsvarets Logistikkorganisation.*

Hæren styrkes betragteligt med stående styrke. Styrkelsen anbefales at ske gennem konvertering af én uddannelsesbataljon til én stående reaktionsstyrkebataljon.

Sjøforsvaret fortsætter med udgangspunkt i den nuværende struktur. Udvalget fremhæver betydningen af ubåde, også efter 2020, som er planlagt levetid for ULA-klassen. SKJOLD-klassen som er under fær-

diggørelse stoppes og et egentligt *MTB-våben* nedlægges. Udvalget læner sig i spørgsmålet om videreførelsen af SKJOLD projektet op ad den norske Forsvarschefs Forsvarsstudien, hvor der argumenteres for at SKJOLD-klassen ikke vil være bredt anvendelig og dens kapacitet i stor grad vil være dækket ind af andre af flådens enheder, Luftforsvaret og Kystvakten.

Udvalget anbefaler således at den fremtidige struktur i *Sjøforsvaret* ser således ud:

Fem fregatter

Seks mineryddere

Seks undervandsbåde

Logistikflotil

Marines jegervåben (marinejeger, minedykker, kystjeger og taktisk båt-skvadron)

Kystvakten

Perspektiv frem mod 2020

Det er det grundlæggende og tidløse ansvar for at skabe sikkerhed for staten, befolkningen og samfundet, beskytte og fremme nationale værdier og interesser, der tilsiger at Norge skal have et forsvar.

Det grundlæggende og tidløse behov for et forsvar bliver synliggjort gennem den usikkerhed, der præger den internationale udvikling. Både relationerne mellem stormagterne, globale spørgsmål som begrænsede ressourcer, internationale terrorisme, spredning af masseødelæggelsesvåben og klimaændringer, bidrager til usikkerheden i det internationale sikkerhedspolitiske perspektiv frem mod 2020.

Udviklingen i Nordområderne er stor og der er udsigt til øgede udfordringer. Norge står alene med flere af disse udfordringer, og derfor skal Norge have national handlefrihed, herunder et forsvar.

Der er en uløselig sammenhæng mellem Norges og international sikkerhed, baseret på international folkeret. FN og NATO udgør derfor det internationale fundament for Norges sikkerhed. Deltagelse i løsning af de sikkerhedspolitiske opgaver FN og NATO står overfor giver således Forsvaret øgede opgaver.

Udvalget mener at have redegjort for at uagtet øgede effektiviseringer og omstillinger vil det fortsat være en grundlæggende udviklingstræk at det bliver stadig dyrere at drive og forny en given struktur.

Udvalget prioriterer prioriteringen af investering af nye kampfly i perspektivet frem mod 2020.

Samlet anbefaler udvalget øgede bevillinger til Forsvaret i perioden 2009-2012 på 1 milliard kroner og understreger at det skal sikres at der også fremover er forudsigelighed og stabilitet i planlægningen af Forsvaret.

DEN NORSKE FORSVARSCHEFS FORSVARSSKITSE 2007 - MED SÆRLIGT HENBLIK PÅ SJØFORSVARETS UDVIKLING

Samtidigt med den norske forsvarskommissions arbejde, har den norske forsvarschef, General Sverre Diesen udarbejdet sin egen forsvarsskitse. Sammen med kommissionens betænkning og anbefalinger skal denne danne grundlag for det forslag vedrørende forsvarets langtidsudvikling, der skal behandles i Stortinget i 2008. Det vigtigste afsnit, der vedrører det norske sjøforsvar, vil her blive gengivet i sin helhed, men indledningsvist vil et par interessante afsnit vedrørende det norske forsvars opgaver og ambitionsniveau, operativ struktur, værnepligt, om norsk-svensk militært samarbejde og om Forsvarets kulturarv blive citeret i uddrag. Oversættelsen fra norsk er foretaget af redaktionen.

Forsvarets opgaver og ambitionsniveau

Norge anvender i 2007 ca. 31. mia. n.kr.på forsvaret, hvad der er et betydeligt beløb. Det er da også muligt inden for rammerne af dette budget at skaffe landet et passende forsvar i forhold til de sikkerhedspolitiske udfordringer, vi står over for, og den militær-strategiske situation i vore nærområder. Implicit i dette ligger, at et omfattende invasionsforsvar med selvstændig national evne til driv e forsvarskamp på eget territorium over tid, i forventning af allierede forstærkninger, hverken kan eller bør være nogen ambition for Norge. For det første ville det, set i lyset af sådanne scenariers helt teoretiske sandsynlighed, være et meget lidt rationelt svar på dagens reelle sikkerhedsudfordringer. Fordi dette ville indebære at gå tilbage til et stort, mobiliseringsbaseret landforsvar som vil have begrænset eller ingen anvendelighed for de scenarier som forsvarsplanlægningen i dag må bygge på, ud fra magt- og interesseforholdene i vort nærområde. Dernæst er det uanset helt urealiserbart rent økonomisk i vor tid, p.g.a. den stærke vækst i omkostningerne på moderne materiel, kombineret med, at vi ikke længere kan basere os på amerikansk våbenhjælp.

Det betyder, at det rationelle og realistiske ambitionsniveau for et moderne norsk forsvar i forhold til de opgaver, vi må kunne varetage alene er

- At sikre selvstændig national evne til at varetage overvågning og situationsbevidsthed i vore nærområder
- At sikre evnen til myndighedsudøvelse og suverænitetsbevarelse
- At sikre evnen til krise- og episodehåndtering i en tilspidset konflikt-situation.

I tillæg kommer så de opgaver, vi må kunne bidrage til, sammen med vore allierede, i første række evnen til forsvar af norske interesser og norsk område dersom en konflikt alligevel eskalerer til regulær krig. Det vil i så fald kræve tilstedeværelse af store allierede forstærkninger og vil derfor være en kollektiv forsvarsopgave for NATO. Skal norske myndigheder have politisk og militær indflydelse på en større allieret operation i Norge, må vi imidlertid være i stand til at sætte relevante og vigtige styrkebidrag ind i en sådan operation. Dermed vil dette også påvirke forsvarsstrukturen, ikke mindst kvalitetsmæssigt. Allianceafhængigheden må med andre ord genspejles i Forsvarets udformning, og dette ses reflekteret i studiets forslag til forsvarsstruktur. Dermed har strukturen også de kvaliteter, som bedst sætter os i stand til at løse den sidste af Forsvarets dimensionerende opgaver, nemlig at deltage sammen med vore allierede i internationale operationer andre steder i verden.

Operativ struktur

Ud fra de krav til Forsvaret som den moderne trussel indebærer i forhold til varslings- og andre faktorer, vil en forsvarsstruktur, som skal være tilpasset udfordringen, til enhver tid skulle bestå af stående styrker med høj reaktionsevne, træningsstandard og materielstandard. Dette må suppleres med et fortsat mobiliseringsbaseret men alligevel veltrænet og veludstyret Hjemmeværn. Hjemmeværnet skal give Forsvaret evnen til at sikre vigtig infrastruktur og virksomhed, og være i besiddelse af den nødvendige udholdenhed og råstyrke til at kunne beskytte samfundet mod en asymmetrisk trussel over tid. Kvalitetskravene til forsvarsstrukturen er også en følge af, at den må kunne operere nært sammen med allierede styrker. Det er forudsætningen for at norsk medvirken i en allieret operation på norsk område er mulig.

Dermed er disse afdelinger også egnet som norske styrkebidrag ved internationale operationer i regi af NATO, FN eller andre organisationer. Men dette ændre ikke strukturens grundlæggende rationale, som primært er at sikre den norske regerings nationale handlefrihed i en krise på eller nær vort eget område.

På dette grundlag anbefales der en operativ struktur som i hovedsagen viderefører dagens kapaciteter, dog med enkelte undtagelser. Vigtigst af

disse er, at MTB-våbnet foreslås nedlagt, at Hjemmeværnet foreslås reduceret med 20.000 mand, og at Hærens to uddannelsesbataljoner i Nord-Norge foreslås erstattet af en stående bataljon med i hovedsagen hvervet personel.

Der anbefales imidlertid også en satsning på nye og fremtidsrettede kapaciteter. Blandt disse er sammenkobling i netværk af alle hovedvåbensystemer og -platforme ved hjælp af informations- og kommunikationsteknologi, evnen til operationer i det computergenereret rum og øget mobilitet gennem anskaffelse af flere transporthelikoptere.

Værnepligt

Værnepligten er afgørende for både Forsvarets rekrutteringsevne og for evnen til at bemane dele af strukturen. Specielt ved de fredsoperative afdelinger, som H.M.Kongens garde, garnisonen i Syd-Varanger og Kystvagtens fartøjer vil bemanningen med værnepligtige fortsat være den bedste løsning. Tilsvarende vil Hjemmeværnet være helt afhængigt af værnepligt. Det er derfor afgørende at værnepligten bibeholdes med udgangspunkt i Forsvarets behov, således som det allerede er politisk besluttet i forbindelse med behandlingen af tidligere opstillede langtidspaner. Samtidig må Forsvaret udnytte de værnepligtige på en størst mulig *cost-effektive* og meningsfyldt måde, og der er derfor behov for en større grad af differentiering i den måde militærtjenesten indrettes på. Det anbefales en ny, trinvis og delvis netbaseret sessionsordning, blandt andet for at kunne selekttere og målrette tjenesten bedre i forhold til den enkeltes motivation, egnethed og ønsker.

Forsvarschefen ønsker at videreføre arbejdet med at øge kvindeandelen. For at sikre at Værnepliktsverket når frem til alle kvinder i den aktuelle årgang med information om tjeneste- og karrieremuligheder i Forsvaret, anbefales det at første del af den nye sessionsordning – det vil sige den netbaseret del – gøres obligatorisk for kvinder.

Værnepligtens udfordring i forhold til kompetencekravene er ikke at man ikke kan uddanne værnepligtige mandskaber og afdelinger til en acceptabel standard i løbet af førstegangstjenesten. Udfordringen er derimod

- At det meste af tjenestetiden er gået før mange af afdelingerne opnår den nødvendige færdighed og anvendes operativt,
- At der efter hjemsendelsen ikke er brug for – og heller ikke materiel til – mandskaberne i en reserve eller mobiliseringsorganisation i Forsvaret,

- At de værnepligtige ikke kan anvendes i udenlandsoperationer uden at lade sig hverve for en kortere eller længere periode efter førstegangstjenesten.

Forholdet mellem nødvendig ressourceindsats i forbindelse med oplæringen og den operative nytte er med andre ord i færd med at blive meget ubalanceret for enkelte kategorier af værnepligtige. Således bruger Hæren nu 9 måneder før afdelinger opstillet med det tungeste og mest kompetencekrævende udstyr og de mest krævende opgaver er operative, og dette efterlader en operativ nytteperiode på maksimalt 3 måneder før mandskaberne hjemsendes og man må begynde forfra. Dette indebærer, at man for hver enhed, der er indsatsklar, yderligere må have tre enheder under oplæring. Da dette er økonomisk urealisérbar, er kravet i dag sænket til 6 måneders træning for Hærens

Afdelinger i Nord-Norge, hvad der betyder, at de to bataljoner ved Brigade Nord aldrig kan stille mere end en bataljon ned til dels begrænset operativ evne. Dette har også et moralsk aspekt, idet man med den herskende ordning i sidste instans kan blive nødt til at sende utilstrækkeligt trænede styrker i kamp. Der er derfor såvel økonomiske som praktiske og moralske grunde til at disse to uddannelsesbataljoner foreslås erstattet med en hvervet bataljon. Ved støtte- og forsyningsafdelingerne i Brigade Nord vil det derimod fortsat være naturligt med et noget større indslag af værnepligtige, suppleret med et antal frivillige på beredskabskontrakt.

Tilsvarende eksempler findes i de øvrige værn, for eksempel er det i dag ikke muligt at benytte andet end hvervet mandskab om bord på teknisk avancerede og komplekse orlogsfartøjer, i det mindste ikke til andet end et begrænset antal mere enkle arbejdsopgaver. Dette er årsagen til at studiet foreslår at forskyde tyngdepunktet mellem befalingsmænd og hvervede på den ene side og værnepligtige på den anden, til fordel for flere specialist-befalingsmænd og hvervede. Formålet med dette er at sikre at de store investeringer i opbygning af kompetencer ikke løbende går tabt ved stadige rotationer af nye mandskaber.

Værnepligten vil dog fortsat være hovedindgangen til Forsvaret, og grundlaget for al rekruttering af personellet. Der lægges ikke op til at ændre dette hovedprincip. Strukturens behov er således en indkaldt styrke på ca. 8.500 værnepligtige pr. år, hvoraf ca. 7.000 forventes at fuldføre tjenesten. I denne sammenhæng er det vigtigt at minde om at det som i højeste grad påvirker værnepligtens legitimitet er at de værneplig-

tige selv opfatter tjenesten som meningsfuld og at den kompenseres på en måde, der opfattes som rimelig. Hvorvidt det er 7.000 eller 9.000 værnepligtige af en samlet ungdomsårgang på omkring 60.000, som gør tjeneste påvirker således næppe ordningens legitimitet nævneværdig. Dersom Forsvaret skulle blive nødt til at indkalde flere værnepligtige end der egentlig er behov for og ressourcer til, vil dette tværtimod kunne svække ordningens omdømme og legitimitet ved at tjenesten så bliver dårligere for et større antal.

Norsk-svensk samarbejde

På baggrund af de konklusioner, der er opstillet i "den norsk-svenske mulighedsstudie", anbefales det er følgende yderligere udvikles:

- Samarbejde om luftovervågning, herunder udvikling af fælles uddannelse, sensorplaner, materielplaner og fælles kommunikationsplan for bedst muligt informationsudnyttelse.
- Samordning af transportflykapacitet og understøttelsesapparatur i forbindelse med nye NH-90-helikoptere.
- Samarbejde om fælles brug af luftrum og skyde- og øvelsesområder.
- Logistiksamarbejde om blandt andet transportkontrol og en eventuel fælles anskaffelse af logistikfartøjer
- Operativt samarbejde om minerydning, sanitet, militære observations-team (MOT 1325) og eventuel havovervågning.
- Samarbejde om anskaffelse og opdatering af ens hærmateriel som artilleri (Archer) og stormpanservogn (CV 90), og samarbejde om fælles midtvejsopdateringer (MLU).
- Fælles styrkebidrag til internationale operationer, med udgangspunkt i støttefunktioner, men også operative bidrag op til bataljonsniveau.

I tillæg anbefales det, at andre identificerede muligheder for samarbejde nærmere undersøges og konkretiseres snarest muligt.

Forsvarets kulturarv

Forsvaret skal forvalte en historisk kulturarv bestående af af fæstningsværker, museer og musikkorps. Der anbefales derfor en fællesledelse og forvaltning af Nationale Fæstningsværker og Militær Kultur (NFMK) under én chef, med en årsværksramme på 230. CH NFMK tildeles rollen som Forsvarets kulturchef. NFMK skal være en del af Forsvarets samlede informations-, rekrutterings- og markedsføringskapacitet, og må i sit virke støtte sig til Forsvarets Mediesenter (FMS), Forsvarets Presse- og informationstjeneste (P&I) samt Vernepliktsverket.

Anbefalet operativ struktur for Sjøforsvaret

For at kunne varetage de maritime basiskapaciteter videreføres en fartøjsstruktur med fem fregatter med NH 90-helikoptere, seks minderydningsfartøjer og seks ubåde. Hele fartøjsstrukturen bliver videreført ved Haakonsvern Orlogsstation. Sjøforsvarets struktur bliver udstyret med avancerede satellitkommunikationssystemer som fremmer samvirket mellem enheder på land og i luften, nationalt og internationalt, og giver øget fleksibilitet. Marinens jægerkorps videreføres stort set som i dag, med marinejægere, kystjægere og minedykkere beregnet til kystnære operationer. Det anbefales at styrke Marinejægerkommandoet (MJK) og Kystjægerkommandoet (KJK). En taktisk maritim kommandostab (CNORTG=Commander Norwegian Task Group) videreføres for at kunne lede integrerede maritime operationer. Nyt logistik- og transportfartøj anskaffes for at forbedre udholdenheden, og forbedre evnen til at deployere integrerede maritime enheder over store afstande. Sjøforsvarets landbaserede radiosystemer og sensorer, herunder kystradarkæden i nord, er en forudsætning for at kunne udføre suverænitetshævdelse og kontrol langs kysten. Sjøforsvarets sensorkapacitet videreføres som i dag. Behovet for en fast national kommunikationsinfrastruktur revurderes som en følge af øget satsning på satellitkommunikation.

CNORTG er et sømilitært ledelselement på taktisk niveau, som sikrer effektiv ledelse og koordinering af sømilitære operationer og deres berøringsflade til igangværende fællesoperationer i forbindelse med national krisestyring. CNORTG vil også kunne udgøre ledelselementet i et integreret maritimt norsk styrkebidrag i internationale operationer, eller vil kunne udgøre en kærnestab for ledelse af en multinational maritim styrke.

Fregatterne er meget scenario-robuste multirulleplatforme, og vil være anvendelige i mange forskellige situationer og scenarier. Den varierede udrustning med hensyn til sensorer og våben giver fregatterne kapacitet til at bekæmpe både undervands- overflade- og luftmål. Luftværnssystemerne om bord planlægges inden for nær fremtid at blive forbedret, og vil da give fartøjerne muligheden for at kunne fungere som flydende områdeluftværn for større områder mod et bredt spektrum af fly- og missiltrusler. Som supplement planlægges det at udvikle fregatternes evne til at levere præcisionsbeskydning af landmål, hvad der vil bidrage til at styrke Forsvarets samlede militære kapacitet og evne til at udnytte denne i et netværksbaseret operationskoncept.

Ubådene er i kraft af deres specielle egenskaber en strategisk kapacitet, som en modpart altid vil være tvungen til at tage hensyn til på grund af

fartøjernes store evne til at operere skjult kombineret med stor ildkraft mod overflademål. Dertil kommer, at ubådene har en række andre anvendelsesområder, blandt andet skjult landsætning af specialstyrker fra neddykket position, som efterretningsplatforme for overvågning af skibstrafik og havne, samt i fremtiden også som mulige platforme ved beskydning af mål på land.

Ministrygerne sikrer national evne til at rydde prioriterede dele af søterritoriet for miner. Miner må anses for stadig at være et billigt, effektivt og derfor også farligt våben i hænderne på både statslige og ikke-statslige aktører. Mineuskadeliggørelseskapaciteten vurderes derfor som vigtig og nødvendig for at sikre mulighederne for både national anvendelse af havne og anløbssteder, samt ved modtagelsen af allierede forsærkninger i en krisesituation.

Marinejægerkommandoen (MJK) styrkes. Enheden indgår i Marinens struktur. Den er udgør en fællesværnsressource og skal være en fleksibel og operativ specialstyrke som med en høj reaktionsevne og kvalitet skal løse nationale og internationale opgaver. Enheden skal have evne til at planlægge og gennemføre hele spektret af *Special Operation Forces*-opdrag med særlig fokus på operationer i det maritime miljø og støtte til andre maritime enheder.

Minedykkerkommandoen (MDK) indgår som et element i den samlede mineuskadeliggørelseskapacitet, og skal dække de mest grunde og smalleste dele af farvandene som normalt vil være utilgængelige for ministrygere. MDK har også en vigtig militær og fredsoperativ rolle, der er knyttet til andre typer af eksplosivrydning på land og til søs, og indgår i denne rolle et element i Forsvarets samlede eksplosivrydningsberedskab.

Kystjægerkommandoen (KJK) er, i samvirke med Taktisk Bådeskadron (TBS), specielt udrustet og trænet til at operere i grænsezone mellem sø og land. Enhedens primære rolle er at bidrage til opklaring, situationsoversigt og sikring af smalle farvandsafsnit for Marinens fartøjer. Den har også kapacitet til at nedkæmpe mindre sømål og spredte landelementer, der opererer i kystzonen, samtidig med, at enheden kan foretage måludpegninger ved beskydning fra fly og fartøjer. KJK styrkes ved øget bemanning. På kort sigt anbefales det, at KJK videreudvikles til en let amfibieenhed med evne til at gennemføre krisestyringsoperationer på land i de dele af kystzonen som er utilgængelig for regulære hærstyrker. Desforuden kan enheden bidrage til rene landoperationer. KJKs mobilitet og evne til at operere i et typisk norsk fjordlandskab gør den til

en unik og meget værdifuld kapacitet, specielt i den nordlige del af landet.

Marinens logistikvåben skal bidrage til at den maritime strukturs indsatssevne opretholdes i operationer som pågår over nogen tid. For at en sådan støtte skal være effektiv må logistikstøtteapparatet kunne følge den maritime styrke, hvor denne til enhver tid deployeres og opererer. Dette indebærer, at den også må kunne etableres på eget logistikfartøj. Den anbefalede logistikfartøjsløsning sørger for fleksibel understøttelse af den maritime struktur, og giver samtidig deployeringsevne og basekapacitet for maritime strukturelementer som ellers ikke er i besiddelse af en sådan evne. Fartøjsløsningen kan også bidrage med administrativ transportkapacitet ved overførsel af hær- og flystyrker til internationale operationer.

MTB-våbnets Skjold-klasse er udviklet primært til kystnære operationer i en anti-invasionsrolle ved at kunne sænke selv store overfladefartøjer med langtrækkende sømålsmissiler. Kampkraft mod overfladefartøjer kan imidlertid også leveres af de nye fregatter med sømålsmissiler (Naval Strike Missile, NSM) og af ubådene med torpedoer. Dagens kampfly har desuden en sådan evne i moderat grad, mens nye kampfly vil blive udstyret med en god evne til bekæmpelse af overflademål. Den anbefalede strukturs kapacitet til at bekæmpe overfladefartøjer vurderes som god. MTB Skjold-klassen tilfører ingen væsentlige nye kapaciteter som ikke allerede indgår i den anbefalede struktur. Med baggrund i en vurdering af denne kapacitet holdt op mod andre strukturelementer, de operative behov, og de økonomiske rammer, anbefales det derfor ikke at viderefører MTB Skjold-klassen.

Kystvagten videreføres med ti havgående fartøjer og fem fartøjer beregnet til kystvagtjeneste i indre farvande. Af de 10 havgående fartøjer vil KV SVALBARD og de tre fartøjer af Nordkapp-klassen operere med nye NH 90-helikoptere. Med moderne fartøjer og maritime helikoptere støttet af maritime patruljefly, øges den havgående kystvagts kapacitet i forhold til i dag. Fartøjerne i de indre farvande udrustes med mindre, hurtiggående patruljefartøjer, som vil give Kystvagten større fleksibilitet og en bedre evne til at nå ind i farvandsafsnit, som er utilgængelige for de større moderfartøjer.

STORADMIRAL KARL DÖNITZ'

MEMOIRER

Et resumé og nogle kommentarer

af kommandør S.S.v.F.Kieler

I forlængelse af kommandør Kielers artikel om Storadmiral Erich Raeders erindringer har redaktionen anmodet forfatteren om på tilsvarende vis at gennemgå hans efterfølger, Storadmiral Karl Dönitz' erindringer og vurdere dennes virke under 2. verdenskrig.

Ligesom Raeder har Dönitz konciperet sine memoirer, mens han sad fængslet efter Nürnberg dommen. Hans til engelsk oversatte bog "Ten Years and Twenty Days" er dog først blevet udgivet efter, at han har haft lejlighed til at studere britiske kilder, herunder S.W. Roskills autoritative værker om den Britiske Flåde under 2. verdenskrig.

I modsætning til Raeder, har Dönitz kun behandlet perioden fra 1936, hvor han blev udnævnt til chef for den tyske krigsmarines ubådsvåben ("Führer der U-boote"), og til den tyske kapitulation i maj 1945, efter at han var blevet udnævnt til Hitlers efterfølger. Der bør derfor indledes med et kort resumé af Karl Dönitz' baggrund og tjeneste i den kejserlige marine under 1.verdenskrig og hans senere karriere under Weimar styret, indtil han i 1939 - efter Hitlers magtovertagelse - blev admiral med titel af "Befehlshaber der U-boote".

Karl Dönitz blev født i 1891 og var altså 15 år yngre end Raeder, som han i januar 1943 afløste som øverstkommanderende for den tyske krigsmarine under 2. verdenskrig. Han kom fra et jævnt borgerligt hjem - uden adelige eller militære aner - med en far, der var ingeniør i det kendte optik-firma "Zeiss". Familien var i Karls barndom bosat i omegnen af Berlin. Der var to sønner, som mistede deres mor som mindreårige. Faderen giftede sig ikke igen og stod derfor alene for drengenes opdragelse og uddannelse, en kristen og klassisk/akademisk opvækst, som det var normen for sønner af middelklassen i datidens Tyskland. Det var til lige en patriotisk familie, der så op til den præjsiske kultur, som den på toppen var repræsenteret ved Kejseren og ledere og personligheder som Bismarck og Tirpitz, hvor sidstnævnte stod for den kejserlige marines opbygning. Det var en tidsperiode, hvor Tyskland søgte ligestilling med

Storadmiral Karl Dönitz

krydseren *Breslau*, som blev stationeret i Middelhavet som en del af en international flådestyrke, der var oprettet som følge af uro på Balkan, nærmere betegnet omkring Montenegro. Det var her, han for første gang fik kontakt med udenlandske søofficerer og fik lejlighed til at sammenligne deres uddannelse og holdninger med den tyske. Det var hans opfattelse, at briterne og tyskerne var de bedst uddannede og dedikerede i tjenesten. Det var i øvrigt også her, at udtrykket "Two White People" blev formuleret af en engelsk admiral, et udtryk som senere blev brugt i den tyske søofficer, von Hases, selv-oplevede beretning om Jyllandsslaget, udgivet efter 1. verdenskrig i bogen med titlen "Zwei Weissen Völker", en bog, der bl.a. er blevet brugt i tyskundervisningen på den danske søofficersskole.

Efter den behørigede edsaflæggelse til kejseren, som det praktiseredes i den tyske marine, blev han i efteråret 1913 udnævnt til søløjtnant, og gjorde derefter fortsat tjeneste i *Breslau*, nu som signalofficer. Krydserens artilleriofficer var kaptajnløjtnant Carls, som før 2. verdenskrig blev admiral og chef for den tyske Østersøflåde. Carls havde et godt øje til

det Britiske Imperium både i anseelse og konkurrencemæssigt på det industrielle-, handels- og kolonimæssige område, alt sammen som led i den nye tyske "Weltpolitik".

Karl bevarede livet igennem en stor respekt og taknemmelighed for sin far, som havde stået for hans opdragelse og holdninger.

Efter veloverstået "Arbitur" (studentereksamen) i 1910 søgte Karl Dönitz om optagelse som kadet i den kejserlige marine, efter eget udsagn for at kunne komme ud og se og opleve verden udenfor Tyskland, men formentlig også inspireret af den lidt ældre broder, Friedrich, som var gået i handelsmarinen.

Det sidste år af kadet-uddannelsen var han udkommanderet med

Dönitz, som en dygtig og ivrig ung søofficer, hvad der kan have haft betydning for Dönitz' senere karriere.

Ved 1. verdenskrigs udbrud den 4. august 1914 var *Breslau* underlagt slagkrydseren *Goeben*, der straks optog krigshandlinger ved at bombardere nogle franske troppetransportskibe i nordafrikanske havne. For at undgå en ulige kamp mod den britiske Middelhavsflåde søgte de to skibe derefter, som bekendt, til Tyrkiet, der skulle blive Tysklands allierede under 1. verdenskrig. Skibene blev overtaget af den tyrkiske regering, men de tyske besætninger forblev ombord, nu i tyrkisk tjeneste. *Breslau* blev herunder engageret i kamp mod russiske flådestyrker i Sortehavet og klarede sig godt, indtil den løb på en mine og måtte udgå af de løbende operationer.

De tyske besætninger blev under tiden i Tyrkiet også vidner til det mislykkede allierede Dardaneller-felttog i 1915. Det var dog lykkedes en britisk ubåd at trænge neddykket gennem strædet til Bosporus, hvor den sænkede nogle tyrkiske skibe, en dåd, der kan have gjort indtryk på Dönitz, som i 1916 blev kaldt hjem til Tyskland og efter ansøgning tilkommanderet det tyske ubådsvåben. Efter det uafgjorte Jyllandsslag satte den tyske søkrigsførelse nu på sit ubådsvåben ved i 1917 at erklære den uindskrænkede ubådskrig rettet mod de Allieredes søfart. Det var den form for søkrigsførelse, som skulle komme til at præge Dönitz i hans ledergerning under 2. verdenskrig.

Efter at have modtaget indledende ubådsuddannelse, blev Dönitz udkommanderet med U 39 som torpedoofficer. Båden var sammen med andre tyske ubåde stationeret på den østrigske flådebase, Pola, i Adriaterhavet, hvorfra de opererede mod skibsruterne i Middelhavet. Ubådschefen var både dristig og succesfuld og sænkede på nogle togter flere skibe, bl.a. et større italiensk troppetransportskib, hvor en stor del af de ombordværende soldater druknede, for ubåde var ude af stand til i større omfang at redde skibsforliste fra sænkede skibe. Erfaringerne fra disse operationer lærte Dönitz at udføre sit job uden at drage omsorg for eller få medlidenhed med modstandernes ofre. Man fristes her til at nævne hans jævnaldrende kollega, den senere evangeliske præst Martin Niemöller, der også var ubådschef under 1. verdenskrig, men som under indtryk fra krigen blev en stærk fredsforkæmper, der i nazitiden måtte friste tilværelsen i en af regimets værste koncentrationslejre, Dachau. Dönitz nævner ham ikke i sine erindringer.

Som grundigt belyst i litteraturen om 1. verdenskrig, lykkedes det ikke for Tyskland at "vende krigslykken", trods indledningsvis gode resulta-

ter af den nye form for ubådskrigsførelse, idet briterne langt om længe genindførte den gammelkendte strategi med eskortering af konvojer, og fordi USA trådte ind i krigen mod Tyskland, angiveligt på grund af den tyske regerings indførelse af den uindskrænkede ubådskrig.

Efter et nyt ubådskursus i Kiel vendte Dönitz tilbage til Pola og blev primo 1918 chef for ubåden UC 25, der kunne fremføre både torpedoer og miner. Under et togt, hvor han sænkede et større skib efter dristigt at være trængt ind i en havn på Sicilien, blev han på anbefaling af sin flotillechef dekoreret med et ridderkors. Det var i øvrigt på et af hans tidligere togter med UC 25, at der for første gang blev indøvet et koordineret angreb på en konvoj med flere ubåde samlet.

Dette forsøg blev "forgængeren" til den under 2. verdenskrig praktiserede tyske "Wolfpack" taktik, som Dönitz senere tog æren af at have været ophavsmand til, hvilket dog ifølge andre kilder ikke var helt rigtigt, idet forsøget var blevet iværksat på ordre af Dönitz' flotillechef, kaptajnøjntant Otto Schultze, efter nogle taktiske drøftelser med flotillens yngre ubådschefer om hensigtsmæssigheden af en sådan taktik.

I efteråret 1918 overtog Dönitz kommando over den noget større og hurtigere ubåd, U 68. Under et togt i oktober, hvor Dönitz gik i angreb på en konvoj nær Malta, gik det galt, idet besætningen mistede kontrollen over ubådens dybdestyring, så man måtte nød-uddykke midt i den fjendtlige konvoj. U 68 blev på Dönitz' ordre derpå sænket af bådens maskinchef, som omkom, mens Dönitz selv og de fleste af ubådens besætning blev bjerget af den fjendtlige konvojs eskorteskibe og ført til Malta som krigsfanger.

Sammen med nogle andre tyske søofficerer, på vej til fangelejr i England, oplevede han, ombord i en britisk krydser i Gibraltar, våbenstilstanden i november 1918. Det var med stor bitterhed, at de erfarede om den amerikanske præsident Wilson's "14 punkter", der betød det tyske kejserdømmes opløsning, og som også blev baggrund for det efterfølgende demokratiske Weimar regime 1920-33 med det stærkt nedrustede tyske militær.

Da Dönitz efter engelsk fangenskab medio 1919 vendte hjem til kone og lille datter i Kiel, var Tyskland politisk, internt, og den tyske marine i særdeleshed, i en sørgelig forfatning. Politisk søgte bolsjevikiske og kommunistiske grupper ved demonstrationer og strejker at vinde magten i den nye forfatning. Og flåden var både disciplinært og materielt præget af de meniges mytterier i den seneste fase af den nu afsluttede krig. I

Kiel var man begyndt at ophugge de tyske ubåde – et våben som krigens sejrherre havde forbudt Tyskland at beholde. Det skete under behørig kontrol af repræsentanter for de sejrende magter. Det var dog lykkedes den nye chef for marinen, admiral von Trotha, med hjælp fra trofaste officerer og et stort set loyalt underofficerskorps at genoprette disciplinen, før den tidligere Højsøflådes ca. 70 enheder på allieret forlangende blev sejlet til Scapa Flow, hvor de på hemmelige ordrer hjemmefra blev sænket af egne besætninger, før de allierede havde truffet afgørelse om skibenes videre skæbne.

Dönitz var efter hjemkomsten i tvivl om, hvad han ville med sin fremtid, men på opfordring af hans tidligere flotillechef fra Middelhavet, besluttede han at forblive i flåden. På hans spørgsmål, om der mon igen ville blive oprettet et tysk ubådsvåben, svarede Schultze, at det nok ville ske om nogle år, når alt var faldet mere til ro, både internt og udenrigspolitisk. Det blev dog først efter den mellem Nazi-tyskland og Storbritannien afsluttede flådetraktat i 1935, at der igen kom ubåde i den tyske marine.

I mellemtiden var Dönitz i nogle år ansat i den nye "Marineleitung" i Berlin, men deltog ikke i de hemmelige planer og bestræbelser for genopbygning af et nyt tysk ubådsvåben, selvom han formentlig har vidst noget om, hvad der foregik for at omgå Versailles traktatens restriktioner. Da den interne situation i Tyskland var faldet mere til ro, gjorde han 3 års tjeneste som torpedobådskaptajn i en flotille, som var stationeret i Swinemünde. Her indøvede den tyske flåde især overraskende torpedobådsangreb om natten, som den eneste form for offensiv optræden overfor potentielle fjender, den nu stærkt reducerede flåde kunne præstere. Det var utvivlsomt med denne baggrund Dönitz senere udformede sin "Wolfpack" taktik, hvor ubådene under 2. verdenskrig som bekendt optrådte om natten på overfladen som torpedobåde.

Dönitz foretrak den praktiske søtjeneste frem for stabstjeneste i land og var derfor meget tilfreds, da han i 1930 fik kommandoen over en torpedobådsflotille. Efter senere tjeneste som ældste stabsofficer ved marinekommandoen i Wilhelmshafen fik han i 1934 kommandoen over den lette krydser *Emden*, der var udrustet som kadetskoleskib. Dens togt bragte den rundt om Afrika, med besøg i de tidligere tyske kolonier i Østafrika, og videre til Ceylon samt Indien og retur via Middelhavet for overfor omverdenen at fremvise den nye tyske marine og repræsentere det nye tyske regime. Det var kort efter dette togt, at det hidtidige jernkors i det tyske orlogsflag blev udskiftet med hagekorset.

Hitler havde været til stede for at ønske *Emden* og kadetterne et godt togt, og dette var første gang Dönitz mødte Hitler. Der er ingen tvivl om, at Dönitz var imponeret af det nye statsoverhoved, og at han personlig var tilfreds med den politiske udvikling i Tyskland, selvom han - som de fleste tyske officerer af opdragelse - ikke engagerede sig i egentlig parti-politik.

Samtidig med en udnævnelse til kommandør ved sin hjemkomst blev Dönitz til sin overraskelse udnævnt til chef for det nye tyske ubåds-våben, oprindelig en lille styrke på kun 10 ubåde af den lille type på 250 tons displacement, nærlig det samme som de dengang eksisterende danske kyst-ubådes. Typen var beregnet til operationer i Østersøområdet. En større type på 500 tons var under bygning beregnet til operationer omkring Nordsøen, mens en senere type på 750 tons var beregnet til længere udgående operationer. Opbygningen gik i starten langsomt, og ved krigsudbruddet i september 1939, var der ikke over 50 operative ubåde i den tyske flåde. Et antal der var nærlig den britiske ubådsstyrke, og den eneste tilladte lighed i skibsantal efter den britisk/tyske flådetraktat af 1935.

Selvom Dönitz måtte interessere sig for den materielle og våbenmæssige side af det nye ubåds-våben, så han i starten sin hovedopgave i at uddanne og inspirere en ny generation af tyske ubådsfolk, fra ubådschefer over officerer og underofficerer ned til de menige besætningsmedlemmer. Der var i de første tre år af krigen ingen mangel på kandidater til nogen som helst af disse grader. Hovedvægten i uddannelsen i ubådene blev lagt på rekognoscering og angrebstaktik. Oprindelig havde den tyske flåde med Raeder i spidsen ikke regnet med på ny at skulle i krig med England, efter Hitlers udsagn om mulige krigs modstandere. Men Dönitz havde dog ikke desto mindre inden krigsudbruddet ladet gennemføre nogle stabsstudier og krigsspil, hvor tyske ubåde blev indsat i Atlanterhavet mod britiske sø forsynings linier fra Amerika og Afrika. Med sine egne krigserfaringer fra 1. verdenskrig regnede han dog også Middelhavet for et område, hvor ubåde kunne indsættes mod både britiske og franske interesser.

Dönitz krigserindringer i bogen "Ten Years and Twenty Days" er i hovedsagen en meget grundig og saglig redegørelse for de tyske ubådsoperationer med deres resultater og problemer måned for måned og år for år i en detaljeringsgrad, der vel mest kan interessere fagfolk. Der skal dog i det følgende fremdrages nogle hovedtræk af mere generel interesse for at belyse hans betydning for den tyske søkrigsførelse.

Under Raeders overordnede søkrigsledelse havde Dönitz en ret selvstændig kommando over flådens ubådsoperationer, idet han blot var pålagt at tilrettelægge dem, så de i størst mulig grad støttede den øvrige søkrigsførelse. Der var få uoverensstemmelser mellem Raeder og Dönitz, hvad der ikke blot skyldes sidstnævntes loyalitet, men også at de så fælles på problemerne. Hvor der var modsætninger, gik det mest på, hvor stor vægt der skulle lægges på ubådsnybygninger i forhold til flådens øvrige behov.

Dönitz' kongstanke med hensyn til ubådskrigsførelsen var som bekendt "tonnage-strategien", nærmere forklaret som behovet for at sænke mere fjendtlig tonnage, end modstandernes skibsværfter kunne erstatte gennem nybygninger og havde kræfter til at bemane. Det var en strategi, der ligesom under 1. verdenskrig var ved at bringe England i knæ, og Dönitz mente, at det var Tysklands bedste mulighed for at vinde krigen. Rent praktisk førte Dönitz og hans stab en meget central kommando dirigeret fra hans hovedkvarter i land og under hans taktiske forskrifter, herunder hans før omtalte "Wolfpack" taktik. Det var faktisk kun de enkelte ubådsangreb, der var overladt til ubådscheferne.

Af særlig interesse for skandinaviske læsere er den tyske ubåds-deployering under "Weserübung" – den tyske besættelse af Danmark og Norge. De mindre ubåde blev placeret udfør Sydnorge primært for at imødegå allierede flådefremstød mod Skagerrak og Kattegat, hvorigennem de tyske forsyningskibe sejlede mod Norge. De større ubåde blev hovedsagelig placeret udfør de norske fjorde, som førte ind til de havne, hvor de tyske overfladestyrker landsatte tropper, også for at imødegå allierede flådemodstød. Ubådsoperationerne var ikke særlig resultatrige, dels fordi flere af ubådscheferne var nye og uerfarne og dels på grund af en stor række torpedoforsagere, noget som efter felttoget førte til en større teknisk undersøgelse, der resulterede i ændringer af torpedoernes dybdestyring og pistoler og medførte straffesager for de ansvarlige for våbnets konstruktion og manglende kontrol, inden torpedoerne var blevet udleveret til ubådene.

Hvad gælder de tyske ubådes deployering på overfladen ud gennem Storbælt, kan man som dansker undre sig over, at det ikke i tide vakte opsigt hos de danske myndigheder. En tilsvarende deployering af sovjetiske ubåde under den "kolde krig" ville have vakt behørig opmærksomhed i NATO kredse.

Endelig må nævnes, at Dönitz efter felttoget fremhævede betydningen af at kunne optræne sine ubåde uforstyrret i Østersøen, inden de blev sendt

på krigstogt. At han lagde stor vægt på denne uddannelse viser bl.a. den tyske beslaglæggelse af de 6 danske torpedobåde i februar 1941, som blev ombygget til "torpedofangboote" og stationeret i Østersøen for ubådenes optræning.

I sine erindringer gør Dönitz meget ud af de restriktioner den såkaldte "priseordning" betød for den tyske ubådskrigsførelse, en ordning som Tyskland i 1936 i England havde skrevet under på at ville følge i krigstiltælde. Den blev da også officielt fulgt af den tyske flåde i krigens første år, selvom der forekom overtrædelser, der ved Nürnbergdomstolen blev betragtet som krigsforbrydelser. Hele problematikken om priseordningen var af ældre dato. Oprindeligt anså det britiske admiralitet ubådsangreb som en "ungentlemanlike" form for krigsførelse p.gr.a. dens skjulte og overraskende natur. Og så sent som ved flådekonferencerne i 1920'erne foreslog britiske diplomater, at ubåde skulle forbydes som et søkrigsvåben. Priseordningen foreskrev, at ubåde, der antastede ubeskyttede handelsskibe – neutrale såvel som tilhørende de krigsførende – skulle give besætningerne lejlighed til at gå i redningsbådene, før de skred til en sænkning. Dette betød, at en ubåd måtte uddykke og etablere kontakt med et antastet handelsskib, hvilket ville kunne udsætte ubåden for stor risiko, hvis handelsskibet var bevæbnet som en såkaldt "handelskrydser".

Allerede på krigens første dag var der en tysk ubådschef som uden varsel sænkede et britisk passagerskib med stort tab af menneskeliv, under påstand af, at han stod overfor en handelskrydser. Sagen blev behandlet i Nürnberg, og den tyske flåde må have haft dårlig samvittighed, for det viste sig, at ubådens logbog for den omtalte episode var blevet tilintetgjort.

Hitler påbød efter dette et forbud mod at sænke passagerskibe, men ubådskrigen gled efterhånden uvægerligt over i den uindskrænkede form for krigsførelse, bl.a. fordi britiske handelsskibe var blevet beordret til straks at afsende en rapport, hvis de blev antruffet af en uddykket ubåd og om muligt skulle søge at vædre en sådan. Tyskerne påstod også, at briterne selv havde praktiseret at lade deres ubåde sænke handelsskibe uvarslet under Norgesfelttoget, hvortil briterne replicerede, at det kun var sket, hvor der havde været tale om troppetransport- og militære forsyningskibe. Senere er det en kendsgerning, at USA lige fra sin indtræden i krigen i Stillehavet praktiserede den uindskrænkede form for ubådskrigsførelse i modsætning til Japanerne, der kun anvendte deres ubåde til fremskudt rekognoscering og angreb på modstanderens flådestyrker. Det sidste var et princip mere end et hensyn til "priseordningen".

Ligesom Raeder havde Dönitz et anstrengt modsætningsforhold til "Luftwaffe" på grund af manglende rekognosceringsstøtte til ubådskrigsførelsen i Atlanten. Han havde et møde herom med Göring, og selvom han fik tildelt nogle flere fly til den opgave, var det utilstrækkeligt. Flyene havde for kort tid på station til at være til virkelig nytte med at lokalisere de allieredes konvojer, og deres meldinger og positionsangivelser var oftest for unøjagtige til, at hans "Wolfpacks" havde gavn af deres oplysninger. Samarbejdet blev ikke bedre, efter at briterne begyndte at indsætte deres radarudstyrede anti-ubådsfly mod de tyske ubåde, som fra baserne i Frankrig forlagde uddykket gennem Biscayen for at opnå mere tid på station. Dönitz lægger ikke skjul på, at de allieredes indførelse af radar i centimeterbåndet var en ubehagelig og uventet udvikling, som man ikke havde haft modmidler mod. Det var her Dönitz beordrede ubådene til at forblive uddykket og søge at bekæmpe de allierede fly med deres kanoner, hvilket dog blot førte til flere ubådstab.

Dönitz omtaler sine anstrengelser for at få bygget flere ubåde. Oprindeligt blev der bygget 8-10 ubåde om måneden på de tyske værfter, og det var ikke nok til at erstatte ubåds-tabene. Senere i 1942-43 blev byggeantallet hævet til 20-30 både pr. måned, hvad der gav ham større mulighed for at indsætte ubåde i Atlanten, som han regnede for det vigtigste operationsfelt. Han omtaler også den hjælp han fik fra den italienske flåde, som indvilligede i at indsætte nogle af sine ubåde i Atlanten, hvor de blev dirigeret af Dönitz' stab. Samarbejdet mellem de tyske og italienske ubåde blev dog aldrig rigtig effektivt, dertil var uddannelse og mentalitet for forskellig. På et tidspunkt, hvor det gik dårligt for den italienske krigsførelse i Middelhavet, blev Raeder af Hitler beordret til at sende et større antal tyske ubåde til Middelhavet. Dönitz var modstander heraf, fordi han ønskede at koncentrere sine kræfter på de Allieredes konvojruter på Atlanten, men også fordi ubåds-tabene var større i Middelhavet p.gr.a. briternes anti-ubåds formåen både med skibe og fly. Han fik dog pålæg fra Raeder om at bøje sig for Hitlers krav om at støtte Mussolini.

En særlig episode, som Dönitz omtaler, var forsøget på at undsætte slagskibet *Bismarck* under dets sidste kamp mod den britiske flåde udfor Biscayen i maj 1941. Han beklager, at den eneste ubåd, som var i stand til at nå frem til positionen, havde opbrugt sine torpedoer og derfor kun kunne rapportere, hvad den så, i håb om at "Luftwaffe" kunne gribe ind, hvilket som bekendt heller ikke lykkedes.

Ved USA's krigserklæring i december 1941 besluttede Dönitz straks at sende sine største ubåde med de mest erfarne chefer ind mod den amerikanske skibstrafik på østkysten og senere i Karibien, hvor man opnåe-

de betydelige sænkingsresultater af ikke mindst tankskibe, fordi den amerikanske marine var sen til at indføre konvojering. Da sænkingsresultaterne herefter blev mindre, søgte Dönitz "nye græsgange" for sine ubåde dels i Sydatlanten og dels omkring Kapstaden og i det Indiske Ocean. Sidstnævnte sted opererede der også i en periode japanske ubåde, men deres operationer blev aldrig koordineret med aksepartnerne til Dönitz' store skuffelse.

For at muliggøre ubådsoperationer i de fjernere farvande og give ubådene mere tid på station var det nødvendigt at udstationere forsyningsskibe med olie, torpedoer m.v. Denne opgave blev oprindeligt løst af særligt ombyggede handelsskibe, men efterhånden som de allierede fik "gjort kál" på disse, gik den tyske flåde over til at anvende særligt byggede store ubåde, som af de allierede blev kaldt "milk-cows", men også disse fik de allierede has på efterhånden.

De allieredes landgang i Nordafrika – operation "Torch" - i november 1942 kom som en overraskelse for Tyskland og også for den tyske marine, hvis ubåde havde været ude af stand til at opdage og angribe de store og vel eskorterede troppetransporter fra både USA og England. Det var først efter landgangen, at Dönitz fik omdirigeret nogle af sine ubåde mod de efterfølgende forsyningskonvojer. Selvom disse blev påført nogle tab, var det ikke i et omfang, der kunne påvirke den vellykkede allierede invasion og dens efterfølgende fremmarch, som i 1943 tvang aksemagterne ud af Afrika.

Da Dönitz overtog stillingen som øverstkommanderende for den tyske flåde, beholdt han sin tidligere stilling som "Befehlshaber der U-boote". Ubådskrigsførelsen var "hans hjertesag", og han fastholdt sin tro på, at en sejr i tonnagekrigen ville bringe de vest-allierede til at slutte fred. Der var da også efterhånden nybygget og uddannet så mange ubåde, at det var muligt at have en tredjedel på godt og vel 100 ubåde på station til enhver tid. Hans mål var at sænke mindst 600.000 tons fjendtlig skibstonnage pr. måned, for at bringe de allierede til at søge om fred. Og det lykkedes også næsten at nå dette mål i sidste halvdel af 1942 og første del af 1943. De allieredes tonnage tabstal var nu så store, at Churchill så sig nødsaget til at indkalde til en særlig konference, hvor man besluttede, at man først og fremmest måtte nedkæmpe ubådstruslen. Og i maj 1943 gav dette resultat, idet man for første gang på allieret side blev i stand til at bygge mere skibstonnage, end der blev sænket af fjenden.

Samtidig steg de tyske ubådstab i en sådan grad, at Dönitz i sommeren 1943 så sig nødsaget til at tilbagekalde ubådene i Atlanten og holde en

pause i ubådskrigen, før man besluttede, hvordan man skulle fortsætte den. Imens ventede man på, at nye våben blev udviklet, og at nykonstruerede ubåde med højere undervandsfart og udholdenhed og andre med et luft-uafhængigt fremdrivningsmaskineri blev færdigbyggede og operative. Det skete for de førstnævnte ubådstypers vedkommende imidlertid først i krigens sidste fase. Med den sidstnævnte nye ubådstype – kaldet Walter-ubåden efter dens opfinder – var der tekniske problemer, som ikke blev løst før den tyske kapitulation.

Omstændighederne omkring Dönitz' overtagelse af kommandoen over den tyske flåde efter Raeder i januar 1943 kræver en særlig omtale.

Efter Hitlers angreb på Sovjetunionen – operation ”Barbarossa” – medio 1941, gik de Allierede allerede samme efterår i gang med at hjælpe Russerne ved at sende militært materiel til Murmansk og Arkhangelsk i eskorterede konvojer gennem Ishavet. Efter sænkningen af *Bismarck* havde Raeder opgivet at anvende flådens større kampskibe til handelskrigsførelse i Atlanten, og han opnåede at få Hitlers tilladelse til at overføre de tilbageværende større overfladeenheder af den tyske flåde til Nordnorge for sammen med en flotille ubåde og en eskadrille af Görings ”Luftwaffe” at kunne angribe ishavskonvojerne. Når Hitler sanktionerede dette, var det også, fordi han frygtede, at de Allierede ville invadere Nordnorge. Han havde ikke glemt, at de tyske styrker havde været nær ved at tabe kampen om Narvik i 1940.

Det lykkedes de tyske sø- og luftstyrker i Nordnorge at tilføje ishavskonvojerne betydelige tab, men ikke at stoppe dem. I december 1942 fik den tyske admiral Kummetz, om bord i den svære krydser *Hipper*, sammen med lommeflagskibet *Lützow* og 6 destroyere ordre til at angribe en konvoj, der var beskyttet af 6 britiske destroyere og nogle mindre eskortefartøjer og støttet af to britiske lette krydsere. Den underlegne britiske styrke gik til modangreb, og selvom den selv fik sænket en af destroyerne samt en minestryger og fik andre alvorlige skader, lykkedes det konvojen at slippe igennem uden tab. Efter tabet af en tysk destroyer og skader på de større tyske kampskibe valgte den tyske admiral at trække sig tilbage.

Da Hitler fik den første rapport om dette mislykkede angreb, fik han et af sine raserianfald og tilkaldte Raeder, af hvem han forlangte at afskrive alle den tyske flådes større kampenheder og anvende mandskab og materiel til andre kampformål. Det nægtede Raeder og bad om sin afsked, som han fik efter at have anbefalet enten chefen for Østersøflåden, admiral Carls, eller chefen for det tyske ubådsvåben, admiral

Dönitz, som sin afløser. Hitler valgte som bekendt Dönitz. Diktatorens ubeherskede reaktion på førnævnte søkrigsbegivenhed, skyldtes måske allernæst den tilbagegang for den tyske krigsførelse, der havde været på flere fronter på den pågældende tid. Ved El Alamein havde Montgomery slået Rommel på tilbageset, de Vest-allierede var gået i land i Nordafrika, og ved Stalingrad havde Russerne omringet og afskåret von Paulus armé. Dagen efter at Raeder fik sin afsked, havde von Paulus overgivet sig på trods af Hitlers ordre om at holde ud til sidste mand.

Dönitz indvilgede i at følge Hitlers krav om at nedlægge flådens større kampenheder, men bad om tid til at undersøge, hvordan de herved frigjorte kræfter bedst kunne anvendes til at fremme den tyske krigsførelse. Efter samtaler med sine underlagte admiraler, blev det ham dog hurtigt klart, at det var urealistisk at tro, at frigjort personel og materiel på kort sigt kunne anvendes til andre formål. Han fandt også, at en nedlægning af de større kampskibe ville gøre det umuligt at imødegå en allieret søbåren invasion af Norge. Dette forstod Hitler efter fornyede samtaler med Dönitz, og indvilgede i at bevare de større skibe i Norge dels til anti-invasions formål, men også for fortsat at kunne true og angribe de allierede ishavskonvojer og derved binde allierede flådestyrker, der ellers ville blive frigjort til andre opgaver. Hitler så helst flåden anvendt, hvor den kunne støtte hæren i dens kamp.

Den af tyskerne i august 1943 iværksatte operation "Safari" for at eliminere det danske militærs styrker må Dönitz have været bekendt med. Den tyske marine var oprindeligt ikke indstillet på at inkludere den danske flåde i denne operation, men Hitler insisterede på, at den skulle omfatte alt dansk militær. Da Dönitz fik forelagt resultaterne af "Safari" og havde erfaret om den danske flådes selvsenkning, skal han noget tørt have bemærket, at det svarede til et tab på 20 skibe og flere tusind mand. Han må her have tænkt på den danske marines hidtidige opgaver med minestrykning og mineuskadelliggørelse samt kystbevogtning i de danske farvande, opgaver som den tyske flåde ikke havde ressourcer til at erstatte på det tidspunkt af krigen.

I 1943-44 mødte tyskerne flere tilbageslag i ubådskrigen. Moralen i ubådsvåbnet var ikke mere så høj som i 1941-42, og ubådscheferne var begyndt at blive mere forsigtige, når de gik i angreb på en velbeskyttet konvoj. Men Dönitz pressede på, og der var "ingen pardon" for ubådschefer, som ikke viste samme aggressivitet som Dönitz, eller som havde mistet troen på rigtigheden af hans taktiske direktiver og strategiske tanker.

I maj 1944 måtte han igen trække ubåde hjem for at overveje, hvordan man kunne genvinde de tidligere gode resultater. Dette var også, fordi man havde gjort en ny opfindelse med "snorklen", der muliggjorde, at ubådene – efter at være ombygget med en sådan – kunne oplade deres batterier uden at dykke fuldt ud og derved undgå at blive opdaget af de allieredes rekognosceringsfly. De allieredes mere effektive anti-ubådsoperationer var ikke alene et resultat af, at de nu havde fået flere og bedre udrustede skibe og fly til rådighed, men skyldtes også oprettelsen af de såkaldte "support groups", bestående af destroyere og fregatter ledet af de mest erfarne styrkechefer fra krigsførelsen i Atlanten. De blev indsat til hjælp for konvojer, som var stødt på tyske ubåds koncentrationer og blev dirigeret fra et hovedkvarter i land under den britiske admiral Max Horton, der selv var ubådsmand og derfor havde indsigt i, hvordan de tyske ubådschefer tænkte og handlede. Dönitz omtaler Horton med stor agtelse i sine erindringer.

Såvel Hitler som hele det tyske militær havde i flere år forventet og forberedt sig på en allieret invasion af Vesteuropa, der som bekendt først fandt sted ved operation "Overlord" i juni 1944. Tyskerne vidste blot ikke, hvor en sådan invasion ville blive sat ind. At det blev på en række kyststrækninger i Normandiet, kom som en delvis overraskelse for tyskerne. Den tyske flåde – nu under Dönitz kommando – havde stort set på dette tidspunkt kun de overlevende ubåde at sætte ind mod et sådant foretagende. Der var dog tale om en ganske betydelig styrke på over 100 operative ubåde fordelt på baserne i Frankrig, Norge og i selve Tyskland. Man havde flere steder med udenlandsk arbejdskraft og russiske krigsfanger bygget nogle meget store og svære betonbunkers til beskyttelse af ubådene mod luftangreb, når de var hjemme på baserne for eftersyn og genforsyning.

Dönitz havde godt nok ikke forventet, at hans ubåde kunne stoppe et invasionsforetagende, men han havde håbet på, at de kunne tilføje invasionsfartøjerne så store tab, at de to andre værn ville være i stand til at slå de styrker, der var sat i land, tilbage. Problemet var, at ubådene først kunne blive sat ind, når man vidste, hvor en større landgang skulle foregå, og de små resultater, de tyske ubåde her kunne opvise på grund af de effektive allierede anti-ubådsoperationer i Kanalområdet, var en skuffelse for Dönitz. Man kan undre sig lidt over, at han i sine memoirer ikke nævner de store anstrengelser, den tyske flåde havde gjort sig for i anti-invasionsøjemed at udvikle og anskaffe et stort antal enmands-torpeder og tomands-miniubåde, der blev sat ind mod invasionsstyrkerne ved Normandiet med store tab og uden nævneværdige resultater.

Dönitz havde som øverstkommanderende fået mere at se til end ubådskrigen. Hvordan gik det de større kampskibe i Nordnorge, som Hitler nølende havde accepteret at bevare? Styrken her bestod bl.a. af slagskibene *Tirpitz* og *Scharnhorst*, der som nævnt var under kommando af admiral Kummetz.

I september 1943 blev *Tirpitz* midlertidigt sat ud af spillet efter et dristigt angreb med britiske mini-ubåde – såkaldte "X-craft"-, der fik lagt sprængladninger under slagskibets køl på den i øvrigt vel beskyttede ankerplads i Altenfjorden i Nordnorge. Det var med en ubådstype, som den italienske flåde havde haft stor succes med under angreb på to britiske slagskibe i Alexandria i 1941. Tyskerne havde ikke konstrueret en tilsvarende ubådstype. *Scharnhorst* var undsluppet fra dette angreb.

Kummetz' næstkommanderende var kontreadmiral Bey, som havde været flotillechef for de destroyere, der alle blev sænket af den britiske flåde under kampene ved Narvik i 1940. Både Kummetz og Bey var betænkelige ved angreb på de allierede Murmansk konvojer, fordi de normalt blev tildelt en selvstændig slagskibsstyrke fra "Home Fleet" som fjerndækning. De så hellere de større tyske enheder anvendt som en "Fleet in being", der blot ved deres tilstedeværelse kunne binde britiske slagskibe til de nordlige farvande.

Men Dönitz mente, at ikke blot ubådene måtte gå offensivt til værks for at støtte hærens kamp i Rusland. I december 1943 – mens Kummetz var på orlov – var der en større allieret konvoj på vej til Murmansk, som Dönitz, efter drøftelse med sin stab, beordrede Bey til at angribe med *Scharnhorst* og nogle destroyere. Der var flere af Dönitz' underordnede, som frarådede dette med henvisning til den britiske overlegenhed på radarområdet, som ville kunne blive afgørende i en kamp i det totale mørke og i det stormvejr med snebyger, der herskede i Ishavet på det tidspunkt. Der var også modtaget indikationer på, at "Home Fleet" var stået til søs. Dönitz fastholdt imidlertid sin beslutning og tilføjede, at angrebet skulle gennemføres til det yderste.

Scharnhorst blev som bekendt i den efterfølgende kamp sænket udfor Nordkap af "Home Fleet" under kommando af admiral Fraser, da skibet var på vej tilbage til sin ankerplads i de norske fjorde uden at have tilføjet konvojen tab. Bey og det meste af *Scharnhorst* besætning omkom. Overfor Hitler fralagde Dönitz sig ansvaret for dette udfald og gav Bey skylden ved at have udvist dårlig ledelse og utilstrækkelig aggressivitet.

Tirpitz blev på ny angrebet på sin ankerplads i oktober og november 1944, denne gang af specielt udstyrede bombefly fra "Royal Airforce". Den blev herunder så svært beskadiget, at den efter nødtørftige reparationer på stedet måtte slæbes til Tromsø, hvor den blev sat på grund som et stationært kystbatteri.

De overlevende større kampenheder i Nordnorge blev efter disse tab efterhånden trukket tilbage til Østersøområdet, for at støtte den i vinteren 1944/45 iværksatte evakuering af tyske hærstyrker fra Baltikum.

Ved kapitulationen i maj 1945 var der kun to tyske krydsere tilbage, *Prinz Eugen* og *Nürnberg*, som begge var blevet stationeret i København, hvor de overgav sig til den britiske admiral Holt, der var kommet til Danmark ved den tyske kapitulation.

Lützow og den svære krydser *Hipper*, der havde deltaget i det mislykkede angreb på en konvoj i Ishavet i 1942, der fik Hitler i sit raserianfald til at forlange alle de større tyske krigsskibe hugget op, blev i krigens allersidste dage ødelagt af allierede fly i tyske Østersøhavne.

Et andet sømilitært våbensystem, som havde Dönitz' bevågenhed på grund af dets offensive karakter, var de tyske *Schnellboote* (motortorpedobåde), som næsten helt til krigens slutning angreb den allierede skibstrafik i Kanalen og Nordsøen med torpedoer og miner bl.a. fra baser i Holland. De havde kort før de allieredes invasion i Normandiet sænket et antal amerikanske landgangsfartøjer, der havde været engageret i en landgangsøvelse på den engelske sydkyst. Deres resultater under "Overlord" var dog beskedne, om end det lykkedes dem at sænke en norsk destroyer. Men deres angreb på skibstrafikken fortsatte nat på nat, når vejrforholdene tillod operationer med så små skibe, og deres tab var tålelige. Norge og Danmark overtog et større antal af disse både, som var blevet amerikansk krigsbytte efter kapitulationen.

Da Dönitz efter Hitlers selvmord i bunkeren i Berlin den 30. april 1945 udnævntes til hans efterfølger, var han klar over, at krigen var tabt. Montgomery stod ved Elben og Zhukov ved Berlin. Den tyske våbenindustri var stort set ødelagt af de allieredes luftbombardementer. Den 1. maj indkaldte han en række politiske og militære repræsentanter for det tyske styre til et møde i sit nye hovedkvarter i Slesvig-Holsten, for med dem at drøfte den fortsatte krigsførelse. General Lindemann, kommanderende i Danmark, og Terboven, rigsbefuldmægtiget i Norge, anbefalede fortsat kamp, men Dönitz var blevet overbevist om, at dette var urealistisk og blot ville forlænge eget folks lidelser. Han sendte derfor admi-

ral von Friedeberg til en forhandling med Montgomery om betingelserne for en separatfred i Nordtyskland, og den afstedkom som bekendt den i Danmark den 4. maj udsendte radiomeddelelse: "De tyske tropper i Holland, Nordvesttyskland og Danmark har overgivet sig". Von Friedeberg var blevet sendt videre til Eisenhower for at opnå en tilsvarende aftale om overgivelser på hans frontafsnit, men Eisenhower ville under ingen omstændigheder gå med til en separatfred, men holdt på en total "unconditional surrender", som det var blevet aftalt med Stalin på Yalta konferencen. Overgivelsen i de øvrige af tyskerne endnu besatte områder kom derfor først den 8. maj. Von Friedeberg begik senere selvmord.

Der er i øvrigt ingen tvivl om, at Dönitz' beslutning om overgivelse på hans front den 5. maj var stærkt præget af et ønske om, at det ikke blev russerne, som først rykkede op i Slesvig-Holsten og ind i Danmark, efter deres hurtige fremrykning langs den tyske østersøkyst. Et andet ønske var at få så mange tyskere, som muligt, evakueret hjem over Østersøen fra de af russerne nu besatte områder, en igangværende operation, som Montgomery havde tilladt fortsat indtil den endelige kapitulation.

Så meget om Dönitz indsats og rolle i 2. verdenskrig. Tilbage er spørgsmålet, hvordan han var som person. Var han Nazist? Selvom han ikke er blevet set med hagekorsarmbind eller at have benyttet den nazistiske hilsen med opstrakt arm, er der ingen tvivl om, at han var tilhænger af den nazistiske ideologi. Ellers havde Hitler vel ikke udnævnt ham som sin efterfølger. Hans nazistiske overbevisning fremgår også af flere af de taler, han holdt ved forskellige lejligheder. Og der er heller ingen tvivl om, at han så op til Hitler og bifaldt hans regime uden forbehold, i modsætning til Raeder, der bl. a. havde været betænkelig ved styrets behandling af jøder og krigsfanger samt den umenneskelige udnyttelse af koncentrations-lejrenes fanger. Dönitz havde heller ikke modsat sig Hitlers ordre om, at kommandosoldater, som efter en landgangsoperation måtte overgive sig som krigsfanger, straks skulle skydes og deres lig sænkes i havet. Denne ordre var en eklatant overtrædelse af Geneve-konventionen om behandling af krigsfanger.

Dönitz havde sørget for, at hans sønner blev medlemmer af Hitler Jugend og hans datter af den tilsvarende kvindelige organisation. Hans to sønner gik i øvrigt ind i flåden, og begge omkom til søs, den ældste under ubådstjeneste. Datterens mand; kaptajnløjtnant Hessler, var ubådschef, ivrig nazist og blev en af Dönitz' nærmeste stabsmedarbejdere. Det er også en kendsgerning, at der især blandt ubådsfolket var mange fanatiske nazister, ligesom blandt bombeflyverne i luftvåbnet

og i panserstyrkerne i hæren, alle de mest offensive våbenarter, der var særlig egnede til at støtte Hitlers aggressive og nådesløse krigsførelse.

Dönitz' erindringer er – ligesom Raeders – en væsentlig og ganske saglig historisk kilde til indsigt i Tysklands søkrigsførelse under 2. verdenskrig, og i hans egen rolle i denne krig. Han lægger ikke skjul på sine egne lederevner og sin fasthed ved at holde ud til det sidste. Skal man bedømme Dönitz som "søkriger", må man konstatere, at han både taktisk og strategisk var i særklasse. Dette selvom hans "tonnagestrategi" led nederlag, men dog på et tidspunkt – under Slaget om Atlanten – var ved at bringe de vest-allierede i knibe. Men enhver student af søkrigsstrategi kan i denne forbindelse ikke undlade at erindre Mahan's historiske påvisning af, at "guerre de course" aldrig alene har kunnet bringe en krig til en sejrrig afslutning. Dönitz har dog næppe tillagt Mahan og hans teser betydning i det tyvende århundredes tekniske verden.

Der er ingen tvivl om, at de fleste af Dönitz' underordnede så op til ham og ivrigt, eller i hvert fald loyalt, udførte hans befalinger, trods hans meget bestemte og ofte kyniske kommandoføring, der i krigens sidste år grænsede til fanatisme. Ved Nürnberg-processen forsvarede han sine ubådschefer mod at have begået krigsforbrydelser. Om sit forhold til Hitler sagde han, at det var naturligt, at han var ham en loyal støtte, da "der Führer" jo var Tysklands militære øverstkommanderende.

I en epilog til krigserindringerne og efter afsløringerne om udryddelses- og koncentrationslejrene erkender Dönitz Naziregimets ugerninger, ting, som han påstår ikke at have været vidende om. I samme epilog slutter han med at fremhæve demokratiet, som den eneste rigtige styreform. Det må nok kaldes en "efterrationalisering".

Efter kapitulationen skal han have udtalt, at det var luftvåbnet og hæren, der tabte krigen for Tyskland. Her har han glemte, at det var flåden og ikke mindst hans ubåde, der ikke havde kunnet hindre opbygningen af især de store amerikanske styrker, der havde været afgørende for krigens udfald i Syd- og Vesteuropa, eller hindre de allieredes militære forsyninger til russerne gennem Ishavet; en hjælp, der var med til at vende en kostbar defensiv til en krigsafgørende offensiv for de allierede.

En bedømmelse af Dönitz som menneske må overlades til de enkelte læsere af dette indlæg. Forfatteren vil nøjes med at konstatere, at han, ligesom Raeder, af de allierede sejrherre blev idømt en lang fængselsstraf for at have medvirket til Hitlers aggressive krigsførelse og ideolo-

gi, som påførte så mange uskyldige mennesker så store lidelser. Straffen må forekomme en efterkrigstid forståelig og retfærdig.

Ved hans bisættelse i 1981 mødte mange af hans gamle beundrere op, men der var ingen repræsentant for eller krans fra den nuværende "Bundesrepublik". Tyskland er som bekendt på ny blevet en demokratisk stat uden de tidligere aggressive hensigter og så mange indbyggers opfattelse af at være et udvalgt "herrefolk". Man kunne ønske, at både Raeder og Dönitz var opvokset i og havde givet deres evner til en sådan stat.

Storadmiral Dönitz forlader hovedkvarteret i Flensburg efter kapitulationen i maj 1945

THE LITTORAL COMBAT SHIP

Af kommandør Asger Bagge

Den amerikanske flåde har igennem længere tid arbejdet med problemet om forsvar af kystnære områder og selve kysten, hovedsageligt i forbindelse med landsætning af styrker, i områder truet af fjendtlige kystubåde, miner og missilbevæbnede overfladefartøjer. Man begyndte snart at benytte betegnelsen *Littoral Combat Ship* for en sådan enhed, dog uden at formelle specifikationer fremkom. Efterhånden syntes det dog som om, man fokuserede på enheder i størrelsen 5-600 tons displacement, dybgang på omkring 3 meter og en operativ aktionsradius på 4000 sømil, en maximumfart på 50-60 knob og - ikke mindst - en pris på i alt fald \$90 mio. ADM Vern Clark, CNO 2000-2005, advokerede for 50-60 enheder.

Defence Planning Guidance pålagde i maj 2002 Flåden at udvikle en ny klasse af små, staelthy, Littoral Combat Ships (LCS), der skulle støtte ilandsatte styrker og gennemføre antimine-, informationsindhentnings- og opklaringsoperationer.

Næste fase var et "Request for Proposal" for et meget hurtigt skib, med hovedvægten på at studere forskellige sammensætninger af udstyr og opgaver med henblik på at udvikle Flådens behov og viden om nødvendige teknologi-optioner i denne og andre fremtidige skibsklasser.

I november 2002 blev kontrakt underskrevet med 6 firmaer for levering af et fokuseret mission koncept. Hvert af disse firmaer gennemførte et 3 måneders studie med henblik på at fremsætte forslag om koncepter for et sådant mission-fokuseret skib, der kunne gå høj fart (ialt 18 forslag blev modtaget).

17. juli 2003, meddelte Flåden, at tre firmaer var givet en 7 måneders kontrakt med det formål at producere et "Preliminary Design Concept". Det blev også i 2003 oplyst, at man ville påbegynde bygning af de første enheder i 2005/2006 og de næstfølgende i 2008.

I 2004 leveredes de tre "preliminary designs", og det besluttedes at bygge to enheder efter hvert af firmaerne Loockheed Martin og General Dynamics forslag. Dette blev omtalt som Flight Zero. De næste enheder ville blive bygget, når erfaringer med de første 4 var indhentet, enten som direkte brug af den ene enhed eller ved benyttelse af de bedste dele

af de to konstruktioner. Det var nu planen at anskaffe ialt 55 af disse enheder.

I juni 2005 blev kølen strakt til den første enhed (senere navngivet USS Freedom (LCS-1)) i Marinetta, Wisconsin. Skibet blev døbt og søsat (sideværts) den 23. september 2006. Denne enhed var en traditionel enskrogskonstruktion med et deplacement på 3000 tons, 115,3 meter langt, 17,5 meter bredt og med en dybgang på 4,1 meter. Farten forventedes at blive over 40 knob.

Den anden enhed blev kølstrakt 19. januar 2006 i Mobile, Alabama, og senere navngivet USS Independence (LCS-2). Denne enhed er et trimaran skrog bygget af aluminium (baseret på et allerede eksisterende kommercielt skib), 127 m langt, en bredde på 31,6 meter, ringe dybgang og en fart over 40 knob. Denne enhed blev navngivet og søsat 30. april 2008 (ved fyldning af byggedokken).

Flådens budget-plan for 2006 indeholdt en 30 års strukturprofil med 260 skibe og en strukturprofil med 325 skibe. Heri indgik LCS med henholdsvis 63 og 82 enheder, dækkende perioden op til 2036.

I begyndelsen af 2006 var prisen på den første enhed steget 29.5%, fra \$212.5 mio til \$274.5 mio. For den anden enhed var prisen steget med 8% fra 256.5 mio til 278.1 mio. Enhederne er fortsat mission-fokuseret på antiubåds-, antimine- og overfladekamp, modulopbygget payloads, høj fart og et overstørrelse helikopterdæk.

Den 12. april 2007 opsagde Flåden kontrakten med Loockheed Martin om bygning af enhed nr. 3 på grund af prisstigninger. Den 1. november 2007 opsagde man tilsvarende kontrakten med General Dynamics med samme begrundelse, uacceptable prisstigninger.

I al sin forvirrende enkelthed, er det historien som den officielt forklares, dog, som det må forstås, i forkortet form.

Bagved ligger et drama som nok ikke vil blive klarlagt foreløbig. Det kan dog med nogen sikkerhed antydes, at dele af forklaringen kan findes i den artikel som KA William Holland offentliggjorde i "U.S. Naval Proceedings" Februar nummer, 2008: "Building a Small Surface Warship: Mission Impossible?" Heri trækker han linier op, som har været diskuteret mange gange før, omkring skibsværftsindustriens nedgang i USA, den manglende konkurrence om prissætningen, fordi der ikke eksisterer et konkurrerende militært værft, den voksende ansvarsforflygtigelse

omkring beslutninger, fordi man har nedlagt de afdelinger i flåden, som traditionelt styrede byggerier fra koncept til operativ igangsættelse, og den misforståelse, der har bredt sig, siger han, at civile firmaer bedre kan udvikle og udnytte nye konstruktionsmetoder, nye planlægningsværktøjer, osv. osv.

En nok så interessant del af forklaringen synes også at kunne ligge i en artikel offentliggjort i "Proceedings" Januar nummer 2008: "Fill the Middle Gap: Rediscover the Corvette". Heri beskriver LTCDR James Ruston, hvordan et behov for tilstedeværelse, som kan siges at være et af de nye temaer i den nyligt udkomne Maritime Strategy, kan løses med et mindre skib, med lang udholdenhed på station, og udstyr (både maskineri, våben og elektronik), der kan fungere uden problemer i længere perioder. Dette vil være svaret på "nonnens bøn" om tilstedeværelse ved Afrikas Horn og ved andre trafikale søvejsbrændpunkter, til regulering, observation, rapportering, og mulighed for at kalde "de store kanoner" ind når nødvendigt. Han nævner specifikt det engelske offshore patruljefartøj af River-klassen på 1800 tons, med helikopterdæk, lang udholdenhed (7,800 sømil) og 34 mands besætning. Det koster omkring \$50 mio., en brøkdel af prisen for et LCS.

KA Holland sammenligner i sin artikel LCS problematikken med Oliver Hazard Perry-klassen, som han siger blev bygget uden at bevæbning og operative systemer var virkelig gennemtænkt, men at det blev en succes i det lange løb, fordi man fastholdt enhedens opgave: Konvojeskortering over Atlanten.

Det må forekomme mange både politikere og andre, og også indenfor Flåden, at et mindre fartøj med "lange ben" er en økonomisk nødvendighed, ikke mindst, hvis man skal fastholde "de store kanoner" og fortsat fomy både hangarskibe og Aegis-krydsere.

Det seneste på LCS fronten er, at Flåden ikke kan få nogen ansvarlig værftsleder til at underskrive en kontrakt om bygning af flere LCS så længe man på den ene side ønsker en fast-pris kontrakt, men på den anden side forlanger, at Flåden skal kunne indføre ændringer i projektet undervejs. Det er et problem, man har stået overfor før og fundet løsninger på. Måske er det med vilje, at man fra Flådens side står så stejlt lige nu, fordi det giver et pusterum og tid til overvejelser omkring en mere økonomisk løsning, billiggjort ved accept af en reduceret selvforsvarsevne og reduceret teknologi og formentlig også reduceret besætning, men med længere patruljetid.

Under alle omstændigheder er sagen lige nu temmelig uafklaret, og vi vil med stor sikkerhed høre mere om dette emne.

Interessant i den forbindelse er det seneste nye om "de store kanoner": Flåden nu har besluttet at bygge endnu en Aegis-krydser (ved Bath Iron Works i Bath, Maine), bl.a. - udtaler Deputy Secretary of the Navy England - for at sikre, at den eksisterende ekspertise vedrørende planlægning og bygning af sådanne enheder ikke går tabt.

FRANSK FORSVARSHVIDBOG 2008

Il nous faut l'armée de nos besoins
et non pas l'armée de nos habitudes.
Le Général Charles de Gaulle, Le fil de l'épée, 1933.

Præsentation

For en skare på mere end 3.000 militærpersoner og politikere forsamlet i Porte de Versailles præsenterede den franske præsident Nicolas Sarkozy i midten af juni 2008 den franske forsvarshvidbog for de næste 15 år (tidligere hvidbøger udkom i 1972 og 1994). Der gives i det følgende et overblik over væsentlige elementer i hvidbogen, som vil medføre den største reform af det franske forsvar siden den kolde krigs ophør. Der er i fremstillingen lagt særlig vægt på konsekvenserne for den franske flåde. Denne præsentation bygger hovedsagelig på oplysninger fra det franske forsvarsministeriums hjemmeside.

I modsætning til tidligere hvidbøger beskæftiger denne udgivelse sig med både forsvar og sikkerhed. Efter at have understreget det franske ønske om at spille en central og særlig rolle i den fremtidige udvikling af international fred og sikkerhed understregede præsidenten, at globaliseringen skaber den usikkerhed, som er fundamentet for en ny strategi for Frankrig. Det erkendes, at Frankrig i 15 år ikke har været udsat for en invasionstrussel, men det franske territorium kan sammen med det øvrige europæiske område med kort varsel blive truet af terroristangreb, og truslen kan omfatte nukleare, kemiske og biologiske elementer. Præsidenten redegjorde derefter for problemerne, der er knyttet til udskiftning af materiel, som har tjent det franske forsvar i op til 45 år. Det er ambitionen at foretage nogle vigtige valg, der modsvarer strategi og behov inden for en horisont på 15 år. Materielinvesteringerne vil blive gennemført med yderligere 3 mia. € pr. år, hvortil kommer kompensati-on for inflation. Præsidenten lovede, at der senere på året vil blive taget højde herfor i den kommende forsvarslov (*la Loi de programmation*) gældende for perioden 2009 - 2014.

Det samlede antal personer – civile og militære – vil i løbet af de kommende 6 – 7 år blive tilpasset de operative krav, således at den samlede styrke bliver på 225.000 med følgende fordeling:

• Hæren	131.000	(162.000) ¹
• Flyvevåbnet	50.000	(69.300)
• Søværnet	44.000	(54.260)

En reduktion på knap 60.000 stillinger vil skære dybt i det franske forsvar, bl. a. ved reduktion af antallet af regimente, baser mv. fordelt på godt 450 kommuner. Mindst 30 garnisoner ventes at være i farezonen for nedlæggelse. Personelreduktionerne og de tilhørende driftsudgifter skal tilvejebringe midlerne til den nødvendige fornyelse af materiellet i planlægningsperioden.

Det fremtidige franske forsvar skal baseres på følgende overordnede retningslinjer:

- Øget og koordineret efterretningsvirksomhed, især rumbaseret, med en nyoprettet koordineringsfunktion direkte underlagt præsidentembedet.
- Kapacitet til nuklear afskrækkelse som et væsentligt bidrag til fransk strategi som nationens livsforsikring i en usikker verden.
- Frankrigs og Europas udsatte situation gør det nødvendigt at oprette særlige overvågningssystemer til detektion af ballistiske missiler rettet mod Frankrig. Overvågningen tænkes gennemført ved hjælp af radarstationer og geostationære satellitsystemer.
- En interventionskapacitet på 30.000 mand (mod tidligere 50.000), 70 kampfly, 1 hangarskibsgruppe og 2 maritime støttegrupper.
- Forhåndslagring af materiel i lande, hvormed Frankrig har indgået forsvarsaftaler.
- Oprettelse af en base i Abu Dhabi og en nærmere undersøgelse af de franske forsvarsaftaler, især på det afrikanske kontinent.

Forsvarshvidbogen konstaterer, at alle de nye medlemmer af Nato indgår fuldt ud i alliancens kommandostruktur, og at Frankrig som medstifter af alliancen bør genindtræde i det integrerede militære samarbejde og dermed opgive det særlige franske forsvarsforbehold. Præsidenten fastholder General de Gaulles principper om, at Frankrig i alle tilfælde vil bevare friheden til at vurdere situationen, inden styrker indsættes, at Frankrig ikke i fredstid vil placere styrker under alliancens kommando samt at Frankrigs nukleare afskrækkelsesstyrke forbliver under national kontrol. Præsidenten sigter mod alliancens 60 år jubilæumstopmøde i Strasbourg i 2009 for at klargøre den franske stillingtagen til en tilbagevenden til et fuldt og integreret medlemskab af alliancens militære struktur. Om Frankrig vil indtræde i den nukleare planlægningsgruppe er dog tvivlsomt, men der vil sikkert kunne forventes krav om fransk repræsentation på højt niveau i Natos kommandostruktur. Den franske præsi-

dents bestræbelser på at skabe en region for landene rundt om Middelhavet kan formentlig også ses i denne sammenhæng.

Også informationstidsalderen præger forsvarshvidbogens anbefalinger, som bl. a. omfatter beredskab mod anslag mod det moderne samfunds talrige informationssystemer. I tilfælde af krise forestiller analysen sig, at alarmering og information af den franske befolkning kan moderniseres ved, at de gamle alarmsirener erstattes eller suppleres af medierne, SMS eller elektronisk post.

Den franske flåde

Forsvarshvidbogen peger på, at der er behov for 6 SNA (*sous-marins nucléaires d'attaque*) udrustet med krydsermissiler med lang rækkevidde og med følgende opgaver: Efterretningsindhentning, beskyttelse af den ubådsbaserede del af den nukleare afskrækkelse, støtte til hangarskibet og til specialoperationer.

Der er endvidere forudset 4 kommando/støtteskibe (*BPC = bâtiments de projection et de commandement*) af MISTRAL-klassen, som alle ventes til rådighed omkring 2020.

Det store spørgsmål om bygning af hangarskib nr. 2 var et emne under præsidentvalgkampagnen i begyndelsen af 2007. Daværende præsidentkandidat Sarkozy annoncerede på det tidspunkt, at han ville støtte bygning af hangarskib nr. 2. Imidlertid har forsvarshvidbogen anbefalet, at beslutningen herom udskydes til 2011/2012.

Frankrigs eneste hangarskib CHARLES DE GAULLE blev taget ud af operativ tjeneste i juli 2007 for at gennemgå rutinemæssigt eftersyn og ventes tilbage i operativt virke i foråret 2009. Piloterne fra hangarskibet luftfartøjer opretholder status ved udstationering på et amerikansk hangarskib. Det var oprindeligt planen, at Frankrigs 2. hangarskib skulle have været bygget i et samarbejde med Storbritannien, der har iværksat bygning af HMS QUEEN ELISABETH og HMS PRINCE OF WALES, hver på 65.000 t. Det franske hangarskib vil igen i 2015 blive taget ud af beredskab i knap 2 år for at gennemgå rutinemæssigt eftersyn.

Den franske flådes hovedopgaver kan sammenfattes således:

- Sikre permanent deployering af den strategiske ubådsstyrke, som især er garant for evnen til at kunne besvare et atomangreb (*second strike capability*)
- Overvåge og sikre de søværts adgangsveje til Frankrig og oversøiske territorier

- Varetage statens interesser i territorialfarvandet og i den eksklusive økonomiske zone
- Bidrage til kontrol af interesseområder i Vest-Afrika, Den persiske Golf og Det indiske Ocean med henblik på sikring af skibsfarten mod terrorisme, illegal menneskesmugling og handel med narkotika og andre stoffer.
- Deltage i interventionsstyrker på globalt plan
- Evne til selvstændig reaktion, f. eks. evakuering af franske statsborgere, reaktion mod maritim terrorisme eller udførelse af humanitære operationer.

Til udførelse af disse opgaver vil den franske flåde i hovedsagen komme til at bestå af:

- 4 strategiske ubåde med missiler med interkontinentale rækkevidde og nukleare ladninger
- 6 SNA
- 1 hangarskibsgruppe med tilhørende luftfartøjer
- 18 fregatter
- 4 kommando/støtteskibe
- Diverse forsynings- og støtteskibe samt skibe til særlige formål

Sammenfattende kan man hævde, at fransk forsvar skal reduceres, gøres mere mobilt og udrustes bedre. Frankrig ønsker et stærkt Europa, hvor Frankrig kommer til at spille en ikke ubetydelig rolle.

Noter:

1. I henhold til *The Military Balance*, udgivet af *The International Institute for Strategic Studies*, er tallene for 2007 som angivet i parentes.

LIDT MERE OM MIMREKLUBBENS HISTORIE

Af Kommandørkaptajn Arne Holm

I Tidsskrift for Søværnen (T.f.S.) 1984, pag. 303 skrev Kommandør Kjøl-sen om Mimrefrokostens historie:

"Man har anmodet mig om at fortælle lidt om Mimre-Klubbens oprin-delse og historie, hvilket jeg gør med glæde, da jeg har været med fra denne fortræffelige klub startedes. Det er Kommandør Henning Frisch Kjær, der er ophavsmanden til klubbens start, idet han som bibliotekar ved Marinens Bibliotek ofte ringede til mig, som i årene 1934 til 1937 var næstkommanderende ved Søofficersskolen i Nyboder, og foreslog at jeg kom ud i biblioteket medbringende min smørrebrødspakke, således at vi to kammerater kunne sludre lidt sammen. Ofte joinede Orlogskap-tajn Hans Chr. Ørsted, der som fyrinspektør også havde kontor på Søkvæsthuset, og snart kom flere til, så efterhånden måtte vi flytte op i Søofficersforeningens spisestue. Da tilslutningen voksede og flere og flere søofficerer sluttede sig til os, måtte vi senere forlægge residensen til Niels Juel Salen, og her er antallet gennemsnitlig vokset til ca. 30 pen-sionerede søofficerer, der deltager i "mimre-frokosten", som afholdes den første tirsdag i hver måned med undtagelse af juli, hvor køkkenet er lukket.

Takket være Søofficersforeningen får vi her en god frokost med kaffe for en meget beskednen sum, og traditionen er, at de, der har fødselsdag omkring dette tidspunkt, trakterer med snaps, dog således at der maksi-malt udskænkes to snapse pr. person, selv om der skulle være et større antal fødselsdagsgæster. Den ældste tilstedeværende søofficer er "præsi-dent", og han har det betroede hverv at udbringe snapsegivernes skål i "naturlig" eller "omvendt" kølvandsorden, afhængig af om det gælder den første eller anden snapse, og han bestemmer også om de forslag til dagsordenen, som de tilstedeværende mimregæster evt. stiller, skal "nyde fremme" eller ej. Vedtægterne er uskrevet, men håndhæves med en pas-sende portion spøg og skæmt. Enhver pensioneret søofficer kan, dersom han ønsker det, melde sig til frokosten dagen før pr. telefon, og optages da som "Mimregast af 2' grad", hvis han er under 80 år, og af 1' grad, hvis han har passeret de 80. Alle lader til at befinde sig vel her og nyder at møde gamle kammerater i Marinen på denne fornøjelige og uforplig-tende måde.

Ja, dette er "Mimre-Frokosten"s historie, som den var og stadig er, fortalt af Frits Hammer Kjølsern"

Som det ses af ovenstående har KD Kjølsern ikke sat årstal eller dato på Mimrefrokostens start, hvilket har givet anledning til mange diskussioner under frokosten.

Det er i hvert et fald efter 1948, idet KK Kiær først kom til Marinens Bibliotek dette år. KD Kjølsern var i tiden 15/12 1949 til 16/8 1951 under Søværnskommandoen (SVK), men jeg tror ikke han i denne periode havde tid til Mimrefrokost da han nok havde fuld beskæftigelse med bl.a. at organisere Havnekontrolltjeneste og som medlem af et udvalg til undersøgelse af revision af den i 1941 med USA indgående traktat om forsvaret af Grønland. I øvrigt var han stadig tjenstgørende.

Vi skal nok helt hen til 1955, da KD Kjølsern blev afskediget med udgangen af september og blev udnævnt til kommandør af reserven den 4. oktober. Herefter var han i 3 år til rådighed for SVK (nyt tjenstereglement og formand for Søværnets Museumsudvalg). Jeg vil tro at Mimreklubben er startet på et eller andet tidspunkt mellem oktober 1955 og oktober 1958, men hvornår?

I september 1961 skrev Søofficers-foreningen (SOF) til afskedigede søofficerer således:

"Da en kreds af ældre og yngre medlemmer udenfor aktiv tjeneste i Søværnet gennem en årrække er mødtes til en daglig frokost den 1. torsdag i hver måned, undlader man ikke at gøre Dem bekendt hermed og opfordrer Dem til deltage heri.

Tilmeldelse sker pr. telefon C.1342, helst dagen før, men senest s.d. kl. 0900, og førstkommende frokostmøde finder sted torsdag den 5. okt 1961 kl. 1200." (SOF udg.skr.nr. 96/1961).

Denne opfordring blev i øvrigt gentaget i de næste par år.

Ved den ordinære generalforsamling i SOF den 24/11 1961 udtalte formanden bl.a. "Det glædelige at så mange afskedigede og heraf så mange pensionerede søofficerer den første torsdag i hver måned mødes til frokost her i SOF. Der er ofte helt god tilslutning til disse frokoster, og det er en fornøjelse og også en oplevelse at deltage og fornemme den kærlighed og interesse disse ikke tjenstgørende kammerater såvel ældre som yngre nærer for SOF og for SVN."

I 1963 ser vi den første sommerudflugt for Mimreklubben, idet SOF

meddelte at man fra øvelseskutterne SVANEN og THYRA havde modtaget invitation til at 30 afgående søofficerer ville kunne deltage i en sejlads den 15. sep kl. 1200, varighed ca. 5 timer. Der var ikke mulighed for bespisning ombord.

Denne udflugt er fulgt op siden. I 1964 meddelte SOF at man ville besøge den ny Flådestation i Korsør. Frokost + 1 øl blev indtaget i kostforplejningen for ca. 7,- kr. Man gjorde ligeledes opmærksom på at 65-billet gælder som returbillet. (SOF udg.skr.nr. 37/1964). I september 1965 besøgte man bus Avderød-lejren, og senere på året (4. november) Søartilleriet med efterfølgende frokost i SOF. I 1966 var der den 8. september besøg på Artilleriskolen Sjællands Odde, hvor "CH ASO OK Søderlund personligt vil forestå omvisningen på den moderne og interessante artilleri-skole". Prisen for frokost inkl. Drikkevarer var 10,- kr.

I de følgende år var der besøg på STEVNSFORT (1967), Flyvestation VÆRLØSE (1969), fregatten HERLUF TROLLE (1970), minelæggeren SJÆLLAND (1971), Vikingskibshallen (1972), hvor frokosten bestod af madpakker medbragt fra SOF, hvilket også var tilfældet i 1973, hvor FLYVESTATION MIDDELGRUNDEN blev besøgt. I 1974 blev SØVÆRNETS OPERATIVE KOMMANDO besøgt. Disse årlige udflugter, som indtil 2001 blev arrangeret af SOF's forretningsfører, fandt normalt sted i august eller september måned og er gået til flådens skibe og forskellige landinstitutioner, og nogle enkelte gange til noget helt andet, eksempelvis til Dyrehavsbakken og Bakkens Hvile – godt assisteret af nu afdøde OK Matzen – og til Toldmuseet. Siden engang i 1970'erne og indtil 2001 har SOF været vært ved udflugt-frokosten.

Med hensyn til "Snapsegivning" var det - i hvert et fald tilfældet da KD Kjølens var Præsident - praksis, at fødselaren skulle bede om tilladelse hos Præsidenten til at give snaps, en tilladelse der selvfølgelig blev givet. Princippet om snapsegivning var ikke helt retfærdigt og hensigtsmæssigt, idet såvel snapsegivere som antal deltagere varierede fra måned til måned. I november og december var der en overgang 5-6 der havde fødselsdag, mens der i februar måned kun var 2. Disse 2 var altid spændt på om den anden mødte op, for ellers hang han alene på udgiften til snaps. Derfor sattes i midten af 1980'erne en forsøgsordning i gang, gående ud på at hver fødselar betalte kr. 120,- uanset antallet af givere og deltagere. Da denne ordning havde virket et år kunne forretningsføreren meddele at ordningen havde givet et overskud på kr. 7,10, et beløb han dog ikke havde i sinde at fordele til medlemmerne. Denne ordning har været gældende siden (senere nedsat til kr. 100,-) og man opnår herved en retfærdig fordeling og opretholder samtidig den gamle

tradition med at fødselsdags- og førstemødegaster ønskes til lykke henholdsvis bydes velkommen.

Og så lige en præcision: Den ældste tilstedeværende er Præsident. Det er den ældste i levealder og ikke i anciennitet.

Med hensyn til mimregaster af 1. og 2. grad meddelte kommandørkapitajn N.F. Stegmann at han ved en frokost først i 1980'erne, hvor en 80-årig gav brændevin, overværede et replikskifte, idet KD Kjølse, som var Præsident, blev spurgt om disse grader, og svarede "Mimregast af 1. grad kunne tage ordet, og ved spørgsmål til samme havde han lov til at svare hvis og når han havde lyst, og gaster af 2. grad måtte svare, når de blev spurgt" På spørgsmålet om de 60-årige svarede KD Kjølse "At de kan bare holde deres kæft".

I øvrigt har der gennem årene udviklet sig en praksis derhen at mange medlemmer indfinder sig allerede ved 11-tiden og forlyster sig med en drink, hvorunder samtalen går livligt i Dagligstuen inden frokosten indtages i Kongesalen.

Til den første frokost i det nye år "inviteres" SOF's bestyrelse, og formanden for SOF giver en redegørelse for Søværnets forhold, en redegørelse som altid imødeses med stor forventning og som slutter med at SOF vil byde på Cognac til kaffen, som senere indtages i Dagligstuen og Kaminstuen.

Naturligvis udgør søofficerer af taktisk linie den største del af mimregaster, men i mange år har da også officerer af teknisk- og administrativ linie været i klubben, og så sent som i år 2008 har også tidligere B-officerer været repræsenteret i klubben. At denne har vist sin levedygtighed ses af at man mange gange har haft et fremmøde på over 50 medlemmer.

Som det ses af denne lille redegørelse har Mimreklubben overvejende sandsynligt allerede i skrivende stund haft 50-års jubilæum. Måtte det blive til mange jubilæer fremover.

NEKROLOG

Wilhelm Winther Christensen

(1632) Wilhelm Winther Christensen (Filler mellem venner) blev født i København i 1922 og opvokset i Nyboder. Med en far, der var ingeniør ved Søminevæsenet, var det nærliggende for ham at søge ind til Søværnet, og efter studentereksamen i 1942 blev han antaget som søkadetlærling om bord i kaserneskipet FYEN, der henlå ved Elefantens.

Den 29. august 1943 befandt han sig om bord i HVIDBJØRNEN i kadetdelingen i Storebælt. Sammen med et par kadetter svømmede han over til den synkende HVIDBJØRNEN og klatrede om bord ad rorkæderne, satte motorbåden i vandet, nedhalede hagekorsflaget og højste orlogsflaget, alt mens de blev beskydt fra den nærliggende tyske ministryger.

Filler sluttede sig tidligt til modstandsbevægelsen, og indenfor Holger Danske deltog han i flere aktioner, som medførte, at han og andre i gruppen måtte fortrække til Sverige. Her deltog han i militær uddannelse i brigaden og sluttelig i Den Danske Flotille, hvormed han vendte tilbage til Danmark den 5. maj 1945. I slutningen af 1945 genoptog han uddannelsen på Søofficersskolen og afsluttede den i 1947 som korpskadet.

Efter en kortere periode med sejlene tjeneste blev han i 1949 tilkommanderet efterretningstjenesten, nærmere betegnet den elektroniske, som gik under betegnelsen »Søværnets Radiotjeneste«. Han deltog således i denne særlige tjenestegren næsten fra dens første spæde begyndelse og kom til at følge den rivende tekniske udvikling i de følgende år.

Med sin veludviklede matematiske begavelse var han kommet på den rette hylde, og det blev en livsgerning. Der varede indtil hans afgang fra Forsvaret i 1982 som chef for Forsvarets Centralradio Helt forlod han dog ikke sejlene tjeneste, og var næstkommanderende i kongeskibet DANNEBROG og i skoleskibet ÆGIR.

Filler kom ikke gennem sit lange liv uden svære personlige sorger. Hans første hustru, Monna, døde i en ung alder, og senere mistede han en voksenalder søn under tragiske omstændigheder. Hans anden hustru, norskfødte Gunvor, døde i 2005 efter 43 års lykkeligt ægteskab.

Filler var et meget venligt menneske, der interesserede sig levende for sine medmennesker, det være sig familie, venner og medarbejdere. I den forholdsvis lille klasse, der kom ud af hans årgang var han et naturligt midtpunkt og altid selv aktiv for at uddybe og bevare sammenholdet.

Interessen for matematik bevarede han til det sidste og supplerede den med astronomi. Han deltog jævnligt i »mimrefrokosterne« og var med i april kort tid før sin død. Han døde den 25. april 2008 på vej hjem efter at have overværet regentparrets ankomst til Helsingør med DANNEBROG.

Ved hans bisættelse i Holmens kirke blev, efter hans personlige ønske, oplæst den af biskop Münters »Morgenbønner for Søofficersskolen« for den dag bisættelsen fandt sted.

Hans urne er nedsat i familiegravstedet på Holmens kirkegård.

(1634), (1636), (1637)

**SØOFFICERSFORENINGEN
FEJRER SIT 150 ÅRS JUBILÆUM
DEN 2. APRIL 2009**

I DEN ANLEDNING UDGIVES ET FESTSKRIFT

FORFATTET AF

**ORLOGSHISTORIKEREN
HANS CHRISTIAN BJERG**

**I FORBINDELSE MED DENNE UDGIVELSE
EFTERLYSES ÆLDRE FOTOGRAFIER ELLER
INDBYDELSE TIL FESTER ELLER SAMMENKOMSTER
I FORENINGEN**

**LÅN AF MATERIALET TIL KOPIERING
KAN AFTALES MED FORFATTEREN PÅ
HCBJERG@POST.TELE.DK
ELLER PÅ
TLF. 45 86 18 28**

PÅ FORHÅND TAK!

BOGANMELDELSER

HOLMENKATASTROFEN

Sune Wadskjær Nielsen

Eget forlag, København 2008

ISBN: 978-87-992405-0-0

94 s., rigt illustreret s/h- og farvefotos og litteraturliste.

Pris: kr. 129 vejl.

Under Søværnets genopbygning efter 2. verdenskrig indtraf sent fredag aften d. 23. november 1951 på Holmen som følge af en opstået brand en voldsom eksplosion i et armeringsværksted for søminer på Quintus. Ulykken er den mest omfattende, som har ramt Søværnet i nyere tid og samtidig den alvorligste for Københavns Brandvæsen, idet 11 brandfolk og 3 falckreddere mistede livet. Desuden omkom 2 befalingsmænd fra Søværnet, og der var 60 sårede. Ved eksplosionen ødelagdes minesektionens bygninger, ligesom meget materiel gik tabt.

Forfatteren (f. 1971), der er cand. mag. i historie og religion fra Roskilde Universitetscenter, er ansat som journalist i Forsvarets Mediecenter. Det er Sune Wadskjær Nielsens ambition at søge årsagen til katastrofen og finde de ansvarlige for ulykken. Som særlig sagkyndig har forfatteren inddraget pensioneret orlogskaptajn Jørgen Strange Lorenzen (f. 1925) i arbejdet. På tidspunktet for ulykken var Lorenzen som oversergent tjenstgørende ved Søminevæsenets minesektion.

I de indledende afsnit gives en udførlig beskrivelse af søminens udvikling og anvendelse i Søværnet samt af sprængstoffers håndtering. Desuden omtales Holmens brandtjeneste, som havde gennemgået en række besparelser, som betød, at brandtjenesten kun omfattede 6 mand, der selvsagt kun havde kapacitet til at bekæmpe mindre brande og ellers måtte basere sig på at modtage forstærkninger fra Københavns Brandvæsen. I bogen beskrives endvidere de bekymringer, som Søminevæsenets ledelse havde ved arbejdsforholdene i forbindelse med opbygning af mineberedskabet i årene efter Danmarks optagelse i Atlantpagten. Det var især det kakkellovnsfyrede armeringsværksted, der vakte betænkelighed. Bevillingerne rakte ikke til installation af centralvarme. Automa-

tiske advarselssystemer som røg- eller varmedetektorer samt sprinkleranlæg fandtes ikke på værkstederne.

I det centrale kapitel beskrives meget detaljeret, hvorledes branden formodes at være opstået og blev opdaget, idet to rørsmede, der efter overarbejde på Burmeister & Wain cyklede hjem ad Refshalevej, havde observeret røgudvikling og rapporterede deres iagttagelse til Kongebrovagten. Herefter iværksattes alarmering via Værftsbrovagten, hvor brandalarmeringsskabet fandtes. Den yderst vigtige orientering af brandmændene om, at armeringsværkstedet rummede 11 miner med ca. 4,7 t trotyl, blev ikke formidlet til brandinspektøren, hvorfor branden fik det katastrofale forløb.

Allerede en uge efter katastrofen nedsattes en undersøgelseskommission i henhold til retsplejelovens regler herom. Kommissionen fandt, at den mest sandsynlige årsag til ulykken var en kakkelovnsbrand, men undersøgelsen kunne ikke ganske udelukke sabotage eller ildspåsættelse. Den relativt lette adgang til Holmen kunne let friste en fordægtig person til at udøve en misgerning. Der er i anden sammenhæng også fremført den teori, at den monteringsvogn, som anvendtes til minetype 14, kunne være ustabil især under ildebrand, og at et fald på næsten 1 m under branden kunne udløse en eksplosion.

Kommissionsdomstolen afgav sin betænkning ca. ½ år efter katastrofen. Søværnets daværende chef, viceadmiral A. H. Vedel fandt, at der med føje kunne rettes kritik mod nogle af Søværnets militære chefer for mindre pligtforsømmelser, men de blev alle senere frikendt. Forfatteren beskæftiger sig også med de forsømmelser, som er begået af materielinspektøren og bygningstjenesten. For førstnævntes vedkommende drejede det sig i hovedsagen om forsvarlig omgang med sprængstoffer og den fejlagtige opfattelsen af, at trotyl ikke kan eksplodere ved brand (doktrinært arvegods fra søminelærebogen fra 1925), og for sidstnævntes vedkommende om armeringsværkstedets indretning og brandsikring. Der kunne imidlertid ikke rettes tiltale mod de civile chefer i en militær straffesag, men de skulle i givet fald tiltales efter borgerlig straffelov. Tilbage står admiral Vedels sammenfattende bedømmelse, at ulykken skyldtes et sammentræf af ulykkelige omstændigheder, der var vanskelige at forudberegne.

I de afsluttende afsnit beskæftiger forfatteren sig med den daværende Søværnskommandos og flådestationens rolle. Det fremgår af optegnelserne, at Søværnskommandoen var rede til at acceptere en vis risiko ved benyttelse af Søminevæsenets armeringsværksted, idet Søværnet var

afhængig af opbygning af minevåbnet under henvisning til udviklingen i den internationale situation, herunder specielt i relation til den kommunistiske magtovertagelse i Tjekkoslaviet og Berlin-blokaden. Besparelser på bevogtning og brandtjeneste gjorde det ikke lettere at opdage og bekæmpe en ildebrand, ligesom uklare kommandolinjer og procedurer bidrog til det tragiske forløb af en ellers harmløs ildebrand i et træskur.

I et efterskrift sammenfatter orlogskaptajn Lorenzen læren fra Holmenkatastrofen og trækker linjerne frem til branden på fyrværkerifabrikken i Seest, hvor erfaringerne med håndtering af betydelige mængder sprængfarlige stoffer ikke havde påvirket de ansvarliges disponeringer.

Forfatteren har opfyldt sin ambition om at søge årsagen til ulykken belyst gennem en meget minutøs skildring af handlingsforløbet og drøftelse af de mange forhold, som havde indvirkning på omstændighederne omkring hændelsen. Bogens største fortjeneste er sikkert, at en delvis glemt begivenhed, der rummer mange interessante aspekter, trækkes frem af glemslens mørke.

1818

ET KONTINENT I KRIG

Europas historie gennem 1000 år

Lars Hovbakke Sørensen

Aschehoug 2006

ISBN: 1087 – 11 – 11840 - 7

Indbundet, 248 s., illustreret med farvebilleder og kortskitser – indholdsfortegnelse, udvalgt litteratur, fortegnelse over illustrationer samt emne- og navneregister.

Lars Hovbakke Sørensen (f. 1971) er cand. phil. i historie 1995 fra Aarhus Universitet og har siden 2000 været ansat som ekstern lektor ved Afdelingen for Europastudier og Historie ved Aarhus Universitet. Forfatteren er desuden Ph.D. fra 2002 med afhandlingen *Nordenforestillinger i dansk politik 1945 – 1968*. I 2004 udgav forfatteren *Slagsbrødre eller broderfolk – Nordens historie gennem 1300 år*, anmeldt her i tidskriftet årg. 2005 pag. 385.

Bogen om Europas historie er et vellykket forsøg på at give en samlet fremstilling af kontinentets historie med særlig fokus på baggrunden for de talrige krige og udviklingen i forholdet mellem Europas stater og nationer gennem tiderne. Bogen er skrevet til brug for undervisningen på universiteterne og ved øvrige videregående uddannelsesinstitutioner, men henvender sig også til den almindeligt historieinteresserede læser. En bog med dette sidetal kan naturligvis ikke have samme detaljeringsgrad som et flerbindsværk om samme periode. Sigtet med bogen er at give en sammenfatning af den eksisterende litteraturs resultater og at bidrage med en række nye analyser og fortolkninger. Forfatteren konstaterer, at Europa er krigens kontinent med det interessante resultat, at nutidens Europakort i alt væsentlighed ikke adskiller sig fra det kort, som man kunne tegne omkring år 1000. Det er i denne sammenhæng Lars Hovbakke Sørensens hovedtese, at systemet af stater i Europa – trods århundreder af krigerisk og blodig ustabilitet – har demonstreret en betydelig grad af stabilitet.

Efter et indledende kapitel om Europas dannelse ved Frankerrigets deling efter Karl den Store berettes om grundlæggelsen af Frankrig og Tyskland. Der fortælles livligt og levende om den dramatiske historie om Middelalderens religiøse og verdslige konflikter og kampe, som langsomt men sikkert førte Europa hen mod den altomfattende storkrig Tredivårskrigen i 1600-tallets første halvdel.

Årsagerne til konflikter havde ofte et religiøst indhold, som f. ex. i striden mellem Det Tysk-romerske Riges kejser og pavestolen i Rom om retten til at udpege en ny ærkebiskop. Andre aktører blandede sig for at tage del i kampen om den politiske, økonomiske og militære magt i Europa. I dette tilfælde blev de længerevarende stridigheder bilagt ved indgåelse af et konkordat.

Indførelse af feudalsystemet på De britiske Øer efter normannisk forbilde betød, at England på dette område med ét slag blev europæiseret og gennemførte en stærk centralisering af magten med mulighed for en større indflydelse på landets evolution. I modsætning hertil sås systemets længerevarende udvikling på kontinentet, som betød, at feudalherrene blev efterladt med stor selvstændighed i forhold til staten.

Forfatteren gennemgår betydningen af den westfalske fred i 1648 efter Tredivårskrigen, som bl. a. fik afgørende indvirkning på reorganiseringen af det europæiske statsystem, men han nedtoner ikke desto mindre en ellers herskende opfattelse af, at der skulle være etableret en særlig magtbalance mellem de vigtigste af staterne. Det understreges dog, at de

suveræne stater i endnu højere grad kom til at indtage hovedrollen i europæisk politik, og at religionens rolle i krigene reduceredes; dette var imidlertid et led i en proces, som længe havde været i gang.

I analysen af de seneste par århundreder ser forfatteren visse overordnede lighedspunkter mellem Napoleonskrigene og de to verdenskrige. I alle tre krige forsøgte et af de store lande fra den vestlige del af det kontinentale Europa at ekspandere ud over resten af kontinentet. Storbritannien blev i alle tre krige af det aggressive land på kontinentet betragtet som en hovedfjende, mens Rusland blev betragtet som en anden væsentlig modstander. Et yderligere fællestræk var, at den vesteuropæiske stormagt, som havde indledt krigen, i de indledende faser havde succes, men efter nogle års krigsførelse vendte krigslykken. Det var i alle tre tilfælde Rusland eller Sovjetunionen, der var afgørende herfor, om end forløbet efter 1. verdenskrig blev lidt anderledes som følge af Den russiske Revolution.

I analysen af årsagerne til 2. verdenskrig fremdrages de traditionelle svar, herunder Versailles-traktatens hårde fredsvilkår for Tyskland og 1930'erne økonomiske krise, hvor Tyskland i særlig grad var trængt som følge af verdenskrigens massive ødelæggelser og de store krigsskadeerstatninger. Lars Hovbakke Sørensen ser endvidere en forklaring i den nærmest panikagtige skræk for "de røde", der i disse år var opstået blandt mange borgerlige og socialdemokratiske kræfter, og som tillod de diktatoriske kræfters fremmarch i store dele af Europa.

Denne læseværdige bog afsluttes med en overordnet gennemgang af Europas udvikling siden 2. verdenskrig og helt frem til vore dage. Forfatteren kan afslutningsvis konstatere, at Europa har bevæget sig fra at være krigens til fredens kontinent, og det konstateres samtidigt, at det unikke europæiske statssystem ofte grusomme styrke formåede at dominere også de øvrige kontinenter, politisk, militært, økonomiske, socialt og kulturelt. Man kunne godt fristes til at stille spørgsmålet, om Europa i samme udstrækning fortsat vil være i stand til at stille dagsordenen. Søkrigens indflydelse på kontinentets krige spiller en meget tilbagetrukket rolle i fremstillingen. Der er en del årstal i bogen, men de føles på ingen måde tyngende under læsningen, snarere tvært imod bidrager de stiltfærdigt til at holde styr på kronologien. Da beretningen er holdt på et overordnet, analyserende plan, vil man heller ikke finde kortkitser over større slag, uden at det opfattes som et savn.

(1818)

FREGATTER I STORM OG STILLE

*Tom Kristiansen (red), Hans Chr. Smith-Sivertsen, Roald Gjelsten,
Jacob Børresen og Johan H. Lilleheim
Eide forlag, Bergen 2007, 337 sider.
Bestilling: ordre@vigmostadbjorke.no*

Initiativet til boken om Oslo-klassens historie ble tatt av daværende sjef for overflateflotiljen, kommandør Hans Chr. Helseth. Boken ble rettidig skrevet slik at den forelå da KNM »Narvik« gjennomførte sitt avskjedstokt til Oslo og Horten sist sommer. KNM »Narvik« vil bli etablert som et komplett museumsfartøy ved Marinemuseet i Horten. Under den kalde krigen var det ytterligere fire fartøyer som tilhørte klassen: KNM »Oslo«, KNM »Bergen«, KNM »Trondheim« og KNM »Stavanger.«

Boken om Oslo-klassens historie har flere perspektiver: Teknisk utvikling, utdanning, organisering, operativ bruk i norsk og internasjonale farvann m.v. Det som kjennetegner boken er bredde og grundighet. Dette er ikke bare en historiebok, men også en bok som gir innsikt i hvordan en fregatt fungerer i generell forstand. Tekniske oppdateringer gjennom levetiden og tilgang på offiserer og mannskaper med nødvendig kompetanse er avgjørende for en kampdyktig fregatt. Oslo-klassen ble stadig oppdatert for å kunne være på høyden med den teknologiske utvikling. De ble ikke som panserskipene »Norge« og »Eidsvoll« akterutseilt teknologisk.

Oslo-klasse fregatterne ble bygget ved verftet i Horten som del av Flåteplanen av 1960, og var programmets største og mest kompliserte kampfartøyer, både taktisk, teknologisk og kompetansemessig. Som seilende krigsskip ble fartøyene løpende vedlikeholdt og modernisert gjennom hele perioden. Både konstruksjonen og moderniseringene av Oslo-klassen bidro på en vesentlig måte til å utvikle norsk forsvarsteknologi og et moderne støtteapparat på Haakonvern. Dette resulterte i en positiv knoppskyting av grunnleggende betydning for utviklingen innen flere deler av norsk høyteknologi, herunder oppbygging av sivil og militær kompetanse på områdene kontraktsinngåelse og styring av store prosjekter.

Som de eneste av fartøyene i Marinen kombinerte Oslo-klassen sjøkrigens tre dimensjoner; anti-luft, anti-overflate og anti-ubåt, og det

hele var integrert i et felles operativt miljø under en felles ledelse. Oslo-klassen fregatter var hovedkilden til utviklingen av den generelle sjømilitære kompetansen blant Marinens operative offiserer. Mindre marinefartøyer er nesten alltid spesialisert for én type oppgave og deres sekundære våpensystemer er hovedsaklig beregnet på selvforsvar. Uten fregattene ville den norske marinen vært redusert til å dekke nisjekapasiteter spesialisert utelukkende for kystnære operasjoner. Vellykket tjenesteerfaring som sjef for fregatt og i fregattvåpenets ledelse var av mange ansett som en nødvendig forutsetning for opprykk til Sjøforsvarets høyeste grader, og spilte stor rolle ved besettelse av stillinger i aktuelle maritime internasjonale staber.

De sosiale sidene ved Oslo-klassen er like interessante som de operative og teknologiske. Det er selvfølgelig en generell utfordring i at en besetning på rundt 150 skal arbeide og leve så tett på hverandre på et fartøy som er mindre enn 2000 tonn. Historisk sett var klasseskillene på de store orlogsfartøylene som fregatter rigide og mye mer markert enn om bord på mindre fartøyer som MTB-er og undervannsbåter. Dette var opprinnelig en refleks av klasseskillene ellers i samfunnet. Etter krigen endret de sosiale forhold seg i samfunnet og dette forandret etter hvert forholdene ombord. Underoffiserskorpset forsvant og de første kvinnene kom på fregatt på midten av 1980-tallet. Utdanningsnivået i samfunnet økte. Det slås fast at de norske besetningene på de aktuelle fagfeltene ikke sto tilbake for sine allierte, og når det gjaldt antiubåtoperasjoner i kystfarvann, var de til og med i fremste rekke.

Organiseringen av fartøyet blir gjennomgått i detalj. Fregatten kan virkelig beskrives som en komplisert mekanisme. Kompleksiteten bestod i mannskaper som var høyt øvede og testet («sertifiserte»), samtidig som de inngikk i en omfattende matriseorganisasjon med vaktssystemet og rullene. Til sammen viser boken at en slik systemtilnærming bidrar til innsikt og forståelse for hvordan et større krigsfartøy fungerer (situasjonstilpassingen, hvile med mer.).

Under den kalde krigen var Oslo-klassen først og fremst knyttet til operasjoner på norskekysten og i de nordlige farvann. Oppgavene fregattene skulle ivareta, var uløselig knyttet til NATOs strategi på Nordflanken. På begynnelsen av 1960-tallet var Marinen blitt stående og alle fartøyer under kommando var i operativ tjeneste. Fregattene med sin allsidige kapasitet og havgående egenskaper løste en rekke oppgaver under den kalde krigen. Som eskortefartøy for forsvar av de sjøverts kommunikasjonslinjer mellom Sør- og Nord-Norge, var de selvfølgelig en éner i det norske forsvaret, og hadde betydning for å overføre

hærstyrker til Nord-Norge (som boken ikke dveler med). I den daglige seilas og øvingsvirksomhet i de nordlige områder var fregattene en synlig tilstedeværelse av norsk sjømakt og bidro til overvåkning, suverenitetshevdelse, episodehåndtering og etterretning.

Selv under den kalde krig var ikke fregattene utelukket knyttet til operasjoner langs norsk kysten og de nordlige farvann. Fra januar 1968 seilte en av fregattene regelmessig i NATOs stående atlantehavsstyrke STANAVFORLANT. Ved tre anledninger de første årene var til og med to fartøyer med om gangen.

Etter at den kalde krigen tok slutt har flere av fregattene deltatt i internasjonale operasjoner: På 1990-tallet i Adriaterhavet i tilknytning til krigen på Balkan og i dette tiåret har Oslo-klassen deltatt i kontrolloppgaver i Middelhavet (Active Endeavour) som ledd i kampen mot internasjonal terrorisme.

Kravet til operativ tilgjengelighet var meget høyt når vi sammenlikner med det som hadde vært tradisjonen i den norske marinen før krigen. Øvingsmønsteret var med på å sikre basiskompetanse på fregattens våpensystemer og operasjonsformer. Det pekes på at ingen norsk fartøysklasse har hatt et større antall tjenestegjørende personell ombord – et forenklet overslag tyder på at tallet kan ligge et sted i underkant av 20 000. Fregattene har gjennom levetiden presteret en samlet utseilt distanse på ca. 3,9 millioner nautiske mil (ca. 7 millioner kilometer), eller omlag 180 runder rundt jorden.

Boken er en funksjon av forfattere og deres tidligere forskningsarbeider, men er nå satt sammen på en ny måte. Historikeren Tom Kristiansen tar i boken for seg de historiske linjene etter 1945, og har som redaktør hatt det overordnede ansvaret med boken. Kommandør Hans Chr. Smith-Sivertsen har skrevet om de skips- og våpentekniske sidene ved Oslo-klassen, basert blant annet på sin tidligere bok om Sjøforsvarets Forsyningskommando (Norsk sjømakt. Materiellutvikling og forvaltning - historien om Sjøforsvarets forsyningskommando, Hundvåg 2004). Kommandør Roald Gjelsten behandler tjenesten om bord og utdannings- og øvingsforhold. En innsikt han blant annet bygger på sitt eget forskningsarbeid ved Monterrey (MSc. Thesis in Operations Research) og bruk av Tjenestereglement for Sjøforsvaret. Flaggkommandør Jacob Børresen tar i boken for seg de operative forholdene og Oslo-klassens siste år. Børresens tidligere arbeider med Forsvarshistorien bind V har i den foreliggende bok blitt ytterligere konkretisert. Kommandør Johan H. Lilleheim har skrevet et kapittel med

basis i egne opplevelser og loggbøker der han forteller om et normalt år om bord på en fregatt under den kalde krigen. Normalt er det imidlertid ikke når Lilleheim forteller. Han er en av Sjøforsvarets morsomste menn så det står ikke på manglende fremdrift i dette kapitelet.

Til sammen viser dette en helt utrolig kombinasjon av erfaring, tidligere forskningsarbeider og intervjuer med en rekke kollegaer som til slutt ender opp i en grundig og bred gjennomgang av Oslo-klassen fregatter. Dette er en bok med slik bredde at en faghistoriker av den tradisjonelle sorten ikke ville hatt en sjanse. Selv om prosjektet er blitt utført på meget kort tid, er resultatet meget godt. Bokens tempo er noe ujevn. Leseren må ikke stanse opp i de mer stillestående deler av boken, men lese videre. Boken tar seg raskt opp igjen til nye høyder.

Boken om Oslo-klassen er den første helhetlige bok som er utgitt om en klasse fartøy under den kalde krigen. Vi får håpe at vi ikke må vente for lenge til en ny fartøysklasse blir presentert.

Tor Jørgen Melien
Kommandørkaptein, cand.philol.
Den norske Marine

MARINENS BIBLIOTEK

UDDRAG AF ERHVERVELSER MAJ/JUNI 2008

HISTORIE

The United States Navy in the Pacific, 1909-1922

William Reynolds Braisted

1. Naval Institute Press pbk. ed.-
Annapolis, Md. : Naval Institute
Press, 2008. - xii, 741 s.

Amerikanerne påbegyndte en periode af senimperialisme, som de selv kalder "America's rise as an overseas power". Den beskrevne periode påbegyndtes med indsættelsen af præsident Taft i 1909 og afsluttes i dette værk med indgåelsen af bl.a. Washington flådetraktaten af 1922. I denne periode anvendte man U.S.Navy til at få indflydelse i Caribien, Mellemamerika og i Stillehavet ved bl.a. at overtage tidligere tyske øbesiddelser med mere.

Opstilling: Historie.C.3.

Holmenkatastrofen

Sune Wadskjær Nielsen

Kastrup : Sune Wadskjær Nielsen,
2008. - 94 s.

Holmen katastrofen er den folkelige betegnelse for den ulykke, der ramte Søminevæsenets depoter på flådestationen (i København) den 13. november 1951. På grund af stor hast med at opbygge mine-

våbenet var der travlhed og knaphed på

ressourcer i Søværnet og mere specifikt i Søminevæsenet. Hvad der begyndte som en

lille brand i et træskur på Quintus udviklede sig til en katastrofe, idet en mine fyrede og trak andre ti søminer med sig i én stor kontraminering. Ikke mindre end 11 brandfolk, tre falckreddere, en søofficer og tillige en fenrik omkom ulykkeligtvis her. Sagsopklaringen var ikke nem, uanset at Forsvarsministeriet nedsatte en undersøgelseskommission ledet af en uvildig person; her en landsdommer. Admiral Vedel konkluderede senere, at ulykken skyldtes et sammentræf af særligt ulykkelige omstændigheder, men at der dog var indtruffet en vis rutinemæssig behandling (af søminerne) og tankegang, dels manglende tilsyn..... Alle senere tiltalte søofficerer blev efterfølgende frikendt.

Opstilling: Historie.C.1.a.Holmen

Fire epokers pirater : - fra snekke til speedbåd

Thorbjørn Thaarup, Morten Bronke, Benjamin Asmussen, Rasmus Voss, Anders Boye

Helsingør : Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, 2007. - 45 s.

Fire artikler om pirateri fra tidligste tider og til dagens operationer, under redaktion af stud. mag.

Thorbjørn Thorup, tidligere Marinens Bibliotek. En kortfattet redegørelse, som kan anvendes til en hurtig men alligevel perspektiverende introduktion til emnet.

Opstilling: Historie.E.

Mindehøjtideligheden på Sjællands Odde Onsdag d. 22/3 - 1933 : 125 års dagen for Kampen på Sjællands Odde

[s.l.] : [s.n.], 1933-2007. - 12 bilag og 2 skrivelser.

Mindehøjtideligheden på Sjællands Odde, onsdag den 22.3 1933. Søelieutenantselskabet afholdt en mindehøjtidelighed på Sjællands Odde på ovennævnte dato i anledning af 125 års-dagen for linieskibet Prins Christian Frederiks kamp mod overlegne engelske styrker. Alle i den anledning afholdte officielle taler er her arkiveret og tillige findes chefen for Marinens Flyvevæsens direktiv af 20.3 1933 for marinens luftstyrkers deltagelse sign.

Grandjean. Flyvevæsenet deltog med ikke mindre end 14 fly.

Opstilling: Krh.A.II.a.1807-14.BOKS- EJ TIL UDLÅN

Scrap Book : Orlogsværftet 1926 - 59

[s.l.] : [s.n.], 1959. - u. pag. *Orlogsværftet havde åbenbart visse problemer i 1926, der nok var mere politisk orienterede. Det var således et politisk mål at spare personel og samtidigt opnå "forenklinger". Udklippene følger både nybygninger og den betydelige flyvemaskineproduktion i*

mellemkrigsårene, der er ukendt for mange. Krigsministeriet og Forsvarsministeren ønsker at sammenlægge hærens tekniske tjenester med søværnets uden egentlig at vide hvorfor, men at en sammenlægning var en god ting. Udklippene er ført frem til 1943. En fin kilde for forskere.

Opstilling: Historie.C.1.a.BOKS-EJ TIL UDLÅN

KRIGSHISTORIE

Carrier strike : The Battle of the Santa Cruz Islands, October 1942

Eric M. Hammel

St. Paul : Zenith Press, 2004. -

xii, 409 s. [24] s. of plates

Bogen omtaler det 4. hangarskibsslag mellem japanerne og amerikanerne under den 2. verdenskrig. Kampen var en del af Guadalcanalkampagnen, der bl.a.

omfattede en kamp om det logistiske forsyningsstog til det belejrede marinekorps. Amerikanerne trak sig ud af kampen og japanerne kunne vel nok erklære en midlertidig sejr. Levende fortalt også på eskadrille-niveau.

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

The attack on Pearl Harbor : An illustrated history

Larry Kimmett, Margaret Regis Rev. ed- Seattle, WA : Navigator Pub, 1999. - 127 p.

Bogen er en systematisk gennemgang af de skader, den japanske marines flyvevåben påførte skibe, fly og baser på Hawaii den 7.

december, 1941. Dagen kaldes i U.S. Navy kredse: "Day of infamy" og genskabes i dette gennemillustrerede værk med mange præcise detaljer. Hver eneste fase af angrebet gennemgås og illustreres lige fra den tidlige japaniske planlægning via destruktionsoperationen af slagskibsrækken til den bemærkelsesværdige hævnning og reparation af skibene.

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

First U-Boat Flotilla

Lawrence Paterson

Annapolis : Naval Institute Press, 2002. - xix, 300 s.

Forfatteren har boet i Brest ved de gamle ubådsbunkere har specialiseret sig i forskning om især tyske ubådsvrag og disses historie. Dette arbejde er senere videreført i Royal Navy Submarine Museums arkiv gruppe, hvor denne afhandling om Tysklands 1. ubådsflotille er blevet til. Bogen omtaler flotillens historie fra etableringen i 1935, den indledende betydelige succes og flotillens langsomme nedkæmpning af de stedse mere kapable allierede antiubådsstyrker. Værket slutter med en beskrivelse af de sidste ubådes flugt fra Brest og af den afsluttende kamp på land ved forsvaret af citadellet i Brest. Bilag over enheder i flotillen til forskellige tider, tabeller over enhedernes skæbne, kildefortegnelse og indeks. En god og velforsket kilde.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

No Higher Honor : Saving the USS Samuel B. Roberts in the Persian Gulf

Bradley Peniston

Annapolis, Md. : United Naval Institute, 2006. - xvi, 275 s.

Operationerne i den Persiske Havbugt under den såkaldte tankerkrig i 1987-89 krævede en del ofre fra den amerikanske marine. Under i øvrigt vanskelige forhold med meget problematiske engagementsregler opererede fregatten USS Samuel B. Roberts i to måder med eskorteopgaver indtil den den 14. april 1988 detonerede en sømine, der gav anledning til en heroisk indsats for at redde fregatten. Det lykkedes at redde skibet og der blev efterfølgende udkæmpet en større gengældelsesoperation i form af et overfladeslag i havbugten.

Opstilling: Krh.A.II.e.5.

The Civil War : A photographic history

Stan Schindler

New York : Crescent Books, 1991. - 239 s.

Dette er en fotografisk fortælling om den amerikanske borgerkrig. Denne krig var hovedsageligt en landkrig og måske også til slut en krig mod sydens u lydige befolkning. Der er for marinehistorikeren beskrevet både flodoperationer og egentlige søkrigsoperationer med en strategisk hensigt. Disse forhold dækkes her med billeder tillige også af den dengang ypperste marineteknik, ofte ganske uprøvet. Herudover er det for-

fatterens budskab, at denne Borgerkrig forårsagede umådelige ødelæggelser af politisk, økonomisk og social karakter. Borgerkrigen er uden sidestykke den mest traumatiske begivenhed Amerikas forenede stater nogensinde har oplevet.

Opstilling: Krh.A.II.a.1861-1865

Inside the danger zone : the U.S. Military in the Persian Gulf, 1987-1988

Harold Lee Wise

Annapolis, Md. : 2007. - xiii, 272 s.

Mellem besættelsen af den amerikanske ambassade i Teheran i 1979 og Iraks invasion af Kuwait i 1990, sejlede den amerikanske flåde i farligt farvand, når den opholdt sig i den Persiske havbugt. Her omtales specifikt luftangrebet på USS Stark, der til overflod kom fra Irak, der skulle beskyttes. Endvidere omtales de engagementer, der blev resultatet af den tankskibeskorte for irakiske tankere, der udviklede sig til en uerklæret golfkrig mellem USA og Iran.

side 196 ikke intakt

Opstilling: Krh.A.II.e.5.

PERSONALHISTORIE

Four Weeks in May : The Loss of HMS Coventry :

A Captain's Story

David Hart Dyke

London : Atlantic, 2007. - xxv, 272 s

De fire uger, der her omtales udviklede sig i maj 1982 under udførelsen af de maritime operationer i Falklandskampagnen.

Kommandør D. H. Dyke var chef for HMS Coventry, en type 42 missildestroyer, der fik tre bombetræffere fra et angreb af argentinske Skyhawks (A-4) og derefter sank med tabet af kun 19 mand på grund af moderne redningsmidler. Kommandøren forblev i tjeneste indtil 1990 og har først nu udgivet sine erindringer om Falklandskrigen og tabet af sit betroede skib. Teksten er ledsaget af gode operationelle plot og kredser ikke mindst om opgaven som skibschef i både gode og meget dårlige tider.

Opstilling: Persh.b.DYKE, DAVID, HART

The Captain's steward : Falklands, 1982

Barrie Fieldgate

1. ed.- Ely, Cambridgeshire : Melrose, 2007. - xiv, 412 s.,

Endnu en bog om Falklandskrigen, denne gang set fra en chefhovmesters synspunkt. Der er tale om chefshovmesteren i HMS Broadsword. Bogen omtaler indledningsvist den almindelige skibstjeneste ombord under ophold i Gibraltar og i Middelhavet, ligesom forfatterens tjenstlige baggrund anføres. Senere følges krigsforberedelserne, set fra hovmesteren og den menige besætnings synspunkt, og forlægningen til Sydatlanten, med al dens spænding og rygtedannelse

beskrives. *Selve Falklandskrigen beskrives dag for dag.*
Opstilling: Persh.b.FIELDGATE,
BARRY

SKIBE, SKIBBYGNING

Rebuilding the Royal Navy : War-
ship design since 1945
D. K. Brown, George Moore
Annapolis, Md. : Naval Institute
Press, 2003. - 208 s.

*Denne udgivelse er nr. 4 i serie
om Royal Navy's krigsskibskon-
struktion. Forfatteren var her selv
skibskonstruktør og har derfor en
personlig tilgang til perioden.*

*Denne var karakteriseret ved, at
den meget store men delvist
udslidte engelsk flåde skulle
erstatte med nye skibe i efter-
krigstidsperioden. Der blev tale
om hangarskibe, jagere, fregatter
og ubåde, herunder både diesel-
og nukleart fremdrevne samt
ministrygere og logistiske enhe-
der. Bogen der er velillustreret og
seriøs afsluttes med et fremadret-
tet blik på de kommende hangar-
skibe, idet der ikke kan sættes
antal på klassen. Den første skul-
le være klar i 2010*

Opstilling: Skibbygning.F.II.

PT boats at war : / World War II
to Vietnam / : Norman Polmar

and Samuel Loring Morison.
Norman Polmar, Samuel, Loring
Morrison
Osceola, WI : : MBI Publishing,,
1999. - 160 s.

*Et værk der populært og med
mange gode illustrationer viser
den operative deltagelse af ameri-
kansk byggede motortorpedobåde
i den pågældende periode, med
vægt på den store indsats under
den anden verdenskrig i Stillehav-
skampagnen. Der er gode tabel-
oplysninger og gives skibsbeskri-
velser af de forskellige varianter
af denne skibstype.*

Opstilling: Krh.A.I.a.3.

»Niels Ebbesen« : Sommertogt
1951

Henning Egil Rasmussen
[s.l.] : [s.n.], 1951. - 1 album
Opstilling: Billedsamling.
Krh.A.I.a.1.Danmark- EJ TIL
UDLÅN

Kadetskolen. April 1928 : DAN-
NEBROG, Davos - Rhinen - Åre-
ne 1929-30

R. Steen Steensen
[s.l.] : [s.n.], 1932. - 1 album
Opstilling: Billedsamling.
Krh.A.I.a.1.Danmark- EJ TIL
UDLÅN

Tidsskrift for Søvæsen
oprettet 1827
udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet
Protector: H.K.H. Kronprins Frederik

Redaktion:

Overarkivar Hans Christian Bjerg

Artikler, indlæg, der ønskes
optaget i tidsskriftet, samt bøger,
der ønskes anmeldt, sendes til

Tidsskrift for Søvæsen

Hans Chr. Bjerg

Møllevej 4

2970 Hørsholm

Tlf.: 45 86 18 28

email: hcbjerg@post.tele.dk

FIIN: fko-pofnh01

Manuskripter bedes fremsendt
i word pr. email eller på diskette.
Evt. illustrationer fremsendes
særskilt eller efter aftale.

Ekspedition og regnskab:

Orlogskaptajn Hans Erik Juul

Søe-lieutenant-Selskabet

Overgaden oven Vandet 62 B

1415 København K

Tlf.: 32 95 99 54

Fax: 32 95 99 53

Giro: 2 04 77 64

Email: sls@post9.tele.dk

Abonnement tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Trykkeri

Nørrebros Bogtryk

www.nbb.dk

ISSN 0040-7186

Tidsskriftet

Det er tidsskriftets formål at
publicere artikler og indlæg
vedrørende maritime forhold
i almindelighed og Søværnet i
særdeleshed.

Tidsskriftet er etableret 1827
som Archiv for Søværnet og
udsendes 6 gange om året.

Eftertryk er tilladt med tydelig
kildeangivelse

Søe-lieutenant-Selskabet

er et krigsvidenskabeligt selskab
af søofficerer, oprettet 1784.

Formand:

Kaptajnløjtnant

Michael G. Landmark

Selskabets hjemmeside:

www.sls.forsvaret.dk

Annoncer tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Tidsskrift for Søvæsen

Nr. 5 · 2008 · 179. årgang

UDGIVET AF SØ-LIEUTENANT-SELSKABET

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

2008/4 * 179. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Meddelelser fra redaktionen	291
Artikler	
Den arktiske udfordring. The Arctic – Use it or loose it <i>Af Jens Walther</i>	292
Climate Change and Defence Policy <i>Af Nils C. Wang</i>	301
Arktis – den nye dimension i dansk sikkerhedspolitik <i>Af Nikolaj Petersen</i>	305
Faktorer og parametre for den sikkerhedspolitiske udvikling omkring Grønland <i>Af Henrik Kudsk</i>	338
Arctic Marine Transport and Security: Responses to Changing Arctic Ocean Access <i>By Lawson W. Brigham</i>	349
Marinens Bibliotek Erhvervelser juli/august 2008	360
Annoncer	364

Redaktionen sluttet 15 december 2008

Forside: Inspektionsfartøjet KNUD RASMUSSEN i polarisen kun
880 kilometre fra Nordpolen (Søværnet)

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN 2008/5

Dette nummer af tidsskriftet er et tema-nummer, som er viet den sikkerhedspolitiske udfordring, som Danmark har i kraft af de klimatiske ændringer, som det arktiske område i disse årtier undergår.

Besiddelsen af Grønland har siden 1945 spillet en rolle for dansk sikkerhedspolitik, og under den kolde krig udgjorde Grønland en vigtig strategisk brik i den storpolitiske afskrækkelsesstrategi. Umiddelbart efter den kolde krigs ophør synes Grønlands strategiske betydning at være aftaget, mens dets økonomiske betydning til gengæld steg i forhold til tidligere.

Afsmeltningen af de kolossale isområder, som i de seneste årtier har fundet sted omkring Nordpolen og Grønland på grund af globale klimatiske ændringer, efterlader nye, store og navigable havområder. Dette medfører hidtil ukendte transportmuligheder mellem det amerikanske og det eurasiske kontinent. Samtidig vil denne udvikling give muligheder for at udnytte de råstoffer, som findes under havbunden, og hvis udnyttelse indtil nu ikke har været rentabel.

Grønlands geo-strategiske placering er blevet kraftigt accentueret i denne udvikling. Området har nu en øget såvel strategisk som økonomiske betydning. Det er dette forhold, der i dag gør Grønland til en ny dimension i dansk sikkerhedspolitik, og som tidsskriftet i dette nummer.

Det er en stor glæde for redaktionen at kunne belyse denne arktiske udfordring for Danmark - og ikke mindst for Søværnet - med adskillige interessante og vægtige artikler, skrevet af aktører og observatører.

Det er Søe-Lieutenant-Selskabets håb, at de problemer og faktuelle vurderinger, der bliver gjort opmærksom på i dette tema-nummer, vil inspirere til yderligere debat i såvel politiske som militære kredse.

Hans Christian Bjerg

DEN ARKTISKE UDFORDRING

The Arctic - Use it or loose it

Af kommandør Jens Walther
Chef for 1. Eskadre

Resumé

Artiklen sætter fokus på de udfordringer i det arktiske område, der er foranlediget af den accelererende globale opvarmning. Der argumenteres for, at der investeres i flere skibe, der kan operere i det arktiske område for at have rådighed over tilstrækkelige kapaciteter, til at varetage den maritime myndighedsopgave på forsvarlig vis. Det anbefales specifikt at påbegynde en egentlig serieproduktion af de nye inspektionsfartøjer af KNUD RASMUSSEN klassen, da disse skibe er billige, dansk produceret og allerede har vist, at de er velegnede til indsættelse i grønlandske farvande. Det anføres, at skibene endvidere er så fleksible, at de i givet fald også vil kunne løse opgaver i den danske del af Nordsøen, anvendes som isbrydere i danske farvande og indsættes til at løse visse opgaver i internationale operationer.

Baggrund

I 2006 sejlede den canadiske kystvagts isbryder AMUNDSEN som det første skib i historien gennem Bellot strædet 350 sømil nord for Polarcirklen, og i efteråret 2007 viste satellitfotos, at isen i Arktis nu er skrumpet så meget, at Nordvestpassagen nord om Canada mellem Atlanterhavet og Stillehavet er blevet sejlbar¹. Isen i havet ved Arktis er svundet endnu mere ind, end prognoserne har forudset². Den globale opvarmning har banet en helt ny søvej – Nordvestpassagen. En genvej til Stillehavet, hvor man slipper for Panama-kanalen.

Den globale opvarmning og dens betydning i det arktiske område er ikke længere blot et akademisk og videnskabeligt spørgsmål. Med ét slag er der kommet fokus på de relaterede ressourcemæssige, suverænitetsmæssige og sikkerhedspolitiske aspekter.

Foreløbig har interessen dog været begrænset i Danmark sammenholdt med den opmærksomhed, emnet har genereret i de øvrige lande med grænser til Arktis – Canada, USA, Rusland og Norge³.

På det videnskabelige område har Det Internationale Polarår, som varer fra 1. marts 2007 til 1. marts 2009, haft svært ved at skaffe bevillinger til dansk ledede projekter. Der er kun bevilget ca. en femtedel af det

beløb, Norge har afsat, og det mest ambitiøse projekt er fortsatte iskerneboringer.

På det politiske område har Danmark indtil for nylig arbejdet i regi af EU, som i en rapport har diskuteret, hvordan klimaforandringer i fremtiden vil komme til at påvirke EUs sikkerhedspolitik. EU er den sidste af "stormagterne", der har signaleret interesse; selv Kina har vist interesse på et tidligere tidspunkt end EU. Der er langt fra Kina til Arktis, men alligevel har Kina i al stilhed søgt om at blive optaget som et såkaldt permanent observatørland i Arktisk Råd.

Udfordringen

Når isen smelter, kan det blive økonomisk attraktivt at udnytte undergrundens ressourcer, og det kan gå hurtigere, end man hidtil har regnet med i lyset af de voldsomt stigende olie- og gaspriser. Verdens formentlig største oliereserver gemmer sig i undergrunden under Nordpolen og langs Grønlands kyster, men det er ikke uproblematisk. Der er geologiske og miljømæssige udfordringer (isbjerge), og der skal forventelig investeres mindst 100 mia. kr., før de første dråber olie strømmer op fra undergrunden.⁴

Når områder bliver økonomisk interessante, gælder det samme naturligvis retten til disse områder. Det er baggrunden for, at territoriale krav og

stridigheder, som i årevis kun har været af akademisk interesse, nu blusser op med fornyet kraft. Disse krav underbygger såvel Canada, som Rusland⁵ og USA⁶ ved at demonstrere en forøget militær tilstedeværelse og aktivitet i området og ved at investere i en bred vifte af nye skibe, der kan operere i det barske miljø⁷ i det Arktiske område. Den potentielt værste konflikt er mellem USA og Canada, der er uenige med hensyn til den internationale status for Nordvestpassagen. Canada hævder, at passagen er en indre vandvej, mens USA hævder, at der er tale om et Internationalt Stræde, som alle har fri adgang til. Den ressourcemæssige implikation er i denne forbindelse, at genvejen til Stillehavet betyder en ruteafkortning på ca. 33% og dermed en meget betydelig besparelse på tid og brændstof.

Der er andre territoriale stridigheder, som kan få voksende betydning. Canada og Danmark har en strid om Hans Ø; USA og Canada en strid om et vigtigt område i Beaufort Havet; Rusland og Norge en strid om grænser i Barentshavet, og USA og Rusland en strid om en grænselinje i Beringshavet. Hertil kommer naturligvis kapløbet om retten til Nordpolen, som alle fem lande deltager i⁸.

Uanset hvordan man vurderer perspektiverne med hensyn til udvinding af olie- og gas fra undergrunden, så er der næppe tvivl om, at vi indenfor en overskuelig fremtid vil se Nordvestpassagen taget i brug som en regulær sejlroute til Stillehavet, og alene det forhold vil betyde en væsentlig øgning af den miljømæssige risiko i det arktiske område. Hvilken miljømæssig katastrofe det kan udvikle sig til, så vi i 1989, da supertanker Exxon Valdez ramte de klippekær i Prince William Sundet i Alaska. 42 millioner liter råolie strømmede direkte ud af en flænge i skibets bug og forurenede et de reneste farvande i Nordamerika. En måned efter ulykken var oliepejlen nået 750 kilometer væk og havde forurenede 2000 kilometer af kystlinien. Hundrede tusinder af dyr og fugle omkom.

Imidlertid er der ikke alene krav om et øget miljøberedskab, men også om et øget eftersøgnings- og redningsberedskab.

Den voksende velstand i samfundet og de stadig længere kyststrækninger har gjort det arktiske område attraktivt for masseturisme. Aviserne bugner med tilbud og alene i år 2007 valfartede flere end 23.000 krydstogtturister til Grønland⁹. Det hidtil største krydstogtskib, der har anløbet grønlandske havne, er GRAND PRINCESS, der med 3.600 passagerer og besætningsmedlemmer sejlede i grønlandske farvande i sensommeren 2007 på vej fra Island til New York¹⁰. Der er næppe tvivl om, at der er grund til oprigtig bekymring over de udfordringer, som følger

af den voksende krydstogtturisme¹¹, lige som der er grund til bekymring over, hvordan udfordringen med det voksende omfang af enkeltpersoners grænseoverskridende *adventure tourism*¹² i det arktiske område kan håndteres.

Hvordan løses opgaven?

Grønlands Kommando er ansvarlig for at løfte de maritime myndighedsopgaver i grønlandske farvande. Det drejer sig primært om suverænitetshævdelse, fiskeriinspektion, søredningstjeneste og forureningsbekæmpelse. Opgaven på havet løses af skibe, helikoptere og besætninger, der opstilles af Søværnets Helikoptertjeneste og 1. Eskadre i Frederikshavn. Men er organisationen hensigtsmæssig og er ressourcerne tilstrækkelige?

Med hensyn til organisationen har der til tider været fremsat forslag om, at Danmark i lighed med nogle andre nationer burde have en særskilt kystvagt, da det angiveligt skulle være mere effektivt, at en separat organisation løste de typiske kystvagt opgaver, end at disse opgaver blev løst af Søværnet. Argumentet er bl.a., at en højere grad af specialisering vil muliggøre en højere grad af professionalisme og dermed en mere effektiv opgaveløsning.

Umiddelbart kan det lyde attraktivt, men en række forhold taler imod en sådan organisation. For det første har Danmark et meget lille søværn, og hvis en del heraf - i en eller anden form - skulle udskilles i en særskilt kystvagt, ville det betyde en øget grad af bureaukratisering med færre ressourcer til opgaveløsningen. For det andet kan man ikke længere skelne skarpt mellem kystvagt opgaver og flådeopgaver. De aktuelle og forudsigelige maritime opgaver for Søværnet er globale, overlappende og dækker et meget bredt spektrum. Det opgavekompleks varetages mest rationelt ved at have én organisation med én "værktøjskasse", hvor man kan vælge det værktøj, som er bedst til at løse den specifikke opgave. Et godt og aktuelt eksempel på den fleksibilitet var THETIS deployering til Somalias kyst i primo 2008. Et inspektionsskib, bygget til sejlads i Nordatlanten, var det bedste valg til at eskortere FN fødevarertransporter fra Kenya til Somalias nødlidende befolkning. Det var i den forbindelse muligt for Folketinget at træffe en meget hurtig og effektiv beslutning og vælge den optimale løsning. Det tvivler jeg på havde været muligt med en mere selvstændig kystvagtorganisation. Ville det have været en opgave for flåden eller for kystvagten? To konkurrerende maritime organisationer havde måske givet forskellige råd.

Med hensyn til materielanskaffelser vil en særskilt kystvagt formodent-

lig heller ikke være politisk attraktiv. Hvor skal politikerne henvende sig for at få et konsolideret råd, når det drejer sig om at anskaffe maritime kapaciteter? Et godt eksempel på den problemstilling ser man, hvis man skeler til Canada. Her er man enige om, at der i lyset af udviklingen i det arktiske område, er behov for at bygge skibe, som kan understøtte de canadiske interesser i området. Men hvilke skibe? Den canadiske kystvagt argumenterer for, at der skal bygges isbrydere, mens den canadiske flåde argumenterer for, at der skal bygges isforstærkede patruljeskibe.

Udviklingen går ikke i retning af at adskille kystvagtopgaver fra traditionelle flådeopgaver. Tværtimod. En indikation herpå er eksempelvis, at den nye amerikanske flådestrategi er en fælles maritim strategi, som dækker såvel US Navy som US Coast Guard. Flere nationer, som i dag har adskilt flåde og kystvagt, ville gerne annektere det danske system - men den bureaukratiske friktion er ikke let at bekæmpe. De færreste organisationer ønsker at nedlægge sig selv.

Men en god organisation alene gør det jo ikke. Der skal ressourcer til. Og er de tilstrækkelige? Der er med god grund voksende politisk bekymring på dette område. *Står Grønland foran en ny TITANIC-katastrofe* - sådan lød §36 spørgsmålet i december måned 2007 til Landsstyret fra demokraten Marie Fleischer, som i den forbindelse stillede spørgsmål ved Søværnets ressourcer til at varetage søredningsberedskabet og det maritime miljøberedskab i grønlandske farvande. Marie Fleischer er ikke ene om denne bekymring; også Vestnordisk Råd¹³ har ved flere lejligheder udtrykt bekymring over redningsberedskabet i Nordatlanten.

Der er naturligvis ikke noget korrekt svar på, hvor mange skibe og helikoptere, der er behov for i grønlandske farvande for at have et tilstrækkeligt beredskab til at løse myndighedsopgaverne. Det vil altid være et politisk valg og en prioritering, der afgør, hvor store ressourcer, der afsættes hertil. Det er imidlertid en kendsgerning, at det maritime beredskab er mange gange dårligere, end det er i syddanske farvande, og det på trods af, at farvandene er langt farligere at besejle. Tal er taknemmelige, men man kan let argumentere for, at beredskabet er 100 gange dårligere i grønlandske farvande end det er i syddanske farvande. Det er mit synspunkt, at vi allerede i dag har meget svært ved at forsvare de begrænsede ressourcer, der er til rådighed for indsættelse i grønlandske farvande, og det problem bliver naturligvis større i takt med, at udfordringerne på grund af den globale opvarmning, øget turisme og arktisk søfart bliver større.

Søværnet har fået to nye inspektionsfartøjer af KNUD RASMUSSEN

klassen som erstatning for ældre inspektionskuttere, og det er et stort fremskridt, men et skib kan nu en gang kun være et sted ad gangen. Og tilstedeværelse er nødvendig, hvis man skal udføre søredning eller forureningsbekæmpelse.

Materielmæssige Forhold

Hvis der viser sig at være politisk vilje til at styrke indsatsen i Nordatlanten, vil det være oplagt at indlede et egentligt seriebyggeri af inspektionsfartøjer af KNUD RASMUSSEN-klassen. KNUD RASMUSSEN har gennemført klimatiske tests i grønlandske farvande og er nu indsat i operativ tjeneste, og det står allerede klart, at disse skibe er særdeles velegnede til tjenesten i Nordatlanten. De er langt mere kapable end de gamle kuttere af AGDLEQ-klassen, som de afløser og kan på mange områder måle sig med de store inspektionsskibe af THETIS-klassen. De har dog ikke den samme udholdenhed, heller ikke helt samme evne til at operere i al slags vejr, lige som de ikke har mulighed for at medbringe en helikopter.

Bliver der bygget tilstrækkeligt mange skibe af KNUD RASMUSSEN-klassen, vil disse skibe også kunne indsættes til løsning af myndighedsopgaver i Nordsøen, og det er faktisk en opgave, som Søværnet reelt ikke har skibe til at løse i dag, da hverken Standard Flex skibene eller de nye patruljefartøjer af DIANA-klassen er tilstrækkeligt sødygtige til at løfte den opgave. Hvis man forsøger sig med lidt visionær tænkning, vil en sådan løsning formentlig kunne overflødiggøre erstatningsbyggeri for vores gamle isbrydere, da KNUD RASMUSSEN-klassen også vil kunne klare isbrydningsopgaven i danske farvande, og endelig er det nok en tanke værd, at KNUD-klassen også ville have kunnet løse den bløde¹⁴ internationale eskorteopgave, THETIS løste for FN ved Afrikas Horn.

Ud fra en industriel-økonomisk betragtning vil det også være attraktivt at påbegynde en egentlig seriebygning af KNUD-klassen. Sammenlignet med moderne, militære platforme, er der tale om gennemprøvet teknologi, som ikke er særlig sofistikeret. Der er i vid udstrækning tale om helt civile systemer, der er hyldevarer. Det betyder dels en lav anskaffelses- og driftspris, dels at der ikke er behov for at søge at opnå en række kompensationsaftaler hos udenlandske leverandører, da skibene kan bygges i Danmark, og da langt hovedparten af de nødvendige elektroniske systemer kan leveres af danske firmaer. Finansudvalget har bevilget ca. 500 mio. kr. til bygningen af to skibe af KNUD RASMUSSEN-klassen. Og budgettet holder. Man kan ikke sammenligne pærer og bananer, men det er alligevel tankevækkende, hvor billigt det er, sammenlignet

med priserne på moderne højteknologiske militære platforme og systemer.

De Politiske Valg

Det er klart, at de økonomiske ressourcer sætter en begrænsning for nyanskaffelser, og med mindre forsvarsbudgettet bliver væsentlig forøget, bliver det nødvendigt med en politisk prioritering.

Som det fremgår, taler alt for, at det bliver nødvendigt at styrke indsatsmulighederne i Nordatlanten og Arktis - det er ikke et reelt valg at fravælge eller nedprioritere nogen af disse maritime, nationale myndighedsopgaver. Som kyststat har Danmark en klar forpligtelse til en forsvarlig varetagelse af dette omfattende opgavekompleks.

Når prioriteringen skal finde sted, er det imidlertid værd at huske, at Forsvaret fortsat har behov for militære spidskompetencer. Det er nødvendigt at bevare en kritisk masse af disse kapaciteter for at have et grundlag at bygge videre på, hvis det engang skulle blive nødvendigt. Og det viser historien os jo desværre, at det bliver. Forhåbentlig begås der ved det kommende forsvarsforlig ikke den samme fejltagelse, som blev begået ved det forrige, hvor man nedlagde ubådsvåbenet og med et fingerknips afskaffede en enestående militær kapacitet, en hel våbenart, som reelt ikke kan retableres.

Afslutning

Arktis er med god grund for alvor kommet på den politiske dagsorden. Mødet i Ilulissat i maj måned mellem de fem arktiske nationer fandt sted på dansk initiativ og var et godt skridt i den rigtige retning, og denne politiske proces ser ud til at fortsætte med fokus på behovet for internationalt samarbejde på en række områder.

De sikkerhedspolitiske aspekter og håndteringen af de maritime myndighedsopgaver bliver behandlet i regi af Forsvarskommissionen af 2008, hvor det bl.a. fremgår af kommissorium, at *'i vurderingen af de sikkerhedspolitiske udviklingstendenser skal bl.a. inddrages den sikkerhedspolitiske situation i lyset af udviklingen i de arktiske egne, herunder på energi-, råstof- og forsyningsområdet samt den geopolitiske udvikling i øvrigt'*.

Den kommende tid vil blive afgørende for Danmarks fremtidige strategiske rolle i det arktiske område. I hvilken udstrækning ønsker Danmark at deltage i og påvirke processen? Lader vi det blive ved politiske erklæringer, som det kom til udtryk efter det afholdte møde i maj måned i Ilulissat i Vestgrønland mellem de fem arktiske nationer, eller vil vi søge

at styrke vores position ved at afsætte de fornødne ressourcer til at opprioritere den maritime indsats og beredskab i området?

Uanset hvor aktive vi vælger at være, bliver vi dog som maritim nation nødt til at løfte opgaven med overvågning af de havområder, Danmark har ansvar for; og opgaven med at varetage havmiljøberedskabet og eftersøgnings- og redningstjenesten. Og alene det voksende omfang af disse opgaver fordrer en vis ressourcemæssig opprioritering af anskaffelsesplaner for skibe og helikoptere, der kan operere i det arktiske område¹⁵. På dette område vil det ikke kunne forsvares at vente på en ny og større Hans Hedtoft katastrofe, før der handles. Moderne sensor- og våbentechnologi kan kompensere for antallet af egentlige platforme i et militært trusselsscenario, men desværre gælder dette forhold ikke, når man analyserer udfordringen i det arktiske område. I dette område kræver det fysisk tilstedeværelse med helikoptere og skibe at varetage lavteknologiske opgaver som miljøbekæmpelse og eftersøgnings- og redningstjeneste.

En øget arktisk kapacitet begrundet i varetagelse af de maritime myndighedsopgaver vil i sagens natur understøtte det politiske arbejde, også i en sikkerhedspolitisk og ressourcemæssig sammenhæng. Uanset om vi kan lide det eller ej, så er der en sammenhæng mellem indflydelse og evne til tilstedeværelse og til at hævde suveræniteten i det ekspanderende arktiske miljø. Det bedste arktiske eksempel på det er vel den internationale domstol i Haag's beslutning i 1933 om, at de nordøstgrønlandske områder tilfaldt Danmark og ikke Norge. Et væsentligt argument for den beslutning var, at Danmark havde vist mere besiddervilje og påtaget sig en række statsopgaver i Grønland, bl.a. med sine militære enheder. Canadas Premierminister har udtrykt det meget præcist: *'The Arctic - Use it or loose it'*¹⁶.

Noter

1. Kabelskibet PETER FABER, som ikke er bygget til sejlads i arktiske farvande, sejlede for egen kraft i sommeren 2008 fra Taiwan gennem Nordvestpassagen, Newfoundland (Søfart nr. 36 2008).
2. I år 2001 vurderede US Navy, at Nordvestpassagen om sommeren ville være isfri i år 2050. Nu vurderer en geofysiker, Mark Serreze, at Nordpolen måske kan blive isfri i år (Ritzau 18. juni 2008), og den 21. august nåede inspektionsskibet VÆDDEREN på Grønlands østkyst op på 81°21'N, inden skibet blev stoppet af iskanten og faldende vanddybder. Det er ny rekord (www.svn.dk). Samtidig måtte en russisk forskningsstation tæt ved Nordpolen i hast evakueres, fordi isen under den var ved at smelte (Jyllandsposten (JP), 9. juli 2008).

3. Det skal dog nævnes, at Danmark på det seneste har taget selvstændige initiativer for at få sat Arktis på den politiske dagsorden (Ilulissat-deklarationen).
4. JP, Erhverv & Økonomi, 21. februar 2008.
5. Ruslands krav underbygges den russiske Nordflådes øgede aktivitet (Ritzau, 14. juli 2008).
6. The Times, 13. august 2008, side 8, *Cold War in the Arctic as US sends a ship to claim riches beneath the ocean*. Artiklen refererer til USCG Healy's tre-ugers deployering til Arktis. Deployeringen understreger alvoren i USCG strategiske prioriteter, som de kommer til udtryk i US Coast Guard Posture Statement, 2008.
7. Jane's Defence Weekly, Volume 5, 16. januar 2008 (JDW).
8. En række forskere ved Durham University i England har for første gang kortlagt territorialkravene omkring Arktis. Ifølge disse optegnelser er Danmark og Rusland de to nationer, der med rette kan gøre krav på Nordpolen (JP, 6. august 2008).
9. Dette tal forventes i 2008 at vokse til 55.000 - en stigning på 139%. Kontreadmiral Henrik Kudsk, Chef for Grønlands Kommando, advarer mod en ny *TITANIC*-katastrofe (Berlingske Tidende, 26. august 2008).
10. Sejladsen affødte et bekymret §36-spørgsmål til Landsstyret.
11. I juni måned 2007 grundstødte passagerskibet QUEST på et uafmærket skær ved Godhavn i et sparsomt opmålt område. Grundstødningen var hård, og skibet standsede momentant (Søfart nr. 34 2008).
12. I sommeren 2007 lykkedes det HVIDBJØRNEN med helikopter på mirakuløs vis og ved en farefuld redningsindsats at redde et fransk ægtepar, som i et ultralet fly var styrtet ned på indlandsisen. I juli måned i år omkom to ældre danske mænd, da de blev ramt af en gletcher bølge ved byden Ukkusissat. De omkomne var del af et turistselskab, som var sat i land ved en bræ for at tage billeder.
13. Vestnordisk Råder et samarbejdsorgan mellem parlamentarikere fra Færøerne, Island og Grønland.
14. Ved *blod* forstås i denne forbindelse en opgave i et lavt trusselsmiljø, som kan løses af et skib med få og usofistikerede våben- og sensorsystemer. Et eksempel herpå kan være at eskortere handelsskibe, der sejler i konvoj.
15. Danske Officerer, november 2007. Klima- og polarforsker Sebastian H. Mernild vurderer i en artikel nogle af de suverænitetsmæssige implikationer af udviklingen. Mernild anfører bl.a., at det geografiske område for inspektionsskibene udvides, og at det bør give Forsvaret anledning til at overveje materielanskaffelsesplanerne. Sebastian Mernild er Ph.D. og Post Doc og ansat på University of Alaska, der er verdens førende universitet i klimaforandringer og effekten af disse.
16. JDW 16 Jan 2008. I samme artikel er Robert Huebert fra Calgary's universitet citeret for flg. udtalelse: *'We can choose to keep our eye on the larger picture, which is fundamentally redrawing the map of the world; or we can do things as is the norm when it comes to the Arctic, which is to ignore, ignore, ignore and then suddenly panic and make all the wrong decisions'*.

CLIMATE CHANGE AND DEFENCE POLICY

**By Rear Admiral Nils C. Wang
Admiral Danish Fleet**

By invitation of the Danish Ministry of Foreign Affairs Admiral N. C. Wang held this speech on a Wilton Park Conference in Elsinore on the 8th of October 2008

My subject "How should Defence and Security Policy take climate change adaption into account?" is of course general in nature, but I will take the liberty to narrow it down in a Danish perspective. It is therefore of relevance just briefly to remind you about some of the governing factors that influence Danish Defence and Security Policy.

The Kingdom of Denmark includes Greenland in the Arctic, the Faroe Islands in the North Atlantic and Denmark here at the entrance to the Baltic Sea. With a 200NM Exclusive Economical Zone through out the Kingdom, the area in which the Danish Defence Forces are enforcing Danish sovereignty of behalf of the Kingdom is enormous and the most northern part of this area of responsibility are bordering the Arctic.

The southern part of the area is the bottleneck in the Baltic approaches with approximately 100.000 ships passing through the Danish straights every year, making it one of the world's most densely trafficked waterways. And as most of you already know, 90 % of all world trade is carried on ships, but what might be less known, 10 % of all these ships are either Danish owned or Danish flagged, making Denmark one of the leading sea faring nations of the world.

I mention these trivial factors just to give you the reasons why Denmark is very much interested in maritime security both regionally and globally.

It also explains why we are much concerned about global warming and why we as one of five countries bordering the Polar Sea with strategic interests in the Arctic area.

And as you are frightfully aware the Arctic Icecap is melting fast. There are many opinions of how fast, but seen from my chair the consequences are all ready beginning to emerge.

In August this year, the first Danish merchant ship transited through the

Northwest Passage on a commercial journey from Japan to St. Johns in Newfoundland, Canada – using the mythical water way and saved 15 days at sea, compared to the traditional southerly route through the Suez Channel.

On of the major Danish shipping lines recently announced that it has started the construction of a series of ships with icebreaking capacity. In other words – the shipping line seriously believes that sea-transport through the Arctic will be a lucrative option within the 10-15 year lifespan of a merchant ship.

And I can assure you, that a 40 % reduction of the distance between Europe and Asia and a 25 % reduction of the distance between USA and the Far East will be an extremely tempting cost saver for the shipping industry in general. When the investment required to do it, is in balance with the economical outcome – it will happen!

And as in every other aspect of life, changes will create new challenges. I am not able to overlook all the security implications of a complete re-routing of sea transportation, but I am convinced that it will have great and far reaching implications. If you look at all the commercial activities related to the Sea Lines of Communication such as maritime infrastructure and man made short cuts like the Suez- and the Panama Channel, a significant change of the sea routes will also have significant global economical and security implications. But changes normally also create new opportunities. Ironically, a 40 % distance reduction would also mean a 40 % fuel reduction and a 40 % carbon emission reduction from ships between Europe and Asia. Think about it – one of the more helpful factors in our common strive to reduce CO₂ could be the melt down of the Polar Icecap.

Receding ice will also give way for a serious exploitation of oil and gas resources. Some estimates indicate that the Arctic could hold the last great undiscovered hydrocarbon resources on earth, maybe as much as 25 %. This will also create increased maritime activities in the Arctic, but it could also lead to a race for resources, with serious implications for security policy, and not least for the environment. We might see territorial claims, or conflicting interests – of which some have already surfaced.

Seen from an operational perspective, the only way to meet the challenges of increased maritime activity in the Arctic is cooperation. Consequently, it must be of common interest that territorial claims, disputes

over access to resources or other conflicts of interests are managed and settled in an orderly fashion within the international legal framework. We must avoid conflicts or disputes about resources, land or sea territory, and we do not want conflicting interests to obstruct the close local cooperation needed to address the many challenges that none of us can face or handle alone.

In May this year the five nations bordering the Arctic Ocean – Canada, Denmark, Norway, Russia and the United States of America – met in Ilulissat, Greenland. I believe that this meeting will turn out to be an important event in the new Arctic history. The five nations agreed on what is now known as the Ilulissat declaration. In essence, the five countries agreed to take the good with the bad – to work together with both the challenges and the possibilities. The countries agreed to settle the territorial claims in accordance with the international legal framework. The countries agreed to live up to the common responsibilities for the protection of the Arctic, and on cooperation in areas such as Search and Rescue and protection of the environment.

And this is where the declaration touches upon some of the operational disciplines that I work with on a daily basis as Head of the Danish Navy and Coast Guard.

With the expected raise in maritime activity in the Arctic due to merchant shipping and increased exploitation of resources, we will have to establish an effective Search and Rescue organisation and an environmental response capacity that can render an acceptable protection of the fragile ecosystem. Also in this respect the future has already started.

The recent years Greenland and the adjacent waters have seen an explosion in polar tourism. In 2007, 140 cruise ships carrying thousands of passengers, visited Greenland's icy, complicated and largely uncharted waters. The total amount of cruise ship tourists in 2008 will reach a peak of some 50.000 which compares to the entire Greenlandic population. This is a huge challenge in a Search and Rescue perspective that can only be solved through international safety regulations and operational cooperation between Navies and Coast Guards in the Arctic area.

In November 2007 we had the capsizing of MS Explorer at Antarctica. The Explorer was –by the way – the first cruise ship designed specially to operate in icy waters of the Antarctic Ocean, and unluckily the first to sink there to. Fortunately no lives were lost, as the weather was unusually quiet and another cruise ship was close enough to render help.

So to answer the question: "How should Defence and Security Policy take climate change adaptation into account?"

We need to establish a constant presence of Coast guard and Navy units in the Arctic area in order to regulate the activities and to control the exploitation of the resources in the Arctic region. This can only be done effectively and in respect for the fragile nature and the indigenous population if the five bordering nations can cooperate on the operational level. Cooperation on the operational level requires cooperation on the political level and I see the Ilulissat Declaration as an important step in that direction.

But a physical presence of navy or coast guard assets in the Arctic area requires logistic support and there is almost no maritime infrastructure to support ships north of the Arctic Circle. So also from an infrastructural point of view there are some considerations and investments to be done before we are ready to go.

I believe that the future might arrive a little earlier than expected. Quite apart from the more worldwide security implications of a melting ice-cap, we are like to see – within a decade or so – a massive increase in the traffic volume in the Arctic. Human and economic activity in the area will increase and if we do not get it right, we are likely to see a race for resources, which together with the re-routing of shipping lanes will present some serious safety, environmental and security challenges for all of us.

The Polar area in this new perspective holds a potential that can change the geostrategic dynamics and that will affect military planning not only in the five states bordering the Polar Sea.

And seen from my operational chair, to sum up, we will need naval and coast guard presence in the area. We will need to survey the area to create reliable sea charts. We will need to establish maritime traffic management to ensure safe navigation. We will need to create effective Search and Rescue capabilities. We will need to control fishing and hydrocarbon resources. We will need to establish environmental response capability to ensure protection and preservation of the fragile marine environment of the Arctic Ocean.

But most importantly: We need to do all this in cooperation with each other. On that note, I think I will conclude my short address.

ARKTIS DEN NYE DIMENSION I DANSK SIKKERHEDSPOLITIK

Af professor Nikolaj Petersen

Artiklen har været offentliggjort i tidsskriftet »Økonomi og Politik«. Forfatteren er professor emeritus, Aarhus Universitet og bl.a. forfatter til »Europæisk og globalt engagement 1973-2003, Dansk Udenrigspolitisk Historie 6, Kbh. 2004.

Resumé

Arktis tegner til at blive den nye dimension i dansk sikkerhedspolitik som en kombineret effekt af afsmeltningen af isen i de nordlige have og udsigterne til påbegyndelse af kulbrinteeftersøgning og -udvinding i den økonomiske zone omkring Grønland. Denne udvikling falder sammen med indførelsen af grønlandsk selvstyre fra 2009 med dets mulighed for uafhængighed. Udviklingen i Arktis kan gå både i retning af anarki og samarbejde mellem kyststaterne omkring Polarhavet. Under alle omstændigheder vil suverænitetsudøvelse og andre myndighedsopgaver stille øgede krav i form af infrastruktur, materiel og personel, som det næppe vil være muligt for Selvstyre-Grønland at klare. Det fremtidige Selvstyre vil derfor formentlig blive mere afhængigt af Rigsfællesskabets beskyttelse, end Hjemmestyre har været.

English abstract:

The Arctic seems destined to become the new dimension of Danish security policy as a combined effect of the accelerating melting of the Arctic Ocean and new estimates of oil and gas reserves north of the Polar Circle. Thus coincides with the introduction of "self-rule", including the right of independence, for Greenland. The future may spell either anarchy or cooperation among the five states bordering the Arctic Ocean. In either case, there is a need for increased sovereignty watch, fishery inspection and other authority tasks and corresponding new capabilities in infrastructure, material and personel, which Self Rule Greenland is unlikely to live up to. Self Rule Greenland is therefore likely to be more dependent on the protection of the Danish Realm than its predecessor Home Rule Greenland.

Indledning

Grønland fyldte ikke meget i dansk sikkerhedspolitik under Den Kolde Krig. Det militære forsvar af landet var med forsvarsaftalen af 1951 overladt til USA, der fik stort set frie hænder til at inddrage øen i forsvaret af det nordamerikanske kontinent og i den fælles NATO-afskrækelse af Sovjetunionen (Petersen 1998a). Den danske andel i den 'hårde' sikkerhedspolitik vedrørende Grønland bestod derfor mest i den politiske håndtering af spørgsmål omkring den amerikanske tilstedeværelse, mens det danske forsvars egen indsats forblev særdeles beskedne. Opgaverne var suverænitetsbevarelse, markering af forsvarets tilstedeværelse i Grønland samt myndighedsopgaver som fiskeriinspektion, miljøovervågning, søredning m.v., og ingen af disse krævede en større ressourceindsats.

Udviklingen efter Den Kolde Krig har ændret dette billede. For det første er den amerikanske tilstedeværelse blevet indskrænket til Thulebasen, hvis hovedrolle nu er at indgå i USA's missilforsvar. Dette sker med dansk og grønlandsk indforståelse, hvad der stort set har afpolitiseret den amerikanske tilstedeværelse. For det andet er 'bløde' sikkerhedsspørgsmål afledt af den globale opvarmnings effekter i Arktis og konkretiserede forventninger til olie- og gasforekomster i Grønlands økonomiske zone af stærkt stigende betydning. Mens debatten om den globale opvarmnings betydning for Grønland ofte har koncentreret sig om umiddelbare negative effekter ikke mindst for fangererhvervet og for den arktiske flora og fauna, er perspektivet her lagt på de positive effekter, som også aftegner sig, så som nye muligheder for offshoreproduktion af olie og gas, for skibsfart i Polarhavet og for fiskeriet omkring Grønland¹.

Hvis disse tendenser slår igennem, bliver Grønland et rigere og formentlig også mere selvbevidst samfund, der vil blive fristet til at søge den selvstændighed af Danmark, som den kommende selvstyreordning åbner mulighed for. Heroverfor står, at samme udvikling vil stille væsentlig større kapacitetskrav end nu både til suverænitetsbevarelse, varetagelse af myndighedsopgaver og diplomatisk kapacitet - krav, som 'Selvstyre-Grønland' næppe vil kunne leve op til. Det fremtidige 'Selvstyre-Grønland' vil derfor kunne blive mere afhængigt af Rigsfællesskabets beskyttelse, end 'Hjemmestyre-Grønland' har været det.

Dertil betyder udviklingen, at Grønland og Arktis er på vej til at blive et centralt emne i dansk forsvarspolitik. Dette afspejler sig i kommissoriet for den siddende forsvarskommission. Tidligere forsvarskommissioner kunne tillade sig at se stort på Grønlands sikkerhedspolitiske rolle,

men det gælder ikke længere. Hvorledes Forsvarskommissionen håndterer denne problemstilling og prioriterer den i forhold til forsvarrets internationale opgaver, er en vigtig grund til at se frem til dens redegørelse.

USA's interesse i Grønland: Fra strategisk afskrækkelse til missilforsvar.

USA's interesse i Grønland har altid været geostrategisk, dvs. afledt af Grønlands beliggenhed i forhold til USA og USA's fjender. Ved undertegnelsen i august 2004 af Igaliku-aftalen, der betød dansk-grønlandsk accept af Thule-radarens inddragelse i USA's missilforsvar, forudsagde udenrigsminister Per Stig Møller imidlertid, at det amerikanske engagement i Grønland »from being a one item relationship linked to defence... will [now] be based on much broader cooperation on issues ranging from research and energy to trade and tourism« (Møller 2004). Uanset dette turde det være klart, at den strategiske interesse fortsat vil være afgørende for USA.

Denne interesse har vekslet over tid i takt med ændringer i USA's militære strategi, fjendebilleder og militærteknologiske forhold. Under 2. Verdenskrig var interessen afledt af krigsførelsen mod Tyskland i Europa. Dernæst under Den Kolde Krig (1945-89) af USA's behov for afskrækkelse af Sovjetunionen. Og nu - siden slutningen af 1990'erne - af den opfattede trussel fra såkaldte 'slyngelstater' med kernevåben og langtrækkende missiler.

Samtidig har USA's specifikke interesse i Grønland vekslet med teknologien: For det første med flys og missilers stadig større rækkevidde, der fra midt i 1950'erne muliggjorde overgangen til den såkaldte polarstrategi, dvs. udnyttelsen af den korte vej over polarområdet til at fremføre bombefly og missiler mod Sovjetunionen. Dette var baggrunden for bygningen af Thule-basen i 1951-52 (Petersen 2008). For det andet udviklingen af de interkontinentale missiler, der skabte et behov for strategisk varsling mod sovjetisk angreb. Med bygningen af den store BMEWS-radar (BMEWS - Ballistic Missile Early Warning System) i Thule i 1960-61 blev Grønland et centralt element i den strategiske balance mellem supermagterne. For det tredje har interessen for Grønland som antydnet været bestemt af udviklinger inden for missilforsvaret. Bush-administrationens tro på missilforsvaret har medført en opgradering af Thule-radaren til at give en sikrere sporing af angribende missiler fra Mellempøsten og Nordafrika. I den anledning blev forsvarsaftalen af 1951 mellem Danmark og USA i 2004 suppleret med den nævnte Igaliku-tillægsaftale, der også fik Hjemmestyrets underskrift. Med Bar-

rack Obamas valgsejr i november 2008 er der dog kastet usikkerhed over USA's interesse for missilforsvar på længere sigt.

Hjemmestyret og sikkerhedspolitikken

USA's militære tilstedeværelse har siden 1945 været hovedpræmissen for dansk sikkerhedspolitik vedrørende Grønland. Men gradvis - fra 1980'erne og frem - er grønlandske interesser som formuleret af Grønlands Hjemmestyre blevet en anden vigtig præmis for dansk politik. Fra at foregå i 'stille tosømhed' med USA skabes den nu i et åbent trekantforhold med inddragelse af Grønland. Om noget trekantdrama er der dog (endnu) ikke tale.

Indtil ind i 1980'erne var dansk sikkerhedspolitik vedrørende Grønland præget af en begrænset opmærksomhed, simpelthen fordi Grønland både reelt og mentalt hørte til en anden sikkerhedspolitisk verden end selve Danmark. I 1950'erne gav Grønlands daværende rolle i USA's strategiske offensiv anledning til en betydelig berøringsangst, der dog fra 1960 afløstes af tilfredshed med, at vægten nu lå på den strategiske defensiv. Den anden kolde krig i 1980'erne med dens politisering af sikkerhedspolitikken både herhjemme og i Grønland skabte gentagne vanskeligheder for regeringen. I sidste instans veg kritikere dog tilbage fra en konfrontation, der kunne have belastet forholdet til USA alvorligt. Men det krævede indrømmelser til grønlandske interesser.

Baggrunden herfor var indførelsen af Hjemmestyret i 1979. Nok forblev udenrigs- og sikkerhedspolitik (bortset fra handelspolitik) et rigsansliggende, men fra første færd søgte de grønlandske politikere at afsvække begrænsningerne i Hjemmestyreloven og give Grønland en international identitet. Allerede i 1979 rejste landsstyreformand Jonathan Motzfeldt spørgsmålet om en amerikansk lejeafgift af baserne, men det var regeringen (og USA) totalt afvisende overfor. Herefter satsede Hjemmestyret i stedet på at maksimere de økonomiske fordele ved den amerikanske tilstedeværelse og at skaffe sig størst mulig indsigt i alle relevante forhold, hvad enten de var dækket af Hjemmestyreloven eller ej. Ved Hjemmestyrets start blev det aftalt, at landsstyreformanden regelmæssigt skulle mødes med udenrigsministeren og grønlandsministeren for at blive orienteret om relevante EF- og NATO-spørgsmål, og denne konsultationspraksis udvidedes gradvis over årene. I 1983 lovede forsvarsminister Hans Engell således Hjemmestyret indsigt i de danske forhandlinger med USA om forsvarsområderne.

En strid omkring Thule-radaren i 1987 udløste et landstingsvalg og førte til oprettelse af et sikkerheds- og udenrigspolitisk udvalg i Landstin-

get. Men det kom ikke til nogen krise i forhold til Danmark. Tværtimod blev hele sagen afviklet, da udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen, landsstyreformand Jonathan Motzfeldt og folketingsmand Otto Steenholdt under et besøg på Thule i april 1987 udsendte en fælleserklæring om, at basen var rent defensiv (Petersen 1988).

Ved Den Kolde Krigs ophør nedlagde USA sin luftvarslingskæde i Grønland, Dew Line, og rømmede i den forbindelse Søndre Strømfjord/Kangerlussuaq i henhold til et Memorandum of Understanding af marts 1991. Hjemmestyret opnåede den gevinst at blive medunderskriver af aftalen og deltager i en Permanent Committee af embedsmænd fra de tre parter til informationsudveksling og forhandling vedrørende Thule (Rapport 1999). Hjemmestyret benyttede udvalget til at rejse spørgsmål som oprettelse af et civilområde på basen, fremme af turisttransit samt tilbagegivelse af Dundas-halvøen. Det sidste lykkedes i 2003.

Endelig blev der i 1995 – i forbindelse med sagen omkring H.C.Hansenbrevet² – oprettet et permanent dansk-grønlandsk embedsmandsudvalg vedrørende udenrigs- og sikkerhedspolitik (Friis-Kleist-udvalget³), der siden da har fungeret som forum for gensidig orientering vedrørende udenrigs- og sikkerhedspolitiske spørgsmål, der vedrører Grønland (Landsstyret 2005).

Den danske regering måtte således i stigende grad acceptere Hjemmestyret som en (om end ikke ligeberettiget) partner i spørgsmål vedrørende den amerikanske tilstedeværelse i Grønland. Man kan kun gisne om motiverne. Der var givetvis et element af ægte forståelse for de grønlandske ønsker om medindflydelse, men også et ønske om 'ro på bagsmækken' og en frygt for en radikaliseret grønlandsk opinion. Det overordnede mål var dog formentlig at 'beskytte' den amerikanske tilstedeværelse og forhindre, at den blev et belastende stridsspørgsmål mellem København og Washington.

Missilforsvaret på dagsordenen

Thule-sagen i 1987 drejede sig som et side-*issue* om Reagan-administrationens plan om et missilforsvar, det såkaldte stjernekrigsprojekt, mod Sovjetunionen. Thule var dog næppe tiltænkt nogen særlig rolle i projektet, der under alle omstændigheder blev indhentet af Den Kolde Krigs ophør i 1989. Missilforsvaret lå dernæst nærmest dødt, indtil et kongresudvalg med den senere republikanske forsvarsminister Donald Rumsfeld som formand i 1998 konkluderede, at fjendtlige landes udvikling af interkontinentale missiler var en voksende trussel mod USA. Clinton-administrationen kom nu under pres for at beskytte USA mod

den påståede trussel og måtte i 1999 gå med til en National Missile Defense Act, hvorefter der, så snart det var teknisk muligt, skulle opstilles et nationalt forsvarssystem imod begrænsede missilangreb. Præsidenten overlod det imidlertid til sin efterfølger at træffe beslutning om projektets igangsættelse.

Med udnævnelsen af Rumsfeld til forsvarsminister i George W. Bush-administrationen (2001-09) var det en given sag, at missilforsvaret nu ville få en høj prioritet. Den 17. december 2002 erklærede præsident Bush da også, at USA ville påbegynde et begrænset missilforsvar, der skulle være operativt i 2004-05. Forinden havde USA 'ordnet' det folkeretlige grundlag ved at opsi-ge ABM-traktaten med virkning fra sommeren 2002⁴. Systemets indledende kapacitet (2004-05) blev i april 2005 beskrevet af Missile Defense Agency som omfattende op til 20 landbaserede forsvarsmisser i Alaska og Californien til ødelæggelse af angribende langtrækkende missiler i deres midtbanefase, op til 20 skibsbaserede missiler beregnet på ødelæggelse af angribende missiler i startfasen samt en lang række sensorer og radarer, inklusive »upgraded existing early warning radars in the United Kingdom and Greenland » (MDA 2005).

Samme dag som projektet proklameredes, den 17. december 2002, søgte USA den danske regering om tilladelse til at opgradere Thule-radaren, således at den kunne indgå i missilforsvaret - konkret ved at levere varslingsdata vedrørende missilangreb fra Mellemøsten eller Nordafrika⁵. Opgraderingen skulle omfatte nye computere, nyt software og en ny kommunikationsforbindelse, men ikke nye fysiske strukturer.

I Danmark og Grønland afsluttede henvendelsen flere års usikkerhed omkring Thules plads i USA's missilforsvar. Udgangspunktet for den danske (og grønlandske) stillingtagen var en traditionel uvilje mod missilforsvar og en 'streng' fortolkning af ABM-traktaten, hvortil kom en generel skepsis over for Bush-administrationen hos den siddende socialdemokratiske-radikale regering. Denne uvilje deltes dog ikke af dens borgerlige efterfølger fra december 2001, der tværtimod lagde sig fast på en decideret 'tilknytningsstrategi' over for USA (Se kapitlet »En borgerlig udenrigspolitik« i Petersen 2006: 573ff.).

De skeptiske synspunkter fremkom i en folketingsdebat 3. maj 2001, hvor udenrigsminister Mogens Lykketoft fastslog, at der først skulle tages stilling, når en konkret henvendelse forelå. Desuden lagde han vægt på, at missilforsvaret ikke måtte udløse et nyt våbenkapløb, samt at der var alternativer til missilforsvaret i form af nedrustning af de offen-

sive våben og en dialog med de truende 'slyngelstater'. Endelig tilsagde han de grønlandske myndigheder en løbende dialog om spørgsmålet. Trods denne udmelding er det dog usandsynligt, at Nyrup Rasmussen-regeringen ville være landet på et negativt svar til USA; dertil var for store interesser på spil. Endvidere øgede 11. september-terrorangrebet - uanset at det ikke havde relevans for missilforsvaret - forståelsen for den amerikanske politik.

Fra december 2001 var det den borgerlige Fogh Rasmussen-regering, der stod med problemet. Men med et mere positivt udgangspunkt. Statsministeren stod personligt for tilknytningsstrategien over for USA, som - ud over følelsesmæssige motiver - med udenrigsminister Per Stig Møllers ord hviler på kalkulen, at »hvis vi vil være en seriøs medspiller med en reel indflydelse på retningen for den internationale politik, er der i dag intet alternativ til at søge det direkte og åbne samarbejde med USA« (Møller 2004a).

Dansk-amerikanske konsultationer vedrørende Thule og missilforsvaret indledtes uformelt i sommeren 2002 - og med grønlandsk deltagelse fra begyndelsen. Efter den amerikanske officielle henvendelse i december 2002 iværksatte regeringen en intern redegørelse, der forelå i marts 2003 under titlen "Missilforsvar og Thule-radaren" (Regeringen 2003). Redegørelsen var nok i formel henseende neutral, men indirekte lagde den klart op til et ja ved sin vurdering af, at der forelå en reel trussel mod Vesten, og en udtalt tvivl, om de nye stater, der anskaffede sig masseødelæggelsesvåben, ville være modtagelige for traditionel afskrækkelse. Missilforsvaret kunne her bidrage til »at forstærke afskrækkelsen, fordi et angreb risikerer at være nytteløst, at mindske mulighederne for politisk afpresning, (og) at mindske tilskyndelsen til at anskaffe sig missiler« (s. 25).

Regeringens problem var derfor ikke missilforsvaret eller Thules inddragelse i det, men at få en grønlandsk accept og undgå, at spørgsmålet blev et stridsspørgsmål mellem København og Nuuk. Redegørelsen afviste, at Thules inddragelse ville gøre Grønland til et bombemål, og pegede i stedet på de økonomiske gevinster af Thule for Grønland - med en diskret påmindelse om, at disse fordele kunne forsvinde, hvis USA valgte at »gå andre veje, såfremt Thule-basen ikke tjener det ønskede formål« (s. 31).

Afslutningsvis gentog redegørelsen regeringens villighed til sammen med Grønlands Hjemmestyre at identificere og indlede forhandlinger med USA om de områder af 1951-aftalen, som gennem tillægsaftaler

kunne trænge til en modernisering eller til at blive fastlagt og præciseret på en ny måde i lyset af udviklingen. Denne proces var allerede sat i gang i maj 2002, hvor der nedsattes en arbejdsgruppe under Friis/Kleist-udvalget til at gennemgå problemer i forbindelse med forsvarsaftalen. Den grønlandske maksimum-målsætning om en regulær genforhandling med Hjemmestyret som ligeberettiget tredjepart stødte dog hurtigt på såvel dansk som amerikansk modstand. På et møde 17. december 2002 mellem udenrigsministrene Colin Powell og Per Stig Møller og landstyre-medlemmet for udenrigsanliggender Josef Motzfeldt meddelte Powell således, at USA ikke ville være med til en genforhandling, men nok til at drøfte en modernisering af aftalen, eventuelt i form af en trepartsaftale herom med Landsstyret som medunderskriver (Landsstyret 2003:1-2).

De grønlandske tilkendegivelser vedrørende missilforsvaret var fra begyndelsen forbeholdne. Landsstyret udtalte i november 1999 i en ikke ganske klar erklæring, at det ikke kunne gå ind for planerne, hvis de indebar en overtrædelse af ABM-traktaten og/eller hvis amerikanerne ensidigt fastholdt deres planer. Samtidig forventede Landsstyret direkte deltagelse i (dansk-amerikanske) drøftelser af en eventuel opgradering af Thule-radaren, og erklærede, at en sådan ikke på nogen måde måtte bidrage negativt til den eksisterende verdensfred. Forud for USA's henvendelse af 17. december 2002 havde Landstingets Udenrigs- og Sikkerhedspolitiske Udvalg den 15. november udtalt som en "ufravigelig holdning", at en yderligere udbygning af Thule forudsatte en »opløsning« af 1951-aftalen og indgåelse af en ny aftale med Grønland som ligeberettiget partner. »Ingen ny aftale - ingen grønlandsk accept,« hed det ultimativt (men ikke definitivt). (Cit. i Landsstyret 2003: 3).

Den grønlandske interesse for en genforhandling af 1951-aftalen havde tæt forbindelse til de samtidige drøftelser om indholdet af et grønlandsk selvstyre. Da Hjemmestyrets Selvstyrekommission i april 2003 afgav sin betænkning, konkluderede den således: »Forsvarsaftalen af 1951 samt senere indgåede tillægsaftaler skal derfor genforhandles med Grønlands fulde deltagelse og medvirken og ikke kun justeres ved tillægsaftaler« (Selvstyrekommissionen 2003:102). Missilforsvarssagen blev set som en konkret mulighed for at fremme de grønlandske ønsker om øget indflydelse, ikke mindst fordi den danske regering her stod i en *demandeur*-rolle, dvs. ansøgerrolle over for Hjemmestyret

Igaliku-aftalen af 2004

De langtrukne dansk-grønlandske og dansk/grønlandsk-amerikanske forhandlinger frem til undertegnelsen af Igaliku-aftalen i august 2004 skal ikke følges her. De var karakteriseret af, at man fra dansk side lag-

de endog meget stor vægt på at delagtiggøre Landsstyret i alle faser af forhandlingsløbet, og at dette af denne grund - til USA's frustration - blev mere langvarigt end forudset. I den dansk-grønlandske Itilleq-erklæring af 2003 indkasserede Hjemmestyret vigtige indrømmelser midt i forhandlingsforløbet. Erklæringen anfægtede ikke, at udenrigspolitiske spørgsmål var rigsansliggende og derfor i sidste instans måtte afgøres af rigsmyndighederne. Men med dette forbehold skabte erklæringen "en ramme for samarbejdet...., der bygger på princippet om medinddragelse og medindflydelse med ligeværdighed mellem de to rigsdele i alle spørgsmål, hvori Grønland og Danmark i fællesskab er inddraget..."⁶

Hovedresultatet blev som venteligt, at regeringen og Hjemmestyret godkendte modifikationen af Thule-radaren. I forbindelse hermed undertegnedes tre aftaler, der i hvert fald til dels imødekom de grønlandske interesser (Igaliku 2004). Vigtigst på det politisk-symboliske plan var en ændrings- og supplementsaftale til 1951-aftalen mellem USA og Danmark, »including the Home Rule Government of Greenland«, hvortil kom to fælleserklæringer om henholdsvis økonomisk og teknisk samarbejde og miljøsam arbejde.

Ændrings- og supplementsaftalen havde Hjemmestyret som medunderskriver - dog ikke på lige fod med de to andre parter. Aftalen bekræftede, at Thule var det eneste tilbageværende amerikanske forsvarsområde i Grønland, og at alle tre flag skulle vaje over det. USA forpligtede sig desuden til at informere og konsultere de to øvrige parter før væsentlige ændringer i de amerikanske operationer eller faciliteter i Grønland - men uden at give dem nogen formel medbestemmelse, endelige vetoret. Endelig fik Hjemmestyret ret til at udpege en repræsentant, som den amerikanske kommandant i Thule skulle konsultere i spørgsmål af lokal interesse.

Fælleserklæringen om økonomisk samarbejde nævnte en lang række mulige samarbejdsområder: forskning, teknologi, energi, miljø, uddannelse, udvikling, flytrafik og handel, og nedsatte en treparts Joint Committee til at skabe rammerne om samarbejdet. Det konkrete indhold er derimod overladt til private virksomheder, institutioner m.v. På komiteens tredje møde i 2006 kunne man bl.a. notere, at der ville blive åbnet en luftrute mellem Grønland og Baltimore, og at der var udsigt til en åbning af det amerikanske marked for grønlandsk rensdyr- og maskusoksekød (Landsstyret 2007: 2-3).

Endelig nedsattes en miljø-underkomite under Permanent Committee (af 1991) til at forestå miljøsam arbejdet på Thule-basen. Her forpligtede

USA sig til fremover at overholde Hjemmestyrets miljøstandarder - men ikke til at rydde op efter tidligere miljøskader.

Aftalekomplekset kan ses som et kompromis, hvor alle tre parter gav og tog. USA fik sin opgradering af Thule-radaren og undgik en genforhandling af 1951-aftalen. Desuden var den grønlandske underskrift på aftalen en vigtig fremtidssikring af den amerikanske tilstedeværelse. Heroverfor stod en amerikansk (og dansk) 'pris' i form af symbolske indrømmelser til Hjemmestyret og løfter om et fremtidigt økonomisk og miljøsamarbejde.

Hjemmestyret indkasserede betydelige symbolske gevinster, både i forhold til USA og Danmark, og fik derudover en udsigt til (ubestemte) økonomiske fordele af et kommende bredt samarbejde med USA. Men samtidig forpligtede Grønland sig til en formel accept af den amerikanske tilstedeværelse, inklusive inddragelsen af Thule i Bush-administrationens missilforsvar, hvad der begrænser de fremtidige muligheder for at udnytte den amerikanske tilstedeværelse i spillet med den danske regering.

Danmarks gevinst lå mest i det, man undgik: På den ene side en konfrontation med supermagten USA og på den anden side en konflikt med Hjemmestyret. På positivsiden for regeringen talte desuden en befæstelse af den strategiske alliance med USA og en begrænsning af de grønlandske muligheder for politisk udnyttelse af forsvarsaftalen over for København. Ellers var Danmark mest på giver-siden: USA fik sin opgradering af Thule-radaren, der ventes at være færdig i 2010, og Grønland gjorde yderligere indhug i regeringens formelle enekompetence til at fastlægge dansk sikkerhedspolitik. Som sådan blev 2004-aftalen den foreløbige kulmination på en udvikling, hvor den amerikanske militære tilstedeværelse i Grønland har ført til en stadig større de facto-indflydelse for Hjemmestyret på sikkerhedspolitikken omkring Grønland.

Selvstyret og udenrigspolitikken

På et møde den 13. januar 2004 nedsatte statsminister Anders Fogh Rasmussen og landsstyreformand Hans Enoksen en dansk-grønlandsk embedsmandsgruppe til at udarbejde kommissorium for en fælles selvstyrekommision. Kommissoriet, der blev underskrevet på Hjemmestyrets 25-årsdag den 21. juni 2004, opstillede to hovedopgaver for kommissionen: 1) At overveje og stille forslag om, hvorledes grønlandske myndigheder kan overtage yderligere kompetencer, hvor dette er forfatningsretligt muligt, og 2) at udarbejde forslag til lovgivning om en nyordning bl.a. af de økonomiske mellemværender mellem Grønland og Danmark.

Kommissionen skulle have afgivet betænkning i 2006, men arbejdet blev forsinket, mest på grund af uenighed om fordelingen af de forventede olie- og gasindtægter. Men i foråret 2008 lå den færdig, inklusive teksten til et lovforslag om Grønlands overgang til 'selvstyre' fra 2009 (Betænkning 2008). Lovforslaget, der ventes vedtaget i Landstinget i efteråret 2008 og dernæst går til folkeafstemning i Grønland og endelig vedtagelse i Folketinget, giver Grønland formel ret til selvstændighed fra Danmark. Der bliver mulighed for at overtage nye sagsområder fra rigsmyndighederne, og Selvstyret får endvidere retten til den grønlandske undergrund, men således at halvdelen af eventuelle indtægter herfra vil blive modregnet i det danske bloktilskud bortset fra de første 75 millioner DKK årligt. Når det danske bloktilskud er nedbragt til nul, skal der forhandles på ny.

Selvstyrekommissionens betænkning går ikke meget ud over Itilleq-erklæringen fra 2003 med hensyn til Selvstyrets udenrigspolitiske beføjelser. Udgangspunktet er Kommissionens (dvs. dens grønlandske medlemmers) accept af den danske regerings præmis om, at der kun er begrænset forfatningsmæssigt råderum for øgede udenrigspolitiske beføjelser til Selvstyret. På den anden side har Kommissionen ønsket, "at en regulering af udenrigspolitiske spørgsmål i selvstyreloven ikke sætter begrænsninger for en smidig udvikling af samarbejdet mellem selvstyret og de danske myndigheder fremover". Man forestiller sig således en fortsættelse af den hidtidige pragmatiske udvikling på området.

Grundlæggende slås det dog fast, at udenrigs- og sikkerhedspolitik er rigsansliggende (§ 11, stk. 3 i forslag til selvstyrelov), og at Selvstyrets ret til at forhandle og indgå folkeretlige aftaler på rigets vegne i sager, der alene vedrører Grønland og de overtagne sagsområder, ikke præjudicerer regeringens generelle udenrigspolitiske kompetence (§ 12, stk. 1).

Hvad angår indgåelse af folkeretlige aftaler, der har særlig betydning for Grønland, bestemmer forslaget til selvstyrelov, at Selvstyret skal informeres, inden sådanne forhandlinger indledes, og at regeringen i sager, der alene vedrører Grønland, kan bemyndige Selvstyret at føre forhandlingerne under medvirken af udenrigstjenesten (§ 13, stk. 1 og 2). Sådanne aftaler skal i videst muligt omfang også undertegnes af Selvstyret sammen med regeringen (§ 13, stk. 3).

De nye sikkerhedsproblemer.

Den kommende selvstyreordnings udvidede adgang til at overtage sagsområder fra rigsmyndighederne lægger op til en forstærket grønlandsk indflydelse på spørgsmål af fælles interesse. Men samtidig kan det argu-

menteres, at den fremtidige varetagelse af disse interesser stiller kapacitetsmæssige udfordringer af en karakter og et omfang, som Grønland næppe vil være rustet til at møde på egen hånd, især de fremtidige opgaver inden for de ikke-militære sider af sikkerhedspolitikken, dvs. myndighedsopgaver. Det er opgaver, som Grønland måske kan mobilisere de økonomiske ressourcer til at klare, men ikke de personelle, uddannelsesmæssige, institutionelle eller materielle.

Grundlæggende tegner udviklingen økonomisk positivt for Grønland. For det første kan der ventes en stigende global efterspørgsel efter de varer, som Grønland kan levere, hvad enten det er natur- eller råstofprodukter. For det andet er der udsigt til, at klimaudviklingen vil begunstige Grønland, både ved at øge landets ressourcebasis og ved at lette udnyttelsen af den. På energiområdet gør de nuværende oliepriser efterforskning og udvinding mere attraktiv i marginale områder, samtidig med at den accelererende afsmeltning af isen i Polarhavet vil gøre potentielle nye felter lettere tilgængelige for efterforskning og produktion. Desuden har Grønland den fordel at ligge tæt på markederne i Europa og Nordamerika og - i modsætning til mange af Verdens nye olieprovinser - at være politisk stabilt.

Herudover skubber konkretiserede estimer af de potentielle olie- og gasreserver i Arktis på udviklingen⁷. Således fremkom det amerikanske U.S. Geological Survey i eftersommeren 2007 med en ny vurdering af de potentielle olie- og gasforekomster ud for Nordøstgrønland som første del af en samlet vurdering af "undiscovered" olie- og gasressourcer i hele Arktis, Circum-Arctic Ressource Appraisal, CARA. Delrapporten påpegede, at den nordøstgrønlandske sokkel geologisk hænger sammen med den olierige sokkel ud for Vestnorge, og forudsagde, at såfremt middelestimatet⁸ på 31 BBOE (= milliarder tønder olie-ækvivalenter) blev fundet og påvist, ville det gøre Nordøstgrønland til nr. 19 af verdens 500 kendte udvindingsområder, i omfang ca. 1/3 af Nordsøen. (Gautier 2007; USGS 2007; GEUS-pressemeldelse 14.9. 2007). Hovedkonklusionen af den endelige rapport, der blev offentliggjort i juli 2008, var et middelestimat af de samlede olie- og gasreserver i Arktis nord for Polarcirklen på 412 BBOE, heraf 31 BBOE for Østgrønlands "rift bassins", 17 BBOE for Vestgrønland/Østcanada og 3.3 BBOE for området nord for Grønland. Langt de fleste reserver vurderes at ligge inden for de nugældende økonomiske zoner (Gauthier & Pierce 2008; USGS 2008)⁹.

Hvad angår olie, lå middelestimatet for hele Arktis på ca. 90 mia. tønder (BBOE), svarende til ca. 13 % af "world undiscovered reserves", heraf

ca. 8.9 BBOE i de østgrønlandske "rift bassins", 7,2 BBOE i den vestgrønlandsk-østcanadiske olieprovins og 1.3 BBOE i "North Greenland sheared margin". De beregnede grønlandske forekomster beløber sig således til ca. 12% af de totale forventede kulbrinteforekomster i det høje Arktis, men til 19% af oliereserverne.

Også mineraler er genstand for en stigende efterspørgsel i disse år, ikke mindst fra vækstlande som Kina og Indien. For Grønlands vedkommende vil et mildere klima kunne sænke de nuværende høje prospekterings-, etablerings- og produktionsomkostninger ved minedriften. Grønland har p.t. kun to miner i drift, en guldmine i Nalunaq på sydspidsen og en olivin-mine nord for Nuuk. Men Landsstyrets Råstofdirektorat forventer, at der vil være fem nye miner i drift i 2012 og udpeger fire projekter som de mest lovende: Genåbning af molybdæn-minen ved Malmbjerg i Østgrønland og af bly/zink-minen ved Marmorilik i Nordvestgrønland, samt åbning af en rubinmine ved Fiskenæsset i Sydvestgrønland og en eudialyt-mine i Sydgrønland. Aluminiumproduktion kan desuden blive en vigtig indtægtskilde for Grønland fra 2015 i henhold til den hensigts-erklæring (*Memorandum of Understanding*) som Landsstyret og aluminiumsselskabet Alcoa underskrev i 2007 om anlæg af et smelteværk med en produktionskapacitet på 340.000 tons per år på Maniitsoq-øen. Spørgsmålet om Landsstyrets økonomiske deltagelse i projektet vil dog først blive afgjort i 2009 (Sermitsiaq newsletter 09, 30.06.3008). Projektet vil udnytte de omfattende grønlandske vandkraftressourcer, som vil vokse yderligere med den forøgede afsmeltning af Indlandsisen.

I det sidste års tid har risikoen for en global fødevarerkrise domineret avisoverskrifterne. Grønlandske fiskeprodukter vil derfor alt andet lige blive mere efterspurgt, og samtidig er det sandsynligt, at fiskeressourcerne, især af torskefisk, men også af havkat, helleflynder og sild, bliver rigeligere med stigende havtemperaturer, mens derimod rejfiskeriet vil gå tilbage (Miljøministeriet 2003). I selve Grønland vil der endelig blive forbedrede betingelser for landbrug og gartneri.

Klimaudviklingens karakter og hastighed er den store joker i dette billede. Der er to forbundne problemstillinger her. Stigende temperaturer i selve Grønland vil lette mineraludvinding, skabe øgede vandkraftressourcer og fremme landbrugs- og gartneriproduktion. Det afgørende er dog udviklingen i havtemperaturerne og afsmeltningen af isen i Polarhavet. Der er almindelig enighed om, at den globale opvarmning vil give sig særlig store udslag i de arktiske egne og føre til reduktion af isdækket i de arktiske farvande. Det seneste år er der ydermere frem-

kommet talrige målinger, der viser, at afsmeltningen nu foregår i et langt hurtigere tempo, end man hidtil har regnet med i de internationale klimamodeller. I sommeren 2007 var isdækket i Arktis det laveste, siden satellitobservationer begyndte i 1978, i alt 4.24 mill. km² mod ca. 8 mill. km² i begyndelsen af 1980'erne; bl.a. var Nordvestpassagen nord om Canada åben for første gang i adskillige århundreder (ESA pressemeddelelse 1.11. 2007). I 2008 var afsmeltningen ifølge det amerikanske National Snow and Ice Data Center større end i 2005, året med den hidtil næststørste afsmeltning, og nærmede sig flere uger før smeltesæsonens slut rekordåret 2007 (www.nsidc.org). Afsmeltningen var særlig udtalt i de 'sydligere' dele af Polarhavet nord for Alaska og Østsibirien. Nordvestpassagen var åben igen i 2008 og blev blandt andet passeret af det danske kabelskib Peter Faber i fart fra Japan til Newfoundland, hvorved det sparede 15 dages sejltid i forhold til passage gennem Panama-kanalen (www.peter-faber.dk).

Gennemsnitligt er isdækket over de sidste 20-30 år skrumpet med ca. 7% om sommeren og 2% om vinteren. De nye tendenser i afsmeltningen bevirker, at hvor man tidligere regnede med, at Polarhavet kunne være isfrit om sommeren i 2100, kan det nu være en realitet allerede i 2040 eller endnu tidligere¹⁰. Samtidig bevirker afsmeltningen af sommerisen, at den tykke, hårde flerårige is forsvinder og erstattes med den blødere etårs is.

Hvis Polarhavet bliver blot delvis isfrit om sommeren, vil det kunne få store effekter på den internationale skibsfart og verdenshandlen ved at reducere transportomkostningerne mellem Europa og Stillehavsområdet med ca. 20% - og endnu mere for de skibe, der er for store til Suez- og Panama-kanalerne. En åbning af Nordøstpassagen nord om Rusland vil reducere afstanden fra Rotterdam til Yokohama fra 11.200 til 6500 sømil, og en tilsvarende åbning af Nordvestpassagen gennem arktisk Canada vil korte ruten fra Rotterdam til Seattle med 2000 sømil. Hvis afsmeltningen virkelig tager fart, kan man forestille sig en "marine highway" tværs over Polarhavet, der yderligere vil reducere afstandene mellem Atlanterhavet og Stillehavet (Borgerson 2008). Ifølge DMI kan sommerisen forsvinde fuldstændig inden for fem til tyve år, 50 år tidligere end de hidtidige prognoser (Politiken 22.6.2008). Omfanget af skibstrafik via Polarhavet afhænger naturligvis af rederiernes vurdering af fordele og ulemper ved denne sejlads, der formentlig i en længere periode vil være forbeholdt isforstærkede eller isbryderassisterede skibe og være begrænset til sommerhalvåret¹¹. Som et af første rederier overhovedet har Rederiet Torm besluttet en investering på ca. 5 mia. kr. til at opbygge en flåde på 16-18 specialskibe, der kan besejle Nordøstpassa-

gen mellem Europa og Østasien. Rederiet forventer at kunne spare 1 mio. kr. og 12 dage pr. tur (NORA-pressemeddelelse 14.5. 2008).

Kyststaternes reaktioner

Den mulige åbning af Arktis kan ikke undgå at skærpe konkurrencen om dets ressourcer, så meget mere som Polarhavet for størstepartens vedkommende endnu er et frit åbent hav. Den havretlige situation er den, at alle Polarhavets kyststater, Rusland, Norge, Danmark/Grønland, Canada og USA, har erklæret en 200 sømils eksklusiv økonomisk zone (Exclusive Economic Zone, EEZ) uden for deres kystbasislinjer. Havet på den anden side af disse zoner er havretligt suverænitetstomt område, idet dog artikel 76 i FN's Havretskonvention af 1982 åbner mulighed for, at signatarmagterne indtil 10 år efter deres ratifikation kan fremsætte dokumenterede krav på de dele af kontinentalsoklen, som ligger indtil 150 sømil uden for deres økonomiske zone. Dette skal ske over for en særlig Commission on the Limits of the Continental Shelf under FN. I Polarhavet er det store usikkerhedsmoment den undersøiske Lomonosov-ryg, der strækker sig 1800 km fra nord for Grønland tværs over Polarhavet mod Sibirien. Hvis man fra dansk-canadisk side kan dokumentere, at ryggen er en naturlig udløber af den fælles sokkel, kan Nordpolen blive dansk suverænitetssområde.

Dette rejser spørgsmålet om kyststaternes reaktion på udviklingen. Vil vi se et fremtidigt arktisk anarki, karakteriseret ved overlappende suverænitetsskrav og ensidig varetagelse af nationale interesser, evt. ved et 'kanonbådsdiplomati', eller vil det lykkes at etablere et fredeligt samarbejdsregime enten på Havretskonventionens grund eller i et andet regi? Der er tendenser i begge retninger. Indtil sommeren 2008 forekom udsigterne til anarki tydeligere end til dannelsen af et samarbejdsregime, og spørgsmålet er efter Georgien-krigen i august 2008 fortsat uafklaret. Især Rusland og Canada har kørt en hård linje til fremme af nationale interesser.

Rusland var det første land, der rejste krav på en del af det "frie" Polarhav. Det skete i 2001, og kravet omfattede store dele af dette (1.2 mio. km²), inkl. en stor del af Lomonosov-ryggen. Kravet var imidlertid dårligt dokumenteret og blev afvist af FN-kommisionen. Senere har Rusland i august 2007 understreget sine ambitioner i Polarhavet på dramatisk vis. Ved en magtdemonstration placerede to russiske mini-ubåde det russiske flag på havbunden ca. 4000 m under Nordpolen, samtidig med at en atom-isbryder banede sig vej til polen på overfladen. Demonstrationen blev fulgt op af flyvninger med strategiske bombefly mod Nordpolen for første gang siden Den Kolde Krig. Ruslands frist for at

rejse krav er 2009. Hvori disse vil bestå, vides endnu ikke, men de vil formentlig tage udgangspunkt i det sektorprincip, som Rusland har hævdet i andre havretlige sammenhænge. Det vil sige, at Rusland ser havområderne mellem Nordpolen og den russiske basislinjes afgrænsning mod henholdsvis Alaska og Norge som sit interesseområde. Andre lande følger normalt midterlinje-princippet, således at der her ligger et konfliktpotentialt i forhold til Rusland. Konkret har Rusland i dag afgrænsningskonflikter i forhold til Norge i Barents-havet og til USA i Bering-strædet. I sommeren 2008 understregede Rusland sine interesser omkring Svalbard ved at genoptage tidligere søpatuljering i området (Reuters 14.7. 2008). Hvis Rusland i kølvandet af interventionen i Georgien og det forværrede forhold til Vesten vælger i højere grad at spille med musklerne, vil Arktis være en oplagt skueplads herfor. Et eksempel herpå var præsident Medvedevs udtalelse i den 17. september 2008 om grænsedragningen i Arktis, der kunne tyde på, at Rusland ikke nødvendigvis vil respektere FN's kompetence i henhold til Havretskommissionen til at afgøre kyststaternes krav på udvidet sokkelområde, men vil tage sig selv til rette .

Mens den aktive russiske Arktis-politik har aner langt tilbage i landets historie, er den hårde aktivistiske linje, som Canada har anlagt, ny. Canadas problem er ikke blot Polarhavet, men nok så meget ønsket om at bevare fuld national kontrol over Nordvestpassagen, når den åbnes for international skibstrafik. Den siddende konservative premierminister Stephen Harper vandt parlamentsvalget i januar 2006 på en arktisk suverænitetsplan, der satsede på en udbygning af Canadas militære forsvar i nord "mod amerikanere, russere og danskere" (CBC 26.1. 2006, www.cbs.canada). Planen omfatter bygning af 6-8 tungt bevæbnede arktiske patruljeskibe, en udvidelse af havnen i Nanisivik på Baffin Island til base for disse og desuden oprettelse af en "cold weather army training base" ved Resolute Bay på Cornwallis Island i selve Nordvestpassagen. Både hær og flåde får derved en permanent tilstedeværelse i canadisk Arktis, hvilket understregedes kraftigt af premierminister Harper under en rundrejse i arktisk Canada i august 2007. Her blev den nye politik præsenteret med ordene: "Canada's new government understands that the first principle of Arctic sovereignty is use it or lose it... Today's announcements tell the world that Canada has real, growing, long-term presence in the Arctic" (BBC News 10.8.2007, Berlingske Tidende 12.8. 2007). Dette synspunkt blev yderligere understreget af Minister for Natural Resources Gary Lunn forud for de fem kyststaters møde i Ilulissat 27.-29. maj 2008: "It's critically important that it's under our sovereign control that we set the parameters for the environment and that we make the decisions whether or not even to allow exploration .. We are going

up to reaffirm our commitment on defending and protecting our sovereignty in the Arctic" (Oilweek May 26, 2008, www.oilweek.com). Canada har endnu ikke gjort formelle krav gældende vedrørende kontinentalsoklen uden for den økonomiske zone, men samarbejder med Danmark om at skabe den fornødne dokumentation.

I modsætning til Rusland og Canada har USA ført en relativt passiv politik i Arktis, hvilket kan hænge sammen med, at det ikke har underskrevet FN's havretskonvention og derfor ikke har lejlighed til at rejse formelt krav vedrørende kontinentalsoklen. Der er dog en vågnende bekymring over den canadiske politik og en erkendelse af, at Arktis bliver af stadig større sikkerhedspolitisk og kommerciel betydning. Den fokus, der under den amerikanske præsidentvalgkamp i efteråret 2008 har været på USA's energiafhængighed, har således skærpet interessen for olien i Alaska og Beaufort-havet.

På det nævnte møde i Ilulissat i maj 2008 tilkendegav den amerikanske repræsentant, viceudenrigsminister John Negroponte, at Bush-administrationen nu ønsker en amerikansk tiltræden til havretskonventionen (Berlingske Tidende 17.7. 2008, Canwest News Service, 28.5.2008, www.canada.com). Dette forudsætter dog overvinding af en udbredt skepsis i Kongressen.

Indtil nu har USA's interesse været koncentreret om Nordvestpassagen, som USA ser som et internationalt farvand¹². Under et møde mellem premierminister Harper og præsident Bush i august 2007 roste Bush nok den canadiske forsvarsplan og erkendte Canadas suverænitæt over de nordlige øer, men samtidig fremhævede han, at USA anser Nordvestpassagen for at være en international vandvej. Dette er i direkte strid med den canadiske opfattelse, at passagen er canadisk territorialfarvand. (Ottawa Citizen 15.9 2007. www.canada.com). Spørgsmålet har indtil 2007 været ret akademisk på grund af, at passagen har været lukket af is i mange århundreder. Den har nu været åben i to sæsoner, og hvis den fortsætter med at være passabel om sommeren, kan der hurtigt opstå konkret konflikt. Det er formentlig baggrunden for, at vice-udenrigsminister Daniel S. Sullivan i efteråret 2007 udtalte sig til fordel for et arktisk shipping-regime: "Denial of passage through international waterways, even though they may be territorial waters, and burdensome transit requirements will not benefit any nation in the long run." (New York Times 19.10. 2007)

Også Norge, der ikke plejer at være tilbageholdende i havretsspørgsmål, har valgt en noget forsigtig linje. Det kan skyldes, at Norge er det af

kystlandene, hvis økonomiske zone har den korteste grænseflade til det åbne Polarhav. Under alle omstændigheder har Norge i 2006 rejst forholdsvis beskedne krav uden for sin egen EEZ. Sammen med den danske udenrigsminister Per Stig Møller har udenrigsminister Jonas Gahr Støre understreget betydningen af de fælles opgaver i Arktis vedrørende miljø, forvaltning af naturrigdomme og spørgsmål af betydning for befolkningerne. "Vi må vise verden, at der er orden og ikke anarki. Der er visse spilleregler, der skal følges, både når det gælder havret og folkeret", udtalte han efter et møde med sin danske kollega Per Stig Møller i foråret 2008 (Sermitsiaq 15.4. 2008).

Mens kyststaterne føler en særlig adkomst til at regulere aktiviteterne i Polarhavet, har der meldt sig yderligere interessenter. Det gælder Sverige, Finland og Island, som er ordinære medlemmer af Arktisk Råd foruden lande som Spanien, Italien, Frankrig, Tyskland, Holland, Storbritannien, Polen og – måske mest interessant – Kina og Sydkorea, der har fået observatørstatus i Rådet. For lande som Spanien eller Polen er det mest udsigterne til en udvidelse af fiskeriet mod nord, der skaber interessen, mens det for Kina både er mulighederne for olie- og gasudvinding i Arktis og perspektiverne i nye transportveje mellem Europa og Østasien, der gør sig gældende. Arktisk Råd blev oprettet i 1996 med de otte arktiske stater som medlemmer og med repræsentanter for områdets oprindelige folk som "permanent participants". Desuden har en række andre stater samt IGO'er og NGO'er observatørstatus. Rådets dominerende emne er miljøsamarbejdet – et område, som Rådet formodentlig gerne ser overtaget fra de fem egentlige kyststater.

Også EU er begyndt at interessere sig for konsekvenserne af den arktiske opvarmning. I en fælles rapport til Det Europæiske Råd i marts 2008 forudsagde EU's udenrigspolitiske leder Javier Solana og EU's udenrigskommissær Benita Ferrero-Waldner med henvisning til Ruslands arktiske ambitioner, at udviklingen havde "potential consequences for international stability and European security interests" (The Guardian 10.3. 2008).

Det dansk-grønlandske perspektiv

Den norske udenrigsministers ovennævnte udtalelse faldt efter et møde med den danske udenrigsminister, der erklærede sig ganske enig: "Vi skal optræde på en civiliseret måde", udtalte han. På den baggrund og ud fra bekymring over den offensive russiske og canadiske linje inviterede Danmark de fem kyststater til det nævnte møde i Ilulissat i slutningen af maj 2008 (Sermitsiaq 15.4.2008).

Set i et dansk-grønlandsk perspektiv er der tre opgaver, der trænger sig på for Rigsfællesskabet:

- at skabe et politisk og havretligt grundlag for de fremtidige aktiviteter i suverænitetsområdet rundt om Grønland,
- at skabe et fysisk apparat til hævde af dansk-grønlandske interesser i Arktis.
- At deltage i udviklingen af et internationalt regime for Polarhavet

En grundlæggende præmis for dansk havretspolitik omkring Grønland er det forhold, at den danske regering her agerer ikke blot på egne, men også på det grønlandske Hjemmestyre/Selvstyres (og det færøske Hjemmestyles) vegne. Det er en funktion af, at fiskeriområdet er grønlandsk og færøsk særanliggende, samt at råstofområdet er et særanliggende for det færøske Hjemmestyre og snart vil blive det for det grønlandske Selvstyre. Dette kompleks af interesser tenderer i sig selv til at skærpe af havretsprofilen, idet man fra dansk side må gardere sig mod kritik fra grønlandsk side, samtidig med at den grønlandske part i sin mere uforpligtende position kan være fristet til at stille større krav, end man ville have gjort, hvis man selv skulle forhandle dem hjem. Eksempler på denne mekanisme kan findes både i forhandlingsforløbet omkring Grønlands udtræden af EF i 1980'erne og omkring grænselinjen mellem Jan Mayen og Grønland, der først løstes i 1993 efter henvisning til Den Internationale Domstol i Haag (Petersen 2006, s. 373, 415ff.)

Efter at afgrænsningen mellem Østgrønland og Svalbard blev løst ved en dansk-norsk aftale i 2006, er den gamle strid med Canada om Hans Ø det eneste udestående bilaterale afgrænsningsproblem omkring Grønland. Hans Ø er en lille ubeboet og vanskeligt tilgængelig ø på kun 1.3 km², der ligger i den nordlige ende af Nares-strædet mellem Grønland og den canadiske Ellesmere Island. Det mislykkedes i 1973, hvor søgrænsen mellem Canada og Grønland blev aftalt, at nå til enighed om grænsedragningen omkring øen, uanset at den dengang ikke tildeltes nogen større betydning i sig selv. I forbindelse med Canadas nye Arktispolitik blev den imidlertid fra canadisk side tillagt symbolsk betydning som behersker af den nordøstlige adgang til Nordvestpassagen. ("Canada vil sende nye krigsskibe til Hans Ø", Berlingske Tidende 12.7. 2007). Efter en 'flagkrig', hvor danskere og canadiere hver havde plantet deres flag på øen, aflagde den canadiske forsvarsminister Bill Graham i juli 2005 et uanmeldt besøg. Det fik den danske regering til at afgive en officiel protest med en understregning af, at Danmark anså øen for at være dansk territorium. Omvendt erklærede Pierre Pettigrew, den canadiske udenrigsminister, at Canadas krav på øen var meget stærkt funderet. I

juli 2007 erkendte den canadiske regering dog på grundlag af opdaterede satellitfotos, at grænsen gik midt gennem øen og ikke øst om den (en.wikipedia.org), og senest har Danmark og Canada i Ilullissat-erklæringen af maj 2008 forpligtet sig til at løse de overlappende krav på fredelig vis.

Vigtigere i et dansk-grønlandsk perspektiv er dog spørgsmålet om sokkelområderne omkring Grønland. Efter ratificeringen af FN's havretskonventionen i november 2004 nedsatte Videnskabsministeriet i samarbejde med det grønlandske og færøske Hjemmestyre et kontinentalsokkelprojekt, der skal identificere og dokumentere de krav om en udvidet kontinentalsokkel, der senest år 2014 skal indgives på vegne af Rigsfællesskabet. For Færøernes vedkommende drejer det sig om to områder, hvoraf den mest interessante er sokkelområdet mellem Færøerne og Rockall-klippen, for Grønlands vedkommende om tre områder, heriblandt Polarhavet nord for den grønlandske EEZ, inklusive Lomonosovryggen. For at gøre krav gældende i henhold til Havretskonventionen må disse være dokumenterede på en bestemt måde, hvilket skaber betydelige vanskeligheder i det isfyldte Polarhav. Der skal gennemføres en række opmålinger efter bestemte kriterier, bl.a. med ekkolod inden for et netværk, hvor der højst må være 60 sømil mellem målepunkterne. Hertil kommer krav om seismiske målinger. Undersøgelserne sker i samarbejde med Canada, der har samme interesser som Danmark i Polarhavet, nemlig at påvise en sammenhæng mellem den fælles sokkel og Lomonosovryggen.

De første undersøgelser blev gennemført ved et dansk-canadisk samarbejde i 2006 i det kystnære område og med gode resultater ifølge Videnskabsministeriet (Information 9. 8. 2007). I 2007 blev undersøgelserne genoptaget, nu også i et samarbejde med Sverige, men ramtes af uheld, der satte en lejet russisk isbryder ud af spillet. Fra dansk side var man dog fortsat optimistisk med hensyn til at overholde 2014-fristen. I 2008 fortsatte de danske-canadiske undersøgelser, og fra canadisk side erklærede man, at der var påvist en klar sammenhæng mellem Lomonosovryggen og den grønlandsk-canadiske sokkel. Fra dansk side var man mere forsigtig i sine kommentarer.

Det omtalte møde i Ilulissat i maj 2008 blev lanceret som et forsøg på at imødegå de tendenser til et kommende anarki i Arktis, som især var kommet til udtryk i den russiske og canadiske politik. Som det hed i det strategipapir, som Udenrigsministeriet og Hjemmestyret udsendte før mødet, har "Danmark og Grønland (...) en klar udenrigs- og sikkerhedspolitisk interesse i, at de nye udfordringer og muligheder, som bl.a.

klimaforandringerne kan medføre i Arktis, håndteres i overensstemmelse med internationale retsprincipper og gældende traktater, dvs. gennem dialog, samarbejde og forhandling." Det officielle sigte for mødet blev beskrevet som "en politisk erklæring, hvori de fem lande har bekræftet, at man vil agere i overensstemmelse med de eksisterende retlige rammer, herunder FN's havretskonvention, i relation til Arktis; at det overordnede mål er en bæredygtig, økonomisk udvikling af området med inddragelse af områdets oprindelige befolkninger; (og) at man vil undersøge mulighederne for et tættere operativt samarbejde i Polarhavet, bl.a. om sø-redning og sejladsikkerhed".(Strategi 2008).

Derudover så man konferencen som et bidrag til "markedsføringen af Grønland og Danmark som aktive internationale aktører både generelt i forhold til fredelig international konflikthåndtering og styrkelse af den internationale retsorden og konkret i forhold til udfordringerne i de arktiske områder. Endvidere vil konferencen bidrage til at profilere Rigsfællesskabet som udfarende kraft i forhold til samspillet mellem klima og udenrigspolitik og dermed bidrage til at skabe interesse om COP15 og den globale klimadagsorden" (Strategi 2008).

Men da det kom til stykket, lå accenten fra dansk side snarere på en understregning af kyststaternes særlige rettigheder og forpligtelser i Polarhavet. Det vakte i den forbindelse kritik, at mødet var forbeholdt kyststaterne, mens andre arktiske lande som Sverige, Finland og Island ikke var inviteret; det samme gjaldt NGO'er, f.eks. miljøorganisationer.

Udenrigsminister Per Stig Møller, der var vært for konferencen, sagde i sin åbningstale klart fra over for "the assumption that there is a need for a new legal regime for the Arctic Ocean. I do not see such a need, as we have international law, we have the Law of the Sea, which already provide us with a comprehensive legal regime". (Cit. i "Conference could mark start of Arctic power struggle", Canwest News Service 28.5. 2008, "www.canada.com"). Dette synspunkt gik igen i den såkaldte Ilulissat Declaration, der blev udsendt fra mødet:

"... By virtue of their sovereignty, sovereign rights and jurisdiction in large areas of the Arctic Ocean the five coastal states are in a unique position to address these possibilities and challenges. In this regard we recall that an extensive legal framework applies to the Arctic Ocean ... Notably, the law of the sea provides for important rights and obligations concerning the outer limits of the continental shelf, the protection of the marine environment, including ice-covered areas, freedom of navigation, marine scientific research and other uses of the sea. We remain

committed to this and the orderly settlement of any possible overlapping claims.

This framework provides a solid foundation for responsible management by the five coastal states and other users of this Ocean through national implementation and application of relevant provisions. We therefore see no need to develop a new comprehensive international legal scheme to govern the Arctic Ocean” (www.um.dk)

Selv om deklARATIONEN også henviste til samarbejdet i Arktisk Råd, gjorde den det klart, at Polarhavets ”G5” – de fem kyststater – ser sig selv som de primære aktører i spillet om Nordpolen. Dette er i fuld overensstemmelse med den generelle tendens i dansk udenrigspolitik til en vis nedprioritering af det multilaterale samarbejde til fordel for snævrere ad hoc koalitioner og samarbejdsfora.

Det danske initiativ er blevet kritiseret for sin lukkede deltagerkreds og forsøget på at monopolisere fremtidens regulering af Arktis. Det er derfor næppe tilfældigt, at Sverige som formandsland for Nordisk Ministerråd stod som vært for endnu en Ilulissat-konference i september 2008 med en bred deltagerkreds fra EU, Arktisk Råd, Barents Euro-Arctic Council, EU’s nordlige dimension, arktiske eksperter, repræsentanter for indfødte folk, relevante NGO’er m.v. (www.norden.org/conference.arctic2008).

Fremtidens krav

Ilulissat-erklæringen forudsætter, at kyststaterne vil opretholde et fremtidigt fælles Polarhavs-regime på FN-konventionens grund, både hver for sig ved nationale midler og i et indbyrdes samarbejde. Det indebærer, at de hver må råde over et fysisk apparat, der kan varetage regimets behov foruden at varetage egne interesser. Uanset at de fremtidige implikationer af klimaudviklingen og en forøget økonomisk aktivitet i Arktis er vanskelige at overskue, og det kan være en hel del år, før man når frem til en sikrere vurdering, er det – også af hensyn til konkurrencen med de øvrige ”G5”-lande – allerede nu på tide fra dansk side at overveje det fremtidige behov for overvågning, kontrol og ordens- og suverænitets-hævdelse i den økonomiske zone plus det eventuelt udvidede sokkelområde omkring Grønland i form af infrastruktur, materiel og personel. Dertil kommer det nationale bidrag til det fælles regimes opretholdelse. Som professor Erling Bjøl har argumenteret, bør det være en central opgave for den siddende forsvarskommission at overveje den fremtidige ressourcefordeling i det danske forsvar i lyset af de ny sikkerhedsopgaver i Arktis (Bjøl 2008).

Den nuværende indsats

I 1995 blev al dansk forsvarskapacitet i Grønland samlet under Grønlands Kommando i Grønnedal, der er en niveau 2-myndighed direkte under Forsvarskommandoen. Kommandoens hovedopgave i fredstid spænder over overvågning og suverænitetshævdelse samt en række myndighedsopgaver som fx fiskeriinspektion, eftersøgnings- og redningstjeneste, forureningsbekæmpelse, søopmåling og bistand til andre myndigheder og videnskabelige aktiviteter, etc.

Af fast infrastruktur disponerer Kommandoen over sin hjemmebase i Grønnedal, en del af Søndre Strømfjord, hvor Luftgruppe Vest er placeret, Station Nord i Nordøstgrønland med landingsbane samt endelig en landingsbane ved Mestersvig på østkysten.

På materielsiden råder Søværnet over i alt 4 inspektionsskibe af Thetis-klassen, hvoraf ét er permanent til rådighed for patrulje i grønlandske farvande, mens et andet befinder sig ved Færøerne. Thetis-klassen, der indgik i flådens tal i begyndelse af 1990'erne, er konstrueret til at kunne besejle de nordatlantiske farvande omkring Færøerne og Grønland under meget barske vejrforhold, og skibene kan forcere selv store isforekomster.

Derudover indgår 3 mindre inspektionsskuttere, der efterhånden vil blive erstattet af to nye og væsentlig større skibe af Knud Rasmussen-klassen (Berlingske Tidende 19.3. 2008). Det første af disse, KNUD RASMUSSEN, blev indsat i aktiv tjeneste i 2008 efter en vellykket prøvesejlads, hvor det nåede frem til 81°51'N i Robeson-kanalen, inden det mødte kompakt polaris; dets søsterskib søsættes senere i 2008. Kutterne opererer fortrinsvis på vestkysten af Grønland, mens inspektionsskibene koncentrerer sig om den mere krævende østkyst. Af fastvingefly kan Grønlands Kommando normalt disponere over en af Flyvevåbnets tre *Challengers*, der i perioder er stationeret i Søndre Strømfjord. Luftgruppe Vests flyvninger i det grønlandske område sker primært med henblik på overvågning og suverænitetshævdelse samt fiskeriinspektion. På grund af de meget store havområder, der skal inspiceres, er flyrekognoscering af afgørende betydning i samarbejdet med inspektionsskibene, hvor flyenes opgave er lokalisering og identifikation af fiskefartøjer, mens inspektionsskibene indsættes til kontrol af fiskefartøjernes fangster, herunder til egentlige kontrolbesøg, der omfatter kontrol af fangst, redskaber, fangstjournaler og andre skibsdokumenter. Endelig er der Slædepatruljen Sirius, der med hovedkvarter i Daneborg udfører suverænitetshævdelse og overvågning på Grønlands nord- og østkyst.

Fremtidige behov: Et scenarie

Vil en indsats på det nuværende niveau være tilstrækkeligt til at løse fremtidens opgaver? Svaret er naturligvis afhængigt af såvel hastigheden som styrken af de kritiske faktorer, dvs. klimaudviklingen og olie/gasudvindingen. Desuden vil kravene være afhængige af politiske faktorer så som konfliktniveauet mellem "de fem" og omfanget af det fælles regime, som de kan enes om. I betragtning af disse usikkerheder og af de lange "lead-times"¹³, dvs. tidsmæssige afstande mellem beslutning og operativ status for ny infrastruktur og materiel, vil en scenarie-betragtning formentlig være det bedste udgangspunkt for en analyse af de fremtidige behov. Scenariet bør naturligvis være så 'realistisk' som muligt, men snarere – på grund af de store usikkerheder - hælde til den pessimistiske som den optimistiske side. Der skal derfor her opstilles et scenarie, der måske (måske ikke) har en overvægt af *worst case*-, eller rettere "*fastest case*"-elementer, og en middel tidshorisont, nemlig 2030¹⁴. Scenariet kunne se således ud:

Der vil være indledt olieudvinding på den vestgrønlandske sokkel, mest i den sydlige del, men i nogen grad også i den nordlige. Der foregår samtidig livlig prospekteringsaktivitet på det østgrønlandske sokkelområde, hvor olieselskaberne jagter store forventede reserver, og hvor igangsættelsen af produktion er umiddelbart forestående efter et par store fund. Samtidig er prospekteringen i den økonomiske zone nord for Grønland indledt, efter at UNCLOS (*United Nations Commission on the Law of the Sea*) har godkendt det danske krav om en udvidelse af sokkelområdet til Nordpolen. Der foregår dog endnu ikke aktivitet i det tilkendte udvidede sokkelområde, der ikke anses for særlig lovende for olieproduktion.

Igangsættelsen af olieprospektering og produktion er muliggjort af en fortsat hastig og accelererende afsmeltning af Polarhavet, således at de to passager Nordvest- og Nordøstpassagen er åbne for skibsfart mindst 120 dage om året, samtidig med at den direkte arktiske "landevej" tværs over Nordpolen er passabel op til 30 dage om året. Både kommerciel og turistsejlad har taget et betydeligt opsving, men sejladsen er fortsat risikofyldt, således at 'G5'-regimet stiller krav om isforstærkning af skibe nord for en linje fra Østgrønland over Svalbard til Novaja Zelmja. Inden for krydstogtsfarten er de dramatiske og uberørte østgrønlandske fjorde blevet en international turistmagnet, og store krydstogtskibe befinder sig om sommeren permanent i grønlandsk farvand. Et par af disse har gennemført en omsejling af Grønland uden store problemer.

Endelig er fiskeriet rykket mod nord, både på vest- og østkysten af Grøn-

land, og Rusland har for længst indledt et omfattende fiskeri i selve Polarhavet. Men også andre europæiske lande har vist interesse i det arktiske fiskeri, f.eks. Spanien og Polen, der gennem EU presser på for at få fiskerirettigheder i det udvidede grønlandske fiskeriområde.

Et G5-regime for Polarhavet

Politisk antages det, at de fem kyststater har fastholdt deres modstand mod en internationalisering af Arktis og på forskellig vis har opgraderet deres nationale kapaciteter til at håndtere de nye udvidede opgaver. Det gælder især 'stormagterne' iblandt dem, dvs. Rusland, Canada og USA. Men også Norge har udvidet sin kystvagtjeneste omkring Svalbard betydeligt i takt med, at fiskeriet er rykket mod nord. Rusland og Canada fastholder deres modstand mod at anerkende henholdsvis Nordøst- og Nordvestpassagen som internationalt farvand og opretholder her deres nationale regimer.

Samtidig har 'de fem' dog også erkendt behovet for at samarbejde om en række opgaver, som de ikke eller kun vanskeligt kan klare på egen hånd. Det gælder blandt andet bekæmpelse af større miljøkatastrofer eller ulykker i forbindelse med olieproduktion og skibsfart. Der antages derfor at være udarbejdet et fælles regime, der stiller bestemte krav til kyststaternes kapacitet til at deltage i fælles aktioner, og som skaber procedurer for deres indsats i givet tilfælde.

Derudover er der sandsynligvis udarbejdet et fælles regelsæt for skibsfarten på selve Polarhavet. Derimod er det usikkert, at der kan aftales fælles regler og standarder vedrørende miljø- og anden sikkerhed omkring olieindustrien. Der kan her henvises til Nordsøen, der reguleres ved national foranstaltning. Omfanget af det fælles regime er vanskeligt at forudse, men det vil være naturligt, at der opstilles regelsæt vedrørende følgende:

1) Søopmåling. Med henblik på at forebygge havarier vil der være behov for og krav om søopmåling af bestemte søruter. For Grønlands vedkommende vil der formentlig opstilles krav om opmålte ruter rundt om hele Grønland samt i givet fald en rute over Nordpolen samt eventuelt separering af sea lanes på bestemte ruter, f.eks. ud for Østgrønland, for yderligere at reducere havaririsikoen.

2) Et skibsmeldesystem for Polarhavet, som alle skibe, der sejler ind i det, skal tilmelde sig. Forbilledet kunne være det eksisterende grønlandske meldesystem, der eventuelt kunne udvides til at dække hele Polarbassinet. For krydstogtskibe og andre ikke-kommercielle sejladser kan

det være aktuelt at kræve, at mindst to skibe sejler koordineret. Regimet udvikles i givet fald i samarbejde med IMO, International Maritime Organization.

3) Skibscertificering. Uanset afsmeltningen af Polarhavet vil det fortsat være et farligt område at sejle i med risiko for sammenstød med isbjerge eller indespærring i fastis. Der vil derfor formentlig blive stillet krav om certificering i form af isforstærkning, f.eks. krav om dobbeltskrog for tankskibe. De nærmere regler udarbejdes i samarbejde med skibsforsikringsbranchen og IMO. IMO har allerede i 2002 udsendt en ikke-bindende "Guideline for Ships Operating in Arctic Icecovered Waters", og International Association of Classification Societies har udarbejdet retningslinjer for skrog og maskiner i forbindelse med polarsejlads (Ocean Futures 2008).

4) Vejr- og istjeneste. Af hensyn til den forøgede skibsfart vil der være krav om en dækkende vejrtjeneste for de søområder, som hver kyststat har ansvaret for. For Grønlands vedkommende vil det især indebære en opprioritering af vejrtjenesten i Nordøst- og Nordgrønland med udgangspunkt i Station Nord. Lige så vigtig vil en forstærket istjeneste være, der ikke blot kan servicere skibsfarten, men også og nok så meget olie- og gasindustrien. Det forudsætter fly- og satellitobservation over sokkelområdet og for Grønlands vedkommende især over den nordøstgrønlandske sokkel. Denne del af regimet udarbejdes sammen med WMO, World Meteorological Organization.

5) Isbrydningskapacitet. Selv om man forudsætter, at den civile skibsfart i Polarhavet vil foregå med isforstærkede skibe, og at inspektions- og redningsskibe vil have en væsentlig selvstændig isbrydningskapacitet, vil der kunne opstå situationer, hvor der er behov for en større isbryderkapacitet, f.eks. i rednings- og katastrofesituationer. Isbrydningskapaciteten er p.t. en kritisk faktor, idet kun Rusland har en væsentlig, men efterhånden forældet kapacitet. Rusland vil fortsat være den førende 'leverandør', men der vil være behov for aftaler om modaliteterne ved en indsats inden for regimet.

Fremtidige krav til national indsats.

Ved siden af de krav, som deltagelsen i et fremtidigt G5-regime stiller, vil der være behov for at udvikle en kapacitet til varetagelse af de interesser, der fortsat vil være rent nationale, og som må formodes at være påvirkelige af det indbyrdes konfliktniveau. Kapaciteten udgøres af et passende mix af infrastruktur, materiel og personel. Her vil udgangs-

punktet være, at bygning af ny infrastruktur i Arktis er overordentlig bekostelig, og at man derfor vil være tilbøjelig til at tilpasse materiel-siden til den eksisterende infrastruktur end den anden vej rundt. Dvs. satse på skibes udholdenhed til søs eller overvågningsflys rækkevidde og flyvetid snarere end på nye havne- og lufthavnsfaciliteter. Desuden vil det alt andet lige være billigere at udbygge eksisterende installationer end at bygge nye.

Vestgrønlands infrastruktur er sandsynligvis tilstrækkelig mht. havnefaciliteter. Der findes egnede havne fra Narssaq i syd langs kysten op til Disko-bugten. Nord herfor findes ikke egentlige havneanlæg, bortset fra Thule-basens havn, som det imidlertid vil være naturligt at få adgang til, såfremt der kommer gang i olieproduktionen i Baffin Bay med et tilsvarende øget overvågningsbehov. Thule ligger også godt til i forhold til Lancaster Sound, indsejlingen til Nordvestpassagen mellem Devon og Baffin Islands. Desuden vil benyttelse af Thule som basishavn på dramatisk vis forkorte sejlafstandene til farvandet nord for Grønland helt over til Nordøstrundingen i forhold til benyttelse af Grønnedal eller Reykjavik som basishavn.

I Østgrønland er havnesituationen betydeligt vanskeligere. Der er ingen havnefaciliteter, der kan betjene større skibe, men til gengæld kan Reykjavik (som nu) bruges som basishavn.

Landingsbaner til fastvingefly findes i Vestgrønland i Narssarsuaq, Nuuk, Kangerlussuaq/Søndre Strømfjord, Ilullisat/Jacobshavn og Qaanaaq, ligesom der er helikopterlandingspladser ved stort set alle bygder. Dertil kommer Thule-basen, hvor aktiviteten nu er koncentreret om misilforsvarsradaren og satellitsporingsstationen. Der er derfor en betydelig ledig kapacitet på Thule, som det vil være naturligt at søge adgang til i udførelsen af de nye flyopgaver i Nordgrønland, f.eks. ved en ny treparts tillægsaftale til 1951-overenskomsten.

Langt vanskeligere tegner situationen sig på Grønlands østkyst og nordkyst. Der er landingsbaner for (til dels mindre) fastvingefly ved Kulusuk, Constablepynten, Mestersvig og Station Nord. De to sidstnævnte har i dag en begrænset kapacitet bemandsmæssigt og med hensyn til faciliteter, men i hvert fald Station Nord med en uudnyttet bygningsmasse kan i givet fald udvides. Meget taler for en sådan udvidelse i betragtning af stationens centrale beliggenhed i forhold til havområderne nord og nordøst for Grønland, behovet for en stærkt forbedret vejrtjeneste i området, behovet for landingsbaner for is-observationsfly m.v. Sammen med adgang til benyttelse af Thule-basens havne- og

flyfaciliteter vil dette kunne være en betydelig og nødvendig styrkelse af infrastrukturen for en overkommelig pris.

Med den begrænsede infrastruktur og omkostningerne ved at udvide den er det primært på materielsiden, at de øgede behov skal opfyldes. Suverænitetshævdelse må antages at få øget betydning efter det canadiske motto: "Use it or loose it!" Specielt er dette tilfældet nord for Grønland, ikke blot i den nuværende EEZ, men også i det udvidede sokkelområde, som Danmark forudsættes at have fået tilkendt. Det indebærer først og fremmest rådighed over kraftige, isbrydende inspektionsfartøjer af fregatstørrelse samt fastvingefly til områdeobservation. Den samme kombination vil være nødvendig for at opfylde de øgede krav til fiskeriinspektion og -kontrol ud for Øst- og Nordøstgrønland. Her turde de 1-2 inspektionsskibe, som er til rådighed nu, være utilstrækkelige, så meget mere som de i 2030 vil være ca. 40 år gamle og tæt på at være udtjente. Det vil derfor blive nødvendigt at iværksætte et større byggeprogram af moderne inspektionsskibe til afløsning af Thetis-klassen inden for de næste 10-15 år, ligesom der meget let kan blive aktuelt at udvide byggeprogrammet for den højmoderne Knud Rasmussen-klasse med yderligere enheder ud over de to, der nu er besluttet.

På grund af de meget stærkt udvidede havområder, der vil skulle inspicereres, vil behovet for flyrekognoscering blive kritisk. En kombination af hurtiggående jetfly med en betydelig flyveradius med langsommere, men udholdende propelfly vil formentlig være den foretrukne løsning. Det kan i den forbindelse nævnes, at det kommende erstatomsfly for F-16 vil være et platform med en betydelig observationsradius og -kapacitet, der i givet fald kan indsættes i farvandskontrollen.

Jetflyene vil være mest effektive nord for Grønland, hvorfor landingsmuligheder i Thule vil være af væsentlig betydning, mens propelflyene vil være mere egnede ud for Nordøstgrønland med base på Station Nord og/eller Mestersvig.

Også ud for Nordvestgrønland vil der blive stillet øgede krav til fiskerikontrollen. Her vil de to skibe af Knud Rasmussen-klassen, hvoraf den ene netop er blevet operativt, være en væsentlig forstærkning sammenlignet med de nuværende kuttere. Men to skibe vil sandsynligvis være for lidt til opgaven på længere sigt.

Andre opgaver er en forstærket miljøkontrol både med baggrund i den øgede skibstrafik og olieudvinding samt search and rescue-opgaver (S&R). Større miljøulykker, f.eks. ved blowouts, sammenstød mellem isbjerge og boreplatforme/skibe eller tankskibshavari vil formentlig bli-

ve underlagt et fælles regime, idet næppe nogen af kystlandene vil kunne stille en tilstrækkelig kapacitet på benene i worst case-situationer. Men det forudsætter, at det enkelte land opbygger en tilstrækkelig evne til at reagere i en sådan situation.

Endelig er der som nævnt behov for en søopmåling i de farvande, der bliver tilgængelige for den internationale skibsfart. De nu isfyldte og temmelig grunde farvande øst og nord for Grønland er stort set ikke opmålt, og et første groft billede af besejlingsmuligheder vil være et afgørende led i forebyggelse af havarier til søs..

Det siger næsten sig selv, at den nuværende kapacitet vil være utilstrækkelig til at dække de nye behov, uden at det er muligt præcist at angive, hvilke og især hvor store udvidelser, der vil være påkrævede. De indikerede hovedbehov er følgende:

- Adgang til Thule-basen (havn og landingsbane),
- udbygning af Station Nord og Mestersvig (landingsbane, is- og vejrtjeneste),
- yderligere jetfly af Challenger-typen,
- yderligere propelfly af Fokker Friendship/Twin Otter-typen,
- nybygning af inspektionsskibe i fregatklassen til erstatning for Thetis-klassen,
- udvidelse af Knud Rasmussen-klassen.
- nye helikoptere til inspektionsskibene

"Hvem skal nu betale?"

Bortset fra den indenskærs fiskerikontrol varetages og bekostes de øvrige ovennævnte opgaver i dag af den danske stat som led i Rigsfællesskabets ansvar for den økonomiske zone omkring Grønland. Grønlands Kommandos budget ligger på størrelsesordenen 50 mio. kr., men dertil kommer Søværnets og Flyvevåbnets bidrag i form af skibe og fly med besætninger. En indikation af investeringsbehovets omfang kunne være, at bygningen af de to nye Knud Rasmussen-skibe har kostet ca. 470 mio. kr. pr. stk., mens fregatter til afløsning af Thetis-klassen vil koste ca. 500 mio. kr. pr. stk. (Oplyst af Søværnets Operative Kommando).

Sammen med det årlige bloktilskud og udgifter til ikke-overtagne sagsområder som politi og retsvæsen udgør forsvarrets aktiviteter et ikke ubetydeligt dansk tilskud til forretningen Grønland, et tilskud, der må ventes at vokse betydeligt i fremtiden, medmindre der aftales en udgiftsdeling med Selvstyret. Under den kommende selvstyreordning vil det økonomiske mellemværende med den danske stat blive påvirket på to

måder: Ved at overtage sagsområder overgår til fuld selvstyre-finansiering, hvorved det danske budget aflastes, og ved at evt. nettoindtægter af olie- og gasproduktion "deles i porten" (bortset fra de første 75 mio. kr.). Set fra en dansk synsvinkel vil 'gevinsten' ved en nedbringelse af bloktilskuddet således kunne blive i hvert fald delvis opslugt af udgiften til øgede suverænitetsopgaver ved Grønland. Visse udgifter til beskyttelse af olie- og gasproduktion vil formentlig kunne væltes over på koncessionshaverne, og man kunne også forestille sig, at det grønlandske Selvstyre overtog fiskerikontrollen, ikke blot som nu indenskærs, men i hele den grønlandske økonomiske zone. Den konkrete kontrol skulle fortsat varetages af Søværnet, men nu på kontrakt med Selvstyret.

Man kunne ligeledes argumentere for en udgiftsdeling med Selvstyret efter samme principper som på råstofområdet, dvs. at 50 % af de forøgede udgifter blev trukket fra i bloktilskuddet, og når dette er nedskåret til nul, betalt direkte af Selvstyret. For en sådan udgiftsdeling taler, at de forøgede udgifter er direkte koblet til og forudsætninger for, at Grønland kan nyde de forventede økonomiske fordele af udviklingen. For Grønland kan fordelene blive, at Selvstyret får større indflydelse på den konkrete udformning af Danmarks varetagelse af højhedsrettigheder omkring Grønland, således at der skabes hvert fald i en illusion af "delt suverænitet". Dette er omvendt en eventualitet, der vil kunne få Danmark til at undlade at rejse krav om udgiftsdeling.

Konklusion

Så længe den kommende Selvstyre-ordning består, vil dansk varetagelse af suverænitetsforpligtelserne være en garanti for Rigsfællesskabets opretholdelse. Samtidig vil de øgede opgaver kunne være en alvorlig hurdle for Grønlands brug af sin nyerhvervede ret til selvstændighed. Et rigt Grønland vil måske økonomisk kunne klare at betale de fulde omkostninger til driften af de nye myndighedsopgaver, men vil stå helt uden de politiske og personelle forudsætninger herfor. Finn Lynge har opstillet fire forudsætninger for grønlandsk selvstændighed (Lynge u.å.):

- 1) Et tilstrækkeligt befolkningsgrundlag til at løse landets logistiske problemer, udnytte dets ressourcer samt bemande en selvstændig centraladministration og udlandstjeneste,
- 2) et dertil afpasset uddannelsesniveau,
- 3) en bæredygtig økonomi, samt
- 4) evne til selvstændig suverænitetshævdelse og forsvarspolitik.

Hvis det scenarie, der er oprullet her, bliver til virkelighed, er det nærværende utopisk at forestille sig, at et samfund på 50-60.000 mennesker med et svagt uddannelsesniveau og beliggende i et område af stærkt forøget

strategisk betydning skulle kunne løse opgaven som selvstændig aktør. Dette gælder i endnu højere grad, hvis det stipulerede samarbejdsregime ikke etableres, og hvis Arktis i højere grad bliver et konflikt- end et samarbejdssystem. Selvstyre-Grønland vil således være betydelig mere afhængig af Rigsfællesskabets beskyttelse, end Hjemmestyre-Grønland nogensinde har været.

Den forøgede fokus på Arktis som en økonomisk og sikkerhedspolitisk region vil således alt i alt styrke Rigsfællesskabet. Men det vil ikke være økonomisk eller politisk omkostningsfrit for Danmark. Den nærmere fremtid vil stille udfordringer, både til det danske forsvars tilpasning til de nye opgaver og til disses prioritering i forhold til de eksisterende opgaver. Udenrigspolitisk stiller spørgsmålet sig, om den rolle som arktisk aktør, der aftegner sig, vil kunne passes ind i den rolle som global strategisk aktør, som de senere års udenrigspolitik har været forankret i.

Litteratur

- Betænkning 2008. *Grønlandsk-dansk selvstyrekommissions betænkning om selvstyre i Grønland*. April 2008.
- Borgerson, Scott G. 2008. "Arctic Meltdown. The Economic and Security Implications of Global Warming", *Foreign Affairs*, vol. 87,2, pp. 63-77.
- Bjøl, Erling 2008. "Arktis. Det danske forsvar bør klimasikres", *Politiken* 23.6. 2008.
- DUPI (1997). *Grønland under den kolde krig. Dansk og amerikansk sikkerhedspolitik 1945-68*. 2 bd. Kbh; Dansk Udenrigspolitisk Institut.
- Econ Report 2007-070. *Arctic Shipping 2030: From Russia with Oil, Stormy Passage, or Arctic Great Game?*. Oslo: Nor Shipping.
- Gautier, Donald L. 2007. "Oil and Gas Resources of Northeast Greenland", *Geo ExPro*, October 2007, pp. 56-60.
- Gautier, Donald L. & Brenda S. Pierce 2008. "Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle", slide presentation, July 2008.
- Greenpeace 2002. *Greenpeace Briefing: Dokumentation af udvalgte problemstillinger ifm. USA's foreslåede ABM missilskjold - »Star Wars«*. 15. Nov. 2002.
- Henriksen, Niels 2005. *Grønlands geologiske udvikling fra urtid til nutid*. København: GEUS.

- Igaliku 2004. Aftalekompleks i tilknytning til opgradering af Thule-radaren, 6. August 2004. Udenrigsministeriet: .
- Landsstyret 2003. *Udenrigspolitisk redegørelse ved Landsstyremedlemmet for Finanser og Udenrigsanliggender*, FM 2005/29.
- Lynge, Finn u.å. *Selvstændighed for Grønland?* (www.finnlynge.org)
- MDA 2005. *MDA Brief* ,
- Miljøministeriet 2003. *Denmark's Third National Communication on Climate Change. Under the United Nations Framework Convention on Climate Change.*
- Møller, Per Stig 2004. Indlæg ved underskriftsceremonien i Igaliku den 6. august 2004, .
- Møller, Per Stig 2004a. Tale i Dansk Institut for Internationale Studier, 16.9. 2004. Udenrigsministeriet: .
- Ocean Futures 2008. *Developments in Arctic Shipping*. Focus North No. 8.
- Petersen, Nikolaj 1988.«Grønland i dansk sikkerhedspolitik», *Dansk Udenrigspolitisk Årbog* 1987, s. 30-51.
- Petersen, Nikolaj 1992. *Grønland i global sikkerhedspolitik*, Kbh.: SNU.
- Petersen, Nikolaj 1998a. »Negotiating the 1951 Greenland Defence Agreement: Theoretical and Empirical Analyses«, *Scandinavian Political Studies*, vol. 21,1, s.1-28.
- Petersen, Nikolaj 1998b. »The H.C. Hansen Paper and Nuclear Weapons in Greenland«, *Scandinavian Journal of History*, v. 23, s. 21-44.
- Petersen, Nikolaj 2006. *Europæisk og globalt engagement 1973-2003. Dansk Udenrigspolitik Historie*, bind 6, 2. rev. udg., Kbh.: Danmarks Nationalleksikon.
- Petersen, Nikolaj 2008. "SAC at Thule. Greenland in the Polar Strategy", *Journal of Cold War Studies* (forthcoming).
- Rapport 1999. *Rapport fra den dansk-grønlandske arbejdsgruppe til identifikation af de udenrigs- og sikkerhedspolitiske sagsområder, hvor Grønland har interesse*. April 1999.
- Regeringen 2003. *Missilforsvar og Thule-radaren. Redegørelse fra regeringen*, maj 2003.
- Selvstyrekommissionen 2003. *Betænkning afgivet af Selvstyrekommissionen - Resumé*.
- Strategi 2008. *Namminersornerullutik oqartussat & Udenrigsministeriet, Arktis i en brydningstid. Forslag til strategi for aktiviteter i det arktiske område*. Maj 2008.
- Udenrigsministeriet 2000. *Grønland og udenrigspolitikken*, UM-tema, marts 2000.
- USGS 2007. *Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the East Greenland Rift Basins Province*, U.S. Geological Survey Fact sheet 2007-3077, August 2007.

USGS 2008. *Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of the Arctic Circle*, U.S. Geological Survey Fact sheet 2008-3049. July 2008.

USGS 2008a. *Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the West Greenland-East Canada Province, 2008*. U.S. Geological Survey Fact sheet 2008-3014. May 2008.

Noter

1. Det betyder ikke, at der ikke også vil være alvorlige negative langtidseffekter af klimaudviklingen, f.eks. frigørelsen af drivhusgasser som CO₂ og metan ved optøningen af permafrosten eller ændring af havstrømmene på grund af opvarmningen og den øgede tilførsel af fersk smeltvand fra Indlandsisen.
2. H.C. Hansens brev af 1957 gav i yderste hemmelighed USA grønt lys til placering af kernevåben i Grønland. Brevets eksistens blev først kendt i 1995 og forårsagede da betydelig grønlandsk kritik af Danmark. Se DUPI 1997, s. 277ff. og Petersen 1988b.
3. Udvalget ledes af Udenrigsministeriets direktør, dengang Friis Arne Petersen, og Hjemmestyrets administrerende direktør Kuupik Kleist.
4. ABM-traktaten af 1972 mellem USA og Sovjetunionen indførte meget stærke begrænsninger for opstilling af missilforsvarssystemer.
5. I Missile Defense Agency's budget for 2009 beskrives Thule-radarens opgave at være rettet mod truslen fra iranske langtrækkende missiler mod USA.
6. Dansk-grønlandsk notat af 23.1. 2006, cit. i Betænkning 2008:57.
7. For en fremstilling af Grønlands olie- og gasgeologi, se Henriksen 2005.
8. Et middelestimat betyder, at der skønnes at være en 50/50 chance for at finde den pågældende mængde.
9. USGS's estimater er behæftet med betydelige usikkerheder. Den er et 'skrivebordsarbejde', idet analysen er baseret på geologiske grundforhold og kun i begrænset omfang på konkrete efterforskningsresultater. Den indregner forekomster, der er indvildelige med nuværende teknik, men tager ikke hensyn til is- eller dybdeforhold. Desuden omfatter den kun områder nord for polarcirklen, dvs. at Sydgrønlands sokkelområde ikke er inddraget. En analyse, der inddrager de økonomiske rentabilitetsfaktorer, er bebudet til 2009.
10. Olivin er et hjælpestof for jern- og stålindustrien.
11. Eudialyt er et rødt mineral, der kan brydes op til en række brugbare mineraler.
12. Rasmus Tonboe, DMI, forudsår, at sommerisen kan forsvinde fuldstændig inden for fem til tyve år. *Politiken* 22.7. 2008.
13. For en grundig analyse af udsigterne for arktisk sejlads, se Econ Report 2007:
14. Formelt anser USA også Nordøstpassagen som internationalt farvand.
15. Som eksempel kan nævnes, at inspektionsskibet Knud Rasmussen, der netop er indsat i operativ tjeneste, blev besluttet bygget i forsvarsforliget af 1999.
16. Econ-rapporten 2007-070 opererer med tre forskellige scenarier for situationen for international shipping år 2030. Disse er ikke umiddelbart relevante her, idet de er opstillet med henblik på kommercielle, ikke politiske beslutninger.

FAKTORER OG PARAMETRE FOR DEN SIKKERHEDSPOLITISKE UDVIKLING OMKRING GRØNLAND

Af kontreadmiral Henrik Kudsk
Chef for Grønlands Kommando

Indledning

Jeg er blevet inviteret til at kommentere de faktorer, som sætter de grundlæggende rammer for den sikkerhedspolitiske udvikling omkring Grønland. Nogle af de faktorer, som jeg anser for væsentlige i min embedsførelse som Chef for Grønlands Kommando, kan umiddelbart forekomme banale. Men paradoksalt nok bliver disse enkle, for "lokal-kendte" indlysende faktorer ofte overset og skal derfor ses som et praktisk bidrag til den verserende akademiske debat om konsekvenserne af den globale opvarmning.

I mit indlæg vil jeg derfor gennemgå de grønlandske faktorer, den observerede og faktiske igangværende udvikling, som virker på faktorerne samt en kortfattet gennemgang af forsvaret i Grønland. En yderligere fremskrivning vil jeg lade andre bidragsydere om at foretage.

Grønland, vilkår og faktorer

Grønland ligger på den kolde side af Nordatlanten, med en åben beliggenhed i forhold til Ishavet. Danmark/Grønlands situation er forskellig i forhold til de øvrige større – kontinentale - arktiske nationer (især Canada, Sibirien/Rusland), hvis landmassiver netop omslutter Ishavet.

Grønlands geografiske beliggenhed er således central i forhold til maritime aktiviteter - imod Arktis i form af krydstogtturisme, som har let adgang fra Atlanten, - henover Arktis i form af udnyttelse af søveje via Ishavet, som passerer tæt på Grønland og - i Arktis ved den potentielle udnyttelse af ressourcer på Grønlands kontinentalsokkel. I international sikkerhedspolitisk sammenhæng, vil Grønland derfor kunne forventes at ville få særlig fokus ved sin centrale maritime beliggenhed i forhold adgangen til og udnyttelsen af Arktis. En igangværende udvikling, som Grønlands Kommando allerede kan dokumentere.

Grønlands landmasse er 50 gange større end Danmark, et tilsvarende størrelsesforhold er gældende for søterritoriet og den økonomiske zone

Fremmede skibe ved Grønland 8. september 2008

til søs, omfattende potentielle dansk/grønlandske krav på selve Nordpolen. Udstrækningen af Grønland nord til syd svarer eksempelvis til den samlede afstand af Nordamerikas beboede østkyst, fra Halifax i Canada til sydspidsen af Florida. Afstandene, udstrækningen, selve "enormiteten" af Grønland er derfor en afgørende faktor, når sikkerhedspolitiske vilkår og virkemidler skal diskuteres. Hertil kommer, at Grønland er bemærkelsesværdigt geografisk isoleret. Grønland er i afstand – modsat den almindelige opfattelse – lige så langt væk fra de beboede egne af Nordamerika som fra Nordeuropa. Den canadiske kyst umiddelbart vest og sydvest for Grønland er således særdeles tyndt befolket, uden egentlige havnefaciliteter eller anden infrastruktur. Hertil kommer, - eller snarere understreget ved - at ingen flyruter eller skibruter eksisterer mellem Grønland og hverken Canada eller USA. Grønland er derfor kommunikations- og handelsmæssigt østvendt - afgørende afhængig af forbindelserne til Danmark, samt i nogen grad Island.

Grønlands fiskerizone omfatter mere end 2 mio. km², og fiskerisektoren

er det entydigt største og afgørende produktions- og eksporterhverv. Herudover er der i Grønland væsentlige mineralressourcer, ligesom der sandsynligvis er betydelige olierigdomme udfør Grønlands kyster, hvor intensiv olieeftersforskning derfor pågår. Turismen med krydstogtskibe er allerede i voldsom vækst.

Der bor i alt kun 57.000 mennesker i Grønland, ca. 16.000 i hovedstaden Nuuk, resten i 16 byer og 60 bygder koncentreret langs sydvestkysten af Grønland. Nordvestkysten og sydøstkysten af Grønland er meget tyndt befolket, mens nordøstkysten er en ubeboet nationalpark, hvor stort set kun folk fra Grønlands Kommandos SIRIUS patrulje er til stede året rundt.

Mellem byerne i Grønland er der ingen veje, hvilket medfører stor afhængighed af sø- og lufttransport. Grønland kan kommunikationsmæssigt betragtes som en atol af delvist beboede øer omkring Indlandsisen. Det er naturligvis derfor, at havet og søfart er så vigtigt i Grønland, såvel for interne forbindelser mellem byer og bygder som for eksterne forbindelser til omverdenen.

For skibstrafik har alle grønlandske byer dybvandshavne, men med stadig mere utilstrækkelig kapacitet. Grønland savner således i høj grad en udbygning af havnekapaciteten, især i hovedstaden Nuuk. Herudover møder den fremmede søfarende i Grønland et barsk vejrlig, farlige isforhold og uopmålte farvandsafsnit.

For lufttrafik har Grønland to civile internationale lufthavne, der kan håndtere interkontinentale fly. Begge disse lufthavne er tidligere amerikanske militærbaser og ligger på sydvestkysten.

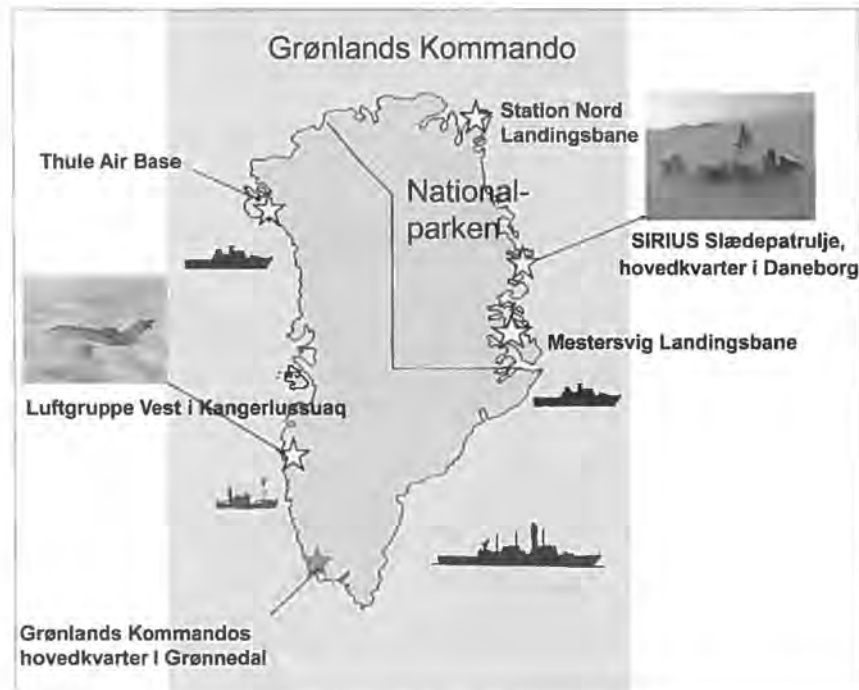
I Grønland er der ingen egentlige landbaserede redningshelikoptere som i Danmark. Der er i stedet etableret et civilt helikopterberedskab med finansiering efter aftale med Danmark til dækning af den tættest befolkede del af vestkysten. Beredskabet opretholdes af Air Greenland med bl.a. S-61 rutehelikoptere på kontrakt af Hjemmestyret. Der er i alt kun 2 af disse 40 år gamle helikoptere tilbage, som indenfor en times varsel kan tømmes for passagerer og udrustes med "hoist", så de kan hejse overlevende op fra havet. Piloterne er meget erfarne. S-61 helikopterne er imidlertid ikke udrustet med redningssvømmer eller med termisk eller infrarødt søgeudstyr, der ellers er standard i moderne redningshelikoptere. Endvidere kan de ikke operere om natten. Helikopterberedskabet vil skulle servicere en stadig tiltagende skibstrafik langs Grønlands kyster, både for søredning og evakuering af akut syge besætningsmedlemmer og passagerer. Herudover – bortset fra mindre og meget begrænsede

lokale ressourcer – eksisterer der i Grønland intet dedikeret materiel for indsats ved flykatastrofer, søulykker, eller forurening.

Hver vinter – med kulmination i foråret – driver den svære polaris fra Ishavet ned langs Grønlands østkyst og runder Kap Farvel i det tidlige forår. Samtidigt dannes den årlige vinteris på nordvestkysten, og dette betyder, at $\frac{3}{4}$ af Grønlands kyst ikke kan besejles om vinteren. Dette forklarer, hvorfor byer og havne er koncentreret i Sydvestgrønland. Om vinteren er farvandet omkring Grønland endvidere præget af meget dårligt vejr, overisning og naturligvis året rundt også af isbjerge og bræis. Om vinteren er de maritime aktiviteter derfor meget begrænsede.

Men om sommeren, og hen imod efteråret vender billedet, idet hovedparten af Grønlands kyst nu er isfri. Bortset herfra er nordøstkysten udfør Nationalparken i forbindelse med selve Ishavet, som – indtil nu! – har været dækket af svær polaris året rundt.

En væsentlig faktor for sejladsen og andre aktiviteter omkring Grønland er således den markante forskel på vinter- og sommervilkår. En faktor,

som i Grønland sætter betingelserne for stort set alle menneskelige aktiviteter, meget uvant fra, hvad vi er vant til i f.eks. Danmark. Grundlæggende kan en eventuel global opvarmning således ikke forventes væsentligt at ændre på vintervilkårene i Grønland, hvor store dele af Grønland stadig vil være domineret af polarnatten, vinteris, ekstremt

lave temperaturer og hyppige storme, som fortsat vil begrænse mulighederne for lønsomme aktiviteter.

Om sommeren derimod, vil en mulig global opvarmning få sin effekt ved at permanent isdækkede områder bliver tilgængelige for sejlads i nogle sommer- og efterårsmåneder. Effekten af en temperaturstigning vil således blive udpræget sæsonbetonet og vil kunne muliggøre sejlads, minedrift og olieudvinding i sommermånederne i områder, der ellers hidtil har været dækket af svær polaris året rundt, f. eks i farvandet udfor Nord- og Nordøstgrønland, Nordøstpassagen henover Sibiriens nordkyst til Beringstrædet og Nordvestpassagen igennem Canadas nordlige territorier langs Alaskas nordkyst og ligeledes til Beringstrædet.

De beskrevne isforhold ved Grønland har i de senere år varieret meget. I foråret 2008 forekom således polaris ned langs Grønlands østkyst og langt op ad vestkysten i et omfang ikke set i en længere årrække. Men senere samme år, i sommeren 2008 blev det derimod for første gang i historisk tid konstateret, at både Nordvestpassagen og Nordøstpassagen samtidigt, om end kortvarigt, var åbne for uassisteret skibstrafik. Og i august 2008 lykkedes det Grønlands Kommandos inspektionsskib VÆDDEREN at sætte ny rekord, idet skibet i isfrit farvand nåede Nordøstrundingen, Grønlands nordøstligste punkt. Et farvandsafsnit, der som nævnt ellers hidtil har været isdækket året rundt.

Endvidere kan Grønlands Kommando konstatere, at kommercielle (sommer-) aktiviteter i grønlandske farvande er under dynamisk og nærmest eksplosiv udvikling fra år til år under forventning om fremtidig økonomisk gevinst.

Den igangværende udvikling

Det grønlandske samfund baserer sin økonomiske forhåbning til fremtiden på en udvikling af handel, fiskeri, mulige olierigdomme, minedrift og turisme. Og om få år er det muligt, at nye skibsruter via Nordøst- og Nordvestpassagen om sommeren vil bringe en forøget skibstrafik langs Grønlands øst- og vestkyst til og fra henholdsvis Europa og Amerikas østkyst. Ruter, der vil være tæt ved og parallelle med øde og økologisk meget sårbare arktiske kyster.

Grønlandske farvande er i sommermånederne præget af en stigende aktivitet af skibe engageret i olie- eller anden videnskabelig efterforskning. I sommeren 2008 var op til 14 forskningsskibe samtidig aktive på såvel Grønlands øst- som vestkyst.

Og krydstogtturismen er ligeledes under eksplosiv udvikling. I sommersæsonen 2007 havde Grønland besøg af 30 forskellige krydstogtskibe med en samlet kapacitet på ca. 23.000 passagerer.

I sommersæsonen 2008 var denne aktivitet steget til i alt 45 forskellige krydstogtskibe med en samlet kapacitet på op til 55.000 passagerer. Dette er en konstateret stigning i størrelsesordenen 50-100 % af krydstogtaktiviteten på bare ét år. I 2008 har der været lige så mange krydstogtturister ved Grønland som hele landets befolkning. Og skibe anløber byer medbringende dobbelt så mange passagerer som byens befolkning. Det største krydstogtskib i 2008 havde 4.280 mennesker ombord. Og alle anløber de gennem nogle af verdens farligste farvandsafsnit, hvor redningsressourcerne som nævnt er begrænsede. Nogle af skibene besejler også øde farvandsafsnit i Nordvest og Nordøstgrønland, hvor ingen redningsressourcer eksisterer, og hvor kun få andre skibe kan komme til undsætning.

Alt i alt er en markant forøgelse af aktivitetsniveauet omkring Grønland konstateret over en kort årrække. Nedenstående oversigtskort viser som eksempel situationen omkring Grønland den 8. september 2008. Lokale grønlandske skibe og fiskerflåden er udeladt; "plottet" viser således kun udefrakommende handelsskibe, samt Grønlands Kommandos og politiets enheder. Den 8. september 2008 var der i Grønlands farvande 5 handelsskibe, 14 fremmede krydstogtskibe og 14 fremmede videnskabelige/kommercielle undersøgelsesskibe. For 10 år siden, ville man på samme årstid kun have registreret 2-5 handelsskibe.

Om vinteren er der ingen ændring i intensiteten af skibstrafik. Her er billedet det samme som for 10 eller 20 år siden; fiskeskibe i de isfri områder og bare 2-4 handelsskibe over Nordatlanten pr. måned. Og naturligt nok ingen forskningsskibe eller krydstogtskibe.

Fra Grønlands Kommando må det derfor konstateres, at aktiviteten og interessen for Arktis er markant stigende, med Grønland i en central maritim position, og med territoriale krav, herunder for kontinentalsoklen, der stækker sig fra breddegrader så langt mod syd som svarende til Skagen og op til og med selve Nordpolen. Konkurrenterne til kontinentalsoklen er Canada og Rusland. Begge lande giver robuste og klare sikkerhedspolitiske udmeldinger. Udmeldinger, som er blevet matchet med

danske udenrigspolitiske initiativer, som f.eks. Ilulissat Deklarationen af 28. maj 2008, hvor de arktiske nationer tiltræder at ville afklare fremtidig uenighed om grænsedragning via FN. Men også vilkår, hvor tilstedeværelse, effektive midler og overvågning er den historiske forudsætning for at kunne hævde sin ret, navnlig i tyndt eller ligefrem ubeboede områder af enorm udstrækning.

Hvilket leder mig til en gennemgang af Grønlands Kommandos virkemidler for hævvelse af Grønlands suverænitet og dets forsvar.

Grønlands Kommandos hovedopgaver og kapaciteter

Grønlands Kommando er en værnssælles kommando direkte underlagt Forsvarschefen. Chefen for Grønlands Kommando har kommandoen over alle militære styrker i Grønland, samt over et mindre logistisk støttelement i Danmark. Hovedkvarteret for Grønlands Kommando er beliggende i Kangilinnuit/Grønnedal i Sydvestgrønland. Her har Grønlands Kommando desuden en dybvandshavn med faciliteter til at forsyne orlogsskibe med brændstof m.m.

- Den primære opgave for Grønlands Kommando er i krigstid landets forsvar og i fredstid overvågning og suverænitetshævvelse. Dette skal sikre landet og dets ressourcer for landets indbyggere. Opgavens løsning har altid været en forudsætning for Grønlands territoriale krav; vigtigheden er understreget af territoriets enormitet og landets lille og koncentrerede befolkning.
- Indenfor rammerne af denne hovedopgave har Grønlands Kommando desuden ansvaret for en række mere civilt orienterede – men ikke mindre vigtige opgaver. For løsningen af disse civilt orienterede opgaver er vi for det meste – og især for søredningsopgaven - at betragte som en vagtcentral. Vi reagerer og koordinerer indsatsen, når ulykken er sket. Og det gør vi på vegne af en række styrelser, ministerier eller direktorater, der er ansvarlige for at forebygge ulykker og eventuelt dimensionere et beredskab.
- Andre civilt orienterede og nødvendige opgaver, som Grønlands Kommando koordinerer, er f.eks. fiskeriinspektionen til søs og den praktiske gennemførelse af søopmålingen i Grønland.

Politisk lægges der i Grønland stigende vægt på Grønlands Kommandos indsats for hævvelse af suveræniteten, hvilket skal ses i sammenhæng med den stigende interesse for grænsedragning og potentielle ressourcer på kontinentalsoklen.

Grønlands Kommando har en række baser på strategiske lokaliteter i Grønland.

- I Kangilinnuit på sydvestkysten, hvor også Grønlands Kommando

har sit hovedkvarter, ligger støttepunktet Grønnedal, som sagt med en dybvandshavn for Grønlands Kommandos skibe og fartøjer. Endvidere bliver fartøjer, der benyttes i søopmålingen i Grønland oplagt i Grønnedal og vedligeholdt om vinteren. Grønnedal ligger centralt i forhold til det farlige og trafikerede farvand ved Kap Farvel, og lige nord for den ene af Grønlands to internationale lufthavne, Narsarsuaq. Grønnedal er desuden sædvanligvis isfri året rundt, med ukompliceret adgang for forsyningskibe.

- Længere op ad Grønlands Vestkyst har Grønlands Kommando en basefacilitet, benævnt Luftgruppe Vest, som er placeret på den anden af Grønlands to internationale lufthavne, Kangerlussuaq/Sønder Strømfjord. Luftgruppe Vest råder over hangar og vedligeholdelsesfaciliteter for Grønlands Kommandos fly.
- Længst oppe ad Grønlands vestkyst ligger Thule basen, som er et fælles amerikansk/dansk-grønlandsk forsvarsområde. Thule basen har en amerikansk strategisk varslingsradar for forsvaret af Nordamerika. Grønlands Kommandos tilstedeværelse på basen begrænser sig til et forbindelseselement. Af interesse for Grønlands Kommando er imidlertid, at basen desuden råder over en militær lufthavn, hvorfra alle størrelser fly kan operere, hvorfra Grønlands Kommando mellemlander sine patruljefly bl.a. til Nordpolen og hvorfra militære og indchartrede transportfly bl.a. forsyner Station Nord (se nedenfor). Ved Thule er også en militær dybvandshavn. I Thule hersker polarmatten som nævnt ovenfor, og besejling er kun mulig i et par sommermåneder. Grønlands Kommando anvender Thule basen til støtte for luftmilitære operationer året rundt, og sæsonbetonet for maritime operationer.
- Modsat Thule, på nordøstkysten af Grønland ligger Station Nord, kun godt 700 kilometer fra Nordpolen. En lille militær enhed under Grønlands Kommando vedligeholder en landingsbane, hvorfra selv de største transport- eller overvågningsfly kan operere. Station Nord har en klar strategisk beliggenhed i forhold til suverænitetshævdelsen af det ubeboede Nordøstgrønland.
- Længere imod syd ad østkysten ligger SIRIUS patruljens hovedkvarter Daneborg. SIRIUS patruljen er en militær slædepatrulje, der består af slædehold hver med 2 patruljemænd (kaldet "fupper") og 13-15 hunde. Om vinteren gennemfører patruljen lange og udfordrende slæderejser i den ubeboede Nationalpark, som omfatter hele Nord- og Nordøstgrønland. I alt køres ca. 23.000 km på slæde om vinteren. Om sommeren gennemføres patruljeringen med lette fly og både, og depoter lægges ud til vinterens rejser. Udover hunde baserer SIRIUS sit operative koncept på TWIN OTTER fly, som kan lande i terræn og opereres i civil charter fra Akureyri, Island. Uden den udholdende grønlandske hund, de meget effektive TWIN OTTER fly og kompe-

tente islandske piloter, ville SIRIUS patruljemænd ikke kunne løse deres opgave. SIRIUS folkene gør tjeneste i 2 år ad gangen kun afbrudt af et årligt tandlægecheck i Island af en uges varighed. SIRIUS rekrutteres fra alle tre værn, udvælges og uddannes af Grønlands Kommando og indgår som kommandoens landmilitære element.

Patruljens opgaver er:

- At overvåge og sikre suveræniteten over det store og ubeboede Nord- og Nordøstgrønland.
- At inspicere ekspeditioner og anden aktivitet i Nord- og Nordøstgrønland, således at givne tilladelser og betingelser bliver overholdt. For dette formål har patruljemedlemmerne formel politimyndighed og anden relevant jurisdiktion på vegne af Politimesteren i Grønland m.fl.
- Sydligst i SIRIUS patruljens ansvarsområde ligger landingsbanen Mestersvig, der ligeledes holdes operativ året rundt. De 2 landingsbaner, Station Nord og Mestersvig, er derved de eneste landingsbaner i hele Østgrønland, der kan håndtere fuldt lastede transportfly, hvilket på det strategiske niveau giver mulighed for umiddelbar militær forstærkning af såvel den sydlige del som den nordlige del af Nationalparken.
- Udover baserne i Grønland benytter Grønlands Kommando faciliteter i Island, både havn og lufthavn i Reykjavik, og som nævnt lufthavnen i Akureyri.

Fly

Fra Luftgruppe Vest på Sønder Strømfjord opererer Grønlands Kommando ét stk. af Flyvevåbnets Challenger CL-604 under operativ kontrol, i gennemsnit 8 dage om måneden. Vi bruger dette fly til overvågning, suverænitetshævdelse, fiskeriinspektion og dokumentation af ulovligheder, og naturligvis til eftersøgning over havet. Challenger flyet er hurtigt og langtrækkende og kan lande på grusbaner og er derfor særligt velegnet til at operere i Grønland. Når Challenger flyet ikke er til rådighed, chartrer Grønlands Kommando i begrænset omfang fly fra Air Greenland for eftersøgning ved søulykker. Enormiteten af Grønlands Kommandos ansvarsområde betinger, at der især under den intensive og stigende aktivitet om sommeren kan disponeres over langtrækkende, hurtige fastvingede fly for indsættelse ved eftersøgning, overvågning og suverænitetshævdelse.

Derudover stiller Flyvevåbnet egne og indchartrede transportfly til rådighed for støtte til SIRIUS og Grønlands Kommandos afsidesliggende baser.

I overvågningsrollen, med de enorme afstande og de få grønlandske landingsbaner, vil små korttrækkende taktiske fly kun give mening, hvis de er i stand til at lande i terræn under arktiske temperaturer og miljø, såsom TWIN OTTER.

Endvidere skal det bemærkes, at den amerikanske flybase i Keflavik på Island blev nedlagt for få år side og overdraget til civilt brug. Herfra opererede amerikanerne indtil 2004 et antal store 4-motors maritime patruljefly af typen P-3 ORION på højt beredskab. Disse er således ikke længere til rådighed for søredning til støtte for Grønlands Kommando eller Den islandske Kystvagt. Den islandske Kystvagt opererer ét ældre propelfly af typen FOKKER, som er under udskiftning med en nyere type propelfly til brug for maritim overvågning. I Baffin Bugten på Grønlands østkyst kan der i begrænset omfang anmodes om støtte fra canadiske C-130 HERCULES fly.

Skibe

Til søs råder Grønlands Kommando i operativ kontrol altid over 3 orlogsskibe om vinteren og 4 om sommeren. Heraf 1 inspektionsskib med helikopter og 2-3 inspektionsfartøjer eller -kuttere. Alle enhederne har 2 besætninger i en rotation, således at de hele tiden kan være til søs, eller på 1 times sejlvarsel i havn.

Alle vore enheder er særdeles velegnede til at operere i Arktis. Inspektionsskibet er af fregatstørrelse af THETIS-klassen, som kan operere i svær is, er udrustet med sømilitær helikopter, overvågnings- og kommunikationsudstyr og kan holde søen uanset vejrforholdene. Hverken Canada eller USA har tilsvarende orlogsskibe i denne del af Arktis. Herudover er 2 af de gamle inspektionskuttere netop under udskiftning. Deres afløser er noget større, benævnt inspektionsfartøjer af KNUD RASMUSSEN-klassen, som vil give os en relevant forøget kapacitet længere ude til søs og i is. Men KNUD RASMUSSEN-klassen medfører ikke helikopter, hvilket er en afgørende kapacitet, som kun vores inspektionsskib besidder.

Herudover er der 4 politikuttere underlagt Politimesteren i Grønland i det kystnære farvand.

Søværnet har i alt 4 inspektionsskibe af THETIS-klassen til rådighed, 2 inspektionsskibe af KNUD RASMUSSEN-klassen og én ældre inspektionsskutter af AGDLEK-klassen, hvilket giver mulighed for med kort varsel at forstærke vore nationale maritime interesser i Arktis.

Canada har endnu ikke en egentlig sømilitær kapacitet i Arktis og savner maritime baser og arktiske fregatter. Canadas Kystvagt opererer civilt bemandede isbrydere i Arktis.

USA's Kystvagt har kun en arktisk kapacitet i Alaska, hvorimod kapaciteten på USA's østkyst er afviklet for mange år siden.

Islands Kystvagt opererer meget professionelt et antal ældre og mindre, men meget kapable inspektionsskibe. Et nyt og større skib er under bygning i Chile. Det operative koncept for Islands Kystvagt er især baseret på anvendelsen af landbaserede fly og helikoptere (såsom SUPER PUMA) der opererer ud fra en central position i forhold til søterritoriet og den økonomiske zone.

Norge har en stor og effektiv kystvagt med arktisk kapacitet, især med fokus på Norskehavet og Barentshavet. Den norske Kystvagts enheder ses om sommeren jævnligt i Grønlands Kommandos ansvarsområde, typisk engageret til støtte for videnskabelig forskning og dataindhentning på østkysten.

ARCTIC MARINE TRANSPORT AND SECURITY: RESPONSES TO CHANGING ARCTIC OCEAN ACCESS

By Dr. Lawson W. Brigham

On 25-26 September 2007 the Norwegian Institute for Defence Studies hosted an international conference on the security politics of the Arctic region. This article is based on a paper produced on this conference by Dr. Lawrence W. Brigham, Deputy Director, U.S. Arctic Research Commission.

Introduction

Satellite images taken during September 2007 indicate remarkably large areas of the Arctic Ocean to be ice-free. In fact, several September dates mark an historic minimum extent of Arctic sea ice during the era of satellite observations. This natural phenomena coupled with the presence of the global maritime industry in Arctic coastal seas (for example, large cruise ships sailing in West Greenlandic waters during summer 2007) are highly visible reminders that unprecedented changes have already come to the maritime Arctic. Substantial increases in marine access resulting from climatic changes will continue to present real challenges to the existing legal and regulatory structures that cannot begin to meet the needs of the Arctic states. Security issues and law enforcement responses will also likely involve much more attention of the Arctic nations as they are forced to address complex marine issues, some without precedent.

It is important to initially review the current situation for Arctic marine operations and the current Arctic sea ice trends that are highly relevant to marine transport. These reviews will set the context for why the Arctic Council has been proactive and has embarked on the conduct of a comprehensive Arctic Marine Shipping Assessment. The Assessment has yielded plausible scenarios for future Arctic marine transport and a range of uncertainties ~ all of critical importance in determining the future directions for cooperation and engagement by the Arctic states in maritime affairs.

Recent Arctic Marine Operations

Polar icebreaker access to nearly all regions of the Arctic Ocean was

attained by the end of the 20th century. During 1977-2007, 72 transits have been made to the North Pole by the icebreakers of Russia (60), Sweden (5), United States (3), Germany (2), Canada (1), and Norway (1); one quarter of these voyages were in support of scientific research while the remainder is devoted to tourist voyages in the central Arctic Ocean. A remarkable 28 voyages to the North Pole have been conducted during the most recent four summer navigation seasons (2004-07)! Of significance to Arctic marine transport, only a single North Pole voyage of the 72 was not conducted during summer and that was the nuclear icebreaker *Sibir's* (Russia) celebrated voyage which supported scientific operations during the period 8 May to 10 June 1987 (the North Pole was reached 25 May 1987). The importance of this expedition is that *Sibir* operated successfully in near maximum thickness of Arctic sea ice, the only surface ship to do so. Since 1991 seven historic, trans-arctic voyages have been accomplished by nuclear and non-nuclear icebreakers (during the summers of 1991, 1994, 1996 and 2005). A review of these pioneering voyages provides substantial confirmation that marine access in *summer* throughout the Arctic Ocean has been achieved by highly capable icebreaking ships. It also can be concluded that it is technically and operationally feasible to make full summer transits of the Arctic Ocean provided one's ship has adequate power, endurance and ice-breaking capability.

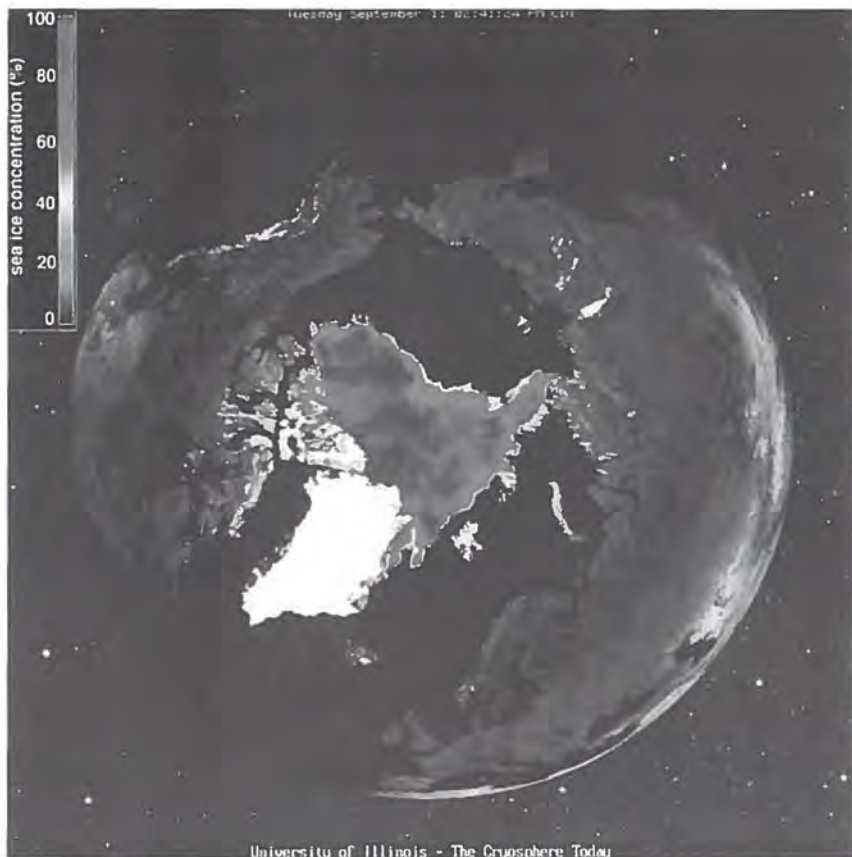
A challenging figure to obtain with any degree of confidence is the total number of ships operating today in the Arctic Ocean. No one has such a holistic view of Arctic marine operations, but the Arctic Council is working to obtain this primary information from the Arctic states. A snapshot of summer 2004 Arctic operations indicates a diversity of ships sailing in all regions of the Arctic Ocean. Canadian Coast Guard reports indicate approximately 100 voyages by large vessels in the Canadian Archipelago; five of these vessels made full transits of the Northwest Passage (no commercial cargo ships, only a handful of icebreakers and yachts). In U.S Arctic waters there were 23 large carriers which called in summer at the Red Dog Mine terminal off the northwest coast of Alaska. There were no reported full transits of the Northern Sea Route in 2004; however, an estimated 165 voyages (52 vessels) carried 1.75 million tons of cargo along the western sector of the Northern Sea Route primarily between the port of Dudunka on the Yenisey River and Murmansk. At least 27 cruise ships and expedition vessels sailed around the coasts of Greenland during summer 2004 (by summer 2007 there were a reported 150 voyages by tourist ships of all sizes operating in Greenlandic waters). During the late summer of 2004 three icebreaking ships – the nuclear icebreaker *Sovetskiy Soyuz* (Russia), icebreaker *Oden*

(Sweden), and the *Vidar Viking* (Norway) - an icebreaking ship outfitted for drilling - conducted a unique scientific drilling expedition in the most remote reaches of the Arctic Ocean. While it is difficult to obtain a complete record of marine activity in the entire Barents region, estimates in the range of several thousand transits and hundreds of complex marine operations were performed throughout the Barents Sea and in the waters around Svalbard. In summary, a cursory review such as this illustrates a significant number of ships and transits in all Arctic waters during summer 2004. The lack of full data for an entire year and the absence of an adequate Arctic database to analyze year-to-year changes in marine traffic highlight the importance of having robust monitoring and surveillance systems in the future. Security and law enforcement responsibilities alone would seemingly justify such systems for the Arctic coastal states as a logical response to increasing ship traffic throughout Arctic waters.

Arctic Sea Ice Retreat

The Arctic sea ice cover is undergoing an extraordinary transformation that has significant implications for marine access throughout the Arctic basin. Arctic sea ice extent has been declining for five decades and these extent reductions have been observed in all seasons, with the most prominent retreat in summer. Perhaps as significant have been recent satellite observations of a rapid decline in the area of thick, multiyear sea ice in the central Arctic Ocean. While Arctic sea ice thickness changes have been much more difficult to monitor and evaluate, comparison of data taken by submarines (between the late 1950's and 1990's) has indicated widespread thinning.

Climate model simulations conducted for the Arctic Climate Impact Assessment suggested that Arctic sea ice in summer will retreat further and further from most Arctic coasts, potentially increasing marine access and extending the navigation season in nearly all Arctic regional seas; one model from the same analysis showed it is plausible that during mid-century the entire Arctic Ocean could be ice-free for a short period in summer. Recent research has indicated this ice-free state of the Arctic sea ice cover may occur as early as 2040, if not sooner. Even a brief ice-free period in summer for the entire Arctic Ocean would mean the disappearance of multiyear sea ice, thicker and usually stronger ice that has survived one or more melt seasons. Such an 'event' would have enormous implications for the design, construction and operational standards for all future Arctic marine activities. Although future sea ice operating conditions in the Arctic Ocean are uncertain, there *is* greater marine access in summer throughout the basin today and it is highly plausible

Passive microwave satellite image for 11 September 2007. This date is very close to the historic minimum extent of Arctic sea ice during the satellite era of observation. Note the large, ice-free area from Bering Strait nearly halfway across the Arctic Ocean. The major routes of the Northwest Passage appear to be ice-free.

longer seasons for access and ship navigation will be the norm throughout the 21st century. The winter Arctic sea ice cover remains, but it too could be thinner and should consist of younger sea ice that is more navigable.

Arctic Marine Shipping Assessment

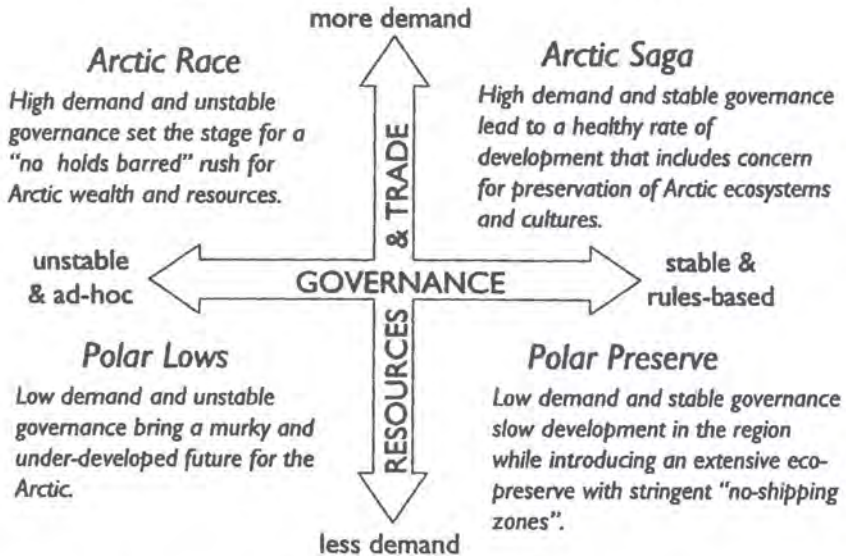
The Arctic Council, an intergovernmental forum of the eight Arctic nations, has responded to these challenges and embarked on an assessment of current and future Arctic marine activity. The Council's techni-

cal working group, Protection of the Arctic Marine Environment (PAME), was tasked by the Arctic ministers in November 2004 to conduct the Arctic Marine Shipping Assessment (AMSA) with Canada, Finland and the United States as lead countries. Each of the remaining, five Arctic nations have key Arctic maritime interests as well as significant roles in AMSA: Denmark (for Greenland and the Faroe Islands, and as a leading maritime nation), Iceland, Norway (for Svalbard and its expanding Arctic offshore energy development), Russia (for the Barents Sea and entire Northern Sea Route across the top of Eurasia), and Sweden. AMSA has a circumpolar focus, but is considering regional and local perspectives since regional and community levels will experience the bulk of environmental, social and economic impacts of expanded Arctic marine use. The AMSA Team is working closely with the Council's expert groups, Permanent Participants (Arctic indigenous groups in the Council), and Council observers including non-arctic states and NGO's. The lead countries also understand that AMSA must be inclusive and have sought contributions from the broad, global maritime community. The involvement of key stakeholders such as ship designers, ship-builders, marine insurers, ship classification societies, pilots, and Arctic mariners is essential to ensure AMSA's comprehensiveness. In addition, several international shipping firms have contributed to AMSA's initial data survey and scenario creation efforts.

AMSA is a natural progression from two Arctic Council initiatives: the Arctic Climate Impact Assessment (ACIA) and the Arctic Marine Strategic Plan (AMSP). Both approved by the Arctic ministers in Reykjavik in November 2004, ACIA was widely disseminated and immediately gained global attention. ACIA noted that today's Arctic is: experiencing some of the most rapid and severe climate change on the planet; extremely vulnerable to observed and projected climate change and its impacts; and, a region where climate change is already contributing to major physical, ecological, social and economic changes. ACIA also documents the past and ongoing retreat of Arctic sea ice, and ACIA model simulations show increasing ice-free areas in Arctic coastal seas during spring, summer and autumn. Of the ten key, ACIA impacts or findings, number six addresses a central theme for AMSA: '*Reduced sea ice is very likely to increase marine transport and access to resources.*'

The Arctic Council's vision for the Arctic marine environment is addressed in the AMSP: '*A healthy and productive Arctic Ocean and coasts that support environmental, economic, and socio-cultural values for current and future generations.*' AMSP is a strategic guide that emphasizes a risk assessment approach and the application of ecosys-

Scenarios on the Future of Arctic Marine Navigation in 2050

Scenario framework for the Arctic Marine Shipping Assessment of the Arctic Council.

tems-based management to the Arctic Ocean. The use of the large marine ecosystem (LME) concept in AMSA would be important for determining the broad environmental impacts of current and future marine activities in select regions of the Arctic Ocean. LMEs – ocean areas characterized by distinct bathymetry, hydrography, productivity, and trophic relationships – have been developed for the Arctic Ocean based on the best available ecological information. An initial attempt in AMSA will be to use the LME concept for assessing regional environmental impacts.

The AMSA Team has worked to include all ship-based activities and all ship types. A data survey for the calendar year 2004 has been conducted with the Arctic states reporting national data for their respective Arctic regions; each Arctic state could define the geographical areas or limits to be reported to AMSA. AMSA Town Hall Meetings have been held in select Arctic communities, and more will be conducted in 2008, to learn of local concerns and issues related to future Arctic marine operations.

Several significant reviews will be included in AMSA: history of Arctic marine transport, governance of the Arctic Ocean, environmental impacts of Arctic marine activity, indigenous marine use, and, current and anticipated Arctic infrastructure to support expanded coastal and offshore marine use.

AMSA is scheduled for completion in spring 2009 and will yield a host of findings and a research agenda of relevance to the Arctic states, indigenous groups, and many stakeholders in the global maritime industry. The AMSA Team and PAME national representatives will work with the Arctic Council's Senior Arctic Officials to develop a set of key recommendations for consideration by the Arctic ministers. The AMSA final report will be distributed widely in the international maritime community.

Scenarios and Uncertainties

During 2007 AMSA scenario creation workshops were held in San Francisco and Helsinki to create a framework for a set of scenarios, or plausible futures, for Arctic marine navigation to 2050. One main purpose of these strategic conversations was to identify the major uncertainties that would be central to shaping the future of Arctic marine activity to 2020 and 2050. While climate change and Arctic sea ice retreat provide for greater marine access (and potentially longer seasons of navigation), the primary drivers and uncertainties in AMSA were determined to be: (1) *Resources and Trade*: the level of demand for Arctic natural resources and trade. This driver incorporates a broad range of uncertainties including potential market developments and, global and regional instabilities. (2) *Governance*: the degree of relative stability both within the Arctic and internationally. This driver implies a need for effective and efficient legal and regulatory structures.

Four narrative scenarios are being drafted with these two drivers and uncertainties as the framework elements:

- *Polar Preserve* (low demand and stable governance)
- *Polar Lows* (low demand and unstable governance)
- *Arctic Race* (high demand and unstable governance)
- *Arctic Saga* (high demand and stable governance).

Many would agree the *Arctic Race* scenario best fits the current situation ~ high commodity prices and demand for Arctic natural resources, and lack of a stable, fully developed maritime governance regime in the Arctic Ocean. The *Arctic Saga* scenario is a state of the Arctic where sustainability is a key tenet and there are shared political and economic

ARCTIC MARINE TRANSPORT AND SECURITY

A futures map of the Arctic Ocean showing plausible marine uses and routes to 2040. Fishing is indicated as moving northward. The most intensively developed region is in the Barents Sea with significant Norwegian and Russian offshore development during the next three decades.

interests in the region, laudable goals for a future Arctic Ocean. These scenarios, plausible stories of the future, will assist the Arctic states, all Arctic residents, and the global maritime industry in shaping the future directions and ultimate governance under which multiple uses and sustainable development in the Arctic Ocean can be achieved. Other important uncertainties include: major Arctic shipping disasters; the economic rise of Asia; global oil prices; marine insurance rates; loss of the Panama or Suez canals; escalation of Arctic maritime disputes; conflicts between indigenous groups and commercial use; radical changes in global trade patterns; Arctic transit fees; and, many other factors. One of the valuable outcomes of the AMSA scenarios creation effort is an

awareness of the large complexity associated with an Arctic transport system and the multi-faceted factors influencing future Arctic marine use.

Arctic State Challenges

The arrival of the global maritime industry in the Arctic and the rapid growth in multiple uses of the Arctic Ocean are bringing many new actors and non-arctic stakeholders to the region. Many of these players are experiencing for the first time the realities and challenges of the Arctic marine environment, as well an overall lack of support infrastructure normally associated with marine operations in the lower latitudes. All of these new marine activities require serious, sustained investments by the Arctic states in such basic support as hydrography, charting, ports, communication systems, sea ice monitoring, search and rescue, and incident response. The list of critical and lacking infrastructure is quite lengthy, and these fundamental support issues are being assessed in AMSA. The Arctic states will also require significantly enhanced monitoring and surveillance, and improved mechanisms for the sharing of maritime data and information. Without these tools and multi-lateral collaboration, it will be very difficult to improve upon the current situation with regard to marine environmental protection, marine safety and sustainable development. In a broader pan-Arctic perspective, a greater sharing of maritime information among the Arctic states would hopefully result in improved regional security and response.

The Arctic states must work closely with the International Maritime Organization (IMO) to develop refined and potentially mandatory Arctic ship design and construction standards; a renewed emphasis on regulations to reduce and limit discharges and stack emissions in all Arctic waters will also require proactive consultation. To further enhance Arctic marine safety and environmental protection, new guidelines and mechanisms for improved mariner training and certification for navigating in Arctic waters should be addressed in the near-term. The establishment of IMO-sanctioned vessel traffic lanes in Arctic coastal waters such as Bering Strait, a region of increasing multiple marine uses, is a plausible requirement some years in the future. Furthermore, a unique challenge confronts the Arctic coastal states ~ working simultaneously the above, critical environmental protection and safety issues at IMO, while continuing to exercise their rights and claims under Article 76 of the UN Convention on the Law of the Sea (the process of establishing their rights to an extended Arctic continental shelf off their shores). The policy implications and possible security issues that surface during these unusual circumstances should test Arctic diplomacy to its core.

ARCTIC MARINE TRANSPORT AND SECURITY

Map showing the Arctic region defined as the area where the average temperature for the warmest month is below 10° C.

The Arctic states will also require commitment to a level of maritime enforcement that has not been previously needed in the Arctic Ocean. The Arctic coastal states, individually and collectively, will require an on-scene capability to meet both summer and winter contingencies. Whether this enforcement is realized by each of the coastal states oper-

ating independently, or by collective arrangements and engagement, is one of the key challenges in the circumpolar North.

While there remain significant uncertainties in the timing and levels of future Arctic marine activity, more communication and cooperation are surely required among the Arctic states to lessen regional disputes and develop a more integrated approach to marine issues. Importantly, the Arctic states must also engage with an array of non-arctic states, global institutions and indigenous organizations that have expanding roles in the future of Arctic Ocean use. Cooperation and engagement are more relevant and necessary today than at any period in Arctic maritime history. Perhaps the work of the Arctic Council with AMSA and the ongoing International Polar Year led by the international scientific community can provide the experience and common efforts that can influence the evolution of a more secure and safe Arctic Ocean and its people in the 21st century.

MARINENS BIBLIOTEK

ERHVERVELSER JULI/AUGUST 2008

RETSVÆSEN

Slaughter at sea : War crimes of the Imperial Japanese Navy
Mark Felton

Barnsley : Pen & Sword Maritime, 2007. - ix, 213 s.

Der er tidligere blevet publiceret materiale om de omfattende japanske krigsforbrydelser, især over for tilfangetagne landstyrker. Her kommer forfatteren, der er tjenestegørende i Kina ind på at,også den japanske flåde desværre behandlede sine tilfangetagne skibsbesætninger og civile lige så kriminelt som den japanske hær.

Opstilling: Retsvæsen.C.

ADMINISTRATION OG UNDERVISNING

(C.2.) Skoler : Bilag til Den danske Marinekommission til Amerika
N.K Nielsen, E.H. Thomassen
København : Orlogsværftet, 1947. - 9 s.

Oprindeligt klassificeret FORTROLIGT foreligger der her en af tre interessante delrapporter fra direktøren for Orlogsværftet m. fl. Her delrapporten C.2., der i lyset af diskussionen om indførelsen af

den såkaldte "Dual-officer" i handelsflåden er den daværende lignende diskussion om U. S.

Navy's fælles indledende officersuddannelse meget perspektivrig, ligesom, de tekniske uddannelsesfaciliteter på Annapolis er imponerende.

Opstilling: Undervisningsvæsen.A.I.b.- KUN TIL LÆSESAL

Submarine Sanctuaries : Bombing and attack restrictions 1943

Washington : United States Fleet, 1943. - 8 s.

Med henblik på at forhindre angreb på amerikanske ubåde af egne overfladeenheder eller fly, udsendte den amerikanske flådechef i 1943 nærværende publikationen, der forvaltede bestemmelserne for "Sanctuaries" - angrebsfrie områder for ubåde. De egentlige havområder blev senere udgivet i hemmelige skrivelser m.v..

Opstilling: Krh.A.II.d.2.G- KUN TIL LÆSESAL

Skibsorganisationsbog for Beskytteren

Frederikshavn : Inspektionsskibseskadren, 1989. - 10 kap. (forsk. pag.)

Inspektionsskibseskadren, juni 1989. En gennearbejdet og vel disponeret skibsorganisationsbog

Opstilling: Administration & Organisation.A.BOKS- EJ TIL UDLÅN

HISTORIE

Industri, industri : 25 stk. dansk kulturarv

Inge Adriansen, red.

1. udgave- [Kbh.] : Gad, 2007. - 207 s.

Publikationen er taget ind i samlingen, fordi der et lille kapitel om Holmen - Flådens by i byen. Holmen var gennem flere hundrede år Danmarks største arbejdsplads og et af de første store industrielle læg i landet, herunder f.eks. med Danmarks første dampmaskine. Tillige i 1700- og 1800 - tallet et førende teknologicerter.

Opstilling: Historie.B.1.a.

Søværnet 1937-43

Svend Emil Valdemar Agersborg

Dette albums hovedperson er senere orlogskaptajn Svend Agersborg, der gjorde tjeneste på kystdefensionen før og efter den anden verdenskrig. Billederne giver et godt indtryk af personellet og livet på især Dragørfortet.

. - 1 album

Opstilling: Billedsamling.Krh.A.I.a.1.Danmark- EJ TIL UDLÅN

A Brief History of the Swedish Armed Forces

Gunnar Artéus

Stockholm : Försvarshögskolan, 2003. - 87 s.

Fra det svenske forsvarsakademi

foreligger her en kortfattet redegørelse vedrørende de svenske militære styrkers historie, udgivet i 2003. Først og fremmest omtales hæren og dens ordninger. Vinklen er undertiden også nationalistisk svensk.

Opstilling: Historie.C.1.c.

To hundrede Træsnit : Tegninger fra Krigen i Danmark 1864
C. Baagøe, O. Bache, Carl Bøgh, Oscar Carlsen, G. Christensen
København : Forlagsbureauet, 1865. - 80 s.

Opstilling:

Krh.A.II.a.1864.BOKS- EJ TIL UDLÅN

Kaj Nolsøe Bang. Fotoalbum fra tiden 1942 - 1945

Kaj Nolsøe Bang

[s.l.] : [s.n.], 1945. - 1 album

Opstilling: Billedsamling.Krh.A.I.a.1.Danmark- EJ TIL UDLÅN

DRYADEN. Gæstebog

[DRYADEN] : [s.n.], 1962,1988. - u.pag.

Opstilling: Journaler.B.- EJ TIL UDLÅN

The Royal Swedish Navy
Försvarsmakten. Marinledningen
[s.l.] : The Swedish Armed Forces - Naval Staff, [1998]. - 109 s.

Dette er en billedbog, der afbilder tilstanden i den til kystforsvar reducerede svenske marine omkring årtusindeskiftet. Der er især en række gode billeder af materiellet

KRABBE. Gæstebog
[KRABBE] : [s.n.], 1948,1951. -
u.pag.

Opstilling: Journaler.B.- EJ TIL
UDLÅN

Ports de guerre francais 1939-
1945 en images

Jean Moulin

Rennes Cedex : Marines éditions,
2007. - 93 s.

Bogen er - som angivet - en bil-
ledbog med passende tekster, der
beskriver de mange flådehavne og
støttestrukturer i det udstrakte fran-
ske rige i tiden omkring den
anden verdenskrig.

Opstilling: Krh.A.I.a.4.Frankrig

»Af Ild=Machinen haves ingen
Nytte« : Den første dampmaskine
i Danmark

Flemming Steen Nielsen

Odense : Erhvervsskolernes For-
lag, 2008. - 32 s.

Den første dampmaskine i Dan-
mark. Denne mindre udgivelse
beretter om den første dampma-
skine i Danmark. Dampmaskinen
blev opbygget på Orlogsværftet
på Gammelholm og klar i 1790.
Holmen var Danmarks absolut
mest højteknologiske arbejdsplads
i 1700-tallet og en af dobbeltmo-
narkiets største - der var således
2000 ansatte inden for skibbyg-
ning alene. Men i tidens ånd blev
Holmens teknologiske ekspertise
dengang også anvendt andre ste-
der i samfundet. Henrik Gerner,
fabrikmester fra 1772 til 1784,
designede tillige lynafledere og
korntørringsovne til landbruget.

Opstilling: Histo-
rie.C.1.a.1.Holmen

Lærlinge- og Kadettid 1938-42
K.V Raabye

[s.l.] : [s.n.], 1942. - 2 album
Billedsamlingen dækker kadetud-
dannelsen med fotografens kadet-
kammerater i tiden 1938 - 42.

Opstilling: Billedsamling.
Krh.A.I.a.1.Danmark- EJ TIL
UDLÅN

1 : Bind 1 af 2.- 1938.- 41 s.

2 : Bind 2 af 2.- 1942.- 30 s.

The Naval Miscellany

Susan Rose

London : Navy Records Society,
(Publications of the Navy Records
Society ; 153)

Der er i dette opsamlingsbind 12
temaer, spændende fra 1300-tallet
og op til vor tid. Herunder en
spændende beretning om frakom-
manderingen fra Gibraltar af den
engelske admiral North i 1940, og
den heraf følgende krigsretsag
VII : - 2008.- xvii, 714 s

Opstilling: Historie.C.2.

The Naval Institute guide to naval
writing

Robert Shenk

3. ed.- Annapolis, MD : Naval
Institute Press, 2008. - xiii, 328

En stabshåndbog, der dækker alle
aspekter omkring analyse og sam-
mensætningen af mindre og større
skrivelser m.v.

Opstilling: Historieforskning.

Album I.... .. til 1921/22

R. Steen Steensen

[s.l.] : [s.n.], 1913-22. - 1 album
 Billedalbum fra kommandørkap-
 tajn S. S. Steensen. Fotografierne
 dækker perioden 1916 til årsskif-
 tet 1921/22. Steensen er som altid
 en fotograf, der holder af at doku-
 menterer det gode humør. Her ses
 kadetterne på togt og livet til
 orlogs under slutningen af den
 første verdenskrig. Billedmateria-
 let dækker således især personalia
 vedrørende fotografens markante
 kadetklasse, der bl.a. omfattede
 admiralerne: Nyholm, Quistgaard,
 Dahl, H.K.H. Kronprinsen, og til-
 lige kommandør Mørch, Rostock-
 Jensen, marineflyverne E. A.
 Jensen og Jastrau og flere andre
 markante søofficerer. 1922
 Opstilling: Billedsam-
 ling.Krh.A.I.a.1.Danmark- EJ TIL
 UDLÅN

Weapons, Equipment, insignia :
 Submarine Service, PT Boats,
 Coast Guard,
 Other Services

Jeff Warner

Atglen, PA : Schiffer Pub. Ltd.,
 2008. - 341 s.

(U.S. Navy Uniforms in World
 War II Series)

Dette værk omtaler uniformer og
 gradstegn, tjenestespecialer og
 tjenestestedsemblemer og andre
 kendetegn. Endvidere håndvåben
 brugt af ubådstjenesten, torpedo-
 båd-tjenesten, U.S. Coast Guard

og andre søgående tjenester. Det
 første referenceværk om unifor-
 mer i dette meget store værn
 (U.S. Navy), hvor man åbenbart
 kunne kombinere uniformsgen-
 stande i det næsten uendelige.
 Opstilling: Uniformsvæsen.B.

Gæstebog for Havfruen og Nep-
 tun

[s.l.] : [Havfruen], 1990. - u. pag.
 Bemærkningerne og personalia i
 bogen kan anvendes ved fremtidi-
 ge søgninger.

Opstilling: Journaler.B.- EJ TIL
 UDLÅN

Torpedobaaden HUITFELDT :
 Ført fra den 15. februar 1959 til
 den 30.

marts 1963.

[s.l.] : [HUITFELDT], 1962. - u.
 pag.

Ført fra den 15. februar 1959 til
 til den 30. marts 1963.

Opstilling: Journaler.B.- EJ TIL
 UDLÅN

Fregatten VALDEMAR SEJR :
 Gæstebog ført fra maj 1955 til
 september 1962

[s.l.] : [VALDEMAR SEJR],
 1962. - u. pag.

Gæstebog ført fra maj 1955 til
 september 1962.

Opstilling: Journaler.B.- EJ TIL
 UDLÅN

Tidsskrift for Søværnen
oprettet 1827
udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet
Protector: H.K.H. Kronprins Frederik

Redaktion:

Overarkivar Hans Christian Bjerg

Artikler, indlæg, der ønskes
optaget i tidsskriftet, samt bøger,
der ønskes anmeldt, sendes til

Tidsskrift for Søværnen

Hans Chr. Bjerg

Møllevej 4

2970 Hørsholm

Tlf.: 45 86 18 28

email: hcbjerg@post.tele.dk

FIIN: fko-pofnh01

Manuskripter bedes fremsendt
i word pr. email eller på diskette.
Evt. illustrationer fremsendes
særskilt eller efter aftale.

Ekspedition og regnskab:

Orlogskaptajn Hans Erik Juul

Søe-lieutenant-Selskabet

Overgaden oven Vandet 62 B

1415 København K

Tlf.: 32 95 99 54

Fax: 32 95 99 53

Giro: 2 04 77 64

Email: sls@post9.tele.dk

Abonnement tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Trykkeri

Nørrebros Bogtryk

www.nbb.dk

ISSN 0040-7186

Tidsskriftet

Det er tidsskriftets formål at
publicere artikler og indlæg
vedrørende maritime forhold
i almindelighed og Søværnet i
særdeleshed.

Tidsskriftet er etableret 1827
som Archiv for Søværnet og
udsendes 6 gange om året.

Eftertryk er tilladt med tydelig
kildeangivelse

Søe-lieutenant-Selskabet

er et krigsvidenskabeligt selskab
af søofficerer, oprettet 1784.

Formand:

Kaptajnløjtnant

Michael G. Landmark

Selskabets hjemmeside:

www.sls.forsvaret.dk

Annoncer tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Tidsskrift for Søvesen

Nr. 6 · 2008 · 179. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

2008/6 * 179. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Stemmeseddel til urafstemning	
Indeks til Tidsskrift for Søværnen 2007	
Meddelelser fra redaktionen	376
Artikler	
Pour le mérite militaire <i>Af Mikael Kristian Hansen</i>	377
Kanonbådsangrebet ud for Falsterbo 1808 <i>Af Hans Christian Bjerg</i>	405
Meddelelser fra Søe.Lieutenant-Selskabet <i>Formandens beretning for det 224. forsamlingsår</i> <i>(Michael G. Landmark)</i>	410
Maritim debat	
Om igen... sammenlægningen af Forsvarets biblioteker <i>(Niels C. Borck)</i>	418
Boganmeldelse	
Kaj Toft Madsen Danske Torpedoer 1868-2008 <i>(1818 – Arvid Sørensen)</i>	423
Nekrologer	
(1565) Ole Brinck-Lund <i>(1617 – S.S.v.F.Kieler)</i>	426
(1967) Palle Cortes <i>(Nils C. Wang)</i>	427
Marinens Bibliotek	
Erhvervelser juli/august 2008 (fortsat)	429
Annoncer	435

Redaktionen sluttet 31. december 2008
Forside: Danske kanonbåde angriber HMS AFRICA
den 20. oktober 1808,
malt af Paul Sinding (Søofficers-Foreningen)

*Tidsskrift
for
Søvæsen*

2007 - 178. årgang

REDAKTION
HANS CHRISTIAN BJERG

UDGIVET AF
SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

KØBENHAVN
2008

Tidsskrift for Søvæsen
udgivet af Søe-Lieutenant-Selskabet
og etableret 1 1827 som
Archiv for Søevæsenet

Det er tidsskriftets formål at
publicere artikler og indlæg
vedrørende maritime forhold
i almindelighed og Søværnet i
særdeleshed

Søe-Lieutenant-Selskabet
Overgaden O. Vandet 62B
1415 København K
email: sls@post9.tele.dk

Trykt hos
ID-TRYK

ISBN 0040-7186

INDHOLDSFORTEGNELSE

EMNELISTE I

FORSVARSPOLITIK OG STRATEGI

Gade, Søren GLOBAL MARITIM SIKKERHED I RELATION TIL DANSK FORSVARSPOLITIK.....	2
Bjerg, Hans Christian SIKKERHEDSPOLITIK OG FORSVARSVILJE. NOGLE HISTORISKE GENERELLE BETRAGTNINGER ...	38
Lang, Gustav SØVÆRNETS VÅBENKURSUS NU OG I FREMTIDEN	159
Bagge, Asger DEN AMERIKANSKE FLÅDES NYE MARITIME STRATEGI	188
Jacobsen, Anne Lif Lund VIDENSKAB OG MEDIER – HVORFOR GALATHEA 3 IKKE BLEV GALATHEA 2	218
Bjerg, Hans Christian GALATHEA-EKSPEDITIONERNE	234
Fiedler, Axel INSPEKTIONSSKIBENES SEJLADSMØNSTER UNDER OPERATIV KONTROL AF GRØNLANDS KOMMANDO	257
Nordby, Johannes Riber FORCE PROTECTION AF MINERYDNINGSENHEDER....	292
Bagge, Asger DEN NYE AMERIKANSKE MARITIME STRATEGI	345
Helseth, Hans Chr. BEHOVET FOR EN GLOBAL MARITIM OPERATION	372

MARINE- OG SØKRIGSHISTORIE

Nørby, Søren 42 DAGE PÅ GRUND. MTB HAVØRNENS GRUNDSTØDNING 3. DECEMBER 1952	9
Hansen, Mikael Kristian MARINEHISTORISKE PORTRÆTTER 3 PORTRÆTTER AF VICEADMIRAL CHRISTIAN CARL GABEL	61
Jacobsen, Per BARENTSHAVET NYTÅRSAFTENSDAG 1942 – ET TYSK NEDERLAG MED KONSEKVENSER.	74
Nørby, Søren MINELÆGGER ON THE ROCKS. MINELÆGGEREN FYENS GRUNDSTØDNING 1979	96
Bjerg, Hans Christian "TO COPENHAGEN A FLEET". THE BRITISH PRE-EMPTIVE SEIZURE OF THE DANISH-NORWEGIAN NAVY 1807.	146
Kieler, S.S.v.F. TRE AMERIKANSKE ADMIRALERS PREKÆRE KOMMANDOBESLUTNINGER UNDER 2. VERDENSKRIG	170
Borg, Peter SØOPMÅLING I GRØNLAND FOR 100 ÅR SIDEN.	239
Neumann, J. METEOROLOGISKE OG HYDROGRAFISKE ASPEKTER VED SLAGET PÅ REDEN 2. APRIL 1801	303
Bjerg, Hans Christian THE BATTLE OF COPENHAGEN IN HISTORY	317
HOMAGE TO ALL HEROES. COPENHAGEN 1801	330
Bjerg, Hans Christian THE BATTLE OF COPENHAGEN 2 ND APRIL 1801	333

Hansen, Mikael Kristian MARINEHISTORISKE PORTRÆTTER 4 ET UKENDT PORTRÆT AF SØOFFICEREN ADAM FREDERIK LÜTZOW	436
--	-----

FORFATTERFORTEGNELSE TIL EMNELISTE I

Bagge, Asger DEN AMERIKANSKE FLÅDES NYE MARITIME STRATEGI	188
---	-----

Bagge, Asger DEN NYE AMERIKANSKE MARITIME STRATEGI	345
---	-----

Bjerg, Hans Christian SIKKERHEDSPOLITIK OG FORSVARSVILJE. NOGLE HISTORISKE GENERELLE BETRAGTNINGER ...	38
--	----

Bjerg, Hans Christian "TO COPENHAGEN A FLEET". THE BRITISH PRE-EMPTIVE SEIZURE OF THE DANISH-NORWEGIAN FNAVY 1807	146
--	-----

Bjerg, Hans Christian GALATHEA-EKSPEDITIONERNE	234
---	-----

Bjerg, Hans Christian THE BATTLE OF COPENHAGEN IN HISTORY	317
--	-----

Bjerg, Hans Christian THE BATTLE OF COPENHAGEN 2 ND APRIL 1801	333
--	-----

Borg, Peter SØOPMÅLING I GRØNLAND FOR 100 ÅR SIDEN	239
---	-----

Fiedler, Axel INSPEKTIONSSKIBENES SEJLADSMØNSTER UNDER OPERATIV KONTROL AF GRØNLANDS KOMMANDO ...	257
---	-----

Gade, Søren GLOBAL MARITIM SIKKERHED I RELATION TIL DANSK FORSVARSPOLITIK	2
---	---

Hansen, Mikael Kristian MARINEHISTORISKE PORTRÆTTER 3 PORTRÆTTER AF VICEADMIRAL CHRISTIAN CARL GABEL	61
Hansen, Mikael Kristian MARINEHISTORISKE PORTRÆTTER 4 ET UKENDT PORTRÆT AF SØOFFICEREN ADAM FREDERIK LÜTZOW	436
Helseth, Hans Chr. BEHOVET FOR EN GLOBAL MARITIM OPERATION	372
Jacobsen, Anne Lif Lund VIDENSKAB OG MEDIER – HVORFOR GALATHEA 3 IKKE BLEV GALATHEA 2	218
Jacobsen, Per BARENTSHAVET NYTÅRSAFTENSDAG 1942 – ET TYSK NEDERLAG MED KONSEKVENSER	74
Kieler, S.S.v.F. TRE AMERIKANSKE ADMIRALERS PREKÆRE KOMMANDOBESLUTNINGER UNDER 2. VERDENSKRIG	170
Lang, Gustav SØVÆRNETS VÅBENKURSUS NU OG I FREMTIDEN	159
Neumann, J. METEOROLOGISKE OG HYDROGRAFISKE ASPEKTER VED SLAGET PÅ REDEN 2. APRIL 1801	303
Nordby, Johannes Riber FORCE PROTECTION AF MINERYDNINGSENHEDER	292
Nørby, Søren 42 DAGE PÅ GRUND. MTB HAVØRNENs GRUNDSTØDNING 3. DECEMBER 1952	9
Nørby, Søren MINELÆGGER ON THE ROCKS. MINELÆGGEREN FYENS GRUNDSTØDNING 1979	96

EMNELISTE II

BOGANMELDELSER

- Svend Albrechtsen:
Grunde, rev og flak
(Hans Christian Bjerg) 53
- Tom Wismann:
Huitfeldt & Willemoes 1938-1966
(Hans Christian Bjerg) 55
- David Jordan & Andrew West:
2. Verdenskrig Atlas
(Hans Christian Bjerg) 57
- Hans Christian Bjerg:
Dannebrog – historien om et kristent og nationalt symbol
(Karsten P. Hansen) 110
- Gunnar Åselius:
The Rise and Fall of the Soviet Navy in the
Baltic 1921-1941
(Poul Grooss) 192
- Sebastian Haffner:
De syv dødssynder. Tysklands fejltagelser I Første Verdenskrig
(1818) 195
- E. E. P. Tisdall:
Georg I. Prins af Danmark, Konge af Grækenland
(1818) 196
- Hans Christian Bjerg:
Georg Stage. Skole for søfolk i 125 år
(Francis Zachariae) 395
- Niels Chr. Borck & Søren Nørby:
Søheltenes skibe. Historien om Søværnets
Torpedomissilbåde af Willemoes-klassen
(Asger Bagge) 396

Bob Drury & Tom Clavin: Halsey's Typhoon (1617)	399
---	-----

DIVERSE

KORREKTION TIL ARTIKLEN: MINELÆGGER ON THE ROCKS (Søren Nørby)	191
--	-----

NIELS JUEL-KLASSEN. BOG OM KORVETTERNE (Søren Nørby)	362
--	-----

FLÅDENS HISTORIE I NYT BILLEDGALLERI PÅ INTERNETTET (Søren Nørby)	435
---	-----

MARINENS BIBLIOTEK

ERHVERVELSER JANUAR/FEBRUAR 2007	115
ERHVERVELSER MARTS/APRIL 2007	198
ERHVERVELSER MAJ/JUNI 2007	273
ERHVERVELSER JULI/AUGUST 2007	348
ERHVERVELSER SEPTEMBER/OKTOBER 2007	401
ERHVERVELSER NOVEMBER/DECEMBER 2007	432

MEDDELELSER FRA REDAKTIONEN

(Hans Christian Bjerg) 2007/1	1
2007/2	73
2007/3	145

2007/4	217
2007/5	291
2007/6	371

MEDDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

FORMANDENS BERETNING FOR DET 223. FORSAMLINGSÅR (Michael G. Landmark).....	379
GALATHEA-AFTEN.....	387

NEKROLOGER

1653. PER WESSEL-TOLVIG (1644,1645).....	59
Captain RN, CHARLES B. FETHERSTON-DILKE (1617,1657).....	114
1638. NIELS JACOB BJØRNSEN (1632,1634,1636,1637).....	391

SØMILITÆRE NOTER

Hans Christian Bjerg STYRBORD – BAGBORD	49
Hans Christian Bjerg: SØE-LIEUTENANT-SELSKABETS SEGL OG MOTTO	393

FORFATTERFORTEGNELSE TIL EMNELISTE II

Bagge, Asger NIELS CHR. BORCK & SØREN NØRBY HISTORIEN OM SØVÆRNETS TORPEDOMISSILBÅDE AF WILLEMOES-KLASSEN (Bog anmeldelse)	396
Bjerg, Hans Christian STYRBORD – BAGBORD (Sø militære noter)	49
Bjerg, Hans Christian SVEND ALBRECHTSEN GRUNDE, REV OG FLAK (Bog anmeldelse)	53
Bjerg, Hans Christian TOM WISMANN HUITFELDT & WILLEMOES 1938-1966 (Bog anmeldelse)	55
Bjerg, Hans Christian DAVID JORDAN & ANDREW WEST 2. VERDENSKRIG, ATLAS (Bog anmeldelse)	57
Bjerg, Hans Christian SØE-LIEUTENANT-SELSKABETS SEGL OG MOTTO (Sø militære noter)	393
Grooss, Poul GUNNAR ÅSELIUS THE RISE AND FALL OF THE SOVIET NAVY IN THE BALTIC 1921-1941 (Bog anmeldelse)	192
Hansen, Karsten P. HANS CHRISTIAN BJERG DANNEBROG – HISTORIEN OM ET KRISTENT OG NATIONALT SYMBOL (Bog anmeldelse)	110

(1617) Kieler, S. S. v. F. BOB BRURY & TOM CLAVIN HALSEY'S TYPHOON (Bog anmeldelse)	399
Landmark, Michael G. FORMANDENS ÅRSBERETNING FOR DET 223. FORSAMLINGSÅR (Meddelelser fra Søe-Lieutenant-Selskabet)	379
Nørby, Søren KORREKTION TIL ARTIKLEN: MINELÆGGER ON THE ROCKS (Diverse)	191
Nørby, Søren NIELS JUEL-KLASSEN. BOG OM KORVETTERNE (Diverse)	362
Nørby, Søren FLÅDENS HISTORIE I NYT BILLEDGALLERI PÅ INTERNETTET (Diverse)	435
(1818) Sørensen, Arvid SEBASTIAN HAFFNER DE SYV DØDSSYNDER (Bog anmeldelse)	195
(1818) Sørensen, Arvid E. E. P. TISDALL GEORG I (Bog anmeldelse)	196
Zachariae, Francis HANS CHRISTIAN BJERG GEORG STAGE. SKOLE FOR SØFOLK I 125 ÅR (Bog anmeldelse)	395

FORFATTERE EFTER SØOFFICERSRULLEN 1720

1617	S.S.v.F.Kieler
1632	W. W. Christensen
1634	P. E. A. Reib
1636	John M. Arentoft
1637	Ulf Henriksen
1644	Jørgen Philip Rasmussen
1645	P. E. Pedersen
1657	Jørgen F. Bork
1818	Arvid Sørensen

*”I det den binder krigerne
omfavner den videnskaberne”*

MEDELELSE FRA REDAKTIONEN 2008/6

Med dette nummer følger som bebudet i årsberetningen fra formanden for Søe-Lieutenant-Selskabet en stemmeseddel, der skal benyttes i forbindelse med selskabets urafstemning om en ændring i dets vedtægter. Det drejer sig om en ændring, der indebærer, at der fremover kan fastsættes et særligt, reduceret kontingent for medlemmer, der har betalt kontingent til Søe-Lieutenant-Selskabet i 40 år.

Forslaget har i overensstemmelse med selskabets vedtægter været behandlet 2 gange på § 32-møder og har været forelagt det særlige udvalg. Det er derfor nu klart til urafstemning. Det er naturligvis bestyrelsens store ønske, at så mange af medlemmerne som muligt afgiver deres stemme. Dette gøres ved at afklippe stemmesedlen, anføre et kryds og lægge den i den nærmeste postkasse. Stemmesedlen er på den anden side påtrykt adresse og porto, således at den omkostningsfrit kan afsendes. Det vil også være muligt at afgive sin stemme pr. e-mail. Send mailen til selskabets postkasse: sls@post9.tele.dk. Oplyst navn og adresse og skriv hvad der stemmes på: **for** eller **imod** forslaget. Angående begrundelserne for forslaget henvises til formandens beretning i dette nummer.

I dette nummer medfølger indekset over tidsskriftets 178. årgang 2007. Redaktionen skal beklage, at det af stofmæssige grunde først nu har været muligt at bringe det i tidsskriftet. Der skal i øvrigt i denne forbindelse gøres opmærksom på, at tidsskriftets års-indeks sættes på selskabets hjemmeside www.sls.forsvaret.dk, hvor også flere af 25-års indeksene fra tidligere er gengivet. Det er tanken, at hjemmesiden efterhånden skal være forsynet med alle tilgængelige indeks, og således løbende føres op til i dag.

I Maritim Debat protesterer fhv. flotilleadmiral Niels C. Borck som bruger af Marinens Bibliotek mod den fysiske samplacering af Forsvarets tre værnslbiblioteker, som er påtænkt. Hvad denne sammenlægning kan komme til at betyde for Marinens Biblioteks mangeårige publicering af dets accessionslister her i Tidsskrift for Søværnen, vides ikke på nuværende tidspunkt.

Ved afslutningen af denne årgang vil redaktionen benytte lejligheden til at takke for den seneste tids store tilgang af interessant stof. Det tegner godt for den kommende årgang.

Hans Christian Bjerg

POUR LE MÉRITE MILITAIRE

En fransk orden tildelt danske søofficerer 1759-1784

Af mag.art. Mikael Kristian Hansen

Historikeren, mag.art. Mikael Kristian Hansen fortsætter i denne artikel sin gennemgang af de danske søofficerers udenlandske kommandoer og forbindelse i 1700-tallet.

Indledning

Da den Store Nordiske Krig sluttede i 1720, blev det indledningen til en 80-årig fredsperiode for dobbeltmonarkiet Danmark-Norge. Dette gav statsledelsen en kærkommen lejlighed til at genopbygge den nedslidte orlogsflåde efter 11 års krig. Samtidig betød det dog også, at dansk-norske søofficerer ikke havde samme muligheder for at dygtiggøre sig i søkrigsførelse. Flådeledelsen kompenserede for dette ved at sende en række søofficerer i fremmed tjeneste. Denne mulighed gjorde flådeledelsen også hyppigt brug af i perioden 1720-1800. Udover søofficererne fik praktisk erfaring, havde dette arrangement også andre fordele. Søofficererne fik et indblik i de britiske, franske og nederlandske flåders opbygning, den teknologiske udvikling og kendskab til deres søofficerer.

Mens Danmark-Norge oplevede denne langvarige neutralitetsperiode, udspillede der sig en række storkrige mellem de forskellige europæiske stormagter og deres kolonier. Disse kender vi som Den Østrigske Arvefølgekrig (1740-1748), Den Preussiske Syvårskrig (1756-1763), Den Nordamerikanske Uafhængighedskrig (1775-1783) og de Franske Revolutionskrige (1793-1799). Under hver af disse krige sendte Danmark-Norge søofficerer af sted. Dette skete med størst succes under Den Østrigske Arvefølgekrig og Den Nordamerikanske Uafhængighedskrig.¹ Orlogsflåden havde størst succes med at få placeret sine søofficerer i britisk og nederlandsk orlogstjeneste, men under Den Preussiske Syvårskrig og Den Nordamerikanske Uafhængighedskrig lykkedes det at få placeret et antal søofficerer i fransk tjeneste. Flere af disse blev belønnet med den franske orden *Pour le Mérite militaire*. Dette betød, at de fik et ordenstegn og samtidig blev optaget i ordenen. Men hvilken historie ligger bag ordenen? Og hvornår blev den uddelt til danske søofficerer? Dette skal vi undersøge nærmere.

Ordenens historie

Ordenen Pour le Mérite militaire skal sættes ind i en større sammenhæng. Fra middelalderens dage har en del af vores samfund været præget af ordener. Vi har for eksempel haft klosterordener og ridderordener. Disse stillede som regel krav om enten et religiøst tilhørsforhold eller en adelig baggrund. De belønnede ikke et menneske for dets indsats. Derimod lå der snarere et krav om fremtidig indsats. Derudover fandtes der fortjenstordener. En sådan var den franske orden Pour le Mérite militaire. Det var dog ikke den første fortjenstorden i Frankrig. Det var Saint-Louis ordenen, som oprettedes i 1693, og som blev en prototype for den senere franske Æreslegion.

Fortjenstordener adskilte sig fra ridderordener ved, at de belønnede et individ for dets indsats. Der stilledes ikke noget krav om adelig baggrund. Ofte var der kun et begrænset krav om religiøst tilhørsforhold eller slet intet krav. Man skulle ikke aflægge nogen ed, når man blev optaget i ordenen. Når et menneske blev optaget i ridderordener, skulle det ellers hyppigt aflægge en troskabsed. Der var heller ingen markante ceremonier. Ligeledes var optagelse i ordenen heller ikke forbundet med specielle pligter, som vi kender det fra ridderordenerne. Alligevel havde fortjenstordener også en stærk tilknytning til kloster- og ridderordener. Fortjenstordenerne benyttede samme traditioner. De brugte samme titler, og insignierne lignede meget kloster- og ridderordenernes. De havde også et formål til fælles. Når fyrsten uddelte denne orden til for eksempel en søofficer, viste fyrsten også, at han var interesseret i at knytte personen tættere til sig. For fyrsten var det en måde at belønne sine ikke-adelige undersåtter. Disse fortjenstordener var en tilpasning til de nye tider og blev en stor succes. De bruges jo stadigvæk i forskellige stater.

Den første franske fortjenstorden blev skabt af Louis XIV i 1693 og var tilegnet Saint Louis. Den uddeltes til franske katolske officerer, der havde tjent i mindst 10 år. Det var ikke et krav, at officeren skulle have adelig baggrund. Ordenen havde tre trin: ridder (ubegrænset antal), kommandør (maksimum 24) og storkorset (begrænset til 8, men antallet steg senere hen). Kongen var ordenens stormester, og dauphinen var automatisk medlem af ordenen.² Ordenssymbolet var et malteserkors i hvide farver med guldkant. Mellem armene var der store fleurs-de-lys. I midten af korset kunne ses et lille billede af Saint-Louis på en rød baggrund. Saint Louis var i rustning og bar en hermelinskåbe. I sin venstre hånd holdt han en laurbærkrans, og i den højre hånd holdt han en tornekrone. Denne figur var omgivet af et azurblåt bånd, hvori der stod skrevet "Ludovicus Magnus Instituit 1693". På bagsiden af medaljonen sås et lodret sværd, hvis blad var nærmest flammende. Denne var omgivet af

POUR LE MÉRITE MILITAIRE

Ordenen Pour le Mérite militaire. Indstiftet af den franske konge Louis XV i 1759. Paris - Musée de l'Armée

en laurbærkrans med et hvidt skærf. På det azurblå bånd stod skrevet "bellicae virtutis praemium". Korset skulle bæres i et lille rødt bånd på brystet, hvis man var ridder. Hvis man var kommandør, blev det båret i et rødt Halsbånd. Hvis man var storkorsridder, skulle det bæres i et skærf, samtidig med man bar en bryststjerne, der symboliserede storkorset.

Saint-Louis ordenen blev som sagt skabt for at belønne tapre officerer for deres tjeneste i kongens hær eller flåde. Den var specielt eftertragtet blandt de officerer, der tjente i Frankrigs oversøiske besiddelser, Ny Frankrig. I 1760 (67 år efter ordenens oprettelse) havde 145 canadiere fået tildelt ordenen som tapperhedsmedalje. I forbindelse med ordenen fik man et brev, der bekræftede tildelingen af ordenen. Dette brev var underskrevet af kongen og bar dennes segl. Ordenen gennemgik visse omdannelser under den Franske Revolution og Napoleonskrigene, inden den blev reetableret af Louis XVIII i forbindelse med Bourbonernes tilbagekomst i 1815. Ordenen fik dog kun en levetid på yderligere 15 år, inden den blev afskaffet i 1830.

Saint-Louis ordenen kunne kun tildeles katolikker. Det var udmærket for den franske konge og de franske officerer at have denne orden, men den var langt fra tilstrækkelig i midten af 1700-tallet, hvor der i den franske hær alene fandtes adskillige fremmede regiment. Der fandtes et svensk regiment, 9 tyske og 10-11 schweiziske regiment. Disse udgjorde altså en markant del af de væbnede styrker. – Og i flåden tjente med mellemrum også fremmede søofficerer, hovedsageligt fra Danmark-Norge og Sverige. Danskere, nordmænd, svenskere, tyskere og schweizere var hovedsageligt protestanter og måtte derfor også tilgodeses med en orden. Det var en schweizisk officer (og i øvrigt katolik) generalløjtnant Maurice de Courten, der lancerede ideen om at skabe en fortjenstorden, som var reserveret fremmede protestantiske officerer. Louis XV syntes om ideen, hvorfor den nye orden blev stiftet den 10. marts 1759. Louis XV underskrev forordningen samme dag. Ifølge forordningen var dens forhold til Saint-Louis ordenen således:

"...portant création d'un établissement sous le titre du Mérite Militaire, que cette distinction ait la plus parfaite ressemblance avec celle que procure l'admission dans cet Ordre..."

Det var ikke kun en tapperhedsorden, men også en orden, der tildeltes for lang og tro tjeneste. Oberster fik den efter at have tjent 18 år i de kongelige styrker. Oberstløjtnanter efter 20 års tjeneste, majorer efter 22 års tjeneste og så videre. Et tilsvarende system fandtes for søofficererne, selvom det overvejende var en orden, der sigtede på hærens officerer.

Organisationen af ordenen Pour le Mérite militaire lignede Saint-Louis ordenen. Den var inddelt i tre klasser: ridder, kommandør (kaldtes også Grand-ordon) og storkorsridder. Dog var den franske konge som følge af sin katolske tro ikke ordenens stormester. Antallet af riddere var ubegrænset, mens der kun måtte være fire kommandører og to storkorsriddere. De to første storkorsriddere var en schweizer, feltmarskal comte de Waldner, og en tysker, generalløjtnant prins Guillaume de Nassau-Saarbrück. Denne orden havde ingen stormester, men ellers benyttedes de samme titler som i Saint-Louis ordenen.

Ordenssymbolet var ligesom hos Saint-Louis ordenen et malteserkors i hvide farver med guldkanter. Mellem armene var placeret store fleurs-de-lys, som jo havde en stærk tilknytning til det franske kongehus. I midten af korset var der en lille medalje, som havde forskellige symboler på for- og bagsiden af korset. På forsiden af den lille medalje var et sværd med spidsen pegende opad placeret lodret i et rundt rødt felt. Det røde felt var omgivet af et azurblåt bånd, som bar skriften "pro virtute bellica". På bagsiden af medaljen var placeret en laurbærkrans i et rødt felt omgivet af et azurblåt bånd, som bar skriften "Lud. XV. inst. 1759". Hentydningen til ordenens tilknytning til de væbnede styrker var tydelig. Laurbærkransen kunne dog også erindre en om oldtidens dage, hvor de romerske og græske officerer ankom laurbærkranset til deres hjembyer. Storkorsets diameter kunne variere fra cirka 4 til 7 centimeter afhængig af grad. Desuden kunne det variere over ordenens 71-årige levetid.

Når man var blevet ridder af i ordenen Pour le Mérite militaire, bar man ordenen i et blått bånd på sit venstre bryst. På mange måder mindede det om, når danskere i 1700-tallets midte bar ordenen l'union parfaite som en lille rosette på deres venstre bryst. Kommandører og storkorsriddere skulle begge bære ordenen i et blått skærf. På denne måde adskilte den sig faktisk fra Saint-Louis ordenen, hvor kommandører og storkorsriddere skulle bære den på forskellig vis. I forbindelse med ordenens reetablering i 1814 blev det bestemt, at ordenen for fremtiden skulle bæres i et rødt bånd.

I modsætning til riddere og kommandører kunne storkorsriddere bære en bryststjerne på deres venstre side. Til ordensdragten for en storkorsridder hørte også en kappe, hvorpå var broderet bryststjernen svarende til den stjerne, som storkorsridderen bar på sin kjole under kappen. Bryststjernen havde en diameter på cirka 10,8 centimeter. Bryststjernen udgjordes af ordenens malteserkors, men her kunne man selvfølgelig kun se forsiden af ordenen, nemlig det lodrette sværd med spidsen opad

i et rødt felt omgivet af skriften "PRO VIRTUTE BELLICA". Så den var tæt på at være identisk med ordenssymbolet, som blev båret i et skærf under kappen.

Når man blev udnævnt til ridder af ordenen Pour le Mérite militaire, skete det som regel ved en ceremoni, hvor kongen personligt satte ordenen på officerens venstre bryst, og hvor officeren for at tilkendegive en vis tilknytning til kongen så skulle svare følgende, når han modtog ordenen:

"...Je m'engage à être fidèle à Sa Majesté, à ne point me départir de l'obéissance qui lui est due, et à ceux qui commandent sous ses ordres; à garder et défendre de tout mon pouvoir son honneur; son autorité, ses droits et ceux de sa couronne; à ne point quitter son service pour en prendre aucun chez les princes étrangers, sans son agrément par écrit; à lui révéler tout ce qui viendra à ma connaissance contre sa personne et son état; et à me comporter en tout comme le doit un vertueux et vaillant chevalier..".

Der må dog have forekommet afvigelser fra dette, da vi ved, at flere danske søofficerer ikke var personligt til stede, da de tildeltes/optoges i ordenen. Derudover fik officeren et brev til vidnesbyrd om udnævnelsen. Dette var underskrevet af enten krigs- eller marineministeren og af kongen.

Ved forordning af 1. januar 1785 bestemte Louis XVI sig for at give ordenens medlemmer en pension på 32.000 livres. De skulle fordeles således, at hver af storkorsridderne fik 4.000 livres, mens hver af kommandørerne fik 3.000 livres. De sidste 12.000 livres skulle fordeles mellem hver ridder, således at hver fik et sted mellem 200 og 800 livres. Det var en af disse utallige pensioner, som den franske konge gav sine tjenere, og som i stigende omfang belastede det franske statsbudget. På en måde førte de til den Franske Revolution.

Under den Franske Revolution bestemtes det ved dekret den 1. januar 1791 at omdanne Saint-Louis ordenen og Pour le Mérite militaire til én orden, nemlig la Décoration militaire. Dog blev denne afskaffet allerede året efter. Det var en af revolutionens mange måder at udtrykke sin afstandtagen til ancien regime.

Det betød dog på ingen måde, at ordenen ophørte med at eksistere. En del af den franske kongefamilie og den franske adel var undsluppet til Storbritannien, hvor de dannede den royale emigranthær (eller eksilhæren). Kongefamilien og eksilhæren beholdt både Sant-Louis ordenen

De forskellige klasser Pour le Mérite militaire

Ridder

Kommandør

Storkorsridder

og ordenen Pour le Mérite militaire. For dem var det en måde at fastholde kontinuiteten til tiden før revolutionen – le ancien regime.

Efter Napoleons 100 dage ved magten i 1815 blev Pour le Mérite militaire ganske usædvanligt tildelt ni britiske officerer, heriblandt hertugen af Wellington. Det var den franske konge Louis XVIII's måde at takke for sin anden genindsættelse på den franske trone og sikkert også for den milde britiske okkupation af fransk territorium.

Ordenen oplevede ligesom Saint-Louis ordenen en række omdannelser under den Franske Revolution og Napoleonskrigene, indtil ordenen blev reetableret i forbindelse med Bourbonernes tilbagekomst. Dette skete allerede i 1814. Den kunne nu tildeles muslimer. I forbindelse med reetableringen af ordenen gennemgik denne også andre forandringer. For fremtiden skulle ordenen bæres i et rødt bånd ligesom Saint-Louis ordenen. Antallet af kommandører udvidedes nu fra fire til otte, og storkorsridderne voksede fra to til fire. Ordenen fik dog en begrænset levetid, da den blev afskaffet allerede i 1830.

Den Preussiske Syvårskrig

I 1754 udbrød krigen ud mellem Storbritannien og Frankrig. De kæmpede om herredømmet over det nordamerikanske kontinent. Dette blev indledningen til Den Preussiske Syvårskrig, som begyndte i 1756, hvor Østrig og Preussen gik ind i krigen som henholdsvis Frankrigs og Storbritanniens allierede. Dermed havde krigen forvandlet sig til en verdenskrig. Det var kun 6-8 år siden, man havde afsluttet den Østrigske Arvefølgekrig, hvor Storbritannien og Frankrig også havde kæmpet om det nordamerikanske kontinent. Denne krig var endt med en begrænset fransk sejr. Den væsentligste forskel mellem de 2 krige var, at Frankrig og Storbritannien havde byttet alliancepartnere.

Ligesom under Den Østrigske Arvefølgekrig valgte Danmark-Norge at sende søofficerer af sted. Danmark havde siden 1742 været knyttet til Frankrig ved en alliance, hvorfor søofficererne nu drog i fransk tjeneste. Ingen blev sendt i britisk tjeneste. Dette kan egentlig forsvares, da Danmark-Norge til trods for den franske alliance under Den Østrigske Arvefølgekrig sendte et stort antal søofficerer i britisk tjeneste. Egentlig er det forbavsende, at så få søofficerer blev sendt af sted i modsætning til den forrige og den følgende krig, hvor et langt større antal blev sendt af sted til begge de krigsførende parter. Dette vidner egentlig om den noget ustabile flådeledelse, der kendetegnede Frederik V's regeringsperiode (1746-1766).

Under Syvårskrigen blev syv søofficerer sendt i fransk tjeneste. Disse var kaptajnløjtnant Ernst Jakob Gedde (1720-62), kaptajnløjtnant Frederik Kaas (1730-1759), premierløjtnant Johan Gerhard Arff (1723-1781), premierløjtnant Michael Georg Laub (1731-1812), sekondløjtnant Ditlev Vibe Collin (1728-1759), sekondløjtnant Christian Carl von Basballe (1732-1783) og sekondløjtnant Gotthilf Wilhelm Becker (1731-1776).³ Ernst Jakob Gedde, Frederik Kaas og Ditlev Vibe Collin døde, mens de var i fransk tjeneste. Men 3 af de 4 tilbagevendte søofficerer blev belønnet med Pour le Mérite militaire. Søofficererne fik tilladelse til at gå i fremmed tjeneste den 20. marts 1756.⁴ Dog synes ikke alle at være taget af sted med det samme. Ernst Jakob Gedde og Frederik Kaas kom først af sted senere. Admiralitetet udformede en instruktion til de unge søofficerer, som forelå den 1. juni. Af denne fremgik det klart, at søofficererne skulle dygtiggøre sig i søkrigsførelse og samtidig observere den teknologiske udvikling i den franske flåde.⁵ Her vil vi beskæftige os med de officerer, som fik tildelt ordenen Pour le Mérite militaire.

Johan Gerhard Arff havde også været i fremmed tjeneste under den Østrigske Arvefølgekrig, hvor han havde tjent i den britiske flåde. (Det var kun ganske få søofficerer, der opnåede to eller tre udenlandsophold). Johan Gerhard Arff og Christian Carl von Basballe havde besvær med at komme til søs på franske orlogsskibe, men i september var Johan Gerhard Arff kommet ombord på orlogsskibet l'Etonnant på et mindre togt, inden han om efteråret kom ombord på orlogsskibet Le Courageux, der skulle til Martinique.⁶ Orlogsskibet kom til St. Domingo og undsatte Louisbourg, som allerede i 1756 var truet af englænderne. Johan Gerhard Arff kom hurtigt i kamp og fik dermed praktisk erfaring i søkrigsførelse. De dansk-norske søofficerer var generelt meget opmærksomme på, hvordan det gik de forskellige. I rapporterne gives tit en oversigt over, hvilke skibe de forskellige søofficerer tjente på. Ligeledes var de opmærksomme på, hvis én opnåede en bedre position end en anden. Johan Gerhard Arff beklagede sig således til admiralitetet over, at Ernst Jakob Gedde blev forfremmet til kaptajn under udenlandsopholdet i temmelig ligefremme ord, hvad der fik admiralitetet til at give ham en reprimande. Dog blev Johan Gerhard von Arff i december samme år udnævnt til kaptajn med kompagni, hvorfor Admiralitetet meddelte ham, at han ikke længere kunne gøre tjeneste i et fremmed skib, kun som volontær.⁷ Derefter søgte han meget hurtigt om rappel og rejste fra Brest til Paris. Tilsyneladende handlede han uden den dansk-norske flådeledelses accept, idet han i et brev fra februar 1760 blev bebrejdet sin hurtige handle måde og befalede at vende tilbage til Brest for at tilbyde sin tjeneste som volontær. Johan Gerhard von Arff vendte tilbage til tjenesten i den franske marine, hvor han i sommeren kom til Nantes for at tiltræde

tjeneste ved de pramme, der var under ekvipering. (De største af disse havde 3 master og førte 20 stk 36-pundige kanoner og 2 morterer og var en form for flådebatterier).⁸ Dette gav også Arff muligheden for at følge med i de teknologiske fornyelser indenfor den franske marine. Disse kunne siden overføres til den danske. Umiddelbart tydede det på, at det skulle blive hans sidste lidt ensformige opgave, da han blev hjemkaldt den 7. maj 1761 samtidig med Christian Carl von Basballe. Imidlertid lykkedes det ham i foråret 1762 at blive udkommanderet med orlogsskibet *le Brillant*, hvis chef var viscomte de Rochefort.⁹ Derfor fik han ordrer fra Danmark om foreløbigt at forblive i fransk tjeneste. Skibet skulle i eskadre bringe større troppestykker til Vestindien og forsøge at vende krigslykken for de franske våben – dog uden succes. Johan Gerhard Arff vendte hjem fra Vestindien og blev ved årsskiftet 1762-1763 endeligt hjemkaldt fra den franske tjeneste.

Christian Carl von Basballe havde umiddelbart inden sin afgang til den franske marine været viceekvipagemester på Holmen. Efter indledende problemer med at komme til søs kom han ombord på orlogsskibet *Le Defenseur* til St. Domingo i Caribien og siden til Louisbourg i 1757.¹⁰ I årene 1758-1760 kom han til St. Domingo, hvor han deltog i en række af den Preussiske Syvårskrigs hårdeste kampe. Under sin tjeneste i den franske marine blev Christian Carl von Basballe både forfremmet til premierløjtnant og kaptajn løjtnant, inden han den 7. maj 1761 blev hjemkaldt fra den franske marine. Dette viser også, at det kunne være gavnligt for en søofficers karriere at komme til at tjene i en udenlandsk marine. I 1761 var han imidlertid blevet udkommanderet med en eskadre til Martinique, hvorfor hans tilladelse til ophold i fremmed tjeneste blev forlænget. Det sidste togt gik også til St. Domingo i Caribien. I november 1762 kunne han dog melde at være kommet tilbage til Brest med eskadren, hvorefter han blev hjemkaldt.¹¹

Gotthilf Wilhelm Becker havde sikkert ligesom Johan Gerhard Arff og Christian Carl von Basballe problemer med at komme til søs, men vi erfarer, at han kom ud at sejle med det franske orlogsskib *Capricieux*, og derefter med *Superbe* til Canada. Gotthilf Wilhelm Becker kom til Louisbourg i Canada, hvor han gjorde tjeneste i sommeren 1758. Her blev Gotthilf Wilhelm Becker vidne til en af Syvårskrigens afgørende begivenheder. Louisbourg var en stærk fæstning anlagt efter Vaubans fæstningssystem og under kommando af guvernør Drucour. Britiske styrker under Jeffrey Armherst gik i land 5-7 kilometer sydvest for fæstningen den 8. juni 1758 og begyndte en hård belejring af fæstningsbyen. Den franske besætning bestod af regulære infanteri- og artillerienheder. Derudover fandtes også en militi og en del indianere fra stammer, der var

allieret med Frankrig. – Og altså en frivillig dansk søofficer. Gotthilf Gerhard Becker blev hurtigt sendt i land, hvor han gjorde tjeneste som major. Under kampene lykkedes det Gotthilf Gerhard Becker at redde 68 mænd gennem englændernes ild, men han blev selv hårdt såret og kom i britisk fangenskab.¹² Den franske fæstning faldt og blev jævnet med jorden. Besætningen og civilbefolkningen blev tvangsdeporteret. Der var ikke længere plads til franskmænd i fremtidige britiske besiddelser.

På Marinens Bibliotek findes en besynderlig kilde til Louisbourgs belejring 1758. Kilden er en lille journal med titlen "Journal du Siege Louisbourg 1758". Kildens proveniens og dermed forfatter er ukendt, men den har været en del af Det Kongelige Garnisonsbiblioteks samlinger, inden den i nyere tid blev overført til Marinens Biblioteks håndskriftssamlinger. Den er som sagt en dagbog over belejringen ført på fransk. Umiddelbart kunne man gætte på, at Gotthilf Wilhelm Becker havde ført denne journal. Forfatteren må dog være en anden, men han har kendt Gotthilf Wilhelm Becker, for det omtales i dagbogen, hvordan den danske søofficer med en række andre søofficerer gik i land for at tjene som landofficerer under den voldsomme britiske belejring. Den franske besætning blev som sagt taget til fange af den britiske belejringsstyrke, men det lykkedes Gotthilf Wilhelm Becker at blive frigivet. Måske har han fået denne journal med til Danmark. Det kan dog også være en senere afskrift af en oprindelig journal, hvad håndskriften kunne indikere. Dog står det i hvert fald fast, at dagbogsforfatteren under de voldsomme krigsbegivenheder bemærkede Gotthilf Wilhelm Becker.

Gotthilf Wilhelm Becker måtte tilbringe flere måneder i britisk fangenskab, mens han blev rask. Dog lykkedes det ham at blive frigivet i februar 1759 på æresord om ikke at ville tjene mod Storbritannien.¹³ Vi ved, at Gotthilf Wilhelm Becker kom til Brest. Herfra skrev han til det britiske admiralitet. Han håbede at blive ranconneret, så han igen kunne tjene i den franske flåde. Der håbede han dog forgæves, ligesom han kun fik en mindre kompensation for den lille formue, han havde mistet under den franske tjeneste eller rettere sagt det britiske fangenskab. Den dansk-norske flådeledelse havde dog i høj grad bemærket, hvorledes den unge Gotthilf Wilhelm Becker havde udmærket sig langt ud over, hvad pligten krævede. Derfor blev han den 10. april 1760 udnævnt til kaptajn.¹⁴

Som følge af sin status som krigsfange kunne Gotthilf Wilhelm Becker ikke gøre så meget mere i Frankrig. Derfor tog han hjem efter først at have anmodet admiralitetet om tilladelse. Det følgende år var det faktisk meningen, at han skulle have været chef for fregatten Langeland, der

skulle i eskadre i Østersøen i forbindelse med den udbrudte krig mellem Danmark-Norge og Rusland. Der opstod imidlertid problemer. Det britiske admiralitet betragtede nemlig stadig Gotthilf Wilhelm Becker som krigsfange, der var løsladt på sit æresord. I deres øjne måtte han ikke modtage en chefs kommando. Becker bad det danske admiralitet bestemme, hvorledes han skulle forholde sig. Derfor blev han på admiralitetets indstilling beordret afløst fra sin kommando, da han ikke var rançonneret.¹⁵ Selvom Becker jo ikke var på vej i krig mod Storbritannien, ville man ikke lade ham modtage en chefs kommando.

Mens Gotthilf Wilhelm Becker var kommet hjem, opholdt Johan Gerhard Arff og Christian Carl von Basballe sig stadig i Frankrig. Den 4. marts 1763 kom de to søofficerer til afskedsaudiens hos Louis XV og hertugen af Choiseul.¹⁶ Frankrig havde tabt krigen og størstedelen af sine oversøiske besiddelser, men Louis XV havde han ønskede alligevel at belønne sine tapre tjenere. Specielt de dansk-norske søofficerer havde udmærket sig. Kongen var meget opmærksom over for de to danskere, men der var ingen større ceremoni forbundet med tildelingen af ordenen. De aflagde ikke nogen troskabsed eller forpligtede sig på anden vis. Det var en måde for den franske konge at sige, at selvom han var en enevældig katolsk monark, kunne han altid bruge protestantiske officerer i sin tjeneste. Kongen forsøgte at knytte de to individer til sin person. Beckers indsats var i høj grad også blevet bemærket af den franske konge, hvorfor han tildeltes ordenen in absentia.¹⁷

Da de to søofficerer kom hjem til Danmark-Norge, kunne de sammen med Gotthilf Wilhelm Becker vigte sig af at være de tre eneste i hele den dansk-norske orlogsflåde, der havde fået ordenen. Det fremgår også af Peter Schiønnings dagbogsoptegnelser, da han efter de to søofficerers hjemkomst mødte dem i april ude på Holmen:

*"...Arff og Basballe som nylig var komne fra Frankrig var inde i vagten i formiddag. De havde faaet den franske militaire orden for protestanter, som bæres i knaphul paa kjolen, tillige med Becker, som hver til devise, pro virtute bellica, er en liden stjerne, som bæres i et blaait baand..."*¹⁸

Johan Gerhard Arff og Christian Carl von Basballe gik senere igen i fremmed tjeneste. Det skete syv år senere, hvor de sammen med et større antal danske søofficerer gik i russisk tjeneste.¹⁹ Under den Russisk-osmanniske Krig (1768-1774) havde Katarina den Store et behov for kompetente søofficerer. Danmark-Norge var jo allieret med Rusland, så derfor kunne det lade sig gøre. Vi havde dog på samme tid en alliance med det Osmanniske Rige, hvorfor de danske søofficerer måtte opgive

deres position i den dansk-norske flåde, inden de drog af sted. De dansk-norske søofficerer opnåede en gunstig position i Katarina den Stores tjeneste. Mange danske søofficerer ønskede dog ikke at tage af sted, da de anså den russiske tjeneste for barbarisk. I landarkivet på Fyn findes i øvrigt et lille privatarkiv efter Carl Christian von Basballe med genstande fra hans tid i russisk tjeneste.

Den Nordamerikanske Uafhængighedskrig

Den Nordamerikanske Uafhængighedskrig blev en ny mulighed for at sende søofficerer i fremmed tjeneste. Dansk-norske søofficerer blev dog ikke sendt af sted allerede i 1775. Det var først i 1778, da Frankrig og Spanien gik ind i krigen, at søofficererne blev sendt af sted. Nederlandene trådte ind i krigen i 1780. Med Frankrigs og Spaniens indtræden blev krigen en verdenskrig, hvor Storbritannien nu blev angrebet i den Engelske Kanal, Nordamerika, Vestindien, Afrika og Gibraltar.²⁰ Frankrig og Spanien ønskede at svække det britiske imperium ved at støtte amerikanerne med hjælpetropper. Dette kulminerede med Yorktowns erobring i 1781, hvor franske og amerikanske styrker tvang Charles Cornwallis med 7.200 soldater til at overgive sig. Under krigen udførte Frankrig og Spanien deres egne operationer i Vestindien, hvor de angreb britiske besiddelser med skiftende succes. Den manglende succes skyldtes blandt andet et dårligt samarbejde mellem de to allierede. Spaniens og Frankrigs udbytte ved freden i Versailles 1783 var derfor relativt lille i forhold til krigen omkostninger.

Krigen gav danske søofficerer en chance for at komme til at tjene i både den britiske, franske og nederlandske flåde samtidig. Allerede i 1778 tog den danske stat initiativ til at få placeret søofficerer i den britiske og franske flåde. Ikke færre end 27 danske søofficerer drog i fremmed tjeneste i perioden 1778-83. Det var et usædvanligt stort antal søofficerer. 11 søofficerer drog i fransk tjeneste, 12 drog i britisk tjeneste, og 5 drog i nederlandsk tjeneste. Størstedelen af officererne var sekondløjtnanter, premierløjtnanter og kaptajnløjtnanter.²¹ Kun under Den Østrigske Arvefølgekrig blev et større antal søofficerer sendt i fremmed tjeneste. Søofficererne fik tilladelse til at gå i fransk tjeneste den 18. juli 1778.²² I august måned blev et større antal søofficerer sendt i engelsk tjeneste. Det skete på nogenlunde samme vilkår.

I fransk tjeneste kom kaptajnløjtnant Just Bille (1744-1802), kaptajnløjtnant Christian Georg Fogh (1746-80), kaptajnløjtnant Ernst Wilhelm Stibolt (1741-96), premierløjtnant Lorentz Henrik Fisker (1753-1819), premierløjtnant Christian Hauch (1752-82), premierløjtnant Georg Albrecht Koefoed (1753-1808), premierløjtnant Poul de Løwenørn

(1751-1826), premierløjtnant Johan Cornelius Krieger (1756-1824), premierløjtnant Christian Schøller (1754-1813), sekondløjtnant Frederik Knuth (1760-1818) og sekondløjtnant Georg Conrad Kaas (1762-1808). Christian Georg Fogh og Christian Hauch døde, mens de var i fremmed tjeneste. Der var således tale om en risikofyldt investering fra den dansk-norske stats side. Navnlig søofficererne i fransk tjeneste bidrog til udviklingen af danske skibskonstruktioner og søartilleriet. Derudover havde den danske flådeledelse nu et antal officerer, som var højt kvalificerede til vanskelige opgaver i fremtiden. Således fik mange af disse søofficerer konvojopgaver i perioden 1793-1800.²³

Søofficererne under den Nordamerikanske Frihedskrig drog af sted under meget forskellige vilkår. Flertallet af søofficererne fik permission fra den danske orlogsflåde med løntillæg. Et mindretal af officererne måtte betale deres eget udenlandsophold. Navnlig officererne i engelsk og fransk tjeneste rapporterede meget flittigt, mens officererne i nederlandsk tjeneste kun rapporterede sporadisk. Sidstnævnte afspejler meget godt den nederlandske flådes dalende status i Europa.

Disse uafhængige øjenvidneskildringer var forfattede på dansk, hvorfor søofficerernes overordnede engelske, franske eller nederlandske officerer ikke havde mulighed for at kontrollere, hvad de skrev. I Rigsarkivet ligger der flere hundrede af disse beretninger. Et mindretal af kilderne er korte meldinger om officerernes placering på de forskellige skibe, hvilket i sig selv er mindre interessant. Størstedelen er dog længere rapporter om de enkelte officerernes oplevelser. Enkelte af officererne afleverede uddrag af deres private journaler efter hjemkomsten til Danmark. Nogle afleverede hele journaler for de 3-5 års oplevelser i det fremmede. - Hvad enten de havde været på togter i Atlanterhavet, Middelhavet eller Caribien. Derudover finder vi i Søetatens Kort- og Tegningssamling en række tegninger af engelske, franske og nederlandske orlogsskibe, som netop stammer fra denne periode. Der var således tale om en stærk udvikling af en dansk efterretningstjeneste inden for søetaten. Uden disse efterretninger i den lange fredperiode ville den danske flåde aldrig have nået sit høje tekniske niveau og udviklet sit fine officerskorps. Også her vil vi beskæftige os med de officerer, som fik tildelt ordenen Pour le Mérite militaire.

Ernst Wilhelm Stibolt følte sikkert, at der ikke var plads til ham i den danske orlogsflåde. Hans ungdomsven og konkurrent, Henrik Gerner, havde fået den eftertragtede post som fabrikmester på Holmen, og arbejdet med at undervise på Søkadetakademiet virkede ikke videre tiltrækkende på Ernst Wilhelm Stibolt. Han kom meget hurtigt ud at sejle i den

Ernst Wilhelm Stibolt (1742-1796). Maleri udført af ukendt kunstner, udateret. Privateje

franske orlogsflåde. Han kom ombord på skibet Neptune, som var admiral la Touche de Trevilles flagskib, så han blev placeret ganske centralt i den franske flåde.²⁴ I 1779 kom han ombord på fregatten la Concorde, inden han i sommeren 1780 kom ombord på admiral de Grasses flagskib Ville de Paris.²⁵ Dette var en heldig udvikling for Ernst Wilhelm Stibolt. Han blev i de næste par år en af admiral de Grasses betroede officerer ombord. Samtidig gavnede dette bekendtskab også mulighederne for at studere de teknologiske innovationer i den franske orlogsflåde.²⁶ Navnlig i denne periode rapporterede Ernst Wilhelm Stibolt hjem, om hvilke pumper, som den franske marine benyttede, og om kobberforhudning af orlogsskibe, som den franske flåde var ved at gennemføre.²⁷

Det er muligt, at admiral de Grasse også udvirkede, at Ernst Wilhelm Stibolt blev tildelt ordenen Pour le Mérite militaire i begyndelsen af året 1781. Ganske vist havde Ernst Wilhelm Stibolt deltaget i en række kampe, men endnu havde ingen af dem været afgørende. Det var først i foråret 1781, da han skulle med admiral de Grasse på togt, at han ydede sin afgørende indsats, da han afsejlede med Ville de Paris i en flåde på 26 linjeskibe, 13 mindre skibe og en konvoj på 157 transport- og koffardiskibe med kurs mod Vestindien og Yorktown.²⁸ I slaget om Yorktown fungerede Ernst Wilhelm Stibolt som forbindelsesofficer mellem George Washington og admiral de Grasse. Denne belejring endte som bekendt med amerikansk-fransk sejr, og det var den mest afgørende begivenhed, som Ernst Wilhelm Stibolt var med til.²⁹ Ganske vist var han også senere med til at erobre St. Christoph sammen med blandt andre Lorentz Henrik Fisker. Ernst Wilhelm Stibolt skulle egentlig være kommet hjem allerede i slutningen af 1781, men som følge af sin aktive tjeneste i Vestindien blev hans ophold i fransk tjeneste forlænget, indtil han endelig blev hjemkaldt i sommeren 1782.³⁰ Ernst Wilhelm Stibolt indsendte senere en samlet beretning om sine oplevelser med orlogsskibet Ville de Paris, hvoraf det fremgår, at han knyttede sig tæt til den franske admiral.³¹ Han bevarede også senere kontakten til admiral de Grasse.

Under opholdet i den franske marine fungerede Ernst Wilhelm Stibolt som en slags leder af den danske gruppe af søofficerer. Det betød, at han skulle holde øje med, at der ikke skete noget upassende. Det gjorde der imidlertid for søofficeren Frederik Knuth, som forelskede sig i en fransk (katolsk) madmoiselle. Han påtænkte faktisk at indgå ægteskab med den unge dame. Da tog Ernst Wilhelm Stibolt imidlertid affære og lod ham med hjælp fra den danske ambassadør arrestere og føre hjem til Danmark.³² Det gjorde ikke nødvendigvis Ernst Wilhelm Stibolt populær blandt de øvrige danske søofficerer, hvilket vi vil uddybe.

Den franske marineminister udvirkede, at der blev tillagt Ernst Wilhelm Stibolt en årlig pension på 300 livres for hans indsats i flåden. Admiralitetet blev selvfølgelig orienteret om dette. Admiralitetet var bekendt med, at en lignende pension blev tilbudt nedenstående Johan Cornelius Krieger, der imidlertid havde afslået denne. Admiralitetet må have haft mistillid til Ernst Wilhelm Stibolt, for de udspurgte Johan Cornelius Krieger om forholdene angående denne pension. Ifølge Johan Cornelius Krieger søgte Ernst Wilhelm Stibolt at prale og give det udseende af, at han havde tjent med større distinktion end andre dansk-norske søofficerer. Johan Cornelius Krieger var hård i sin kritik og sagde lige ud, at ingen af de dansk-norske søofficerer havde været så lidt til søs som Ernst Wilhelm Stibolt. Han skulle ikke have haft mulighed for at distingvere sig. Johan Cornelius Krieger sagde ligeud, at Ernst Wilhelm Stibolt havde fået ordenen Pour le Mérite militaire uden at have været i bataille, hvilket havde forbavset ikke kun dansk-norske søofficerer, men navnlig de franske søofficerer. Vi må dog stille skarpt spørgsmålstejn ved Kriegers udsagn. Ernst Wilhelm Stibolt var med i flere afgørende slag, selvom de i antal ikke kunne måle sig med Johan Cornelius Kriegers. Det tyder snarere på et skarpt modsætningsforhold mellem de to søofficerer.³³ Admiralitetet accepterede imidlertid Johan Cornelius Kriegers forklaring, hvorfor det meddelte Ernst Wilhelm Stibolt, at deres indtryk var, at han selv havde bedt om pensionen. Derfor blev det ikke til noget.

Ernst Wilhelm Stibolts helbred var ligesom flere af de andres blevet svækket, hvorfor han tog til Nederlandene for at komme sig oven på de mange togter, inden han kom hjem til København i september 1782. Samme måned indsendte han anbefalinger fra sine franske skibschefer, som alle peger i retning af, at Ernst Wilhelm Stibolt ikke havde snydt sig til ordenen Pour le Mérite militaire, som Johan Cornelius Krieger ellers antydede. Johan Cornelius Krieger lod snarere sine synspunkter påvirke af venskabet med Henrik Gerner.³⁴ Den 5. november 1783 blev Ernst Wilhelm Stibolt generaladjutant hos kongen.³⁵

Ernst Wilhelm Stibolt var ikke den eneste, der kom ud at tjene under admiral de Grasse. Det gjorde Lorentz Henrik Fisker også i 1779, da han kom ombord på orlogsskibet Dauphin Royal, der skulle til Martinique, hvor han deltog i en række kampe mod den britiske orlogsfåde. Det var specielt under disse kampe, at han gjorde sig bemærket. Dog blev han det følge år syg.³⁶ Samme år vendte han tilbage til Frankrig med en konvoj på 100 koffardiskibe under grev Guichens kommando.³⁷ I foråret 1781 returnerede han til Nordamerika under admiral grev Barras, der skulle overtage kommandoen over den franske eskadre i de nor-

Lorentz Henrik Fisker (1753-1819). Tegning udført af Bertel Thorvaldsen 1796. Frederiksborgmuseet.

damerikanske farvande. Der kom han siden ombord på admiralskibet Duc de Bourgogne.³⁸ I juli måned blev han belønnet med Pour le Mérite militaire.³⁹ Der ved vi i hvert fald, at Lorentz Henrik Fisker ikke selv var til stede, da ordenen blev uddelt, da han var på den anden side af Atlanterhavet. I 1781-1782 var Lorentz Henrik Fisker med til at indtage de britiske øer St. Christoph og Nevis på et tidspunkt, hvor det britiske forsvar i Vestindien var spændt til bristepunktet.⁴⁰ Det var et af de sidste afgørende slag i den Nordamerikanske Uafhængighedskrig og en af de sidste kampe, som Lorentz Henrik Fisker kom til at opleve, inden han den 10. februar 1783 blev hjemkaldt. Lorentz Henriks Fiskers dygtighed medvirkede til hans udnævnelse til generaladjutant senere på året.⁴¹ 13 år senere var Lorentz Henrik Fisker på ekspedition til Middelhavet med fregatten Thetis. Med ombord var den unge Bertel Thorvaldsen, som benyttede rejsen til male en miniature af søofficeren. På miniaturen ses det, at Lorentz Henrik Fisker bærer den franske orden på sit venstre bryst. Han må altså have haft ordenen med på rejsen.

Georg Albrecht Koefoed havde allerede været i fremmed tjeneste en gang tidligere, før han igen i 1778 blev sendt i fransk tjeneste. I foråret 1775 var han blevet sendt i engelsk tjeneste.⁴² Han kom meget hurtigt ud at sejle. Han kom ombord på det engelske linjeskib Experiment, der skulle til Amerika. Det var faktisk meningen, at han skulle til Boston. Under togtet tog skibet adskillige priser men løb også ind i en storm, hvorfor de på grund af havarier var tvunget til at sejle til Antigua. Herfra returnerede han til Storbritannien ombord på fregatten Lynx. Da Georg Albrecht Koefoed for fremtiden kun kunne gøre sig håb om at blive udkommanderet som volontær, valgte han at rejse hjem.⁴³ Som den eneste dansk-norske søofficer kom Georg Albrecht Koefoed til at kæmpe på begge sider under den Nordamerikanske Frihedskrig.

Georg Albrecht Koefoed blev allerede i efteråret 1778 udkommanderet med skibet l'Eveillé, inden han ved årsskiftet kom ombord på det store linjeskib Diadème. Med dette sejlede han til Vestindien og Nordamerika, hvor han i 1779 deltog i de fransk-amerikanske operationer ved Savannah.⁴⁴ Siden var han i en længere periode under admiral de la Motte Piquets kommando ved Martinique og var i bataille flere gange, inden han returnerede til Europa.⁴⁵ Også Georg Albrecht Koefoed kom i 1781 til Vestindien i admiral Grasses eskadre. Han var ombord på orlogsskibet Citoyen i grev de Grasses flåde på 25 linjeskibe. Her medvirkede han ved flertallet af de afgørende slag i Nordamerika og Vestindien. Han var med ved Tobagos indtagelse og siden ved Yorktowns erobring, og endelig deltog han også i erobringen af St. Christoph og Nevis, inden han vendte hjem til Europa ombord på fregatten la Concorde.⁴⁶ Georg

Albrecht Koefoed blev tildelt ordenen Pour le Mérite militaire, mens han ikke var i Frankrig.⁴⁷

Georg Albrecht Koefoed blev syg af de mange togter, hvorfor han tog til Lanquedoc for at komme sig, men i sommeren 1782 hører vi, at han var vendt tilbage til den franske marine og afsejlede nu med en fransk flådestyrke til Gibraltar for at understøtte den spanske belejring af den britiske fæstningsby. Han tjente ombord på skibet Indien. Ekspeditionen blev dog ingen succes som følge af det ringe fransk-spanske samarbejde i belejringen.⁴⁸ Efter sin hjemkomst fra ekspeditionen var han igen blevet syg, hvorfor han først kom hjem til Danmark i 1783. I hjemlandet var han ligesom flere andre af de udsendte dansk-norske søofficerer blevet forfremmet til kaptajn-løjtnant og blev i efteråret også udnævnt til kongens generaladjutant.⁴⁹ Den franske flådeledelse havde været meget tilfreds med Georg Albrecht Koefoeds indsats.

Vi ved nu, at Georg Albrecht Koefoed ikke kun brugte tiden i fremmed tjeneste til at lære søkrigsførelse og bevise sin tapperhed. Han forfattede også en søordbog. Dette var et eksempel på den for Danmark-Norge fordelagtige udveksling af know-how, der skete, når dansk-norske søofficerer gik i fremmed tjeneste.⁵⁰ (Søordbogen blev ikke taget rigtig i brug herhjemme). Det var kun ét eksempel af mange på den udveksling af know-how, der fandt sted.⁵¹

Den fjerde søofficer, der blev tildelt Pour le Mérite Militaire under den Nordamerikanske Uafhængighedskrig, var Johan Cornelius Krieger. Også han blev allerede i sensommeren 1779 udkommanderet på et fransk orlogsskib. – Først på Neptunus og siden på l'Arlésienne.⁵² I foråret 1779 afsejlede han til Vestindien, hvor han deltog i Grenadas erobring og søslaget ved Grenada mellem Comte d'Estaing og Admiral Byron den 6. juli 1779.⁵³ I efteråret 1779 var han vidne til et raskt angreb udført af admiral la Motte Piquet, hvorved han reddede størstedelen af en fransk konvoj, som var ved at blive erobret af en engelsk flåde.⁵⁴ Johan Cornelius Krieger ansøgte straks om tilladelse til at komme til at tjene på samme skib som admiralen, hvad denne også optog meget nådigt.⁵⁵

Johan Cornelius Krieger vendte tilbage til Vestindien ombord på l'Arlésienne, da han i foråret 1780 afsejlede med en konvoj.⁵⁶ De franske styrker i Caribien blev hurtigt forøget ved admiral Guichens ankomst, og det varede ikke længe, før de franske flådestyrker kom i kamp. Her var Johan Cornelius Krieger med i tre søslag mellem den franske og den britiske flåde ved Dominique den 17. april, 15. maj og 19. maj.⁵⁷ Efter en

Johan Cornelius Krieger (1756-1824). Maleri udført af C. A. Jensen cirka 1850. Frederiksborgmuseet.

kort tilbagekomst til Frankrig returnerede han til Vestindien, hvor han tjente i admiral de Grasses eskadre. Johan Cornelius Krieger tildeltes ordenen Pour le Mérite militaire på samme tidspunkt som Lorentz Henrik Fisker og Georg Albrecht Koefoed (sommeren 1781), og for ham havde den en ganske særlig betydning, hvad vi vil vende tilbage til. Johan Cornelius Krieger og Georg Albrecht Koefoed havde på det tidspunkt deltaget i flest træfninger.⁵⁸

Egentlig var det meningen, at han skulle vende hjem fra fransk tjeneste allerede i efteråret 1781, men på det tidspunkt var han udkommanderet til Nordamerika. Her deltog han sammen med de øvrige danske søofficerer i Yorktowns belejring og har sikkert været vidne til, at Ernst Wilhelm Stibolt havde en gunstigere position som forbindelsesofficer mellem admiral de Grasse og George Washington.⁵⁹ Inden han vendte tilbage til Europa, var han også med i belejringen af St. Christoph. Derefter vendte han hjem til Danmark i 1782.⁶⁰ Johan Cornelius Krieger havde deltaget i 11 søslag.⁶¹

Kort efter sin hjemkomst ansøgte han om at blive medlem af Konstruktionskommissionen som Henrik Gerners tro væbner. Denne ansøgning blev også imødekommet. Som ovennævnt blev Johan Cornelius Krieger inddraget i forholdene omkring Ernst Wilhelm Stibolts franske pension, da Krieger også var blevet tilbudt en sådan af den franske marineminister som følge af sin indsats i Chesapeake bugten, hvor linjeskibet St. Esprit havde reddet linjeskibet Diadème fra at falde i engelske hænder. Chefen for St. Esprit havde i en anbefaling til den danske flådeledelse lovprist Johan Cornelius Krieger for dennes kondujte og sagde ligeud, at han i denne kamp delte æren med Krieger. Johan Cornelius Krieger afslog den franske pension med begrundelsen, at den danske konge belønnede sine søofficerer så nådigt, og for ham betød den franske orden Pour le Mérite militaire mest.⁶² Senere blev Johan Cornelius Krieger generaladjutant, ekvipagemester og sad i en række kommissioner. Efter sin hjemkomst blev Johan Cornelius Krieger malet af C. A. Lorentzen. Dette portræt findes i dag i privateje. På billedet bærer han den franske orden. Senere udførte maleren C. A. Jensen et portræt af søofficeren. En kopi af dette findes i dag i Frederiksborgmuseets samlinger. For søofficeren var det vigtigt selv på sine ældre dage at vise, at han i sine ungdomsår var blevet tildelt ordenen Pour le Mérite militaire, så han bærer den også på det senere portræt.

I modsætning til under den Preussiske Syvårskrig fik de fire dansk-norske søofficerer tildelt ordenen, mens krigen endnu var i gang i 1781. Generelt må vi sige, at de alle fire havde deltaget i en række af de

afgørende slag under den Nordamerikanske Frihedskrig. Johan Cornelius Krieger var meget uforstående over for, at Ernst Wilhelm Stibolt tildeltes ordenen, men det skyldes sandsynligvis mere misundelse end reel kritik. Det var ikke således, at Ernst Wilhelm Stibolt fik tildelt ordenen, fordi han havde rang af kaptajnløjtnant. Just Bille havde også rang af kaptajnløjtnant og han tildeltes ikke ordenen. De fire søofficerer, der tildeltes Pour le Mérite militaire var også dem, der tjente længst i den franske orlogsflåde (4-5 år).

Konklusion

Under fredsperioden 1720-1800 fik den danske flådeledelse placeret en række søofficerer i fremmed tjeneste. Under den Preussiske Syvårskrig og den Nordamerikanske Uafhængighedskrig gik flere søofficerer i fransk tjeneste. De tjente mellem 4 og 7 år i den franske marine. Mange af dem udmærkede sig ved deres ekspertise og tapperhed i kamp. Derfor blev flere af dem belønnet med ordenen Pour le Mérite militaire for deres indsats.

Ordener var en del af de enevældige statssystemer. Denne orden havde Louis XV stiftet i 1759 for de protestanter, der gik i hans tjeneste. Det var således en pendant til den katolske Saint-Louis orden, der var stiftet 66 år tidligere i 1693. De danske søofficerer fik således et ordenstegn og blev samtidig optaget i ordenen som chevaliers. Ordenen Pour le Mérite militaire havde samme trin som den katolske Saint-Louis orden. Den protestantiske orden var en simplere udgave, da kongen ikke var ordens stormester.

Syv dansk-norske søofficerer fik tildelt ordenen i 1700-tallet. Det var i høj grad en tapperhedsorden. Johan Cornelius Krieger hævdede ganske vist, at Ernst Wilhelm Stibolt ikke burde have haft ordenen, da han ikke havde deltaget i så mange slag. Det tyder dog snarere på misundelse end på en reel kritik fra Johan Cornelius Kriegers side. Det blev en traditionsrig orden, og den betød meget for de søofficerer, der fik den tildelt, når vi ser bort fra Georg Albrecht Koefoed. Gotthilf Wilhelm Becker var den blandt de danske søofficerer, der udmærkede sig ved størst tapperhed i den franske marine.

Kilder:

Rigsarkivet

Søetaten

Admiralitet

Admiralitetets og Commisariatets Copiebøger 1756-1763 og 1778-1784.

Kgl. resolutioner 1756-1763 og 1778-1783.

Registre over indkomne sager 1756-1763 og 1778-1784.

Indkomne sager 1756-1763 og 1778-1784.

Søkrigskancelliet

Kgl. resolutioner og ekspeditioner 1756-1763 og 1778-1784.

Krigskancelliet

Kgl. resolutioner og ekspeditioner 1756-1763.

Registre over indkomne sager 1756-1763.

Indkomne sager 1756-1763.

Landsarkivet for Fyn

Privatarkiver

Christian Carl Basballe - lieutenant ved den russiske flåde.

Det kongelige Bibliotek

Peter Schiønnings journal. Bind 2 (1761-1770). Schiøn 10. 4⁰.

Marinens Bibliotek

Journal du Siege Louisbourg, 1758.

Privateje

Ernst Wilhelm Stibolts udnævnelse til ridder af ordenen Pour le Mérite militaire.

Litteratur

Andersen, Fred: *Crucible of War. The Seven Years' War and the Fate of the Empire in British North America 1754-1766*, New York 2000.

Antoine, Michel: *Louis XV*, Paris 1989.

Bjerg, Hans Christian & Erichsen, John: *Danske orlogsskibe 1690-1860. Konstruktion og dekoration. I-II*, København 1980.

- Bjerg, Hans Christian: *Poul Løwenørn 1751-1826*, København 1985.
- Boatner, Mark M. III: *Encyclopedia of the American Revolution*, New York 1994.
- Due-Nielsen, Carsten & Feldbæk, Ole & Petersen, Nikolaj (red.): *Dansk Udenrigspolitik Historie 2. Revanche og neutralitet*, København 2002.
- Feldbæk, Ole: *Konvoj*, København 1992.
- Hansen, Mikael Kristian: "Søofficeren Ernst Wilhelm Stibolt og hans deltagelse i Den Nordamerikanske Uafhængighedskrig 1781-82", *Tidsskrift for Søvesen*, 2, 2005, s. 108-32.
- Hansen, Mikael Kristian: "Danske søofficerer på ekspedition til Gibraltar i foråret 1781", *Tidsskrift for Søvesen*, 2, 2006, s. 75-106.
- Koefoed, Georg Albrecht: *Forsøg til en Dansk Søe Ord-Bog med Beskrivelse på hver Ord og deres Benævning i det Frandske og Engelske Sprog*, Helsingør 1993.
- Lever, Evelyne: *Louis XVI*, Paris 1985.
- Møller, Anders Monrad: "Søofficerens forsøg til en dansk søordbog", *Handels- og Søfartsmuseets årbog*, 1981, s. 196-206.
- Russell, David Lee: *The American Revolution in the Southern Colonies*, North Carolina 2000.
- Topsøe-Jensen, T. A. & Marquard, E.: *Officerer i den dansk-norske Søetat 1660-1814 og den danske Søetat 1814-1932. I-II*, København 1935.

Noter

1. Artikel er under udarbejdelse med en oversigt over søofficererne i fremmed tjeneste i perioden 1720-1800. Denne omhandler søofficerernes baggrund, vilkårene for deres tjeneste og et rids af deres oplevelser.
2. Dauphinen var det franske udtryk for tronfølgeren.
3. Michael Georg Laub opgav senere forbindelserne til den danske orlogsflåde og tog til Frankrig under den Amerikanske Uafhængighedskrig. Herfra vendte han senere hjem til Danmark med pension fra den franske konge.
4. Admiralitetets kgl. resolutioner 20. marts 1756.
5. Admiralitetets kgl. resolutioner 1. juni 1756.
6. Admiralitetets indkomne sager 28. november 1756.
7. Admiralitetets kopibog 28. februar 1758 og 29. januar 1759.
8. Admiralitetets kopibog 10. februar 1760 og Krigskancelliets indkomne sager 17. juni 1760.
9. Admiralitetets indkomne sager 25. maj 1762.
10. Admiralitetets indkomne sager 3. december 1757.
11. Admiralitetets indkomne sager 10. november 1762.
12. Admiralitetets kgl. resolutioner 10. april 1760 med bilag.
13. Krigskancelliets indkomne sager 4. og 18. februar 1759.
14. Admiralitetets kgl. resolutioner 10. april 1760.
15. Admiralitetets indkomne sager 31. marts 1762.
16. Estienne Francois Choiseul (1719-85) var greve af Stainville. Han havde tjent i den franske hær, inden han blev en af Madame Pompadours favoritter. Via dette patronforhold kom han over i det franske diplomati. Her blev en af hans hovedopgaver at forhandle ægteskabet på plads mellem den fremtidige Louis XVI og Marie Antoinette. Han blev Frankrigs udenrigsminister i 1758, men han kunne ikke forhindre Frankrigs nederlag i den Preussiske Syvårskrig. Dog lykkedes det ham senere at føje Korsika, Lorraine og enkelte kolonier i Vestindien til det franske imperium. Derudover forestod han genopbygningen af den franske orlogsflåde efter de store nederlag i den Preussiske Syvårskrig, da han forudså muligheden for fransk revanche som følge af det voksende modsætningsforhold mellem Storbritannien og dets nordamerikanske kolonier. Louis XV mistede dog tilliden til Choiseul, hvorfor han mistede sin post som udenrigsminister i 1770. Han håbede forgæves at vende tilbage til magten under Louis XVI's regering.
17. Admiralitetets indkomne sager 4. marts 1763.
18. Se også www.orlogsmuseet.dk/1763.html. Generelt henvises til historikeren Jakob Seerups forskningspræsentation af de omfattende og spændende schønningske samlinger.
19. I alt drog 16 søofficerer af sted. Johan Gerhard Arff havde rang af schoutbynacht, da han gik i russisk tjeneste. Flertallet var dog sekondløjtmant.
20. Som eksempel på de dansk-norske søofficerers oplevelser i britisk tjeneste henvises til Mikael Kristian Hansen (2006), s. 75-106. Denne artikel er delvist baseret på danske øjenvidneskildringer.
21. Se endvidere Hans Christian Bjerg (1985), s. 25-31 & Anders Monrad Møller (1981), s. 196-206.
22. Admiralitetets kgl. resolutioner 18. juli 1778.
23. Ole Feldbæk synes at overse dette faktum angående dansk flådepolitik i perioden 1793-1800. For eksempel havde både Just Bille, Georg Albrecht Koefoed og Peter Riegelsen erfaring med konvojtjeneste fra den Amerikanske Frihedskrig. Se endvidere Ole Feldbæk (1992), s. 27.
24. Admiralitetets indkomne sager 12. september og 26. oktober 1778.

POUR LE MÉRITE MILITAIRE

25. Admiralitetets indkomne sager 30. oktober 1779.
26. Francois Joseph Paul de Grasse (1722-88) var en af nøgleskikkelserne i den franske flåde. Hans erfaring til søs gik helt tilbage til den Østrigske Arvefølgekrig (1740-48), og siden var han steg i graderne og havde tjent i Middelhavet, Ostindien og Vestindien. Allerede i 1778 var han draget af sted til de nordamerikanske farvande for at understøtte de amerikanske operationer. I 1780 vendte han som følge af sygdom tilbage til Frankrig. Han kom sig imidlertid, blev i marts 1781 forfremmet til kontreadmiral og fik kommandoen over en ny flådeekspedition til Nordamerika. Her havde han en central rolle i de amerikanske og franske styrkers sejrige belejring af Yorktown i 1781 og erobringen af St. Kitts i 1782. I det afgørende søslag den 9. - 12. april 1782 led han et afgørende nederlag til admiral Samuel Hood. Han blev selv taget til fange ombord på sit flågeskib Ville de Paris. Siden forsøgte han at skyde skylden for nederlaget over på andre franske søofficerer. Dog uden større held. På det tidspunkt var Ernst Wilhelm Stibolt vendt hjem til Frankrig, da han var blevet kaldt hjem til Danmark.
27. Admiralitetets indkomne sager 14. juni og 21. oktober 1780.
28. Admiralitetets indkomne sager 19. januar 1781 & 26. marts 1781.
29. Admiralitetets indkomne sager 19. oktober 1781.
30. Admiralitetets kgl. resolutioner 5. november 1781 og admiralitetets kopibog 11. juli 1782.
31. Admiralitetets indkomne sager 4. april 1782.
32. Admiralitetets indkomne sager 2. december 1781. En kort overgang måtte Frederik Knuth leve som familiens sorte får. Familien fandt det tilrådeligt at gifte ham bort i 1784. Selvom Frederik Knuth opgav sin karriere i søetaten, glemte han aldrig disse ungdomsår. Senere blev han kendt som en dygtig landmand på Knuthenborg, som han overtog efter halvbroderens død i 1802.
33. Admiralitetets kgl. resolutioner 18. september 1782 med bilag.
34. Admiralitetets indkomne sager 20. august 1782 og 28. september 1782 og admiralitetets kopibog 12. november 1782.
35. Admiralitetets kgl. resolutioner 5. november 1783.
36. Admiralitetets indkomne sager 6. marts 1779 og 28. juni 1780.
37. Den franske admiral Luc Urbain de Bouëxic. Comte de Guichen (1712-90) steg langsomt i graderne i sine unge år. Hans opgaver under den Amerikanske Frihedskrig var overvejende at forsvare de franske kolonier i Vestindien. Denne opgave løste han også tilfredsstillende. Han vurderedes som en teknisk kapacitet, men han syntes at mangle dræberinstinktet til søs.
38. Admiralitetets indkomne sager 23. oktober 1780, 23. marts og 17. maj 1781.
39. Admiralitetets indkomne sager 20. juli 1781.
40. Admiralitetets indkomne sager 16. februar 1782.
41. Admiralitetets kgl. resolutioner 28. oktober 1783.
42. Admiralitetets kgl. resolutioner 24. april 1775.
43. Admiralitetets Indkomne sager 20. juni 1776.
44. Admiralitetets indkomne sager 7. oktober 1778, 23. oktober 1779 og 8. marts 1780.
45. Admiralitetets indkomne sager 28. marts og 16. maj 1780.
46. Admiralitetets indkomne sager 13. juni, 9. december 1781 og 18. februar 1782..
47. Admiralitetets indkomne sager 20. juli 1781.
48. Admiralitetets indkomne sager 27. april & 30. juli og 27. september 1782.
49. Admiralitetets kgl. resolutioner 28. oktober 1783.
50. Anders Monrad Møller identificerede forfatteren til denne søordbog i 1980-81 og medvirkede ved dette manuskripts udgivelse i 1993. Se endvidere Anders Monrad Møller (1981), s. 196-206 & Georg Albrecht Koefoed (1993).
51. Søofficeren Poul Løvenørn fik ideen til, at Danmark-Norge burde have et søkortarkiv, hvilket også blev realiseret efter hans hjemkomst. Hans Christian Bjerg har givet en nærmere beskri-

POUR LE MÉRITE MILITAIRE

- velse af dennes institutions oprettelse i sin biografi om Poul Løvenørn. Se endvidere Hans Christian Bjerg (1985), s. 45-62.
52. Admiralitetets indkomne sager 12. september og 8. november 1778.
 53. Admiralitetets indkomne sager 2. april og 9. juli & 13. juli 1779.
 54. Toussaint-Guillaume Picquet de la Motte (1720-1791) var fransk admiral. Hans karriere i den franske orlogsflåde begyndte, da han var 15 år gammel. Siden tjente han i Middelhavet, Østersøen, Vestindien og i det Indiske Ocean. Han var en dygtig taktiker og organisator, hvorfor han bidrog til den franske flådes reorganisering i forbindelse med den Nordamerikanske Frihedskrig. Han fik kommandoen over en eskadre i 1778 og krydsede i de engelske farvande, hvor han opsnappede adskillige af de britiske konvojer. Motte-Picquet deltog i 1779 i kampene om Grenada og Savannah. Efter flere vellykkede aktioner i Caribien vendte han tilbage til de europæiske farvande. Han døde otte år efter den Nordamerikanske Frihedskrigs afslutning.
 55. Admiralitetets indkomne sager 26. december 1779.
 56. Admiralitetets indkomne sager 7. marts 1780.
 57. Admiralitetets indkomne sager 1. april og 28. maj 1780.
 58. Admiralitetets indkomne sager 14. marts og 20. juli 1781.
 59. Admiralitetets kgl. resolutioner 27. september og admiralitetets indkomne sager 22. oktober 1781.
 60. Admiralitetets indkomne sager 27. marts 1782.
 61. Admiralitetets indkomne sager 2. juli 1782 og admiralitetets kgl. resolutioner 17. juli 1782.
 62. Admiralitetets kgl. resolutioner 17. juli 1782.

KANONBÅDSANGREBET UD FOR FALSTERBO DEN 20. OKTOBER 1808

Af orlogshistorikeren Hans Christian Bjerg

Den 20. oktober 2008 var det 200 året for danske kanonbådes angreb på det britiske lineskib HMS AFRICA, der opholdt sig i Øresund for at udføre konvojtjeneste. Denne begivenhed blev den 19. oktober højtideligholdt i et samarbejde mellem Søværnet, Marineforeningen, Marinehjemmeværnsflotille 367 og St. Magleby Kirke. Der blev afholdt gudstjeneste og nedlagt kranse ved mindesmærket for kampen på St. Magleby kirkes kirkegård og ved mindesmærket i Dragør. Ved den efterfølgende sammenkomst i Dragør Sejlklub holdt Hans Christian Bjerg nedestående causeri over begivenheden. Samme dag udsendtes Marineforeningens årsmærke for 2008, der forestiller søofficeren og marinemaleren P. Sindings fremstilling af kampen. Originalen i Søofficers-Foreningen.

Den 20. oktober 1808 – for 200 år siden – skrev en orlogsgast ombord på det britiske lineskib HMS AFRICA, der lå til ankers ud for København, et brev til en ven. Det hedder i indledningen i brevet, at
"Jeg er den almægtige Gud stor tak skyldig for hans uendelige nåde at bevare mit liv i dag, da jeg har gennemlevet en meget hård kamp med de danske kanonbåde. For en uge siden sejlede vi fra Karlskrona i Sverige for at beskytte en konvoj på næsten 200 skibe, som skulle til Malmø. Vor konvoj kom frem til bestemmelsesstedet og kun ét skib blev taget og tre gik på grund. Disse blev brændt af vore folk for ikke at falde i danskerne hænder. AFRICA lå mellem danskerne og konvojen for at dække den og beskytte den. Omkring klokken 1 i dag blev det vindstille. Vi observerede, at de danske kanonbåde roede mod os i et antal af 32. Måske er du ubekendt med forholdene, men jeg skal sige dig, at når et stort skib kommer ud for vindstille, bliver det umuligt at manøvrere, det bliver som en træstamme på vandet, hvilket også blev tilfælde med os. Danskerne udnyttede med deres årer muligheden for at nærme sig vore låringer og stævn, hvor de vidste vi var svagest og herfra forsøgte de at bestryge os. Omkring klokken halv tre kom de indenfor skudhold og vi åbnede en kraftig ild mod dem fra de af vore kanoner, som vi kunne anvende mod dem. De fortsatte fremrykningen og placerede sig ved låringerne og ved stævnen. I vindstille er disse både overlegne lineskibet. Ved hjælp af

årerne kan de frit bevæge sig rundt om skibet, og da de er små som pletter på havet, er det ikke ligetil at få sigte på dem som det er på et stort skib. Så vidt vi kunne skønne var de bemandede med 1.920 mand, 128 kanoner – 32 og 42 pundige. Man må med rette sige, at de udviste stort mod ved at komme os så nær. Vores skud gik hen over dem.”

Dette er en meget præcist og oplysende skildring af det angreb, som en kanonbådsflotille, stationeret i København, ud for Falsterbo foretog mod et britisk linieskib den 20. oktober 1808.

Vi er forsamlet her i dag for at mindes denne kamp, og det er tanken her kort at sætte den ind i et historisk perspektiv.

Efter at vi havde måttet udlevere den sejlene flåde til briterne i 1807, havde de søhæredømmet i vore farvande. Storbritannien sendte derefter store flådestyrker ind i Østersøen. Formålet med denne flådetilstedeværelse var mangeartet. Den britiske flåde skulle kunne kæmpe mod Napoleons nye allierede, Rusland, og støtte dets nye allierede, Sverige-Norge, gennem at holde de danske stræde åbne for passage og samtidig hindrer at Frankrig overførte tropper til Sjælland som optakt til et angreb på Sverige. Endvidere var det også et formål at afbryde forbindelseslinierne mellem Danmark og Norge, der i hvert fald for Norge var livsvigtige. Dertil kom yderligere den meget væsentlige opgave at sørge for at

transporterne med tømmer fra bl.a. Pommern nåede Storbritannien. Den britiske flåde havde nået en størrelse, der gjorde, at det ikke længere var muligt af egen produktion at skaffe tømmer til bygning og vedligeholdelse af skibene. Eksistensen af den britiske sømagt var derfor meget afhængig af transporterne fra Østersøen, der skulle igennem de danske stræder.

Begivenhederne i efteråret 1807 havde ladet linieskibet PRINDS CHRISTIAN FEREDERIK tilbage i Norge, som det eneste større skib, der undgik udlevering. Det blev i foråret 1808 sendt ned til Danmark for at jage evt. britiske skibe væk, der hindrede at Napoleons spanske tropper, der befandt sig i Danmark, blev sendt over til Sjælland og videre til Sverige. Dette foretagende var dømt til at mislykkes. Linieskibet blev observeret og indhentet af britiske linieskibe og tilintetgjort den 22. marts 1808 ud for Sjællands Odde. Det britiske søherredømme i danske farvande synes nu absolut, men i denne trængte situation fandt man i Danmark-Norge et middel, hvormed man kunne bestride det britiske søherredømme. Det fandt man i opbygningen af et kystforsvar i forbindelse med en forceret bygning af en flåde bestående af mindre kanonbåde.

Baggrunden for disse kanonbåde, der var mindre fartøjer forsynet med 1-2 større kanoner f.eks. 18 eller 24 pd., og som både kunne ros frem og anvende sejl, skal søges i overvejelserne i Danmark og Norge om at supplere den sejlbare flåde med et kystforsvar bestående af mindre skanser placeret strategiske steder rund omkring på de danske kyster. Den svensk-russiske krig 1788-90 havde endvidere vist, at det var muligt at bygge kanonbåde, der var anvendelige til nordiske forhold. I Danmark-Norge ønskede man derfor at bygge sådanne kanonbåde, som sammen med de foreslåede skanser kunne udgøre et integreret og mobilt kystforsvar.

Tegninger til de svenske kanonbåde kom man i besiddelse af gennem en afhopper, en svensk marineløjtnant, der slog sig ned i København i slutningen af 1790'erne og som tilbød den danske regering tegningerne. Begivenhederne i 1801 lagde naturligvis beslag på ressourcer og beslutninger og først i 1804 kom man atter i gang med planerne for kystforsvar og kanonbåde. I 1805 blev der gennem sejladsprøver fundet den prototype af kanonbåde, som man ville satse på. Og der blev mellem 1805 og sommeren 1807 bygget 10 af disse kanonbåde, hvoraf nogle i øvrigt gjorde sig gældende under Københavns belejring.

Ved rettidigt omhu besluttede man sig efter flådens ran at bestride det

britiske søherredømme i de danske farvande ved at bygge et stort antal kanonbåde efter den eller rettere de to prototyper, som var blevet udviklet inden briterne kom. Tegningerne lå færdige og blev kopieret og sendt ud i landet, hvor man mange steder uden for København straks gik i gang med at bygge kanonbåde. Der var udviklet to prototyper. Kanonchaluppen, der var 21 m lang havde 38 årer, en armering på 2 24 pd. og krævede en besætning på 79 mand. Kanonjollen var på 12 m, havde 18 årer og en armering på 1 24 pd. På kanonchaluppen var kanonerne anbragt henholdsvis for og agter, i kanonjollen var den ene kanon anbragt agter, hvor en særlig underskibs konstruktion gav båden opdrift til at kunne føre denne forholdsvis store kanon for et lille fartøj.

De første af disse typer blev under de nye planer søsat 5. februar 1808 og i løbet af foråret blev der bygget omkring 100 af disse små fartøjer. Under hele krigen med Storbritannien frem til 1814 blev der således bygget 166 kanonchalupper og 66 kanonjoller. Den nationale stemning var høj og gav sig udtryk i en indestående offervilje i forbindelse med bygningen af denne kanonbådsflåde. Havde man ikke forinden udkastet planer om det mobile kystforsvar og havde udviklede prototyper for kanonbådene, havde dette initiativ næppe kunnet lade sig gøre med så kort varsel.

Kanonbådene var et chancevåben, der skulle anvendes, når de store britiske fregatter og brigger, der eskortere konvojerne gennem de danske farvande, blev udsat for vindstille. Under hele sejskibstiden var denne situation sejskibenes achilleshæl. Sejskibenes kanoner var først og fremmest anbragt på siderne og ikke for og agter. Derved opstod døde vinkler, som skibe, der kunne ros frem, kunne benytte sig af i sådanne situationer.

Samtidig med søsætningen af de første kanonbåde udkom en anvisning på hvorledes den nye taktik, der i virkeligheden var den gamle galej-taktik, skulle anvendes over for de britiske sejskibeskibe. Man havde således både nye søkrigsmidler og en passende søtaktik klar.

Allerede det første år 1808 gav disse bestræbelser resultat. Kanonbådene inddelt i flotiller lå og ventede på at det blev vindstille, »kanonbådsvejr«, og angreb derpå større britiske skibe som bisværme i skibets døde vinkler. Således blev 4. juni den britiske orlogsbrig TICKLER angrebet og erobret. Den 9. juni erobrede på tilsvarende måde TURBULENT og 2. august TIGRESS.

Den 20. oktober 1808 vovede flotillen i København med ialt 25 kanon-

både og bombardementsfartøjer at angribe linieskibet AFRICA på ikke mindre end 64 kanoner hvad der må siges at være overmåde dristigt og derfor står som et højdepunkt for den søguerilla, der af disse kanonbåde 1808-13 blev ført i danske farvande.

Angrebet på AFRICA er blevet ganske godt beskrevet i indladningen gennem brevet fra den britiske orlogsgast. Resultatet blev ganske vist ikke en erobring, selv om det under meget gunstige forhold kunne have været tilfældet. Trods alt var det en meget stor mundfuld, som man fra dansk side havde givet sig i kast med. Det britiske linieskibs agterspejl fik over 70 træffere og hang i laser, og skibet måtte gennem 3 måneder repareres i Karlskrona inden det kunne sejle hjem. Der var huller så store, at en mand kunne kravle igennem dem.

Det er ikke blevet belyst, hvor meget disse guerillaangreb betød for de britiske transportere, men de må have bundet uforholdsmæssigt store styrke, som briterne under de herskende krige godt kunne have anvendt andre steder. Den psykologiske effekt på dansk side var utvivlsomt stor. Og de unge løjtnanter, der var chefer om bord på kanonchalupper og kanonjoller med deres mandskaber følte at de svarede igen efter den ydmygelse den sejlene dansk-norske flådes udlevering havde været. Der var derfor mening i, at J.C.Krieger, der havde ledet angrebet den 20. oktober, lod indhugge i mindestenen over de 25 faldne:

»Atter vidnede det at kun svig og rov, ikke ærlig dyst, kunde vriste flåden af tvillingerigernes sejrsvante hænder«

Teksten på mindemærket i St. Magleby kirkegård:

I blodig Kamp for den Retfærdige Sag faldt 25 af Danmarks Sønner Paa Roflotillen under Falsterbo Den 20.de October 1808. Atter vidnede det At kun Svig og Rov, Ikke ærlig Dyst, Kunde vriste Flaaden af Tvillingerigets Seiervante Hænder.

Disse Kjække hæderfulde Krigere Sattes Dette Minde Som Et Beviis paa uskrömtet Agtelse af Deres Medstrider og Chef, J. C. Krieger

MEDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

FORMANDENS ÅRSBERETNING FOR DET 224. FORSAMLINGSÅR

Mødeaktiviteter

Der har i det 224. forsamlingsår været afholdt i alt seks møder, alle i København. Efterårets absolut største begivenhed var gennemførelsen af Galathea-symposiet, der ud over spændende foredragsholdere fra ekspeditionen, havde deltagelse af såvel Kongehuset som Regeringen. Galathea-middagen, der var inspireret af de områder på kloden som Inspektionsskibet VÆDDEREN havde besøgt, bestod bl.a. braiseret sæl hvortil der serveredes grønlandsk øl brygget på inlandsis, stegt kænguru og en sydafrikansk inspireret dessert. Middagen dannede samtidig rammen om overdragelsen af Selskabets protektion. Siden Selskabets 200 års jubilæum i 1984 har vi haft den ære, at være under protektion af H.K.H. Prinsgemalen. I anledning af Galathea-symposiet overførtes protektionen til H.K.H. Kronprinsen, der ligeledes deltog i middagen den 15. november 2007.

De øvrige møder i den 224. forsamlingsår gav medlemmerne førstehåndsberetninger fra hjemlige minerydningsoperationer ved Skallingen over maritim såvel som landbaseret deltagelse i Irak i specialstyrkeoperationer i Afghanistan.

Emnerne for de afholdte møder i det 224. forsamlingsår omfattede:

- GALATHEA 3 symposium.
v. Professor Ph.d. Katherine Richardson Christensen: Kulstofcyklussen til havs langs Galathea-ekspeditionens rute.
& Lektor Ph.d. Arne Redsted Rasmussen: Indsamling af giftige havslanger.
- »Sømand i Bagdad« - en dansk søofficers oplevelser som rådgiver i Irak.
v. Kommandørkaptajn Allan Damm
- Krige og konflikter i det 21. århundrede.
v. Seniorrådgiver Viggo Lemche

- Specialstyrkeoperationer i Afghanistan og fremtidige maritime SOF OPS.
KL Mikkel Fivert Andersen & PL Thomas Letholm, Frømandskorpset
- Minerydningen ved Skallingen.
v. PL Bo Snestrup, Minørtjenesten
- Erfaringer fra TF 158, Den Arabiske Golf.
v. KL Jakob Rousøe, udstationeret v. UK MARFOR

Det gennemsnitlige antal deltagere til møderne har været ca. 25, hvilket betegnes som meget tilfredsstillende.

Andre arrangementer

I anledning af markeringen af 200-årsdagen for Slaget ved Sjællands Odde havde søværnets våbenkursus (VBK) i samarbejde med Søe-Lieutenant-Selskabet og Odden Kirke tilrettelagt et særligt program, der nød stor bevågenhed fra såvel lokalområdet som den landsdækkende presse. H. M. Dronningen og H.K.H. Prinsgemalen ankom påskelørdag med helikopter fra Århus til et solbeskinnet og snedækket landskab. Regentparret deltog ved gudstjenesten, kransenedlæggelsen ved Peter Willemoes' mindesmærke og den efterfølgende frokost på VBK. Ved den sidstnævnte begivenhed afslørede H. K.H. Prinsgemalen en af Søe-Lieutenant-Selskabet udarbejdet mindeplade, der efterfølgende er blevet ophængt i Odden Kirkes våbenhus.

I anledning af 200-årsdagen udarbejdede redaktører for Tidsskrift for Søvæsen, Hans Christian Bjerg en folder, som i hovedtræk beskriver begivenhederne omkring den 22. marts 1808. Folderen er tilgængelig for de besøgende i Odden Kirke.

I forbindelse med højtideligholdelsen af Slaget på Rheden den 2. april, deltog næstformanden i kransenedlæggelsen ved mindesmærket på Holmens kirkegård sammen med sekretæren, en repræsentant fra Marineforeningen, og Søværnet, repræsenteret ved Chefen for Marinestation København. Efterfølgende nedlagdes en krans ved Olfert Fischers gravmonument ved den Tysk Reformerte Kirke i Gothersgade i København. Til stede ved den lejlighed var foruden næstformanden og sekretæren repræsentanter for kirke og menighed samt en fjern slægtning til Olfert Fischer.

Den 27. juni deltog bestyrelsesmedlem, KL Jens Peter Holst Andersen ved udnævnelsen af kaptajnløjtnanter ved SOS. Søe-Lieutenant-Selskabets H. C. Sneedorff-pris, der efter indstilling fra bedømmelsesudvalget,

gives til en af de bedst bedømte hovedopgaver på VUT I/L gik i år til KL Pierre Fyrstenberg Bork, som belønnes med kr. 2.000,- Opgaven vil blive bragt i Tidsskrift for Søværnen i den kommende tid.

Den 1. juli foretog næstformanden og sekretæren kransnedlæggelsen foran Niels Juel statuen.

Den 3. juli afholdtes det traditionelle introduktionsarrangement i Søofficers-Foreningens (SOF) lokaler for afgangsklassen ved SOS. I lighed med tidligere år gennemførtes mødet i fællesskab med SOF. Arrangementet afstedkom 19 indmeldelser i Søe-Lieutenant-Selskabet.

Den 4. juli deltog næstformanden ved udnævnelsen af afgangsklasserne fra SOS. Ved denne lejlighed uddeltes Søe-Lieutenant-Selskabets Hæderslegat. Modtageren af legatet var PL Dennis Virkelyst, som belønnes med to års gratis medlemskab af selskabet samt "en ekstra dagsration rom".

Driften af selskabet

Selskabets drift fortsætter generelt sin stabile kurs. Forsamlingsåret har været kendetegnet ved et højt aktivitetsniveau, der har afstedkommet nogle øgede udgifter. Bestyrelsen har fundet det væsentligt, at skabe opmærksomhed om selskabets aktiviteter i forbindelse med såvel Galathea ekspeditionen som i forbindelse med markeringen af 200-årsdagen for Slaget ved Sjællands Odde og Willemoes' død. Med tiden er ønsket at gøre selskabet så økonomisk solidt, at det helt kan klare sig uden ekstern støtte som eksempelvis portostøtte, en støtte som selskabet fortsat modtager fra staten efter årlig ansøgning. I indeværende år har Selskabet modtaget godt kr. 19.800,- i støtte. Der foreligger endnu ikke tilsagn om støtte for det kommende år, men bestyrelsen er dog af den opfattelse, at der vil blive ydet støtte med et beløb af tilsvarende størrelse næste år.

Sekretæren har i det forgangne forsamlingsår været til møde i Civilstyrelsen, for at fastlægge regnskab kravene for de af Søe-Lieutenant-Selskabet bestyrede fonde. Af mødet fremgik det, at kun tre af selskabets fonde er registreret, og således regnskabspligtige i henhold til fondsløven. Bestyrelsen agter dog at fortsætte varetagelsen af alle fondene i ånden af den fundats, der foreligger for den enkelte fond.

Arbejdet med at justere selskabets vedtægter forløber planmæssigt. Forslag til ændring af selskabets vedtægter for så vidt angår kontingentfrihed, blev udarbejdet at et udvalg bestående af KA Arvid Sørensen, KD

Jens Asbjørn Birch og KK Jørn Hansen. Forslaget, der vil give bestyrelsen mulighed for at styrke selskabets økonomi, nød fremme hos Det Stående Udvalg, og er således klar til urafstemning blandt medlemmerne jf. selskabets vedtægter. Det er hensigten at gennemføre urafstemningen sideløbende med SOF, der sideløbende arbejder på at gennemføre et lignende ændringsforslag. Frankerede stemmesedler vil blive trykt i Tidsskriftet i løbet af vinteren, således at afstemningen kan gennemføres i løbet af det kommende forsamlingsår. Det vil også være muligt at afgive sin stemme på e-mail til sekretariatet. De nærmere omstændigheder omkring vedtægtsændringen fremgår af Selskabets hjemmeside.

Det er ambitionen at opgradere de faciliteter selskabet råder over til afholdelse af møder, så også fremtidige foredrag kan understøttes af professionelt og tidssvarende udstyr. Bestyrelsen har dog valgt at udskyde nye investeringer henset til det samlede økonomiske råderum. Samarbejde med SOF om forbedring af forholdene fortsætter uændret.

Webmaster - og annonckeordinator-funktionen er fortsat indlagt under sekretærens arbejdsområde.

Tidsskriftet bestyres fortsat meget tilfredsstillende af overarkivar Hans Christian Bjerg. Bestyrelsen og redaktionen gør sit yderste for at udgive et tidsskrift, der beskriver aktuelle og interessante maritime emner, men samtidigt bibringer læseren historisk og teoretisk viden. For til stadighed at sikre et varieret indhold, opfordres medlemmerne til at indsende artikler til redaktionen. Det vil i den forbindelse være interessant om medlemmer tjenestegørende i udlandet kunne bidrage med stof til Tidsskrift for Søværnen.

Indeks over Tidsskrift for Søværnen, der udgives hvert 25. år, er gennem de sidste år blevet udarbejdet af tidl. formand OK Niels Mathiesen og redaktøren for tidsskriftet. Arbejdet er nu afsluttet og indekset er med støtte fra 2. Eskadre blevet trykt i et begrænset oplag. Indekset, der omfatter perioden 1979-2003, vil kunne afhentes i forbindelse med de ordinære mødeaftener i selskabets lokaler. Medlemmer der ikke har mulighed for at møde frem kan, mod henvendelse til sekretæren, få indekset fremsendt. Det er hensigten, at Indekset vil blive lagt ud på Selskabets hjemmeside i løbet af vinteren.

Det er lykkedes bestyrelsen at få indhentet en digital version af indeks til Tidsskrift for Søværnen for perioden 1929-1953. Den digitale version, der er udarbejdet af Søren Nørby, vil ligeledes være at finde på Selskabets hjemmeside i løbet af vinteren.

Selskabets økonomi

Regnskabet for det 224. forsamlingsår bærer præg af øgede udgifter og en uventet nedgang i kontingentindtægter, idet det er blevet konstateret, at et betragteligt antal medlemmer har meldt sig ud af HOD, hvilket har resulteret i manglende kontingentoverførsler.

De ekstraordinære begivenheder, som bestyrelse valgt at lade selskabet deltage i, eksempelvis, fejringen af Galathea 3 ekspeditionen og markeringen af Slaget ved Sjællands Odde, har begge været væsentlige begivenheder, hvor Søe-Lieutenant-Selskabet har kunnet markere sig positivt. Bestyrelsen har valgt at lade relevante fonde, som selskabet råder over, dække udgifterne til disse to arrangementer, idet begge falder inden for de respektive fondenes formål. Udgiften til trykning og fremsendelse af Tidsskrift for Søværnen er steget markant gennem den seneste tid, hvilket fremgår af driftsregnskabet. Sidst men ikke mindst har Selskabet som nævnt oplevet en uventet tilbagegang i antallet af betalende medlemmer, hvilket er en følge af den usædvanligt store afgang officerskorpset har oplevet de sidste år. Dette har medført, at den hidtidige kontingentindbetaling via HOD er ophørt uden meddelelse til sekretariatet. Bestyrelsen agter, umiddelbart efter § 32 mødet, at fremsende efterkrav til berørte medlemmer, da den manglende indbetaling har stor indvirkning på årets regnskabsresultat. Selskabet kommer således ud af forsamlingsåret med et underskud på kr. 54.857,- hvoraf langt størsteparten som sagt kan henføres til manglende kontingentindbetalinger.

Som tidligere nævnt arbejder bestyrelsen på at justere vedtægterne, således at bestyrelsen fremadrettet får mulighed for at justere medlemskontingentet for de medlemmer der hidtil har været kontingentfri, jf. selskabets Love § 4. Indledningsvis er det tanken, at disse medlemmers kontingent skal udgøre de faktiske omkostninger til trykning og forsendelse af Tidsskrift for Søværnen. Vi håber på at møde forståelse fra selskabets ældste medlemmer, idet dette nødvendige skridt vil være med til at sikre en fortsat sund udvikling af vores Selskab. Der er derudover igangsat en minutøs gennemgang og sortering i listen over modtagere af tidsskriftet, således at udgifterne til fremsendelse minimeres mest muligt. Som en del af bestræbelserne på at få økonomien på rette spor, vil bestyrelsen i den kommende tid også overveje andre muligheder for at reducere udgifterne.

Den årlige renteindtægt på fondsbeholdninger udgør kr. 23.967,-. Hovedstolen på selskabets fonde er ved udgangen af det 224. forsamlingsår på kr. 624.600,-. Selskabets likviditet er således ikke truet. Besty-

relsen agter at fortsætte bestræbelserne i at øge hovedstolen på selskabets fonde for på sigt at opnå økonomisk uafhængighed. I den forbindelse skal det understreges, at denne bestræbelse naturligvis ikke bliver på bekostning af selskabets aktiviteter.

De kommende år vil i lighed med det forgangne byder på en række ekstraordinære aktiviteter, som må formodes i nogen grad at medføre øgede omkostninger for Selskabet.

Planlægningen af Søe-Lieutenant-Selskabets 225 års jubilæum i 2009 samt markeringen af søværnets 500 års jubilæum i 2010, står således for døren. Det er bestyrelsen hensigt at lægge de fleste kræfter i et bidrag til fejringen af søværnets 500 års jubilæum. Selskabets agter dog at markere vores eget jubilæum, der finder sted i september, på passende vis. Nærmere oplysninger omkring dette vil tilgå medlemmerne gennem tidsskriftet og selskabets hjemmeside.

Antallet af annoncer i Tidsskrift for Søvæsen er af væsentlig betydning for tidsskriftets samlede økonomiske fundament. Bestyrelsen bestræber sig på løbende, at bevare annonceindtægterne på nuværende niveau, og om muligt øge dem, for derved at skabe mulighed for at fortsætte den positive udvikling af tidsskriftet. Godt halvdelen af medlemskontingentet, der er uændret gennem mange år, anvendes som tilskud til udgivelse af tidsskriftet. Den resterende del dækker driften af selskabet og dets mange aktiviteter.

Bestyrelsen har besluttet at fastholde kostprisen på kr. 100,- ved foredragene. Selskabet byder på en forfriskning efter møderne, samt afholder omkostninger til serveringen, således at den hidtidige høje standard for gennemførelsen af mødeaftnerne kan bibeholdes.

Af- og tilgang af medlemmer

I det forgangne år er flg. medlemmer afgang ved døden:

OK Ulrik Schmidt

OK Niels Jacob Bjørnsen

OK Johnny Lindberg Mikkelsen

OK P.E. Mosbeck

KD Wilhelm Winther Christensen

KA Ole Brinck-Lund

FA Palle Cortes

Æret været deres minde.

19 officerer har meldt sig ind i Selskabet i det forgangne år. Opgørelsen af antal medlemmer ved afslutningen af det 224. forsamlingsår er behæftet med en vis usikkerhed i år, idet et stort antal medlemmer som tidligere nævnt har ophørt indbetaling af kontingent, uden at meddele dette til sekretariatet, endsige opsagt deres medlemskab, hvilket naturligvis kræver en skriftlig henvendelse.

Bestyrelsens sammensætning

Der er i det forgangne forsamlingsår tilgået ny suppleant i bestyrelsens, der efter § 32 mødet derfor består af:

Formand: Kaptajnløjtnant Michael Gerhard Landmark
Næstformand: Kaptajnløjtnant Christian Greulich Meinertz
Regnskabsfører: Premierløjtnant Henrik Schjoldager
Bestyrelsesmedlem: Kaptajnløjtnant Jens Peter Holst Andersen
Bestyrelsesmedlem: Premierløjtnant Andreas Thye (nyvalg)

De forskellige udvalg tilknyttet selskabet vil i det 225. forsamlingsår bestå af:

Det stående udvalg:

AD T. S. Jørgensen
KA L. Kragelund

Voldgiftsrådet:

SLS siddende formand
KD L. R. Christophersen
KK J. C. Hansen

Revisorer:

KK S. Kastberg
OK P. Christensen

Redaktionsudvalg:

FA T. Ø. Jørgensen
KK G. Lang
KK T. Mikkelsen

Bedømmelsesudvalget:

KA N. Mejdal
KD B. Fabricius
KD O. B. Andersen

Møderne i det kommende forsamlingsår

Den resterende møderække for efteråret 2008 ser således ud:

- Fra varm til kold krig,
Hovedtræk i den sikkerheds- og forsvarspolitiske udvikling efter 1989.
v. Professor Bertil Heurlin
- Fremtidens danske forsvar,
Muligheder og vilkår, med særligt henblik på søværnets rolle.
v. Mikkel Vedby Rasmussen
- Fremtidens danske forsvar,
Fokus på søværnet, herunder anvendelsen af Absalon-kl og patruljefregatterne
v. Admiral Tim Sloth Jørgensen

Jeg vil afslutningsvis takke alle, som i det 224. forsamlingsår har støttet selskabet. I særdeleshed til det særlige udvalg bestående af KA Arvid Sørensen, KD Jens Asbjørn Birch og KK Jørn Hansen, der helt ekstraordinært har udarbejdet forslag til ændring af selskabet vedtægter. En stor tak skal rettes til selskabets øvrige udvalgsmedlemmer for arbejdet i året der gik, ikke mindst bedømmelses-udvalget for det veludførte arbejde i forbindelse med bedømmelse af hovedopgaver forud for uddeling af H.C. Sneedorff-prisen på SOS.

*Michael G. Landmark
kaptajnløjtnant
Formand*

MARITIM DEBAT

OM IGEN...

- en kommentar til planerne om sammenlægning af Forsvarets Biblioteker

Af fhv. flotilleadmiral Niels C. Borck

Som mangeårig og tilfreds bruger af Marinens Bibliotek har jeg med interesse og ikke uden betydelig forundring fulgt bestræbelserne på at sammenlægge de tre værn biblioteker. I en tid med store og komplicerede udfordringer for Dansk Forsvar, forekommer det besynderligt, at der er ressourcer til at beskæftige sig med den slags opgaver. Især fordi den aktuelle ordning med de tre værn biblioteker fungerer glimrende og ikke udgør nogen kritisk faktor overhovedet. Og i en tid, hvor betydelige funktioner i forsvaret sammenlægges i værnssfælles strukturer, er der god grund til at spørge, hvad der går tabt ved at udviske de tre værn identiteter. Nu bør ingen tage mit indlæg til indtægt for det synspunkt, at værnssfælles arrangementer per definition er dårlige, men det er bestemt ikke en patentløsning på alle opgaver.

Organisatorisk er forsvarets tre biblioteker – Det Kongelige Garnisonsbibliotek (KGB), Flyvevåbnets Bibliotek (FLB) og Marinens Bibliotek (MAB) primo 2009 underlagt Forsvarsakademiets Informationssektion (FAKIS). Situationen er den, at Forsvarsakademiet i snart 3 år har arbejdet med planer for en sammenlægning af de tre værnssbiblioteker. Dette arbejde, der efter det for mig oplyste er foregået uden en forsvarlig inddragelse af MAB og FLB, er nu resulteret i en plan, hvor de tre biblioteker foreslås samlet i KGBs lokaler på Kastellet. Der er således tale om en organisatorisk og samlingsmæssig sammenlægning – eller i realiteten som det fremgår nedenfor: FLB og MAB underlægges KGB.

Fra ledelsen af FLB og MAB har der lydt kraftige og vedvarende indsigelser mod denne plan. Protesterne lyder, fordi planen ikke tager højde for realiteterne ved FLB og MAB og slet ikke reflekterer over værdien i at råde over tre biblioteker – et for hvert værn. Om et fælles bibliotek kan være en fordel synes ikke at være analyseret og argumenteret til-

strækkeligt, og planerne forekommer at hvile på et fagligt usikkert grundlag og forudbestemte resultater.

Lad mig nævne et par eksempler. Planen er udarbejdet af FAKIS bibliotekskonsulent, der øjensynligt har arbejdet uden på noget tidspunkt seriøst at have inddraget de ansatte på hverken FLB eller MAB (om de ansatte på KGB har været involveret vides ikke). En sådan metode forekommer ikke forsvarlig og er besynderlig i dagens forsvar, hvor ledelsen netop tilstræber at inddrage alle faglige kompetencer så tidligt som muligt i en beslutningsproces. I de to år, hvor konsulenten har været ansat på FAKIS, har pågældende medarbejder således kun besøgt MAB 2 gange – og begge gange efter indbydelse. Det er mit synspunkt, at planen ikke i tilstrækkeligt omfang tager højde for de faktiske forhold og opgaver for FLB og MAB.

Det er endvidere min opfattelse, at personalet på Marinens Biblioteks gennem de sidste par år har arbejdet under utilfredsstillende og til tider psykisk belastende forhold som følge af en u hensigtsmæssig proces, der sigter mod den beskrevne sammenlægning af værnenes biblioteker. Når det er sagt skal det også anføres, at det fremgår af mine samtaler med personalet, at man ikke er modstandere af en flytning af MAB til en samlokering med de to andre værnsbiblioteker, men at det skal ske under forudsætning af, at der skaffes fysiske rammer, så der bliver plads til samlingerne og til personalet. Målet må være at undgå forringelser og skabe forbedringer. Det vil den aktuelle plan ikke sikre. Derfor er den uforsvarlig og uklog.

Lad os se lidt nærmere på konsekvenserne af denne besynderlige proces: Det er hensigten ikke at medtage alle MABs håndbøger m.v. i det nye bibliotek. De skal i stedet på magasin/fjernlager. Dette vil nærmest umuliggøre en opretholdelse af de "services", som MAB p.t. tilbyder kadetter, forskere og andre besøgende og som brugerne af biblioteket er yderst tilfredse med. Samtidig skal MABs unikke historiske fotoarkiv, der tæller ca. 100.000 fotografier og som danner grundlaget for et ambitiøst skanningsprojekt, som blev søsat i 2005, deponeres på fjernlager og skanningsprojektet indstilles.

Det største problem er derfor planen om at integrere bibliotekerne indenfor KGB's nuværende mure, hvor der kun vil blive plads til en lille del af MAB's udlånsbogmasse, håndbøger og læsesalsbøger, men ikke til resten og heller ikke til specialsamlinger som bokssamlingen, fotosamlingen, filmsamlingen og artikelsamlingen. Herudover må det forudses, at fotostation-projektet ("Det digitale fotoarkiv", med indtil videre mere

end 22.000 in-scannede billeder) vil blive indstillet. Desuden vil der formentlig blive reduceret i omfanget af det fagligt højt kvalificerede personale, som allerede i dag føles for snævert dimensioneret i forhold til de nuværende arbejdsopgaver. Opgaverne omfatter blandt andet accessionen af nye bøger, pleje af samlingerne, at betjene lånere med meget forskellige ønsker og forudsætninger samt at besvare de dagligt indkomne faglige forespørgsler. Hertil kommer bibliotekets omfattende støtte til forskere på alle niveauer. Jeg har selv trukket på MABs betydelige ekspertise i forbindelse med et projekt, jeg afsluttede sidste år. Spørgsmålet er nu, om en sammenlægning af værmenes biblioteker kan sikre, at tilsvarende faglig støtte kan ydes i fremtiden. Mit bud er, at det ikke er tilfældet. Det skal her tilføjes, at MAB varetager en stor del af Marinens traditionspleje.

Rent praktisk er det sådan, at KGB bygning på Kastellet allerede nu er næsten fuldt optaget af KGB samlinger. Derfor er det meget begrænset, hvad MAB & FLB får mulighed for at få med af bøger. Konsulentens plan lægger op til, at MAB kun skal have 7000 ud af bibliotekets 45.000 bøger opstillet i bygningen på Kastellet. Resten af samlingen – over 80% - skal på fjernlager - og hvem kommer der og hvad koster det at servicere brugerne via et fjernlager og er det effektivt? Set i min optik synes der at være tale om en næsten Stalinistisk proces, hvor to velfungerende biblioteker underlægges et tredje og ikke - som det burde være - en faglig forsvarlig sammenlægning. Og taberne er talrige.

Som det ser ud nu for mig, og selv om KGB må skære i samlingen, forbliver hovedparten af KGBs bøger mv. i de åbne samlinger. De skal øjensynligt ikke på depot. Derudover indeholder planen en række forringelser af det fysiske arbejdsmiljø m.v. for de ansatte ved bibliotekerne, der i det "nye" bibliotek skal placeres i faciliteter, som er markant dårligere end de nuværende arbejdssteder. Til dette skal lægges den konstante usikkerhed, der har været om medarbejdernes ansættelsessituation i snart 3 år.

Det fremgår af oplysninger, som denne artikels forfatter har kendskab til, at Chefen for Forsvarsakademiets Informationssektion af uransagelige årsager har været meget modvillig til at inddrage de ansatte ved FLB & MAB i processen. Denne chef har trods gentagne henvendelser fra MAB øjensynligt ignoreret et ønske om et fælles personale-møde, hvor fremtiden kunne drøftes.

Som konsekvens af planernes indhold og de faglige svagheder, der præger arbejdet, har både CH MAB og CH FLB indgivet skriftlig dis-

sens til rapporten. Dette har dog ikke medført nogen reaktion fra Forsvarsakademiet. Der er derfor tvivl om hvorvidt dissensen er blevet / vil blive videreformidlet til Forsvarskommandoen, der skal træffe den endelige beslutning om en evt. sammenlægning.

Som en pinlig fryns på dette triste eksempel på analytisk inkompetence, forlyder det, at konsulenten, der har lavet planen, er kandidat til stillingen som kommende chef for Forsvarets Bibliotek. Undskyld, den går da vist ikke i dagens Danmark – derfor må det være et forkert forlydende, som læseren da også bedes se bort fra. Derimod skulle det være ganske vist, at konsulenten af Forsvarsakademiet er blevet bedt om at skrive Akademiets samlede indstilling til FKO. Årsagen er, efter de foreliggende oplysninger, at Akademiet ikke selv har ressourcer til denne opgave.

Processen, der har ført frem til det foreliggende forslag om biblioteksreformationen i Forsvaret, har – set med forfatterens øjne – været meget atypisk for det der kan karakteriseres som normal, saglig sagsbehandling i Forsvaret. To af de ledende parametre synes at have været, at Chefen for Forsvarsakademiet ved sin tiltrædelse havde den grundholdning, at bibliotekerne burde have været sammenlagt for længst, samt at Chefen for Forsvarsakademiets Informationssektion ønsker sammenlægningen gennemført for enhver pris, inden pågældende oberstløjtnant går på pension. Dette har medført, at man i processen har snittet alle de hjørner, som har kunnet snittes, og alle sten på vejen enten er blevet sparket væk eller gravet ned.

Faktuelt kendetegnes sagsgangen af følgende observationer, jeg har fra sædvanligvis pålidelig kilde:

- Færrest muligt er blevet inddraget i arbejdsgrupperarbejder og høringer.
- Møderækker er blevet gjort så korte som muligt – helt ned til ét møde.
- Referater til vedtagelse og diskussion er blevet udsendt, så mødedeltagere ikke kunne nå at læse dem, eller er sendt i høring, uden at alle høringsparter fik alle bilag.
- Referater har indeholdt behandling af emner, som ikke havde været behandlet på mødet, samt konklusioner, som ikke blev truffet på mødet.
- Referater har manglet beslutninger, der blev truffet på mødet.
- Grundlæggende stabsarbejder, omfattende belysning af flere løsningsmuligheder, er ikke blevet gennemført af Forsvarsakade-

miets Informationssektion, ligesom tilbundsgående økonomiske og arealmæssige beregninger samt arbejdssikkerhedsmæssige undersøgelser heller ikke er foretaget.

Værnsbibliotekerne er arbitrært foreslået reduceret fra at være klassificeret som tre forskningsbiblioteker i det offentlige bibliotekssystem til at være et betjeningssted, der skal servicere de tre officersskoler. Sekundært kan dette betjeningssted så betjene forskere og andre civile lånere i den udstrækning, det vil blive muligt indenfor de nye, snævre rammer.

Kort sagt: Det er en "ommer"!

BOGANMELDELSER

DANSKE TORPEDOER 1868 - 2008

Kaj Toft Madsen

Forsvarshistoriske Skrifter nr. 7

Statens Forsvarshistoriske Museum 2008

ISBN: 978 - 87 - 89022 - 58 - 0

Indbundet, 132 s., rigt illustreret med sort/hvide billeder, skitser og tegninger – indholdsfortegnelse, udvalgt litteratur og bilag med fortegnelse over Søværnets torpedoer.

Kaj Toft Madsen (f. 1944) vil være de fleste af dette tidsskrifts læsere særdeles bekendt. I 2004 blev han som kommandørkaptajn pensioneret efter mere end 42 års alsidig tjeneste. Han har været chef for seks undervandsbåde og tre overfladeskibe, chef for Søværnets Taktikkursus, Søværnets Sergent- og Reserveofficersskole og 5. Eskadre, der bestod af de danske undervandsbåde og Søværnets Frømandskorps. Med en varieret tjeneste især inden for de torpedobærende enheder har forfatteren en særlig god og kvalificeret baggrund for at skrive netop denne bog.

Hovedstrukturen i bogen er kronologisk, idet der i en række veldokumenterede kapitler redegøres for torpedovåbnets udvikling i Søværnet såvel som i andre marinere. I bogens første kapitler beskrives torpedovåbnets spæde begyndelse fra stangtorpedo og slæbetorpedo frem til den selvbevægende torpedo. Danmark fik leveret sin første torpedo i 1875, og allerede i 1878 blev panserskibet HELGOLAND udrustet med *Whitehead*-torpedoer. Der berettes udførligt om det nye våbensystems hoveddata, de indledende prøveskydninger i Præstø Fjord og etablering af en torpedostation i Bramsnæsvig i 1880'erne. I følgende kapitler gennemgås det nye våben, såvel danskproducerede som indkøbte torpedoer. Omkring år 1900 havde torpedoen en ladningsvægt på op til 90 kg, en maksimal rækkevidde på ca. 1.000 m og en fart på op til 27 knob. Det er omkring dette tidspunkt, at retningsstabiliteten forbedres med et gyroskop – den såkaldte sidestyre. I torpedovåbnets første år eksperimenterede den danske marine med mange typer torpedoer, dels importerede og dels fremstillet ved Søminekorpsets værksteder i København. Også torpedoens diameter varierede, men fra 1901 og frem til omkring 1950 var 45 cm søværnets standardtype. Forfatteren tegner et overbevisende bil-

lede af våbensystemets videre udvikling, herunder om fremdrivningsmaskineriet, og der suppleres med taktiske overvejelser om og erfaringer med torpedoens betydning for søkrigsførelsen. Også anvendelse af Søværnets luftfartøjer til kast af torpedoer i mellemkrigsårene gennemgås. Denne fremgangsmåde var ikke helt problemfri på grund af den kraftige påvirkning på torpedoen ved anslag mod vandoverfladen, og forskellige modifikationer på den luftbårne torpedo var nødvendig. Det lykkedes sidst i 30'erne at finde en tilfredsstillende løsning, men da var bevillingerne til bygning af flere luftfartøjer ikke længere til rådighed.

Efter 2. verdenskrig forlod man den hidtidige standardtorpedo på 45 cm og koncentrerede sig om en 53,3 cm varmlufttorpedo, nemlig den tyske G7a, der i den danske udgave blev benævnt T1. Denne torpedo havde en samlet vægt på godt 1½ ton, en maksimal rækkevidde på 12.000 m og en maksimal fart på 44 knob. Den øgede rækkevidde nødvendiggjorde aktivering af torpedostationen ved Kongsøre, en udvikling, der allerede var forudset før 2. verdenskrig, men som først iværksattes i 1947. Torpedostationen virkede helt frem til 1991. Den danske marine lejede kort tid efter krigen 3 engelske ubåde, der var udrustet med Mk. 8 torpedoer, som herefter og indtil slutningen af 50'erne indgik i arsenalet med 53,3 cm torpedoer.

K. T. Madsen opruller et brændende operativt krav om at forøge skudafstanden for torpedobærende fartøjer og mulighed for styring af torpedoen efter skud, hvilket ledte til udvikling af trådstyrede torpedoer. Det i Sverige udtænkte system inspirerede overvejelserne i Danmark. T1 modificeredes ved indbygning af en trådspole og installation af en ny sidestyre. Denne torpedo fik betegnelsen T1T, der i ca. 20 år var søværnets standard torpedo. T1T havde dog begrænsninger med hensyn til rækkevidde og fart, hvilket i 1971 gav anledning til anskaffelse af den svenske torpedo TP61, der i Danmark fik betegnelsen TP612, og som anvendte brintoverilte som fremdrivningsmiddel. En videreudvikling af denne torpedo til den målsøgende variant TP613 gav mulighed for indstilling af torpedodistancen til 20 og 30 km, og en ny elektronikenhed gjorde det muligt at regulere torpedoens fart og dybde efter skud.

Patruljefartøjerne af FLYVEFISKEN-klassen (STANFLEX 300) blev også udrustet med torpedorør, men efter udfasning af WILLEMOES-klassen som en politisk konsekvens af den kolde krigs ophør og reduktionen af truslen i Østersøen, bortfaldt torpedoarmeringen i overfladefartøjer. Sammen med udfasning af ubådene forsvandt søværnets sidste 53,3 cm torpedo.

I et af de afsluttende kapitler sættes et foreløbigt punktum for torpedo-våbnets udvikling i Danmark, idet der i 1991 blev indgået aftale om levering af en letvægtstorpedo med betegnelsen MU90/Impact med elektrisk fremdrivningsmaskineri. Denne torpedo med en diameter på 323,7 mm er anskaffet til anti-ubådsoperationer og kan anvendes fra FLYVEFISKEN-klassen, ABSALON-klassen og desuden fra de patruljeskibe, som er under bygning.

Afslutningsvis konkluderer forfatteren, at det danske søværn gennem hele våbensystemets udvikling formåede at holde sig ajour med den teknologiske udvikling. K. T. Madsen krediterer dygtige chefer, ingeniører, civile medarbejdere og personel i søværnets torpedokorps for, at det danske torpedovåben stedse har været på højde med udviklingen i udlandet.

Det kan måske undre, at depotskibet HJÆLPEREN, der indgik i flådens tal i perioden 1953 - 1974, ikke har fået en større omtale endsige et billede, idet dette skib i nyere tid og uden sammenligning har håndteret det største antal torpedoer under øvelsesskydninger. Op til 30 torpedoer på en god dag var ikke usædvanligt. Torpedobådseskadrens årlige konkurrenceskydninger med torpedoer er ikke nævnt. Det er denne anmelders vurdering, at konkurrenceskydningerne havde stor betydning for mobilisering af alle ressourcer i en lang periode i og uden for eskadren for at perfektionere hovedvåbensystemet – alt med henblik på at opnå højest tænkeligt beredskab og størst mulig kampeffektivitet. Forfatteren har ikke fundet anledning til at nævne den drivende kraft bag udvikling af det trådstyrede system i 1960'erne, nemlig ingeniør H. L. Q. Jakobsen, normalt omtalt som "Q" med tydelig reference til James Bond-filmene. Billedteksten pag. 90 anfører, at der fra en torpedobåd af GLENTEN-klassen affyres en T1ØT i 1954. Det må være en lapsus, idet den trådstyrede version af T1Ø næppe havde set dagens lys på det tidspunkt.

Der er tale om en meget velskrevet bog med en stor detailrigdom, omfattende kildehenvisninger og fremragende billeddokumentation. Der redegøres med stor klarhed for alle væsentlige detaljer i torpedovåbnets interessante udvikling. Bogen kan varmt anbefales til alle med interesse for et meget vigtigt våbensystem i den danske flåde.

1818

NEKROLOGER

OLE BRINCK-LUND

(1565). Kontreadmiral Ole Brinck-Lund afgik ved døden den 23. september 2008 nogle måneder før sin 90 års fødselsdag. Han kom i Søværnet i 1938 og nåede som søløjtnant at gøre tjeneste i ministrygere før det tyske overfald på Flåden den 29. august 1943. Han var dengang chef for den lille ministryger MS 2, som var underlagt den større ministryger SØHESTEN, som han var fortojet på ydersiden af, da begge skibe overraskende om morgenen kl. 4 blev besat af landsatte tyske kampenheder i Kalundborg uden at have fået mulighed for at gøre modstand.

Efter interneringen kom Brinck-Lund til Sverige, hvor han blev en af de få yngre søofficerer, som fik mulighed for at komme i britisk søkrigstjeneste. Han gjorde her tjeneste i den 137. britisk/danske ministrygerflotille, som i 1944 deltog i rydningen af adgangsvejene til Antwerpen, hvorefter han i 1945 vendte hjem til Danmark som chef for ministrygeren ME 1042 til fortsatte ministrygningsopgaver i dansk farvand.

Han blev derefter forbindelsesofficer til Chefen for de Britiske Flådestyrker i Kiel med efterfølgende sejlene tjeneste i torpedobåde af Krieger-klassen for i 1950 at blive tilkommanderet planlægningsgruppen i London efter Danmarks optagelse i NATO. Herefter fulgte tjeneste som en af de danske søofficerer, som først blev tilknyttet CINCNORTH hovedkvarter i Oslo i 1951. Efter hjemkomst herfra fulgte tjeneste som skibschef i korvetter af Triton-klassen og kystjageren HUITFELDT. Efter tjeneste som chef for operations-sektionen i Søværnsstaben i Gernersegade i København fulgte tjeneste som chef for torpedobådseskadren i 1962-64.

Herefter kommandørs udnævnelse og tjeneste som chef for operationsafdelingen i Søværnsstaben under daværende Chef for Søværnet, viceadmiral S. E. Pontoppidan, til hvem han havde et nært tjenstligt forhold. I 1965 fulgte udnævnelsen til kontreadmiral og chef for søværnsstaben under daværende Chef for Søværnet, viceadmiral S. S. Thostrup. Det var under denne tjeneste, at Brinck-Lund var en af initiativtagerne til bygningen af torpedo/missil bådene af Willemoes-klassen, som blevet af Søværnets mest effektive våbensystemer under den kolde krig.

Brinck-Lund sluttede sin karriere som chef for Søværnets Operative

Kommando i Århus 1970-73. Efter reorganiseringen af Forsvarets øverste Ledelse i disse år, som han misbilligede, besluttede han at tage sin afsked og nedsatte sig derefter som gårdejer og landmand i Nordjylland, hvor han arbejdede og levede til sin død.

Som søofficer var han kendt som en myndig, indsigtfuld og foretagsom chef med et godt greb på udfordringerne gerne ledsaget af en humoristisk bemærkning, når der opstod problemer. I sit civile liv engagerede han sig markant i lokale foreninger og råd, hvor han besad en række formandsposter. Ole Brinck-Lund var født 13. december 1918 og efterlader sig hustru Signe Brinck-Lund, født Tonning, og 3 gifte døtre. Hans urne er nedsat på kirkegården i Hyllebjerger.

(1617)

PALLE CORTES

(1967) Palle Cortes var født 3. oktober 1951 og døde den 22. oktober 2008.

Det er med stor sorg, at vi i Søværnet har modtaget meddelelse om flotilleadmiral Palle Cortes' død, efter længere tids sygdom.

Palle Cortes afsluttede Søværnets Officersskole i 1975 og forrettede sejlene tjeneste helt frem til 1987 blandt andet som navigationsofficer, antiubådsofficer, operationsofficer og næstkommanderende på fregatterne. Han tilbragte desuden en lang periode i Royal Navy som udvekslingsofficer. I 1986 blev han udnævnt til orlogskaptajn og gjorde det følgende år tjeneste som chef på korvetten NIELS JUEL.

Fra 1987-88 deltog Palle Cortes i Forsvarets Stabskursus forud for en tre år lang periode som sektionschef i Søværnets Operative Kommando. I denne funktion var Palle Cortes dybt involveret i planlægningen og gennemførelsen af Operation FARAWAY, som var det danske bidrag til Operation DERSERT SHIELD/STORM i Irak.

Denne hektiske periode blev efterfulgt af et år som stabschef i kommandostaben for Standing Naval Force Atlantic. I 1992 vendte Palle Cortes tilbage i national tjeneste som chef for korvetten PETER TORDENSKIOLD, som var en af de første enheder i Operation SHARP GUARD i Adriaterhavet. Efter en kort periode i planlægningsafdelingen i Forsvarskommandoen blev Palle Cortes udnævnt til kommandørkaptajn og blev chef for operationsafdelingen i Søværnets Operative Kommando.

I 1997 fulgte en udsendelse til hovedkvarteret for AFNORTHWEST i High Wycombe, England hvor han var chef for Afdelingen for Planlægning af Maritime Operationer. Samtidig var Palle Cortes ansvarlig for en stor del af planlægningen af flytningen til det nye AFNORTH-hovedkvarter i Brunssum.

Da Palle Cortes vendte tilbage til Danmark, blev han den 1. september 1999 udnævnt til kommandør og tiltrådte samme dato som chef for søværnets 3. eskadre. Allerede et år efter blev Palle Cortes tillagt grad af flotilleadmiral med henblik på, som den første chef, at opbygge Søværnets Taktiske Stab.

I perioden fra oktober 2002 til august 2006 var Palle Cortes stabschef ved Søværnets Operative Kommando, hvor han var hovedmanden bag Søværnets oplæg til det nuværende forsvarsforlig. Efter Palles Cortes eget ønske genoptog han tjenesten som chef for Søværnets Taktiske Stab, og det er ikke mindst hans fortjeneste, at Danmark den 15. september 2008 kunne overtage ledelsen af koalitionsstyrken TASK FORCE 150 i Det Arabiske Hav. Denne kommando ville have været selve kulminationen på en lang og flot operativ karriere i Søværnet. Også af denne grund var det et hårdt slag for Palle Cortes, da han i foråret 2008 fik konstateret uhelbredelig kræft og måtte se i øjnene, at han ikke ville kunne varetage posten som chef for styrken.

På trods af sin fremskredne sygdom stod Palle Cortes på kajen i Frederikshavn den 17. august i år, da ABSALON, med Søværnets Taktiske Stab om bord, afsejlede for at overtage kommandoen for TASK FORCE 150. Palle Cortes ønskede at give Søværnets Taktiske Stab nogle sidste ord med på vejen inden den historiske mission.

Som menneske og officer var Palle Cortes et stort forbillede for mange af os. Dedikation, loyalitet og retskaffenhed var blot nogen af hans særlige kendetegn. Han stillede store krav til sig selv og til sine medarbejdere og havde en medarbejder gjort sit bedste, var der ikke grænser for Palles Cortes' hjælp, hvis medarbejderen havde brug for støtte.

I Søværnet efterlader Palle Cortes et stort tab, og vores tanker går til hans hustru Hanne, børn og børnebørn.

Æret være Palle Cortes minde.

Nils Wang

MARINENS BIBLIOTEK

ERHVERVELSER
JULI/AUGUST 2008
(forsat)

KRIGSHISTORIE

29. august 1943 : Samlet af KL
(B) Erik F. Bech
Erik F. Beck, Gunnar Johansen, P.
E. Rye Hansen, Erik Ravn, Erik
Beck
[s.l.] : [s.n.], [1993]. - u. pag.
Der er her samlet en række delbe-
retninger omhandlende flådens
sænkning den 29. august 1943
med mere. Der er således 25
beretninger, håndskrevne og
maskinskrevne. Kilderne har ikke
tidligere været gjort til genstand
for forskning.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.F.3.
BOKS- EJ TIL UDLÅN

Naval Battles of the First World
War
Geoffrey Martin Bennett
Rev. ed.- London : Penguin, 2001.
- x, 310 s.
(Classic military history)
I en serie: "Classic Military histo-
ry" fra 1968 foreligger her et
sammendrag af de vigtigste søk-
rigsbegivenheder under den første
verdenskrig. Begivenheden er den
såkaldte Operation ZZ, overgivel-
sen af den tyske højsøflåde, der
påbegyndtes den 21. november
1918. Derpå behandles krydser-

krigen i kolonifarvandene, Jyl-
landsslaget og endelig ubådskri-
gen. Som en introduktion er vær-
ket ganske anvendeligt.
Opstilling: Krh.A.II.b.2.A.

Unternehmen Rettung
Fritz Brustat-Naval
4. Auflage- Herford : Koehlers
Verlagsgesellschaft, 1985. - 262 s.
Dette er det første større tyske
værk om evakueringen af tyske
civile statsborgere og militære
enheder fra øst mod vest i den
anden verdenskrigs sidste 115
dage. Der var, som det er mange
bekendt, nogle uhyggeligt store
tab, men af den evakuerede popu-
lation androg tabene dog under en
procent. Forfatteren, der civilt var
skibsfører, blev som reserveoffi-
cer tilkommanderet kontreadmiral
Engelhardts stab, der netop havde
denne evakuering som opgave.
Verdens største skibskatastrofer er
for første gang publiceret og
beskrevet her.
Opstilling:
Krh.A.II.d.2.B.Østersøen

Frigates, Sloops and Brigs
James Henderson
Reprint- Barnsley, South York-
shire : Pen & Sword Military
Classics, 2005. - 384 s.
(Pen & sword military classics ;
56)
Her er der er tale om redegørelser

vedrørende Royal Navy's mindre krigsskibe, der deltog i krigene fra 1793 til 1815. Disse orlogsskibe var hurtigere end lineskibene og når der var tale om fregatter var de ofte tillige velarmede, hvorfor de kunne udføre to opgaver samtidigt, nemlig: rekognoscering og kamp. De blev tillige kommanderet af unge og ambitiøse søofficerer, der både havde en karrieremæssig interesse og ofte en økonomisk interesse af et heldigt udfald. Dette sidste især når der var prisepenge involveret, hvilket ofte var tilfældet under napoleonskrigene
Opstilling: Krh.A.II.a.1793-1815

Midway inquest : Why the Japanese lost the Battle of Midway
Dallas Woodbury Isom
Bloomington : Indiana University Press, 2007. - xiii, 408 s
(Twentieth-century battles)
Midway slaget den 4. juni 1942 var en af de største sejre til søs, der er rekorderet i søkrigshistorien. Slagets gang er velkendt, idet dog japanske kilder først i de seneste publiceringer angives at være anvendt. Det søstrategiske formål for admiral Yamamoto var at tilintetgøre den amerikanske hangarskibsflåde, der ikke var på Pearl Harbor, da denne flådestation blev bombet. Værket går i detaljen med de operative beslutningsprocesser om angrebsflyenes omarmning, der holdt de japanske angrebsfly på dækket da amerikanernes dykbomber på to

minutter satte tre hangarskibe i brand, der tillige med et fjerde senere sænkedes. Nyforsket.
Opstilling:
Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

Better lucky than good : Operation Earnest Will as gunboat diplomacy
Stephen Andrew Kelly
Monterey : Naval Postgraduate School, 2007. - 93 s.
Fra Naval Postgraduate School er modtaget ovennævnte publikation. I 1987 indvilgede USA i at indregistrere elleve kuwaitiske tankere under amerikansk flag og dermed at give disse skibe flådemæssig beskyttelse under krigen mellem Iran - Irak. Delvis motiveret af koldkrigshensyn gik USA ind på en politik, der kan beskrives som "Neutral intervention" og hvis tilstræbte virkning med sikkerhed skulle gå imod Irans interesser. De amerikanske planlæggere tog fejl af Irans vilje til gensvar, der bestod i flere voldsomme engagementer, der atter medførte amerikanske gengældelsesangreb på iranske olieborerplatforme. I april 1988 havde USA omtrent opnået at sikre den kuwaitiske olieeksport gennem den persiske havbugt og udelukke sovjetisk indflydelse i regionen. Den 29. april s.å. udstrakte USA beskyttelsen til at omfatte al neutral skibsfart i Golfen. Denne beslutning ændrede den amerikanske politiks begrænsede mål og udvidede sandsynligheden for yderligere konfrontationer med

Iran og medvirkede til nedskydningen af et iransk passagerfly af krydseren USS VINCENNES.
Opstilling: Krh.A.II.e.5

Rethinking the Russo-Japanese war, 1904-05
Vol. I Rotem Kowner, ed.,
Vol. II John W Chapman, ed.,
Vol. III Inaba Chiharu, ed.
Folkestone : Global Oriental LTD, 2007. - 2 v.

Forfatteren, der er professor i japansk historie, har her udarbejdet et omfattende to-bindsværk baseret på en fornyet og omfattende kildeindsamling om den russiske-japanske krig i 1904 - 05. Der er således her, hjulpet af et århundredes perspektiv, skabt en ny og kritisk vinkel på bl.a. den bemærkelsesværdige søkrig under denne konflikt.

I : Centennial perspectives.- 512 s.

II : The Nichian Papers.- 348 s.
Opstillet efter titel
Opstilling: Krh.A.II.a.1904-05

Shattered sword : The untold story of the Battle of Midway
Jonathan B. Parshall, Anthony P. Tully

1. ed.- Washington, D.C. : Potomac Books, 2005. - xxvi, 613 s.

Værket er nyforsket og omhandler det i titlen nævnte hangarskibslag. Denne publikation fra 2005 er forfattet af to historikere og gør, efter sigende for første gang, brug af upublicerede japanske operative rapporter, der både gør

op med rækkefølgen i den japanske kommandoføring, ligesom forfatterne ser på den teknologiske og doktrinære sammenhæng den japanske styrkechef virkede i. Således angives værket, der er på 600 sider, at være en ny milepæl i forståelsen af dette store strategiske drama ved Midway.

Opstilling:
Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

Operation Nøddeskal
C.E. Lucas Phillips, H.G. Hasler
København : Steen Hesselbachs forlag, 1957. - 190 s.

Beretningen her omfatter et angreb på tyske skibe i Bordeaux havn, der blev udført i november og december 1942, under ledelse af "Combined Operations Command", hvis chef var lord Louis Mountbatten. Der var, som altid under Mountbattens kommando, tale om fantasifulde og dristige operationsplaner, hvor lord Louis også selv forventede store tab. Resultaterne var et sænket og flere stærkt beskadigede skibe men den udsendte kommando-gruppe havde også betydelige tab. Chefen, daværende major (RM) Hasler, blev senere en kendt og dristig solosejler på Atlanten.

Opstilling:
Krh.A.II.d.2.B.Atlanterhavet.

Rapport ang. s/s »Svavas« ophold i Antwerpen 574-10/5 - 1940 samt skibets beslaglæggelse og besætningens internering i Frankrig
Herman E. Scharff

København : [s.n.], [1940], -
u.pag.

Håndskrevet rapport skrevet af
skibsfører Hermen E. Scharff med
privat korrespondance og avisarti-
kel fra Aftenbladet sep. 1940 om
opholdet i franske koncentrations-
lejre

Opstilling: Handel &
Søfart.E.UDKLIP

Oprør : Da danskerne sagde nej til
den tyske besættelsesmagt

Andreas Skov

Hellerup : Forlaget Documentas,
2003. - 188 s.

En beretning om urolighederne
der førte til bruddet med den
tyske forvaltning og værnemagt
den 29. august 1943. En overve-
jende civil og militær beretning
men optaget i samlingen på grund
af skildringen af sabotagen og
sænkningen af det tyske mineskib
"Linz" i Odense havn den 28. juli
1943, der satte en kædereaktion i
gang, der afsluttedes som ovenfor
nævnt.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.F.3
Dokument 31 ud af 81

Oplevelser omkring d. 29/8 1943
om Bord paa »Hvidbjørnen« og i
tysk Interneringslejr. : (Manu-
skript)

Sven E. Thiede

[s.l.] : [s.n.], 1943. - u. pag.

Oplevelser omkring d. 29/8 1943
om bord på "Hvidbjørnen" og i
tysk interneringslejr. Der er tale
om et kort, håndskrevet manu-
skript forfattet af daværende søka-
det S. E. Thiede. En god kilde til

belysning begivenhederne og det
tyske militære personels handle-
beredskab.

Håndskrevet

Opstilling: Per-
sh.b.THIEDE,S.E.BOKS- EJ TIL
UDLÅN

The Battle of the River Plate : A
Grand Delusion

Richard Woodman

Annapolis : Naval Institute Press,
2008. - 164 s.

(Campaign chronicles)

I en serie af udgivelser om den
anden verdenskrig tages her atter
engang, i et nyt studie, kampen
mellem Admiral Graf Spee og de
tre engelske krydsere: Exeter,
Ajax og Archilles op til fornyet
analyse. Der foretages både
våbentekniske og holdningsmæs-
sige sammenligninger og uanset
at Kommandør Hans Langsdorff
blev snydt af falske efterretninger
er vinderen efter forfatterens
mening Royal Navys tradition for
offensiv kamp, næsten uanset
tabene.

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Atlanterhavet

Submarine Warfare : Menace
from the Deep

[s.l.] : Cromwell Productions, x. -
1 dvd50 min.

(The War file)

Opstilling: Filmsamlingen

The Battle for Midway : The dis-
covery of the U.S.S. Yorktown

[s.l.] : National Geographic, 1998.
- 1 dvd55 min.

(National Geographic)
Opstilling: Filmsamlingen

Armada 1588
[s.l.] : Cromwell Productions,
1995. - 1 dvd55 min.
(The War file)
Opstilling: Filmsamlingen

Atlantic Convoys : »The major
threat was always the U-boat«
[s.l.] : Cromwell Productions,
2000. - 1 dvd50 min.
(The War file)
Opstilling: Filmsamlingen

PERSONALHISTORIE

Sir Francis Drake & The Golden
Hinde
Alex A. Cummings
Norwich : Jarrold Publishing,
1975. - 32 s.
Et seriøst og velforsket hæfte om
denne store opdagelsesrejsende
fra England, der så tidligt som i
1500-tallets anden halvdel fandt
søvejen syd om Sydamerika gen-
nem, hvad der senere skulle blive
benævnt Drakes stræde. Han fuld-
førte tillige den første jordomrej-
se. En god indføring i denne mar-
kante sømands liv.
Opstilling: Per-
sh.b.DRAKE, FRANCIS

Sir Walther Raleigh
Peter Hammond
Caterham : Pitkin Pictorials,
1978. - 24 s.
Sir Walther havde mange opgaver
for den engelske krone, herunder
var opgaven med at skaffe koloni-

er nok den væsentligste. Nær-
værende hæfte beskriver kort et
tumultarisk levnedsløb, i en
tid, hvor respekten for menneske-
liv var meget ringe, karrieren end-
te med anklager mod sir Walter
om højforræderi og en eksekveret
dødsdom.
Opstilling: Per-
sh.b.RALEGH, WALTER

The Voyages of Captain James
Cook
A. A. C. Hedges
Norwich : Jarrold Colour Publica-
tions, 1975. - 32 s.
Et mindre hæfte, der kun kan
betegnes, som en introduktion til
denne store engelske søofficers
gerning. Cook var skotte og født i
det nederste sociale lag, men tjen-
te sig op til kommandørgraden,
hvilket var overordentligt usæd-
vanligt på den tid. Cook må især
huskes for sine nye opdagelser og
herunder sine ofte omfattende og
fortrinlige opmålinger. Cook
besejledes alle have, undtagen
sådanne mindre som: Middelhavet
og Østersøen og specialiserede sig
især i udforskningen af Stilleha-
vet.
Opstilling:
Pers.h.COOK, JAMES

Patrick Blackett : Sailor, scientist,
and socialist
Peter Hore, ed
Portland, OR : Frank Cass, 2003.
- xiii, 330 s.,
Der er som undertitlen antyder
tale om en ganske usædvanlig
søofficer i Royal Navy. Efter

første verdenskrig tilbød den engelske flåde sine krigstrætte søofficerer et "civilisationkursus" på Cambridge universitet. Blackett læste til fysiker, medvirkede til opbygningen af bl.a.: Det engelske luftforsvar, (primært gennem udviklingen af den engelske radarversion) konvojtjeneste, strategisk operationsanalyse og meget mere. Han var en indædt modstander af Storbritanniens strategiske områdebombninger af Tyskland. Han fik siden hen - i 1948 - Nobelprisen i fysik. Blackett blev senere premierminister Harold Wilsons rådgiver vedrørende forsvarspolitik, herunder den atomare strategi og videnskabspolitik. Opstilling: Persh.b.BLACKETT, PATRICK MAYNARD STUART

Livet, som det bydes og gives : Erindringsbilleder med hovedvægt på et langt liv i Søværnet Arvid Sørensen Hørsholm : 2003. - 216 s. Kontreadmiral Arvid Sørensen har her ganske omfattende gjort rede for sin varierede og betydelige tjeneste i Søværnet. Værket er udarbejdet med akkuratesse og grundighed og er en god indføring i marinens virksomhed og livs-

form i efterkrigstidens Danmark. Ikke mindst er udgangspunktet uddannelsen og træningen på søværnets Officersskole, i skoledelingen for kadetter og som ung søofficer i skibe og eskadrer base-ret på Flådestation København. Værket følger op med den senere omfattende tjeneste, herunder i større stabe m.v. Udlånet er klausuleret. Opstilling: Persh.b.SØRENSEN, ARVID- EJ TIL UDLÅN - KLAUSULERET. MÅ KUN UDLÅNES TIL DANSKE SØOFFICERER

Gorshkov and his navy jr., Elmo R. Zumwalt [s.l.] : [s.n.], 1980. - s. 491-510 Denne artikel fra efteråret 1980 er forfattet af daværende flådechef for USN, Elmo R. Zumwalt. Her gennemgås søofficeren, den sovjetrussiske admiral Gorshkovs udvikling, karriere og strategiske synspunkter. Der følges op med de materielmæssige konsekvenser, som Gorshkov fik udmøntet i det mest ambitiøse flådebyggeprogram, der nogensinde er set i Rusland/Sovjetunionen. Opstilling: Persh.b.GORSHKOV, SERGEI

Tidsskrift for Søværnen
oprettet 1827
udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet
Protektor: H.K.H. Kronprins Frederik

Redaktion:

Overarkivar Hans Christian Bjerg

Artikler, indlæg, der ønskes optaget i tidsskriftet, samt bøger, der ønskes anmeldt, sendes til

Tidsskrift for Søværnen

Hans Chr. Bjerg

Møllevej 4

2970 Hørsholm

Tlf.: 45 86 18 28

email: hcbjerg@post.tele.dk

FIIN: fko-pofnh01

Manuskripter bedes fremsendt i word pr. email eller på diskette. Evt. illustrationer fremsendes særskilt eller efter aftale.

Ekspedition og regnskab:

Orlogskaptajn Hans Erik Juul

Søe-lieutenant-Selskabet

Overgaden oven Vandet 62 B

1415 København K

Tlf.: 32 95 99 54

Fax: 32 95 99 53

Giro: 2 04 77 64

Email: sls@post9.tele.dk

Abonnement tegnes ved henvendelse til ekspeditionen

Trykkeri

Nørrebro Bogtryk

www.nbb.dk

ISSN 0040-7186

Tidsskriftet

Det er tidsskriftets formål at publicere artikler og indlæg vedrørende maritime forhold i almindelighed og Søværnet i særdeleshed.

Tidsskriftet er etableret 1827 som Archiv for Søværnet og udsendes 6 gange om året.

Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse

Søe-lieutenant-Selskabet

er et krigsvidenskabeligt selskab af søofficerer, oprettet 1784.

Formand:

Kaptajnløjtnant

Michael G. Landmark

Selskabets hjemmeside:

www.sls.forsvaret.dk

Annoncer tegnes ved henvendelse til ekspeditionen